

HR

Continued

(A)

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES

THE SECOND

BY

JOHN

WELLES

1719

Souterius, Daniel

See pp. 334 - 334

Peru ambuco

Matanza

Salvador

Seer uytmuntende

Nederlandsche Victozien :

De welcke

In dese Boecken werden verhandelt/

THEOLOGISCH,
HISTORISCH,
POLITISCH,
ENDE ETHISCH.

*Waer toe, aenleydende oorsaecken ende materien, gege-
ven heeft, insonderheydt, de veroveringhe van twee*

Vermaerde Steden,

DE STADT VVESEL,

ENDE

SHERTOGENBOSCH:

Met goede *Waerschouwinghen*, christelijcke *Ver-
maninghen*, ende noodtwendighe *Leeringhen* voorlien.

OOEK

Door veele { 1. *Schriftuerlijcke,* { 3. *Borgherlijcke,* } bevestight;
Historien, { 2. *Kerckelijcke,* { 4. *Heydensche,* }

TOR

Yeder mans verbeteringhe;
Niemandts verbitteringhe.

Door D. S.

Gedruckt tot Haerlem, by *Hans Passchiers van Wesbusch*, 1630.

Deer vromme

Historische Genealogie

De

Genealogie der Koninkrijken

THEOLOGISCH,
HISTORISCH,
POLITISCH,
ENDE ETHISCH.

Waar toe, aenlyghende oorsacken ende wateren, gelyc
van heeft, insoverre de veroveringhe van twee

Vermacde steden,

DE STADT VAVESSEL

ENDE

SHERTOGENBOESCH.

Met goede Waerbeschouwinghen, christelijke Oor-
sacken ende noodwendige Leeringhen voortset.

Van

De heer J. J. Schouten, te Breda, en
Hiltenen, te Kerkwijk, te Hertogenbosch.

En

Van de heer J. J. Schouten, te Breda, en
Hiltenen, te Kerkwijk, te Hertogenbosch.

Van de heer

De heer J. J. Schouten, te Breda, en Hiltenen, te Kerkwijk, te Hertogenbosch.

E B E N - E Z E R,

Tot hier toe heeft ons de Heere gheholpen.

Waer voor wy schuldigh zijn,

DANCKSEGGINGE

Van weggen, de

GROOTE VICTORIE,

Over de vermaerde stadt W E S E L.

Welcke God Almachtich (uyt sijne grondeloose barmherticheydt) dese Landen, toeghesonden heeft, op den 19. Augusti Anno 1629.

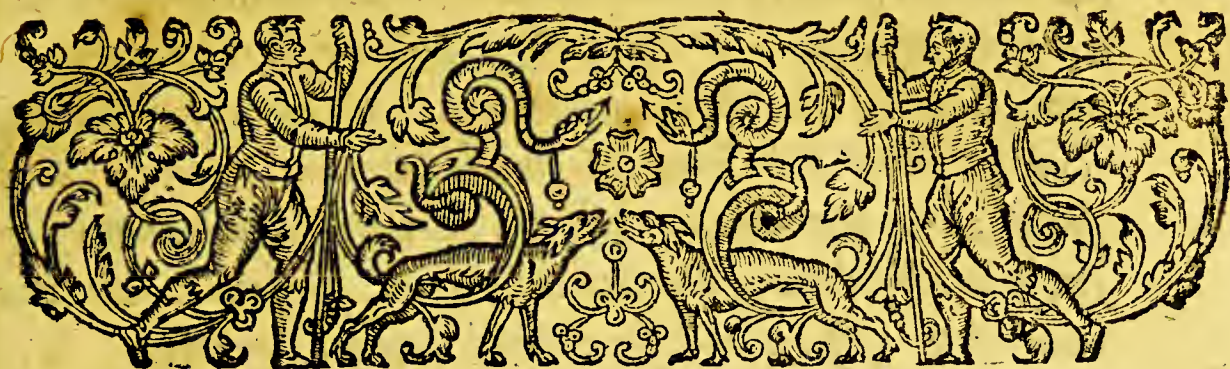
Gedaen, door DANIEL SOUTERIUS, Predicant inde Gemeynthe Christi, tot Haerlem.

Gedruet tot Haerlem, by Hans Passchiers van Wesbusch, Boeckdrucker op't
Marct-veldt, inden beslaghen Bybel. ANNO 1630.

THE
TERRITORY OF
DANCKSEEGING
NORWAY
GROTH VICTORIE
GROTHVANDER WESSEL

Missive der Ho. Mo. Heeren Sta-

ten, aengaende de Dancksegginghe, over de Victorie der
stadt *W E S E L*: Vanden E. Heeren Burghermeefters der
stadt *Haerlem*, haren Leeraren toe-gefonden.

L S O O tot confirmatie vande publicatie van
de stadt *Wesel*, den een-ende-twintichsten ver-
leden, by Missive ghedaen, ende van de peuye
al-hier ghelesen, den Heeren Staten van Hol-
landt ende *West-Vrieslandt*, by haere Missive
van den twee-ende-twintichsten daer aen ghe-
volght, Den Heeren Burgher-meefters ende Regeerders deser stadt
Haerlem, mede notificeren, ende adverteren, dat, naer dien Godt de
Heere uyt sijne grondeloofse barmherticheydt, slaende sijne genadighe
ooghe over den staet deser Landen, ghelieft heeft te gheven een zeer
grootte *Victorie*, den ghemelten Heeren Staten in handen stellende de
Stadt van *Wesel*, voorsien met grootte provisie van *Geschut*, *vi-*
vres, ende ammonitie van Oorloghe, als zijnde het *Magazijn* van
den vyandt; Ende dewijle dan, der selver devoir vereyffchet, dat
Godt den Heere *Almachtich*, van gantscher herten hier over gelovet,
ende ghedanckt werde, ende hare Ed: Mog: begheeren, datmen aen-

gesients deser, sulcx in de publijcke Kercken sal laten doen: ende daer nae opene teeckenē van blyschap, met luyen ende vieren te betoonen. Soo ist, Dat Burgher-meeſteren voornoemt, ter obediētie van der selver Ed: Groot Moghende beveelen, voorghenomen, ghelaſt, ende gheordonneert hebben, de voorschreven Danck-segginghe in alle publijque Kercken deser Stadt, ghedaen te verden, ende te laten gheschieden desen naer-middach ten vier uren. Versoecken, lasten, ende ghebidden daeromme, eenen yegelijcken, hen daer toe te willen begheven. Bevelēde voorts allen, ende eenen yegelijcken, van wat ghesintheden die zyn, hunne deuren ende veynsters voor de clocke vier uren, te sluyten, ende gheene neeringen ofte hantwercken naer de clocke vier uren, voorts met open Winckels ofte onghesloten deuren ende veynsters, te doen. Op de verbeurte van ses Carolus guldens, te gaen aen drien, de Heere, de Stadt, ende Aenbrengher, elcx een derdepart.

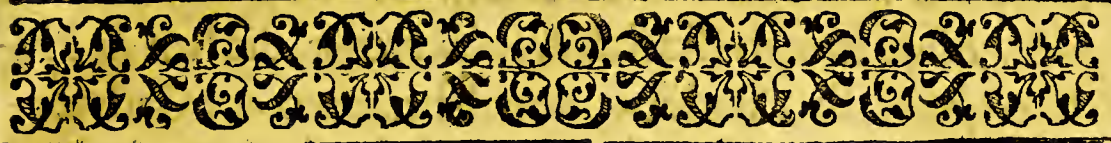
Afghelesen naer voorgaende Klocke-gheslagh van den Raedthuysē der Stadt Haerlem, voordē volcke, den 23. Augusti Anno 1629. In presentie van den E. Heere Officier Cornelis van Teylinghen, Cornelis Oudt, ende Ionas de Jong, Schepenen der selver Stadt.

By my

H. Steyn.

1629.

Wt-

VVtlegginghe des Tytels, *E B E N - E Z E R.*

Et desen Tytel *E B E N - E Z E R*, werd dit Tractaet (inhoudende een dancksegginghe over 't innemen der vermaerde stadt *W E - S E L*) uyt-gegeven. 'T welck is een Hebreusch woort, ende het selve past niet alleenlijck op de woorden ende redenen, die de Propheet Samuel (nae vele ende groote Victorien, die Israel teghen de Philisteen, van Godt hadde verkregen) tot den volcke heeft ghesproken; Maer het slaet mede seer wel, op den voorspoedt, die God Almachtich sijn Kercke, heden ten daghe, ghenaedelijck verleent heeft. Sulcks sal klaerlijck blijcken, soo wanneer wy d' oude gheschiedenissen van de voorleden tyden willen op-halen, ende dat t'onsen tyde nu gheschiedt is, daer by verghelijcken.

Want, wy lesen, dat doe de Mannen Israels uytgheto- 1. Sam, c. 7.
gen waren, van Mizpa, ende najaeghden de Philisteen, oock
sloegense tot onder Beth-Car: doe nam *Samuel* eenen steen, vers. 11.
ende setteden tusschen Mizpa ende Sen, ende hiet hem
E B E N - E Z E R, ende seyde: *Tot hier toe heeft ons de Heere* vers. 12.
gheholpen. Alsoo wierden de Philisteen ghedempet, ende en
quamen niet meer in de landtpalen Israels: ende de handt

vers. 13.

des Heeren was teghen de Philisteen , soo langhe als Samuel leefde. Alsoo kreegh Israel *de Steeden* weder, die hen de Philisteen ghenomen hadden , van Ebron aen tot Gath toe ; met t'samen haren lantpalen, die verlost Israel van der hant der Philisteen : want Israel hadde vrede met den Amoriten.

vers. 14.

Dan, nu overgaende tot onsen tyden ; Heeft niet mede, die ghenadighe ende groote Godt, in desen Somer, des jaers 1629 , ons, buyten alle hope van menschen ende verwachten, gheholpen? Hy heeft onsen vyanden (die ons sochten te dempen) gedempt, en te schande gemaect, in sulcker voegen, dat die alreede in onse Landtpalen gevallen waren met hare krijg-legers, weder te rugge hebben moeten keeren, en voor haren ooghen hebben moeten sien, hare steden overgaen in onsen handen, dat wy nu met vreughden seggen moghen : *Wy hebben , Godt loff, de Steden weder ghekreghen , die de Spaengiaerden ons ghenomen hadden, ende vvaer door sy ons den Rhijnstroom langhen tijdt ghesloten , ende onse Landtpalen benouwt hadden : want des Heeren handt teghen hen gheweest is , ende de Heere heeft voor ons ghestreden. De veroverde steden zijn dese :*

1. De vermaerde stadt *W E S E L* , over welckers innemen, wy Godt, alhier in dit Tractaet, voorghenomen hebben te dancken.
2. De wijdt-beroemde stadt van *'S H E R T O G E N B O S C H*, is ons oock in handen ghekommen, daer voor wy Godt Almachtigh dancken fullen , in het volghende Tractaet, gheintituleert *S E N E G - B O - G A R*, dat is, *Brandende Bosch*.

Daer

Daer-en-boven, hebben wy noch weder-gekrege dese volghende Stedekens ende Fortressen.

1. Buyrick.	10. 'T Huys te Broeck.
2. Ringhelbergh.	11. 'T Stedeken Holdt.
3. Duysborgh.	12. Ratinghen.
4. Ysselburgh.	13. Dingstaken.
5. Esser.	14. 'T Huys Aertsen.
6. Roer-Oordt.	15. 'T Stedeken Stell, twee mylen
boven Esser.
7. Eyndthoven.	16. 't Huys Munem, bovē Roer-
8. 'T Huys te Heeswijck.	17. Burs-bergh. (Oordt.
9. Aiger-Oordt.	

Al welcke victorien, alsoo sy nae het in-nemen van de vermaerde stadt *W E S E L*, zijn gevolgt, daerom moghen wy wel, tot een ghedachtenisse deser groote veldaeden, (door welcke die goede God, sijn Kercke verlost heeft vande hant der wreede Spaengiaerden) dese *Danck-segginghe* doen, ende dese *Vreughden-lof-predicatie* intituleren *E B E N - E Z E R*, dat is: *Tot hier toe heeft ons de Heere gheholpen.* Iae voorwaer, Psal. 126. 3. de Heere heeft groot by ons ghedaen, dies wy, nu zijn vrolijk, *De Heere Zebaoth is met ons, de Godt Jacobs is on-* Psal. 46. 11 *se beschuttinghe.* Psal. 9. 12. *Looft den Heere, die tot Zion woonet,* vercondicht onder den lieden sijn doen. *Iuychet Gode alle Landen: lofzinghet ter eeren sijnen Name. Roemt hem heerlijcken. Spreekt tot Godt: Hoe wonderlijck zijn uwe* Psal. 66. 1. 23. *wercken? Het sal uwe vyanden faelgeeren, voor uwe groote macht. Alle Landt bidde u aen, ende lofzinge u: lofzinge uwen Name, Sela.*

Die

Pfalms. 18. 4.

vers. 41.

vers. 43.

vers. 44.

vers. 49.

vers. 50.

Die Heere Godt, gheve ons hier nae noch meer zynen godlijcken zeghen, ende verlosse Israell van zijne vyanden. Hy gheve onse vyanden in de vlucht, dat wy onse haeters verstooren: dat wyse ontwee stooten, als stoff voor den winde: ende wech-ruymen, als den dreck op der straten. O Heere, helpet ons van den twistigen volcke: Verloft ons van onsen vyanden: ende verhoort ons uyt dien, die hen tegen ons setten: Helpt ghy ons vanden vermetenen: daerom sullen wy u dancken, Heere, onder den Heydenen, ende uwen Name lofzighen: die ons heyl bewijst, ende wel doet dyne Kercke in desen Nederlanden, dat yder, met blyder herten, moet seggen, metten Propheet Samuel, *E B E N E Z E R*, tot hier toe heeft ons de Heere gheholpen. Sela.

Danck-

9

Dancksegginghe,

Over

De groote Victorie

der vermaerde

Stadt Wefel.

Psalm. LXVIII.

Verf. 20. *Ghelooft zy de Heere daghelijs: God
leyt ons eenen last op, doch by helpt ons oock Sela.*

Verf. 21. *Wy hebben eenen God, die daer helpt, en
den Heere, Heere, die vander doot verlost.*

Verf. 22. *Doch Godt sal den kop zijner vyanden
versmyten, met t'saemen haeren hayrschedel, die
daer voortvaren in haerer sonde.*

NAe een groot onweder, volght ghemeen- Nae droefheydt,
lijck een schoon weder, ende een lieffelijck volgt vreuchde.
Sonneshijn: insghelijcks, na groote droef-
heydt, volght dickmaels een groote blijdt-
schap; nae hooghe nooden, heerlijcke ver-
lossinghen: Want, *Godt en wil den rechtveer-*
dighen (seght de Koning David) niet eeuwighlijck in onruste laten. Psalm 55. 23.
Sijnen toorn, duert een ooghenblick: ende heeft lust ten leven. Den
avond lanck, duert het weenen, doch des morghens de vreughde. De Psalm 30. 6.
klage der rechtveerdigen, verandert de Heere, in eenen reye: den sack
des treurens ende huylens, treect hy wyt, ende met vreughden omgort verf. 12.

B

lyse,

10 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

verf. 13.

hyse, op dat de ghelooovighen hem lofzinghen ende dancken mogen in

Terwylē sijn Pr. Ex. *eeuwigheydt.*

vā Orangiē Frederic Hendric, de stad van 's Hertogēbosch belegert hadde, op den 1. Maij, 1629. so is Gr. Hendric vandē Berg, Veldoverste des Konings van Spanjē, en de Grave vā Montecuculi, Overste van de Keyfersche Troupen, op den 23. Julij gekomen met Pontē en Schuytē over den Yssel, smorgē tuschē 4 en 5 uren, over het dorp Velpē, nz verre van de Schans Yssel-oort. Alwaer terstōt 300 te peerde, over de Reviere tot in de Veluwe swommen, waer op terstondt de Musquettiers met schuyten volgdē, en tot 1600 mannē over gehaelt wierden, dewelcke hun van stonden aen begosten te begravē. Wierpē een brugge over dē Rijn, over vvelcke haere krijgs macht, over en vveder in de Veluwe treckē conde. Een vā onse Uytleggers willende het passeren vā den vyandt beletten, wiert vā de selve met den derden scheut te grond geschotē. Dēfen inval der vyandē inde Veluwe, maecte een grote verslagētheyt onder 'tgemene vols in onse landen.

Bevinden wy hier van, niet de waerheydt, ten desen onsen daeghen? Och! wat een weenen, huyllen ende klaeghen ijsfer ghehoordt op onsen straeten, doenmen vernam, datter een *sterck ende machtich Man van den Heere, ghelijck als een storm des haghels, ghelijck als een schaedelijck onweder, ghelijck als een stroom der wateren, die machtighen in-breecken,* wierdt in 't Landt ende Hertoghdom van Gelder in-ghelaten met gheweldt, ende quam over den Rhijn, op de *Veluwe.* Esai. 28. 2. *Yeghelijck riep: O wee der veelheydt sulcks grooten volcks, dat daer als de zee yselijck bruyfchet! Esai. 17. 12. Een volck, dies wy de spraecke niet en verstaen, ende niet vernemen en konnen, wat sy spreecken. Welckers kokers zijn open dooden graven. Die onsen oogst ende broodt vereten, die onsen sonen, ende dochteren schenden, die onsen schapen ende runderen verflinden, daer en boven, onse vaste steden met den sweerde soecken te verderven.* Ierem. 5. 15. 16. *Haerer spraecke, is anders niet, dan, Roofst haest, buetet snelijck.* Esai. 8. 3.

Karmen, weemoedigheydt ende groote verflaghentheydt heeftmen onder den volcke in *Hollandt,* ende elders meer vernomen, doe daer een machtigh volck, ende dat by-na sonder ghetal, daer op trock in onsen naebuerrighen by-ghelegen lande, *welckers tanden als Leeuwen, ende backtanden als Leeuwinnen waren.* Ioel. 16. *Ia een bitter ende een snel volck, groufsaem ende sonder barmhertigheydt (Habac. 2. 6) was op onsen bodem ende in onsen landtpalen ghekomen, om onse wooninghe in te nemen, om onse ackers te verderven, ende de schoone ackers tot een ledighe, eensame woestijne te maecten,* Iere. 12.

10. jae dat meer is, om den *Wijnbergh des Heeren* te vertreden ende t'eenemael te verwoesten. Psalm. 80. 14.

Och! wat een rumoer wasser onder den luyden, doemen riep: De Keyfersche Troupen met haere wreede Crabbaten zijn over den Rhijn met hoopen gekomen, ende als kevers zijn sy ghevallen in 't landt, om alles te overvallen, ende als de sprinckhanen al af te eten en aen allen plaetsen schaede te doē. Nahum. 3. 15. Sy zijn in de *Veluwe* ghekommen, om een groote verstooringhe aen te richten onder den landtslieden en ghemeenen man. Sy zijn ghekommen om onse vaste steden met vyere te verbranden: Onse jonghe manschap met den sweerde te verworghen, ende onsen jongen kinderen te dooden, ende de swanghere wijven in stucken te houwen. 2. Regum. 8. 12.

*GR. ERNST vā MONTECUCULI, Commandeur der Keyfersche Armade, is op dē 12. Augusti 1629. gekomen voor de stad Amersfoort, behorende onder 't Sticht van Utrecht, en nae dat hy eenige scheuten daer op ghedaen hadde, heeft hy terstont op den 14. dito de Stadt doen sommeren, en op-eyshē. Waerna ooc gevolgt is terstont het overgaen, door dien die van binnen met al te groote bevreestheyt en flauwhertigheyde bevangen waren.

Daer-en-boven, verschrickte ons boven maten seere, het innemen van de *Stadt Amersfoort*, 't welck die vyanden voor eerst, als een schaepken uyt de kudde, wech-ructen, ende onder haer tyrannisch gheveldt kreeghen, roofden, ende plunderden. Naewelcke victorie, sy seer vrymoedigh met haere banieren ende troupen trocken nae de *Stadt Harderwijck*, die sy op-eyshchten ten vyere ende sweerde, maer en deden daer niet op, met Gods ghenade: niet-te-min wasser overal groot verschricken ende beven: *Dat rumoer der lieden woedede, ghe-lijck als groote wateren woeden.* Men begon de Regieringe deser Landen, ende de neerstigheydt van sijn Princ. Excell. te lasteren: seggende: *Dat men om den Bosch te veroveren, die wy doch niet en souden krijghen, 't gheheele Landt te vooren gaff,*

De kloeckmoedigheydt van die van HARDERVVYCK,

Esai. 17. 12.

Alle de vyandige attentaten en grouwelicke acten der vyanden vernomen sijnde vande quaetwillighe ingefetenē des lants, soo begonden zy het

Behalven dese Roepers, stonden noch op andere quaetwillighe, welcke (alsoo het schijnt) van den godt deser wereldd,

hoofte op te stekē, en haere tonghen los te maken, en stoutelick te spreken, roepende dat haren hane haest Koninck soude zijn, en nu tijd vvas, voor de geul kens (so noemen sy de Ghereformeerde Christenen) dat sy pack en sack fouden maecten om uyt dē lande te trecken, jae haer verde weg te packē in schepen na Oost-Indien, ofte elders inde uytterste eyndē des werelts: om niet in handen, van dē Coninck van Spangiē te vallē, dien sy so veel jaeren lang, gherebelleert hadden.

Pfalm, 69. 21.

De vrome Patriotten, ter tijdt van soo groote krijgfnoden, bidden Godt ernstelijc: want tegen haer, de Gr. vanden Berge, hem niet alleenlijck sterck opgemaect en hadde met sijn byhebbende 78. comp. te peerde, en 22000 te voet, maer ooc uyt Hooghduytslandt is groot secours vandē Keyser nedergefondengewest, teghen dese landen, bestaende uyt 55. comp. Cavallerije, en 11. Regimentē Infanterije.

in den verstande, haer laten verduyfteren, de sinnen verblindt hebbende, om de klaerheydt des Euangeliums, der heerlijkheydt Christi, niet te willen sien. 2. Corinth. 4. 4. Dese verheughden haer oock over het aenstaende verderff van Zion, van Gods volck, ende Ghemeynte: want dese inlandtsche vyanden sperden haeren mondt op teghens Gods bedroefde volck, sy fluuyteden hen aen, klaptten in de handen, schudde den kop over de weenende Dochter Ierusalem; Sy weesen de tanden, ende spraecten: *Hey, wy hopen, de Geusen sullen nu verdelght worden: dat is den dagh dien wy begheert hebben: wy hebben't verkregen, wy hebben't afgheleest.* Thren. 2. 11. 16. Iae, met den godloosen *Edomites*, dorsten sy, ter tijdt des jammers ende angsts, vvel stoutelijck met den monde sprecken ende uyt-roepen: *Reyn af, reyn af, tot haeren bodem.* Obad. vers. 12. Psalm. 137. 7. Soo dat den smaect der quaedtspreeckers, verbrack dat herte der goeder Patriotten, ende krenckte seere, die daer klaghtigh waren, ende des troostes begeerigh. Pf. 69. 21.

Ondertusschen soo en lieten die vrome Christenen ende Patriotten niet naer, in haere groote droeffenissen ende hooghe nooden, die hen ghetroffen hadden, op Godt te roepen, ende om een goede uytkompste ende ghenaedighe verlossinghe te bidden, ende met den godsalighen Koninck *Josaphat*, *Hiskia*, ende de *Ghemeynte Gods*, te segghen: *Heere onser Vaderen Godt, zijt ghy niet Godt in den Hemel, ende Heerscher in alle Koninckrijcken der Heydenen? Ende in wver handt is kracht en macht, ende daer en is niemandt, die u wederstaen magh. Hebt ghy ons dit Landt niet ter wooninghe in-ghegheven, ende willet met dijnen woorde onder ons wonen? Nu siet, de vyanden komen met grooten hoop volcks, om ons te stooten uyt de erve, die ghy ons hebt inghegheven.*

ven. Onse Godt, wilt ghyse niet richten? Want in ons, en is gheen kracht, teghen desen grooten hoop, die teghen ons komt. Wy en weten niet wat wy doen sullen, maer onse ooghen sien tot u. 2. Paralip, 20. 6. 11. 12. Ghy zijt onse Godt, helpt ons wyt de handt onser vyanden, op dat alle Koninckrijcken op aerden bekennen, dat ghy Heere, alleene Godt zijt. 2. Reg. 19. 19. Jae dat ghy onsen Godt zijt. Helpt ons ó Godt, onser Helper, om uwes Naems eere wille, verlost ons doch, en vergeeft ons onse sonden, om uwes Naems wille. Psalm. 79. 9.

Maer wat isser op allé desen gevolgt? Wat voor een schoon Sonneschijn des vreughdes isser gekomen, na een so groot onweder des angstes ende droefheyts? Wat heeft het suchten ende bidden der Gheloovighen, by Godt Almachtigh vermoght? Namentlijck, *Een schoone, onverwachte, heerlijcke VICTORIE isser op gevolgt, door het innemen van de vermaerde, groote, ende stercke stadt WESEL: geschiedt op den xix, Augusti des jaers 1629. Want alsoo de Borgheren binnen WESEL, door de overtallige overlast, nu eenige jaeren hervvaerts geleden, door het Spaensch Guarnisoen, verlangden om het selve onverdraeghlijck jock, eenmael af te werpen, soo hebben die Ho: Mog: Heeren Staten, met den Doorl: Prince van Orangien, seer sorghvuldigh gheweest over hare verlossinghe, ende hebben eyndelinghe goet gevonden, remedie daer toe aen te brenghen, ende eenen Aenslagh (onder het beleydt van den Heere van Dyden) voor te nemen. Die welcke met ontrent 1600. Vyer-roers, ende acht Compagnien Paerden, getrocken is, na de stadt WESEL, ende aen een zijde, daer het Visschers poortjen gheleghen is, vindende de Stadt op het alderswackste, (vermidts aldaer door het maecken van een nieuw*

Soo weeten haer de kinderē des werelts, samen te verbinden, ende een verbont tegens God te maken, als eertijts deden, de thien boose Natiē. Psal. 83. 6 7. De Midianiters ende Amalekiters. Jud. 6. 5. De kinderen Moabs, en Ammons tegen Josaphat. 2. Chro. 20. 1. Iabin de Koning tot Hazor, die vele Koningen vergaderde, tegen Israel. Jos. 11. 4. AdoniZedek, die met vijf Koninghen der Amoriters optoogh teghen Josua. Jos. 10. 1. Benhadad te Syrien, die met 32 Koninghen optrock tegen Ahas. 2. Reg. 10. 1. Item Rezin, en Pekah, tegen Jerusalem. Esa. 7. 1. &c.

De Stadt WESEL is een oude ende vermaerde Stadt, gelegen in't Hertogdom van Cleeff, ende van ouds her in de ware Gereformeerde Religie geoeffent, is altyt in goedē vrede gheregeert onder de Hertogen van Cleeff; tot het overlydē van Iohānes Wilhelmus, haeren laetsten Erf-Heer, door wiens afstervē, de Landē van Gulick, Cleeff, ende Bergh, zijn vervallen aen den Hertog van

14 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Brandenburgh ende Nieuburgh, die elck voer ander presenterde de naeste te zyn, waer door grote onheylen dese Landen zyn overkomen; Ende in dese occasie is die Stadt Wesel comē te vervallen inde macht van den Coninck van Spangien, diese vyfthien Jaren lanck met syne Garnisoenen sterck beset ende bewaert heeft, na dat hysē door Spinola hadde inghenomen. Maer nu, door Godes ghenade, is zy weder tot een Stadt deser landen ende de macht der Ho: Mog: H. Staten, door een interpryse, seer onversiens gebracht, op den 19. Augusti, Anno 1629. des morgēs vroech, ontrent de drie ofte vier uren.

De Gouverneur Don Francisco Lofano, neffens eē groot getal Officiers, met ontrent 1042. gemeene Soldaten sijn gevangen genomen, waer vā de Hoofden, neffens den Gouverneur na Arnhem gevoert vierden, die voor 't rantsoen van de andere hebben moeten verantwoorden. De namen van de Officiers sullen hier nae vermeldet werden.

Bollewerck, de Stadt open lagh,) soo is dien Manhaftighen Heer *Dyden*, met sijn by-hebbende macht binnen W E S E L ghekommen, door het voornoemde *Visschers poortjen*, ende terstont sijn volck langs de rampaerde opgheklommen, daer een slecht palifade ofte staketsel stont, doch seer haest met touwen ter neder gheruckt, ende van daer door gheboort tot de principaelste plaetsen der Stadt, heeft hem in korten Meester ghemaect van de Stadt. Ende niet jeghenstaende, hy eenmael met sijn volck wierdt afgheslaghen, ende te rugge ghedreven van die van binnen, soo is hy weder seer kloeckmoedelijck daer op aenghevallen: De Stadt-poorten zyn gheopent met gheveldt, de Ruyterijen vanden *Prince van Oran-gien*, is oock binnen gheraect, die te saemen de Spaensche Guarnisoenen aldaer hebben overrompelt, ende onder haere macht ghekreghen. Soo dat (ghelijck het eertijds binnen Ierusalem ghebeurde) in den ooren van den Spaengiaerden, ter selver tijdt, een onverwacht *luydt gheschrey verhieff, van der Visc-poorte aen, ende een huylen van der andere Poorte. Ze-phan. 1. 10.* Ende een groot jammer door de gheheele Stadt onder den Spaensch-ghesinden. Daer waren in de Stadt ses Compagnien Spaengiaerden, ende acht Compagnien andere Nationen, waer van neffens drie Capiteynen, ontrent de 70. mannen dootgheslaghen wierden. Vander *Heeren Staten* volck zijnder ghebleven ontrent 10. Mannen. De Spaengiaerden riepen de Burghers tot hulpe, die daer toe niet en verschenen, maer laghen op hare knyen, met ghevouwen handen ten Hemel, roepende

*O Godt! ô Godt! Helpt ons,
Staet ons by! Verlost ons doch!*

Defc

Dese in-neminghe van WESEL, ende Victorie, is voorwaer seer treffelijck ende groot, ende qualijck uyt te spreken, Want met het in-nemen van dese Stadt, heeft God Almach-
 rich alle des vyandts dessein, dat hy tot onser alder verderff
 voor-ghenomen hadde, ghebroken ende te niete ghemaect,
 soo datse in een groote confusie gheraect zijn; ende daer in, is
 oock veroverd een groote menighte van groot Geschut, Am-
 monitie van Oorloghe, Gheweer, Vivres, als Koorn, Meel,
 Broodt ende anders, ende oock van Gelde, De principaelste
 bagagie van Graef Hendrick van den Berghe, van de Grave
 van Monte Cuculi ende andere Colonellen, Ritmeesters
 ende Capiteynen is hier binnen gheweest, oock mede het
 meestendeel vanden geroofden Schat, die de Keyfersche, en-
 de Crabbaten alomme gherooft hadden, sulcx datmen den
 buyt niet en can waerden. Dese Victorie voor 't Landt,
 in dese conjuncture des tijdts, wordt soo groot geacht, als de
 Vloete die de Generael Pieter Pieterssen Heyn, goeder gedachten,
 in dese Landen ghebracht heeft, hoewel de selve soo seer
 groot geweest is. Hierom en sal't ons niet verdrieten, ten
 anderen male wat wijtloopiger het innemen van WESEL,
 hoe het toe gegaen is, te verhalen. *De Heere Otto de Ghent*
 ende *Oyen*, Heere van Dieden, hebbende acht doen nemen
 ende ondersoecken op de ghestaltenisse van seecker nieuw
 Bolwerck, dat tot Wesel nieuw gemaect werde, ende dat seker
 gat dat noch open lagh, met stercke Palisaden toegemaect
 was, heeft het selve sijne Princelijcke Excellentie, ende sijn
 Genade Graef Ernst van Nassau, Gouverneur van Vrieslandt
 ende Groeningen, gecommuniceert, midtsgaders sijn advijs
 hoe ende op wat manier hy meent, men de Stadt daer deur

De Specificatien van 'tghene in Wesel bevonden is, sal vervolgens t'syner plaetse, uytgedruet worden.

Van dese Vloete sal gesproken wordē, in ons Tractaet over de Victorie van 'sHer- toghen Bosch.

De Missive van den Heere van Dyde aen syne Princelicke Excellentie int leger voor den Bosch, aen- gaende het innemen van Wesel luyt aldus. Mijn Heer. Den brengher deses, myn Cousijn Merode, kōt u Excel. rapporteren het goet succes van 'tinnemen der Stadt Wesel.

soude

16 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE.

De vyand, heeft ter selver instantie verlaten twee Fortē ofte Schanfen, sonder een scheut geschotē te hebben. Sy hebben haer Oorlochschip inde gront geboort, Eñ hebbende eenige Pontē, op den Rhijn, so hebbe ic eene partye daer vā, die niet en dochten, doen vetbranden. Alhier bevindt sich een menichte vā gheschut eñ 13. ofte 14. schuyren op wagens geset. Iek hebbe om te beter de Stadt te verskeren, aē de Commandeurs van Rees ende Emmerick ontboden, dat sy my eenighe Compagnien Voetvolck willen toesenden. Eñ soo't u Excell. goet vint, soude ick noch wel meer volckx begheeren, waermede, &c.

Myn Heere uwe Excel. ootmoedighste eñ ghehoorsame Otto van Gent ende Oyen. Tot Wesel, den 19. Aug. 1629. met haest, des morgghens tusschen vier ende vyf uren.

soude mogen innemen ende vermeersteren, sijn Excellentie ende Ghenade 't selve gehoort, ende daer op wel ghelet hebbende, vonden de saecke doenlijck te wesen, sulcx dat hem den last daer van ghegeven ende toevertrout werde, ende onder decksel dat hy een seecker Convoy van den Vyandt wilde waer nemen, ende slaen. Heeft hy uyt de naeste Garnisoenen, ontrent twee duysendt Voetknechten, eensdeels Vierroers, ende anderdeels, halve Piecken vergadert uyt diverse Compagnien, ende voorts op sijn Excellentie schryvens ende bevel gelicht, seven hondert ofte acht hondert Ruyteren, (hier is verschil in't ghetal van 't Voetvolck, *Huyghens* schrijft van seshien honderdt, eenige seggen van twee duysendt, andere van vijf-en-twintich honderdt, doch daer aen, is so veel niet aen ghelegen, de rechte seeckerheydt behoort de Heere van *Dieden* best te weten) Waer mede hy den 18. Augusti, in der nacht gekomen is voor W E S E L, aen het voorschreven nieu Bolwerck, ende hebbende den 19. smorghens ontrent drie uren soo stille als eenichsins doenlijck was, deur veertich ofte vijftich Boodtsgefellen, seeckere stercke Kabel aen de Palifaden vast doen maecken, ende de selve alsoo met geweldt, aen stucken ende om verre doen trecken, sijn daer in de Stadt gekomen, ende nae de Poorte getrocken, daer de Ruyterije in ordre buyten ghereet stondt, de Wacht aen de Poorte, hebben sy vermeerstert ende meest doodt gheslagen, hebben voorts, de Poorte met hamers oft instrumenten, daer toe mede gebracht, open gebroken, de Valbruggen nederge-laeten, daer over ende deur, de Ruyterije terstondt in de Stadt gereden zijn, rydende ende rennende deur alle de straten van der Stadt, ende waer hen eenighe openbaerden, schoten sy

met

fy, met haere Piftolen, de felve doot: hebben voorts de Marct inghenomen ende befet, de Wacht over al vermeertert ende meest doot gheschoten oft gheslagen, het Logement van den Gouverneur Don Francisco Lofano werdt opgebroocken, ende foo hy noch te bedde lach, feydemen teghen hem, dat hy hem ghevangen gheven soude, hy wel verbaest sijnde, vraechde hen, aen wien? fy feyden, aen den Prince van Orangien, ende de Heeren Staeten Generael, die de Stadt hadden doen innemen; Bevolen hem, dat hy hem terftondt kleeden soude, ende brachten hem alfoo by den Heere van Dieden, die hem neffens fijn paerdt dede gaen, ende alfoo daer een deel Spaigniaerden by den anderen waren vergadert, by eene andere Poorte ende eenige refistentie fcheenen te willen doen, belaste de Heere van Dieden, den Gouverneur hen-luyden te beveelen, dat fy haer wapenen terftondt soude neder-leggen, ende foo hy dat niet doen en wilde, soude hy fijn volck dan terftondt ander bevel geven, wat fy doen fouden. Defen hooveerdigen Spaigniaert (die niet ghewoon en was alfoo ghecommandeert te werden, maer te commanderen) heeft nochtans 'tbevel vanden Heere van Dieden ghehoorsaemt, fiende dat hy niet anders en mochte. Beval hen-luyden dat fy haeren wapenen fouden afleggen op goedt quartier, ende fy-luyden fiende haeren Gouverneur ghevangen, ende datter gheen ander uytkomst voor haer en was, oock hebben ghehoorsaemt, ende naer ghekomen. Daer fijn van de Spaensche, die hier ende daer hen te weere stelden, oock van de Wachten, ende de ghene die op de straten (fommighe gekleet, eenige int hembde andere half gekleet waré) in alles doot gebleven tuffchen twee

C

ende

Hier hebt ghy een wijtloopigher verhalinge, met alle omftandighedē daer by gebracht, hoe het toeghegaen is, in de furprinfē ende het innemen der Stadt Wesel. Welcke wel inghesien ende overdacht, zijnde (gelijk 'twel meriteert) men fal voorwaer bevinden, dattet een Victorie is uyt den Hemel ons toegesondē, ende dattet niet der menschen werck, maer Godes werck alleene zy, diens Rechterhandt, ende sterckē arm, de overwinninge ghegeven heeft: Want hy een welghevallen hadde, aen den Borgers van Wesel, diē hy weder genadich is geweest, Ghedancket zy de Heere.

18 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

ende drie honderdt; (in dit getal is oock verschil) van de Statifche seven ofte acht, de Burgeren hielden hen stillen binnen haere huysen, tot dat alles uytgericht was. Daer wert ghefeydt dat eenighe Spangiaerden den Burgeren te hulpen riepen, dan gaven voor antwoorde, *waer mede fouden wy u helpen, dewyle ghy-lieden ons, onse wapenen hebt afghenomen?* De Trompetters bliesen lustich het oude Liedeken, *Wilhelmus van Nassouwen, &c.* De Heere van Dieden heeft alles door sijn Cousijn Merode, aen sijne Excellentie laten weten, gheelijck hy oock dede aen de Heeren Ghecommitteerde binnen *Aernhem*, ende heeft terstondt geschreven aen de Commandeurs van Rees, ende Emmerick, om hem eenige Compagnien toe te senden, om de Stadt beter te verskeren. Ende stelde voort ordere, op alles dat in der haest doenlijck was, heeft oock de Burgeren geweer doen uydeelen, om haer-selven ende de Stadt te helpen defenderen.

Besiet wat wy hier vā breeder verhaelen in ons derde Deel, aen de 7. Uytloop, daer wy spreecken van de ghevanghen Spangiaerden binnen de Stadt Wessel.

Het Garnisoen daer binnen liggende, waren seshien, (eenige seggen, veerthien Compagnien, daer sijn uytgetrocken ontrent duysendt ghevangen Soldaeten, daer de Gouverneur, ende Capiteynen voor spraecken.

Waer op ick wederom nu wel segghen mach : Voorwaer dit is een seer groote Victorie, die ons uyt den Hemel, van Godt Almachtich op't onversienste is toeghesonden. Dit is een slach-bouwt, die uyt den Hemel, op den kop onser vermetelachtighe, trotfighe vyanden gevallen is, tot haer groote schande ende schaede, maer tot groote voordeel van Godts Kercke, ende van desen Landen. Laet yder desen dach (sijnde de 19. Augusti, op welcken W E S S E L wierdt ingenomen, een dagh eener soo goeder boodtschap) niet verswijghen. Laet ons blyde-

blydelijck nu ter tijdt seggen: *Godt is onse toevlucht ende sterck-* Psal. 46. 1. 8.
te, ende hulpe gheweest in den grooten nooden, die ons gheraect had-
den. De Heere Zebaoth is met ons: de Godt Jacobs, is onse be- Psalm 46. 8.
schuttinghe. Sela. Comt herwaerts, ende siet de wercken des Hee- Psalm 18. 39.
ren, die op aerden sulck verstooren heeft aengherichtet, door welck hy Psalm 46. 9.
onsen vyanden gheworpen heeft onder onsen voeten. Hy is de Hee-
re, die de krijghen stuerdt in aller Wereldt, hy breeckt de boghen, de vers. 9.
spieffen slaet hy ontween, ende die de wagenen met vyere verbrandt. vers. 10.
De Heere heeft nu ter tijdt, eere ingheleydt, jae hy heeft eere inge- vers. 11.
leydt op aerden: Want de Heere Zebaoth is met ons, de Godt Ja-
cobs is onse beschuttinghe. Sela. Nu segghe Israel: Dancket vers. 12.
den Heere, want hy is vriendtlijck, ende zijne goedertierentheydt Psal. 118. 1. 2.
duerdt eeuwichlijck. In den angst, doe wy den Heere riepen aen, vers. 15.
soo verhoorde hy ons, ende troostede ons. Men singe met vreuch- vers. 16.
den vander Overwinninghe, in den hutten der rechtveerdighen. De vers. 23.
rechterhandt des Heeren, behoudt de Overwinnighe: De rechter- vers. 24.
handt des Heeren is verhooght: De rechterhandt des Heeren, be-
houdt de Overwinninghe. Dat is van den Heere gheschiedt, ende is vers. 25.
een wonder voor onsen ooghen. Dat is den dagh, dien de Heere ge-
maect heeft. Laet ons verheughen, ende vrolijck daerom zijn.
 Ende wy alhier tegenwoordich versamelt, op onsen *Victo-*
rie dagh, om den Heere voor soo groote ghenade te dancken,
 laet ons, volghens onsen ghekoosen ende voor gelezen text, Hier nae volghet de
 met den Coninck David, in den acht-en-t' festichsten *Psalme*, afdeelinghe des Text,
 segghen. in 4. Hoofstucken.

I.

De Heere God be-
soeckt zyn kinderen
met cruys.

*Godt leydt ons eenen last op, Psalm 86. 20. (ge-
lijck hy mede den Borghers van W E S E L, dese
voor-leden vijfthien jaeren lanck, heeft opghe-
leydt.)*

I I.

De Heere helpt we-
der daer uyt, alle die
op hem betrouwen.

*Doch, Hy helpt ons oock, Sela. Wy hebben eenen
Godt, die daer helpt, ende den Heere, Heere, die van
der doot verlost. vers. 20. vers. 21. Iae, hy heeft
seer ghenadichlijck, nae sijn vaderlijcke barm-
herticheydt, zyn Kercke binnen W E S E L ghe-
holpen, ende uyt de stricken des doots genoech-
saem verlost.*

I I I.

Doch syne weder-
partijders, sal hy
straffen.

*Ende Godt sal den kop zijner vyanden versmij-
ten, met t'samen haeren haeyr-schedel, die daer voort-
varen in haerer sonde. vers. 22. Wel heerlijk heeft
Godt, in dese Victorie van W E S E L, den kop
onser wederpartijders versmeten, ende het voor-
nemen onser hoochmoedige vyanden in 't sant
gheworpen.*

I I I I.

Daerom sullen de
vrome God dancken
ende synen heylighe
Name pryfen.

Psalm 118. 28:
vers. 29.

vers. 36.

*Daerom wy alle moghen seggen: Gheloofst sy
de Heere, daghelijcks. vers. 20. Ia dat die van W E-
S E L segge: Heere ghy zijt onse Godt wy dancken u.
Onse Godt, wy willen u prijsen. Dat yder van ons
segge: Ick wil Godt dancken: want hy is vrientlijck,
en zyn goedertierentheydt duert eeuwichlijck. Godt sal
Zion helpen, ende de steden Juda bouwen, datmen al-
daer woone, ende die besitte, ende die sijnen Name
bemin-*

DER STADT WESEL.

2 1 Psalm 96.
verf. 37

beminnen, sullen daer in blyven. Wy willen doch den Heere dancken eewichlijck, die ons wonderbaerlijck zijn hulpe wyt den Hemel toeghesonden heeft.

Al welcke vier stucken, wy voor ghenomen hebben tegenwoordichlijk uw E. te verklaeren. Godt Almachtich gheve ons hier toe, synen H. zeeghen, Amen.

Dat eerste Hoofstuck.

Van den last des oorlooghs ende cruys, welcken Godt synen kinderen ghemeenlijck beliest op te legghen.

OP dat wy met meerder aendacht ende vreuchde mogen prijfen ende grootmaken Godes goetheydt ende Almogentheydt, daer mede hy, door dese groote Victorie, den Inghesetenen van WESEL, midtsgaders sijn gantsche Kercke in dese Landen, beliest heeft te zeghenen, te verlossen, ende te beschermen: Laet ons, voor eerst, overlegghen twee stucken.

Verscheyden lasten, die Godt synen kinderen opleght.

1. Ten eersten, wat voor een last Godt de Heere, synen kinderen ghemeenlijck oplegt.

2. Ten tweeden, wat voor een last, hem beliest heeft die Borghers van WESEL, eenighe jaeren, op te legghen.

1. Daer zyn verscheyden lasten ende teghenspoeden, daer mede de Heere Godt, zyn kinderen druckt ende perst. 1. Inwendighe swaermoedicheydt, is een swaer last, daer van de

22 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Pfalm 77.3.

Nah. 1.1.

Pfalm 38.5.

Esa. 13.1.

vers. 15.

vers. 17.

Pfalm. 68.20

Pfalm 66. 11. 12.

Propheet David spreekende, segt: *In der tijdt mijnder noodt, soecke ick den Heere: mijn handt is des nachts uytgestreckt, ende en laet niet af: Want mijn ziele en wil haer niet laten troosten.* Item 2. De dreyghementen Gods worden lasten gheheeten; De Propheet Nahum, die ten tyde des goeden Conincks Ezechie propheteerde teghens het Coninckrijk van Assyrien, ende des selven Hooft-stadt Ninive (welcken hy den krijgh ende onderganck aenseyde) noemt sijne commissie een last, seggende: *Dit is een last over Ninive, ende het boeck der prophetije Nahum van Elkos.* 3. Inghelijcks de zonden werden lasten genaemt, ende zijn wel de alderswaerste lasten, die de conscientie ende ziele benouwen; *Myne zonden, segt David, gaen over mijn hooft, als eeuen swaren last, sy zijn mijn te swaer geworden.* 4. De straffen Godts, met welcke de zonde ter huys besocht worden, zijn mede onder de swaere lasten te reekenen; De Propheet Esaia verkondighende de straffe over de Babyloniers, segt tot dien eynde aldus: *Dit is de last over Babel, die Esaia, de Sone Amos, sach. Haere kinderen sulden voor haere ooghen gheworght worden: haere huysen gheplondert, ende haere wyven gheschent worden, &c.* 5. Hier by machmen wel ten rechte voeghen, de beswaerlijcke dienstbaerheden, welcke door de tyrannic der vyanden, ende vervolgers der Kercke Gods, den vroomen kinderen Godts, ofte in't generael, ofte in't bysonder, opgheleydt worden. Van alfulcken last, spreekt de Coninck David alhier, in onsen text vanden 68. Pfalm vers. 20. segghende: *Godt leydt ons een last op.* Inghelijcks van soodanigen last, spreekt hy Pfalm. 66. 1.1. *Godt ghy hebt ons versocht ende gheloutert, als het silver gheloutert wordt. Ghy hebt ons laten in den toorn verpen, ghy hebt onse len-*

onfe lendenen eenen last op geleyt. Ghy hebt menschen laten over onsen hoofden kommen.

Hoe die Heere Godt met dusdanighe lasten belieft heeft dickmaels de schouderen van synen volcke te beswaeren ende te drucken, d'exemplen van allen tijden wysen sulcks uyt. Exemplē der kinderen Israels, die Godt in Egypten, swaere lasten liet op leggen, van Pharao.

Want wat voor swaere lasten des cruyces, tegenspoedts ende der wreede mis handelinghe, de Heere den kinderen Israels heeft laten draghen in den Egyptischen Lande, wijft Moses aen, daer hy van Pharaonis wreetheydt verhael doet, *die Gods* Deute. 5. 16. 23.

volck liet slaen, ende harder plaegen als te voren. Daerom oock dat God, tot Mosen sprack: *Ick hebbe ghehoordt de weeklaghe der kinderen Israels, die de Egijptenaers met hoven-dienste beswaeren, ende hebbe aen mijn verbondt ghedacht.* Daerom seght den Deute. 6. vers. 4. 5.

kinderen Israels: Ick ben de Heere, ende wil u wyleyden van uwen lasten in Egijpten, ende wil u wythelpen van uwen hoven-dienst, ende wil u verlossen, door eenen wytghereckten arm, ende groote gherichten.

Onder de lasten der tyrannighe Coningen, heeft dat volck in't Coninckrijck Israels, wel dapperlijck haren hals moeten buygen, doe namentlijck die Assyriers, steedich hen quelden, ende haere Landen verwoesteden. *Phulbelochus* der Assyriers Coninc, was de eerste die met een groote heyrkracht in't Landt Israels viel, ende nam van *Menabem* den Coninck int

Israel (die den Coninck *Sallum* verslagen hadde) duysent 2 Reg. 15. 14. 17. 29

tener silvers (welcke maecten sevenmael honderdt ende vijftich duysent daelders) dat hy met hem hielde, ende bekrachtichde hem het Coningrijcke; ende *Menabem* settede een gelt in Israel op de rijckste, vijftich sicken silvers, op eenen yegelijc- 2 Reg. 16. 15.

ken man, dat hy den Coninck van Assyrien gawe: Alsoo

tooch

24 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

tooch de Coninck van Assyrien nae huys, ende en bleef niet in den Lande.

2 Reg. 15. 29.

Synen nasaet *Thiglath-Pilleffer*, maeckte het noch slimmer, dewelcke vele steden innam. Hy wan de stadt *Damascum*, ende het gantsche Landt *Naphthali*. Hy veroverde *Galileam*, ende voerde de stamme *Naphthali* gevangelijck wech in Assyrien. Hy belegerde oock den Coninck *Ahas* (die des godtsaligen Conincx *Hiskie*, vader was) binnen Ierusalem, ende alsoo hy hem niet machtich genoegh en was, liet hem met gelde af koopen, dat hy met eenen goeden buydt t' huys quam.

2 Par. 28. 20.

2 Reg. 17. 3.
vers. 4. 5.

Salmanasser, den derden Coninck van Assyrien, tooch oock tegen Israel, ende de Coninck *Hosea*, vvert hem chijnfbaer en onderdanich, dat hy hem geschencken gaf. jae daer nae belegerde hy hem, ende overvvan hem, ende leyde hem in de gevanckenisse, soo dat, van dien tijdt af de Iooden jaerlijcks aen die Assyriers geldt moestten geven, als die haer lieder *Tributarij* vwaren gevvorden. Hy tooch oock int gantsche Lant, en nam *Samariam*, en belegerdese drie jaren lanck, ende vvan de stadt, en voerde die seven stammen des Israelitischen volcks wech, in Assyrien, ende fettetese tot Hahal ende tot Habor, aent water Gosan, ende inde steden det Meden: want de kinderen Israels teghen den Heere haren Godt gefondicht hadden.

vers. 24.

2 Reg. 17. vers. 6. 7.

Dat Rijke van Juda heeft mede groote lasten, ende overlasten, van den Assyriers, moetē dragen.

De Assyrische Coningen hebbent daer by niet gelaten, of te hen vergenoecht gehouden, mits gestadelijck een last ende jock des oorloogs opt *Coninckrijck van Israel* te leggen, maer hebben oock dat *Coninckrijck Juda*, dapperlijck gheplaeght ende ghesoch t' onder te brenghen.

Sennacherib, de vierde Assyrische Coninck, heeft als een rechter ende straf-dieff (ghelijck synen name mede brengh) sich onderstaen alle de Iooden met t'samen haeren Godt te vermeesteren ende uyt te roeyen. Hy dorfde wel roemen ende seggen: *Waer is een Godt onder alle goden der Landen, die haer Landt hebben van mijner handt verlost, dat de Heere soude Jerusalem van myner handt verlossen?* Doch de Heere des Hemels heeft desen hoochmoedighen Coninck wel haest omghehouden ende te neder gevelt, ghelijckmen den boomen in den wovde met een axe ofte bijl omhouwt; Want hy synen Enghel op eener nacht in zijnen legher liet kommen, die hem af sloech hondert en vijf en tachtentich duysent mannen, dat des morgens aen allen plaetsen vol dooden lagh. Ende op dat niemant en dencke, dat dese slachtinge ende straffe alleen over den gemeene Krijghsluyden ghegaen is, soo worden wel expresselijck oock de Hopluyden, Ritmeesters ende Bevelhebbers ghemeldet: want daer staet: *Ende de Heere sandt eenen Enghel, die verdelghde alle Gheweldighen des Heyrs, ende Vorsten in den Legher des Konincks te Assur, dat hy met schanden veder in sijn Landt toogh, ende bleef te Ninive.*

Te vergheefs dencken de godtloose Tyrannen, tegen den Heere. Te vergheefs maecken sy haere aenlagen tegen den Heere Zebaoth. Hy is een Godt die het trotsen hoordt in sijne hooghe Hemelen, ende weet haerer haest een eynde te maecken, ende in sijnen toorn soo te treffen, dat het ongheluck niet tweemaal behoest te kommen: *Want hy weet se haest om te houwen, dat sy daer henen vallen.* Iffet oock niet ghebeirdt, in den Iare 1529. dat doe de Turck, (der Christenen vyandt) voor de stadt Weenen in Oostenrijck lagh, dat hy hem liet voorstaen,

D onmo-

26 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

onmogelijk te zijn, dat hem yemandt van daer soude doen gaen; Maer de Heere Godt sandt een pestilentie in sijn Leger, die hem wel in de 60. ofte 80. duysendt mannen ghedoodet heeft, soo datter daer door, soo groote verflaghentheydt onder sijn volck ghekommen is, dat hy moeste op-breecken ende van daer trecken, de stadt *Weenen* verlatende. Alsoo weet die *Heere Christus*, hem te wrecken aen sijne wederpartyders, ende eere in te legghen onder den Heydenen, die synen Name niet en kennen.

Nahum 1. 2.

Psalms 46. 11.

Maer nu wederkeerende tot *Sennacherib* den Coning van Assyrien: Doe desen Coning ghevloten was uyt Iudea daer hem Godt gheslagen hadde, om syner lasteringhe wille, (als te voren verhaelt is) ter huys gekommen zijnde, was hy seer vergrimmet, ende liet vele der kinderen Israels dooden, der welcker lichaemen *Tobias* beschickede te begraven. Doch eyndelinghe is hy van sijn eyghen Sonen omghebracht, doe hy aenbadt in den huys Nifroth sijns Gods.

Tob. 1. 21.

2 Reg. 19. 37.

Wy hebben dan ghehoordt, wat een last des oorlooghs dat volck Gods heeft moeten alletijt draeghen, van den Assyrische Coninghen, soo dat daer op wel past, 'tgunt de Coning David in onsen text segt: *Godt leyt ons eenen last op.*

Psalms 68. 20.

De stadt Wesel heeft ontrent tachtētig jarē de Gereformeerde religie gehadt, ende die oock gemaintineert. Zy is geweest eē Herberge van alle Nederlāders, die ter sake vā de Religie en ter tijt vā de bloedige vervolgingen, onder duc d'Alba, hebben moeten vluchtē,

II. Dan laet ons van den kinderen Israels overgaen, tot den *Borghers van Wesel*, van welckers verlossinghe nae der handt gesproken sal worden, ende een yder, om Godt daer voor te dancken, sal (op desen tijdt onser *Victorie*) vermaent worden.

Van desen *Borghers* machmen wel te rechte seggen: *Dat se den Heere Godt een swaer last opgheleydt heeft.* Iae wat een swaer tyrannisch last, hebben die vrome Christenen binnen *Wesel*, dese

dese vijfthien jaren herwaerts niet moeten dragen? De Span-
 gaerden sijn haer wel ten *quellende geessel in haren zijden, en ten*
steekende doorne in haren ooghen gheweest. Psalm. 80. 6. Met tra-
 nen broodt zijn sy gespijst gheweest, ende met grooter mate
 vol traenen ende suctens zijn sy ghedrencket. *Sy sijn ront-*
omme benauct, ende met galle ende moeyte omghegheven gheweest.
 Thren. 3. 5.

Het is immers soo, ende in onsen daegen isset gheschiedt,
 dat sy te voren in een goeden staet ende standt, so ten opsiene
 vande suyvere waere *Religie*, als van weghen alle *Neeringhe*
 groeyende en bloeyende warē, maer daer na seer onversiens
 ende seer jammerlijck geraeckt zijn onder het spaensche jock.
 Want *Spinola* de Veldt-Oversten des Conings van Spangien
 in den laere 1614. op den vijfdē dagh Septembris, nae dat
 hy de *stadt Wesel* weynighe daghen hadde berennet, heeft die
 onder conditien (die meer schijn-goede als waerachtige wa-
 ren) in handen ghekrege. De Borgerije was beloofst, de be-
 houtenisse ende vrye exercitie van haere Gereformeerde Re-
 ligie, ende aller haerer Privilegien. Oock dat haere stadt we-
 derom in vrydom soude ghesteldt worden, soo haest als de
 Hoog: Moog: Heeren Staeten *Gulick* verlaten soude. Doch
 is al gheheel anders ghebleecken: want men heeft die belofte
 niet ghehouden. Iae maer men heeft die goede *Borgherije* de
 sleutelen der Kercken afge-eyfcht met dreyghementen, ende
 soo sy de selve niet willigh en wilden overgheven, datmen
 alsdan haer soude doen betalen, een seeckere hooghe boete,
 ende noch daer en boven, de voorschreven sleutelen bene-
 men, ende alle Kercken den Papen ende Monicken inruy-
 men. De *E. Magistraten van Wesel*, seyden dat sulcks was te-

en uyt haren Vader-
 lande vertrecken.

Doch also dat cruys
 gemenelijck begint,
 van den Huyse des

Heeren. 1 Pet. 4. 17.

Soo heeft Godt dese
 stadt Wesel mede

verfocht, ende laten
 vallen in de macht,

vanden Coninck van
 Spangien, en ontrent

xv. jaeren onder dat
 jock, ende de onver-

dragelicke lasten la-
 ten sucten en stenē.

Want voor dese stad
 is des Conings Velt-

Overste, de Marquis
 Spinola, met sijn by-

hebbēde macht, ge-
 komē op den 7. Sep-

temb. des jaers 1614
 sonder hem eens te

beschantsen, En nae
 dat hy 34. ofte 36.

schooten, op de stadt
 gedaen hadde, oft op

een buyten poorte
 van de Voorstadt, so

heeft hysē door sini-
 sterlike en bedriege

licke practijcken en
 schone beloften, met

accoorr ingekregen.
 Van alwelcke gedaē

belofte, hy int minst,
 aen den Burgers niet

volbracht en heeft.
 Het spreek woordt

is seer waerachtigh
Fistula dulce canit,

volucrem dum de-

cipit Auiceps. Het

Fluytken speelt seer
 soet, als mē 't vogelkē

wil vangen onvroet.

Want na dat Spinola binnē Wefel wel tooc spangiaerden geleyt hadde, ende tot een Gouverneur Don Iúan de Golsalves gesteldt hadde, so is na der handt, de vrome Burger ye alle hare vryheyt en oeffeninge vā Religie benomen, teghen alle accoort en hare vaste belofte ende (als verbondt-brekers) hebben sy met die van binnen tyrannichlijc omgesprongen, ende met den vromen geleest, als de kat met de muys doet. Soo datmen van dit volc seggen mach. Wat is doch haer belofte, meer als verraedt en loogen? Wat is haer Eer en Eed, haer Zegel en haer Woordt? Meer als bedrieghery? Want soo sy doen bedroghen, dit Wefel, deen sy meed' aē die van Amersfoort. Ghy vrome Nederlanders, en kloecke Hollanders, wilt u wachten, voor dese speck-eters en trouweloose luyden, die haer Woordt ende Eedt nemmermeer en houden, ten zy als sy daer mede haer groot voordeel konen doen: want desen Regel, (ghemaect in Concilie vā Constās) is haere Maxime.

gen de Capitulatie met Spinola ghemaect, sy ontboden de hoofden van de Religie by hen, ende seyden hen dit aen, de welcke dit aen de Ghemeynte van de Religie aen-dienden. Daer en boven hebben de *E. Magistraten* hare klachten, door een schoon vertoogh, in maniere van een ootmoedighe supplicatie, ghedaen aen de Hertoginne ende d' *Infante van Brandenburgt*: dat welcke wy uyt de Fransche tale verduytsch, alhier sullen by voeghen, ende luydt, alst volght.

DOORLVCHTIGHE PRINCESSE,

V *We Ghenaedighe Hoogheyden sal sonder twijffel verstaen hebben, dat onse seer genadighe Prince den Hertogh van Nieuwbourgh, ons voor-ghestelt heeft, door sijnen Raedtsheer Ioan Henricus Schall de Bell, dat haere Hoogheydt hem gheordonneert hadde, ons van onse beyde Parochie-Kercken te ontblooten, ende de selvighe in handen te gheven, ofte in te ruymen, de Gheestelijcke van de Order der Præmonstratenen, ende door welcke strenghe procedure, de voornoemde Commissaris, sonder ons te willen hooren, ofte tijdt gheven om onse Recht sijne Hoogheydt onsen boven-gemelden Prince voor te stellen, sijne gemelte commissie uyt-ghevoert heeft, met bevel, dat den Gheestelijcken voldoen ende ghenoech ghedaen worde, aengaende het afghebrokene Clooster, voor desen ghelegghen voor de Rhijn-Poorte, achter de Stadt mueren deser Stede, gheuaemt, Op het Arens-dorps: oock mede haer Vrijheden te doen ghemieten, die sy voor-gheven haer in dese Stadt toe te kommen: ende dat voortaan wy ons souden hebben te vachten, in't fransch te predicken in het kleen Kercxken, genaemt Hortus Mariae.*

Hebbende

Hebbende dan de voorverhaelde Propositie, den Heer Oversten *Hereticis nõ est ser-*
 van 't Legher ende Gouverneur Don Frederico de Medina ghe- *vanda fides.* Men
 communiceert, met vertrouwen, dat volghens onse capitulatie, door *moet de Kettere ge-*
 tusschen-spreken van Zijne Seigneurie, wy souden ghemainteneert *gheloove houden.*
 worden in onse oeffeninge vande Ghereformeerde Religie, openbaer- *Hier volgt nu de*
 lijcken in onse Kercken ghepleeght: Soo en hebben wy gheen andere *Requeste ende oot-*
 resolutie bekomen, dan dat onse Hoogh-geborene Prince voor- *moedich verfoeck*
 noemt, sulckx begheert hadde, ende dat hy last hadde gekregen van *der E. Heeren Bur-*
 Vve Ghenaedighste Hoogheydt, den voornoemden Commis- *germeesteren, Sche-*
 saris de hand, en hulpe te bieden, om uyt te voeren alles wat onse daen aen hare Hoog- *penen ende Raden,*
 Hoogh-geborene Vorst hem bevolen hadde. Over welcke Re- *der Stadt Wesel, ge-*
 solutie van den voornoemden Heer Oversten van 't Legher, ende *heden, de Hertogin-*
 Gouverneur, wy dan grootelijckx bedroeft ende benauwt zijn ghe- *ne van Brabandt, in*
 worden, dewijle wy noyt gehoopt en hadden, dat Vve ghenadigh- *welcke sy doleren,*
 ste Hoogheydt dit soude hebben toeghestaen, dat sulck een onghe- *over het benemen*
 val teghens ons goede Recht, teghens soo veel Beloften, ons op *van hare Kercken,*
 Princen Trouwe toegeseyt, soude voltrocken worden. Op dat dan, *tegen alle ghedaen*
 uwe genaedighste Hoogheydt soude moghen sien ende verstaen, *beloften, ende ghe-*
 hoe weynigh rechts de Gheestelijcke hebben, ende het groote ongelijck *maecte Accoorden.*
 't welck men ons aen doet, zijn wy ghedwonghen het selvighe in alle
 ootmoedt, voor te stellen.

Dat de twee voornoemde Parochie-Kercken zijn van oudts
 ghebouwt, ende verrijckt, vande Burgherije ende Ghemeente deser
 Stadt, Als nu daer naer in 't jaer 1594. in Januario, eene van de
 voorschreven Parochie-Kercken, ghenaemt Sint Wilbrod, af-
 ghebrandt, ende in assche gheraect was, door 't vyer van den He-
 mel: desgelijcks in 't jaer 1623. een goet deel van den Toorn van
 de andere Kercke, op de Matena gheleghen, ghenaemt Sint Anto-

30 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

nis ende Nicolaes, mede af-ghebrandt was, soo zijn de twee voor-
noemde Kercken van onse Voorvaders ende ons, weder op gebouwt,
in een beter ende grooter formaet, als sy oyt te voren waren: Welc-
ke timmeringhe ende bouwinghen op de kosten van dese Stadt ende
Ghemeente zijn gheschiet, zonder eenigh subsidie ofte bystandt van
eenighe Gheestelycke ofte andere personen, in voeghen dat de voor-
noemde Geestelycke van der Præmonstratenser Order, haer met
recht de eygenschap der selver Kercken, niet konnen noch mogen toe-
passen, maer behooren allcenlyck tot de Overicheydt ende Ghemeen-
te der Stadt W E S E L.

II.

Desghelycken en kan oock het Ius Patronatus, over de selvighe
Kercken, de voorsyde Gheestelycke niet toe kommen, want alhoe-
wel een seeckere Grave van Cleve, hooghloffl. memorie, Otto ghe-
naemt, vele jaren gheleden, wel magh, ob prætenfam pauper-
tatem, het Ius Patronatus de Geestelycke Vrouw-persoonen der sel-
ver Order van het Clooster op het Arens-dorps, ende niet de
Monnicken van der Præmonstratenser Order, over-ghedraghen
hebben: Soo ist nochtans, dat de voorsyde Vrouw-persoonen, het
Ius Patronatus wederom ghecedeert hebben, ende onsen ghenadich-
sten Prince Wilhelmus Hertogh van Cleve, hooghloffl. memorie,
getransporteert, als het welke hem ende sijne Erfghenamen van sij-
ne voorsaten kommende, vervallen was: de welke dan oock uyt
kracht van sijne oude Ius Patronatus, verscheyden Herders ende
Predicanten van onse Religie, sedert het jaer 1536, continuelijc-
ken met contentement der Overicheydt ende Ghemeente deser Stadt,
alhier besteldt ende voorghedraghen heeft, soo menighmael als daer
eenighe plaetse was vacerende.

Oock

Oock soo heeft onsen Voorseyden Prince Wilhelmus Hertogh van Cleve, wel expresselijcken in 't houwelijcksche contract besloten, ende voltrocken in 't jaer 1572. met het Huys van Brandenburg, Hertogh van Pruysen (met het welke de andere Houwelijcksche Voorwaarden daer op ghevolgt met het Nieuwburghsche en Zweibrucksche Huys, van gelijcken inhoud, over een komen) ghecontracteert op het point van successie, ende ghestipuleert, datmen sijne Onderdanen gheen veranderinghe ofte nieuwigheydt, in 't stuck van de Religie, souden op-dringhen.

III.

In conformiteyt der voornoemde accoorden ende contracten, en heeft onsen ghenadighsten Prince Wilhelmus Hertogh van Cleve, hooghloff: memor: gheduyrende sijnen tijdt, noyt eenighe veranderinghe in 't stuck van de Religie in-gevoert, maer heeft ghewilt ende beloost, in presentie van den Ambassadeurs der Keyserlijke Majesteit, als mede van de gheinterresseerde Heeren, Princelijke Keurvorsten, met de Staten van alle de Provintien, vergadert te Dusseldorp, in 't jaer 1591. dat de oeffeninghe van de Ghereformeerde Religie soude blijven, ende ghehanthaeft worden, daer sy was, zonder teghenspreken ofte eenighe veranderinghe.

IIII.

Mede soo hebben, onse teghenwoordighe, ghenadighe Prince van Nieuwburgh, soo wel als mijn Heer de Marquis Ernestus van Brandenburg, oock uyt name van onsen ghenadichsten Prince den Ceurvorst van Brandenburg, den eersten Julij 1609. solemmelijcken ende vastelijcken met handt-tastinghe, ende met den monde, op Princen trouwe, in haere gheluckighe inkomste in dese stadt ons beloost ende verskert, dese stadt ende ghemeente te willen laten by hare Religie, op den selfden voet als sy daer opentlijck gheoeffent

V.

32 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE.

oeffent vierdt, sonder eenigh beletsel ofte ontroeringhe toe te staen,
maer haer in de selvighe te willen mainteneren ende beschermen.

VI.

Daer naer, als de Staeten van het Hertochdom van Cleve,
en het Graeffschap van der Marck den 14 Julij int jaer als voren,
te Duffeldorp vergadert waren, so hebben de voornoemde Prin-
cen wederom op nieuws toegestemt en beloofst op Princen trouwe
(overmits de Catholijcke Roomsche Religie ende andere Christelic-
ke Religie int Rijck ende de Landen Cleve ende vander Marck,
toeghelaten wierden) dat sy niet alleenlijck wilden toe-laten, maer
oock mede de voorsyde Religien mainteneren ende bevestighen in
sulcken standt, ende op sulcken voet, als de selve ghepleeght, ende
opentlijck gheoeffent wierden in elcke plaetse, sonder toe te laten, dat
eenich mensche ter werelt soude in sijne consciencie bedroeft, ontroert
ofte ghequelt worden, noopende de Urije ende opentlijcke oeffeninghe
van sijne Religie.

VII.

Waer op zijne Hoocheydt den teghenwoordighen Prince Ceur-
vorst van Brandenburgh, onsen ghenadichsten Heer ende Prince,
gheduyrende sijne wooninghe, in dese stadt meer als een ront jaer be-
neersticht ende aenghehoort heeft, soo de hoochduytsche als de fran-
sche Predicatie, ende daer by genooten des Heeren Avontmael.

VIII.

Het heeft sijne hoogheydt onse ghenadichste Prince van Nicu-
borgh noch behaeght, naer dat hy hem tot de Roomsche Catholijcke
Religie ghevoeght ende begheven hadde, ons door sijn Placcaet beze-
ghelt ende met zijn eyghen handt ondertekent, ende op den 14. Ju-
lij 1614. af-ghecondighet, sijne voorsyde belofte te verskeren,
segghende met uytghedruckte woorden, dat hy wilde ende van
finne

sinne was, niet teghenstaende sijn verhaelde bekeeringe, niet alleenlijcken eenen yegelijcken te willen beschermen ende maintineren, inde openbare oeffeningen ende predicatien in de Kercken, conform de dickmaels gedaen beloften boven verhaelt, maer oock met alle macht weder te staen, alle de gene, die sijne voor-seyde beloften souden wedersprecken.

Doen sijne Excellentie den Marquis Spinola, in den Maendt September 1614, de stadt dwong om in te nemen duysendt wel ghereghelde soldaten, tot ontlastinghe van de Burgherije, soo heeft sijne voor-seyde Excellentie, soo wyt name van onsen voornoemden Prince als mede van sijne Majestejt ende ure Hoogheydt gbehandeldt, gheaccordeert ende ghecappituleert, op Princelijcke Trouwe, dat door 't innemen van 't voor-seyde garnisoen, gheen beletsel in 't stuck vande Policie, noch in de oeffeninge van de Religie (alsdoen opentlijck ghepleeeght ende gebruyckelijck in de Kercken) soude ghegeven ofte toegelaten worden: welcke Capitulatie onse Prince van Nieuwborgh boven ghemelt, solemnelijcken met sijn zeghel ende onder-tekeninghe gheratificeert, ende gheapprobeert heeft.

IX.

Ende al hoe wel den voor-seyden Raedts-heer van onsen gemelten Prince alhier ghesonden, om ons van de Kercken te ontblooten, de sake excuseert, datse niet strijdich teghens de Reversalia, toefseggingen, Placaten, Capitulatiën ende andere beloften ons solemnelijcken ghedaen, te houden is: vermits, quod tempora mutantur, ende dat een Prince niet disponeren en kan, de Iure tertij, ofte over een ander mans recht: Soo ist nochtans, dat de beloften ende toefsegginghen op Princen trouwe ghegeven, door veranderinghe

X.

E

van

van tijdt, niet konnen verandert worden, overmits de selvighe, so voor, als naer, de veranderinghe van Religie in onsen Prince, meermalen sijn verhaelt ende vernieuwt: Dewyle oock, Pacta & Conventiones inter Principes & Ordines, tam in puncto Religionis quàm Politiaë, publicè & reciprochè initæ, reciprochè quoque & hinc inde sint obligatoriaë, & idcirco propter jus semel ordinibus quaesitum, nullo jure revocari, aut annullari possunt.

XI.

Noopende een ander Mans recht, of Ius tertij, stracks verhaelt: het is hier boven klaerlijck gheremonstreert in het tweede poinct; dat het Ius Patronatus, welcke de gheestelijcke van der Præmonstratenser order voor gheven, haer geensins toe en komt, maer te samentlijcken onsen Princen, soo wel den Ceurvorst van Brandenburg (welckers recht ende possessie mede is bewaert door het selve artijckel, in de capitulatie van dese stadt) als den Hertoghe van Nieuwborgh, soo dat sijne Hoogheydt van Nieuborgh, gheensins de voorsyde Reverfalia toe-segginghen, capitulatiën, ende andere beloften ghegheven heeft, van een ander Mans recht, tot nae-deel van de Gheestelijcke; sed de jure ipsius Principis proprio. Ende inghevalle sijne Hoogheydt van Nieuwborgh sijn recht ofte Ius Patronatus soude opgeseyt ofte opgedragen hebben, in faueur van de voorsyde Gheestelijcke: soo en voeght ons nochtans niet, ende 't en mach oock niet gheschien, tot naedeel van het Ius, à nobis, post reciprocas promissiones, acquisitum; vele min magh het gelden int recht, welcke den Prince, Ceurvorst van Brandenburg, ghesamentlijcken toekomt.

Ende overmits de twee voorsyden Princen sijn aenghenomen, tot Heeren van dese Landen, van Cleve ende van der Maerck, in plaet-

in plaetse van een alleen, sonder ghescheyden te mogen worden; ende de wijle wy aen den eenen niet min als aen den anderen ghelijckelijcken verbonden sijn, in dier woeghen, dat den eenen sonder den anderen, hem gheen recht altoos kan toe maetighen: Soo hebben wy dit betrouwen ghehad, dat conform de Reverfalia ende beloften menichmael vernieuwt ende ghegheven, op Princen Trouwe, wy niet soudē op sulcken maniere, als voren, van onse Kerckē, en Recht berooft worden.

Aengaende het verbodt van de fransche Predicatie in het kleyne Kercxken, het huys genaemt Hortus Mariae toebehoorende, dewyle het selfde huys niet en is ghesticht, noch ghepriviligeert, ofte oock niet gheconfirmeert van eenighe Prince, Overheden, kerckelijcke ofte politijcke Persoonen, nocht oock niet onder eenich gheestelijck Order sorteert, maer is simpelijck ende alleenelijck gesticht, ghebouwt, verrijckt, ghepractiseert, gheordonneert, ende tot op dese ure gheadministreert met haere inkomsten ende toebehoorten van de Burgermeesteren, Schepenen ende Raedt der Stadt Wesel, ghelijck wy voor desen in Februarij uwe Ghenaedighe Grootheydt, in alle ootmoedt breeder hebben gheremonstreert; En konnen wy ons niet inbeelden, met wat recht ende reden, men ons verbieden kan, dat wy ons doen dienen, door de goederen ende middelen die ons dierectelijcken toekommen, ende niemandt anders; Daer van wy soo wel voor als naer het innemen van dese Stadt, volle ende gheruste besit ghehad hebben, om ons daermede te behelpen, soo wel in de oeffeninghe van onse Religie, als andersints.

XII.

Nu soo veel de herstellinghe ende voldoeninge van't Clooster belanght, dewyle het met sijne Toorens heel dicht jae bycans op onse

XIII.

Stadts mueren in tijde van Oorloghe seer periculenselijcken gelegen, nu af-ghebroken is, nopende mede de ghemietinghe van de Vrijheden van Accijsen, welcke de Gheestelycke der Præmonstratenser Order voor-gheven in dese Stadt te hebben; 'Tis notoir ende bekendt, dat onsen ghenadighsten Prince Wilhelmus, Hertogh van Cleve, hooghloffelijcker memorie, alreede in 't Iaer 1543. (doen de tijden soo niet beroert waren) de selvighe af-breeckinghe gheordonneert hadde, welcke men naderhandt noodsaeckelijcken heeft moeten in 't overck stellen, Propter eminentissimum & præsentissimum periculum hostilis invasionis.

XIV.

De voorsyde Gheestelycke, en konnen haer gheensins van de Accijsen ende andere Imposten deser Stadt wyt-kippen, dewijle gheen Kerckelijcke personen, Edelen, ofte andere Inwoonders deser Stadt, immermeer vry zijn gheweest, van zulcke ende soodanighe lasten; Oock hebben sy gheen reden noch fundament om haer te excuseren, aenghesien de onverdraghelijcke lasten, wyt oorsaecke van de al te groote garnisoenen, waer mede de arme Burgherije, ende Gemeynthe deser Stadt, gestadelijck belastet is, ende blijft; daer sy ter andere zijde, op haer ghemack leven, zonder eenighe last, gheen medelijden hebbende met de bedruckte, ja meer profijts doende, dan gheduyrende den vrede: Ende om met een woordt te segghen: De Magistraet van dese Stadt heeft haer zoo wel en geseggelijck ghethoont ende wel ghevoeght, nopende het poinct van de voorgheghevene vrijheydt, ende de af-breeckinghe, met de Gheestelycke Joffrouwen van dat Klooster, gheassisteert van hare Oversten ende andere Prælaten, Edelen, ende voornacmste Personen van 't Landt (welck accoordt mede solemnelijcken gheratificeert ende geapprobeert is van den Prince, Ceurvorst, ende Aerts-Bisschop van Ceulen) dat de voorsyde Gheestelycke haer veel eer behoorden

hoorden te contenteren, als meer te eysschen, van 't ghene men haer ten vollen voldaan heeft, noch dat sy behoorden haer te willen bevrijen van de betalinghe der Accijsen, ende andere Imposten deser Stadt, welcke sy door het selvighe Accoordt, schuldigh zijn te betalen, so wel als andere Inwoonders.

Dewijle dan, Vwe Genaedighste Hoogheydt siet, op wat maniere men met ons, teghens alle recht, ende reden, jae teghens de solemnele Beloften, op Princen Trouwe toe-gheseydt, ende soodickwils vernieuwt, handeldt, hoe men ons van onse Kercken be-rooft, onse Inkomsten vil verminderen, ende hoe men van ons de betalinghe eyscht, die wy eens voldaan hebben: Soo hebben wy onse toevlucht tot Vwe Genaedighste Hoogheydt, als tot een Voesterse der Iustitien, ende vertroosterse van de bedroefde ende verdruete: met ernstighe ende ootmoedighe Ghebeden, dat het Vwe Hoogheydt believe, ons op te nemen, ende aen te nemen, in hare ghenadighe ende goedertierene bescherminghe, met goedertierene ghedachtenisse aen de Beloften, ons, in de Capitulatie voor-verhaelt, gheschiedt, solemnelijcken wyt name van Sijne Catholijcke Majesteit, ende Vwe Genaedighste Hoogheydt, met ons gehandeldt ende besloten, luydende met wytghedruckte vordeden: Dat gheen beletsel in 't stuck van de Policie, noch in de oeffeninghe der Religie, (alsdoen opentlijck ghepleeght ende gheoeffent) sal ghegheven ofte toegelaten worden: Ende dien volghende ghenadelijcken vville ordonneren, dat alle het ghene, 't welcke tegens de voorsyde Capitulatie, tot ons groot naedeel, alreede door de selve ende de verbreekinghe van de ontblootinghe van onse Kercken, gheusurpeert is, vrettelijcken ende gherechtelijcken moghe hersteldt vorden, ende in de voorighe standt ghe-

Veel beter Voorstanders der verdruckte, zijn die Hog : Mog : Heeren Staeten, dewelcke, de klachten hier over ghehoort hebbende, schreven aē de Commandeurs van Rees en Emmeric, datse de Iesuytē, aldaer soudē insinueren, dat de selve, ten Hove zouden solliciteren, en makē dat die van de Ware Religie haere Kercken binnen Wesel soudē werdē gerestitueert, of dat men haer, haere Kercken oock afnemē soude, en tracteren ghelijck die van de Religie binnen Wesel gedaē wierde, Dan sy (als hen verheugende in den onderganck Zions, en hē niets bekommerende over de schade Josephs, soo sy maer mogē de wijn drinken uyt silverē schalen, ende salven met balsam, Amos 6. 6.) en hebben daer op niet geacht, meenende dat alsulck aensleggē, maer eē dreyment was. Doch ten laetsten zyn sy ten derden male, met eē slach gewaerschout, en men heeft henlieden van gelijcke haere Kercken afgenomen, ghelijck die van de Religie binnen Wesel eerst ghedaen was. T'welc was een rechtveerdige Talio, ende vergheldinge.

bracht worden in welcke wy voor ende na het innemen van de Stadt geweest zijn : (Te meer, dewijle die van de Roomsche Catholijcke Religie, behalven onse twee voorsseyde Kercken, noch vier kercken hebben, die suffisant sijn om daer in dienste te pleghen) ende niet te willen lijdē ofte toelaten dat ons eenighe overlaf, quellinghe, ofte verbreeckinghe in de oeffeninghe van de Religie, ofte van onse Privilegien gheschiede; maer dat de voornoemde Capitulatie, met reden, in alle zyn delen heylighlijcken gheobserveert ende ghemaintineert worde.

T'welck doende sal uwe ghenaedighe Hoocheydt een werck van Christelijcke liefde, ende grooten lof doen, ende wy sullen het eeuvelijck erkennen, bidden God, dat hy uwe Ghenadighe Hoogheydt seghent in alle uwe heylighe ende deuchdelijcke aenslaghen, ende Haer altoos op neme, in zijne heylighe bescherminghe, ende bewaringhe, blyvende ondertusschen,

Hoochgeborene Princesse,
uwer Hoocheydt,

De Alderrootmoedichste Dienaers,
De Burghermeesters, Schepenen, ende Raeden der Stadt W E S E L.

Uyt Wesel den 16. Julij 1628.

Op al het welck, by de Hertoginne van Brabant, weynich is ghelet, noch minder achtige genomen om die bedroefde Kercke Gods, binnen WESEL (welcke sy is vervolgende) eenighen troost ende verlichtinghe toe te laten kommen. Dat welcke de E. Heeren *Magistaten*, ende *Regeerders* der stad WESEL met de vroomme *Christelijcke Ghemeynte* verstaende, ende maer al te wel ghevaer sijnde: hebben derhalven mannelijk ende met een Christelijk gemoedt gheresolveert, liever te lyden alle ghedreygde overlast, ende de ghedwongen boete te gheven, als met een kinderlijcke onbedachtheydt, gewillich over te gheven, haere eyghen ende met rechte toekomende *Kercken*, die haer tot haren Godtsdienst exprefselijk, in 't overgaen van haere stad aen des Conincx sijde, ende in andere accoorden waren beloofst. Waer over dit ghedreyghde haer is vvedervaren. De sleutels, ende Kercken (teghen de Capitulatie met *Spinola*, ende alle beloften ende accoorden met andere Vorsten ghemaect) midtsgaders de gheldt-boeten, sijn ten vollen den Borghers afgenomen, teghen alle eere ende eedt, waer op met rechte mach gheseydt werden, van dit paepsche ghebroetsel:

Hoewel, den vromē Borghers tot Wesel groot gheweldt, en overlatt geschiede, so bleven sy nochtans by de handthavinge haers waren Godtsdienst standvastich, ende leden om Christi wille geerne; hare zielen met lijtsaemheydt besittende,

*Wie kan Maraan sijn Woordt, en Eeden vast ghelooven,
 Waer med' hy streeldt en strijckt, tot dat hy komt te boven?
 Naer dien hy 't noyt en hielt, ten waer 'them voordeel deed,
 En soo 'them teghen gaet, soo acht hy Woordt, noch Eed.
 Het Wesel sy een proef, en Amersfoort kan tuyghen
 In versch ghedachtenis, die door beloften buyghen,
 Maer doen Maraan de voet had binnen haere poort,
 Hy dwang haer nae sijn wil, en achte Eedt noch Woort.*

Tgetal

40 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

'Tghetal is sonder eynd' van haer ghebroocken Eden
 Aen Land', aen Coninckrijck, aen Volcken en aen Steden;
 Siet toe dan Batavier, de Vos met vrede streeldt,
 En onder desen schijn, hy met u Vryheydt speeldt.

Dit ontrouw werck der Eedt-breeckende Vyanden, heeft den lieven *Burgheren van Wesel* gheen kleyne swarigheden ende onheylen aenghebracht. Nae dat zy noch op *Woordt*, noch op *Eedt* meer en pasten, *het water der benautheydt is hunter dege, tot aen der zielen ghekommen* ende gheklommen, Psalm 69. 1. Want van dien tijdt af, heeftmen op haeren halven ghetreden, ende als men den Kemeldieren beklimt, heeftmen op haeren hoofden ghegaen. Psalm 66. 12. Des spottens ende verachtens haerer vyanden, heeft gheen eynde genomen. Och! hoe moeste lijf ende ziele, in desen Burgeren verfmachten, doe sy de Papen, onder haer, hoorden brullen, ende saeghen den blinden afgoden (*die immers een nietich Godts-dienst zijn. Jerem. 10. 8.*) op haeren straeten draghen, ende den menschen daer voor neder vallen! Baruch. 6. 3. Hoe vol jammers ende herten leedts waren sy, doen haere vyanden voor hare ooren, gestadich hen trotzedden ende riepen: *Laet ons hen berooven*, ende daeren boven *dreygden te verbernen Gods Huys ende Heylighdom!* Wat een gheschrey moet onder hen opgegaen sijn, doemen hen de Kercken ontnam, ende (alst gheschiede ten tyde der Arriaensche vervolginge, binnen de stadt *Nicenen*, ten tyde des oudt Leeraers *Basilij*) voor hen, de Kerck-deuren toefloot, dat sy niet meer mochten opgaen tot het Huys des Heeren, om die schoone Godtsdiensten des Heeren aldaer te ghebruycken! Psalm 27. 4. ende aldaer te leeren

Psalm 69. 1.

Psalm 66. 12.

Ierem. 10. 8.

Baruch 6. 3.

Psalm 74. 8.

Zonaras Tom. 3. de
 Valentis Imperio
 differens.

Psalm 27. 4.

ren Gods weggen, ende op zijne paden wandelen. Esai. 2. 3. Wat een moordt isset in haeren beenderen geweeft, als sy hebben moeten hooren, hoe seer die Spaengiaerts, den H. Naem des Heeren schendeden, ende de Waerheydt des Euangeliums lasterden! Psalm 42. 11.

Hier by is noch gekomen, 'tverlies van neeringhe; Het rooven van hare goederen; De sware lasten van schattingen; Het plunderen van hare huysen; De verwoestinghe van haer lieder ackers ende landen; Het stil staen harer loffelijcker Regieringhe: want, *Intra arma silent Leges: Onder de wapenen moeten goede Wetten stil swijgē.* Daer by hebben sy noch moeten lyden, d' onderganck van tucht en eerbaerheydt; waer op de vyanden der Kercke Gods geen acht en nemen: 't Verderven van haer koorn en vruchten op den velde, en vruchtbare boomen, diemen tot 't maken van Bollewercken heeft afgehouden; Het schoffieren van vrouwen en dochters; Het mishandelen van oude eerlijcke Mannen, van vrome Leeraers der Kercke Gods, welcker beroep, ende grijsse hayren, die vreemde niet aengesien ofte geacht hebben; Soo dat die vrome Borgers binnen Wesel wel seggen mochtē met Gods Kercke ten oude tyde,

Jae du hebst ons, o Godt rechtveerdich,

Versocht met cruys en teghenspoedt,

En soo men keurd het silver veyrdich

Ghekeurt ons hert end' ons ghemoedt.

Du hebst ons voorts ghestout in garen,

Dat voor ons voeten was gheraemt

End' banden streng, tot ons beswaeren,

Om onse lenden stijf ghepraemt.

De groote overlact, die de Burgerye van Wesel heeft geleden van de Spangiaerden, is onuytsprekelyck.

Deut. 28. 50.

Psalm 66. 10.

vers. 11.

vers 12.

42 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE.

*Du hebst de lieden laten rijden,
Op onse hoofst, als op een dier:
Wy hebben swaer cruys moeten lijdē,
End' gaen door water, end' door vyer.*

Esa. 51.23.

Want (och lacer!) sy waeren haeren schenderen in der handt ghegheven, die tot haere Zielen spraecten: *Buckt u, dat vvy over u henen gaen: ende legghet uwen rugghe ter aerden, ende als een straete, datmen daer over henen loope:* Want sy waeren t'eenemael onder het hoochmoedich trots ghebedt der tyrannighe Spangiaerden, sonder welckers wille, hen niet gheoorlooft en was, een vinger in de aerde te steecken, noch te was veroorlooft van yet, dat hen gherechtelijck toequam, te segghen: *Dat is mijn.* Het was al den Coninck toebehoorende, ende wierden alsoo als lijf-eyghen-knechten ende slaven ghehouden. Ten rechte machmen dese Spaensche dienstbaerheydt (in welcken de goede *Borgers* tot *Wesel* staecten) een *last*, jae een, *swaer last* noemen, als door 'twelck al 't gunt te voren by hen was bloeyende, ende in een goeden staet was, vervallen is tot een jammerlijcke *verstooringhe*. In plaetse van haer-lieder vorighe vryheydt, was hen een *yseren jock*, op haren halsen gheleydt. Doch al het welck nu de Heere Godt weder, seer ghenaedelijck van haeren halse ghewendet heeft, ghelijck vvy hier nae breeder fullen hooren: Soo dat sy nu met blyder herten, tot danck-segghinge, segghen moghen:

Psaln 64.9.

Deut.28.48.

Psaln 66.8.9.

*Ghy volcken prysset al te saeme,
Prijst onsen Godt ghebenedijdt,*

Maecke

Maect doch 't gherucht van zijne Name,
 Al om vermaert, breedt ende vijt:
 Die ons behouden heeft in 't leven,
 Als onse ziele was benaemt,
 Die onse voeten niet laet sneven,
 Al is ons 'therte wat verflaemt.

Want, de Heere God, is soo goedertieren, hoewel hy de
 sijne kastijs, hy troostet hen weder: hy *verscheyt* zijn volck, Maer de Heere God, als eē lief hebbende Vader, is den synen opt leste ghenadich. Ofca. 6. 1.
 doch hy *heeldt* dat weder: hy *slaet*, ende hy *verbindt*. Hy Nahum. 1. 13.
 legt een jock op, maer, ter bequaemer tijdt *vil* hy dat jock,
 dat zijn volck draecht, *verbrescken*, ende haere banden *verschey-*
ren. Nae dat zijn handt, zijn volck besocht heeft, laet hy zijn Psalms 80. 4.
 aengesicht *veder* over hen lichten, tot haerer ghenesinghe. Hier-
 om spreekt oock de Heere: *Jck hebbe u eenen kleynen ooghen-*
blick verlaten, doch met grooter barmherticheydt vil ick u ver-
gaderen. *Jck hebbe mijn aengesicht, in een ooghenblick des toorns,*
een veynich van u verborghen, doch met ewigher ghenade, wil Esa. 54. 7. 8.
ick my uwer ontfermen, spreekt de Heere u Verlosser. Ter de-
 ser oorsaecke, seght mede de Conincklijke Propheet David:
 Die op den Heere hopen, die en sullen niet vallen, maer *ewich* Psalms 125. 1.
 blijven, als den bergh Zion: Want der goddeloosen Scepter, en sal
 niet blijven over het hoopken der rechtveerdighen: op dat de recht-
 veerdighe hare handt niet uyt en steecken, totter ongherechtigheydt.
 Heere doet wel, den vromen, ende den goeden herten. vers. 3. 4.

Dit blijkt wel aen die van Wesel: Want de Heere heeft
 het jock haerer last, ende de roede haerder schouderen, ende de stock Esa. 9. 3.
 haers dryvers gebroocken, ghelijck ten tijde Midian. Hy is die
 goedertieren Godt, een sterckte in der tijdt der noodt, ende

44 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Nahum 1.7.8.

hy kendt, die op hem vertrouwen: *Wanneer de vloedt der verdruckinge over al loopt, so maect hy dies met haer een eynde; Doch sijne vyanden, ende de verwoesters syner Kercke, vervolght hy met duysternisse.*

Leere.

Dat God ons mede, een last des oorlogs, op onsen halfe gheleydt heeft, nae zyn rechtveerdich oordeel, dat hebben wy nu te bedencken.

Thren.4.13.

Thren.3.39.

Deut.28.15.

vers.25.

vers.49.

EER wy in de materie van Godts ghenadighe bystant ende verlossinghe van die van W E S E L treden, Laet ons al'tgunt wy van haren *last* aenghehoort hebben, nu aenwenden tot onser Leeringhe: Want wat ons aengaet, wy suchten hier in *Hollandt*, als noch onder de lasten des swaren ende bloedighen oorloghs, 'Twelck (buyten twijffel) gheschiedt *om der zonden wille*, soo dat wy niet en hebben om onsen mont, tot beschuldige teghen den *Alderhoochsten* te openen. Wat willen wy doch over onse lasten murmureren? *Een yegelijck murmurere teghen sijn zonde*, die de oorsaecke is van alle onse plaeghen, ende straffen, daer mede ons Godt nu ter tijdt besoeckt: want de Heere Godt niet te vergheefs ghesproken en heeft: door sijnen Propheet *Mosen*: *Wanneer ghy niet hooren en sult de stemme des Heeren uwer Godts, dat ghy houdet ende doet alle sijne Gheboden, ende Rechten, die ick u heden ghebiede, soo sullen u alle dese vloecken over u komen, ende u raecken. De Heere sal u, voor uwe vyanden slaen. De Heere sal een volck over u schicken, van verre der Wereldt eynde, als een Arent vlieght, welckers spraecke ghy niet en verstaet: Een vreedt volck, &c.* Nu (wat ons aengaet) Ick bidts u, hoe stellen wy ons aen? Moe-ten wy niet bekennen, dat wy groote overtreders der Gheboden

boden Gods zijn? Moghen wy met den Propheet Daniel niet wel segghen: Heere, wy hebben ghezondicht, onrecht ghe-
 daen, zijn godloos gheweest, ende afvalligh, wy zijn van uwen
 Gheboden ende Rechten af-gheweken, &c. Daeromme komen
 ons de benautheden des Oorloghs aen, ende pijnelijcke lasten
 werden ons vanden Heere toeghefonden. Dat hebben wy ver-
 dient, want wy ons aen onsen Godt vergrepen hebben, en daer-
 om komt nu dese droeffnisse over ons. Het is onser boof heydt
 schuldt, dat wy soo ghegheeffelt worden, ende onses ongehoor-
 saemheyds, dat wy soo ghestraffet worden. Alsoo moeten wy
 ghewaer worden, ende bevinden, wat het voor een jammer, ende
 herten-leedt brenghet, den Heere onsen Godt te verlaten, ende hem
 niet te vreesen.

Daniel 1.9.

vers. 5.

Onse sonden, zyn de
oorfakē van de he-
dendaegsche plagen
ende straffen, die
God over ons sendt.

Genes. 422. 1.

Jerem. 2. 19.

Maer en laet ons in onser boof heyt niet voortvaren, willen
 wy van onse plagen verlost worden; Laet ons onse wesen onder-
 grondē en soecken, ende ons ten Heere bekeeren. Laet ons onse her-
 te, met t' samen den handen opheffen, tot Godt inden Hemel. Wy,
 wy hebben ghesondicht, ende zijn onghehoorsaem gheweest, daer-
 omme en heeft de Heere met recht ons niet verschoont; maer hy heeft
 ons met toorne overschuddet, ende vervolght, ende sonder barmher-
 tigheidt. Hierom laet ons, terwile het noch tijdt is, ons te
 saemen tot Godt bekeeren. O Landt, Landt, Landt, hoort des
 Heeren Woordt, ende bekeert u van den boosen wesen, ende
 leven. Ghedenckt vaer ghy af ghevallen zijt, ende doet bete-
 ringhe, doet wercken die den Heere behaeghen. Keert u, keert
 u; want vaerom wilt ghy sterven! En laet de zonde niet
 heerffchen in uwen sterffelijcken lichame. De godloose late af van
 sijnen weghe, ende de quaedtdoender van sijne ghedachten,
 ende hy bekeere hem tot den Heere. Vliedt van de zonde, als

Thren. 3. 40.

Jerem 22. 29.

Apoc. 2. 5.

Ezech. 33. 11.

Rom. 6. 12.

Daeromme, ist van
nooden, dat wy ons
tot den Heere be-
keeren.

Daniel 4. 24.

Psalm 81. 14. 15.

2 Chron. 15. 2.

van een slanghe. Doet u beste, om uven staet te veranderen, op dat ghy niet langher, een slave der sonde, een ghevanghen des duyvels en blijvet, maer op dat ghy u selven los maeckende van zonden, door gherechtighydt, mooght als-dan wesen een vriendt Gods, ende uyt de Fonteyne van sijn vaderlijcken zegen drincken, Ende mede als-dan (tot uver ruste ende vrede) uwe weder-partijders magh dempen, ende des roepens ende woedens, ende des rasens uver vyanden, een eynde haest maecken: Want, 'tghene *Asarias* de Propheet, tot *Assa* den Koninck sprack, dat gaet vast ende seecker: *De Heere sal met ons zijn, soo wy met hem zijn: Vvanneer wy hem soecken, soo sal hy hem van ons laten vinden; Maer soo wy hem daer-en-teghen verlaten, soo sal hy ons oock verlaten.*

Dat tweede Hooft-stuck,

Van Godts hulpe, daer mede de Heere, ten tijde des noodts, zijn volck seer ghenaedelijck helpt.

God helpt de rechtveerdigen uyt allen noodt.

Psalm 68. 20 21.

Wat *Ambrosius* gevoelt van 't woordken, *Sela*.

At segt de Koning *David* verders, in onsen Text? Doch ghy helpt ons oock. *Sela*. Wy hebben een God, die daer helpt, en de Heere Heere, die vander doot verlost.

Soo veel als aengaet dat woordt *Sela*; daer van zijn, onder den Gheleerden, verscheyden meeninghen, aengaende de beteekeninghe, welcke wy alle (om kortheydts wille) fullen achter laten. *Ambrosius* de Oudt-Leeraer, neemt dat woordken *Sela*, voor een *Pausatio spiritus sancti*, dat is, voor een stilhouden, ofte stilstaen; met welckmen pauseert ende rust, om de verhandelde saecke, terwijlen dieper in te sien, en daer op, met aendacht te letten, als een saecke die seer gewichtich is

tich is, en waer aen seer veel gelegen is. Dewijle nu, den Heyligen Geest belieft heeft, alhier in onsen text, dat voordekē Sela, mede te gebruycken, so laet ons daer door, ons vermaent ende op geweet houden, om te meer te letten, op tgunt, tot troost der bedroefde Kercke Gods, en allen Geloovigen (onder den last des cruyces, en vervolginge, die daer suctē en clagē) alhier gesegt wort. *God dan (segt David) die een last op-legt, die helpt oock. Sela. &c.* D' Apostel Paulus seght mede (dat hier op wel past) als hy schrijft: *Godt is getrouwe, dewelcke den sijnen niet laet versocht worden, boven haer vermeugen: maer weet, met de versoeckinge het wytkomen te maken, op datmen het verdragen mochte.* Om dit te verstaen, sal voor ons noodich sijn, dat wy aensien

Psaln 68. 20.

1 Cor. 10. 13.

1. De Wercken des Heeren, die ten ouden tijde, aen sijn volck ghedaen zijn.
2. Ten anderen, de Wercken des Heeren onses Gods, die ten desen onsen tijde (tot troost van sijn volck, ende verlossinge van sijn Kercke) gheschiedt zijn.

1. De Wercken des Heeren, die hy gedaen heeft tot hulpe en verlossinge van sijn Kercke, en lieve volck, ten ouden tijde: die zijn wonderlijck en heerlijck, als met welcke de Heere Godt, eere ingeleyt heeft op aerde, onder den Heydenen: dat die Heydenen hebbe moete versagen, en de Coninckrijckē voor hem vallen. De bergē moeten tzipperē voor hem, en daer toe der werelt rinck, en alle die daerinne woonē. Wie kan voor sijnen toorne bestaen, en wie kan voor zijne grimmicheydt blyven? Sijn toorne brandet als vyer, en RotzStesnen springen ontwee voor hem. Daerentegen is de Heere voor sijne volcke een goedertieren God en Vader, en hy kent die op hem vertrouwe.

Sulcx blijkt uyt de wercken des Heere, die hy, ten oude tyde ghedaen heeft.

Psaln 46. 11.

vers. 7.

Nahum 1. 5.

vers. 6.

Ende

48 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Pfalm. 46. 5.

vers. 6.

Ende dan-noch sal de Stadt Gods, zijn lieve Kercke, sijn lustigh blijven, met haren born-putten, daer de heylighe Wooninghen des Hooghsten zijn: Want Godt is by haer daer binnen, daerom zal sy wel blijven: Godt helpt haer vroegh.

Pfalm 9. 1.

vers. 2.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

vers. 6.

vers. 7.

vers. 8.

vers. 9.

vers. 10.

vers. 11.

vers. 12.

Over welcke goedertierenheydt, ende lieffelijcken bystant, de Propheet David, Godt Almachtigh danckende, seght aldus: Ick dancke den Heere, van gantscher herten, ende vertelle alle zijne wonderen. Ick verblijde my, ende ben vrolijck in u, ende love uwen Name, ghy Alderhoogste; dat ghy mijne vyanden te rughe ghedreven hebt: sy zijn ghevallen, ende omkommen voor u: Want ghy voeret mijn recht ende zaecke uyt. Ghy sittet op den stoel een recht Richter. Ghy scheldet de Heydenen, en brengt de godloosen om, haren name verdelght ghy altoos ende eeuwighlijck. De sweerden des vyandts hebben een eynde: Steden hebt ghy omghekeert, haer ghedachtenisse is omkomen met hen. De Heere daer teghen blijft eeuwelijck. Hy heeft synen stoel bereydet ten gherichte. Hy sal den aertbodem, recht richten, ende de lieden regeeren oprechtelijck. Ende de Heere is der armen beschuttinghe, een beschuttinghe in der noot. Daerom hopen op u, die uwen Name kennen, want ghy en verlaet niet, die u Heere soecken. Looft den Heere, die tot Zion woonet, verkondicht onder den lieden zijn doen, &c. Ende also voorts, in desen vermelden Pfalm, prijft den Coninck David, Gods goedigheyt, gerechticheydt ende macht, daermede hy de syne (wanneer het tijdt ende stont is) genaedelijck weet te helpen ende te verlossen. Nu, op dat wy mede, ter tijdt deser Overwinninge ende veroveringe der stadt W E S E L, sulcks nae behooren doen moghen, laet ons letten, op dese drie volghende poincten:

1. Dat

1. *Dat Godt, een Helper zy.*
2. *Waer van hy, de zijne, helpt.*
3. *Door wat middelen, hy helpt.*

De Ghemeente Gods, ten ouden tijde, en kent gheenen Godt is der recht-
veerdigen Noodt-
hulper. anderen Helper, dan Godt alleen, ende daerom spreeckt zy

*Ghy zijt onse Vader, want Abraham en weet van ons niet, ende
Israël en kent ons niet: Daerenteghen, ghy Heere zijt onse Vader* Eesai. 63. 16.

*ende onse Verlosser, van oudts her, dat is wnen Name. De Co-
ninck Hiskias, omcingheldt vanden Assyriers, bekent mede
Godt te zijn den eenighen Helper van zijn volck, seggende:
Ghy zijt onse Godt, helpt ons uyt syner handt, op dat alle Coninck-* 2 Reg. 19. 16.

rijcken op aerden bekennen, dat ghy, Heere, alleene Godt zijt. De vers. 19.

*Koninck Darius, siende de wonderbare verlossinge van Da-
niel, midden uyt den Leeuwen kuyl, bekende stracks, dat
Godt een Verlosser ende Noodthelper was, die daer wonder de-
de, ende teeckenens, beyde inden Hemel ende op Aerde, die welcke* Dan. 6. 27.

*Daniel oock vanden Leeuwen verlost hadde. Iae, sulcks moeten
de Heydenen ende alle vyanden van Gods Kercke bekennē,
al ist dattet haer teghen den borst gaet: want Godt en helpt
niet slechtelijck, maer als hy zijn hulpe toesent, soo bevijst
hy ghemeenlijck daer mede, 1. Zijn groote macht en heer-
lijckheydt. 2. Ten anderen, bewijst Godt alsdan zijn groo-
te goedtheydt.*

Dus heeft hy sijn macht ende heerlickheydt laten sien, doen In't helpen betoont
hy, zijn heerlijke
macht. hy sijn Volck uyt de dienstbaerheydt van Egypten verlossede,

waer van David spreeckende, segt: *Hy help hem dan-noch, om* Psalms 106. 18.

*sijns Naems wille, dat hy syne macht bewijsede. Over welcke
Verlossinghe ende Victorie Moses ende de Kinderen Israels,* Exod. 14. 21.

*den Heere een Lof-zangh singhende, ende syne heerlijke
macht*

50 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Exod. 15. 2. 3.

vers. 6.

vers. 7.

vers. 13.

Mede bewijst Godt
sijn groote goedig-
heydt, helpende den
sijnen onvoorfiens.

1. Sam. 23. 27.

vers. 24.

vers. 28.

macht roemende, soo seggen sy: *De Heere is mijn sterckte, ende Lofzanck, ende mijn saligheydt: dat is mijn Godt, ick wil hem prijsen. Hy is mijns Vaders Godt, ick wil hem verheffen. De Heere is de rechte Krijghsman: Heere is sijnen Name, &c. Heere, uwe rechter-handt doet groot wonder: Heere, uwe rechter-handt heeft de vyanden te morssele gheslaghen, ende met uwer grooter heerlijkheydt hebt ghy uwe veder-partije ghestortet: Want doe ghy uwe grimmicheydt uyt-lietet, verteerde ghyse, als stoppelen. Ghy hebt gheleydet door uwe barmhertigheydt, u volck, dat ghy verlost hebt, ende hebtse ghevoert door uwe sterckte, tot uwer heyligher Wooninghe.*

Ingelijcks wanneer de Heere Godt helpt, soo bewijst hy daer mede sijn groote goedicheydt, aen sijn volck, mits die selvighe 1. op't onverwachtste, sijn hulpe ende verlossinghe toesendende 2. oock meer bystandts hen doende, dan sy selfs ghedacht ofte gehoopt hadden. Onverwachte hulpe ende seer onverfiens, sandt Godt Almachtich toe, den Coninck David: den welcken doe den Coninck Saul met synen mannen na trock, ende hem inde woestijne *Maon* beset ende omcinghelt hadde, dat sy na hem grepen, soo laet Godt daer een bode komen tot Saul, de welcke sprack: *Haest u, ende komt: want de Philisteen zijn int Landt ghevallen.* Doe keerde hem Saul van het nae-jaghen Davids, ende toogh henen den Philisteen tegen. Aldus is mede, van den Propheet *Eli-sa*, den *Samaritaenen*, een haestighe verlossinghe, op't onverfiensste, verkondicht, ende een overvloedt van voorraedt ten leven aenghedient, die hen seer onverwacht oock is toe ghekommen: Want sy, des eenen daeghs sterck belegert sijnde, ende haer vindende in grooten noodt, soo ist dat sy, des
anderen

anderen daegs vernomen hebben, dat alle hare vyanden gevloeden waren, *latende after, hare hutten peerden ende ezels inden leger, als het stondt.* Dergelijcke, jae eer, noch heerlijcker, verlossinghe wierdt van Godt toe gefonden, die van *Jerusalem*, doe de Enghel des Heeren, in eener nacht den *Sennacherib* afgheflaeghen hadde 185000. mannen, alsoo dat doe de overgheblevene hen opmaecten, sy sagen dat het allen t'halven vol enckel dooder lichaemen lagh, ende door schrick vlooden sy wech.

Ende aenghesien Godt, *boven al dat wy bidden of dencken,* *overvloedichlyck doen kan, nae de macht, die ons merckt,* als de Apostel spreekt, Soo ist, dat hy in de verlossinghe van sijn volck, meer hulpe ende bystandts gemeenlyck laet toe komen, dan sy selfs verwacht ofte gedacht hadden. *David* bevindende, dat Godt hem voorquam, met sijn segheninghe, singt daerom so vrolijck: *Heere, de Coninck verheught hem in uwer kracht: ende hoe gantsch vrolijck is hy in uwer hulpe?* In de verlossinghe van den *Kinderen Israels* uyt haere ghevanckenisse van Babel, bewees Godt haer soo veel goedts, soo veel vreuchts ende zeghens, dat de *verlossede vaeren als de droomende*, dat sy nauwelijcks en gheloofden, dat sy verlost waren, maer het schein alleenlyck hen een droom, een phantafije ende inbeeldinge te zijn, sonder de daedt ende waerheyte van dien te beseffens. In sulcker voeghen ist toeghegaen met den *Apostel Petrus*, doe de Enghel des Heeren hem verlost hadde uyt de ketenen ende ghevangenisse, daer hy gebonden lach. Want de verlossinghe geschiede soo onversiens, ende soo heerlijck, dat hy niet en wiste, dat het waerachtich was, dat sulcks door den Engel geschiede: *Maer meynde dat hy een*

2.Reg. 7. 6. 7.

2.Reg. 19. 35.

Esa. 36. 37. 38.

Meer hulpe toefende, dan men verwacht hadde.

Ephes. 3. 20.

Psalm 21. 1.

Psalm 126. 1.

Act. 12. 9.

§2 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

ghesichte ghesien hadde. Ende Petrus tot hem selven gecomen zijnde, seyde: *Nu weet ick vvaerachtelijck, dat de Heere, synen Engel uytgesonden heeft, ende my verlost heeft uyt der hant Herodes, ende uyt alle de verachinghe des Joodtschen volcks.*

Actor. 12. 11.

Waer van Godt Al-
machtigh zyn kin-
ren verlost? te we-
ten van den doodr.

Pfalm 68. 21.

Pfalm 79. 11.

Pfalm 23. 4.

Marc. 4. 38.

Pfalm 79. 11.

Pfalm 69. 2.

Pfalm 31. 9.

vers. 21.

vers. 20.

1 Reg. 22. 4.

vers. 30. 32.

2 Paral. 20. 10.

2. Doch, vvaer van verlost Godt de Heere, zijn volck? David segt in onsen Text: *Wy hebben eenen Godt, die daer helpt, ende de Heere, Heere, die vander doodr verlost.*

In cruys, in vervolginge ende andere vvaerigheden, die desen leven ontmoeten, zijn de nooden ghemeenlijck soo groot ende heftich, dat Gods volck hun laet voorstaen, dat sy kinderen des doodr zijn. Dat sy vvaandelen in de schaduwe des doodr: Dat sy moeten vergaen: Dat des doodr stricken hen omvanghen hebben: Dat sy versoncken zijn, in diepen slijm, daer gheen en gront is: Dat sy in de diepe vwateren zijn, ende de vloet haer wil versuypen. Niettemin de Heere Heere, die vander doodr can verlossen, die helptse alle daer uyt, Hy en laetse niet te schande vvorden. Hy stellet haere voeten op wyde ruymte. Hy verberghse by hem, voer een yegelijcx trotz. Hy verdecktse in der hutten voer den twistigen tonghen: Want groot is sijne goedertierentheyt, die hy verborghen heeft dien, die hem vreesen, ende vertoont het dien, die voer den lieden op hem vertrouwen.

Alsoo heeft God, van der doodr verlost den Coninck Iosaphat, die met Achab in den strijdt ghetrocken was, ende onderstaen hadde Ramoth te bekryghen: vwant Achab doodr blijvende in den strijdt, de Heere hielp Josaphat daer uyt, dat hy by den leven bleef, ende vveder ter huys quam. Even oock heeft de Heere den selfden Coninck vanden doodr verlost, doe de kinderen Ammon, Moab, ende die van den geberghte Seir teghen hem quamen te krygen: want alle dese vyanden

vyanden, heeft Godt voor hem verflaeghen. Alsoo heeft God vander doot verlost den Coninck *Ezechias*, latende hem opstaen uyt een doodtlijcke kranckheydt, den welcken Godt oock heeft ongheschent laten blijven voor *Sennacherib*, ende den Afsyrischen heyre. Alsoo heeft Godt oock van der doot verlost, den Propheet *Iona*, hem in den buycke des Walvisches, by den leven bewaerende, ende latende weder, van den visch te lande schieten. Alsoo verlossede Godt van den doot, den Propheet *Daniel*, de welcke onder de verscheurende Leeuwen gheworpen was, in den kuyle, doch, waer uyt hem de Heere weder gheholpen heeft. Alsoo hielp God den drie jongelingen *Sadrach, Misach, AbedNego*, die Godt in den vyerigen oven by-gestaen heeft, ende daer uyt onverseert heeft laten kommen, dat sy wel mogen gesegt worden, datse de Heere Godt vanden doot verlost heeft.

Eesai. 38. 5.

2 Reg. 20. 3.

Eesai. 37. 36.

Ion. 2. 8. 11.

Dan. 6. 22.

Dan. 3. 95.

3. Maer door wat Middelen helpt Godt, wanneer hy sijn kinderen hulpe ende verlossinge van den hoogen Hemel wil toefenden? 'Tis wel waer: Godt en is aen gheen middelen gebonden, als die de *Almachtige* is, ende daerom sonder middelen kan de Heere alles uytrichten, 'tgunt hem beliest: *Want door hem zijn alle creatueren gemaect, Het is al door hem, ende tot hem ghemaect: ende hy is voor alle dingen: ende alle dinghen hebben door hem haer wesen;* Soo kan hy oock, synen volcke verlossinghe toefenden, sonder eenige middelen daer toe te ghebruycken, ofte aen te legghen: Want de Heere Godt is een machtigen Godt; *De wercken des Heeren zijn groot: wie haerer achtet, die heeft enckel lust daer aen.* Niet tegenstaende deses, so werckt Godt meesten tijt door 1. *Extraordinaire.* 2. Ofte door *Ordinare Middelen.*

Door verscheyden middelen helpt God zyn volck van den doot.

Coloff 1. 16.

Psalm 11. 9.

§4 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Hier toe zijn de Enghelen des Heeren, dienstbarige Geeste, voor den geloovigē.

Hebr. 1. 1.

& vers. 14.

Genes. 19. 16.

2. Pet. 2. 8.

2 Reg. 6. 17.

Actor. 5. 18. 19.

Actor. 27. 23.

Oock mede, door de gheringhe middelen helpt God de synen.

1. Sam. 17. 40.

Sijn *Extraordinaire* middelen zijn. 1. Ofte, *seer heerlijcke* ende uytmuntende. 2. Ofte, sy zijn geringe ende *seer kleyn*, door welcke hy nochtans zijn Goddelijcke macht ende goedertierentheydt meest vvil verclaren, ende aenden dach brengen. Wat belangt die eerste soorte der middelen, welcke Godt tot verlossinge gebruyckt, onder die selve salmen eerst verstaen zijn *H. Enghelen*, de welcke alle, *dienstbarighe gheesten* zijn, die tot dienst uytghesonden worden, om de ghene die erfghenamen der zalicheydt sullen wesen. Enghelen waren't, die Godt uytсандt, om den rechtveerdigen Loth te leyden ende te verlossen uyt Sodoma, daer hy *zijn rechtveerdighe Ziele* quielde, siende ende hoorende hare ongerechtighe wercken. Engelen zijn't mede gheweest, die uytghesonden wierden, om den Propheet *Eliseum* te beschermen teghens 'tghewelt der Assyriers. Ende doe de Saduceen haere handen sloegen aen Christi Apostelen, ende settense in de gemeyne gevangenis, soo *quam den Enghel des Heeren*, ende hy dede de deure der gevangenis in der nacht op, ende leydese uyt.

De Heere Godt, tot hulpe ende verlossinge van den synen, gebruyct oock *middelen die kleyn ende gheringhe* zijn, alle dienende so vvel tot openbaringe van Gods heerlickheit, als tot voordeel der rechtveerdigen. Siet dat in den strijdt die daer geschiedt is tusschen David, die een Schaep-herder vvas, ende den grooten Goliath: Isset niet dat David, tot verlossinge van geheel Israel hem verslagen heeft, alleenlijck daer toe gebruyckende *een slingher, ende vijf glatte steenen*, die hy uyt der beecke nam? Wat wasser gheringher dan den staf Moysis? Ende fiet, doe *Pharao* den kinderen Israels met synen heyre nae trock, tot aen de roode Zee, Moses *op-heffende* zijn

zijn staf; ende zijn handt wytreckende over de Zee, deylde de wvateren van malkanderen, dat de kinderen Jsraels daer inne ginghen Exod. 14. 16 door op den drooghen. Ende het wvater was hen voor mueren ter rechterhandt ende ter sincker: Ende de Egyptenaers volgden, ende ginghen inne, hen na, alle de peerden Pharaonis ende wagheneu, ende ruyteren midden inde Zee. Ende de verf. 22. Heere sprack tot Mose: *Reckt uwe handt wyt over de Zee, dat het wvater weder toevalle over de Egijptenaers, over hare wvagenen ende ruyters.* verf. 26. Doe rechte Mose zijne handt wyt over de Zee, ende de quam wederom voor den morghen, in haren stroom, ende verf. 27 de Egijptenaers vloden die tegen: alsoo stortedese, de Heere, midden in de Zee. Alsoo help de Heere Jsrael aen dien daghe van de Egijptenaers handt: ende sy saghen de Egijptenaers doodt, aen den oever der Zee: Ende de groote handt, die de Heere aen den Egijptenaeren bewesen hadde. Ende het volck vreesde den Heere, ende gheloofde hem, ende zijnen knechte Mose. Is mede Rahab te Iericho, met alle die in haeren huysse waeren, niet by den leven behouden ghebleven (doe de Stadt inghenomen, ende alles Jofu. 2. 18 omghebracht wierdt) door het teecken van het roode zeel, het c. 6. 17. wvelck inden venster gheknoopt was, ende wyt-hinck? Met een Ezels kinnebacken laet Godt, door Samson verflaen, duysendt Judic. 15 4 Philisteen. Inghelijckx Samgar, de sone Anath, sloegh sefhondert Philisteen, met eenen Offen-stock, ende verloste Israel van de handt die hen druften. Judic. 3. 31.

De ordinare middelen, welcke Godt beliest te gebruycken, tot verlossinghe van sijn Kercke (ter tijdt van vervolginghen) zijn de waepenen ende wel toegheruste Krijghs-Helden ende Krijghs-luyden, de welcke de Heere Godt begaest met I Chron. 11. 27 sterckte ende kloekheydt, met wijsheydt ende voorfichtigheydt I Sam. 25. 28. Pfalm. 18. 35.

56 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE.

heyt, om den *Krijgh des Heeren* te voeren. Hy leert hare handen strijden, ende sterct den armen om den metalen boge te spannen. De Heere leert haere vuyften crygen. Hy geeft hen den schilt sijns heyls, ende sijne rechterhant sterct hen in den krijgh, dat sy t'onderwerpen, die hen tegen *Gods Kercke* setten.

Pfalm 144 1.

Pfalm 18. 36.

vers. 40.

2 Sam. 17. 8.

2 Sam. 10. 9.

vers. 12.

vers. 13.

2 Paral 32.

Nah. 4. 16.

Wat voor een Helt de Coninck David was in den strijdt voor des Heeren vyanden, geeft *Husai* wel te verstaen, als hy *Absalon* aensprack met dese woorden : *Ghy kent uwen Vader wel ende sijne lieden, dat sy sterck zijn, ende eens toornighen ghe- moets, als eenen Beyr, die de jonghen op den velde ghenomen zijn: daer toe is u vader een Krijghsman, ende en sal niet versuymen met den volcke, &c.* Met wat een kloecken moet mede *Ioab*, Davids veldt-Oversten, van Godt aenghedaen was, blijkt onder anderen, wanneer hy hem soude rusten teghen de Syriers, ende sommighe verkiesende uyt alle jonghe manschap in Israel, sprack hy: *Hebt eenen goeden moedt, ende laet ons sterck zijn voor ons volck, ende voor de Steden ons Gods: de Heere dan, doe noch wat hem behaeght;* Ende *Ioab* maecte hem daer toe, met den volcke dat by hem was, te sryden tegen de Syriers: ende sy vloden voor hem. Alsoo heeft Godt den Koninck *Hiskias* wijsheydt ende een vrymoedich kloeck herte ghegheven, om hem te stercken teghens de komste van *Sennacherib*. Ten tyde *Nehemia*, de Iooden wapenden hen, tegen de *Samariters*, met spieffen, schilden, booghen, pantz-ijfers, ende Godt gaf hen een onvertsaeght hert, om haren vyanden teghen te staen; Soo dat, uyt desen ghenoeghsaem blijkt, hoe de Heere Godt, de wapenen tot ordinare middelen gheghebruyct, ende zeghent, tot hulpe ende bystandt, als mede tot verlossinghe van sijn Volck ende Ghemeente.

II. Nu al het welcke wy dus verre by-gebracht hebben, tot verclaringhe vande drye vermelde stucxkens, namentlijck

1. Dat God een Helper is. 2. Waer van hy de zijne helpt.

3. Door wat middelen hy helpt. Laet ons al 't selfde gaen aenvijfen inde heerlijcke *Wercken des Heeren*, die ten desen onsen tijden, namentlijck in desen Somer des jaers 1629. (door 't in-nemen vande Stadt *Wesel*,) geschiet zijn.

O ghy Stadt *W E S E L*, moet ghy nu ten tijde, des Heeren uwes Gods groote Wercken ende Wonderen niet prijsen, die hy in u gedaen heeft? Mooght ghy nu niet, met vrolijcken herte bekennen, ende luydt-keels uyt-roepen? *Waerlijcks de*

Heere is mijn Helper: Hy is mijn Heyl-meester. Hy heeft my hulpe

toeghesonden, uyt den hooghen Hemelen. Hy is mijn stercken rotz-

steen, ende burght, die my geholpen heeft. Hy heeft my uyt den net-

te, die mijnen vyandt over my gheworpen hadde, ghetrocken: De

wateren der benautheden ginghen al te hooghe over onse zielen: wy

waren al ten roove in haere tanden vervallen: doch onse ziele ist

ontkomen, als een voghel den stricke des voghel-vangers: het strick

is verscheurdt, ende wy zijn los. Gheloofst sy de Heere, die ons

heeft by-ghestaen. De Heere heeft groot by ons ghedaen, dies zijn

wy vrolijck, onsen mondt is vol lacchens, onse tonghe vol roems:

want de Heere heeft onse ghevanckenisse ghewent, ende van het

spaensche jock, weder vry ghemaect. Die dese vijftien jaren

met traenen ghesaeyt hebben, maeyen wy nu met vreuchden. Dat-

men nu over al, in allen Landen segghe: Voorwaer, de Heere heeft

groot by die van Wesel gedaen. Verheucht u des Heeren, ghy recht-

veerdige; De vromen sullen hem heerlijck prysen. Dancket den Hee-

re met harpen ende lofzinghet. Wy dancken u Godt: wy dancken

u, ende verkondighen uwe wonderen: want ghy ons geholpen hebt.

H

Ten

T'voorgaende vverc doorgaens bewesen, door de wercken des Heeren, die de Heere ten onsen tijde, in den jaere 1629, ghedaen heeft.

De welcke den burgerē van Wesel oorsaecke geven, desen lofzanck te spreken.

Exod. 15. 27.

Pfalm 31. 4.

Pfalm 124. 5.

Pfalm 126. 2.

vers. 3. vers. 4.

Pfalm 124. 7.

Pfalm 126. 2.

Pfalm 33. 1. 2.

§ 8 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Inde verlossing van die van Wesel, be-
toont God sijn groo-
te goedertiercheyt,
ende groote Almo-
gentheydt.

Dese inneming der
Stadt Wesel, is ghe-
schie, doe eē rechte
ghelegentheydt haer
was presenterende,
vermits aē het oost-
eynde der Stadt een
nieu Bolwerck wiert
gemaect, waer door
de stad ten deele opē
lag, en was maer ge-
sloten met eē staker-
sel, dat weynich con-
de weerē. Ooc hadde
eenen Pieter Mulder
tot verscheyden rey-
sen (hem veynsende
te swemmē) des stads
grachtē, ter genoem-
der plaetse, gepeylt,
en alle gelegentheydt
wel neerstig bespriet.
Hy had ooc een swa-
rē ijseren hamer doē
makē, om daer mede
tghemelde stakerfel
te breken. Ende is na
bestemden tijt ende
plaetse, cyndelick op
den 18 August. 1629
des namiddaegs uyt
Wesel gegaē ontrent
dry uren voor't sluy-
ten vande Poorten.
Een ure daer nae, is
hem (tot een ander
Poorte uyt) gevolgt
sijn broeder Dirck
Mulder, en Ian Root-
leer, effen voort sluy-
tē, mede tot een der-

Ten rechte moghen de vrome *Borghers van Wesel* desen
lof-sanck spreecken: Want de *Heere Godt, diese een last opghe-
leydt* hadde (als ghesegt is in ons eerste deel) *die heeft hen we-
der gheholpen. Sela.* Siet hoe waerachtich dattet is, 'tgunt Da-
vid segt: *De rechtveerdighe moet veel lijden: doch de Heere helpt
hem uyt allen dien,* Psalm 34. 20.

Ende niet alleenlijck heeft Godt die van *Wesel* gheholpen
ende verlost, maer in eene soo heerlijcke onverwachte ver-
lofsinghe, heeft Godt Almachtigh laten sien. 1. Sijn *grootte
Almoghentheydt.* Ende 2. ten tweeden, zijn *grootte goedertie-
rentheydt,* Want daer geen raedt, geen wijsheyt, geen middel
voorhanden schein te wesen, ofte te connen zijn (voorna-
mentlijck ter deser ghelegentheydt, doen alle de voornaemste
crijghs-Helden ende soldaeten, met onsen Doorluchtighen
Prince van Orangien *Hendric Fredric* te velde laghen, voor de
stadt *'s Hertogenbosch*) om de stad *W E S E L* uyt de spaensche
tyranniē ende ghevelt te verlossen; Te meer, om dat de
stadt, van alles wel was voorlien, dat tot den oorloghe ver-
heyscht wort. Sy was met stercke guarnisoenen, soo Span-
giaerden, als Walen, wel beset; in somma daer was *sedes belli,*
het *Magasijn* ende *Wapenbuys* van den Coning van Spaen-
gien, ende ten deele vanden Hoochduytschen Keyser. Noch-
tans heeft *die stercke handt des Heeren* (die daer behoudt de *Over-
winninghe,* Psalm 118. 16.) wel weten die bedruete borghers
tot *Wesel* te helpen. Hy heeft den *Heere Otto de Gent* ende *Oyen,*
met sijn by hebbende Capiteynen ende Krijgsluyden, kloec-
ke manhaftige herten gegeven, om de stad *Wesel* (als *Joab*
dede, die eerst den burght *Zion* beclam, ende de *Iebusiters*
sloech, 2 Chron. 11. 6.) aen te vallen, ende haere rampaerden
te be-

te beklimmen ende in te nemen. Hy heeftse met onver-
 faechtheyt, ende mannelijcke couragie vervult, dat daer sy, ten
 eersten maele vierden afgeslagen ende te rugge gedreven, sy
 niettemin met nieuwe cloeckmoedigheyt ende dapperheyt,
 daer op weder aengevallen zijn, ende nae eenige schermtut-
 singen ende gevecht, zijn sy meesters gheworden, ende (als
 eertijds *Jehu*, de Coninck Israels synen vyanden overviel op
 't onversienste, ende sloech beyde de Coningen *Joram* ende
Abasia. 2 Reg. 9. Ofte gelijk *Josua* de stadt *Jericho* overrom-
 pelde, ende innam, Iosu. 6. 20.) alsoo hebben dese onse Ne-
 derlandtsche Helden ende Bataviërs, haeren vyanden binnen
Wesel onder haer geweldt ghecreghen, ende de stadt onder de
 macht van den Heeren Staeten deser Landen, gebracht.

Och! wat een ghenaedighe ooghe, heeft Godt Almachtich,
 uyt syne grondeloose barmherticheyt geslagen, over die goe-
 de *Borgerije van Wesel*, dat hy haer uyt de wreede tanden van
 den Spangiaerden gheruict, ende in handen van de genaedi-
 ge Heeren deser Landen gesteldt heeft? *Barmhertich ende ghe-
 nadigh is de Heere, gheduldigh ende van grooter goedertierenthey-
 t: Ghelijck hem een Vader over de kinderen ontfermt, soo ontfermt
 hem de Heere, over die, die hem vreesen*, Psalm 103. 8. 13. Hoe
 onverwacht zijn die van *Wesel* geholpen! Hoe onversiens! des
 saterdaeghs savonds, doe sy hen slapen leyden, staecten sy
 noch tot aen de halse in de spaësche dienstbaerheyt; des son-
 daeghs smorgens in 't criecken van den daege, hoorden sy op
 haeren straeten roepen: *De Stadt is Geus. Vive Orangie! De
 Stadt is ons!* Daer op sy, van stonden aen, hebben sien in-
 trecken des Princes ende der Heeren Staeten volck, tot haerer
 aller verlossinghe en groote blijdschap, Ende sy (als die van

de Poorte, uyt ghe-
 volght, op dat alles
 onghemerct mochte
 toegaen, ende dat de
 laetste de eerste con-
 de adverteren, of in-
 de stadt oock eenich
 kuntschap of ontdec-
 kinge vandē Aenslag
 was, 'twelck alles na
 vvensch noch affiep,
 en quamē by een, ter
 plaetse daer toe ge-
 ordineert: vielen ha-
 ren God met ernst te
 voet, biddende om
 kloeckmoedigheyt,
 wijsheyt, en kracht,
 verwachtende voort
 met goede patientie
 den Heere Otto van
 Gent, met sijn byheb-
 bende krijgsmacht.
 Nu aldus by den an-
 deren gekomē zijn-
 de, heeft den gemel-
 den Heere Otto, bil-
 jetkens doen trecken
 van sijn Capiteynen,
 en sijn volc verdeelt
 in vijf troupe, op dat
 elck wetē soude wie
 d' eerste tocht, de
 tweede, en so voorts,
 soude hebben, en alle
 ding ordentlic moch-
 te toegaen. Harē aen-
 val op de Stadt, ghe-
 schiede seer gelucke-
 lick op den 19 Aug.
 des sondaeghs smor-
 gens voor der sonnē
 opgang, en in korten
 (God lof) maecten sy
 haer Meesters vande
 stercke stadt *Wesel*.
 Terwylē nu de
 Heere Otto, met sijn
 volck, doende waren
 om de Corps de guar

den in te nemē, alles doot slaēde, wat hem ter weer stelde, om hen teghen te staen, Soo is Pieter Mulder (*Samaritanen, 2. Reg. 7.*) wierden also tegens alle hope, ende buyten hope, ende verwachten van menschen, wonderbaerlijcken geholpen.

(voor desen vermeld) met eenich gevolgh, inder haest gelopen, heeft den Smit, sijn bekende vrient, opgeklopt; den Smit verbaest roepende, wie klopt daer? heeft gheantwoordt: Pieter de Mulder; staet op, de Stadt is Geus. Den Smit opdoende, zyn sy daer in huys ghevallen, de grootste hamers met haer nemende, daer opeenighe van des Smits knechten, haer in alderhaest zyn gevolght, ende hebben de Brijsche Poorte de sloten met gheweldt, afgheslagen, doch tot de Valbrugge komende daer haperdet, want sy en konden de kettingh niet in stucken slaen, maer ten laetsten quam daer opt onversiens eē kogel van een stuck staende op het Bollewerck, dat op dese Poorte flancqueerde, ende schoot de Ketten in stucken; O admirabele voorsienigheyt Gods! De Brugge neder vallende, so entreerde der H. Statē Ruyterije (die daer gereet stondē voor de Poorte) De Trompetters bliesen Tantara, de Ruyters veeghdē de straten en trockē in Bataille na de Marct, met de Tap en Pied, met hare Pistolen in hare handen gespannen.

Iae, (dat aenmerckinge weerdigh is) soo wierden die van Op't onvoorsienste, heeft God de Heere, die vā Wessel verlost, dat dies oock de vyanden haer moeten verwonderen, ende haer ontfetten.

Psal. 81. 2. 3.

Psal. 118. 24.

Wessel ten selven daege verlost, (gelijck ick van geloofweerdige personen verstaen hebbe) doemen, door last des Konings van Spangien, voorhadde den Burgheren alle exercitie van haeren Godsdienst te verbieden. O wonderbare forge Gods, voor zyn Kercke! Die Gods Volck meynden te ontnemen de geestelijke schatten der zielen, den selven werden ontnomen haere aerdsche schatten. Die heerschen wilden over de consciencie, die moeten haere heerschappije selfs quijtgaen, ende daer van berooft worden; Die den vroomen sochten meer ende meer te verdrucken, die worden verdruct, ende vallen in de handen van haere vyanden! Over dese wonderbaere ende heerlijcke verlossinge, en kunnen haer de vrome niet ghenoech verwonderen, maer prijfen Godt van den Hemel, ende seggen: *Singhet vroolijcken Gode, die onse sterckte is: juychet den Gode Jacobs. Neemt de Psalmen, ende gheeft herwaerds de Tamborijnen, lieflijcke Harpen met Psalteren: Want hy heeft een groot wonder ghedaen voor onsen ooghen. Psalm. 118. 24. De Stadt Wessel heeft ons de Heere weder in handen ghegeven. O groote, schoone Victorie! wie hadde sulckx verwacht?*

Wie

Wie hadde sulckx ghedacht? Dit is ons, voormaer, uyt den hoogen Hemel toeghekomen. Iudic. 5. vers. 19.

Selvs de vyanden, hebben haer moeten verschricken over dese haestige verlossinge, ende subijte in-neminghe der Stadt **WESEL**. Graef Hendrick vanden Berge, dese tijdinge uyt een Trompetter vernemende, wierp hem neder ter aerde met groote verbaestheydt, zijn aenghesicht gheheel verandert, de oogen hervwaerts ende derwaerts slaende, ende als een desperaet sinneloos mensche uyt-roepende: *O Mon Dieu! Dit is een al te groote versuyntheyt!* Ia hy mochte hem wel over dit wonder werck Gods ontstellen, die daer (om den Koninck te dienen) hem vermat ende voornam, groote grouwelijcke dingen tegens Godts Volck ende Kercke, daerom heeft oock God, hem (als hy eertijds dede den *Belsazer*, *Coninck te Babel*) zijn *Handt* gewaer laten werden, die hem voorschreef: *De Stadt W E S E L is u ontnomen*, waer over sijne gedachten hem verschriect hebben, dat hem de lendenen beefden, ende de beenen 'tzitterden, ende het aenghesichte ontverwede.

Inghelijcx die Keyfersche trouppen met haere vvreede Crabbaten, marcherende op de Veluwe nae de stad *Harderwijk*, vwaren door 't innemen van *Wesel* niet min verflagen. Dese, al-hoe-wel sy die vermelde stad te voren hadden, door een harer Trompetters late opeysche, so hadde die *E.E. Raedt* der selver stede, in foodanige droevige gelegentheydt, een kloecken moet, ende droegen haer seer mannelijck met haere borgerije, latende den *Graeff de Monte Cuculi* ter antwoorde toekommen, dat sy *voor hem niets ten besten en hadden, dan kruydt ende loot*, ende nae dat sy synen Trompetter met wijn ende bier wel ghetoeft hadden, hebben sy hem ter stad we-

Als Graef Hendrick vanden Berge de tydinge van 't innemen der stad Wesel creeg, was hy soo verbaest, en verflagen, dat het qualijck uyt te spreke is. Hielt hem seer qualijck, en uytberstende, seyde hy: Dit is niet te verantwoorden; ghelyck andere verhaelen.

Daniel cap. 5. vers. 5.

Inghelijcx doort innemen van de Stadt Wesel, is de stad Amersfoort (die de *G. vā Cuculi* ingenome hadde, mitsgaders de twee Fortē, die den vyant op d'ysfel ghemaecht hadde) wederom in onsen handen gecomen. Want also den vyant op den 14 Augusti, Amersfoort hadde veroverd, even so op den 24 Augusti 1629, is hy weder daer uyt getrocken, sonder eenige besetring daerinne te late. Sy hebbē op 500. wagens haer sieckē, en alles, dat sy daer gerooft hadde, geladē, Namē ooc mede

der uytghesonden hem ende een canon-schoote, over zijn
 hoofd, vereerd. De Graeff *Cuculi*, Commandeur der
 Keyserlijcke Armaede in dese Landen, niet jegenstaende
 in aentocht sijnde met zijn volck, om de stadt *Harderwijk* te
 naederen, soo ist gheschiedt, dat sy dese tydinghe van't hae-
 stich overgaen van *Wesel* hoorden, ende door sulck numoer
 ophielden verder te trecken, jae staecten haere banieren ende
 piecken in de gront, en wierpen haer neder, geheel verbaest
 ende verslagen: Alsoo weet God de Heere, de wreede draec-
 ken te verlaen: *Jae, het aerdrijcke moet vergaen, wanneer hy*
hem hooren laet. Psalm 46.7. Even als ten tyde *Mosis*, doe
 de Heere zijn volck uytleyde, ende na zijn barmhertigheydt
 verlost, ende door zijn stercke handt, tot zijner heyligher
 wooninghe voerde, soo beefden de volcken, die dat hoorden,
 ende angst quam den *Philisteen* aen: doe verschickten de Vorsten
Edoms: beven quam den geweldigen *Moabs* aen: alle inwoonders
Canaan wierden versaecht. Alsoo viel verschricken ende groo-
 te vreesse over onsen vyanden, ende over alle den stroopende
 roovende rotten der *Crabbaten* in de *Veluwe*, doe Godt Almach-
 tich, door synen grooten arm, sijn volck in *Wesel* van de
 spaensche tyrannie, op het onversienste, verlossede.
 In welcke verlossinghe (ô groote barmherticheydt Gods
 ende onverdiende ghenade ende pryfelijcke goedertierent-
 heydt!) de *Burghers van Wesel* meer goedts, ende zeghens,
 meer hulpe ende bystandts geschiedt is, dan sy oyt ghehoopt
 ofte ghedacht hadden. Want daer andere steden, na sware
 beleggeringen, met veel bloedt-storten der burghers, ende
 verlies ofte plunderen van goederen, wierden inghenomen,
 daer en teghens, is de *Stadt Wesel* van onses Princens volck,
 veroverd,

het pulver ende het
 metaelen Gheschut,
 Meel, broot en bier,
 lieten slechts daer in
 blijve 3. yferē stucx-
 kens. Na welke uyt-
 tocht de H. Staeten,
 binnen Amersfoort
 terstondt ghesonden
 hebbē, het Regiment
 vanden Oversten oft
 Colonel Claes Die-
 derich, wesende acht
 Compagnien, onder
 het commandement
 van Erent Ruyter, de
 sone van Gouverneur
 van Embdē. Sy wor-
 den ghe-naemt, Het
 Sweedsche swart re-
 giment, om datse al-
 temale swarte rockē
 hebben, met wit ge-
 boord; Sy zijn sterck
 1200. Mannen.

Exod. 15. 14.

vers. 15.

vers. 16.

1. Sam. c. 14. v. 15.

Die van *Wesel*, heb-
 ben meer goedts van
 Godt ontfangen, dan
 sy selfs verhoopt
 hadden.

Wt *Wesel* by eē par-
 ticulier persone wert
 nae 't veroveren, een
 brief geschreven van
 dē 22 Aug. inhoudē-
 de dit verhael: Voor-
 leden sondach, dē 19
 dito, smorgens ten 4
 uren, hebbē der Sta-
 ten volck de Stadt in

veroveret, sonder eenighe belegeringe, sonder bloedt-storten van den burgheren, ende sonder eenige plunderinghe harer goederen. Aen haere hoeve ofte have, ofte goedt ofte bloedt en isser niet een vingher gheleydt, tot verzeeringhe ofte verminderinghe van dien, maer zijn in haer gheheel ghelaten; Alleenlijck hebben onse soldaeten des Coninckx van Spaengien laken winckels binnen *Wesel* tot buyt ghemaect, ende oock gheplundert der Officieren huysen, de Kloosteren ende eenighe bittere Papisten ende Ioden; doch werden alle de *Ghereformeerde*, met goede voorfichticheydt bevrijt: de beelden in de Kercken vierden mede afghesmeten. Soo dat de *Burghers van Wesel* haer wel moghen gheluckigh reeckenen, ende danck-segghende, spreecken: *Wanneer de Heere onse ghevanghenisse wendede, wy waren als den droomenden, ende bevonden onsen mont vol lachens: onse tonge vol roems, onse herte vol vreuchts. Psal. 126. 1. 2. Looft den Heere, mijn ziele, ende en vergeet niet wat hy my goeds ghedaen heeft. Die u leven van't verderven verlost: die u croont met ghenaele ende barmherticheyt. Psal. 116. Weest nu te vreden mijn Ziele: want de Heere doet u het goede. vers. 6. Psalm 103. 2. De Heere behoet den eenvoudigen. De Heere is genadich ende rechtveerdich, ende onse Godt is barmhertich. Hy heeft mijn ziele uyt den doot geruckt, mijn oogen vanden tranen, mijnen voet van slibberen. Ick wil wandelen voor den Heere, in den lande der levendighen.*

genomē stormender handt; die quartier begeerden, gaven sy quartier: Eer de kloc 5 uren sloegh, was de Stadt Geus. Dē Soldatē was alleen prijs ghegeven, de huysen der ghener, die aen 's Conings volck verhuert ofte bevoont wierden. Al de winckels die op de Markt stonden, zijn al gheplundert, desgelyckē der Jooden huysen. Onse Soldatē hebbē so goeden buyt ghekreghen, dattet niet uyt te spreken en is, van gelt ende andere dingē. Gelyck meer briefvē uyt Wesel, by particuliere geschreven aen hare vriendē en bekendē, hier van wijtlopijger vermaen doen.

Aldus mogen sy wel spreken: Want, waer van heeft God, *dē Burgers tot Wesel* verlost: Heeft hysē niet vanden doot verlost? bedenct dit eens, met ons wat naerder. Wat waren sy anders dan levende doot, ofte kinderen des doots, so lange sy onder 't jock van den wreeden Spangiaerden moesten treuren en suchten?

Psal. 68. 21. Godt, heeft den Burgers van Wesel, vanden doot verlost.

Maer

Psal. 97. 11.

Maer alsnu heeftse Godt daer van verlost, ende na zijn grondeloofse genaede, ende onuytspreeckelijcke barmherticheydt weder uyt den dooden ten leven verweect, ende een levendighen adem (daer sy te voren verfmachtenden onder den pack ende lasten haerer benautheden) weder ghegheven, ende dat ten verscheyden respecte ofte aensien. Want 1. hy geeft hun de vrije onbelemmerde exercitie des Godsdienst, met de lieffelijcke predickinghe des H. Euangeliums, wedergheschoncken. 2. Ten anderen heeft Godt haere Stadt gesuyvert, vanden *Jebusiten*, ende Iesuiten, Papen ende Monicken, ende allen dien *ydelspreeckers*, ende *verleyders der sinnen*; Die de *lieden*, *sondighen maeften met predicken*. 3. Oock sal nu *Godts Kercke*, onder haer, groeyen ende bloeyen, ende door 't ghetal der aenkommende gheloovigen, connen wassen, ende vermenichvuldigen. 4. Dat sy weder tot een *Herberghe*, van den verdrevenen ende bedroefde ballingen, uyt *Hooch-duytschlandt* sal moghen ghedyen, om die in te nemen, te troosten ende te helpen, ghelijck sy te voren over vele jaeren, desen dienst aen den verdreven vreemdelingen (die door de vvrede vervolginghe, ende tyrannije van *Duc d'Alba*, uyt haeren *Vaderlande* vluchten moesten) seer getrouwelijck betoont heeft.

Deut. 20. 17.

Tit. 1. 10.

Esa. 29. 21.

Actor. 12. 24.

Godt heeft, die van *Wesel*, door kleyne middelen (in regardt ende aensien van de groote macht der vyanden, die so binnen de stad, als daer buyten waeren) gheholpen, ende verlost.

Dan laet ons sien, door wat *middelen* de Heere Godt, een soo groot werck (als hy aen die van *Wesel* gewrocht heeft) te weghe gebracht heeft. De Heere God en heeft daer toe niet uyt-ghesonden den verstaenden Enghel ende Verderver, als hy ten tyde der *Kinderen Israels* dede in *Egypten*, *Exod. 12. 23*, Ende ten tyde des Conincks *Hiskia*, in den legher van *Sennacherib*. *2 Reg. 19. 35*. Nochte en heeft Godt uyt-
gesonden

ghesonden een groot heyr der Engelen, als hy dede tegen den *Affvriers*, tot bescherminge van sijnen Propheet *Elisa*. 2. Reg. 6. 17; Nochte daer toe een Vorst uytgericht, met een Leger, bestaende uyt *elf-honderdt-duysendt mannen*, die het *sweerd* uyt *trocken*, ofte uyt *vier-honderdt-mael-ende-tseventich-duysendt mannen*, die het *sweerd* uyt *trocken*. 2. Sam. 24. 1. als het Leger Davids, in Israel ende in Iuda bestondt. Maer God Almach- tich heeft tot verlossinge van die verdruete Gemeynthe binnen **WESEL** willen gebruycken, slechte ende geringe middelen; Namentlijck, voor eerst, drie mannen, Borgers van *Wesel*, zijnde van slechte conditie, die ghenamt waren

2 Reg. 6. 17.

2 Chron. 20. 5.

2 Samuel. 24. 1.

PIETER MULDER.

DIRCK MULDER.

JAN ROOT-LEER.

Drie Borghers van
WESEL.

Alle luyden, niettemin van groote couragie, die als onver- tsaeghde beminders der vrijheydt, haer leven ghevraaght en- de ghesteldt hebben, in de gevaerlijckheydt des doodts, ende om haer-lieder Stadt van 't jock der spaensche *Dwinghelanden* een-mael te verlossen, van over lang desen *Aenslag* op *We- sel* ghepractiseert, ende voor-ghenomen hebben. Tot uyt- voeringhe van welcken *Aenslag*, ghekommen is den by- standt ende hulpe vande *Ho : Mogh : Heeren Staeten*, ende des *Doorluchtighen Prins van Orangien Hendrick Frederick*, on- sen ghetrouwen *Gouverneur*. De vvelcke uyt de naeste *Guarnisoenen*, diversche *Compagnien*, by-een hadden doen- kommen,

Ho. Mog. Heeren
Staeten.

Sijn Princelijke
Excellentie.

66 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Ruyterije.

Matroosen.

Otto van Gent ende
Oyen, Heere van Dy-
den, Gouverneur tot
Emmerick,

Helden ende Capi-
teynen.

*Twee duysent Voetknechten,
Seven honderdt Ruyteren,
Veertigh oft vijftigh Bootsghesellen.*

Met al welcke de Heere van Dyden, op den 18. Augusti, in-
der nacht is ghekommen voor W E S E L, by hem heb-
bende,

*De Commandeur WOLF,
JAN HUYGENS,
DROST van Brevoordt,
Monsieur DIEST,
Monsieur MARQUETTE,
Monsieur LAUVVICK.*

1. Sam. 14. 16.

Judith. 9. 16.

Alle seer kloecke krijghs-Oversten, ende manhaftighe Capi-
teynen, de welcke elck by hen hadden hondert vijftich Man-
nen, ende die volgens haere lootinghe, de een nae den ande-
ren, in goeder ordre, de Stadt W E S E L aen-vielen, ende hae-
ren aenslach met Godt geluckelijck volvoerden. Merckt nu
door een hoe kleyn hoopken, de Heere Godt, die machtige
stercke stadt W E S E L, dat Wapen-huys van den Coninck
van Spaengien, heeft laeten vermeesteren, ende wederom
aen onse zijde doen komen. *Het en is den Heere, (gelijck Io-
nathas de sone Davids sprack) niet swaer, door vele ofte wey-
nighe toe helpen. Daerom wy (met de godtsalige vrouwe lu-
dith) nu ter tijdt wel seggen mogen: Ghy Heere, kondt uvel
overwinninghe gheven sonder alle veelheydt, ende en hebt gheenen
lust aen de sterckheydt des peerds: U en hebben de hoovaerdige noyt
behaecht: doch alle tijdt heeft u wel behaecht, der ellendighen ende
ootmoedighen Ghebedt. Ende om dier oorsaecken wille, en
moeten*

moeten wy niet sien, ofte blyven staen, op die uysterlijcke middelen, ende instrumenten, die de Heere Godt daer toe heeft laeten in't werck stellen, als wel, wy schuldich zijn onse ooghen op Godt te slaen, ende hem die eere daer voor ghevende, te sprecken: *Met Godt, willen wy daden doen. Hy sal onse vyanden t' onder treden. Godt ghy hebt met uwer handt de vyanden verdreven, daer en tegen den burgers van Wesel daer in ghesettet: ghy hebt de volcken verdorven, daer en teghen hen hebt ghy wyt ghebreydet. Want sy en hebben haer stadt niet inghenomen door haer sweert, ende haeren arm en help hen niet: maer uwe rechterhandt, uwen arm, ende het licht uwes aensichts: Want ghy haddet een wel ghevallen aen hen. Godt, ghy zijt de selve onse Coninck, ghy die Jacob hulpe toefeght. Door u willen wy onse vyanden ontween stooten: in uwen Name willen wy ondertreden, die hen teghen ons setten. Want wy en verlaeten ons niet op onsen booghe, ende ons sweert en kan ons niet helpen; Maer ghy helpt ons van onsen vyanden, ende maectet te schanden, die ons haten. Wy willen daghelijs roemen van Godt, ende uwen Naem dancken eeuwichlijck, Sela.*

Pfal. 60. 14.

Psalim 44.3.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

vers. 6.

vers. 7.

vers. 8.

vers. 9.

By den Middelen (door welcke de verlossinge van Wesel is gheeffectueert, ende te weghe ghebracht) salmen niet vergeten te stellen ende te tellen, der vromer Christenen *Gebeden* van den volcke in desen Lande, als mede van den inwoonders der *stadt Wesel*, die insonderheydt daer toe veel ghe-daen hebben. Want (nae tghetuygenisse des Apostels Iacobi) *Een krachtich ghebedt des rechtveerdighen, vermach vele.* *Jacob. 5. 16.* Sulcks blijkt in de propheet *Elia*, door wiens Gebedt, het niet en reghende op den aerdtbodem in drie jaeren, ende ses maenden; Ende hy badt wederom, ende den Hemel gaf

De gebede der rechtveerdighen, so binnen Wesel als buyte, hebben goorelijckx ghehelpen tot dese Victorie.

Jacob. 5. 16.

I. Reg. 17. 8.

68 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Jacob. 5. 17. 18.

Exod. 6.

Exod. 17. 12. 13.

Plus valet unus sanctus orando, quam multi peccatores praeliando.

2 Paral. 20. 15.

Judith. 4.

Zozomen. Eccl. hist. lib. 9. cap. 1.

Socrates Hist. Eccl. lib. 7. cap. 20.

Oratio Deum ungit sed lachryma pugit: hæc lenit, illa cogit.

reghen, ende de Aerde bracht haer vrucht voort. De *Kinderen Jsraels*, nae dat zy langhen tijdt in den *Aegyptischen* lande, onder de dienstbaerheydt van *Pharao* ghebeden hadden, heeft *Godt* die eyndelinghe verhoort, ende heerlijk verlost. *Moses*, met zyne ghebeden heeft by *Godt* vervorven, voor die van *Jsrael*, een schoone overvinninghe teghens den *Amaleckiters*, soo dat *Jsrael* inden strijd boven lagh, ende hadde de overhandt, soo langhe *Jsrael* streedt, ende doe *Moses* ophiel van bidden, soo lagh *Gods* Volck onder: in voeghen, dat eenen *Moses* met zijn Ghebedt meer vermochte, dan *Iosua* met alle zyn wapenen, ende de strijdende *Israeliten*. Inghelijckx heeft de *Coninck Iosaphat*, door zijn seer heerlijk ende ootmoedigh Gebedt tot *Godt*, overvinninghe, teghens den grooten hoop zynner vyanden, verkregen. Dat volck binnen *Bethulia*, demoedighlijck tot *Godt* roepende, tervvile *Judith* uyt-trock teghens *Holofernes*, soo vvorden zy van haere belegheringhe ontslaeghen, ende zy saeghen haeren vyandt verslaeghen. Den *Christelijcken Keyser Theodosius* heeft bekendt, dat hy zijn *Victorien* meer door zijne ghebeden, dan door zijne wapenen, van *God* hadde verkregen. De *oude Christenen* hebben *Iulianum*, den *Apostatighen* ende *Christverloochenden Keyser*, doodt gebeden, om welcker smecken ende bidden, de *Heere Godt* met een pijl, als uyt den *Hemel* gheschooten, heeft om-ghebracht, ende ghedoodt. Ende daer over hebben wy ons niet te verwonderen: vvant vermagh 't Ghebedt, eens rechtveerdighen mensches veel by *Godt*, hoe veel meer vermoghen de ghebeden van vele rechtveerdighen, die *Godt* aen-roepen om de verlossinghe van

van zijn Volck ende Kercke, die in noodt is? Laet ons dan buyten twijffel stellen, of de Ghebeden der Christenen, die zoo publijkelycken in de Kercken ofte privatelijcken binnen den slaep-kameren ghedaen zijn, hebben grootelijckx geholpen, tot verlossinghe vande bedroefde Kercke binnen *Wesel.*

Ick meyne niet alleenlijck de Ghebeden der Christenen in desen Landen, maer oock mede verstaen ick daer onder, de vyerighe ende aendachtighe Ghebeden, de vvelcke de lieve Borgers binnen de Stadt *W E S E L*, in haere hooghe nooden, ende onder de lasten haerder dienstbaerheydt, ghestaedelijcken, tot Godt in den Hemel, op-ghefonden hebben. Iae selfs die Ghebeden, die zy deden ter tijdt, doe onse Soldaeten de Stadt, *op den neghenthienden Augusti*, manhaftelijcken bespronghen, ende met wapender-handt innaemen: Want terwyle onse Krijghsluyden, ter neder hieuwen, wat vande spaensche voor de handt quaemen, soo laghen de Borghers binnen *W E S E L* op haere knyen, met ghevouven ende opghesteecken handen ten Hemel roepende:

O Godt! O Godt! helpt ons!

Och! staet ons by. Verlost ons doch Heere!

Oratio oranti est subsidium, & Deo sacrificium, & hostibus flagellum.

Ende wat is daer op ghevolght? Naementlijcken, een heerlijcke, blyde Verlossinghe, soo dat yder van hen magh seggen, als eertijds Gods Volck dede:

Mijn

70 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE.

Pfalm 66. 17.

*Mijn stemme rees tot hem daer boven,
Ick droegh hem voor, al mijnen noodt,
Strackx kreegh ick Stoff, om hem te loven,
End' zynen Naem te maecken groot.*

Exod. 17. 11.

Exod. 17. 14.

Genes. 18. 19.

Pfalm 78. 4.

Pfalm 96.

vers. 3. 4.

Pfalm 3. 9.

Pfalm 18. 49.

vers. 50.

Want der Borgheren tot W E S E L, groote benautheydt, nam haest een keer ende het is, ter selver tijdt, met hen toegegaen, gelijk het toeginck, ten tijde *Mosis*: vvant terwijle dat *Josua* met sweerden ende spiessen vocht, teghens *Amalec*, soo hief *Moses* zijn handen op ten Hemel, ende badt Godt, ende de *Kinderen Israels*, kreegen de overhandt, ende *Amalec* kreegh d'onderlaege in den strijdt; ende de Heere sprack tot *Mose*: *Schrijft dat ter ghedachtenisse in eenen Boeck, ende beveelt dat, in de ooren Josua*; Laet ons insgelijckx dese gheschiedenisse, aengaende den *Borghers van Wesel* (welcke vele Christenen met haren ooren gehoort, met den oogen gesien hebben, ende ons van anderen vertelt is) opschrijven inde tafelen onser herten, ende die nemmermeer vergheten. Laet ons die Wonderen des Heeren bevelen in de ooren van onsen kinderen, ende den kindts-kinderen vertellen, ende laeten die, haeren nakomelingen verkondigen, den roem des Heeren ende zijne macht, ende wonderen die hy ghedaen heeft. Ende wy onsen kinderen voorgaende, sullen onder allen Volcken vertellen zijne wonderen: vvant de Heere is groot ende hoogh te loven vvonderbaerlijck over alle goden. By den Heere vindtmen hulpe, ende zynen zegen is over zijn Volck. Sela. Hy verlost de zijne van haren vyanden: hy verhoort se wyt dien, die hen teghens haer zetten: hy helpt se van den vermetenen. Da:rom salmen u dancken Heere, onder den Heydenen, ende wren Name lofzinghen.

Leere

Leere.

WT dese verlossinge der Stadt W E S E L , laet ons, tot onser onderwijfinge behouden, hoe dat God de Heere, sijn Volck ende Kercke wel somtijds swaerlijck besoeft, maer niet eeuwigelijck laet t' onderdrucken. Iae maer, nae dat hyse een tijdt lanck ghetuchticht heeft, soo verbreekt hy de roede der godloosen, ende de roede des heersschers. Die de volcken sloegh in grimmigheydt zonder ophouden, ende met woeden heersschede, ende vervolghde zonder barmhertigheydt. *Esa. 14. 5. 6.*

De Heere Godt besoeft sijn Kercke wel met cruys, doch dat en laet hy niet altijd dueren; Maer als hy sijn recht wtgevoert heeft over sijn volck, daer nae geeft Godt weder een verlossinghe ende verlichtinghe; dat sy sijner ghenade haer moeten verblijden.

By Exempel. Door de *Assyriers* heeft de Heere, een gheruymen tijdt, de inwoonders van *Israël* ende *Juda*, om der zonden wille, gestraft; Maer daer nae heeft hy sijn volck van haere handt ende quellinge verlost; *Assur* is verlaeghen ghe worden ende vertreden, op dat zijn jock, van den halse zijns volcks mochte ghenomen worden, ende zijn borde van haren halse mochte komen. *Esa. 14. 25.*

Even also wel bekent de Propheet *David*, dat hy in synen noodt tot Godt gheroepen heeft, maer seght daer by, dat de Heere sijnes jammers een eynde ghemaect heeft, ende van den Hemel ghesonden heeft zijn hulpe, zijn goedertierentheydt ende trouwe. *Psalms 57. 3. 4.*

De Heere Christus ghetuycht mede, dat Godt zijn wytvercorenen wrecken wil, die nacht ende dach tot hem roepen, hoewel by lanckmoedich over hen is: waer by de Heere wil segghen, Dat Godt niet eeuwichlijck in onruste den rechtveerdighen laten en wil: Ende alhoewel de rechtveerdige vele lyden moeten, dat de Heere hen helpt wyt allen dien. *Luc. 18. 7.* *Psalms 55. 23.* *Psalms 34. 20.*

Alsoo

72 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Alfoo mede, hoewel d'invwoonders der Stadt W E S E L, den tijdt van vijfthien jaeren, onder 't jock der Spangiaerden vele hebben moeten lijdē, van welcken sy wel dapper gheperft ende gedrongen zijn gheweest, dat sy moghen seggen:

Pfalm 129.3.

Nahum. I. 13.

Pfalm 129.4.

I Cor. 10. 13.

Nah. I. 7. 8.

Gen. 7. 24.

Efai. 54. 9.

Daerom in teghen-
spoet, sal mē met ge-
dult wachtē op Gods
bystant ende hulpe,
sonder murmurerin-
ghe, ofte eenige wan-
hope.

De ploeghers hebben op onsen rugghe gheackert, ende haren voren lanck ghetoghen. Soo en heeft dat niet altoos geduert; de genadige ende goedertieren Godt, heeft dat jock verbroocken, ende hare banden verscheurt: dat sy nu ter tijdt, blydelijck segghen mogen: *De Heere die rechtveerdigh is, heeft der godloosen reepen afghehouwen.*

Ten rechte segt d'Apostel: *Godt is ghetrouw, hy en sal daerom niemandt versoecken boven zijn vermeughen, maer sal met de versoekingē oock het wytkomen maken, op datmen het kruys mochte verdraghen.* Laet dan die vloeden der vervolginge, overal den Christenheydt aen komen, soo sal nochtans dier, Godt, een eynde maecten: *Want hy is een Heere goedertierigh, ende een sterckte inder noodt, ende kent alle die op hem vertrouwen.* *De vateren des Sundt vloeds stonden vvel honderdt en vijftigh daeghen op den aerdtbodem, maer daer nae is het aerdtrijk weder droogh ende vruchtbaer geworden, ende bewoondt: Even so, en wil God niet alle tijt op sijn volck toornich zijn, maer na het straffen, bewijst hy sijn genade.*

Laet ons daerom, in alle cruys, vervolginge, ende krijgsnooden, alletijdt op God hopen, ende met lijdsaemheyte verwachten op sijnen vaderlijcken bystandt. Gaet het ons een tijdt lange quaelijck, ende en willen de saecken onses *Vaderlands* ende der *Kercken Godes* niet wel voorwaerds, ghelijck wy wel wenschen souden, daerom en sullen wy den moedt niet verloren geven, ende roepen als de kleyn-geloovige discipulen:

cipulen: Heere gaet het u niet aen, dat wy vergaen? Ofte spre- Marc. 4. 38.
ken met de onverduldige Ioden in Babel: Onse beenders zijn Ezech. 37. 11.
verdorret, ende onse hope is verloren, ende het is met ons wyt-
te. Ofte roepen met Eliseo, den vertsaeghden dienaer van-
den Propheet Elia. O wee! mijn Heere, hoe willen wy nu doen? 2 Reg. 6. 15.
Ofte seggen, als den ongeloovigen Ridder binnen Samaria:
Wanneer de Heere vensteren in den Hemel maecte, hoe konde 2 Reg. 7. 2
sulckx gheschieden?

Onlancks, doe dat Keyfersche Volck ons op't lijf geval-
len was in de Veluwe, Och! wat een kleynmoedicheydt
wasser onder groot ende kleyn; jae sommighe meynden het
Landt was t'eenmael verloren. Men rieper, al of daer geen
wachter Jsraels meer ware gheweest, die op ons sach, ende Psalm 121. 4
voor ons forchde; Maer hoe haestelijck heeft Godt ons in
foodanige benautheydt steeckende, daer uyt verlost? De Hee-
re mach wel seggen: *Jck swijghe wel een tijdt lanck, ende ben
stille, en onthoude my: nu daer en tegen wil ick als een die baert wyt-
schreyen:* Want die Heere die aen 't roer sit, stierende alle de Efa. 42. 14
dingen wijselijck tot synes H. Naems eere, die heeft de on-
gefiene saecke deser Landen seer haest, ende onverwacht, een
ander ende beter fatsoen gegeven, door het innemen van de
stadt Wesel, door welckers Overwinninghe, veler menschen
treuren, ende clagen, in blijdschap ende in vreuchdige danck-
segginge, is komen te veranderen.

Alle vleesch, sy dan stille voor den Heere, want hy heeft Zach. 1. 13.
hem ophemaect voor zijner heyligher stede. In lijdtfaemheydt
sullen vvy onse Ziele besitten, ende bekennen dat de Heere God Psalm 46. 11
is, die op aerden, onder onsen vyanden, wil eere inleggen: want de
Heere Zebaoth is met ons, de God Jacobs is onse beschuttinge. Sela. vers. 12

K

Vreest

74 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Vreest u dan niet, want dewijle God met ons is, *daer zijnder dier meer, die by ons zijn, dan dier, die haer teghen ons setten.*

2Reg. 6. 16.

De Heere Godt laet toe, voor een tijdt, den vyanden sijner Kercken, groote vryheydt ende macht, om sijn volck swaerlijck te quellen: want de Tyrannen op aerden, zijn des Heeren *gheluerde Scheer-messen*. Sy zijn de *Roede zijns toorns*, ende de *stock zijner grimmigheydt*: Sy zijn Gods *knechten*, om sijn volck te kastijden van wegghen haere zonden ende overtredinghen. Doch, wil Godt die gheduerighlijck gebruycken? Neen. Daer na, vvanneer sijn Volck sich tot den Heere bekeerd, zoo wil God sijn *stock* breecken, sijn *roede* verbranden, sijn gehuert *scheermes* vvech werpen, ende sijn *knechten* een *breydel in de mondt* *verpen*. Ende een *rinck inder neusen* ligghen, dat hysse henen uytleyde verre van sijn volck ende Kercke. Hierom staeter by Esaias: *Doch wanneer de Heere alle sijne wercken uyt gherichtet heeft, op den berghe Zion, ende te Ferusalem, soo wil ick te huys soecken de vrucht des hoochmoedighen Conings te Assyrien, ende de heerlijkheydt zijnder hoochveerdighen ooghen.*

Esa. 7. 20.

Esa. 10. 5.

Ierem. 25.

Esa. 30. 28.

Esa. 27. 7

2Reg. 19. 28

Esa. 10. 12.

De Tyrannen ende vervolgers der Kercke Christi, en konnē niet verder gaen, dā het de Heere Godt hē veroorloft, nochre meer schadighen dan Godt hen toelaet, Hy heeftse in zyn macht ende geweld, ende hy setse palen, hoe verre sy gaen sullen.

Laet dan de vyanden Christi, ende zijner Kercke, trachten haere boofheydt teghen hen te betoonen, nochtans en connen sy niet verder gaen, dan sy van God oorlof gecregen hebben. Sy connen om haer leven niet meer doen, dan het gene, dat God wil, De *Meders* ende *Persers* werden gheeten de *Gheheylighde*, Esaie. 13. 3. *Cyrus* de Coningh was genoemt, *De Man des raedts Godts*. Esaie. 46. 11. Overmits wat sy oock vernamen tegen het volck Gods, soo en hebben sy in alle haere aenslagghen niet anders ghedaen, dan tgeue dat Godt te voren besloten hadde, dat geschieden soude.

Ende

Ende doe *Sennacherib* quam tegens de Iooden , als eene wilde beeste uyt haere speloncke , seght de Heere tot *Hiskiam* , dat hy den *Assur* *synen haeck* , in *synen neuse* legghen *vvil* , Eesai. 37. 29. ende *zijn ghebidt in synen mondt* , ende *des vveeghs vveder te huys brenghen* , dien hy *derwaerts ghekommen was* , Dat is , dat hy hem soo regeeren vvil , dat hy de minste schaede den Iooden niet doen en sal , meer dan 'tGo- de belieft.

Dit is een feer groote vertroostinghe voor de Ghemeente Gods huyden ten daege , die verdruet wordt van vele vyanden , als van den Hoochduytschen Keyser , den Roomschen Paus , den Coningh van Spangien , ende alle ongheloovige , die archlistelijck t'faemen rotten teghens Godts volck ende Kercke , om Christi wille. Want al-hoe-wel alle dese het quaedt voornemen ende soecken te betrachten , nochtans en kunnen sy niet meer uytrechten , dan Gods wille ende raedt is : vvant hy leght synen ringh in haere neusen , ende Het voorgaende blyct in 'tgunst Gods onlanghs ghedaen heeft, aen de vyandē op de Veluwe, tot zyns volcks verlofsinghe. Anno 1629. *zijn gebid* in haere monden , om haer te regeeren nae *zijn be- liefte* , ende uyt den lande te leyden , daer sy in ghekommen zijn , om alles te verderven na haer-lieder godloos opset, ende voornemen, ghelijck Godt onse Vyanden , in desen Somer , uyt die *Veluwe* , tot prijs syner heerlijcker ghenade , gheleydt heeft.

Want al-hoe-wel Godt zijn Volck , ter selver tijdt , een vveynich heeft vvillen besoecken , hy heeft sulckx vvillen Ierem. 10. 22. doen *met maete* , dat sy in corten van de besoeckinghe los mochten worden , ende *vveder groenen ende bloeyen*. Eesai. 27. 8. 6. De Heere kastijdet de sijne met maete , ende niet in grim- migheydt , op dat hy die niet te niete en maectet.

76 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Efai. 54. 7. 8.

2 Mach 6. 16

vers. 12

vers. 13

Twelc ons ooc moet
dienen tot onser al-
ler vermaeninghe.

2 Mach. 6. 14.

vers. 15.

In een ooghenblick des toorns, verberghyt hy vvel zijn aenghesicht van zijn volck, doch daer na ontfermt hy haerer weder, met eeuwigher ghenade. Godt kastijdt den synen vvel, doch daeromme en vwendt hy zijn barmhertigheyt noyt gantschelijcken vanden sijnen. Ende of hy hen met een ongelucke getuchticht heeft, soo en heeft hy doch gelijckewel zijn volck niet gantsch verlaten. Dat welcke ick hier tot eener vermaninge hebbe willen seggen. Dat niemant hem en ergere, over desen jammer, die den vromen luyden in *Ghelderlandt* ende op de *Veluwe* is overkomen: maer yder ghedencke, dat dese straffe niet ten verderve, maer ons ter waerschouwinghe gheschiedt zy: want dat is een groote ghenade, dat God de zondaers steurt, dat sy niet voort en gaen, ende is in korten achter hē met de straffe. Want de Heere God en siet ons niet soo lange na, als den anderen Heydenen ofte Goddeloosen, die hy laet henen gaen, tot dat sy hare mate der zonden vervullet hebben, dat hyse daer na straffe. Maer weert ons, dat wy het hem niet te veel maecken, ende hy hem ten laetsten aen ons niet wreecken en moete.

Dat

Dat derde Hooft-stuck,

betreffende Gods vrake tegens de vyanden syner Kercke.

DEn Conincklijcken Propheet David, willende vorders (nae dat hy Gods volck vertroost heeft, met de hope van Gods hulpe, bystandt ende ghenadige uytcomste uyt haeren noodt) leeren, hoe dat Godt wil om-springen, met de vyanden syner Kercken, soo seght hy: *Doch Godt sal den kop syner Vyanden versmyten, met t'samen haeren haeyr-schedel, die daer voortvaren in haerer zonden.* In dese woorden moeten wy vier poincten overlegghen, te weten:

De Heere Zebaoth, is een Heere die hem alletijdt wreeft aen syn wederpartijders, ende die het synen vyanden niet vergeten en sal.

Psalms 68.22.

1. Wie sal dit doen? *Godt.*
2. Wien sal hy't doen? *Synen Vyanden.*
3. Hoe sal hy't doen? *Den kop versmytende.*
4. Waerom sal hy't doen? 1. *Om haren haeyr-schedel* (dat is Hoochmoet ende wreetheydt.) 2. *Ende om datse voortvaren in haerer zonde.*

1. De vyanden wanneer sy *Godts Kercke* vervolgen, laten hen voorstaen, dat sy met menschen alleenlijck te doen hebben (gelijck *Sennacherib* hem liet voorstaen) met houtighe, steenighe, guldene ofte silveren afgoden; Maer zy sijn verre bedroghen: vwant sy met den *levendigen Godt* te doen hebben, dies sy haer vel moghen vreesen. 1. Want, de *afgoden zijn enckel niets*, daeromme en heeftmen sich voor die niet

I. Want de vyandē, hebben te doen met den levendigen God.

2 Reg. 18.34.

78 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE.

Ierem. 10. 3.

vers. 5.

vers. 10.

Ierem. 10. 5

Psal. 46. 7

Psal. 115.

vers. 4. 5

vers. 3

vers. 7

vers. 8

vers. 9

vers. 11.

Ierem. 10. 6

vers. 7.

1 Reg. 18. 33. 34

te vreesen, want sy en konnen noch helpen noch schaede doen; doch de Heere is een recht Godt, een levendigh Godt, een eeuwich Coninck, voor zynen toorne beeft de aerde, ende de Heydenen en konnen zyn dreyghen niet verdraegben. 2. De afgoden ende houte beelden en konnen niet spreecken: ende sy en konnen niet gaen. Doch de Heere Godt, vanneer hy hem hooren laet, soo moet dat aerdtrijck vergaen. 3. De afgoden sijn silver en gout, van menschen handen ghemaect, sy hebben monden, ende en spreecken niet, sy hebben ooghen, ende en sien niet, &c. Doch onse Godt is in den Hemel, hy kan maecken wat hy wil. 4. De afgoden ende silvere beelden hebben handen, ende en houden niet, voeten hebben sy, ende en gaen niet: alle die op haer hopen, worden te schande; Doch Israel hope op den Heere: die is haer hulpe ende schildt: Die den Heere vreesen, hopen oock op den Heere, die is haer hulpe ende schildt: De Heere is Godt: niemandt en is hem ghelyck, hy is groot, ende synen Naeme is groot, ende hy kan het met der daedt bewijzen. Wie en soude u niet vreesen, ghy Coningh der Heydenen (spreeckt Ieremias) u soudemen, jae, hooren: want daer en is onder allen wijsen der Heydenen, ende in alle Coningbrijcken ons ghelycke niet.

Eertijds roemde hem Sennacherib den Coninck van Assyrien, dat hy aller Heydenen afgoden overwonnen hadde, ende dat de Goden te Hemath ende Arphad, te Sepharnam, Hena ende Iwa, haer niet hadden konnen van syner handt verlossen? Maer wie van alle vervolgers der Kercke Godes, kan roemen ofte segghen, dat hy onsen Godt kan vermeesteren ende overvynnen? Hy sit tet bo-

zet boven den Cherubim, hy is Godt alleen onder allen Coninckrijcken op aerden: hy heeft Hemel ende aerde ghemaect. In 2 Reg. 19. 15 sijnder handt is kracht ende macht, ende daer en is niemandt, die hem wederstaen magh. Hem behoort de Majesteyt 2 Chron. 20. 6 ende Gheweldt, Heerlijckheydt, Overwinninghe, ende Danck. In zijner Handt staet een yghelijcken, groot ende sterck te maecken. Hy heerffchet over alle dinghen. VWant hy is, 1 Chron. 29. 11 die Godt, die ghenamt vwordt EL, dat is een soodanigh Heere, in vvelckers Handt, macht ende ghewelt is. vers. 12

Dat dan alle vyanden ende vervolghers van Godts Kercke, hen vreesen ende voor hem schricken ende beven, vwant met desen grooten stercken Godt sullen sy te doen hebben, die het hen verghelden sal op haeren kop het quaedt, dat sy Godts volck aendoen. Och of huydendaeghs, onse vyanden (die Godts Kercke, in dese Nederlanden soo wreedelijck vervolghen, midtsgaeders die Keyfersche Troupen, die onlanghs in de Veluwe ende in het landt van Gbelder ghevallen zijn, met grooten toorne, ende vermetelijck dorfden van haer gheven, sy soudenseer haest het gantsche Hollandt doen daveren met haer groot gheweldt, ende alle de Geusen (soo noemen sy Godts Volck) ombrengchen) Iae segghe ick, dat sy eenmael bedachten, hoe sy met den levenden Godt ende euvighen Coningh, te doene hebben, Ende dattet voor hen hardt vallen sal, de verssenen teghen den prickel te slaen, oock dattet hen seer suer sal op-breecken, om dat sy Christum, in sijne ledematen vervolghen?

Applicatio.

Och of, dat huyden ten daeghe bedacht wierde, vande vyandē, die dese Nederlanden soo quellen met den krych ende soecken te tyranniseren.

Ierem. 10. 10.

Actor. 9. 5.

vers. 4.

Maer

80 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Maer neen : sy meynen , dat sy een goede saecke by der handt genomen hebben , ende *Gode daer mede een dienst doen*, wanneer sy de Christenen berooven, en dooden; sy laten hen voorstaen datter niemandt en is , die haer sal krencken konnen ofte schade aendoen sal. Want sy verlaten haer, op haere groote macht , ende veelheydt der Krijchsluyden, sy roepen op het Coninghs leger van Spaengien in Neerlandt , ende op dat Keyfersche volck te voet en te peerde, ende durven stoutelijc in hare schriften uytstroyen : *Aldus is den Hollantschen Thuyn , daer den vyandt (ons verstaende) soo langhen tijdt op ghetrotseert heeft, hen beroemende datter niemandt soo koen ofte machtich en was, om daer over te schreyden, door de voorsichticheyt van zijn Excell. Graef Hendrick van den Berghe, ghekroockt, ende men kan nu den vyandt rondts-om in Zuydt-Hollandt in de kaerte sien , hem in sijn eyghen nest bevechten , dat hem voort niet lusten en sal meer buytens Huys oorloghe of te soecken , of te berocken. Daer zijn van de duytsche, die van den Keyser afghesonden zijn, 4000. peerden , ende ontrent 20000. te voet , nae het Groeningherlandt in Vrieslandt ghetrocken, om den vyandt oock aldaer aen te tasten : Wy hoopen haest yets goedts van daer te vernemen. Nu leeren de vyanden , wat het is , de macht van Burgondien te terghen. Wie hoorde sulck een pocchen ende snorcken , dan van den onbesneden Goliath , die dat heyr Jsraels beschimpede? Hoe weynich dencken dese op Godes stercke handt , die sy daer nae wel ghewaer gheworden zijn, ende daerom te vergeefs singen sy *Victoriam, ante triumphum*. Hoe weynich slaen sy haere ooghen op den Koninck aller Koninghen , die hoogh geseten is, en in den Hemel woont, lacchet harer, ende spottet harer. Hy sal hen noch alle wel aensprecken in sijnen toorne , ende in sijne grimmicheyt.*

Iohan. 16. 2.

Nota. Sy verlaeten hen op haer macht.

Siet 't Caertken vanden Victorieusen rocht (als sy die noemē) van des Conings legher inde Veluwe, onder 't beleydt van sijn Excel. Gr: Henric vanden Berge, op dē 13. Julij 1629. ghedruct tot Antwerpē by Abraham Verhoeven op de Lombaert veste, in de gulde handt.

1. Sam. 17. 8. 9

vers. 10.

Pfalm 24. 7.

Pfalm 2. 4.
vers. 5.

grimmicheydt sal hyse verschricken, als hy alreede gedaen heeft, mits de Stadt *Wesel* haer *Magasijn*, op welcke sy hen verlie- ten, hen ontnemende, ende in onsen handen gevende; Even oock als noch daer nae de Heere getoont heeft, de *macht sijns yseren Scepters*, doe de Heere voor sijn Kercke strydende, die *Psalm 2. 9.* Keyserfche Troupen ontwee gheslaeghen, ende als potten, versmeten heeft, ghelijck, hier nae in onse *Triumph-Predicatie*, over het innemen van 's Hertoghenbosch, breeder sal gheseyt worden.

Verders dese onse wederpartijders dencken weynich op desen machtigen stercken *Coninck*, die in de Hemelen *voont*, *Nota.* Sy verlaten haer op hare Heylige beelden, sancten ende sanctinnen.
 soo langhe sy haer vertouwen, so seer stellen op hare sancten ende hare sanctinnen, ende houten en steenen afgoden, die sy in haere Kercke setten, die sy *vercierren met silver ende goude*, *Ierem; 10. 4.* ende staen gehecht met nagelen ende hameren, dat sy niet en souden vallen, ende vallen voor die neder, om te bidden. Sy laten hun voorstaen met die *Jebusiters* (want sy soo van haere *Jesuiters* ende Papen betoovert zijn) dat haere houte Patroonen ende Beelden (welcke den Gheest Gods, *blinde ende lamme*, *2 Sam. 5. 8.* noemt) allen hinder van haer ende haren steden, ende landen afkeeren sullen, soo sy maer die, devotelyck dienen ende offeren. O blinde Menschen, die met den Coningh *Achas* soo verde ende soo schandelyck, haer verloopen! De Coningh *Achas* meynde mede, dat de beelden ende afgoden *2 Parab; 28. 23.* der Coninghen te Syrien, den Assyriers hadden gheholpen, ende daerom wilde hy dien beelden ende Goden offeren, op dat sy hem oock helpen wilden, dewijle hem dochte, dat sy hem ende den gantschen *Jfraect* tot eenen val waeren. O grouwelycke dwaef heydt! Daermede heeft den Coningh *Achas*,

L des ver-

82 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

des vergrijpens noch meer ghemaect aen den Heere, als te voo-
ren. Maer hoe vergrijpen ende ontgaen hen mede, onse
wederpartijders met haeren doen teghen haeren Godt? Dat
gheven wy hen te bedencken, ende wenschen dat sy in't
herte wilden, des vromen martelaers *Polycarpi* antwoorde
(aen den stadthouder des Keyfers *M. Antonini veri* gegeven)
ghedencken. De welcke, van den stadthouder, gheboden
zijnde, dat hy hem keeren wilde tot haere goden ende beel-
den, ende den Heere Christum laeten vaeren. Seyde daer
op: *Ick ben ses en tachtentich jaeren oudt, ende hebbe alle de
daghen mijns levens mijn Heere Christo ghedient, waerom sal
ick hem verlaeten ende versaecken? Hy is mijn Coninck, die
my de saligheydt by den Vader verworven heeft, ende de versoe-
ninghe voor mijne zonden is. Hy en heeft my noyt quaedt ghe-
daen, waerom soude ick hem afgaen, ende andere nietighe afgoden
toevallen? Alsoo, wat heeft de Heere Christus u lieden quaedt
ghedaen, dat ghy-lieden van hem afwijcken wilt, ende tot
dien loopen, die u niet helpen en kunnen, noch van u lie-
den niets en weten? Dan, ghelden gheen vermaningen by de-
sen menschen; Laet die selve als de Baals-Priesters ende
domme Paepen, haeren Baal ende Bel der stommen beel-
den aenfoecken, dienen ende aenroepen: *Wy Christenen,
wilt den Heere onsen Godt, alleen aenfoecken, ende
op hem alleene hopen. Hy is onse Hulpe, ende Schildt. Hy
is onse stercke Godt, die voor ons sal strijden: Hy heet
Heere Zebaoth, die de krijghen stuerdt in aller overeldt. De
Heere Zebaoth is met ons: de Godt Jacobs is onse beschuttinghe:
Sela.* Daerom sal hy, als onsen Helper, teghen onse me-
nichvuldighe vyanden (hoe machtich ende hoe trotzich zy
zijn)*

Polycarpus.

1 Iohan. 2. 2.

Eesai. 63. 16.

1 Reg. 18.

Iosua 24. 15.

Psalim 115. 9.

Psalim 46. 8.

vers. 10

vers. 12

zijn) ons bewaeren ende beschermen. Het quaedt dat Pfaln 68.22.
 sy ons doen, sal hy *verghelden op haeren kop*, ende de
 selve in synen toorn ter huys besoecken, vvanneer *den* Exod. 32.34
tijdt zijner vvræcke ende rechtveerdighe vergheldinghe, sal
 ghekomen zijn.

I I. Tot bevestinghe van desen dat nu gheseght is, laet I I. Welckers kop,
 Godt sal versmijten,
 om dat sy, niet alle-
 nelic tegen zijn ker-
 ke, maer tegen Godt
 opstaen.
 Pfal 68.22.
 ons wat naerder ondersoecken: Wie de ghene zijn, van
 welcken de Propheet David (in onsen text) seght, dat Godt
 die vvil versmijten. Hy seght: *Godt sal den kop zijner vyanden*
versmijten.

Alhier is aller aenmerckinghe weerdich, dat Godt de
 vyanden ende vervolghers zijner Kercke, laet noemen *zijne*
vyanden. Even alsoo, worden sy ghenamt by den Pro-
 pheet *Nahum*, de welcke den Assyriers propheetende hae-
 re straffe, als verstoorders van het Coninghrijcke Israels en-
 de van Iuda, soo seght hy: *De Heere is een vvrecker teghens* Nah. 1. 2.
zijne vvederpartijders, ende die hetijnen vyanden niet en sal
vergheten. Vorders, dese Propheet vwillende den Assyriers
 te bedencken gheven, teghens wien sy alle haere groote
 krijghs-rustinghe toe maecten, ende haere waepenen aen-
 deden, soo en seght hy niet: dat sy sulcks deden teghen het
 Coninckrijck Israels ende van Iuda, ofte teghens den Co-
 ninck *Hiskias*, maer hy seght: *Wat gedenckt ghy, tegen den* Nah. 1. 9.
Heere? Al of hy hadde geseyt: Ghy Assyriers ghy rustet u lie-
 den ter oorloge, en met u lieder raedslach hebt ghy voor, om
 dat Ioodische volck ende de Ghemeynte des Heeren te ver-
 derven, maer weet, dat ghy-lieden alsulcks voorghenomen
 en hebt teghen Menschen, maer eyghenlijck dat u lieder
 raedt-slach gaet, teghen den eeuwighen, waerachtigen ende

84 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Nahum. 1. 5

vers. 11

vers. 12

Pfalm 80. 14.

Nahum. 1. 11

1 Tim. 6. 16

Pfalm 2. 1, 2

Pfalm 83. 1, 2, 3, 4

vers. 2, 3, 4

vers. 6

Actor. 4. 27

Almachtigen Godt, de Heere des Hemels ende der Aerden, voor *Welckers toorne het aerdtrijck bevet, daer toe der Overeldt rinck, ende alle die daer inne vvoonen.* Daerom sal uwen raedtflach niet bestaen, die *van u komt, ende wat quaedts tegen den Heere ghedenckt: vwant hy sal u lieden als syne vyanden ende wederpartyders, ommehouwen.*

Dit is seecker ende openbaer, dewijle de vyanden ende vervolghers van Godts volck, niet anders voornemen ofte voorsetten, dan dat sy Gods Kercke ende Wijnbergh, als wilde swijnen, mochten vertreden ende verwoesten; ende des *schalcx raedt*, ende alle haere Vosten, alle *Consilia* ende practijcken gewent ende aengeleght werden, soo en kan het anders niet wesen, ofte moeten gesecht worden, haer te canten tegen den onsterffelijcken Godt, die daer woont in een ontoeganckelick licht. Ende hierom segt de Coninck David: *Waerom vvoeden de Heydenen, ende spreecken de lieden te vergheefs? De Koninghen in den lande richten hen op, ende de Heeren raedt slaghen teghen den Heere, ende synen ghesalfden.* Weder in een ander Psalm, segt hy: *Godt en swijght niet, vwant siet, uwe vyanden vvoeden, ende die u haeten, rechten den kop op. Sy maecken listighe raedt slaeghen teghen uwe verborghene. Sy hebben hen met malkanderen vereenicht, ende een verbondt teghen u ghemaect.*

De heylighe Apostel siet hier op mede in zijn ghebedt, Seggende: *De Koninghen der aerden zijn te samen ghestaen, ende de Oversten zijn t'samen by een vergadert teghen den Heere, ende zijnen Christum: Want in der vvaerheydt zijn in dese stadt vergadert teghen u Heylich kindt Jesum, dat ghy ghesalft hebt, Herodes ende oock Pontius Pilatus, met den Heydenen, ende de volcken*

ken Jfraels. De vyanden meynen dat sy alleenlijck te doen hebben met sterffelijcke menschen, vvelcke sy vervolgen ende als schaepen ter slacht-bancke houden, dooden ende deerlijck omme brengen; Maer een ander bericht doet God daer van in sijn H. Woordt, ende hy reeckent de selve *syne vyanden* te zijn, ende al 'tgunt dat sy sijnen Volcke ofte Kercke voor quaedt aendoen, dat acht hy, als hem selven geschiet Matth. 25. 40 ende aenghedaen te zijn.

Hierom spreeckt de Heere tot zijn Volck, wanneer hy haer vvil vertroosten in cruys ende lieden: *Wie u aentastet, die tast mijnen Ooghen-appel aen.* Insgelijcks doe Sennacherib de Zach. 2. 8 Koninck der Assyriers, de stadt Ierusalem ende den Koninck Hiskiam versmaedede, soo seyde de Heere: *O ghy Jonckvrouwe, dochter van Sion, hy heeft u veracht, ende u bespot: O dochter van Ierusalem, hy heeft het hoofd over u gheschuddet. Wien hebt ghy gheschendet ende ghelastert? Ende teghen wien, hebt ghy uwe stemme verheven, ende uwe ooghen opwaerts verhooght? Tegen den Heyligen in Israel, hebt ghy uwe ooghen verheven. Door uwe knechten hebt ghy den Heere gheschendet: Even alsoo doe Saulus noch blasende was dreyginghen ende moordt teghen de Discipulen des Heeren, ist geschiet dat doe hy by Damascum quam, hem snellijck een licht van den Hemel omfloegh, ende hy ter aerde ghevallen zijnde, hoorde hy een stemme tot hem seggen: Saul, Saul, wat vervolght ghy my.* Actor. 9. 1 Ende hy seyde: *Heere wie zijt ghy?* Ende de Heere seyde: *Ick ben Iesus, vvelcken ghy vervolght: Het is u hardt, de verffenen teghen den prickel te slaen.* vers. 3 vers. 4 vers. 5

Wy hooren ende verstaen nu klaerlijck, dat de vervolgers der kercken Gods, Godt vervolghen in de Hemelen: ende

Applicatio.
 Waer voor te houdē
 zyn alle, die Godts
 Kercke hier te lant,
 en in Hooch-duyts-
 landt vervolgen, na-
 mentlick voor vyand-
 en Gods, die den
 Heere der Heerē in
 den Hemel bestormē
 ende bekryghen.

dat de vyanden des volckx, sijne vyanden zijn. Waer uyt wy lichtelijcken kunnen afnemen, waer voor te houden zijn alle die ghene, de welcke *Godts Kercke* huyden ten daeghe, ende voornaementlijck in dese *Nederlanden*, so vyandighlijck vervolgen; Als daer is de *Koninck van Spaengien*, ende de *Roomschen Keyser*, met alle haere *Roomsche Catholijcke Lige*. Welcke alle, als wreede Leeuwen rondtom onse landtpalen ligghen ende loeren ende woeden met branden ende rooven, met tyrannije ende doodtsmijten als dulle honden. Sy mogen haer bemantelen ende bekleeden met den tytel van *Catholijcke ende Christelijcke Heeren*, ende haer ontsinnigh woelen ende woeden met den naem vande *Religie* bewinden, soo seer als sy willen, niettemin zijn sy in der daedt ende waerheydt, (zoo lange sy alsoo voortgaen) die ghene, vvelcke *Godt* inden Hemel bestrijden ende bekrijgen, om uyt sijnen Throon te stooten, dewijle sy *Christum Jesum* den Heere aller Heeren mis handelen, ende door de zijde der Christenen, hem wederom vervolgen, vanghen ende spannen, wonden ende cruycighen.

Actor. 26. 14. 15.

vers. 18.

Och! of onse vyanden, dit hun konden laeten voorstaen, ende inden sin lieten kommen! Soo mocht daer hope zijn, dat sy (met *Paulo*) haer seer haest souden bekeeren, ende haere ooghen open doen, om *van der duysternisse*, haer tot den lichte te bekeeren, ende *vander macht des Duyvels tot Godt*, op dat sy *verghewinghe der zonden ontfanghen mochten*, ende deel, onder die ghene, die door den *Gheloove in Christo gheheylight zijn*. Daer soude hope zijn, dat sy van haeren boosen voornemen souden afstandt doen: soo sy maer by haer selven gingen dencen: *Ey, wat maecken wy? Wat onderstaen wy? Willen wy al-*

*W*y aldus teghen den Heere ons beraedt slaeghen, ende onse macht teghen hem ghebruycken? Hoe *W*il ons dit, ten eynde, afloopen?

Lutherus verhaeldt, dat tot desen propooste, sijn dient, aen- Lutherus; in Expos. Psal. 118.

gaende den Hertooch tot Sacxsen, die FRIDERICUS ghe-

naemt was; Dewelcke, alsoo hy op een tijdt *F*riderico den Bisschop tot Magdenburgh liet den Krijgh aen-segghen, ende dat hy hem bereyden soude, vvant hy met ghewapender handt hem vvoude in korten kommen besoecken: soo liet de Bisschop den Vorst tot Sacxsen vveder tot antvvoordt kommen, *H*y mocht doen *W*at hy *W*voude, *W*at hem aen-

ginck, hy *W*voude in zyn Beroepinghe ende Ampt *W*yerighlijcken voort-gaen, ende Godt dienen, op *W*elcken hy alle zyn sorghe, ende aenstaende noodt *W*as *W*verpende; Die soude voor hem den Krijgh ghenoech uyt-voeren, ende voor hem strijden.

De Vorst, sulck een antwoordt uyt zynen Ghesant vernemende, nam al-fulcks in bedenckinghe, ende nae dat hy daer-op eenen tijdt lanck by hem selven ghepeynst hadde: soo viel hy uyt met dese woorden: *I*ck *W*il my nu wel wach-

ten, teghen desen Bisschop op te trecken, ghemerckt hy Godt tot zyn sterckte ende hulpe heeft ghenomen: Aldus verstondt hy Dux hic optimè concludit: -- bello non esse petēdos; Qui Domino rerum Propugnatore fruuntur.

wel, hoe het hem niet slechtelijck te doene en vvas met een bloote mensche, maer met den Heere des Hemels, die hem, over zyn onrechtveerdighen krijgh, swaerlijcken soude gheplaeght hebben, daerom hy by tijdts van dien krijgh afliet. Het waere wel te wenschen, dat alle Coninghen ende Princen in sulcker voeghen, haer doen examineerden: maer neen: De eersuchtigheydt, ende onverzaedelijcke ghiericheydt, om Rijcken, Landen ende Steden te conquesteren, is by hen nu soo groot, dat sy

Matth. 4. 8

Psaln 83. 5

Nahum. 1. 2

vers. 9

vers. 10

Esai. 33. 1

Godt straft de tyrannen, dickwils door tyrannen, Nah. 2. 1. Den eenen Monarch sendt hy den andere over den hals. Jerem. 15. 12

Actor. 9. 5

Genes. 11. 4

dat sy vvel voor den Gheest (die Christum in de woestijne verfochte) souden nedervallen, op dat hen alle de Koningrijcken des Overeldts mochten ghegeven worden. Ende hier door geschietet, dat sy alletijdt even hardneckelijck voortvaeren met haere vervolginghen teghens Godts Kercke, ende lieve Volck, sy roepen: Wel aen, laet ons hem wytroeyen, dat sy gheen Volck zijn, dat des Naems Israels, niet meer ghedacht en worde.

Doch het wil met soodanighen Vervolgers noch eenmael seer slim ende jammerlijck afloopen, de Heere en sal synen Vyanden niet vergheten, de Heere is een vreecker teghen sijne wederpartijders. De Heere sal harer een eynde maecten, ende sullen als dorre stroo, ende doornen verbrant worden, alsoo meer daer henen varen. Wel u verstoorder (spreeckt de Heere) meynt ghy, ghy en sult niet verstoordt worden? Ende ghy verachter, meynt ghy, men sal u niet verachten? Wanneer ghy het verstooren gheeyndicht hebt, soo sult ghy oock verstoordt worden, vvanneer ghy des verachtens een eynde ghemaect hebt, soo salmen u wederom verachten. Het zy dan dat de vyanden der Kercke Godts, een tijdt lanck Godts volck quellen ende t'onderdrucken, her zy dat sy Victorien behaelen, soo sal niettemin den tijdt eenmael kommen, in welcke haer lieder Victoria een eynde sal nemen, endefy te gronde sullen gaen; vwant ghelijck het spreekwoordt seght:

Durum est cum vero belligerare Deo.

Tis een seer beswaerlijck dinck,

Voor die krijgh teghen Godt aenwinck.

Het en bequam voorvaer, den Enakims ende Reusen niet wel, doe sy den Hemel bestonden te bekrygen. Nochte den

stouten

stouten luyden in de lande Sinear, doe sy een stadt ende toorne
vilden bouwen, diens opperste, tot aen den Hemel reycken soude,
dat sy hen een Naeme maecken mochten: Want ghene heeft de
Heere omghebracht: ende dese heeft hy te schande laeten
worden, haer werck verhinderende, ende den selven verstroyende
in alle Landen. Ten sal mede de vyanden (die huydendaeghs
foo woeden met alle haere macht ende Lige) niet wel be-
komen: sy mogen wel by tijts toefien, vvillen sy Gods toorn
ontgaen: ende foo sy niet en begeeren, dat Godt haere god-
loof heydt op haren kop verghelde.

Sap. 14. 6.

Genes. 11. 8.

Pfalm 68. 22

III. Maer hoe sal't Godt den vyanden zijner Kercke ver-
gelden? Hy sal haeren kop versmijten, Pfalm 68. 22. Dat is
verpletteren ende t'eenemael uytroeyen, ende als dreck op der
straeten vertreden. Mich. 7. 10. Waer aen, niets te twijffelen
en is: Want de Heere Godt is een

III. God wil stren-
ghelick ende sonder
barmherticheit, met
den vyanden zyner
Kercken (in synen
brandenden toorn)
omspringhen.

1. Een yverich Godt,
2. Een Wreecker,
3. Een toornighen Godt,
4. Ende hy sal't sijnen vyanden
niet vergheten.

Nahum, 1. 2

I. Iae daer en slaet gheen twijffel aen, of Godt sal't zijnen
vyanden wel betalen: Want hoedanigh eenen Godt is hy?
Moses getuyght, dat hy een Heere is, ende een zeloers Godt. Hy
heet een Yveraer, doerom dat hy een yverich Godt is. Soo volgt
dan, dat hy niet lijd en kan, noch oock en wil, datmen
alhier op aerden sijn Kercke (onder wat pretext ofte schijn
dattet mochte wesen) sal vervolghen, ende sijn volck ver-
drucken. Sijn Kercke is sijn lieve Bruydt, ende Vriendinne,

De Heere is een
yverighen Godt.
Exod. 20. 5.
Exod. 34. 14.

M met

90 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Luce 9. 35.

Ofe. 2. 18. 19.

Ofe. 11. 8.

Efai. 62. 3.

Iohan. 10. 29.

Efai. 9. 5.

Efa. 62. 4.

Matth. 22. 7.

De Keyser Theodosius.

met welcke de *lieve Sone Gods*, hem in *eeuwicheyt verlooft heeft*, in *gherechtigheyt ende Gerichte*, in *ghenade ende barmhertigheyt*, ende in *Gheloove*: hoe soude zijn Gerechtigheyt ende Gerichte connen het onrecht ende ghewelt verdragen, datmen zijn *Bruydt* aendoet, sonder te straffen? Verdient de *Bruydt* somwijlen getuchtiget te worden, niettemin zijn *Genade en barmherticheyt is te groot*, dat hy die *van haer soude wenden*, ofe mogen sien, datmen sijn *Bruydt* mis handelen soude. Sijn *Kercke* is als een *schoone Kroone*, in de *handt des Heeren*, hy en laet niet toe, dat zijne vyanden die *uyt sijn handen grijpen souden*. Sijn *Kercke* is sijn *Heerschappije*, in welcke hy alleen de *Heere* is, die heeft hy *gheleyt op sijnen schouderen*, wie sal die van sijnen schouderen nemen? Hy heet *Kracht*, *Heldt*, *Wonderlijck*, daeromme sal hy als een *Heldt*, sijn *Heerschappije* wel bewaren, ende als een *krachtigh Heere*, wonderlijck met sijne wederpartijders omgaen.

Is mede zijn *Kercke*, hier op aerden, niet de *lieve boele des Heeren*? Hoe soude hy, al het leedt dat de kinderen des werelts haer aendoen conné, ongewroken laten? Soude wel de groote Heeren ende Potentaten deses wereltds, met oogenuyckinge voorby kunnen gaen, 't ongelijck ende het quaedt, datmen haer-lieder *lieve Ghemaelen* ofte *getrouwde Coninginnen* aendoen soude? Neen sy voorwaer, maer sy souden op het hoochste, hen daer over vertoomen, en op 't swaerste dat straffen; alsoo leeftmen dat eertijts de Keyser *Theodosius* hem grootelijckx vertoorende over die van *Theffalonien*, om dat eenige harer, in een seecker oproer, des Keyserinnes zijns *Gemaels* beeld ter nedergeworpen hadde, uyt de plaetse daer het tot harer eere, gestelt was, waerom hy oock sijn *krijghsluyden*

luyden derwaerts sondt, ende liet sonder onderscheydt, den burgers straffen, eenige duysenden van haer, ombringhende.

Insgelijcx de Keyser *Fredericus Barbarossa*, doen hy de stad *Fredericus Barbarossa* *Mediolanen* veroverd hadde, ende de ingesetene haer noch seer

qualijck conden begheven onder sijn ghebiedt, soo ist ghebeurt, dat op een tijdt, wanneer sijn Gemael ofte *Keyserinne* binnen *Mediolanen* quam, om die gewonnen stad te besichtigen, dat de Burgers (die noch quaet Keyfers waren) de Keyserinne weder uyt hare stad ghesonden hebben, de selve op een Muyl esel omgekeert settende, ende de steert des esels haer in de hant gevende. Welcken spot ende aengedaen oncere,

den toom in den Keyser soo seer heeft ontsteken, dat hy op een nieuw, de selve stad heeft belegert, ende ingenomen met geweldt, oock de burgers ghestraft, daer en boven haer een pene opgheleyt, die sy haer voor de gheheele werelddt, alle tijdt hebben moeten schamen. Konnen de werelddtsche Potentaeten niet verdragen, datmen haere Egaden ende ghetrouwde huysvrouwen sal eenich leet aendoen, hoe veel min kan die Rechtveerdighe God, die zeloerse Godt, die grooten Yveraer, lijdē datmen sijn Kercke sal mis handelen? De Heere heeft lust aen sijn H. Kercke: ende als hem een Bruydegom verheucht over zyn Bruydt, soo wil hem Godt, over haer verheughen. Wee dan allen dien, die hem dese vreucht soecken te benemen door het quaedt dat sy syne Kercke daeghelijcks aendoen.

Esa. 62. 4. 5.

II. De Heere Godt is oock een Wreecker, ja een *Wreecker* is de Heere: de Heere is een Wreecker teghen sijne *Wederpartijders*, die't hen verghelden sal op haeren kop. Want is hy niet de Heere, aller Werelddt Richter? De wraecke is dan zijne,

De Heere is een Wreecker.

Nahum. 1. 2.
Psalm 68. 22.
Gen. 18. 25.

92 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Deut. 32. 35.

Pfalm 94. 1.

verf. 2.

verf. 3.

verf. 4.

verf. 5.

Pfalm 94. 14

verf. 21

verf. 22.

verf. 23.

Nahum, 1. 12

Exod. 14. 27

2 Reg. 23.

Ezech. 19. 7

verf. 8.

verf. 9.

hy wilt betalen. *Hy is een Godt; diens de wraecke is, ende met allen recht toe komt; Hy vvil hem daerom verheffen, als een Richter; der werelt, om te vergelden den hooveerdigen, wat sy verdienen. De godloosen mogen praelen ende met den monde spijtelijck spreken; ende alle quaet-doenders mogen hen roemen, ende dat volck Gods in stucken slaen, ende zijn erve plaegen, soo seer ende soo veel sy kunnen; Doch de Heere is Godt, diens de vvraecke is, ende hy sal eenmael verschijnen om den kop sijner vyanden te versmijten: Want de Heere en sal sijn volck niet verstooten, noch zijn erve verlaeten. Sy rusten hen teghen de zielen der rechtveerdighen, ende verdoemen ontschuldich bloet: Doch de Heere is harer beschuttinge. De Heere Godt is haeren troost, haer toeverzicht; ende hy sal den vyanden haer onrecht verghelden, ende salse om haerer boosheydt wille, verdelghen. De Heere onse Godt salse verdelghen. Jae sy kommen soo gherustet ende machtich (teghens Gods Kercke) als sy willen, soo sullen sy doch omgehouden worden, ende daer henen vaeren.*

Alsoo heeft Godt den grootmachtigen Coninck Pharao in t roode Meyr verdelght, ende omghebracht, daer toe zijn gantsch heyrleger. Den Coninck Joahas, die, als een jong leeuw gevvent was de luyden te verscheuren, heeft mede de Heere Godt laeten vallen, in de handen ende de macht der Heydenen, die hem ghebonden met ketenen, gevoett hebben nae Egypten-landt. Desghelijcks, dewijle de Coningh Jojakim hem vreedelijck aenstelde tegens Gods Volck, ende voor sijn brullen dat ghebeele landt sich ontzette, soo heeft de Heere den Heydenen uyt verren Landen laeten comen, die in haere netten desen verscheurenden Leeuw gevangen ende gebon-

ghebonden hebben ende ghestooten in een schrenckwerck ofte traillie-werck, ende hem ghevoert tot den Coningh te Babel. Even alst *Bajazetes* de Turckschen Keyser oock wervaren is. Want de selve hem oock ghevennende aen de lieden te verscheuren ende verflinden, als een jonck Leeuw, soo verweckt de Heere eenen *Tamerlanes*, der Tartaren Coninck, die hem vinck in syne cuylen, ende liet hem (als een wilt dier) besluyten in een kevie, omme door 't geheele landt ten toone, voor alleman omghevoert te worden.

Hoe het mede allen Coningen der Heydenen gegaen is, kanmen lesen in den *Boeck Iosuae*. Hoe de Heere hem oock gewroocken heeft aen den vyanden zijns volcx ende der Isracliten, is geschreven in den *Boeck der Rechteren*. Item, wat een eynde genomen hebben de Tyrannen, *Sennacherib*, *Nebucadnezar*, *Belsazar*, *Antiochus*, ende meer andere, die alletijt Godts Volck grouwelijk gheplaecht hebben, machmen sien in de boecken der Coninghen, des Propheten Daniels, ende inde boecken der Machabeen. Ende geen beter eynde en hebben te verwachten, alle die huyden ten daeghe Gods Kercke als noch vervolgen: Want *de Heere is een wrecker*: *jae een Wrecker is de Heere.* Nahum. 1. 2.

3. Hy is oock een toornigen Godt, ende (gelijck hem de Propheet Nahum noemt) *Een Heere des toorns.* Nahum. 1. 2. Ende dewijle hy een Heere des toorns is, *Dominus ira*, soo en can hy met sijnen toorn, geen onrecht ofte ongelijck, aen yemanden doen; Maer sijn toorn aenghsteecken zijnde, soo procedeert hy gherechtelijck tegen de vyanden zijner Kercken, ende (sonder hen eenich ongelijck te doen) taft hyse aen. Iae dat sy selfs bekennen moeten, dat Godt haer ver-

94 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

gelt na hare wercken ende verdiensten, ende niettemin dat de Heere rechtveerdich blijft.

Judir, 1. 6. 7.

Doe *Adonibefek* der Cananiteren ende Pheresiten Coning, den duymen aen sijne handen ende voeten afghehouwen wierden, soo bekende hy, dat Gods oordeel over hem rechtveerdich was, ende daerom sprack hy: *Tseventich Cominghen met afgehouden duymen aen harer handen ende voeten, lasen onder mijne tafelen de kruymen op: Ghelijck als ick nu ghedaen hebbe, soo heeft my Godt weder vergolden.*

2 Chron, 12. 2,

vers. 3. 4

Doe *Sisak* de Coninck in Egypten, optooch tegen Ierusalem (want sy hadden hen besondicht aen den Heere) met duysent ende twee hondert wagenen, ende met tseftich duysent Ruyteren, en des volcks en was geen getal, dat met hem quam uyt Egypten, Lybien, Suchim, ende Mooren-landt, Ende hy wan de vaste steden, die in Iuda waren, ende quam tot Ierusalem toe. Doe quam *Semaja* de Propheet tot *Rehabeam* den Coning ende de Overste Iuda, die hen te Ierusalem vergadert hadden voor *Sisak*, ende hy seyde tot hen: *So spreekt de Heere: Ghy lieden hebt my verlaten: daerom hebbe ick u lieden oock verlaten in Sisaks handt.* Doe verootmoedichden hen de Overste in Israel met den Coninck, ende spraecken: *De Heere is rechtveerdich.*

vers. 5.

vers. 6.

Manasses Gebedt,
vers. 9.

vers. 11.

Manasses de Coninck Iuda, leggende in Babel ghevangen, in yseren ketenen, bekendt ingelijcks, dat de Heere God hem geen onrecht dede: want hy segt: *Jck heb uwen toorn verwecket, ende groot quaedt voor u gedaen, daermede dat ick sulcke groouelen, ende erghernisse aengherichtet hebbe. Och Heere, ick hebbe ghesondicht, jae ghesondicht hebbe ick, ende bekenne mijn misdadt.*

Den Co-

Den Coninck *Antiochus*, die veel quaets dede aen Gods volck, die de Boecken des wets Gods liet verscheuren ende verbranden; ende alle de ghene, daermen de boecken des verbonds Gods by vant, ende alle die de Wet Gods hielden, dede dootslaen. Doen nu Gods rechtveerdigen toorn seer hart over hem quam, dat hy eens jammerlijcken doodts moeste steruen, ende ten laetsten den stanck, die uyt sijn lichame quam, niet meer konde verdraeghen, doe sprack hy: *Het is doch recht, datmen hem voor Godt verootmoedighe, ende dat een sterffelijck mensche, soo vermeten niet en sy, dat hy hem duncken laete: Hy sy Gode ghelijck. Iae hy woude selfs een Iode worden, ende aen allen eynden, de macht Gods prysen, ende verkondighen.*

1 Mach. 1. 59.

vers. 60.

2 Mach. 9. 18.

vers. 28.

vers. 12.

vers. 17.

De Moordenaer hanghende aen den cruyce, beleedt mede, dat sulck een swaer oordeel hem niet ten onrechte was overkommen, maer sprack: *Wy ontfanghen wat onse overcken overdt zijn.* Al hoewel dan de Heere Godt over zijn vyanden uytermaeten seer toornicht, soo is hy niettemin, als een Heere des toorns, onberispelijck: want zijn toorn ende straffe bestaen in recht ende billijckheyt, dewijle, de Heere is rechtveerdigh in alle zijne wegen, ende heyligh in alle sijn overcken. Sijn wercken zijn onstraffelijck: ende alles wat hy doet, dat is recht: *Getrouwe is Godt, ende niet quaedts aen hem, rechtveerdich ende vroom is hy.* Ende daerom soo en sal't daer aen niet feylen, of hy sal, volghens zijn recht, den cop sijner vyanden versmijten.

Luc. 23. 47.

Psalm 145. 17.

Deut. 32. 4.

III. Want de Heere is niet alleenlijck toornich, ende een Wrecker teghens sijne wederpartijders, maer hy is oock de Heere, die het zynen vyanden niet en sal vergheten.

De Heere en sal synen vyanden niet vergeten.

Nahum. 1. 2.

Een tijt

96 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Pfalm 50. 3.

Een tijdt lang steldt hy sijn straffe (over den godloosen) wel uyt, echter wil hy daerom niet t'eenemael uytblijven, maer eenmael opwaecken, ende met syne swaere plaegen te verschijne comen.

1 Sam. 15. 2. 3.

Het was een gheruymen langen tijdt van jaeren gheleden, dat de *Amalekiters*, den Kinderen Israels, doe sy trocken uyt Egyptenlandt, quaedt ghedaen hadden, welcken sy den pas ofte wegh, om te trecken door haer Landt, niet hadden willen vergunnen. Doch de Heere Godt en heeft het harer niet vergeten, nochte dat quijtghescholden, maer nae zijn langh vertoeven, sijn knecht *Saul* den Koning Israels, belast, zijn

Quod differtur non autentur.

sweerdt aen te gorden, ende op te trecken tegen den *Amalekiters*, ende de selve te slaen ende te verbranden, met alle dat sy hadden, ende niemanden te verschoonen, maer alles te dooden. Welck exempel, ons aenwijst, dat de Heere, sijn straffe wel vertraecht, maer daerom niet en vergheet die te laten comen.

Genes. 18. 20

Genes. 18. 24.

Genes. 18. 21.

Genes. 19. 25.

Insgelijcx, heeft niet Godt Almachtich, langen tijdt verdraeghen den inwoonders van den Lande van *Sodoma* ende *Gomorra*? Doch op't leste heeft de Heere gesproocken (doe haer zonden opgeklimmen waren ten Hemel, ende vraecke teghen hen riepen :) *Ick wil afvaeren ende sien of sy dat alles ghedaen hebben, nae den gheschreye, dat voor my ghekommen is, of het alsoo niet en sy, dat ick wete.* Daer nae, soo liet de Heere swavel ende vyer reghenen vanden Hemel af, op *Sodoma* ende *Gomorra*, ende keerde de steden omme, de gantsche landtstreke, ende alle inwoonders der Steden, en wat op den lande gewassen was. Haer uytstel voorwaer, en was geen quijtscheldinghe, maer een verdobbelinghe van de straffe, als de welcke zijn goder tierenthey

vers. 15.

tierentheydt ende lanckmoedicheydt, met welke Godt roept tot bekeeringhe, schandelijcken misbruyckt hadden ende daerom een schat des toorns, teghen den dach des toorns Godts, ende der ontdeckinghe des rechtveerdighen oordeels Godts, voor haer selven vergadert hadden.

Dus dat de Heere Godt, zijn rechtveerdighe oorfaecken heeft, waerom hy synen vyanden wel tijdt gheeft, doch hen niet en sal vergheten. 1. Godt siet synen vyanden eenen langhen tijdt nae, ende laetse daer henen gaen, tot dat sy de maete haerer sonden vervullet hebben, dat hyse daer nae straffe. Alsoo heeft Godt nae 400 jaren, doe de misdædt der Amoniters vervullet was, het landt Canaan laeten in-nemen, ende de woonders laten verderven, ende aen Abraham tland, tot een erve ingegeven. Also mede, na dat Godt met de eerste Werelt ten tyde Noë, so langen tijdt gedult hadde ghehad, ende op het leste hen noch gegeven hadde, hondert ende twintich jaren, tot harer bekeeringe; doch alle vleesch zijn verdorven wech op aerden behielt, so liet Godt de wateren der Zundt-vloedt op aerden komen, dat alle vleesch onder ginck, ende allen menschen. 2. Ten anderen heeft Godt gedult met synen vyanden, dat hy niet in korten met zijn straffe achter hen en is, op dat hyse na zijn goedertierentheydt, met zijn groote lanckmoedicheyt roepe tot bekeeringe, ghelijck Paulus ons leert: Want hy heeft gheen welgevallen aen den doot des stervenden; maer dat de godloose hem bekeere van synen wesen ende leve. Hy is langhmoedich over hen, als niet willende dat yemandt vergae, maer wilse alle tot bekeeringhe ontfanghen. 3. Ten derden, vertoest ende vertraeght Godt zijn straffe over den godloosen, op dat hy daer nae, te meer oorfaecke hebbe, zijn toorn te bewij-

Rom. 2.4.

verf. 5.

Redenē, waeromme dat Godt, zijn straffe over den godloosen uytstelt, ende lanckmoedig over hen is.

2 Mach. 6.6.

Matth. 23.32

Genes. 15.16

Ezech. 21.19

Ezech. 22.25.

Act. 17.30

Genes. 6.3

Genes. 7.10

verf. 17

verf. 21

Rom. 2.4.

Ezech. 18.32

Ezech. 33.11

2 Pet. 3.9.

N

sen, ende

98 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

sen, ende zijn moghentheydt bekendt te maecten teghens den wateren des toorens (ten verdere bereydt) welcke hy met groote lanckmoedicheydt heeft voortghebracht. 4. Ten vierden, soo ist dat de Heere God met den godloosen, voor een tijdt, zijn gedukt neemt, op dat hy daer mede, voor de geheele Werelt condt late vvorden, dat wanneer hy de selve in sijnen toorne aengrijpt, gheen onrecht nochte onghelick doet, ghemerckt, dat hyse niet versnelt ofte verrasschet heeft, maer tijds ghenoegh tot boete hen vergunt heeft. 5. Ten vijfden verdraeght God, de godloosen, op dat haer oordeel ende straffe daer na des te swaerder op hen-lieden valle. Hy spaertse wel, eenen gheruymen tijdt lanck, maer niet anders, dan, om daer nae als ghemeste kalveren ter slachtbancke ghebracht te worden: *Lento quidem gradu, ad vindictam sui, Ira divina procedit, sed tarditatem gravitate supplicij compensat*, seyde eertijds, Valerius Maximus. Twelckmen oock alsoo kan uytdrucken:

Rom. 9. 22.

Sophon 3. 8.

Efai. 42. 14.

vers. 13.

Heb. 10. 31.

Eccles. 16. 12.

Ierem. c. 12.

Valerius Maximus.

Ab ijs Dominus tanto districtiorē justitiam, in iudicio suo exiget, quanto longiorem, ante iudicium, patientiam prorogaverit. Gre. Homil. 13. in Euangel.

Nabum. 1. 6.

Epistol. Iudæ vers. 4

— Commissa reponit.

*Sæpius, & longum Nemesis demittit in ævum
Crimina, sed tandem magno cum scœnore, tandem
Obruit incautas divina Potentia mentes,
Punitura nefas, graviorq; usura nocentes
Torquet, & horrendæ compensant tempora plage.*
Godt straft tot sijner tijdt, en sijne rechterhandt
Vergeet het quaede niet, maer sijnen tooren brandt.
Wanneer de goddeloos, de sond komt op te hoopen,
En met heyloos besluyt de maet doet overloopen;
Soo voelt hy dat de tijd, te voren uytghefeldt,
Het opgehoopte quaed met dobb'le straf vergeldt.

Al het

Al het welcke men afnemen can in de swaere straffe, die Genes. 7. 11.
 Godt over de eerste werelddt heeft laeten kommen. Insghe- Gen. 19. 24. 25.
 lijcx in de verdervinge van die van Sodoma ende Gomorra. Num. 16. 31. 32.
 Oock mede in den grouwelijcken ondergang van Korach,
 Dathan ende Abiram. Laet daerom niemant segghen: De
 Heere Godt *vertreckt te komen ter vvaercke, ende daerom by en*
sal niet kommen. Neen: De Heere sal komen ten daghe, als men hem
 niet en verwacht, ende ter ure, diemen niet en weet. De Heere is Nahum. 1. 3.
 wel geduldich ende van grooter kracht, doch voor welcken
 niemant ontschuldich en blijft. Hy weet de zonden syner
 vyanden t'huys te soecken, *vvanneer sijnen tijdt ghekommen is.* Exod 32. 34.
 De Heere weet de godsalige uyt de verfoeckinge te verlossen,
 ende de onrechtveerdighe tot den dach des oordeels ter straffe te hou- 2 Petr. 2. 9.
 den. Hy en sal't sijn *vederpartijders niet vergheten*, al ist Nahum. 1. 2.
 dat sy daer henen loopen, ende eenen langhen tijdt met alle
 wrevel ende moetwille haer teghens Godt ende sijn Kercke
 verheffen. Godts straffe sal haer op het onversienste, op
 den hals kommen, wanneer sy minst daer op dencken. Ge-
 lijk als den *Coninck Belsazer*, sittende in zijn heerlicke mael- Dan. 5. 5. 30.
 tijdt by zijn Geweldighe ende Hooft-lieden, de schrijvende
 hant toegesonden is geweest, die hem sijn ondergang voor-
 hiel; mede, gelijk in een oogeblick, *Feroboam* den Coning 1 Reg. 13.
 sijne handt verdorrede: even oock als *Usia* de Coning met 2 Reg. 15.
 melaetscheyt, op staendevoet gheslagen: ende *Ananias* en *Sa-* 1 Paral. 26.
phyra met der doot ter aerden vielé, doe sy minst daer op had- Act. 5.
 dé gedacht: Also hebben alle godlosen te verwachten, al wor-
 den sy eē tijt lang gespaert, datse de Heere op't onverwachtste
 eens sal straffen in sijnen toorn, ende voor al het quaet, dat sy
 aen sijn volck ende kercke ghedaen hebben, *vvil by dan alle* Deut. 32. 23.

100 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Pfalm 74. 14.

zijne pijlen in hen schieten : Hy wil dan verlaen de koppen der Wal-visschen, ende die gheven tot een spijsse den volcke, in de Woestijne.

III. God wil den kop syner vyanden versmijten, om haerer hoochmoedt wille.

III. Maer waerom wil God den vyanden alsulcx doen? waerom sal hy den kop versmijten? De Propheet geeft daer op dese reden :

1. Om haeren *haeyr-schedel*.
2. Ende oock om dat sy *voortvaren in haerer zonde.*

Pfalm 68. 22.

Ezech. 19. 3.

Nahum. 2. 12.

Ezech. 19. 1.

Dan. 4. 30.

Dan. 5. 3.

Ten eersten, door den *haeyr-schedel* der vyanden, verstaet de Propheet haren hoochmoet ende grouwelijcke wreetheydt, in welcke sy haer verheffen ende verblijden, ghelijck als een jonghe Leeuw, die sich ghewendt de lieden te verscheuren ende te verslinden. Ezech. 19. 3. ofte als een leeuw roovende voor sijnen jonghen, zijn cuylen vervult met roove, ende zijne wooninge met dien, dat hy verscheurt heeft. Nahum. 2. 12. Een soodanighen Leeuw was *Joahas* ende *Joakim*, Ezech. 19. 1. *NebucadNezar* Coninck te Babel, die hem liet duncken hy soude God uyt synen stoel stooten, doch den welcken, God uyt sijn Coningh-stoel ghedreven heeft, ende onder den offen op den velde gras laten eten. Dan. 4. 30. De Coning *Belsazer* was in synen ooghen soo groot, ende in sijn boosheydt hem soo verquickende, dat daer hy de Vaten des Heeren uyt den Tempel te Ierusalem gherooft hadde, die selvighe noch vermetelijck liet voortbrengen, om daer uyt met synen geweldigen en bywijven, gulselijck te drincken, en den Naem des Heeren daer over grouwelijck te lasteren. Dan. 5. 3. *Lovende hare gulden, silveren, metalen, yseren, houten ende steenen goden.*

goden. *vers. 4.* Daerom hem oock desen brief toegheschreven werdt

Mene, Mene, Tekel, Upharsim.

Dan. 25. 5.

Mene, dat is: God heeft u Coninckrijcke getelt ende ge-eyndet. *Tekel*, dat is: men heeft u op eener wage gewegen, ende te licht gevonden. *Peres*, dat is: uwve Coningrijcke is gedeylt, ende den Meden ende Perfen ghegheven.

vers. 26.

vers. 27.

vers. 28.

By desen hoochmoedighen Tyrannen, laet ons voeghen den Coningh *Antiochus*, die hem te voren van grooter hooverdije liet duncken, hy *uwoude de Zee gebieden, ende de bergen op malkanderen setten: 2 Machab. 9. 8.* Die hem *voor liet staen, 2 Mach. 9. 8:* dat hy *aenden Hemel soude kunnen tasten. vers. 10.* Maer de Heere heeft desen synen vyandt niet vergheten, doch op synen kop, zijn hooveerdicheyt, wel weten te verghelden, dat *yeghelijck wry aen hem sach, de macht Godts; wvant daer maeyen wyt zynen wervloeckten lijve wviessen, ende wervulde met grooter smerten, dat daer gantsche stucken van zynen lijve wielen: ende stanck soo seer, dat niemandt voor den stancke blyven en konde.* Alsoo wierdt den prachtigen hoochmoedigen *Herodes* (die hem als een God liet groeten) *wanden Engel des Heeren gheslaeghen, om dat hy niet Gode de eere en gaf, ende wverdt van de wormen ghegeten, ende gaf zynen gheest op. Actor. 12. 23.*

vers. 10.

vers. 8.

vers. 9.

Actor. 12. 23.

2. Ten anderen, aenghesien de vyanden van Gods Kercke, *2* Ende om haerer woortvaren in haerer zonden, als de Propheet spreekt, hoe soude God (die alle boofheydt haet) die selve onghestrafte konnen laten? De zonden zijn alletijt de oorfaecken van den onderganck van landen ende steden. De Propheet *Nahum* vercondighende den Coningh *wan Assyrien*, midtsgaeders die Hooft-stadt *Ninive* met allen haeren gheweldighen ende in-

boofheydt wille, straft Godt den vyanden.

Psaln 68. 22.

Psaln 5.

woonderen haeren onderganck, soo legt hy haer hare zonden voor, in welcken sy van tijdt tot tijdt, van jaere tot jare, voortvaren. Ende op dat sy te minder over hare verstooringe hen souden mogen verwonderen, so maect hy haer sonden naemkondich, als namentlijck de zonde van *Moorderije*, van *Leugenen*, van *Rooverije*, van *Hoererije*, van *Toverije*, van

Nahum, 3.1.

vers. 4.

Graef Monte Cuculi Overste der Keyserliche Armade in Nederlât, vallende inde Veluwe, heeft aldaer groote tyrannije bedreven. Sijn volck heeft den schamelē huysmā geplondert, ende teenemaal verdorven, eenige vermoort, en sommige neusen en ooren afgesneden, sommige opgehangen aen boomen, en tegen andere personen, ongelovelicke wreetheden aenghericht, sonder regart te nemen op oude mannen, swacke en swāgere vrouwen, tedere maegdekens, tegens welke sy haer als verscheurende, bytende Wolven ende Beerē ghedragen hebben. Inghelijcks doe het Keyfers volc de stad Amersfoort hadde veroverd, hoe schandelijck sy daer huys gehouden hebben, is alleman wel bekēt. Sels doe sy (verslagē fynde door 'tinnemē van de stad Wesel)

Landen ende lieden te verworghen. Nahum. 3.8. Om welcker wille God hun ter huys seer grouwelijcken besocht heeft.

Gelijck oock de Heere God, die van de stad *No*, besocht heeft, om harer *hooveerdicheyt en afgoderije* wille. Ezech. 30. En de stad *Jerusalem*. Esa. 4. 15. ende dreygt haer om dier oorsaken wille, *den schedel der dochteren Zion, kael te willen maken, ende het gesmijde wech te nemen.* vers. 15. Dreyght oock de stad te laten

belegeren. Ier. 6. 6. want so spreeckt de Heere Zebaoth: *Vellet boomen, ende maectet bolwercken teghen Jerusalem: want sy is een stad, die te huys besocht sal worden: daer is doch enckel onrecht in: want ghelijck als een bornput zijn water uyt slaet, alsoo slaet oock uyt haere boosheyt: haer wrevel ende geweld schreyet over haer, ende haer moorden ende slaen bedrijvensē daghelijcks voor my.*

Ierem. 6. 6. 7. Iae dreyght om haerer zonden wille, haer den grouwel der verwoestinghe, tot haeren verderve te willen toefenden. Luce. 19. 44. Wat wil dan de Heere niet doen aen die hooveerdighe vyanden syner Kercke? jae hy wil *den kop syner vyanden versmijten, die daer voortvaren in harer sonden.* Psalm 68. 22.

Wy moeten (al het gunt, dus verde in't generael is by ghebracht) op onsen tijden, ende den vyanden der Kercke Gods (die huysden ten daghe Gods volck verdrucken) appliceren ende te passe brenghen.

Want

Want hoe meynen vvy, dat God eenmael omspringen wil met de vyanden sijner Kercke, dewelcke in dese leste daegen ende tijden des werelts, sijn volck alle tyrannijs, verdriet ende schade aendoen? Meynen vvy dat God synen vyanden ende weder-partijders vergheten ende dat vergheven sal, die zijn bloeyende Kercke in Hoochduytslandt, ende in den Keur-Vorstelijcken Paltz, so jammerlick verwwoestet, en so deerlick synen *Thwyn*, als wilde svvijnen, verbroken, synen *Wijnstock*, (die sijn rechterhant daer geplantet hadde) vertreden hebben? Psalm 80.9. 13.

Dencken vvy, dat God niet eenmael wreken en sal het onnossel bloet, dat sy over al, met hopen, vergoten hebben? Soude Godt over 't hooft sien het plunderen, rooven ende stelen, 'tbranden ende blaekeren, de moorderije ende Vrouwen-schenderije, die het Keyfersche volck (onder 't beleyt van den *Graeff Monte de Cuculi*) in desen voorleden Somer op de *Velluwe* ende elders meer, bedreven heeft? Daer sy haer aenghesteldt hebben niet min ofte meer, dan als een jonghe *Leeuw* onder een kudde schapen, die niemandt overen en kan, vvanneer hy by daer door gaet, maer vertreedt het al, ende verscheurdt het al. Mich. 5.8. Sy hebben het arme vveerloose volck aldaer seer tyrannichlijck mis handeldt, sommige de neusen ende ooren afghesneden, sommighe met onghehoorde: (bynae) tormenten tot der doot toe ghepijnicht, sommighe op den velde deerlijcken doot gestaeghen, na dat syse het al benomen hadden, dat sy by haer hadden; sommige hebben sy splinters tusschē de nagels en 't vleesch gesteken om te doen bekennen of zy eenich gheldt hadden. In somma, *Monte de Cuculi* stelde hem aen, al of hy de Roomsche Keyser *Adrianus*

Amersfoort weder verlaten soude, quam men sinorgens daer inne drie Compaign Ruyters, en begonde sinorgens ten 9. ure soo hier, soo daer te plunderen, het volck te slaē sonder onderscheyt van personen ja selfs de oude ende nieuwe Magistraet, in 't slaen sy niet en verschoonden. Der Crabbaeten wyven, bedreven immers so grooten overlaf en moetwilligheyt, en soudenoch meerder moetwil met plunderen ghedaen hebbe, so de gene die aldaer in plaetse van den Graeff *Monte Cuculi* in de Stadt commandeerde, hetselve met sijn autoriteyt niet en hadde belet, dewelcke, daer over (so men seght) syn been ghebroken heeft.

Om onser vyanden wreetheyt meer uyt te drucken en te doedencken: Dat men overlegge die Cains moort, die geschiedt is in Zwitserlandt, welke de bloetdorge *Esauiten* door de banditen ende hare aenhanck hebbe bedreven op dē 19. Jul. 1620 op den Sond. in de Euangelische Kercken van *Veltolin*, daer sy de Christenen in de Kercke

waere

(besich met haeren Godtsdienst) grouwelicken overvallen en vermoort hebbē. Also anno 1562 hebben die van Guise, de vroomē luyden tot Vassi, in de Kerke overvallē, en van Gods bedehuys, Mat. 21. 13, en worchdal (Ier. 19. 6) ghemaect. Soo heeft mede stillekens onder K. Honorio den Gotten by Ravenna, op den H. Paesdach inde kerck vermoort; de aenvoerder van dien, was een trouweloose Jode. Niet anders zijn die vrome Christenē tot Tyran, Tel en andere plaetsen in Veltolin en in Zwitserlāt, by goeden vrede, van eenighe, die sy noyt geen leet gedaen en haddē, maer alle eer en goet bewesē hadden, met alle haere Predicanten, Jan Pietro Dantzio, Gaspar Alexio, Blanco Alexandro, &c. sonder verschooninghe van kint ofte vrouwe, in stukken ghehouwen en verbrant, Datter wel in de 500. personen soo jonck als out, wijf en kint, sonder onderscheyt sijn vermoort gewordē. O godloose vyandē, met haere moordelijke waepenen! E-zec. 9. 1. haer sweer-

ware gheweest, die in't neghende jaer zijns rijcks in Armenien liet thien duysendt Christenen cruycigen. Het schein dat den gheest *Diocletiani* ende *Maximiniani* in hem gevaeren was, dewelcke door alle middelen van wreetheden ende grouwelijckheden, den Christenen tot afstandt van hare Religie, ende om haeren afgoden te offeren, sochten te brengen, ende daerom in haer uysterste bewesen gewelt, en sulck een woedende rasernije, dat sy, in seventhien dagen, dertich duysendt menschen ter doot brochten, ende wel soo veel ofte meer in ketenen sloeghen, die gheleydt wierden na de berghwercken, vvelcke vwaren tormenten eenichsins gelijkende den straffen van den Galeyen huynen ten daeghe, op vvelcke die Spaensche ende Turcksche Tyrannen, den Christenen met hoopen vverpen, Orosius lib. 7. cap. 25. Ende ghelijck den duyvel de konst niet en ontbrack van alle manieren der tormenten ende wreetheden te bedencken, ende die, tot behoef ende ghebruyck der Heydenen, teghen den Christenen te smeden, alsoo en heeft hy zulcks mede niet vergeten gehadt, onsen vyanden op de *Veluwe*, verscheyden manieren van pijnen in te geven; ende daerom gheen mindere vervolgers der Kercken Gods, ende der vromer Christenen te achten sijn, dan de boose Heydenen waren. Want wat hebben die gedaen? Sy hebben den Christenen met scherpe roeden geslagen tot op de beenderen: Sy hebbense geworpen voor den Leeuven, Beyren, ende Tygeren om verslonden te vvorden: Sy hebbense overdeckt met beestehuyden, om vanden wolven ende honden verscheurt te worden: Sy hebbense levendich verbrandt. Sy hebbense gebraden op den rooster: Sy hebbense gecruyft: Sy hebbense gloeyende

gloeyende peck ofte ziedende loot, op haere lichamen ghegoten : Sy sleetenſe langs der ſtraete : Sy hebbenſe vermorfelt tegen den ſteenen : Sy wierpenſe van boven neder, ende oock in wwateren : Sy verſmachten in den roock, van kleynen vuyre : Sy doorſtaecken haere darmen met ſcherpe houters : Sy wierpenſe in Kalck-ovenen : Sy brochtēſe om met ſtockē ende lootſlingers : Men ſtack haer ſplinters tuſſchē de naghels ende het vleech : Men leyde haer onder de oxelen, gloeyende yſere platen : Men vildeſe levendich, ende daer na druyptenſe met wijn-edick, ofte beſprengdeſe met ſoute : Men hinckſe levendich aen ſprietē, latende haer alſoo ſterven van honger ende dorſte : ende de gene, die de vlucht namen inde wilderniſſe, ende gheberghten, die ſtorven daer van hongher, ofte van dorſte, ofte van koude : ofte ſy wierden verſlonden van de wilde dieren, ofte vermoort vande ſtraetſchenders, ofte als ſlaven wech ghevoert van de Barbariſche menſchen. *Eusebius 7. l.c.II.*

Nu dit zy genoegſaem, om daer uyt te verſtaen, hoedanich altijd den ſtandt der Kercke, ende volgens oock der kinderen Gods geweest zy voor onſe tyden : by welken ſtaet, den ſtant der Chriſtenē in *Hoochduytslant*, in *Ooſterrijck*, *Bohemen*, *Moravien*, *Sleſien*, in *Ulaenderen*, *Brabant*, *Hollandt*, ende inde *Veluwe*, vergeleken, So en ſullen wy anders niet bevinden, ofte de vyanden ten deſen tijden, hebben alſulcke ofte dierghelijcke wreetheden aen den Chriſtenen bewezen ; maer laet ſy vryelijcken gedencken, ſy en ſullent niet te vergheefs gedaen hebben : de Heere ſal't onſen ende ſynen vyanden wel weder op den cop verghelden, die alſo in haerer zonden voortvaren. Want (ghelijck wy gehoort hebben.)

O

Hy is

den ſijn als de moordifche wapenen, van Simeon ende Levi.

Geneſ. 49. 5. die in haren moetwille dē onnoofelen verdorven, Gene. 49. 6. Alſoo heeft de Roomſche Keyſer met ſyn wapenen, in Over-Ooſtenrijck, die 2000 mannē die in ſwarre cleederen met witte cruycen op de borſt op ſtonden, Anno 1626. en niet kondē ſijn tyrannie, en den dwanck der conſcientie verdragē, daer om zy in haer vaendelen (voor advijs) voerden: Dewijl het gelt de ziele, en ooc't goedt, ſoo gelt het ooc onſlijfen bloet: God geve ons eenen Helden moet.

Wederkeerende tot onſen vyanden in de Veluwe, Godt heeft het wel ter dege op den kop vergolden, als hyſe niet alleenlijc met ſchand : uyt de Veluwe heeft gedreven, maer met ſo grote ellende, ſiechtē en hongers nooden geſlaghen heeft, dat ſy op dē wegen bleven leggen, ende als honden ſtervende, oock van honden en de vogelen des Hemels ghegeten zija gheweest.

Nahum. 1. 2.

1. Hy is een yverighen Godt,
2. Hy is een vreecker, jae een vreecker
is de Heere,
3. Hy is een toornighen Godt,
4. Ende, die hetijnen vyanden niet en
sal vergheten.

Oorsaecke der ver-
haelde poincten.

2. Reg. 8. 12.

1. De Heere is een
yverighen Godt.

Wy hebbē fol. 61. in
onse marginale aen-
tekeningē verhaelt,
hoe dat't Volck van
Mōte Cuculi, de stad
Amersfoort hebben
verlaten, en hoe hare
Garnisoenen op den
24. Aug. na middach
daer uyt ghetoghen
zijn, sonder eenighe
besettinge daer in te

Al welcke vier poincten, ick hier weder herhaele ende stelle, om dat wy voor hebben, de waerheydt van dien nu aen te wijsen, in de vyanden der Kercke Gods huysden ten daeghe. *Voor eerst*, laet ons slechts besien, wat voor vreaecke God Almachtich (tot verlossinghe van sijn bedroefde Kercke ende *Volck* in desen Landen) onlanghs in dese daeghen ghenomen heeft, aen onse vijanden, die *Keyserische* ende *Spaensche Troupen*: de welcke met grooter hoopen ghecommen waren om ons te bekriyghen, om onse Steden in te nemen, die te plunderen ende te verbranden. 2. Regum. 8. 12. even als sy de stadt *Amersfoort* onlangs jammerlijck geplundert en de Dorpen ende huysen op de *Veluwe* (aen alle plaetsen grooten moetwille bedryvende) verbrandt hebben.

1. Dewijle de Heere eenen yverigen Godt is. Nahum. 1. 2. daerom heeft sijn Goddelijcke Majesteyt, niet langer kunnen verdraghen den trotz ende moedtwille onser vyanden op de *Veluwe*, ende den overlast, die sy die van *Amersfoort* aendeden; maer de Heere heeft die voornoemde stadt, uyt haeren backtanden ende geweldt geruct, ende ons die weder in handen, onder de macht der *Hooge Moghentheden deser Landen* gestelt.

Doe de *Coninck Abimelech* den *Patriarch Abraham* sijn huysvrouwe *Sara*, ontnomen hadde. Genes. 20. 2. So liet de Heere, hem

hem een so grooten schrick overkomen, vers. 4. en hy gaf Sara stracx over, weder aen Abraham. vers. 16. Soo mogen wy alhier oock wel segghen, dat al-hoe-wel *Monte de Cuculi* de stad *Amersfoort* gesummeert, ende inghenomen hadde, dat sijn rijck daer niet langhe gheduert en heeft, maer de Heere God heeft een so groot verschrieken over hem, ende alle zijn volck laten komen, dat sy weder in aller ijl, ende haeste, daer uyt vertrocken sijn, ende de stad weder in onsen handen overghelevert hebben.

Noch heeft het de Heere Godt, den vyanden al bet op haeren kop vergolden, alle haer wrevel ende moedtwille, Midts daer te vooren *Wesel* (zijnde een *Cleeffsche stad*, ende door *Spinola*, ghebracht onder het Spaensche jock ende slavernije, anno 1614.) haer-lieder oock ontnemende, ende onder de macht van de *Hoog: Moog: Heeren Staten* stellende, dies Godt eeuwichlijck ghedanckt moet zijn, ende wy nu met alle Christenen seggen mogen: *Wy willen den Naem des Heeren prysen, gheeft onsen Godt alleen de eere, want hy heeft groote dinghen ghedaen, ende ons verlost van onsen vyanden, die ons seer quelden. Deut. 32. 3.* Ende heeft hem also door desen middel betoont te zijn, *eenen ijverighen Godt, over sijn volck*, die het jock der Spangiaerden de Burgherije van *Wesel*, afgenomen heeft, daer onder sy vele jaeren gequelt waeren gheveest.

2. Ten anderen heeft Godt hem betoont *een Wreecker te zijn*; soo dat ghelijck de Spangiaers, ter tijdt haerer domminatie ende heerschappije binnen *Wesel*, vele vroomen herten bedroeft, ende vele luyden berooft hebben van goet ende bloedt: alsoo zijn sy mede (door Godes rechtveerdich oor-

latē. Die vander stad dese subijte veranderinghe ende verlossinghe vernemēde tot harer groter vreugt, hebben terstont daer van de Mog Staeten van Wtrecht, door eē missive, gedateert dē 14. Aug. geadviseert. En dewyle de Burgery gedifarmeert deur 't Keyfersche Garnisoē (waer toe sy, deur 2. Publicatiē dē Burgers gedwongē hadde) nu wel hare wapenen vveder haddē, nochtans niet sufficient en was, de stad te bewaren voor eenige hostile invasie, die weder opghenomen soude moghen worden, so verlochtesy, dat op't spoedighste ordre soude mogen worden gesteldt, dat de Stadt met besettinghe van eenich garnisoē soude worden voorsien. Ende daer is binnen gefonden het Regiment van dē Colonel Claes Diederich, wesende 8 Compangie, als breder voor dese inde vermelde plaetse verhaelt staet.

2. De Heere is een Wreecker.

Siet folio 62. omgekeert, wat wy hier van verhaelt hebbē. Noch staet hier by te onthoudē, dat alle

de principaelste bagagie van Gr. Hendric van den Berge. Item het ghereefte vande goederen vanden Grave van Monte Cuculi, en der andere Colonellē, Ritmeesters ende Capiteynen, als mede het meeste deel van den roof, die de Keyfersche en Crabbaten al-omme in de oorloge van Hoogduyflant gerooft, en den goeden luyde afgedwongen haddē: by dese soude becomen zijn, makende te samen een so grooten buyt, datmen se niet wel en kan waerden. Jae eenige houdent daer voor, dat dese Victorie voor tLandt, in dese conjuncture, so groot is als de Vloote die de Generael Pieter Pieterisz. Heyn (goederghedachten) in dese landen gebracht heeft. Bedenct dan wat een schat, datter den vyanden, door tinnemen van Wesel, moet benomen sijn.

deel) berooft ghevorden, in de veroveringhe van de stadt, sommighe van haer bloedt, de meeste deel van haer goedt, Want, dit is het recht by Godt, dat die gherooft hebben andere weder tot roof worden. Zach. 2. 8. 2. Ende de Heere en heeft niet te vergheefs ghesproocken: Wee u ghy Roover, want ghy sult gherooft worden, Esai. 33. 1. Ende ghy van Zor ende Zidon, ende alle Landt-palen der Philisteen, wat hebbet ghy met my te doen? Willet ghy met my pocchen? Wel aen, pocchet ghy met my, so wil ick het u haestelijcken ende in korten weder verghelden op uwen kop. Ghy die mijn silver ende goudt, ende mijne schoone kleynoodien ghenomen, ende in uwe Kercken ghebracht hebbet. Daer toe oock de kinderen Juda ende de kinderen Jerusalems vercocht hebt den Griecten, op dat ghyse verre van haeren Landt-palen brachtet. Siet ick wilse verwecken van der plaetse, daer ghyse heeren vercocht hebbet, ende wil het u vergelden op uwen kop, Ende wil uwe sonen ende dochteren wederom verkoopen, door de Kinderen Juda, die sullen se dan in rijck Arabia, eenen volcken in verre landen verkoopen, want de Heere heeft het gesproocken. Joel. 3. 5. 6. 7. 8. Tis dan seer waerachtich, datter staet inde Wet der xij. Tafelen by den Heydenen. Aristotel. lib. 5. Ethicorum.

Qualia quisque facit, talis finis manet ipsi.
 Dat yemandt aen een ander doet,
 In't eynd hem wederom ghemoet.

Die andere luyden Dewyle dan de Spaengiaerts, ende de Keyfersche den vromē haer goederen berooven, die worden luyden, hare goederen berooft hadden, daerom heeft Godt weder van hare goederen berooft. haer oock van anderen laten haerlieder goederen berooven. Graef Henderick van den Berge heeft binnen Wesel sijn bagagie verloren: De koffers van Monte Cuculi. Het silver en de kostelicke kleederen van veel andere Graven, Baroenen, Colonellē

Malè parta, malè dilabuntur. Malè partum, malè disperit.

Ritmee-

Ritmeefters, Capiteynen en van andere Keyferlicke Officiere, zijn aldaer mede gevonden ende gebleve. Infgelijcx alle den buyt en de fchatten van die *stropende rovende rotten*, den Crab-baten (1 Sam. 14. 11.) ende der Roode rocken, zijn daermede den onfen tot buyt gevallen: datmen nu tot haer verwijt feggen mach: *So roovet nu silver, roovet goudt: Want hier en is der fchatten gheen eynde, ende de veelheyt aller costelijcker kleynodien.* Doch nu moet sy reyn afgelesen ende wytgepocchet worden, dat haer herte moet vertzagen, de knijen wanckelen, alle lendenen beven, ende aller aengesichten bleeck sien, als eenen pot. *Waer is nu de wooninghe der Leeuwen, ende de veyde der jongher Leeuwen, daer de Leeuwe ende Leeuwinne met den jonghen wandelden, ende niemant en dorfdese verschutteren? De Leeuwe roofde ghenoech voor syne jonghen, ende worghede het synen Leeuwinnen: syne kuyle vervulde hy met roove, ende zijne wooninghe met dien, dat hy verscheurt hadde.* Nahum. 2. 9. 10. 11. 12. Ghelooft zy Godt, die den stercken haeren roof ontjaeght ende benomen heeft. Luce. 11. 22. Ghepresen zy de Heere, die den roovenden Leeuw door het fweerdts heeft laeten omkommen, ende zijnes roovens een eynde (binnen Wesel) ghemaect heeft, datmen zijner boden stemme (aldaer) niet meer hooren en sal. Nahum. 2. 13.

De male quaestis no gaudet tertius haeres.

1 Sam. 14. 11.

Wee dien, die zijn goedt vermeedert met vreemden goeden: hoe lang sal het dueren? O hoe onversiens, fullē opwaken die u bijten: en ontwakē die u wech stoten, en ghy moet hen ten dele wordē. Want ghy hebt vele menschen berooft, soo sullense u weder berooven. Habac. 2. 6. 7. 8. Nahum. 2. 9.

Nahum 2. 9.

vers. 10.

vers. 11.

vers. 12.

Luce 11. 22.

Nahum. 2. 13.

Oock mede blijct Gods vraecke daer inne, dat door't innemen vande *stadt Wesel*, der vyanden *heymelicke fchatten*, oock hare *verborgen kleynodien*, ontnomen ende aen anderen gegeven zijn. Esa. 45. 3. Want sy te voren de *schoone kleynodien, silver ende gout*, vanden vromen luyden genomen hadden. Ioel. 3. 57. De couranten ende dagelijcke geruchten, hebben ons vertelt en verhaelt, dat des Princen volck grooten buyt binnē *Wesel* van de

Die ander luyden den fchatten en gelden ontnemen, haer gelt wert hen weder ontnomen. Aflesers heeft God over hen gefonden, diese weder afgelesen hebben, Nah. 2. 2.

Spangiaerden bekomen hebben, ende dat sy daer benevens oock kregen sekere kleyne Tonnekens met Rijcx-daelders en Pistoletten, die geordineert waren, ende daer gelaten (so men seydt) tot betalinge van haer Leger. Men wil seggen, dat ter gevonden zijn eenige wagens met geldt, die op hadden, *48 Tonnekens met Realen van achten*, in yder Tonneken 2000 stucx: noch *8 Tonnekens met Pistolettē*. Men heeft dat voetvolck gesien den roof uytdeylen, en den Ruyters den Rijcxdaelders, met hoeden vol, malkanderen toemeten. Soo dattet toeghegaen is, als ten tyde des *Coninghs Josaphats*; die, nae dat Godt sijne vyanden verlagen hadde, quam hy met *zijn volck tot Mizpa*, om den roof uyt te deylen, ende vonden onder hen soo veel *goedts ende kleederen, ende kostelijck ghereetschap*, welcke sy hen namen, dat men het oock niet draeghen en konde, ende deylden drie daghen lanck den roof uyt: *Want dies was vele.* 2 Paral. 20. 25.

In't Jaer ons Heeren 1628. op den 20. en 21. van de Maendt Mey, is uyt Hollant tseyl gegaen een grote Scheeps-armade, sterck 30. Schepen, alwaer de Heer Pieter Pieterffen Heyn Generael was, met welke Vloete de Generael op den 8. septemb. de Silvervloot ontmoetende, met zoderlinge couragie aengerast en gekregen heeft, waer door de Reputatie van Spangien een grote krac gekregen heeft, en de Coninck een boven mate groote

Even also mede, heeft die goede Godt, daer te voren (door den Manhaftigen Heldt ende Generael *Pieter Pieterffz. Heyn*) de *Spaensche Silvere-Vloete*, kommende van *Nova Hispania*, laten veroveren, ende met die Vloote, een onwaerdeerlijcken schat, tot profijt vande *West-Indische Compaignie*, in't lant laten comen, inhebbende *vele lasten silvers*, met andere kostelijcke waeren ende goederen, tot grote schade van den Spangiaerden, ende daer en teghen tot groote vreuchde ende voordeel deser Landen. Meynen wy dat alsulcks geschiedt is, by gevalle? Neen voorvvaer: Maer, de Heere heeft sulcks ghebooden, teghens hem. *Nabum. I. 14.* Het is gheschiedt door des Heeren *Decretum*, ende rechtveerdigh oordeel, twelcke so over dese, als over de ghene, om haerer onrechtveerdighe vvercken, ende alle de grouvvelen van haerer handen, ghegaen

gaen is ; Soo dat wy hier wel moghen segghen , ghelijck de Heere Godt den *Egijptenaeren* haeren schatten heeft laten ontnemen, door den *Kindereu Israels* , die sy met haer voerden , doe sy trocken uyt den *Egijptischen Lande* , tot een recompense ende vergheldinghe van de schaeden die sy by den *Egyptenaeren* gheleden hadden, ende tot betalinge, van den loon, die sy vele jaeren , door swaeren arbeydt hadden verdiendt. Exod. 3. 2. Item Exod. 11. 2. Even alsoo heeft de Heere den Spaengiaerden haere silvere vloote , ende den Spaensche Garnisoenen binnen *Wesel* , haer goudt ende schatten , door de onse laeten benemen , tot reparatie van de schaden, die dese *Landen* , by de spaensche tyrannijs , in't gemeen, ende die van *Wesel* int particulier , vele jaeren hebben moeten lyden.

Ende, hier-en-boven, laet ons noch dit bemercken, te weten, daer die gene, die hare harnassen, spijsen ende wapenen tegens Godts Kercke ghevettet ende by een ghebracht hadden binnen de stadt *Wesel*, als in een Magasijn ende Wapenhuys , om tot onsen verderve daer uyt te haelen : Daer heeft de ghenadighe Godt de Waepenen hen weder laten ontjaeghen , ende den ghenen haer gheveer laeten benemen , die den Burgheren tot *Wesel* ghedifarmeert , ende de Wapenen ontnomen hadden. Want binnen *Wesel* een groote quantiteyt van Oorlogs-Admunitien (die de vyanden aldaer moesten laten) ghevonden zijn: Namentlijk

6. Heele Kanons ofte Kartouwen.
14. Halve Kanons.
9. Veldt-stucken ende Draecken.
3. Mortieren sonder af-snijden.

16. Ysere

schade gelede heeft. Onse Matrosen met alle diligentie tsilver en andere goederen uyt de veroverde schepē lossende, bevonden ontrent 46. lastē silvers, so geslagen Realen van achten, als Baeren ofte Platen, behalven het gemaecte silverwerck ende de cassen conchenille, Indigo, en anders, ontrent 2821 ooc andere goederē, tsamē uytbrengende 37375. stucks.

De Couranten doen vermaen van 2000. Tonnen Buscruydr, yder wegende 200. pondt. Item, datter zijn gevonden 6000 Musquettē, so Roers als Vyer-roers. Item

Noch 4000. piecken met veel halve pieckē daer onder. Item Harnassen wel om 5000. mannen toe te rustē. Noch 200 metalen stuckē, so groot als kleyne, daer van 45. stucken op de markt stonden, om Graef Hendrick van den Berge toegesonden te worden, ende daermede die van de Veluwe te beschadigen, oock heel Hollandt te doen beven, gelijk sy uytgaven. Van dusdanige ende diergelicke wapenē te melden, zijn verscheyden advertissementen gekomen, doch alle onsecker ende niet over een komende. Het seckerste ende warachtigste hebben wy in ons Tractaet ghevolght.

Judic. 5. 19.

16. *Ysere stucken. Andere segghen 24. Ysere stucken. Een groote quantiteyt Canon koghels. Een groote quantiteyt Musquet koghels.*
29. *Groote Granaden.*
2. *Tonnen ende een mande met handt Granaden. Eenighe Musquetten ende Piecken. Een groote selder met Lonten, onghebonden. Noch 23. Tonnen met Lonten.*
7. *Petarsen.*
6. *Nieuwe Affuyten.*
20. *Groote Granaden.*
5. *Tonnen met ysere Pinnen.*
5. *Tonnen met Hack-messen. Houwelen. Schoppen.*
550. *Tonnen Pulvers. Andere segghen: in de tsestich duysendt pondt pulver, aldaer gevonden te zijn.*

Alle welcke Ammunitien van Oorloghe, schoone teeckenen ende ghedenckenisse voor onsen ooghen zijn, van die *Groote Victorie*, die Godt de Heere met zijn stercke Handt, teghen onse vyanden verkregghen heeft, ende ons soo ghenadichlijck uyt synen hoogen Hemel (Judic. 5. 19) op 't onverschienste toeghesonden heeft. Want ghelijck, dat *sweerd Goliath*, den Coninck David ende den Israeliten tot een eeuwige gedachtenisse, van dat Goliath den Philisteen, haren vyandt door *David* verlaegghen, ende Godts Volck verlost was, van zijn ghewelt) bewaerdt wierdt in de *stadt Nobe*, by den Priester *Abimelech*.

Abimelech. 1 Sam. 21. 9. Alsoo sullen mede de Wapenen, Har-
nassen, Piecken, Musquetten ende de stucken Gheschuts, die
binnen de *stadt Wesel* ghevonden ende veroverd zijn, ons die-
nen) in dese Landen) tot klaere merck-teecken en ende ghe-
denck-teecken, van een so groote Triumphante Overwin-
ninge; niet min ooc, als de *Heer Generael Pieter Pietersz Heyn*,
de *vier groote Gallioenen*, in sijne verkregen silvere Vloete, dien-
den, tot een klaer bewijs van sijne groote Victorie, Onder
welcken, de Spaensche *Admirael* (ghenaemt *S^t. Francisco*) op
hadde 24 metalen stucken, ende noch vijf stucken int ruym.
Den *Vice-Admirael* (ghenaemt *S^t. Geertruyt*) op hadde 22.
metalen stucken. Daer by waren noch twee andere Galioe-
nen: het eene *S^t. Lucia* ende het andere *S^t. Jan* ghenoeemt, op-
nebbende elck 22 ysere stucken ende twee metalen. (a)

Noch heeft *Godt Almachtigh*, den Spangiaerden binnen
der *stadt Wesel* haer-leder voor-raedt laeten benemen, dat sy
voor haeren monden hadden laten op-legghen: Want die
den vromen *Borghers van Wesel* het broodt uyt den monde
ghenomen hebben, dien heeft *Godt mede*, het broodt lae-
ten ontnemen, ende hongherich henen wech-ghesonden
ter poorten uyt. Want wat belanght de vivres van de
Spaengiaerden binnen WESEL, aengaende koorne, meel,
zout, ende watter meer tot den lijf-tocht behoordt, ende die
hen-lieden benomen wierden, die waren dese:

- 1099 *Mulder, legghende op de hooghe schole,*
779 *Mulder, legghende op het Raedt-huys,*
317 *Mulder legghende tot Brueren Klooster,*
160 *Mulder, tot Steve-Kerck,*
52 *Mulder, inde Galeye,*

P

57. *Mul-*

(a) Hier zonden wy
ooc connen gedenc-
ken, en by setten de
lijste vā de Ammuni-
tiē inde stad Olinda,
ghelegghen in de Ca-
pitania vā Phernam-
bucō, veroverd op de
2 Marty 1630 by de
Manhaften Hendric
C. Lonck. Item de
Artillerie gevonden
op't Casteel St. Ioris
Item int Casteel opt
Zecrezijf leggende:
Voorwaer schoone
tekenē van die groo-
te Victoria int inne-
mē van de Hoofstad
in Braslien, gelegen
in America, daer van
wy nu op donderda-
ge den 2. dach Mey,
een dancksegginghe
gedaen hebbē Doch
dit selve verhael sul-
len wy hier spaeren,
en in onse Victorie
over-shertegēbosch
daer van vermaen
doen.

De Couranten makē
gewach van 30000.
sacken meels, andre
spreecken van 2000
tonnē meel. Item vā
1000. lasten granen,
soo rogge, als garst.
Item noch 300. last

Coorn. Noch 60000
Brooden, Beschuyts
2000. op al 't welke
men niet seker gaen
kan, door dien
dese onse by-ghe-
brachte specificatie,
van de voornaemste
etelicke waren, met
goedt bericht ende
na-vraeghen, verde
de sekerste is, ende
naest de waerheydt
alder-best is comen-
de.

Jerem. 5. 17.

Esaï. 3. 1.

Jerem. 5. 17.

Jerem. 12. 13.

Ezec. 25. 4.

Deut. 28. 31.

3. Godt is een Hee-
re des toorns.

Nahum. 1. 2.

Eccl. 5. 7.

57 Mulder, tot Solij ghemeten,
25 Mulder, ghemeten Erweeten,
137 Mulder, tot Sander van Santen,
100 Sacken Meel,
Somme bedraecht 2726.
Noch ghevonden 100 Loops souts,
Noch Loops souts 588.

Dese staet van etelijcke provisie wasser by den Spangiaerden
binné Wesel, maer 'twelke sy alle, na Gods rechtveerdich oor-
deel, hebbé moeten achter late: want sy haddé sulcx verdient,
dat die den oogst en 'tbroot der burgeren van Wesel verteert had-
den, Jer. 5. 17. De Heere God, van hen oock nemen soude aller-
ley voorraedt des broots, Esa. 3. 1. Oock dat die, de schapen en run-
deren van ander luyden verslonden hadden, Jer. 5. 17. dat sy mede
harer inkominghen niet vrolijk souden zyn, door den grimmighen
toorne des Heeren. Jer. 12. 13. Iae die vele arme luyden gemaect
hadden, die 't vleesch en etelicke waren uyt den dienstmaeg-
den mart-emmers genomen, ende tegen haren danck, in haer
eygen logementen gedragen hadden om daer van te smeere,
ende der vromer luyden vruchten gegeten, ende haer melck ge-
droncken hadden, Ezec. 25. 4. Dat der selver spysse weder voor hae-
ren aengesichte met geweld genomen, ende niet wederghgeheven soude
werden, oock haerleder provianden, haeren vyanden ten deele
sonden gevallen, ende niemant hem helpen soude. Deut. 28. 31.

3. Ende hoe anders? Is de Heere God, niet een Richter, en een
Heere des toorns? Nah. 1. 2. wanneer sijn toorn over den godlo-
se op gaet, so en heeft sy geen ophoude, tot dat hy die verdelg
heeft, Eccles. 5. 7. Laet ons dit wederom aensien in de straffe
die de

die de Spangiaerden binnen *Wesel* aenghekomen is. Iffet niet dat na het innemen vande Stadt (doe d' onse Meesters waren) dat de Officiers der Spaengiaerden gevangen genomen zijn, ende nae Aernhem ghesonden, dewelcke responderen, ende staen souden voor 't rantsoen van 1042. soldaten, die daer na met haer vrouwē ende kinderen over 'twater geset wierden? Want na dat de Stadt in ons gewelt was, soo heeftmen des Vyandts garnisoenen in de *Kercke* doen gaen, ende aldaer voor een tijt gevangen ghehouden. Haere principaelste zijn daer nae wech gevoert gevangelijck, nae de *Stadt Arnhem*, alwaer sy moesten blyven sitten, tot het beloofde rantsoengelt van de gemeene soldaten soude betaelt worden, soo datmen met den Propheet wel van hen seggen mach: *Op haeren Edelen is het lot gheworpen, ende alle haere gheweldighen zijn in ketenen ende veteren gheleydt, ende in ghevanghenissen beslooten gheweest, Nahum. 3. 10.* Die te vooren (dit is remarcabel) den vromen *burgeren van Wesel* hertelijck seer bedroeft hadden, mits hen, hare *Kercken* ontnemende, den selvigen (ô rechtveerdige Godt! hoe onberispelijck ende rechtveerdich zijn dijne gerichtent!) zijn de *Kercken* der Gereformeerde, tot hare droevige ghevanckenissen gegeven. Die Gods volck uyt hare *Kercken* gesloten ende gestooten hadden, die zijn weder voor haer tegen hope geopent, ende zijn daerinne tegen haere wille gestooten en vast met grendelen gesloten geworden: want, *dit is het recht by Godt: die den vromen verdrucken, datse weder met verdruckinghe sullen vergolden worden, 2 Theff. 1. 2.* Men leest van eenen konstighen werckman, *Perillus* ghe-naemt, hoe dat hy een seecker stuck wercx uyt koper (hebbende de ghelijckenisse van eenen osse ofte stier) ghemaect heeft, daermede

Dit werdt ghecertificeert ende bewaerheyt, door seeckere brieven by particuliere persoonē uyt *Wesel* gheschreven den 22 Augusti, Anno 1630.

Nahum. 3. 10.

In een ander brief gheschreven, by een borgher, in date als voren den 22. Aug. wert mede verhaelt, datmen noteren sal. Te weten: Hoe dat den Oversten Major, &c. den Abt met sijn geschoren hoop, moften blyven sitten voor 't rantsoen vande gemeene soldatē, tot den maēdag toe. Moften doe oock al voort: sy waren inde *Kercke* ghevangen,

116 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

daer sy ons soo herte-
lic in bedroefdē, doe
syse innamē, nu heb-
bē sy, daer in gevan-
gen gheseten, en nu
sijnse daer oock uyt
gedreven. Het heeft
hier soo wonderlick
toegegaen, dat ic het
niet al en kan schry-
ven, &c. Dus verde
zijn't de woordē des
briefs gheweest.

Cicero lib. 7. ad Ar-
ticum. Phalarismum
times, &c.

Want hy is gestorvē
ende zijn Kerck-hof
was in den Tempel,
daer hy sijn afgoden
plach aen te biddē.

2 Corinth. 6. 16.

Pfalm 62. 13.

Mē segr, dat doe des
drincen volck Wesel
Pes morgens vroech
besprongen en inna-
men, dat de Gov.
Francisco Lozano

hy den Koning der *Agrigentinen Phalaris* den Tyran vereerde,
om dat die koperē osse ofte stier (wanneermen daerinne een
levendich mensche soude werpen om verbrant te wordē) het
gheluyt ende stemme van een stier, uyt hem gheven zoude,
het welcke den Tyran metter daet willende besoecken, heeft
den Werck-meesters *Perillum*, die hem daer mede vereert
hadde, eerst daer-inne laten werpen, ende vyer onder stooc-
kende, laten levendich verbranden: soo dat zijn eyghen
werck hem ghestreēt heeft tot een deerlijcke ende pijnelijcke
ghevanghenisse ende ongheluckfaeligh Kerckhof. *Lucianus,*
et Cicero l. 7. ad Atticum. Ghelijck Godt mede den Koninck
van Assyrien Sennacherib (die *Godts Huys te Jerusalem* ghe-
socht hadde te verdreven) mede *van den huysse zijns Gods* heeft
uytgheroeyt; ende die den *waeren Godt* hadde gelastert, dien
heeft de Heere sijnē afgoden ende beelden ten graeve ghegheven, dat
hy te niete gheworden is, *Nahum. 1. 14.* Derghelijcke (by nae)
vergheldinghe ende loon, is doch den Spangiaerden binnen
Wesel niet toegheleydt? Den welcken aenghesien dat *swyvere*
Woordt Godts tot een reucke des doodts totter doodt gheweest is,
2. *Corinth. 6. 16.* alsoo heeft *Godts Tempel* haer nergens
beter toe kunnen dienen, dan tot een *Ghevanghenisse*, ende be-
nouden Kercker, uyt welcke sy niet konden verlost worden,
ofte sy moesten belooven den uystersten quadrant-penninck
van 'tgheset rantsoen-gheldt te willen betalen. *Alsoo betaelt*
den Heere eenen yeghelijcken, als hy 't verdient. Vvat belanght
de *Namen der Ghevanghenen* binnen *Wesel*, die van daer nae
Aernhem ghebracht zijn, die worden vervaet, in dit volgen-
de pertinent Register.

Francisco

Fracisco Lozano Gouverneur
Ketteritz, Overste Luytenant
Baron de Liques
Capiteyn Bourgos
Capiteyn la Croux
Capiteyn Ventos
Overste Luytenant Pour, daer
Capiteyn Cado borge voor
gebleven is
Capiteyn Bour
Capiteyn Nieuborgh
Capiteyn, la Court
Capiteyn Darimont
Capiteyn Kruydt
Kapiteyn Velasco
Capiteyn Dirioy
Capiteyn Reforme Pirri, Ser-
geant Major de la place
Gallero
Kapiteyn de La Noy
Kapiteyn de la Cavallerie Carol
L' Auditeur Rotyelle
Le Pincho Doctör van't Hospi-
tael tot Berck
Calart Vaendragher
Bortelle Luytenant
Ketteritz, Vaendraegher
Charle le roy, Vaendragher
Annibal Simovetti, Sergeant

Major reformato.
Huybert Walchert
Jan de Bucavo
Ferdinandus de Wichel
Christiaen Brollart
Feronimo van Dries
Nicola Stevens
Carpentier
Schmick
Nicolaes Berger.
Antoni Ninza Vaendragher refor:
Guan de Selervino Alfero reformo
Guan Sandino Alfero reform.
Guan Contisedo reform. (visie
Francisco Pela, Provoost by pro-
Ful Bour Vaendraegher
Luytenant van de Velde
Petro de Devanversi, Officiael
van 't Major's domo
Lucas Ancre, Ingenieur
Matthijs Thijssz. Luytenat vande
Ritmeeſter ſtorri
Henrida la Court, Vaendragher.
Charles Wattel Luytenat reformo
Benedito Iacob, Luytenant vande
Compaig. van Valasco
Anthonio Belco Vaendragher
Gabriel Souvo, regiment Schultis
Balthasar Morrec, Vaendragher.

noch op zijn bedde
 lagh. Tot welcke de
 onse seyden, geeft u
 gevangē, daer op hy
 met grote verbaest-
 heyt weder vraegde,
 uyt wiens Name die
 onse weder ter ant-
 woert gavē, van we-
 ghen den Prince van
 Orangien. Na welc-
 ke morgenspraecke
 sy hem dwongen de
 sleutelē vande poor-
 ten des stads over te
 geven. De G. Fran-
 cisco wel siende, wat
 hem overkommen
 was, seyde, och! dat-
 mē my op der selver
 stont doot gesmeten
 haddē! Ick hebbe dē
 Coninck dese 35. ja-
 ren gediēt: moet my
 dit wedervaren! Ick
 wēsche wel in d'eer-
 ste charge gebleven
 te zijn! Men wil nu
 sterc seggen, dat hy
 om zijn qualic toesiē
 tot Brussel soude ont-
 hoeft zyn, met noch
 2 andere Heeren. De
 tijt sal de waerheydt
 aen den dag brengē.
 De Courantē van da-
 ghe desen 13. Mey,
 legt, dat uyt Bergen
 op Zoom geschrevē
 wert, dē 7. Mey, dat
 G. Lozano, noch ge-
 vangen sit, en daghe-
 licx gheexamineert
 wert van 2 Crijch-
 heeren, 2 Capiteynē,
 dē Fiscael Generael,
 en den Auditeur Ge-
 nerael.

Eesai. 47. 4.
 Jerem. 20. 11.
 Exod. 15. 3.
 Psalm 46. 10
 Psalm 68. 20.
 Baruch. 2. 11
 Psalm 46. 11
 Psalm 118. 4.

Iudic. 5. 1. 2.
 vers. 8.
 vers. 9.
 vers. 12.
 vers. 19.
 Psalm 86. 20.
 Iudic. 5. 30.

4. De Heere en sal
 synen vyanden niet
 vergeten, al meynen
 sy, dat Godt hen niet
 en siet.

Eccles. 5. 4
 Psalm 10. 13
 vers. 4.

Alsoo weet Godt Almachtigh, de Heere Zebaoth, dat is de Heere der heyrlegheren: die stercke Heldt ende Rechte Krijgsman, die aen 't roer vande oorloghe fit, ende de krijghen stuert in aller werelt, die de bogen breeckt, spieffen ontween slaet, ende wagheneen met vyere verbrant, den hoochmoedigen kop zijner vyanden te versmijten. Hy weet hem eenen Naem te maecken, ende wil eere in-legghen op aerden, onder den vyanden zijner Kercke. Die den Heere vreesen, segghen nu: Zijne goedertierentheydt duerd eeuwichlijck. Looft den Heere alle ghy vrome, dat Israel weder vry gheworden is, van dese haere vyanden, Hoort nu toe ghy Coninghen, ende merckt op ghy Vorsten, ende siet wat wonders de Heere onder ons ghedaen heeft. Looft den Heere, ghy die op schoone ezelen rijt, ghy die int Gerichte fit, ende singt ghy die op den wegh gaet. Hoe heerscheden de verlatene over de machtighe lieden? De Heere hseft gheheersschet over de Gheweldighe. Van den Hemel is teghen hen ghestreden. Ghelooft zy de Heere daghelijcks. Alsoo moeten omkomen, Heere, alle ware vyanden: die u daer-en-teghen lief-hebben, moeten zijn, ghelijck als de Sonne, wanneer sy opgaet in haerer macht.

4. Iae voorwaer, de Heere is een Wreecker tegen syne vyanden, ende zijner vvederpartijders, en wil hy niet vergheten, Nabum. 1. 2. De vyanden syner Kercke, dencken vvel: Wy hebben veel meer ghesondicht, ende ons is niet booses gheschiedt: want de Heere is gheduldich. Sy spreecken in haerer herten: Wy en sullen nemmermeer omgestooten worden: het en sal alle weghe voortaan gheen noodt hebben. De godloose is soo stout ende toornich, dat hy nae niemant en vraeght: in alle syne nucken, houdt hy Godt voor niets. Hy vaert voort met

met synen doen altoos : des Heeren Gherichten zijn verre van hem. Hy handelt trotzich met zynen vyanden. Synen mond is vol vloeckens, valscheydt ende bedriegherije, zijn tonghe richtet moeyte ende arbeydt acn. Hy sit ende loert, in de hoven. Hy verworcht de ontschuldighe heymelijck: zijn ooghen hebben acht op den armen. Hy loert in't verborghen, als eenen Leeuwe in den kuyle : hy loert dat hy den ellendigen grijpe : ende grijpt hem, wanneer hy hem in sijn net treckt. Hy verslaet ende druckt neder, ende stoot ter aerden den armen met gheweldt. Hy spreeckt by hemselfen : *Godt heeft het vergheten, hy heeft zijn aenghesicht verborgen : Hy en sal het nimmermeer sien;* ende soo langhe dus, de godtloose overmoedt drijft, moet de ellendighe lyden. Doch de Heere wil over al zulcks *zijnen vyanden niet vergheten.* Hy sal sijn handt teghen hen verheffen, ende breecken des godtloosen arm. De Heere is Koningh : zijne wederpartijders moeten uyt zynen lande omkomen : Want sy haer, op hare boof heydt verlaten, als sy dencken : *Mensiet ons niet.* Daerom sal de Heere Godt, *een ongeluck over hen laten komen, dat sy niet en weten wanneer het opgaet, ende een ongheval sal op hen vallen, d'welcke sy niet versoenen en konnen:* Want daer sal haestelijcken een rumoer over hen komen, t'welck sy haer niet versien en hebben.

De vvaerheydt ende volbrenginghe van dese dreymenten, kanmen lichtelijck vernemen in het gunt, de Heere Godt, den vyanden syner Kercke, huyden ten daghe heeft laeten over kommen, binnen de Stadt WESEL. Want een dapper ongheluck, een groot ongheval, ende een droevich rumoer, is hen haestelijcken overkommen, het welck sy haer

Psalms 10. 5.

vers. 7.

vers. 8.

vers. 9.

vers. 10.

vers. 11.

Psalms 10. 2.

Nahum. 1. 2.

Psalms 10. 15.

vers. 16.

Esai. 47. 10.

vers. 11.

Het voorgaende
wordt bewezen, door
'tgunt den vyanden
binnen Wesel over-
kommen is.

De Heer Capiteyn J. Huygens, uyt Wesel schrijvende, en sijnen Heer broeder van de geluckige veroveringe van dese stad veradverteerde, schrijft aldus: Ons volck bestont wt ontrét 1600 man te voet, een deel met vyerroers, en de ander met halve pieken, ende 8 Comp. te peerde, alles geleydt door 3 Borghers van dese stad, onder t commandement van de Heere van Diedé. In de stad waren 6 cōp. Spaeng en 8 andere, vande welke d'eerste alleē hebbē resistētie gedaen; daer zijn vande onse doot geblevē ontrent 10, en vande Spang. ontrét 70, en 3 Capit. ende meer āder gequetst. De gevangenen zyn geweest ontrét 1042 sonder Officiers, dewelke mettē Gouver. zyn gefondē na Arnhem. Men heeft ons komende nae-by de stad, biljetkens doen trecken, om haer te bespringē. Tgeluck heeft gewilt, dat het eerste my toegevallē is, het tweede aen de Drost van Brevoort, om my te seconderē. t derde op M. Dieft. t vierde op M. Marquette. Het 5. op M. Lauwije, etc met 150

fy haer niet versien nochte gedacht hadden in 't alderminste: Doe namentlijk fy op den *xix Augusti, anno 1629*, des morgens te drye ofte vier uren, van der Heeren Staeten volck zijn bespronghen, ende met vechtender-handt onder ons gheweldt ghebracht: waer door de *Stadt W E S E L* gheluckelijck in onsen handen, ghekommen is; De twee Forten hebben sich terstondt oock met accoordt overghegheven, sonder een scheut te schieten: Haer *Schip van Oorloghe* hebben sifselfs doen sincken, ende zijn daer nae wech ghevloten. De *Brugghe over den Rhijn* hebben de onse afghebroocken, ende hebben eenighe *Ponten* verbrandt, die op 't droogh saten. Voor den Solda en isser eenen *onghelooftijcken Buyt* ghevallen. Mede (als te voren gesegt is) een groote menighe van schoone *grof Gheschut*, ende groote provisie van *Ammonitie, Buscruyden ende Vivres* is aldaer gevonden. Hoe wel segt de Propheet *Nahum c. 2. v. 1. Dat de Heere Godt, sy een vreecker teghen zijne vijanden, ende dat hy zijner vveder-partijders niet en vvergheten*: De Spangiaerts hebben eenen langen ende ghe ruymen tijt binnen *Wesel* gedomineert, ende hare heerschappije gehadt, met so grooten trotz, dat sy spraecken: *Wy zyn en anders geene. Esa. 47. 10*: Maer dit ongeval is hen overvallen, 't welck sy nu niet versoenen en kunnen, ende seer haestelijcken is haer een rumoer overkommen (*God lof*) 't welck sy her niet voorsien en hadden.

Dat noch meer is: even als de Spangiaerden binnen *Wesel* seer haestelijck het ongheluck overvallen heeft: alsoo wi Godt oock allen vyanden sijner Kercke, eenen grouwelijcken onderganck laten toekommen:

1. *Aen der Tyrannen Stamme (op welcken sy haer Verlaten) t'eenemael uytroeyende.*
2. *Haer-lieder Persoonen aengrijpende, ende swaerlijck straffende.*
3. *Haer-lieder Koninghrijcken, te niete maec-kende.*

Al het welke hen-lieden seer haest overkomt, der welcker gheen sy hadden gedacht, ofte hen hadden voor sien, Esa. 47.

10. Ten aensiene van de *Konincklijcke Stamme*, heeft Godt den *Sennacherib*, Coningh van Assyrien, laeten verwittighen, (wanneer hy desen last ende bevel, door Nahum zijn Pro-phet toefandt.) *Dat de Heere zijns Naems zaedt niet meer en soude laten blyven, maer hem van den Huysse zijns Gods, wilde uytroeyen, Nahum. 1. 14.* De Coningh *Sennacherib*, liet hem voorstaen, dat hy een onvergancckelijck Rijck hadde, op welcker stoel hy eenige van synen lijve alletijt soude hebben, die altoos daer op sitten soude, niet anders dan al of 'twaere een *Adamantium Regnum*, (als een seecker Coningh in Sycilien sprack) dat is onverbreeckelijck ofte onvergancckelijck; Maer 'tis hem geheel anders gegaen: want alhoewel na zijnē doodt, een zijnder sonen, namentlijck *Asarhaddon*, Coning ghemaect wierdt, de selve Sone *Sennacheribs*, en regeerde nochtans niet langhen tijdt, want de selve van *Merodach Bala-dan* der Chaldeen Coningh, is overwonnen: die de gantsche Koninghlijcke Stamme van Assyrien verdelghde, ende uytroeyde, ende der Assyrische Monarchie tot den Chaldeen brachte, Nahum. 2. 1. Also en kan het licht der godtloosen niet

man, wy vielen aen op eē nieu bolwerc, 't welck ontrent een quartier uys aenliep van wegghen een Palissade, dewelcke gebroken sijnde ben ic d'eerste daer door gepasseert, ende gevolgt zijnde van een ghedeelte van mijn volck, heb ic den vyandt vervolgt tot de poorte toe, d'welcke met ghewelt is aengetaft ende geopent door hamers, in de 2 Corps-de-guarde is alles doot geslagen. Ben daer na gemarcheert, recht nae de groote marckt toe, alwaer mijn onderweeg, de rendezvous was gegevē. Ic hebbe drie recontrē gevonden, en de principaelste, onder de poorte van 'tgevangen-huys, dewelcke ontrent een half ure was duerende, alsoo ick maer 40 man by my en hadde, De andere waren geblevē, soo om de poorte te bewaren, als in andere stratē om niet van achteren te worden overvallen ofte ver-rascht. Ondertusschē zijn de ruyterē in de stad gekomen, deur de voornoēde poorte, en hebben sich op de Marct by ons gevoecht, De reste van

2

blijven

'tVoetvolc sijn ront-
om de Bolwercken
getogē, om de ande-
re poorten en Corte-
guarden aen te tastē,
vande welcke sy wel
geluckelick meester
zyn geworden, &c.
Uyt Wesel den 21.
August. 1629. V. on-
derdanigen dienaer,
onderteyckent
I. Huygens.

Psal. 37, 9, 10.

Der tyrannen zaedt
wordt uytgheroeyt.

Psal. 37, 20.

vers. 28

vers. 35

vers. 36

vers. 38

Efai. 40, 22

vers. 23

vers. 24.

blijven maer moet uytgaen, ende de Concke zijns vyers en sal niet
lichten. Het licht sal duyster worden in zijner hutten, ende
zijn licht over hem uytgaen, Job 18. s. 6. Zijn hope sal uyt syner
hutten uytgheroeyt worden, ende sy sullen hem dryven totten Ko-
ninck der verschrickinge, dat is, de macht des doots, vers. 14. In
zijner hutte sal niet blijven, over zijne hutte sal solpher ghestroyt
worden, vers. 15. Van onder op, sullen verdorren, zijne wort-
telen, (dat is, dat groot ghevassen is) ende van boven af, af-
ghesneden zijnen ooght, (dat is, die noch van zynen stamme
kleyn ende jonck zijn ghesproten, vers. 16.) Zijn ghedachte-
nisse sal vergaen in den lande, ende en sal gheen naem hebben
op der straten, vers. 17. &c. Want dat is seecker: De bo-
se worden uytgheroeyt, Psalm 37. 9. Het is noch een kleyne tijdt,
soo en is de goddeloose niet meer, ende vanneer ghy nae zijner ste-
de sien sult, sal hy vech zijn, vers. 10. Want de goddeloose
sullen overkommen, ende de vyanden des Heeren: vanneer sy
oock alreede zijn, als een kostelijcke landouwe, so sullen sy doch ver-
gaen, als den roock vergaet. Der godloosen zaedt, wordt uyt-
gheroeyt: De overtreders worden verdelghet met elckanderen,
ende de goddeloose worden ten laetsten uytgheroeyt. De Hee-
re sit boven den kloot der aerden, ende die daer op woo-
nen, zijn als sprinck-haenen. Hy is die de Vorsten te niet
maect, ende de Richters op aerden ydel maect, ghelijck als had-
de haer stamme, noch planten noch zaedt, noch wortelen in de
aerden: soo dat sy, soo eenen vindt onder haer vaeft, verdor-
ren, ende haer eenen draey-vindt, ghelijck als eenen stoppel-
vech voert.

Dewijle de Coninck Iechonia, hem grootelijcx tegens den
Heere verlopen hadde, so wort hem zijn straffe en zijner kin-
derer

deren, eerloose ellende ende eynde aldus voorghedragen. *Soo* Jerem. 22. 24.
spreekt de Heere: Schrijft aen desen Man, voor eenen verdorven, vers. 28
eenen man, dien het zijn leefdaghen niet wel en slaet: Want hy en vers. 30
sal dat gheluck niet hebben, dat yemandt zijns zaedts, op den
stoel Davids sitte, ende voortaan in Juda heerssche.

Meer andere exemplen, hebt ghy van deser grouwelijke *1 Reg. 14. 15. 16*
 straffe Godts, in't uytroeyen van de stamme der godtloosen, *1 Reg. 21*
 als namentlijck, aen *Jeroboam*, aen *Baësa*, aen *Acbab*, Coningē *2 Reg. 9. 10*
 in Israel, welcker Huys gantsch reyn uytgeroeyt is, datter geen
 der selver overghebleven is. *2 Paral. 32.*

Wat meynen wy datter voor straffe hangt over 't hooft
 van den Coninck van Spaengien, die soo veel Coninghen in
Brasilien, in *America*, in *India*, ende andere landen uytghe-
 roeyt heeft, met haren stammen ende zaeden; dat de Heere
 Godt sulcke wreetheydt niet ter huys besoecken ende straf-
 fen sal tot in het derde ende vierde lidt van den synen, die *Godts* *Exod 20. 5*
Kercke haeten ende noch vervolghen? Iae synen wortel ende
 stamme sal noch uytgheroeyt worden van der aerden; *Hy*
sal van den lichte in der duysternisse verdreven worden, ende *Job 18. 18*
van den aerdtbodem verstoeten worden. Hem en sal niemandt *vers. 15*
overblijven onder zijne erfghenaemen: want Gods rechtveerdig-
 heydt vereyscht sulcx.

2. Ende niet alleenlijck straft Godt den Tyrannen, midts *2 De Here tast me-*
 haer zaedt aentastende, maer oock midts haer-lieder eygen *de den personen der*
 persoone in synen toorn aengrijpende. Alsoo heeft de Heere *Tyrannen aen.*
 den Coninck *Sennacherib* gestraft, latende hem van syne twee
 soonen *Adramelech* ende *Sarezzer*, doot-slaen, daer hy in
 den huysē *Nisroth*, tot Ninive, aenbadt zynen afgoden.

124 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Efai. 37.

2 Reg. 19.

2 Paral. 32.

Tob. 1.

Efai. 9. 3.

Dan. 4. 22.

Esa. 14. 10. 11.

De Tyrannen, zijn de roeden des toorns Godts, wanneer Godt zijn volck daer mede ghenoech getuchtiget heeft, sooftast hy de roede selfs aen, om te verbreecken, Efai. 9. 3. Soo dat die, den Coninghen hebben doen opstaen, van haren stoelen, Efai. 14. 9. die moeten op't leste, met NebacadNezar, uyt haren Koninglijcken stoel ghestooten worden, Daniel 4. 22. Die andere verlagen hebben, tot dien spreecktmen op't leste: Ghy zijt oock gheslaeghen, ghelijck als wy: ende het gaet u, ghelijck als ons, uwe heerlijkheydt is onderwaerts in de helle ghevaren. De Tyrannen nemen selden een reyn eynde, het is gemeenlijck een bloedich eynde, volghens 'tgunt, dat Juvenalis, daer van seght:

Juvenal.
Satyr. 10.

*Ad generum Cereris sine caede & sanguine pauci
Descendunt Reges, & sicca morte Tyranni.*

De Vorsten van het volck, de wreede dwinghelanden,
Die comen dickwils om, door moordenaeren handen,
En sterven door ghevelt, ende dalen bloedich af,
Door wonden ende moort, in hun ellendich graf.

Aurelianus de xxxv.
Roomsche Keyser.

Eusebius lib 7. c. 30

Ruffinus,

1 Reg. 16,

De Roomsche Keyser *Aurelianus*, niet latende hem door een donder-slach (die Godt over hem sandt) schricken, noch afwenden van de vervolginghe der Christenen, soo werd't hy tusschen *Constantinopolen* ende *Heraclea* van synen Secretaris aen'tleven omghebracht. Waer de Tyrannen zijn, God kanse wel vinden, nergens en connen zy Godes handt ontlopen, wanneer hys wil straffen. *Ella* de Koningh *Israël*, wordt tot *Thirza* in't huys des Gods *Arza* gheslaeghen. *Joas* de Coninck *Iuda*, die den Priester *Zacharias* liet steenigen, wort in zijn bedde verworcht van synen knechten.

Caligula

Caligula de Roomsche Keyser, wordt in sijn Palleys met vele wonden door-steken. *Domitianus* in syne slaep-caemer verworghet. *Anastasius* de Keyser in syne salette, wordt van den donder doodt gheslaghen. Alsoo weet Godt, de godtloose wel te vinden, al waeren sy, tusschen twee yfere mueren beslooten: want hy is een Heere, die zijner vvederpartijders niet sal vergheten. 1 Paral. 24. Nahum. 1. 2.

3. Iae met de straffe haerer perfoonen, laet Godt dickmaels volghen, de ruine ende onderganck van haer gantsch Rijcke. Alsoo ist toeghegaen met *Valens*, den Arriaenschen Keyser een vervolgher der Christenen, ende veler vroemer Ziel-sorghers ende Predicanten: want teghens den Gotthen in den krijgh ghetoghen zijnde, verloos een slag, ende moeste in een Herders hutken hem salveren, 't welcke daer naer met vyere aenghsteecken viert, dat hy verbrande, waer op ghevolght is een eyndt van zyn Rijcke. Doe *Julianus* de Keyser was uytghetoghen teghens den Christenen in den krijgh, vraeghde seer spottelijck de Sophist *Libanius*, wat de Timmerman (verstaende Christum) al dede in de Hemelen? Daer op een seker School-meester ende Christen, andtvoorde: *Hy bereydt dijnen godloosen Keyser, een doodt-kiste.* Ende nae weynige dagen daer na, quam de post, die de tydinghe bracht, dat de Keyser met een pijl (niet wetende wie die geschoten hadde) ghetroffen ende gedoodt was. Waerlijckx de Heere mach een tijdt lanck stil swijgen, ende de Tyrannen laeten hollen, ende als dulle honden loopen, maer daerom sal hy hen niet vergete, nochte 'tquaet, dat sy zyn Kercke aendoen, onghewroocken laten, maer op 't leste vaert uyt hy in synē toorne ter wrake, en smijte ter neder, met al datse hebbē.

3 Met 't eynde der tyrannē, neemt dickmaels het gheheele rijck, ooc een eynde: infonderheyt van de gene, dewelke Gods Kercke vervolghet hebben.

Theod. 1. 4. cap. 31

Nicephorus lib. 10. c. 35.

Eventus ostendit, eā horā interfectum fuisse Iulianum Imperatorē quā quis propē Edessam in Syriā, (nomine Iulianus Sabā, dixerat se loetari, quod ipsi revelatum esset, apud Dei vineam vastantē pœnas dedisse condignas. Theod. 1. 4. c. 27. Sic Didymo Alexandrino, Iuliani mors revelata est, Iuvenibus duobus, albis equis infidentibus qui dicebāt: Nunriate Didymo, hāc horā Iulianum interfectum esse. Phil. Melanth. in Chronicis,

Herodorus lib. 2.

Dit behooren alle tyrannen ende vervolgers van de waere Leere, ter herten nemen, ende sich te demoedigen onder de geweldige handt Gods, diese haest storten kan. Sy behooren hen in de voorgaende exempelen te spiegelen, ende Godt te leeren vreesen, gelijk *Sethon* der Egyptenaren Coninck eertijds dede, dewelcke nae dat hem de nederlage ende moort van den Coninck *Sennacherib* ter ooren gekomen was, liet in zijnen Tempel, een statue ofte beeldenisse van *Sennacherib*, oprichten, ende liet daer onder dese woorden schryven,

In me aliquis intuens, pius esto:
Die my recht siet int vreesen
Sal Godt den Heere vreesen.

Psal. 2, 10.

vers. 11

vers. 12.

Psal. 19, 1, 2

Nahum, 1, 2.

vers. 7

Alfoo mede, ghy *Koninghen* ende *Machtighe der aerden*, laet u tuchtighen ende onderwijfen, Dienet den Heere met vreesen, ende verblijdt u met beven. Kust den Soone, dat hy niet en toorne, ende ghy omkomet op den weghe, want sijnen toorne sal haest aenbranden: doch wel alle die op hem vertrouwen. Brenght herwaerts den Heere, ghy gheweldighe, brenght herwaerts den Heere, eere ende sterckte. Brengt herwaerts de eere zijns Naems: biddet aen den Heere in heylighe vercieringhe: Want de Heere is een verrych Godt, ende een Wreecker; Iae een Wreecker is de Heere, ende toornich: de Heere is een wreecker teghen zijne wederpartijders, ende die het zijnen vyanden niet vergheten en sal. Doch de Heere is goedertieren tegen den vromen, ende een stercke in der tijdt der noodt: ende kent die, die op hem vertrouwen.

Leere.

WY verstaen nu klaerlijcken, *Hoe de Heere den kop zijner vyanden wil versmijten*, ende dat hy zulckx (door zijn rechtveerdighe Wraecke) aen den Spaengiaerden binnen *Wesel* betoont heeft, daer die trotzighe *Maranen* meynden, dat sy soo vast saten, niemandt en soude se daer van stooten; haer nest *was in den steen-klooven, ende op hooghe berghen*, ende dachten: *Wie wil ons onder stooten? Obad. 3.4.* Doch de Heere heeft onversiens, ende seer haestelijck *Verstoorders over hen laeten kommen*, dat sy te niete ghe worden zijn, ende sy uyt haere wooninge; die sy onrechtveerdelijck besaeten, uytghedreven zijn. 'Tis waer. Wie hadde sulckx gedacht, dattet gheschieden soude? De hoochmoedige vyanden, en dachten sulckx niet. *De Koninghen der aerden, en haddens niet gelooft, noch alle lieden in der overelt, Thren. 4.12.* Wy selfs en vroededen sulcx, int alderminste, niet: Want zijn Excel: de Doorl: *Prince van Orangien*, lagh met alle syne krijgsmacht voor de stad *'s Hertoghenbosch*. Wy hadden genoeg te doene, de *Betuwe* te bewaren, teghen den inval van Graef *Hendrick van den Berghe*, die met zynen leger daer ontrent hengelde. De Keyserfche troupen laegen, aen den *Yssel-schen kant*, ende een deel daer van, waren over den Rhijn inde *Veluwe* gecomé. Wy hadden genoeg te doen, om hen den dieper inval te beletté: waer toe eenige Crijgs-oversten met hare garnisoenen vandé *Prince* uytgefondé waren. In somma onse saken en 't Lant stont in een bedroefdé staet. De vrome *hieffen hare oogen op, tot Godt, die in den Hemel sit: hare oogen sagen op den Heere haren Godt, tot dat hy ons ghenadich worde, Psalm 123, 1.2.*

Dewyle God magtig is, om den kop syner vyanden te versmijten, daer uyt kâ Gods kercke grootē troost scheppē, wanneer vele vyanden hen tegē haer opmaecken.

Doe de vyanden over den Rhijn gecomen waren, was Arnhem in eē bedroefdē staet, en verscheyden borgers vā qualiteyt vluchten uyt de stad, 'twelk d'andere seer discouragierde. De Prince voor 's Hertoghenbosch, hier van sijnde veradverteert, sont van stonden aen eenigde troupen wē 't leger na Arnhē toe: Als voor eerst Die-dens Regiment met eenige Enghelsche, Fransche, en Schotse Cōp: daer na de Gr. vā Stierum, wat tijts daer na Graeff Ernst selfs, met meer troupen, en met den Col. Harewood, midtsgaders den Lieutenant Col. Paghham, die over de Engelse commandeerde: als ooc Monf. Hauterive die over de Franse commandeerde: eyndelijck St. van Veer, die

Ende

by Rhenen commandeerde. Zijn genade Gr. Ernst tot Arnhem zijnde, ende de stad seer gealtereert vindende, liet met trommel-slach proclameren, en van 't Stadthuys afflesen, dat de borghers welke de stad verlaeten hadden, souden wederkeeren op sekere boeten, en gaf de andere goeden moedt. Hy quartierde zijne troupen langs de Betuwe, om die te bewaren, en des vyants overkoste te verhinderen. Den Col. Harewoed ende Lieutenant Colo. Paghham, commandeerde van Arnhem af, aen de Betuwische zijde, langs de reviere tot Schécken-schans en Nimwegen toe: en Col. Hauterive met Sr. Jan Veer, na Rhenen ende Waegeningen, alwaer de Heer van Eck was met eenige Comp. daer over hy commandeerde, en eenige Velt-stucke, die hem vanden Bosch gefonden wierden. Den vyant, na dat hy met een gros van sijn ruyters en voetvolc hem selvé voor Arnhem op't geberghte getoont hadde, nam een schantse in vanden onsen, gelegé aen de Velusche zijde, ras-

Ende hy was in corten ons seer genadich, ons helpende op't onversienste, ende seer haestelijck zijn hulpe toefsendende: Want de vyanden binnen WESEL seer *snellicklijcken* te *schande* zijn ghemorden. *Psalm 6.11.* Moet ons dit niet strecken tot troost ende leere, wanneer wy vernemen dat onse vyanden tegens ons te velde commen? *Sy komen soo gherustet ende machtich als sy willen, soo sullen sy doch omghehouden worden als de boomen* in een bosch, met de scherpe axe oft bijl, En sy sullen daer henen waeren, als pluymen, die de windt verwaeyt, *Nabum. 1.12.*

De vervolgers der Kercke Gods moghen haer, soo seer sy willen, haer verlaten op haere macht, ende groote dinghen voornemen, niet te min (dewijle sy teghen den Heere ^(a) haer beraedt-slaegen, *Nabum. 1.9.*) soo en sullen sy daer van niets altoos uytrichten: *Sy moghen wel eenen raedt besluyten, doch daer wyt en sal niets worden. Sy moghen hen bespreecken, doch ten sal niet bestaen, Esai. 8.10.* Want hier is *Jmmanuel*, om zijn volck te helpen. *De Heere is een vreecker teghen syne vderpartijders, Nabum. 1.2.* Daerom moeten sy de vlucht nemen, *Esai. 8.9.* Hy is een vyandt den hochmoedighen, welcken hy in zijn grimmicheydt wil verbreecken. • Vvat willen de vyanden pocchen, op haere machten met den Koninck *Xerxes*? Sy moeten vveten, dat *Deus sublimia mutilat*, de Heere vernedert den Hochmoedighen, ghelijck de Raedtsheer *Artabanus*, eertijts seyde, tot den Coninck *Xerxes*: want het zy de vyanden van Godts Kercke, met vele Crijchsluyden te velde komen, soo wilsse de Heere God, door weynige nederstorten ende omhounen, ende de heerlijckheydt haers wouts, ende velts, te niete maecken, *Esai. 10. 8.*

Hoe machtich was *Serah*, de Koninck der Mooren, die met seven mael honderdt duysendt mannen, teghen den Ioden te velde quam? Al-hoe-wel *Assa* de Coninck Iuda, teghens soo grooten hoop, niet en vvas te verghelijcken, nochtans plaechde Godt die Mooren, soo dat *Assa*, die selve teghen treckende, allegader gheslaeghen heeft, datter niet een levendich en bleef, 2 Paral. 14. maer *vierden alle voor den Heere gheslaeghen ende zynen beyr-legher, vers. 13.*

Den Koninck *David* bekendt wel, dat hy van de veelheydt syner vyanden, als *van Byen*, omcingheldt *vierdt*, maer waer mede troost hy hem selven weder? *Dat hyse in den Name des Heeren verstaen; ende verhouwen zal, Psalm. 118. 11.*

Doe *Alexander de Groot*e, met weynich volcks, ten strijde trock, teghens den machtighen Coninck *Darius*, den Vorst in Persen, die een ontelbaere macht by hem hadde, een macht van seven-mael-honderdt-duysendt toegeruste mannen, soo schickte *Darius*, door zijne Ambassadeurs, tenighe sacken vol kleyne zaeden, ende liet hem segghen: *Hy wvilde hem met soo veel duysendt soldaeten, alsser zaetkens vvaeren, teghen trecken, ende lustich aenkommen. Daer op Alexander*, hem vveder toe-schickte, slechts een saccken vol peper-koomekens, ende liet hem aensegghen: *Dat die vveynich peper-graenkens ghenoech vvaeren, om alle zijne zaeden te peperen; ghevende daer mede te verstaen, dat hy met zijn weynich krijchs-volck (het welck hy by hem hadde) hem ghenoech suffisant ende bestandich hielt, om die veel duysenden van Darius den Koninck teghen te gaen, ende die onder te brenghen. Hierom oock, doe eenighe van syne*

R

Hop-

schen Doef borg en Zutphen, niet verre van 't Huys te Waert en Bronckhorst, die een Sergiant (so geseyt wort) op d'eerste summatie, met kleyne eer overgaf. En overmits dit was hoger lant, en dienstig om een leger te slaen, so heeft de vyant zijn brugghe tot Yseloort afgebroke, en hem geleyt over de Ysel by den Spankeren Toren, ende maeckte een steckade van eyken palen, ingedreven voor sijn brugge om die voort af breken te bewaren. Hy maeckte ooc een groote Schans met een groot ende cleyn Hoorn-werck, aen beyde sijde van die, en aen de Velusche sijde tusschen de twee waterkens, die vanden Spankeren Torē liepē, quartierde hy eenich voetvolck, en aende over zijde van de twee waterkens, maechten sy een drie puntige Schans, met twee halve manen aen het eynde van haer brugghe: op de Zutphenische zijde een Retrencement, met 8. kleyne punten, waer in gequartiert was, 't voetvolck, dat Dulcken commandeerde. De vyant aldus zijn brugge en

quartieren ghefortificiert hebbende, so heeft Monte Cuculi met zijn Crauwaten, en de loon van Graef Hendrick van den Berge met 7. ofte 8 duysendt mannen, te paerd en te voet, eenen intocht gedaen, door de Veluwe nae Amersfoort, vvaer van voor desen breeder is ghesproken.

Anton. Meliffa
par. 1. ferm. 37.
Maxim: ferm.
71.

Pfalm 46. 1.

Efai. 59. 1.

Efa. 41. 2

Pfal. 46. 6

Efa. 41. 10.

vers. 11

vers. 14

Hopluyden hen verschricken, ende vreesachtich waren voo den grooten hoop, van den Coningh Darius, sprack hy: *Wat vreesst ghy? Een slachter en schroomt hem niet, voor veele Schaepen, die hy in korten, ter slacht-bancke brenghet, ende ommebrenghet. Eenen wolf en ontsiet hem niet, in een stal, vol schapen, te vallen, ende die den hals af te bijten: Laet de Koningh Darius, met veele duysenden teghen ons kommen, wy zullen die alle in korten verstaen, ende overwinnen; Ghelijck het selfde oock gheschiedt is. Maer heeft een Heyden alsulck vertrouwen ghehadt, (die op een blinde fortuyn hem verliet,) en zullen wy niet meer op Godt vertrouwen, in onse Krijghs-nooden, hoe-vvel wy veele yyanden teghen ons hebben? Sullen wy niet meer onse toevlucht nemen tot Godt, die der vroomen toevlucht, sterckte, ende hulpe is, in den grooten nooden, die hen gheraecht hebben? Pfalm. 46. 1.*

Godes arm en is niet verkort, ghelijck de Propheet Esaias seght. Dat is emmers vel ghebleecken, in desen voorleder Somer, des Jaers 1629. vvanneer hy de veelheydt onser vyanden te schande ghemaect heeft, zoo dat zy voor *zinnen swerde als stoff, ende voor zynen booghe als verstroyde stoppelen gheveest zijn. Den kop syner vyanden heeft Godt versmeten. Sela. Vreesst u dan niet, ghy kleyn Vvormken Iacobs: VWant hoordt vvat de Heere seght: Ick ben met u vijcket niet, vwant ick ben u Godt: Ick stercke u, ende help u oock: Ick vveerhoude u, door de rechter-handt mijner gherechtigheydt. Siet, sy sullen te spotte ende te schande vworden, al die u gram zijn. Siet, sy sullen vworden als niets, ende de lieden die met u tvvisten, sullen omme-kommen. Soo en vreesst niet*

niet, ghy Wormken Jacobs: Ghy armen hoop, Jsrael: ick helpe u, spreekt de Heere, ende u Verlosser de Heylighe in Jsrael: Devvijle aldus Godt de Heere zijn Volck, die op hem vertrouwden, vertroostet ende eenen moedt aen-spreect, wat vvilen vvy (die zijn Volck, ende oock nae synen Naeme ghe-noemt zijn) ons dan voor de veelheydt onser vyanden on-setten? Lieve, hebbet eenen goeden moedt, sprack Hiskias tot Esai. 41. 6. zijn volck: ende wy segghen mede: Weest vrymoedich, ende en vreesst u niet: *vordet niet versaecht voor allen den hoop, die teghen u komt: vwant daer is, eenen grooteren Hoop met ons,* 2 Paral. 32. dan met den Coninck van Spaengien: *Met hem is eenen vlee- vers. 7. schelijcken arm, met ons (daer-enteghen) is de Heere onse Godt,* vers. 8. dat hy ons helpe, ende voere onsen Krÿgh. De Heere onse Godt, vvanneer hy spreekt, ende hem hooren laet, zoo moeten de Heydenen, ende Vyanden der Kercke, *vertzae- Psa. 46. 7. ghen, ende de Koninghrijcken vallen, het aerdt-rijcke moet ver- gaen. Daer toe, der vereldt rinck moet beven, ende alle die daer- Nah. 1. 5. inne vvoonen. Het hert der gheveldighen moet ontvallen;* Nah. 3. 13. Het volck moet tot *vvijsen vworden. Alle ghemeynen man, moe- Jere. 50. 27. ten tot vrouwen vworden. De Helden en zullen niet te velde durven trecken, maer moeten in de sterckte blyven: Haere Jere. 51. 30. sterckheydt is dan wyte, ende zijn vvijsen ghevworden. Ofte soo zy te velde kommen, zoo vveetse Godt de Heere, te slaen Judic. 7. met schrick ende vreesse, gelyck hy voormaels ghedaen heeft,* 2 Chron. 29. den Midianiters, ten tijde Gideonis. Den Moabiters, den tijde Josaphats. Den Philisteen, ten tyde Sauls. Ende den 1 Sam. 14. drie-en-dertigh Koninghen, in den Lande Canaan, ten tijde Iosu, 12. Josue.

132 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Wee u dan ghy Spaensche Verwoester ; ghy die den volcke Godes booselijck doet : Wee u ghy Roomsche Keyser, die Gods Kercke soo verwoestet, ghy sult mede verwoest vvorden. Ghy, die met uwven siveerde (als eenen

Eesai 33. 1

1 Sam. 15. 33.

Maximino Cæsari & Tyranno in Theatro hæc verba semel sunt recitata : Eliphaz grandis est, & occiditur. Leo fortis est, & occiditur. Tigris fortis est, & occiditur, cave multos, si singulos non times. Imò cavete,

Agag) den menschen in stucken houwet, zullet noch vonden Heere in Gilgal, onstucken ghehouwen worden : Ghy die anderen laet deerlijcken ombrenghen, sult noch als Nero (die door zijn eyghen siveerdé viel) deerlijck omme komen. Want de Heere is een Wreecker teghen zyner wederpartijders, ende een Helper ende Bescherm-Heer, van zijn Kercke.

vos Christiani Principes, Deum; si Homines Christianos non timere vultis. Quæstor scelerum veniet, Vindexque reorum, Qui commissa suis rimabitur argumentis, In lucemque trahet, &c. Manil. lib. 5. Astron. Raro antecedentem scelestam, Deseruit pede pœna claudo Horat. 3. Carm. 2.

Da

Dat vierde Hooft-stuck,

Inhoudende de Dancksegginge, die-
men Godt den Heere betaelen sal, voor de groo-
te Overwinninghe ende in-neminghe der Stadt

WESEL.

Nons Godt Almachtich de *stadt W E S E L*, we-
der ons in handen ghegheven, den Spangiaerden
daer uyt verdreven heeft: wat fullen wy daer voor
den Heere verghelden? Die *Hoo: Mogh: Heeren*
Staeten door haere E. Missive, hebben door haere Landen,
laten publiceren eenen alghemeynen Triumph-dach, op den
23. Augusti 1629. om daer inne vreuchden te betoonen en-
de Godt te dancken. Onse Achtbaere Heeren deser stede
Haerlem, hebben haeren Burgers dat mede belast. Wel aen,
laet ons dan met den Coninck David seggen: *Ghelooft sy de*
Heere daeghelijcks. Ende (alst volgt in den selfden Psalm) laet
ons uytroepen: *Singhet Gode, Lof-singhet zynen Naeme: Hy*
beet Heere, ende verblijdt u voor hem. Looft Godt den Heere
in de vergaderinghe, voor de fonteyne Jsraels. Ghy Koninghen
op aerden, singhet Gode, lofzinghet den Heere. Sela. Gheeft Gode
de macht: zyn heerlijkheydt is in Jsrael, ende zyne macht in de
volcken. Godt is wvonderlijck in zyn Heylichdom: hy is een
Godt Jsraels, hy sal zynen volcke macht ende kracht gheven. Ge-
looft sy Godt. In dit stuck onser danck-segginghe fullen wy
waernemen dese volghende stucken:

Voor de groote vic-
torie der stad Wesel,
salmen (volgens het
christelick bevel der
Hog: Mog: Heeren
Staten ende onser E.
Magistraeten) Godt
loven ende danckē.

Psalm 86.26.

vers. 5.

vers. 27.

vers. 33.

vers. 35.

vers. 36.

134 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

1. *Dat Godt ghedanckt moet zyn.*
2. *Wie die ghene zyn, die hem dancken sullen.*
3. *Hoemen hem dancken sal.*
4. *Den tijdt: hoe lange dat de danck-segginge dueren moet.*

Godt moet gedanct
zijn; voor syne wel-
daeden.

Pfal. 92.1.

1. Wat het eerste poinct aengaet, soo segghen vvy met de Propheet David: *Dattet een kostelyck dinck is, den Heere te dancken, ende te lof-singhen den Naem des Alderhooghsten, ende derhalven, dat vvy nergens inne, ons gedueriger ende neerstigher behoorden te betoonen, dan in de wercken der danck-segginghe: vwant*

1. *Godt belaft ons, sulckx te doen.*
2. *Het is voor hem een bevallighe saecke.*
3. *D'Exemplen der Heyligen verweckē ons daer toe.*
4. *D'Exemplen der Heydenen, leeren ons dat mede.*
5. *Selvs de redelyckheydt, verplicht ons daer toe.*

De Heere Godt be-
veelt sulcks te doen.

Pfal. 50.15.

Tob. 12.7

vers. 8.

1. *Roept my aen (spreeckt de Heere) in der nootd, soo wil ick u verlossen, soo sult ghy my prijsen.* De Enghel Raphael seyde tot Tobias: *Looft ende danckt Godt vanden Hemel, by yeghelijcken, dat hy u-lieden sulcke ghenaede bewesen heeft. Der Coninghen ende Vorsten raedt, ende heymelijckheydt, salmen verswijghen, doch Godes vercken, salmen heerlijcken prysen, ende openbaeren.* De Heere Christus aenspreeckende den Man, uyt welcken hy een Legioen der duyvelen gedreven hadde, seyde, daer nae, tot hem: *Keert u wederom in u huys, ende vertelt hoe*

telt hoe groote dinghen, Godt ghedaen heeft. Ende hy ginck hen, door de gheheele stadt, predickende al wat hem IESUS ghedaen hadde. Luc. 8. 39.

2. In de danck-segginghe diemen Godt doet, heeft de Heere God een welgevallen, ja die behaegt hem meer, dan de veelheydt der offerhanden, ofte de veelheydt der rammen. Eccl. 1. 11. Esai. 1. 11. Mich. 6. 6. Eccle. 35. 3. Psal. 69. 32. Luc. 17. 18. vers. 19. Her behaeght Godt seere.
 clesiasticus segt: *Wie Godt danckt, dat is beter, dan semel-offer.*
 De Coninck David seght: *Ick wil den Naeme Gods loven met eenen Liede, ende wil hem hooch eeren met dancke.* Dat sal den Heere beter bevallen, dan eenen Offe, die hoornen ende klaetvaen heeft. De Heere Christus, in het openbaer, voor den Schae- ren, prijsende ende verheffende 't gunt dat den danckbaerigen Samaritaen ghedaen hadde, spreeckt aldus: *Zijn daer ghe- ne gevonden wederkeerende, om Godt eere te gheven, dan dese vreemdelingh?* Ende hy seyde tot hem: *Staet op, ende gaet benen, u gheloove heeft u gheholpen.* Ghevende daer mede te verstaen, dat, devijle de Samaritaen met een oprecht Ghe- loove dese weldaedt Christi hadde omhelst, ende als een pandt der liefde Gods t'hemwaerdt, hadde (met een danck- baerich herte) ontfanghen, dat hy daeromme in het ghetal der kinderen Godts aenghenomen was, ende dat hy dese weldaedt, als een pandt zyner Vaderlijcker liefde, uyt zyne handt, ontfingh.

3. Wy hebben vele schoone Exempelen der Heyligher Mannen ende Vrouwen, die ons in dese saecke voorghegaen zijn, ende door haer-lieder daet, ons tot alle danckbaerige er- centenisse der weldaeden Gods vermaenen ende aenporren. Exempelen der Heylighen.
 Jonas de Propheet segt: *Ick wil danck-offeren: myne ghelof-* Jon. 2. 10.
te, wil ick den Heere betaelen, dat hy my gheholpen heeft.

Barak

136 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Judic. 5. 23.

Exod. 16. 1.

vers. 20.

Exod. 24. 4

vers. 5.

Luce 17. 17

Esai. 38. 9.

Socrates Hist.
Eccl. lib. 7.
cap. 23.

Exempelen der
Heydenen.

Barak ende *Debora* songhen, den Heere een schoon Liedt, met vvelcken zy hem danckten, om dat *Sifera* den Veldthoofstman van den Coninck *Iabin*, der *Cananiters*, verslaeghen vvas; door een vrouwe *Jael*. Een treffelijcken danckoffer heeft *Moses* ghedaen, om dat *Godt*, *Pharao*, *peerd* ende *de Man*, in de diepte der zee gheworpen hadde. De selve *Moses*, bouwede oock een Altaer, onder aen den Berghe *Oreb* in de vvoestijne *Sinai*, met twaelf colommen, na den twaelf stammen *Israels*, ende sandt henen jonghelinghen van den *Kinderen Israels*, dat sy brandtoffer daer op offerden, ende danckoffer den Heere van offen. De Coninck *Ezechias* (ghesont ghevorden zijnde) die en heeft de vveldaedt des Heeren nie vergheten (ghelijck die neghen melaetsche, van *Christo* ghereynicht, *Christi* vveldaedt vergaeten) maer hy heeft me een heerlijcke Lof-sanck den Heere daer over ghedancket als men lesen kan, by den Propheet *Esaias*. De Keyser *Theodosius* op een tijd verschijnende op sekere openbare schouwspelen, alsoomen hem de tijdinge bracht, vande doot eene verlaeghen *Tyrans*, die teghen hem vvas op-ghestaen, so riep hy stracks tot den Volcke: *Laet ons henen gaen, ende de se vveeschelijcke gheneuchten verlatende, laet ons in den Tempel gaen, om Godt den Heere danck-segginghe te doen.* Ende te selver stonde, hebbende de spelen verlaten, ende in de Kerck ghekommen zijnde; soo bleef hy daer met het volck, de reste van den dagh, om *Godt den Heere* te dancken, ende te loven.

4. Selfs de Heydenen hebben gheweten, hoe sy haer Victorien, met danck-seggingen (die sy haeren goden deden behoorden te erkennen. *Solon Soloninus* beval, die van *Athe* ne

nen in synen Wetten, dat ten daeghe als zy eenighe Victorie verkregen hadden, dat sy hun Goden, eenighe groote sacrificien zouden offeren, ende dat de menschen groote danckbaerheydt moesten gheven, op dat sy teghens anderen oorlogende, den Goden te hulpe en den Menschen, te wille mochte hebben.

Plutarchus seyde, als de Griecten, den wel vernaemden slach in *Maratona* gewonnen hadden, soo sonden sy in den Tempel van *Diana* in Ephesien, alsulcken getal silvers tot offerhande, datmen twijffelde, offer noch soo veel oock in gheheel *Gracia* ghebleven vvas.

Als *Camillus* den *Estrusken* ende *Volschen* hadde overwonnen, dewelcke dootlijcke vyanden, van den Romeynen waren, soo accordeerde alle de Romeysche Vrouwen, alle het goudt ende silver, dat elck hadde, te senden in den bedepaetse van *Apollo*, sonder dat yemandt een juweel, voor naer-selven hielt.

Soo vvanneer de Raedts-heere *Silla*, d'overhandt kreegh, over den seer vermogenden Coninck *Mitridates*, soo werde hy soo verheucht in sijn gemoet, dat hy niet te vreden zijnde met al'tgene hy in den krijge genomen hadde, den god *Mars* op te offeren, offerde hy hem noch een seecker maetken, van zyn eyghen bloede.

Dan wederkeerende tot d'exemplen der Heylige Helden. De seer wijdt-vermaerde ende glorieuse *Jephthe*, Hertoghe van den Hebreen, dede een seer groote beloftenisse, dat waert saecke dat hem Godt victorieus wederom liet comen, van de oorloghe der *Ammoniteren*, daer hy teghen ginck om te krijghen, soo soude hy in den Tempel offeren den Heere, het

S

leven

Of Iephte sijn dochter, ten brandt-offer op-geoffert heeft, of niet, wert seer gedifputeert. Eenige menen: Neen. Maer dat hyse Gode toe gheheylicht heeft, na de wyse der Nazarenē, om haer leven lang, in eenen eensamen staet, onghetrouw te blyvē, ende daerom Iudic. 11. 37. wordt geseyt, dat sy ginck te beweene, niet het verlies van haer levē maer haer tocomende staet: want sy genen man bekendt en hadde, vers. 39. Datter gheseydt wordt vers. 40. dat de dochterē Israels jaerlijcx haer beklaghde. Moet, na luydt des Hebreuschē Text. Lethanoh genomē worden, Dar sy gingen om met haer te praeten, en redenen te hebben en haer te troosten. 'Tselve woort, wort in dien sin, mede genomen. Lethanu, Judi, 5. 10

138 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Ten anderē, Jephthe leven ende bloedt, van zijn eenighe dochter, die hy hadde, wort van den H. G. geprefen, om de uytwelcke belofthenisse (als eenige uytleggen) volbracht heeft, genementheydt zijns geloofs, Heb. 11. 32. lijk hy hadde beloofd, *Judic. 11. 30. 31. 39.*

Hoe soude dat over-een-komen, met een onnatuerlicke moort? Maer Iephthe belooft nochtans, sulky seggen, dat tot sijner huysdeure soude wtkomen, den Heere ten brandt-offer offeren soude, vers. 31. Men moet dat soo nemen: Indien het sulcks is, dat men behoort te offeren, soo niet, soo wil ick het den Heere toe heyligen. Men sal seggen, waerom dan scheurde Iephthe zijn kleederen, vers. 35? Dat gheschiede ten aensien van hare beloofde maeghdelickheydt, 'twelck eenen vloeck, onder de Ioden was: Want den staet ende belofte van maeghdelickheydt, en hieldense eertijds niet, voor eenen staet der volkomentheydt, gelijk de Monicken doen, maer voor eenen staet der ellendigheydt, ende daerom scheurde Iephthe zijn kleederen, &c. Ende besluyte, dat hy zijn dochter niet ten brandt-offer op-gheoffert heeft, maer alleenlick afgefondert heeft, om een eenfaem leven te voeren, ter eeren, ende dienst Gods.

Wt desen exemplen kanmen afnemē, hoe seer alle Christenen verbonden zijn, Godt danckbaerheydt te geven, voor de gegevene triumphen ende weldaden, die hy aen ons ende onsen Landen, doet: want alhoewel, in der Princen handen is den kryghen tot voordeel van Godts Kercke te beginnen, nietemin is het alleen in der macht Gods, *de Victorien te verleenen. Alle heyl ende verlossinge is van Godt. Sijn handt verdriest den Heydenen. By den Heere vintmen hulpe, en synen zegen is over zijn volck. By den Heere is ghenade, ende vele verlossingh by hem.* Doch daer is gheen dinck, dat Godt meer af keerick vanden mensche maect, dan de ondanckbaerheydt, van eenige weldaet, die hy bewijst: Want daer de menschen, willen om haere weldaden gedient worden: God de Heere begeert alleen daer voor ghedanckt te zijn. De Christenen behooren hen wel te wachten, dat sy Gode, voor syne weldaden niet ondanckbaer en sijn: want de ondanckbaerheydt vande ontfangen weldaet, maect den mensche onbequaem, om wederom een ander te verkrijgen. Om een ondanckbaren mensche te helpen, en heeft, noch God begheerte, noch de vromluyden, en hebben een wille, om hem te dienē. Dewijle da

Proverb. 21. 31

Ion. 2. 10.

Pfalm 44. 3

Pfalm 3. 9

Pfalm 130. 7.

Ingratitudo inimica est animæ, exinanti-
tio meritorum, vir-
tutum dispersio, be-
neficiorum perditio,
ventus urens, siccans
fontem pietatis, tor-
rens misericordiæ,
fluentia gratiæ. Ber-
nard, sup. Cant,

nu, door de voorvallende oorfaecke, van dese *Groote Victorie* (ons aenghekomen door 't innemen van de vermaerde Stadt *Wesel*) materie tot dancken ghegeven wort, laet ons niet ondanckbaer sijn, maer ons selvé verobligeert houdé, den Heere daer voor hertelijck te dancken ende synen H. Naem pryfen, met David seggende: *Hoe sal ick den Heere vergelden alle zijne veldaden, die hy aen my doet? Ick wil den heylsamen kelck nemen, ende des Heeren Naem predicken. Ick wil myne ghelofte den Heere betaelen voor alle zijnen volcke.* Indien den *Coninck David*, een Propheet, ende heylich vvesende voor Godt, ende die oock so aengenaem was, niet en wiste, wat hy Gode soude offeren voor de veldaden, die Godt hem dede, wat sulden dan wy ellendige menschen doen, die niet en weten op't duysentste-deel, hoe wy Gode vergelden sullen sijne veldaden, noch niet en hebben om hem te geven? Tghene dat hy ons verleent, dat is sijn genade, om hem te dienen, ende geen oorlof om hem te vertoornen; daeromme tot eene wederdanckbaerheyt van eene soo *groote Victorie* der Stadt *Wesel*, en sullen wy Gode niet schencken rijcke Iuwelen, met den *Romeynen*: ofte silver ende goudt, met den *Griecten*: noch ons eygen bloet, gelijk *Silla* dede: Nochte mede onse dochter, als *Jephte den Gileaditer* (gelijk eenige in sulcke opinie steecken) dede. Maer laet ons Gode opdraegen, een gehoorlaem herte, tot volbrengen van zijnen H. wille; Laet ons *geestelijcke offerhanden* doen, die Gode behagē, door *Iesum Christum*. Laet ons, onse lichamen Gode begeven, tot een levende, heylige, ende welbehagende offerhande, welck is onsen redelijcken Godsdienst.

Nihil est quod adeo indignationem provocet Altissimi, sicut ingratitude, ipsa est malorum provocatio, beneficiorum exanatio, meritorum exterminatio. Petrus Rainf. in quad. Epist.

Psalms 116.12

vers. 13

vers. 14

Iudic. 11. 38

1 Petr. 2. 5

Rom. 12. 1

De natuerlicke redē ende redelijckheydt leerd ons, datmen

ren *Schepper* niet met 'tgesang? Eē *Leeuwercke* prijst sy niet met hare vrolicke stemme de wercken Gods? *Bartas*, een fransche Poët, heeft dat seer aerdich uytghedruët met dese verskens:

La gentile Alovette avec son tire-lire,

Tire, lire, aux fachez, tire-lyrant tire

Vers la route du Ciel: puis son vol vers ce lieu

Vire, & desire dire adieu Dieu, adieu, Dieu.

Alauda dulcisonantes sonos edit, cum alarum remigio, aëra per vacuum ferit atque affurgit in auras, loquacique gutture canoras modulationes crebrò, per totū diem emittens, viatorem fallit.

Pfal. 148.7

Ælianus.

Eesai. 1.3

Een notable Historie van een Papegay uyt de silvere Vloete, vanden Spangiaerts, by d'onse gekregen.

Inghelijckx, een *Leeuw* kendt zijn pleegher ofte voeder, Hy wordt door Gods cracht verzaedt, welcken hy bidt met bescheedt, Psalm 34.5. Die *Hemelen* allen t'halven, ende de *Watern* die boven aen den Hemel zijn, die loven den Name des Heeren, Psalm 148.4.5. De *Raeven* roepen Godt aen, ende hy letten op haer gheschrey, Psalm 147.10. Job. 39.3. De Coning David vermaent alle creaturen, den dieren op den velde, den visschen in der zee, dat sy Godt fulleren loven, Psalm 148.7. De Romeynsche Historien spreecken van Draecken, ende andere wilde Beesten, dat sy de veldae ende 'tgoedt aen hen bewesen, met danckbaerheydt erkend hebben. By Eesaiam de Propheet, seght Godt mede: *Een osse kent zijn Heere, ende een ezels de Kribbe zijns Heeren.* Ick en kan alhier niet onverhaelt voor-by gaen, 't gunt voorghevallen is, ten tyde, doe de Heer Generael Pr. Heyn in den jar onses Heeren xvj^c. ende xxviij. veroverte hadde de Spaensche silveren vloote, hoe dat in het Schip, van den ghemelder Heer Generael, een Papagay was, dewelke uyt de Spaensche Vloete gecommen ende becommen was, welcke hoorend het geclanck van 'tsilver, datmen aldaer inventariseerde, end vernemende het blyde gelaet vande Commijsen, begoft luytkeels uyt te roepen in 't Spaensch:

Victoria

*Victoria, Victoria: O que buene va! O que
buene, que buene va! Victoria, Victoria.*

Dat is:

Victorie, Victorie: O hoewel gaet het ons! O hoe
wel, hoewel gaet het ons! Victorie, Victorie.

Dewyle God eertijts *Bileams Ezelinne* den mont opende, om Num. 22. 27.
haren Meester aen te spreken, wie sal dencken dattet buyten
propoolste geseyt wort, so wy seggen, dat de tonge van desen
Papegaey (het zy soo dat hem de woorden te vooren waren
geleert) ter bequamer tijt mede los ghemaect zy, ende door
Godes bestieringe (sonder welcke, *niet en haeyr en valt, Van* Mat. 10. 29.
onsen hoofde, of 'tis synen vville) beweeght is geworden, om
ter tijdt van soo groote Victorie ter Zee, den Matroosen bin-
nen scheeps-boort zulcke aengeleerde spreucke, inde ooren te
klincken, ende daermede de blijde Victorie voor te stellen, vers. 30
om daer door indachtich te vvorden, aen haere danck-seg- vers. 31
ginge tot Godt Almachtich voor syne mildadicheyt? Want
erkennen de beefken Gods weldaeden, na hare wyse, hoe
veel te meer de menschen, jae de Christen-menschen sullen
naers Gods weldaden, ter tijdt van eenige Overwinninge, er-
kennen met pryfen ende dancken? Laet ons dan nu, ter tijdt
deser *Victorie van WESEL, vrolijck zijn, ende den Heere onsen* Apoc. 19. 7
Godt de eere geven: Looft den Heere, die tot Zion woonet, ver- Psalms 9. 12
ondicht onder den lieden zijn doen. Ia looft den Heere: want onsen Psalms 147. 1
God loven, is een kostelijck dinck: sulcken lof is kostelijc ende schoon.
Lovet ghy knechten des Heeren, *lovet den Name des Heeren.* Psalms 113. 1
Geloof zy des Heeren Name, *van nu aen tot in eenicheyt. Van* vers. 2
den opganck der Sonnen tot den onderganck toe, sy geloof den Naem vers. 3
des Heeren.

S 3

2. Maer

142 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

2. Wie de gene zijn,
die God sullen dan-
cken over het innemē
der stad Wefel,

2. Maer wie zijn de gene, die over dese *Victorie* van de
Stadt *Wefel*, Godt dancken sullen? Ick antwoorde: *Alle*
man, sal Godt daer voor dancken, jonck ende oudt, rijck ende
arm: om kort te seggen,

1. Kleyn,
ende

2. Groot.

Dat is: die *Jerusalem* geluck wenschen: die Gods Kercke lief heb-
ben: die de vrede wenschen binnen onse mueren, ende gheluck in
onse palleyfen: die om haeren broederen wille *Jerusalem* de vrede
wenschen, die om des Huys wille des Heeren onses Gods, *Je-*
rusalems beste soecken, die de opbouwinghe van de mueren te *Je-*
rusalem, (dat is Godes Gemeynthe ende welvaren van *Zion*,
van herten wenschen, ende beminnen. In 't dancken end
nutten van Gods weldaden, in't algemeyn (als zijn de *Victo-*
rien) daer moeten de *Regeerders* ende *Onderdaenen*: de *Over-*
sten ende het ghemeene volck te samen een lijn trecken, end
als een *Corpus* ghelijckelijcken Godt dancken. Doen *Phara-*
was verflaghen, doe sanck *Moses*, ende de kinderen *Israels*, d
liet den Heere, ende spraken: *Ick wil den Heere singhen: wvan*
hy heeft een heerlijcke daedt ghedaen: peert ende wvagen heeft h
ghestortet in de zee. Even soo, doe *Esther* tot den Coninc
Assuerus was ghegaen, ende ghesproocken hadde, ende d
Hamans boose aenflaeghen, die hy teghens de Iooden gh
dacht hadde, op synen kop ghekeert vvaeren, ende hoeme
hem ende zyne Soonen aen den boom hanghen soude: so
namen de *Ioden* op haer, ende haer zaedt, ende op alle die t
hen gaven, dat sy jaerlijcx souden houden twee daghen, als
daer toe bestemt waren, om Godt te dancken, ende ov

Pfalm 122.7

vers. 8.9

Pfalm 51.20.

Rex, viva Lex.

Exod. 15.1.

Go

Gods genade aen hen bewesen, hen te verblydē, ende die niet te vergheten, maer te houden ende behouden: *Sy, ende haere kinderen, ende kindts kinderen, alle gheslachten, in alle Landen ende steden, Esth. 9. 27:* De godtsalige vrouwe *Debora*, willen- Esth. 9. 27.

de groot ende klein op-wecken, om Godt te dancken, over de groote Victorie, vvelcke Israel ghekreghen hadde, teghens der Cananiteren Koninck *Jabin*: doe sangh *Debora*: *Hoort*

toe ghy *Koninghen*, merckt op ghy *Vorsten*: ick *Uvil*, den Heere *Uvil* ick singhen, den Heere den Godt Israels *Uvil* ick speelen, *Judic. 5. 2.* *Mijn herte is Uvel aen de Regenten Israels, die daer*

Urywillich zijn onder den *Uolcke*. *Looft den Heere, vers. 8.* *Ghy die op schoone ezelen rijt, ghy die in het gherichte sit: ende singht ghy die op den Uvegh gaet, vers. 9.* Alsoo moghen wy huyden

ten daege wel seggen: *Ghy Heeren van den Landen, ende Regenten van alle steden, in dese vereenichde Nederlanden:*

ghy Edelen, die op kostelijcke Heynsten rijdt, ende ghy die by den wegh gaet, ofte arbeydt in uwe ackeren, ofte t'huys sittet, om u met uvver handen vverck te generen, lovet den Heere, singhet den Heere over dese groote Victorie, die desen

Landen, door het overgaen van Wesel, aenghekommen is: Want het is een soo schoone ende groote Victorie, voornamentlick inde constitutie ende gelegentheyt vanden staet on-

ses Landts, ende ten desen tijde, als daer oyt een Victorie, desen Landen is toeghecommen; Twelcke, ten verscheyden respecten, kan aenghewesen worden. Want isset

niet, dat,

1. *Door de veroveringhe der Stadt Wesel, de macht der Ho: Mog: Heeren Staeten vergroot: haer gebiedt verder uytgebreydt: haeren staet ghestijft, ende ghesterct is gheworden?*

2. *Isset*

Daer zijn (in dese dagen) eenige consideratien op de inneminge der stad Wesel, uytgegeven, by druck, welcker kort inhoud was als volgt

1. Dat hier door de sleutel van onsen tegenwoordigē staet, de deure van ons huys, teghens alle vreesse van overval ghesloten is.

2. Den vyanden benomen is, den pas over onse Revieren, ende de toevoer van alle materialen ende ammonitien afghefneden zy.

3. Des duytschen Keyfers vyandische resolutien, tegen dese Landen, omgestooten zijn: en den Heere Staten Generael gelegetheyt nuyfy, om soo sy willen, zijn Rijk ongelovelicke schade aen te doen.

4. De staet van onse bontgenooten tegen den Koning van Spaëgien (die eē Westers Monarchie tracht op te richten) verskert zy.

5. De behoudenisse der Geref. Reli. door de gantsche Werelt, tegens de Roomsche vervolginghe, vaster ghemaect zy.

6. De Cheurvorst van Brandenburg te beter tot de possessie zijnder Landen van Gulick ende Cleef, gheraken sal.

7. Dat de openbare exercitie van de G. Relig. door den selven Vorstendomme, geprefereert sal konen worden.

8. Mede de behoudenisse vande Leere des H. Euang. binnē Wesel (alwaer de vyanden, die meynden te extirperen) buyten perikel nu ghestelt zy.

9. Dat de goede G. tot Wesel, onverhindert tot hare neringe en vocatione gekomen is.

10. Dat die stad Wesel, tot onsen staet overgeset is, sonder eenighe kosten van oorloghe te doen.

11. Dat wy Meester geworden zijn van de stad Wesel, sonder dat ondertusschē de vyant ons yets heeft ontnomen.

12. Datter eenen grooten buyt in de selve stede ghevonden is.

13. Dat de Coningh van Spaengien door het verlies van syne

2. *Isset* niet dat hier door de desseingen van den vyanden gebroken zijn, ende de tegenwoordige saecken onses Lants een ander fatsoen ghecreghen hebben?

3. *Sijn* hier door niet vele verborghene saecken aen den dach ghecommen? Vele heymelijcke vyanden des Vaderlands ontdeckt gheworden? D'ooghen der Regenten vanden Lande geopent, om neerstigher te letten op de versekeringhe van haeren staet?

4. *Sijn* niet hier door vele vivres, ende ammonitien ende andere provisie voor haer legher, den vyanden ontnomen, soo dat zy als raedeloos, niet en wisten waer sy keeren, ofte wenden souden, ende wat sy ter handt nemen souden?

5. *Heeft* het overgaen der stad *Wesel* niet te weghe ghebracht, dat de Keyserliche soldaten ende de Graef *Monte Cuculi*, de stad *Amersfoort* te eerder hebben moeten verlaten: ja dat sy hen t'eenemael uyt de *Veluwe* ghepact hebben?

6. *Sijn* de Inwoonders deser *Landen*, niet wackerder ghemaeckt, om op haere hoede te zijn, ende voortaan beter te passen op de waepenen, om daermede, inden tijdt van noodde, ghereet te zijn?

7. *Sijn* niet vele Roomsche Catholijcken (die wel voortijden de compste van den Spaengiaerden gewenscht hebben) nu niet afkeeriger, van sodanige quade Naburen, geworden: die noch oudt, noch jonck, man noch wijf, dochters noch kinderen en verschoonen, daer sy meester zijn? Te meer, om dat sy met ons wel vernomen hebben, hoe quaedt huys zy

oock binnen *Amersfoort* gehouden hebben, alwaer sy, die papisten ende pauf-gefinden, meer overlast ende schaede gedaen hebben, dan die van de Ghereformeerde Religie: De

huysen

huysen van de Roomsche Catholijcken met veerthien ofte vijfthien soldaeten beswaerende: daer en teghen, inde huysen der Ghereformeerden, maer twee, ofte drie, ofte vier foryrende; de huysen vande Predicanten ongheschent latende.

8. *Sijn daer en boven*, door 't overgaen van *Wesel*, onse Steden, niet beter verskert teghen d'invafie der vyanden? als die nu wat verder van ons, als te vooren, haer logement moeten nemen, ende niet meer een soo stercken Burgh ende Magafijn after de rugghe hebben, als sy ghehadt hebben.

9. *Sal daer en boven*, in desen Lande, de gantsche Gemeente niet willigher haer betoonen, om de verordineerde ongelden, schattinghen, hooftghelden, ende andere opcommende penningen, aenden *Ho: Mo: Heeren Staten*, uyt te reycken, om daer mede den krijgh des Heeren, teghen onsen vyanden te voeren?

10. *Sijn de belegerde binnen 's Hertogenbosch*, niet te verslagerder int ghemoet gheworden, door 'tinnemen vande Stadt *Wesel*, alsoo dat sy te eerder ende meerder, met elcanderen resolveerden, om een goet accoort met onsen doorl. Prince te maecken?

11. *Jffet niet door dese Victorie vā Wesel*, dat alle uytlandische Coningen, Vorsten ende Princen te meer geaffectioneert ende ghenegen sullen sijn tot desen Landen, om die op alle maniere te assisteeren, tegen dat Huys van Spaengien, bemerkende dat de *Heere God* zy met den *Regenten* ende volcke deser Landen, welcken hy door zijn vaderlijcke ghenade, soo heerlijcke victorien, te zee ende te lande, verleent?

12. *Ia, door dese overwinninge der Stadt Wesel*, wert allen

T Patriotten

amonitie aldaer grootelijcx ghedifcommodert is.

14. Dat dese landen door 'tinnemen van *Wesel*, gecomen sijn tot vermeerderinge haerder comercien.

15. Dat onse schade geleden inde *Veluwe*, daer door weder gherepareert, ende onse reputatie by allen Potentaten, vergroot zy.

16. Dat hier door, de vyandē vernootfaect zijn gheweest, *Amerfort* te verlaten, ende hare fortē op den *Ysel*.

17. Dat onse landē, daer door, voor alle brantschattē sijn gepreserveert.

18. Dat oock den grootē aenslach der vyanden op desen landen, daer door belet sy.

19. Dat 't incomen der vaster goederen in desen landē, daer door vergrootet sy.

20. Dat de Stadt vā *Amsterdam* in haere negotie, hier door gestijft sy. &c.

Na dese confiderationen op de inneminghe van *Wesel*, wijft de *Authour* noch aē, wat wy daer uyt te lettē en waer te nemen hebben. Namentlijck.

1. Dat *God* een *authour* is van dese grootē victorie.

2. Dat de vyanden te vergeefs haer tegen den Heere beraetslaghen. 3. Dat wy schuldich zijn, God voor sijne genade te dancken. 4. Dat wy al ons levē lanck voor dese verlossinghe hem sullen dancken. 5. Soo wy daer inne naelatich sijn, so sal Gods strafse ons wel vinden. 6. Dat het niet ghenoech sy met den monde te belijden Gods genade, maer moeten ooc met de wercken der danckbaerhz dat betoonē. 7. Dat wy sullen bekennen, hoe groote krijghev. 8. Dat wy ons, op onse groote macht van krijgsvolck, niet verlaten moghen. 9. Dat hier uyt de generaele verlossinghe der Geref. K. vastelijck te hopen zy. 10. Dat de vreesse vande duytsche of Keyserlijcke macht, met welckmen ons dreyghde, daer door afgheleyt is. 11. Dat Godt ons meest ghezeghent heeft, als wy alderminst ons verlaten hebben op de hulpe en bystant onser bontgenooten. 12. Dat wy nu groote gelegentheyte becomen hebben, om den vyant te ontweldigen Lingen en Ringelborgh, die ons groote schade doen. 13. Dat wy nu middel en occasie bekomen hebben om onse landen te beslyten, ende den vyant het overcomen over onse wateren, te benemen. 14. Dat wy nu meester vanden Rijn tot Ceulen sijn, waer door de negotie inden landen, sal toe nemen. 15. Dat den Cheur-vorst van Brandenborgh, hier door te eerder can, aen sijne rechtv. actie ende pretentie gheholpen worden. 16. Dat de suyvere Religie, tegens de verstoringhe vanden Hertogh van Nieuborgh, hier door te meer can gemainteneert worden. 17. Dat door 't innemen van Wesel wy gelegentheyte bekomen hebben, om Brabant ende Vlaenderen vande Spaensche ende Paepsche slavernije te verlossen. 18. Dat wy onse gheleden schaden, die de Keyser ghedaen heeft in dese landen, nu wel weder uyt sijn Rijk connen halen, ende hem een afschrick te maken niet meer tegens ons te comen. 19. Dat oock hier door middel ghegheven wert om onse bontghenoten in Duytslandt te helpen, en den Coninck van Bohemen aen sijn erflanden te brengen. 20. Dat wy geleert worden goede sorghete draghen, om onse steden ende frontieren te bewaren, op dat de vyant ons van ghelijcke, by surprinse niet yets afen neme. Alle welcke consideratien ende leeringhen dienen, om de grootheydt vande victorie van Wesel aen te wijzen.

Om dese ende meer andere insichten, uyt het veroveren vande Stadt *Wesel* redunderende ende spruytende, laet danyder man dese *victorie* groot achten. Laet groot ende cleyn hem daer voor dancken. *Slaet inde handen, allen volcken, ende juychet*

juychet Gode, met vrolijcken geschalle. Want de Heere de Alder-
 hoogste, is verschrickelijck, een groot Coninck op den gantschen
 Aertbodem. Hy dwinght onsen vyanden onder ons, ende de lieden
 onder onse voeten. Psalm. 47. 1. 2. 3. Gaet tot sijnen poorten in Psalms. 47. 1.
 met dancken, tot zijnen voorhoven met loven: danckt hem, looft
 zijnen naeme: want de Heere is vrientlijck, ende zijn ghenade duert
 ewigh, ende zijne vvaerheydt voort ende voort. Psalm. 100. Psalms. 100. 4.
 4. 5. Yegelijck spreecke: Looft den Heere mijn ziele, ende alles wat
 in my is, synen Heyligen Name: Looft den Heere mijn ziele, ende en
 vergeet niet, dat hy zijn Kercke, ende zijn volck in desen lan-
 den (oock in desen jaere 1629. ende op ander tijden) so veel
 goets ghedaen heeft. Psalm. 103. 1. 2. Psalms. 103. 1.

III. Doch, hoe salmen den Heere God dancken, voor
 dese groote victorie van Wesel? Men sal hem dancken:

1. Met opene teecken en van blijdschap, met tluysen
 van klokken, ende vieren te maecken.
2. Met den monde.
3. Met der herten.
4. Met de vvercken ende leven.

1. De Ghemeynte Gods ten ouden tijden, den Heere ha- Psalms. 20. 6.
 ren Godt danckende, voor haere welvaerdt, sprack: Wy
 roemen Heere, dat ghy ons helpt, ende inde name onses Gods, vver-
 pen wy de baniere op. De Baniere, was een uytterlijck teecken
 van blijdschap ende victorie; daer by oock quamen musica-
 le instrumente, met welke dat sy de herten meer verweecten,
 tot vreughde ende dancksegginge. Doe David weder gheco-
 men was der Philisteen slach, de vrouwen quamen uyt al-
 len steden Israels, met ghesanghen ende reyen, den Coninck Saul

148 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Men sal Godt dan-
ken met vreughden
teeckenen:
1. Sam. 18. 6.

Iudic. 11. 34.

Exemplen

Pfalm. 68. 26.

Eccl. 47. 9.

Pfalm. 46. 1.

Pfalm. 150.

Verf. 1.

*teghen, met tamborijnen, met vreughden ende vedelen; Ende de vrouwen songen teghen malcanderen, ende speelden ende spraecten; Saul heeft duysent gheslaghen, daer en teghen David, thien duysent. 1. Sam. 18. 6. Doe Jephtha quam tot Mizpa, voor sijn huys, na zyn victorie die hy ghecregen hadde teghen den Ammoniters: siet, daer ginck zyn dochter uyt, hem te ghemoete, met tamborijnen ende reyen. Iudic. 11. 34. Doe dat volck Gods, den Heere haren Godt loofden, so gingen mede sangers voor hene uyt, daer na de speelliedē onder den Maeghden, die daer bommeden. Pfalm. 68. 26. De Coninck David, die seer yverich gheweest is om Gods wercken te prijsen, ende zijne veldaden, met een schoon liedt te verheffen, die en maecte niet alleenlijck daer toe de lof-sangen, maer lietse met instrumenten oock speelen: dewelcke oock bevondē hebbende dat God zyn Kerke wonderbaerlijck behouden hadde, teghens het ghewelt des werelts ende des sathans, soo maecte hy een lof-sanck om vanden kinderen Korah voor-ghesonghen te worden: de Hebreusche text heeft aldaer (Pfalm. 46. 1.) het woordeken *Alamoth*, twelck voor een *Instrumentum Musicum* ghenomen can worden, daer mede sy, in soete harmonie, haere lof-sanghen ghemoduleert ende ghesonghen hebben, waer toe, de gheheelen Pfalm hondert ende vijftigh is dienende, daer de Propheet seght:*

*Prijst den Heer alom end om,
Prijst hem in sijn Heylighdom
Inden Hemel wytghebreyt,
Ende door sijn cracht bereydt.*

God de Heere sy hooch ghepresen
 Om sijn wonderbare macht,
 Om de grootheydt ende cracht,
 Van sijn eeuwich Godlijck wesen.

vers. 2.

Datmen by der stemgesanck
 Volghe des Basuyns gheclanck,
 Psalter, ende Harpen soet,
 Om te loven Gods Naem goet.

vers. 3.

Op Violen ende snaren,
 Cyter, Orgels ende Luyt,
 Wilt met Trommelslach ende Fluyt
 Sijnen lof-sanck hooch vermaeren.

vers. 4.

Looft Godt met Cimbaleu hel,
 Ende met Schalmeyen Spel,
 Sijnde in u ghemoet verheught,
 Looft den Heer met rechten vreugt.

vers. 5.

Laet al wat can tonge roeren,
 Ofte wat gheest ende adem heeft,
 End op deser Werelt leeft,
 Inden mont Gods lof-sanck voelen.

vers. 6.

Hallelu-jah
 Gheeft den Heere, prijs ende eere.

De vreughden-Teeckenen ende vyinghe, die de Ioden over de overwinninghe, die sy teghen Haman (haren doot gesworen vyandt gekregen hadden) hielden, waren dese: Dat

Vreughden-Teeckenen in tijdt van Victorie teghen zijne vyanden.

T 3

sy da-

150 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Eft. 9. 19.

sy daeghen des *Welleuens* ende *blifschappen* hielden: ende den anderen *gheschencken sonden* ende den *armen mede deylden*.

De vreugden-teecken en vyinge over 'tinnemen vande stercke, vermaerde stadt *Wesel*, int leger vanden Doorluchtigen Prince van Oraengien voor s' *Hertoghenbosch*, sijn in voeghen ende manieren geschiet, als volght.

Op den 24. Augusti 1629. is door het gansche Legher van sijn Excel. P. vā Ora. voor s' *Hertoghenbosch*, een generale danck-segginge gedaen over het veroverē vande stadt *Wesel*, ende daer is ter selver tijdt seer triumphantelijck gheviert. Het gheschut wiert op de stadt vele reyfen los gheschooten: oock eenighe Granaten inde stadt geworpen. En des anderen daeghs na de vieringe, wierden eenighe vande Vaendels van *Wesel* int Leger ten toone gestelt, datse die vā s' *Hertoghenbosch* sien mochten, want onder dien, was een nieuw Vaendel met een root cruys, dat *Pieter Mulder* den Prince toegebracht hadde, tot een tecken van 'tgeluckich succes sijnder surpinse ende aenslach. De welke van den Prince ooc seer blijdelijck ontfanghen wiert, seggende tot

Sijn Excell. hadde last ghegheven, dat niemant beginnen soude teekenen van vreughde te betoonen, voor het Signael van sijn lacht voor *Creveceur* ghedaen wierde. Madame de *Princesse* begaf haer op de wallen van 't vermeldte Fort. Het lacht loste sijn Canon, doen schoot het *Fort Creveceur* met acht stucken: aldan de *Reduytē*, langs de *Bosse-sloot*: daer na mijn Heere *Pinsin vander A*, Heer tot *Deyl*, &c. Doen, de groote ende cleyne Schants: Voorts het Canon van het quartier van sijn *Excellentie*: daer na, sijn *Genade van Brederode*, van sijn Fort teghens de *Petteler*: daer na, sijn *Genade Graef Ernst*, met sijn heele ende halve *Cartouwen*: ende voorts tot *Orten*. Als het grof Canon ghespeelt hadde; begonden alle de *Musquetiers*, ende deden twee *chargien*, ende 'tgingh om 'tganische Leger, ghelijck een loopent vier. De *Pieckeniers* hadden *fackelen* ofte brandende *busselen stroo*, aende toppen van hare *piecken*, sy mochten wel *glinsterende spieffen* ghe-naemt worden, *Nahum 3. 3.* want de *pyckeniers* gingen soo door *malcanderen*, ende scheinē als *dwalende sterren. Iudæ 13.* maeckende een *cierlijck gheflicker: Ignibus tota castra fulgebant.* Onder dese *blijdtschap* vereerdemen de *belegerde*, met een *Mortier*; dan van sijn operatie wierter niet ghehoort. De *Ruyters* stonden op 'tpleyn, ende bedreven groote *vreughde*, ende schooten alle te ghelijcke los. Andere *krijghs-vierteecken*

kenen van vliegende Draecken, ende Vierpijlen ontbraecken-
der niet, soo dat het gheheele Legher, ghelijck in een vlamme
stondt. De Schippers, int quartier tot Enghelen, brandeden
peck-tonnen, ende hingen lanteernen aen hare masten. Dese
vieringhe wiert van sijn *Excell.* ende *Madame de Princesse* ge-
sien: maer (soomen seght) niet van *Grobbendoncq* de Gouver-
neur, also hy aent podagra kranck lagh, binnen de stadt 'sHer-
togenbosch.

Wat belanght de triumphe ende vieringhe, diemen dede
in allen steden van Hollandt, ende andere plaetsen ende Lan-
den onder dese *Unie*, die wierden gedaen met grooter vreug-
den. In onse Stadt *Haerlem* hoordemen 't gheluyt der Cloc-
ken, 'tgheroep van veel honderden, die daer riepen *Victorie*,
Victorie *Victorie*: *Wesel is ons!* De Toorn was met lanteernen
rontom behangen, de stucken Canons wierden op de stadts-
mueren gheloft: men schoot inde locht vele vierballen: op
allen straeten wriedender peck-tonnen ghebrant ende groote
vieren ghemaect. Op de Marct waren twee houten toorens
ghemaect, daer in twee ofte dry mannen haer verberghen
souden, uyt welcke vele schoone vierwercken gheschooten
wierden. Daer was ooc een Schipken met volle seylen; wel-
kers kiele voorsien was, met een saghe vol tanden, hadde op,
enighe vierwercken die los schooten, al oft vier-roers ghe-
weest warē: ende daer mede wiert verthoont, de *Overwinninge*,
die eertijds, int jaer ons Heeren duysent een hondert ende
.xxxiiii. de vrome *Haerlemmers* (onder 't beleyt van haers
Graefs Floris andere sone, die ghenamt was *Willem*) beco-
nen hebben, in Egypten, de stadt *Damiaten* (die oock *Pelus-*
ium ghenamt is) innemende; de yfere ketenen (met welcke
haere,

Pieter: o mijn sone,
mijn kint: mijn sone,
is het also geschiet?
Is hes soo? Soo is
het een louter werc
van Gode, ende niet
van menschen.

De belegherde dese
vreughden-teecke-
nen ziende, hebben
beginnen te geloven
dat Wesel al verlorē
was, ende den moet
geheel van dien tijt
latende vallen, be-
gonden sy binnen de
stadt te sprecken
van overcomen.

c. Doe Alexander de
Paus van Romē de
3. uyt schreef een ge-
nerale Cruys-vaert,
om weder te recu-
pareren de H. Stadt
Ierusalē, is eē groo-
te Chrijchsmacht
der Christenen, on-
der het commande-
ment vandē Room-
schen Keyser Frede-
rick d'eerste opge-
trocken, ende heb-
bē belegert de stadt
Damiaten, die sy
door de kloekheyt
ende practijcke der
Haerlemmers heb-
ben ingecregē. Tot
welckers gedachte-
nisse, in voortijden
de jeught van Haer-
lem placht op den
1. Iannuarij eenighe
scheepkens met ge-
saeghde voorstevens
ende beeldekens op
stocxkens ghesceec-
kē, inde opentlijcke
Ommegangē om te

dragen, tot memorie
van dese geschiede-
nissen, hanghen all-
noch eenige scheep-
kens inde groote
Kercke tot Haerlē.
Daer hanghen oock
inden toorn, twee
klockjens van koper
van Corinthen ghe-
maect, de welcke
een helder gheluydt
gheven; die, van dese
saecke, Damiaetiens
ghenaemt werden.
Adr. Junius in Chro.
van Haerlem.
2. Godt sal mē danc-
ken met den monde.

Hebr. 13. 15.

Psalm. 34. 1.

haere haven sterck toeghemaect was) af breeckende door't
ghevult van hare schepenen, die met scharp-getande saegen,
aende stevens, vooren voorsien zijnde, met stercken voor-
winde afcomende, ende tot inden binnensten boesem vande
haven toedringende, een openwegh voor de vloote der Chri-
stenen ghebaent hebben, om tot de stadt *Damiaeten* te seylen,
ende die te veroveren.

2. Beneffens dese uytterlijcke vier-teecken van vreugh-
de, soo hebben de ghelovighe, Godt oock gedanckt met luy-
der stemmen (ghelijck sy daer te vooren inde Kercke met een
danck-seggende Predicatie, daer toe vermaent waren) ende
met den monde hebben sy Godt almachtigh over het inne-
men der stadt *Wesel* ghepresen ende gheloest. Want als men
Gods weldaden gheniet, men moet niet, by zijn vreughde
vergeeten, *Gode offerhande des lofs op te offeren, dat is, de vrucht
der lippen die sijnen Naem belijden. Heb. 13. 15.* De monden der
Christenen moeten ghelijck zijn, den gulden fioelen, vol lief-
feljcken reuckwercx der danck-seggingen. De Coninck *Da-
vid*, uyt handen vanden Coninck *Achis* verlost zijnde, en
heeft desen lof-sanck niet vergheeten, wanneer hy singht:

*Ick onvil zijnde verblijdt,
Godt prijsen ende maecten groot:
Mijn mondt sal nu zijnen lof bloot,
Vercondighen breedt end' onvijt.*

*Ick heb gheen ander vreught,
Dan dat ghepresen sy de Heer,
Op dat sy, die benaut sijn seer,
Daer door overden verheught.*

Insg

Inghelijcx vermaent hy de Gemeente, dat sy haren Godt Pfalm. 98. 4. 5.
 sal juychen, sal singhen ende roemen met lof-sanghen, met harpen, Pfalm 33. 2.
 met psalmen, met trompetten ende basuynen, ende hy daerinne Eph. 5. 19.
 voorgaende, segt: *Ick wil des Heeren Naem predicken.*

In desen hebben wy de H. Engelen tot voorgangers ende
 Leermeesters: want de selve, ten tijde der Gheboorte onses
 Heeren ende Salighmakers *Jesu Christi*, verschijnende met
 groote claerhey, hebben Godt gedanckt ende ghelooft, met
 luyder stemmen segghende: *Eere sy Godt inde hooghste Heme-* Luc. 2. 14.
len: ende vrede op der aerden, in den menschen een goet gevallen.

Hebben dit d'Engelen Gods ghedaen met haere hemelsche Angeli è caelo pro-
 stemmen, veel meer sullé de Christ-geloovigen op aerden, ten deutes, natum Ser-
 tijde ende stonde van tijtlijcke verlossinghen, haere stemmen vatozem cantu no-
 des danckx laten hooren, om te vercondighen Gods wonde- bis significantes, o-
 ren, die hy aen zijn volck ende Kercke, doet. Ia dat een yder stédunt. quanti Deus
 segghe met luyder stemme: *Danckt den God aller Goden: vwant* filium suum, quanti
zijne goedertierentheydt, duert eeuwelijck. que nos faciat.

Even soo hebben de Pfalm 26. 7.
 godsalighe, t'allen tijden, Godt ghedanckt met woorden Pfalm 136. 2.
 ende ghesanghen; te weten: *Moses, Debora, Barah*, daer van Exod 15. 1. 2. 3.
 wy te vooren ghesproocken hebben, ende meer andere. De Iudic. 3. 23.

De Godsalighen Coninck *Josaphat*, voor de groote victorie, die
 hem *Godt de Heere* verleent hadde, ende voor den grooten buyt
 die hy ghekegen hadde, heeft hy met sijn volck, *Godt* opent-
 ijk ghedanckt in een dal, 'twelcke hy noemde *Berachah*, dat 2. Paral. 20. 26:
s: Dal des lofs: Ende van daer toogh hy te *Ierusalem* met psal- verf. 28.
 eren, harpen ende trompetten, *ten Huysse des Heeren:* *vwant*
le Heere hadde hem een vreughde ghegheven, aen zijne vyanden.

Heeft de Heere ons mede, nu ter tijdt, niet een grooten buyt ge- Apoc. 19. 5.
 heven in *Wesel*, ende groote vreughde aen onse vyanden?

V Looft,

154 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Looft, dan, onsen Godt, sijne dienstknechten, ende die hem vreesen, beyde cleyn ende groot. Die den Heere vreesen, seggen: Sijne goedertierentheyte duert ewighlijck.

Pfalm. 118.4.

Maer voornamentlijck moetmen Godt danckē, metter herte.

Pfalm. 19.15.

Proverb. 23.26.

Pfalm. 57.8.

Pfalm. 146.2.

Proverb. 21.31.

Iudic. 11.30.31

Pfalm 33.16.
vers. 18.

3. Vorders, also de Coninc David, by de redē zijns monts, voeght de spraecke sijns herten, seggende: *Laet u welbehagen de reden mijns monts, ende het spreekken mijns herten voor u: O Heer, mijn troost ende Verlosser.* Hier uyt volght, dat wy schuldich zijn, Godt den Heere voor dese onse *Victorie* te dancken, niet alleenlijck met den monde, (ghelijck gheseyt is) maer oock metter herte. Ende tot het selve, verplichten ons vele redenen.

1. Want, om Godt metter herte te loven, vermaent ons de Wijsheyt Gods, als sy spreekt; *Mijn Sone, gheeft my u herte, en laet mijn vegen u wel gevallen.* 2. Ende waerom niet? God heeft dat herte ghemaect, daerom en cant gheen beter werck doen, dan sijnen Schepper loven. *Mat. 4.10.* Hierom segt David: *Mijn herte is bereyt, God, mijn herte is bereyt, dat ick singhe en love.* 3. Dat herte vaet ende sluyt op, alle Gods weldaden, daerom moetet oock (als die selve alderbest ghewaer zijnde) Godt den Heere daer voor, aldermeest dancken: ten welcken opsiene, de Coninck David spreekt: *Looft den Heere, mijn ziele. Ick wil den Heere loven, so lang als ick leve, en mijnen Gode lof-singē dewijl ick hier bē.* 4. Metter herte moetmē Godt danckē, om dat de overwinninge alleen vanden Heere comt. *Iephte* de Vorst Israels, sulcx wel wetende, badt daerom aldus: *Heere, so ghy my den kinderen Ammon, in mijne hant gheeft, wat tot mijner huys-deure uytgaet, my te ghemoete, als ick met vreden weder come van den kinderen Ammon, dat sal des Heeren zijn.* Voorwaer, eenen Coninck en helpt niet zijn groote macht: een Reuse en wort niet verlost door sijn groote kracht. Siet, *des Heeren ooghe* siet op die,

die, die hem vreesen, die op sijn goedertierentheyth hopen, dat hy hare ziele verlosse vanden doot. *Wie geeft den Heydenen ende Coningen in handen, datmen haer machtich oververt, ende dat sy voor den sweerde als stof sijn, ende voor den boghe, als verstroyde stoppelen? Wie doet het? Isset niet de Heere, beyde der eersten ende den laetsten?* 'T is des Heeren rechterhant, ende sijnen arm, die daer helpt. Hierom, doe Abraham de Heydensche Coninghen (die sijn broeder Loth, gevangen genomē hadden) verflagen hadde; de Coninck van Salem Melchizedech, den Abraham van de slachtinge wedercomende, tegen gaende, so sprack hy: *Ge-looft sy Godt de Hoochste, die uwe vyanden, in uwer hant besloten heeft.* Hy schrijft de victorie toe, niet Abraham, ofte zijne knechten, die hy by hem hadde, maer den hoochsten Godt, die Hiemel ende aerde besit, heeft hy 't toegeschreven. Inghelijcx dewijle, int innemen vande stadt *Wesel*, die goede God, *onse hulpe, onse schild ende sweert, onser overwinninghe gheweest is, ende voor ons benen, onsen vyanden* uyt die stadt voornoemt, *verdreven heeft,* ende tot hen geseyt: *zijt verstroyt:* soo sijn wy schuldich hem te dancken, *met gantscher herten, met gantscher zielen, ende alle crachten.* §. Oock de grootheyth en gewichte van een so groote overwinninge, vereyscht voorvaer niet alleenelijc een danckhebt, maer wel een *hertgrondige danck-segginge.* Doe Aeschines de heyden, by hem bedacht, wat voor weldaet hy van sijnen meester Socrates genoten hadde, ende siende dat andere, desen Socrati gout ende silver, ende andere groote gheschencken gaeven, soo en heeft Aeschines, gheen van allen desen willen gheven, maer de selve afterweghe latende, is hy tot Socratem ghecomen, ende heeft gheseyt: *Mijn Heere ende Meester, de uvijle ick niet en hebbe, overvaer mede dat ick uwe over-*

Esa 41. 2

Psalm 44. 4

Gen 14. 20

Deut 33. 29

vers 27

Deut. 10. 12

Plutarchus.

156 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

weldaden aen my soude moghen erkennen: soo gheve ick mijn selven u gheheelijck over ten dienste. Hy achtete gout ende silver, ende andere gaven, te gheringe, om daer mede zijns Meesters weldaden met ghelijcke vergeldinghe te betalen, daerom, gaf hy hem selven over; alsoo mede wy Christenen, laet ons segghen: Hoe sullen wy den Heere vergelden, alle zijne weldaden, die hy ons doet? Gout ende silver is te gheringhe daer toe; daerom niet beter, dan dat wy ons herte Godt geven: ende dat wy onse lichaemen Gode begheven tot levende, heylighe, ende welbehaghende offerhanden, welck is onser aller redelijcken Godsdienst. Wy sullen Godt heylighen in onser herten: wy sullen Gode psalm-singhen in onser herten; ende spreecken: Looft den Heere mijn ziele: Al wat in my is, looft sijnen heylighen Name.

Pfalm. 116. 12.

Prov. 23. 26.

Rom. 12. 1.

1. Pet. 3. 15.

Eph. 5. 19.

Pfalm 146. 1.

Pfalm. 103. 1.

In allen desen, is ons treffelijcken voorgegaen, onse Door-

Voor allen, die int Legher waren, was 't innemen van Wesel, als een droom; niemandt by-nae, en con dit ghelooven, tot dat het vervolghde, ende iterative-lijck geconfirmeert wiert.

luchtige Prince van Oraengien Frederick: want op den 20. Augusti, des maendaeghs 's morghens, doe de tijdinghe vande veroveringhe der stadt Wesel, aenden vermelden Heere Prince, int leger quam, ende ten eersten qualijck conde aen neme, maer daer nae vol verwonderinghs, heeft een gheruymen tijt ghestaen met opgheslagen oogen ten Hemel, ende zijn hoofd ontblootende, heeft hy uytgheborst tot dese godtvruchtighe woorden, ende seyde: Is het soo! soo is het een louter werck van Godt, ende niet van menschen. Merckt hier inden Prince, hoe hy zijn danck-segginge tot Godt dede. 't Opheffen, ofte opslaen van sijne ooghen ten Hemel, wat beteeckendet anders, dan een aendachtich aenroepen, des herten, tot God? Want even als 'therte Moses, ter tijdt doe Pharao hem vervolghde, stont geheel strack gespannen, na den Hemel, ende uyt schoot, sulcke vierighe suchten tot Godt, dat Godt uyt sijnen hoogen Hemel

Exod. 14. 10.

Hemel neder sagh, ende sprack: *Moses, wat roept ghy tot my?*
 Al hoe wel hy uytterlijck, niet een lippe verroerde; alsoo ^{Exod. 14. 15.}
 heeft dat herte van onsen *Prince*, met den ghebede op ghehe-
 ven gheweest, tot God inden Hemel, hoe wel hy een tijdt-
 lanck (vol verwonderinghs sijnde, over 'tguntmen zijne Ex-
 cell. seyde) met den monde ende lippen stil stondt; Ende
 daer nae, 'therte uytbreeckende in godsalighe woorden, wat
 heeft hy anders, met de selve woorden te kennen ghegeven,
 dan dat de Heere Godt, daer over, alleen de eere toequam?
 Ghelijck *Joab* (de Veld-overste vanden Coninck David) de
 tadt *Rabba*, tot overgheven ghedwongen hebbende, boden
 ant tot David, dat hyse vinnē soude: op dat hyse nietwinnē-
 de, den naem en eere daer van hebben soude. Oock mede de
Groone haers Conincx, van zijnen hoofde ghenomen wiert, die aen ^{2. Sam. 12.}
 den ghewichte eener centener gouts hadde, ende edel steenen, en wert ^{vers. 28.}
 David op sijn hoofd gheset, ende voerde gantsch veel roofs wyt der ^{vers. 30.}
 tadt, (want Ioab wiste wel, dat de eere van een soo groote
 victorie, hem niet toe en quam, maer den persoon vanden
 Coninck David.) Alsoo verstont onse *Prince Frederick Hen-*
rick wel, dat niet hem, ofte eenighe menschen, maer *Gode*
Almachtich, de eere, (van 't innemen der Stadt *Wesel*) eygent-
 ijck toe behoorde, ende datmen schuldich was te roepen o-
 verluydt: *Gloria in caelis altissimis Deo; Eere sy Godt inde hoochste* ^{Luc. 2. 14.}
Hemelen.

4. By de danck-segginghe des herten; voeght noch een
 goetd leven, vruchtbaer in goede wercken, die Gode behae-
 gen: Wie sulcx doet, *die danck-offert, en prijst zijnen Godt met-*
er daet, ende sal sien dat heyl Godts, sijns Heeren. Want anders,
 wat soude dat voor een danck-segginghe sijn, te segghen:

Men is oock gehou-
 den, den Heere sijn-
 nen Godt, te danckē
 met den leven, ende
 een heylighe wan-
 delinghe.
 Psalm 50. 23.

» Godt loff, de Heere heeft ons een heerlijcke onverwininghe
 » laeten zien, aende veroveringhe vande stadt *Wesel*; ende soo
 » wy ondertusschen bleven steecken in onsen boosen, sondige
 leven, Godt daegelijcx met onsen quaden wercken terghden,
 ende tot toorn verweecten? Ten rechten, soudemen tot onser
 spot en verwijtinge moghen seggen, 't gunt Moses sprack tot
 den onboetveerdigen Israeliten: *De verkeerde ende boose aert
 valt vanden Heere af: sy sijn schandvlecken, ende niet Gods kin
 deren. Danckt ghy alsoo den Heere uwen Godt, ghy dwaesachtich
 ende onwijs volck?*

Deut. 32. 5.
 vers 6.

1. Joh. 3. 18.

D'Apostel Iohannes gebiedt ons, dat wy de liefde teghen
 onsen naesten sullen betoonen *met den woorde, metter tonghe
 met de wercken ende waerheyt*; hoe veel te meer, behooren wy
 desen regel te achtervolgen, in Godt te dancken; niet alleene
 lijk met den monde, ende tonge hem gehoorzaamheyt, ende
 heylicheyt des levens belovende, maer oock met de wercken
 ende waerheyt sulcx te bewijzen, ende metter daet *alle godloof
 heyt, ende wereltlijcke begheerlijckheden versaeckende, maetichlijck
 ende rechtveerdichlijck, ende Godsalichlijck te leven, in dese teghen
 woordige werelt*: Want die salichmakende genade, is ons mede
 daer toe verschenen, *dat wy vol vruchten der gerechticheyt we
 den souden, die door Jesum Christum sijn, tot eere ende prijs Godt
 alleenlijck vandelende, weerdichlijck den Euangelio Christi.*

Tit. 2. 12

Philip. 1. 11

vers. 27

Dese groote victorie der stadt *Wesel*, is mede ons van God
 op't onverwachtste, ter tijt onser hooger nooden, toegesond
 niet op dat wy ons gedragen souden, als quaet-aerdighe bo
 ken, die niets connen doen, dan met den hoornen steecken
 ende geven een quaede reuck van haer; maer op dat wy, a
 woldraghende schaepkens Christi, ons souden bewijzen
 sij

ijn, rieckende nae de lieffelijcke olye, ende *salvinghe* des H. Esa. 11. 3
 Gheestes, ende voortaan ons souden metter waerheydt be- Esa. 60.
 onen, *boomen der gherechticheyt*, ende *planten zijnder Verma-* Esa. 5.
elijckheyt.

De Propheet *Moses*, lerende den volcke Gods, hoe sy den
 Heere haeren God, souden dancken ende dienen, voor al het
 oedt, dat hy hen hadde ghedaen, ende vaderlijck bewesen,
 eght tot hen aldus: *Nu Jsrael, wat eyscht de Heere uwe Godt* Deut. 10. 12.
van u; dan dat ghy den Heere uwen Godt vreeset, dat ghy in alle vers. 13.
sijne vveghen vandelt, ende hem lief hebt, ende dienet den Hee-
uwen Godt, van gantscher herten, ende van gantscher zielen.
at ghy de Gheboden des Heeren houdt, ende sijne Rechten, die ick
eden ghebiede, op dat het u wel gae. Laet ons insgelijcx na desen
gel voortgaen, soo en sullen wy niet missen; ghedenckende, Gal. 9. 16.
at een yeghelijck van ons, (die den Name Christi noemen) schul-
ich sijn af te vviycken van ongherechticheyt, ende onse leden 2. Tim. 2. 19.
begheven, niet tot der sonde, om vwapenen der ongherech-
cheyt te zijn: maer om ons selven Gode te begheven, als die wyt Rom. 6. 13.
in dooden levendich gheworden sijn, ende onse leden begeven sullen
ode, tot vwapenen der gerechticheyt: ende ons draghen sullen;
s ghehoorsaeme kinderen Gods: Want Godt is heylich, die 1. Pet. 1. 14.
s geroepen heeft, op dat vvy doorgaens heylich souden sijn, in onse vers. 15.
vandelinghe. Want wy hebben Godt tot een Vader, die wy vers. 16.
vroepen: Soo en moghen vvy dan dier gheen doen, een yeghelijck, vers. 17.
vat hem recht dunckt; maer nae Godts insettingen sullen wy Deut. 12. 8.
is houden, dat wy daerinne wandelen: het quaede haeten- Levit. 18. 4.
; het goede aenhangende; het boose hatende; het goede Rom. 12. 9.
f-hebbende: want wy hebben Godt tot een Richter, die Amos. 5. 15.
ader aensien der personen oordeelt, nae eens yegelijckx vverck.

160 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Pfalm. 62. 13.

Matt. 5. 16

Philip. 2. 15.

Mich. 66.

Pfalm 119.

vers. 33

vers. 34

vers. 35.

vers. 36.

Pfalm 25. 4.

vers. 5.

1 Pet. 1. 17. Ende hy betaelt eenen yegelijcken, als hyt verdient. Psal. 62. 13. Soo behooren wy dan te wandelen met vreesse, den tijt, die wy hier wonen. 1. Pet. 1. 17. Onse licht lichten laten, voor den menschen, dat sy onse goede wercken siende, onsen Vader loven mogen, die inde Hemelen is, ende segghen: Voorwaer, dat is het volck des Heeren, daerom becroontse Godt, met sijnen rijcken zeegen, hy verdrijft haere vyanden voor hen, ende gheeftse schoone victorien.

Selvs de uytneementheyt, van dese victorie van Wessel, vereyscht van ons, dat wy eenvoudichlijck, als onstraffelijcke kinderen Gods, wandelen sullen, midden in dat cromme ende verdraeyde gheslachte, ende onder de selve schijnen, als lichten der werelt. He is ons emmers ghenoech geseyt, ende het wort ons genoech daeghelijcx ghepredickt, wat Godt van ons vereyscht, inde erkenenisse van dese victorie, ende andere weldaden, die wy van hem ghenieten: namentlijck: Recht doen, barmherticheyde oeffenen, liefde bewijzen, ende den vvaeren Godsdienst vlijtelijck ende viericklijck handthaven, ende betrachten. Wy en moghen in desen niet bevonden worden naelatich, ofte in eenigen gebreecke, maer des Heeren werck doen, met alle neersicheyde ende vrolijckheydt; Godt daer toe biddende, dat hy ons sijnen Gheest verleene, ende segghen: Leert my Heere, den weg uwer rechten, dat ick se bewaere, tot aen het eynde: Onderwijst my dat ick beware uwe wet, ende houde haer van gantscher herten. Voer my op den padt uwer Gheboden, want ick hebbe lust daer toe. Neycht mijn herte tot uwer ghetuygenisse: Heere wijst my uwe vveghen, ende leert my uwe paden: Leyt my in uwer vvaerheyt, ende leer my: vwant ghy sijt de Godt, die my helpt, daghelijcx verwacht ic uwer.

Wille

Willen wy weten, hoe onse eerbare, *Christelijcke Magistraet*, de Heeren *Burgher-meesteren*, ende *Regeerders der Stadt Haerlem*, dese groote weldaet Gods, (door de victorie van *Wesel*, ons aenghecomen) metter daet, waerheyt, ende wercken erkent hebben? Wel aen, wy sullen weten, dat hare E. E. hare danck-segginghe, daer by niet hebben laten blijven, dat sy van haeren *Stadt-huyse*, nae voorgaende *Clockegheslach*, ghepubliceert ende ghelaft hebben, een publijcke danck-segginghe, Gode te doen in alle Kercken vander stad, nae den middach ten vier uren: yghelijcken, van wat ghesintheit hy mochte sijn, belastende, hunne deure ende veynsters voor de *Clocke vier uren te sluyten*, ende gheene neeringhen ofte mandtwercken, naer de *Clocke vier uren*, voorts met opene *winckels*, ofte ongesloten deuren ende veynsters te doen, op de boete van ses *Carolus guldens*; maer die vermelde E. E. Heeren zijn haers ampts, noch verder indachtich gheweest, dat sy oock metter daet volbracht hebben: want haere E. E. wel wetende, dattet haers schuldighen plichts ofte ampts was, op allen manieren den waren *Godsdienst* binnen hare E. E. stede te bevorderen, ende alle dat den waren *Kerckgangh* hinderlijck was, uyt den weghe te nemen; so hebben haere E. E. met eenen *Christelijcken yver* ghedreven sijnde, voorts nae de *vyeringhe*, ende victorie van *Wesel*, sommige *Papen* ende *Iesuiten*, als *ydelspreeckers*, ende *verleyders der sinnen*: die de *lyyden* door haer *predicken*, *sondighen maecken*, uyt haere stad *Haerlem*, ende de *vryheyt* van dien, doen *vertrecken*, op dat de *lyyden* ontslaghen zijnde, van *soodaenighe schadelijcke personen*, te meer het *hoof*, ende *therte mochte* keren tot *Gods Woort*, dat binnen haere E. E. stede *suyverlijck*

Hier staet aen te mercken, een loffelijck ende prijselijck werck, inde eerbare Magistraet van Haerlem.

Op den 23. Augusti,
Anno 1629.

Religione Respublica imò vita constat,

Tit. I. II

Esa 29. 21

verlijck ghepredickt wort inde Gereformeerde Kercke. Het Interdict by den E. Heeren Burgher-meesteren, Schepenen, Raeden ende Vroetschappen der Stadt Haerlem, aen hen gedaen, luydt aldus:

Interdict der E. Heeren Burgher-meesteren en Vroetschappen ghedaen, aen seker pausghesinde, Priesters, op den 22. Augusti, Anno 1629.

Alsoo Burger-meesteren, Schepenen, Raeden, ende Vroetschappen der Stadt Haerlem, uyt saecke van seckere politijcke consideratien, ende omme pregnante Redenen, hen moverende, goet-ghevonden, verstaen ende ghesolveert hebben, het getal vanden Priesters, Papen, Monicken, ende andere gheordende personen, vande Roomsche ghesinden, binnen der selver Stadt Haerlem, provisionelijcken te verminderen, ende naer desen, gheen meerder, nochte hoogher ghetal toe te laten, ende te admitteren; haere residentie ende woonplaetse alhier te houden, ofte te verblyven, als de vier in getale, die by Burgher-meesteren, ende Regeerders der selver Stadt, hier toe sullen overden ghepermitteert; ende het ghetal der selver, alhier ter Stede, alreets onghelijck hoogher ende meerder vanden ghenen, die hen voor desen alreets aenghegheven, ende bekent ghemaect hebben, (boven den ghenen, die onbekent daer boven alhier innecroopen, ende innegesloopen souden moghen wesen, die mit desen oock dadelijcken buyten deser Stadt, ende de Vryheyt van dien sullen hebben te vertrecken, ende van hier te begheven, op de peynen, inden Plac-

De naemen der ghenen, die uyt Haerlem, hebben moeten vertrecken, sijn dese:

1. Arent de Wit, van Lewarden.

2. Iooft Boudewijns van Schoonhoven.

3. Ian van Teylingē.

4. Iohan Diricxsz Bogge.

5. Pieter Ianssens, van Diricxhorn.

cate begrepen) over bevonden: Soo hebben de selve in conformite vande voorsyde Resolutie, ghelaest, gheboden, ende geordonneert: lasten, ghebieden, ende ordonneren by desen: Dat N. binnen den tijt van veerthien daghen uyt dese Stadt ende Vryheyt van dien; sullen hebben te vertrecken, ende hem met zijne wooninghe, residentie, ende habitatie van hier te begheven, sonder naer't verloop vanden selven tijt, binnen deser Stadt ofte de Vryheyt van dien, wederom te moghen comen, op arbitrale correctie, ter discretie vanden Heeren,

ren, vanden Gherechte der selver Stadt, naer't inhouden der Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Urielandts, Placate. Actum inde vergaderinghe, vanden Heeren Raeden ende Vroetschappen voornoemt, den twee-en-twintichsten Augusti, Anno seftchien-hondert ende neghen-en-twintich.

6. Jan Ianssens, van Breda.

7. Michiel Hommes van Coevelens.

8. Maerten Ianssens van Nieuhoven.

9. Cornelis Hoflant.

10. Iohannes Koets.

Onder stont, My teghenwoordich gheteekent:

H. Steyn.

O prijselijcke forghvuldicheyt, ende Christelijcke yver in de Overicheyt ende Heeren van Haerlem! Wie en moet niet bekennen, of sy hebben de waere vruchten haerder dancksegginghe tot Godt, voor de victorie van *Wesel*, treffelijck voor allen menschen ooghen schijnbaer ghemaect, midts also met een cloecken yver, sorghe draghende, voor de behoudenisse vanden waren Godsdienst, ende het weeren van allen dien, die de selve conde hinder aenbrenghen! Wie en siet niet, ende moet bekennen, dat haere E. E. daer mede de godtsalighe voetstappen, vande godtvruchtighe Coninghen Israels, ende van Iuda, sijn ingetreden, als daer gheweest zijn, *David* de Coninck Israels; *Assa*, de Coninck van Iuda; *Iosaphat*, *Hiskia*, *Iosia*, de welcke alle, grooten yver ende ghentheyte hebben betoont, om haer Landt ende Steden, van alle afgoderije ende supersticien te suyveren, ende onder hare ondersaten den suyveren, heylighen Godsdienst, ende heylige bedieninghe des Godtlijcken Woorts in te stellen, ende tot handthavinge van dien, alle middelen aen te leggen. Al welke schoone exemplen, voorwaer, de Christelijcke Overicheden in desen Landen, wijsen ende leeren, wat sy mede ghehouden

2.Sam.6.

2.Chron.14.
vers.2.

2.Chron.17.

2.Chron.29.

2.Chron.34.
vers.35.

houden sijn te doen; te meer, om dat de *Heere God*, uyt sijne grondeloofse barmherticheyt (slaende sijn ghenadighe oogen over den staet deser Landen) ons ghelieft heeft, te seghenen ende te gheven, een seer *grootte victorie*, ons in handen stellende de *stadt Wesel*, versien met groote provisie van gheschut, vivres ende amonitie van oorloghe, als sijnde het Magasijn en Wapen-huys vanden vyandt. Het welcke, de saecken onses *Landts*, een seer ander heerlijk (dan sy te voren hadden) fatsoen ghegeven, ende onsen staet dapperlijck versterckt heeft. Waerom oock, soo groote weldaet, ons, van Godt uyt den Hemel, toeghesonden, wel vereyscht, dat alle *Christelijcke Overicheden*, haer devoir doē fullen, om Godt Almachtich daer voren, van gantscher herten te loven ende te dancken, ende fullen ghedurichlijck yveren, over de voortplantinge vanden *waren Godtsdienst*, ende de bescherminghe van dien.

Religio, proprium
hominis bonum, ca-
etera humana per-
eunt.

De *Coninck Nebucadnezar*, het wonder werck Godts gemerckt hebbende, inde verlossinghe der dry Hebreusche Vorsten, die inden gloeyenden oven gheworpen waren, ende hebbende, door sulcx, een voncxken der kennisse, vanden waren Godt ghecreghen, so dede hy stracx een gebodt uytroepen, ter eeren des waren Godts, segghende: *Soo sy nu die mijn gebodt: wie onder allen volcken, lieden ende tonghen, den Godt Sadrach, Mesach ende Abednego lastert, die sal omcomen, ende sijn huys schandelijck verstoret worden, want daer en is gheen ander Godt, die alsoo verlossen can, als dese.* Insgelijcks de *Coninck Darius*, siende de wonderbare verlossinghe van Daniel, midden uyt den cuyl der Leeuwen, schreef stracx brieven: *dat men inde gantsche Heerschappije sijns Coninkrijcx, den Godt Danielis, vreesen ende ont sien soude: want hy was de*
leven

Dan. 3. 29.

Dan. 6. 25.
vers. 26.
vers. 27.

levendighe Godt, die daer eeuwichlijck blijft, ende zijn Coninckrijck is Verf. 28.
 onvergancelijck, ende zijn heerschappije en heeft gheen eynde. Hy
 is een verlosser ende noothelper, ende hy doet teekenen ende vvor-
 der, beyde in Hemel ende op aerden, die heeft Daniel vanden Leeu-
 wen verlosset. Nu (comende tot ons selven) aenghesien Godt
 Almachtich, de stercke stadt *Wesel*, als uyt eenen gloeyenden
 oven verlost, ende sijn lieve Kercke (die daer was onder de ty-
 rannie der Spaenjaerden) als uyt den Leeuwen cuyl ghe-
 trocken heeft, fullen niet alle *Christelijcke Heeren*, ende *Re-*
geerders deser Landen, haer mede bevljctighen, om de eere
 Gods, de waerheyte der Godlijcker leere (hier te Lande ghe-
 oeffent) voor te staen, ende toesien, dat die verleydende *Ba-*
als-priesters, (die het arme volck omvoeren, met allerley vvin-
 der leere, in onghesteadicheyt der sinnen, door de listicheyt, die sy ghe-
 bruycken, om met dwalinghe te bespringhen,) ten lande moghen
 uytcomen, ende door hare *Placaten* geveert worden; op dat
 Gods volck, in een selve Gheloove ende liefde, ende godt-
 vruchticheyt moghe groeyen ende bloeyen?

4. Dus verre ghehoort hebbende, hoemen Godt Almach-
 tich dancken sal, voor de verkregen victorie vande stadt
Wesel: Laet ons (tot besluyt van dese materie,) hier by stel-
 len, den tijdt, ende eenmael besien, hoe langhe, de danck-
 segginghe dueren moet. De Coninck David wijft ons dat
 ten, in onsen text, segghende: *Gheloofst sy de Heere daeghe-*
lijcx. Alsoo vermaent de Propheet ons, in andere Psalmen,
 tot ghedurighe dancksegginghe. *Dancket den Heere, ende*
predickt sijnen Naem, vercondicht sijn doen onder den volcken,
zinght van hem, ende looft hem, spreekt van sijn vvor-
der, roemt sijn Heylighen Naem, ghedenckt sijn wonder wercken,

*Omnia prospera ve-
 niunt colentibus
 Deum & Religio-
 nem: aduersa vero
 spernentibus.*

Eph. 4. 14.

*Men is ghehouden
 den Heere Godt, al-
 le tijt, voor dese vi-
 ctorie, ende andere
 sijne weldaden, te
 loven ende te danc-
 ken.*

Psal. 68. 20.

Psal. 105.

verf. 1.

verf. 2.

verf. 3.

166 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

by ghedaen heeft. Ende willende ons, hier in met sijn exempel voorgaen, soo segt hy: *Mijn herte is vrolijk, ende ick wil hem dancken met mijnen liede. Ick dancke u eeuwiglijk, want ghy cont het wel maecken.* Wy en moeten dan niet dencken, dat wy Godt voldaan hebben, midts op desen dach (zijnde den 23. Augusti, des jaers 1629) Godt danck te gheven voor de victorie van *Wesel*, maer laet ons,

1. Alle tijt,

ende

2. Daeghelijcx daer op dencken.

Want dese heerlijcke victorie, met de confideratien van dien, verdient wel, dat wy den Heere, Godt, alle de daeghen onses levens sullen dancken. Doe Israel de steden weder ghekreghen hadde, die hen de Philisteen ghenomen hadden, van Ebron aen tot Gath toe, met t'samen haren landtpalen, verlost waren vander handt der Philisteen, soo nam Samuel de Propheet, eenen steen, ende setteden tusschen Mizpa ende Sen, ende hiet hem *Eben-Ezer*, ende seyde: *tot hier toe heeft ons de Heere gheholpen; Laet ons mede, een Helpen-steen der eeuwigher ghedachtenisse by ons, ende in onse herten, oprichten, daer by wy daeghelijcx moghen gedencken, hoe wonderbaerlijck wy weder, door Godts ghenade, de stadt *Wesel*, aen onse zijde ghekreghen hebben, uyt die handen vande Spaensche Philisteen ofte vyanden, die de stadt *Wesel* (over de xv. jaren gheleden) ons ten onrechte ontnomen hadden; ende laet ons daer by, met den Coninck David segghen: *Ick wil de Heere loven altijt, sijnen lof sal altoos in mijnen mont sijn.**

Die negen Iodische mannen (de welcke Christus de Heere, van

Psal. 28. 7.

Psal. 52. 11.

1. Sam. 7. 14.

vers. 12

Psal. 34. 2.

re, van hare melaetsheyt ghereynicht hadde) en keerden niet weder, om Godt daer voor te danckē, daer door sy oock haer Luc. 17. 18.

onweerdich maecten, sulcker ghesontmakinghe ende weldadicheyt Christi; de Heere Christus heeftse daer over bestraft ende berispt, segghende: *zijnder niet thiene ghereynicht, ende* vers. 17.

waer zijn de neghen? zijn daer gheene gevonden weder keeren- te, om Gode de eere te gheven, dan dese vremdelinck? Met welcke woorden de Heere protesteert, teghen dese ondancbare ghenieters zijnder weldaden, als diele slechts in flockten, sonder naer in eeniger manieren danckbaer te draghen. Laet ons toen, dat wy in 't ghenieten van dese *victorie*, ons niet so en draghen, dat dese klachte ende berispinghe Christi, tot ons net recht toe-ghesproken en mach worden: want wanneer

vy voor dese veldaet, ende andere weldaden, (die de Heere ons, ende onse Landen doet) ons niet danckbaerlijck en ghe- draghen teghens Godt, voorvaer sodanighe bestraffinghe, oude wel moghen teghens ons uytgesproken worden. Wy allen dan, veel liever altoos Godt dancken, die doch altijd onder ophouden, ons met sijne zegheninghe vervullet; *want* Thren. 3. 22.

zijn barmherticheyt en heeft noch gheen eynde, maer is alle morghen nieuwe, ende zijn trouwe is groot. De Heere is ons goedertieren vers. 32.

ende vriendelijck, hy heeft *onser ontfermt nae sijner groote goederticheyt*; daerom sullen wy Godt altijd *op offeren de ossen onser*

open, die sijnen Naeme prijsen. Waer toe ons d'Apostel vermanende, segt: *Weest danckbaer in allen dingen: want dit is de* 1. Thes. 5. 18.

willen Gods, in Christo Jesu aen u: Vorders segt hy: *Al wat wy-lieden doet met woorden ofte met vercken, doet het al in-* Colof. 3. 17.

den Naem des Heeren Jesu, danckende Godt ende den Vader door

168 DANCKSEGGINGE OVER DE VICTORIE

Pfalm. 116. 12.

Tob. 12. 2.

Pfalm. 116. 13

vers. 18

vers. 19

vers. 9.

De Victorie over de stadt *Wesel*, heeft ons Godt Almachtich uyt den hooghen Hemel ghegeven, ende gheschoncken: Laet ons daerom met David segghen: *Hoe sullen wy den Heere, dese overveldaet verghelden, die hy ons ghedaen heeft?* Laet ons met Tobia spreecken: *Hoe sullen wy de groote weldaet, die Godt ons ghedaen heeft verghelden?* Iae wy sullen den heylsamen Kelck nemen inder handt, ende des Heeren Name, met danckbaerhey daghelijcx vercondighen. Wy sullen onse ghelofte den Heere betalen, voor allen sijnen volcke. Inden hoven, aen den Huysen der Heeren in *Jerusalem*, dat is in sijn Ghemeynte, *Halleluja*. Wy sullen alle tijt vandelien voor den Heere, inden lande der levendighen, ende daeghelijcx bekennen, het goet dat de Heere sijn Kercke, nu ter tijdt, ende sijnen volcke, seer ghenadichlijck ghedaen heeft.

LEERE.

Berispinge aen die, Godt niet en danken over dese Victorie van *Wesel*, gelijk sy schuldich zijn.

Esa. 29. 13.

Pfalm. 50. 17

Maer, och! of na behooren, ende in sodaniger manieren als gesegt is, de danck-segginghe tot Godt, voor 't vercrijghen vande stadt *Wesel*, ghedaen wierde! Hoe vele zijnder, die wonden segghen: *Waer is meer ghehoort van sulcken Victorie, dan ons de Heere hier bewesen heeft?* doch sonder meer. Andere sijnder die Godt wel danken met den monde, maer 't herte verre van daer. Hoe vele sijnder die verachtelijck van Godt ende dese victorie spreecken? Tot welcke Godt wet segghen mach: *Wat vercondicht ghy mijne rechten, ende neemt mijn verbont in uwen monde, soo ghy doch mijn castijdinghe hatet, ende woepet mijne Woorden achter u benen?* Hoe vele sijnder (Godt beten nu ter tijt, die in hare vleeschelijcke lusten, gheheel verstrijghen; ende in dien wijn haer verhitten, dat sy niet en sien

bet *verck* des Heeren, ende en hebben gheen acht op't gunt Godt Esa. 5. 12

ons doet? Hoe vele gaen daer henen (o beklagelijcke faecke!)

in hare forgheloosheyt, ende ondanckbaerheyt, ia waer in sy
snorken ende slapen, soo vast, dattet wel nodich zy, hen aen

te stoten ende te segghen: *Wat slaept ghy? staet op, roept icken* Ion. 1. 6.

Godt aen, ende dancket den Heere, want hy is *orientlijck*, ende Psal. 118. 1

zijn goedertierentheyt duert eeuwichlijck. Hoe vele (eylacen:) fijn-

der die dit wonder werck des Heeren wel hooren vertellen,

maer niet eenmael in haer herte en spreecken: *Laet ons doch den Hee-* Jerem. 5. 24.

re onsen Godt vreesen. Doen wy in noot ende anghst waren,

ende de vyanden na by onse landtpalen quamen met groote

krijghshopen, doen riepen sy wel alle tot Godt, dan hoor-

demen aen allen plaetsen huylen ende claghen, maer nu, door

te overcomen van *Wesel*, verlost zijnde van so grooten schrick

en vrees, waer ist dat sy nu Godt dancken, om dat hyse soo

genadelijck verlost heeft? Sy slachten den wolf, de welcke in

enen diepen kuyl ghevallen zijnde, huylt om daer uyt ghe-

holpen te moghen worden, maer daer uyt gheholpen zijn-

de, en laet daerom niet eens zijn bijten, verscheurende ende scha-

de te doen: also oock, al huylen ende schreyen vele menschen

tot Godt, om hulpe in haren noot, het en is *dicke* wils maer

en honden ende wolven ghehuyl: ende als sy op comen,

hebben zijt al vergheten, ende leven dan wederom naer de

lusten haers vleeschs, in dronckenschap, hoverdije, lichtveer-

icheyt, ende soecken de werelt te behaghen, so seer als sy oyt

hedaen hebben.

Doch sodanighe menschen, laet ons, seer gheliefde Chri-

stenen, niet naer volghen; sy sullen haer oordeel ende straffe

draghen, so sy by tijds hen niet en bekeeren tot den Heere

X Y

Godt.

*Qui pectus suum
tundit, & se non cor-
rigit: peccata soli-
dat, non tollit. Au-
gust.*

*Gal. 5. 19.
vers. 20.
vers. 21.*

c Door het innemen van Amersfort, (doe de Keyserfche over den Yfel ghecomen waren) quam Wtrecht in ghevaer, en veroorsaecte aldaer een groote confusie ende ontstelinghe, soo dat eenige vande voornaemste borghers begonden te vluchten; ende 't begon aldaer te gaen, alst binnen Romē eertijts dede, doen Hānibal dē Romeynen drymael na den anderen gheslaghen hadde; alsoo datter vele vanden Adel te saemen quamen, en raet hielden om Romē te verlaten, en in Griekelandt te vluchten; doch wieden vanden jonghen Scipio vermaet, het Vaderlandt niet te verlaten. Alsoo sijn de Ho: Mo. Heeren Staten Generael, in dien benauden tijdt, om die van Wtrecht couragie en moet te geven, en om vorder inconvenienten voor te comen, Collegaliter tot Wtrecht gecomē, ende hare vergaderingen hebben sy aldaer gehouden, en begonē Wtrecht aende Beltzijde te fortificeren: maecten oock een Retrenchement met eenighe Redouten, van Wtrecht af langs

Godt. Maer laet ons ghedencken aen onsen schuldighen plicht, welck is, Godt Almachtich voor dese Victorie en alle sijne weldaden, ghedurichlijck te loven ende dancken. In desen, sijn ons voorgegaen, de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, die, ter tijt van 't innemen van *Wesel*, waren tot *Wtrecht* vergadert, alwaer sy haren verordineerden dach der dancksegginge, op den 21. Septembris anno 1629. met grooten yverende opghehevne herten tot Godt, waerghenomen hebben; Godt danckende van gantscher herten, voor so groote genade ende weldaden, die hy was d'een op d'ander ons toefsendende. Mede, in desen, is ons voorghegaen sijn *Pr. Excell.* met alle sijn Heeren, Vorsten, Graven, Colonellen Capiteynē, met welcke sijn *Excell.* lagh voor *'s Hertoghenbosch*, daer sy, voor so goet succes, (doe den vyant op dē xvij. Sept. de voorsefde stadt ghestelt hadde, inde macht van desen staet) haere dancksegginge gedaen hebben op dē 23. Aug. int leger. Ons sijn oock, voorgegaen met haer exempel en prijselijcke werken, d'Eerfamen Raet en Magistraet der stadt *Haerlem*; mitgaders vā *Amsterdam*, *Leyden*, en andere Stedē in desen Lande, en de *Christelijcke Gemeeynten daer binnen*. Laet ons dese schoone Exempelen na volghen, ende daer door opgeweckt worden, om Godt (ghelijck wy schuldich sijn, ende te voren ghenoech aenghewesen is) onsen danck-offer te betalen.

Ende niet alleenelijck *Nu*, op desen dach, maer so langhe *alst buyden genaemt sal worden*. *Hebr. 3. 13.* dat is, soo langhen tijt, wy leven; Niet eenmael ter weecke, maer *dagelijcx*; Niet oock daegelijcx tweemaal, ofte drymael, als de Propheet *Daniel* dede, *Dan. 6. 10.* maer soo dickwils wy van dese *Victorie* spreecken: ende andere hooren spreecken, ofte daer op denc-

ken:

en: *Want onse lust moet sijn alletijt, tot de wercken des Heeren: wy moeten ons, over zijn genade alletoos verheugen, ende nemmermeer vergeten zijn vondere daden.* Psalm. 119. 14.

Isset niet, dat de Heere Godt, door de *victorie van Wesel*, ofte door het innemen van dien, meer goets ghedaen heeft,

dan wy selfs connen dencken ofte bevroeden? Iae, hoe meer wy daer op daghelijcx sullen dencken, ende na dencken hoe

de Heere, *Wesel* gheholpen heeft *van haer vyanden*, ende te *schande* maect die ons haten; hoe meer de vrucht ende vreught

van dese *victorie* ons sal voor ooghen comen; hoe meer wy sullen seggen: *Wy willen daeghelijcx roemen van Godt, ende zijn*

en Name dancken eewichlijck, Sela; Hoe meer wy oock alsdan, met den Patriarch Iacob sullen moeten uytroepen: *O Heere, wy*

sijn te snoode aller uwer barmhertichede, en aller uwer trouwe, die ghy uwen knechten gedaë hebt! Daerom laet ons in geen en gebreke

sijn, maer een gestaedige ghedachtenisse der weldaden Gods, vouden in onser herten, met danck-segginghe *dach ende nacht.*

Doe de kinderen Israels, door de Iordane waren ghepaf-

sert, so namen sy twaelf steenen, midden uyt de Iordane, als de Heere, tot Iosua gheseyt hadde, na den getale der stammen

der Kinderen Israels, ende brachtese met hen over inde herberghe, ende lietense aldaer; Ende *die steenen* waren de kinde-

ren Israels tot eener eewigher ghedachtenisse, hoe hem dat water sghetoghen hadde, *voor de Arcke des verbonts des Heeren, doen*

hy door de Iordane ginghen. De Heere Godt heeft mede nu

er tijdt zijnen kinderen, (doen *dat water hen ginck tot aen-*

de ziele,) een doorganck ende verlossinge ghegeven; Hy heeft sijn volck tot *Wesel*, vande wreetheydt der Spaenjaerden be-

rijt, ende tot haere voorgaende vryheyt ghebracht: Insghe-

de Vecht tot de vaert toe, &c. Alwaer haere Hoocheden de tijdinghe crijghende dat Wesel veroverd was, hebben Godt daer over ghedanckt,

Psalm. 44. 8.

vers. 9.

Gen. 32. 10.

Psalm. 88. 1

Iosu. 4. 8

vers. 7.

Psalm. 69. 1

lijcx wy alle in *Hollandt* (sijnde in hooghe krijghf-nooden, ende bevreesgheden, daerinne wy tot de keele staecten) hebben, door 't overgaen vande stadt *Wesel*, een vrolijcken door-
ganck ende verlossinghe ghecregen; dienen wy daer voor niet alle tijt, Gode lof te gheven, hem te prijsen, hem te dancken.
Sullen, die den Heere vreesen, nu niet segghen, sijne goedertierent-
heyt duert eeuwichlijck? Sullen de rechtveerdige, niet met vreugden vander overwinninghe singhen, ende in haere hutten seggen: de rechter hant des Heeren, behout de overwinninghe? Sullen sy niet tot eeuwiger ghedachtenisse, van so groote verlossinghe, de steenen van ghedenckteecken en by haren kinderen oprichten, ende vercondighen den roem des Heeren, ende zijne macht, en vonderen, die hy ghedaen heeft, dat sy nae desen mogen seggen: Godt, wy hebben met onsen ooren ghehoort, onse vaders hebbent ons vertelt, wat ghy ghedaen hebt, te haren tijden, van oudts herrewaerts. Ghy hebt met uwer hant, de vyanden wy *Wesel* verdreven, daer en teghen hebt ghy der Princē volck daer in gheset: ghy hebt de volcken verdorven, daer en teghen hebt ghy Woort wytghebreydet, &c.

Psal. 118. 4

verf. 15.

Psal. 78. 4

Psal. 44. 1. 2. 3.

Exod. 14. 10.

Onse verlossinghe, ende de verlossinghe van de vromen borghers van *Wesel* is sodanigh, dat wijsse wel moghen vergelijcken, by de verlossinghe vanden kinderen Israels, uyt de handen vanden Coninck *Pharao*. Want ghelijck de kinderen Israels, treckende uyt *Egypten*, ende siende dat haren verfolger *Pharao*, hardt by haer was, alsdan seer vreesden ende riepē tot den Heere; Also deden wy alle oock, doe des vyant trouppen op onse hielen waren: ende mede die van *Wesel* doen de Spaenjaerden binnen haer mueren waren; maer even als de saecke seer haest, met den kinderen Israels keerde, end

to

tot haren beste veranderde; alsoo is oock de saecke onser landen, ende den stant van die van *Wesel*, seer haest comen te veranderen tot onser aller vreughde ende danck-segginghe. De Egyptenaers, die de kinderen Israels daer saghen, en saegense van dien daghe niet meer in eeuwichheit: want de Heere voor hen strijdende, ende sy haer stille houdende, heeft, op alderonvoorsienste de Zee, haer van malcanderen gedeylt, ende de kinderen Israels sijn gegaen midden daer door, op den drogen, maer den Egyptenaren, die hen navolghden, heeft Godt ghestraft: Hy heeft een verschrieken in haren heyre gesonden, ende de waten doen vallen over de Egyptenaers, over hare wagenen ende Ruyters, ende de Heere Godt heeft in corten tijdt die selfde vyanden zijner Kercke, seer onvoorsiens gestort midden in de Zee; also dat Israel (buyten alle verwachtinge) door Gods stercke hant geholpen wiert; ende dat volck bekennende de groote Hant, die de Heere aenden Egyptenaren bewesen hadde, vreesde den Heere, ende ghehoofden hem, ende danckten hem met lof-sangen, die alsoo aen zijn volck gedacht hadde, ter tijdt des hooghsten noots, ende so groote eere ingeleyt hadde aen Pharao ende alle sijne macht, aen zijn wagenen ende Ruyteren. Niet min mogen wy oock, nu ter tijt, Godt loven ende dancken, die aen onsen vyanden groote eere aengeleyt heeft. Want, daer sy oock achter ons henen waren met groote Crijghshopen, Ruyters ende wagenen, gevallen waren inde *Veluwe*, alwaer sy mannen ende vrouwen seer tyrannichlijck mishandelden, datter allenthalven inde herten der menschen, een grooten schrick ende vreesse ontstont: alsoo dat een yegelijck riep: *O Godt helpt,* niet wvater gaet ons tot aen de ziele; Soo heeft ons die ghenadi-

verf. 13

verf. 16.

verf. 24.

verf. 26.

verf. 37.

verf. 17.

Psalm. 46. 11.

Psalm. 69. 1.

Psalm 46.2.

Exod. 14.25.

Psalm. 34.1.

Psalm. 44.8.

verf. 9.

Psalm. 79.11.

Psalm. 60.14.

Psalm. 108.14.

Psalm. 3.9.

Psalm. 118.16.

Psalm. 68.27.

Esa. 52.9.

ge Godt, ter selver tijt seer haestelijck geholpen; Hy is gheweest onse toevlucht ende sterckte, een hulpe inden grooten nooden, die ons gheraecht hadden: Want door 't overgaen van de stadt Wesel, heeft Godt een soo grooten schrick inde herten onser vyanden laten comen, dat sy tot elcanderen moesten spreecken, gelijk de Egyptenaers spraecten: *Laet ons vlieden van Israeel, de Heere strijdt voor haer teghen de Egyptenaers: Laet ons uyt de Veluwe vertrecken: want Godt is met dit volck in Neerlandt.*

Dienen wy dese weldaet Gods niet te erkennen? Och laet ons, dit wonder werck des Heeré alletijt vlijtich nadencken. Laet ons hier van, tot aller tijt, onsen mont ende herte vol van hebben. Laet ons seggen: *Ghy Heere, helpt ons van onsen vyanden, ende maectet te schande, die ons haeten. Wy willen dagelijks roemen van Godt, ende uwen Naeme dancken eeuwichlijck. Sela.* Laet ons seggen: *Ghelooft sy de Heere, die het suchten der ghevanghenen (van Wesel) heeft tot hem laten comen, ende door sijnen grooten arm heeft hy behouden, den kinderen des doots. Laet ons met vrolijckheyt uytroepen: Dese overwinninghe comt van den Heere: Met Godt wullen wy daden doen, hy sal onse vyanden t'onder treden. By den Heere, vindtmen hulpe, sijnen segen is over sijn volck. Sela. Men singhe met vreughde vander Overwinninghe, inde Hutten der rechtveerdighen, de rechte handt des Heeren behout de overwinninghe. Looft Godt den Heere, inde vergaderinghen, voor de Fonteyne Israels, om dat het Rijcke Christ spruyte ende breeder uyt wasse. Laet ons vrolijck zijn, en met elcanderen roemen, het oprichten, van't woeste ende verwoest Ierusalem: want de Heere heeft sijn volck (tot Wesel) ghetroostet ende sijn Kercke verlosset. De Heere heeft gheopenbaert zijnen*

Heyli

Heylighen arm, voor de ooghen aller vyanden, dat aller wereldt vers. 10.
 eynde, siet het Heyl onses Gods. Prijst, prijst dan Jerusaleem den
 Heere, looft Zyon uwen Godt, want hy maect vast de grendelen Psal. 147. 12.
 uwer Poorten, ende seghent uwe kinderen daer binnen. Hy doet Ia-
 cob condt zijn Woort: Israel, zijn wijsen ende Rechten. Soo en doet
 hy geenen heydenen, noch en laet hen niet wveten van sijne Reck-
 en.
 Halelujah.

IAERDICHT OPT VEROVEREN

VANDE STADT

VV E S E L.

ALs de SpaensCh, en KelsersChe, ons heeL soChten
 te erfLInnen,

Heeft ons Godes MaChtIghe handt, VVeseL doen
 VVinnen.

Agustinus ad Marcel.

*Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo
 explanemus, quàm DEO GRATIAS? Hoc nil brevius,
 nec audiri letius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest.*

EEN

Dancksegghende Ghebedt,

der Ghemeente Gods,

T O T

V V E S E L:

Voor haere heerlijcke verlossinghe.

Pfalm. 106. 1, 2.

^b Pfalm. 118. 4.

^c vers. 5.

^d Pfalm. 30. 12.

vers. 13.

^e Pfalm. 118. 12.

^f Pfalm. 129. 2, 3.

^g Pfalm. 80. 6.

^h pfalm. 44. 26.

ⁱ vers. 26.

Ancket den Heere, want hy is vrientlijk, ende
 zijn goedertierentheydt duert eeuwichlijk. Wi
 can de groote daden des Heeren uytspreecken
 ende alle zijne loffelijcke wercken prijsen? ^b All
 die den Heere vreesen, segghen nu: sijne goedertierentheyd
 duert eeuwichlijk. ^c Inden anghst riep ick den Heere aen, en
 de Heere heeft my verhoort, ende weder ghetroostet. ^d H
 heeft mijn clage verandert in eenen reye: den sack des treuren
 ende huyllens heeft hy my uytghetrocken, ende met groote
 vreughden omgordet, op dat u loffinghe, o Heere, mijn ee
 re, ende niet stille en worde. Heere mijn God, ick wil
 dancken in eeuwicheydt.

^e Ick was van mijnen vyanden omcingelt allenthalven a
 van bien. ^f Sy hebben my dese xvj. jaren gequollen ende ge
 dronghen. De ploegers hebben op mijnen rugge geackert, en
 de hare voren lanck ghetoghen. ^g Men spijsde ons met tra
 nen broot, ende drenckte ons met grooter mate vol tranen
^h Onse ziele lagh gheboghen ter aerde: ⁱ onsen buyck cleefde
 aende

enden aertbodem. * Wy wierden, o Heere, daegelijcx, om uwent wille, bespottet, ende waren gheacht als slachtschaben. ^k Doch ghy, Heere, hebt u opgemaect, ghy hebt ons gheholpen ende verlost, om uwer goedertierentheyte wille. ^k Psalm. 44. 23. ^l vers. 27.

ⁿ Ghy Heere die rechtveerdich zijt, hebt der godloosen reben afghehouwen. ⁿ Ghy hebt ons jock verbroocken, ende onse banden verscheurt. ^o Och! dat doch alsoo moesten te schanden, alle die Zyon gram zijn. ^p Och, dat sy moesten zijn, als het gras op den daecken, welck verdorret, eermen het uyt-sluckt! ^m Psalm. 129. 4. ⁿ Nahum. 1. 13. ^o Psalm. 129. 5. ^p vers. 6.

^q Want, Heere, dewijle sy uwen Naeme niet en kennen, ^q laet om soecken sy Jacob op te eten, ende zijne huysen te verwoesten. ^r Vwe erve te verwoesten, ende uwen Heyligen Tempel te ontreyngighen, ^r ende te ontvijende wooninghe uws Naems; ^t met haren vreemde afgoden ende beelden, ^u die de werck-meester ghemaect heeft met den bijle, en staen ^u erciert met silver ende goude, ende zijn met naghelen ende lameren, aenden muer ghehechtet, dat sy niet om en vallen; ^u y en connen noch helpen, nochte schaede doen. Daerom sy altemael sotten sijn ende dwaesen, die voor den beelden nedervallen, want een hout moet immers een nietich Godsdienst zijn. ^w Doch, de Heere is een recht Godt, een le- ^w endich Godt, een eeuwich Coninck. ^v salmen vreesen, ^o Heere, want u Heere, en is niemant ghelijck. Ghy zijt groot, ende uwen Naeme is groot, ende cont het metter daet bewij- ^x n. Ghy hebt, ^x Heere, in dese daghen sulcx wel heerlijk en ons bewesen, dies ^y de geheele werelt u moet verwon- ^y deren, ende alle tonghen uwen lof ende prijs vercondighen. ^z Want, Heere onse Godt, ghy hebt ons wonderbaerlijck ge-

Z

holpen,

^x Op den 19. Augu-
sti des jaers 1629.

^y Psalm. 98. 4.

^z Psalm. 44. 8.

a Psalm. 89. 13.

b Esa. 45. 1.

c Psalm 79. 11

d Psalm 66. 10.
vers. 11

vers. 12

e Psal. 44. 9

f Psal. 70. 5

g Psal. 118. 25

h Esa. 45. 1

i vers. 2.

vers. 3.

vers. 4.

k Psal. 118. 24

vers. 15.

holpen, ende te schande ghemaect die ons hateden ende quelden. ^a Ghy hebt eenen gheweldig arm, sterck is uwe rechterhandt, ende hooch is uwe rechterhandt. ^b Daer med hebt ghy onsen vyandē het svveert afgegordet, ^c daer en tegen ons die daer waren kinderen des doots, hebt ghy het lever ghegeven.

^d Een tijt lanck hebt ghy versocht ende gheloutert, als ho silver geloutert wort; ghy hebt ons laten inden toren werpen; ghy hebt op onse lendenen eenen last gheleyt; ghy hebt menschen laten over onsen hoofde gaen: Wy zijn in vyer ende water ghecomen, doch ghy hebt ons uytgevoert, ende verquickt, ^e daerom willen wy dagelijcx roemen van Godt, ende uwen Name dancken eeuwichlijck. Sela. ^f Ende alle die Heyl lief hebben, moeten altoos seggen: hooch geloofst Godt.

Ghy Heere, hebt de aenslagen der *Ho: Mo: Heeren Staten ende des Princes van Oraengien*, (die sy op onse Stadt, tot onse verlossinge gemaect hadden) ^g wel laten geluckē. Ghy hebt gemaect dat voor hare crijchsluyden, ^h de deure onses stad geopent wierden, en de poorten niet gesloten en konden bliuen. ⁱ Ghy, Heere, hebt voor hen henen gegaen, ende de heuvelen effen gemaect; de metalen deuren te morsel geslagen, ende de yseren grendelen in stucken gebroocken; ende hebben ghegeven de heymelijcke schatten, ende de verborghen cleynodien onser vyanden, dat yder bekennen moet, dat ghy de Heere Godt Israels zijt.

^k Ghy Heere, onse Godt, hebt dit wonder ghedaen voor onsen ooghen, ende inde hutten der rechtveerdigen singtmen van dese overwinninge met vreughden: Want sy hebben

sta

adit *Wesel* inghenomen, niet eyghentlijck door haer *svveert*,
 ochte den vleeschelijcken arm en holp hen niet: ^l maer uwe ^{1Psal.44.4}
 rechterhandt ende uwen arm, en het licht uwes aensichts (die
 net haer, ende voor haer, ende voor ons allen streedt) heeft
 alcx te weghe gebracht: Want ghy haddet een welgheval-
 en aen ons; ^m dies wy moeten segghen: De rechterhandt des ^{m psal. 118. 16}
 Heeren behout de overwinninge. ⁿ Dies willen wy u Heere ^{n psal. 34. 1}
 boven alletijt: uwen lof sal altoos in onsen monde zijn.

^o Ghy Heere hebt al ons suchten tot u laten comen, ende ^{o Psal. 79. 11}
 oor dijne arm hebt ghy ons behouden. ^p Onse ziele ist ont- ^{p Psal. 124. 7}
 omen, als een vogel den stricke des vogelvangers: Het strick ^{verf. 8.}
 verscheurt, ende wy sijn los: onse hulpe staet inden Naeme
 es Heeren, die Hemel ende aerde ghemaect heeft.

^q Geloofst sy de Heere, dat hy ons niet eeuwichlijck ten ^{q Psal. 124. 6}
 oove ghegheven heeft in haeren tanden. ^r Den scepter der ^{r Psal. 125. 3}
 odloosen, en hebt ghy niet laten blyven over het hoopken
 der rechtveerdigen, op dat de rechtveerdige sijne handt niet
 ruytstrecken soude totter ongerechtigheyt. ^l Maer ghy, Heere, ^{l Esa. 9. 3}
 hebt het jock onses lasts, ende de roede onser schouderen, en-
 de den stock onses dryvers gebroocken. ^t Ghy hebt ons we- ^{t Psal. 80. 4}
 der getroost, ende u aengesicht weder over ons laten lichten,
 ot onser ghenefinge, daerom segghen wy: ^u Gheloofst sy de ^{u Psal. 68. 20}
 Heere daegelijcx.

^w Ghy hebt, Heere, onse zielen uyt den doot gerucket, onse ^{w Psal. 116. 8}
 oogen van tranen. ^x Lovet ghy volcken onsen Godt, laet sij- ^{x Psal. 66. 6.}
 nen arm wijt luydtbaer worden. Wy willen met danckoffer ^{verf. 13}
 gaen in des Heeren Huys, ende hem onse gheloften betalen, ^{verf. 14.}
 alsoo wy onse lippen hebben opgedaen, ende onse monden ^{verf. 15}
 ghesproken hebben in onser dieper noot, Geloofst sy Godt, ^{verf. 20.}

z Nab. 1. 13

a vers. 12.

b Psalm. 116. 13.
vers. 14.

c vers. 9.

d Psal. 118. 19

vers. 20.

e vers. 21.
f vers. 18.

vers. 27.

vers. 28.

g Esa. 12. 1.

vers. 2.

h Esa. 12. 5.

vers. 6.

i Psalm. 51. 50.

k Esa. 46. 13.

l Psalm. 15. 7.

die ons Gebedt niet verworpen heeft, noch sijne goedertierentheynt van ons afgewendet heeft. ^z Want ghy hebt, Heere, ons jock dat wy droegen, verbroken, ende onse banden verscheurt. Die daer met macht over ons herffcheden, hebt ghy, ô Godt! ^a omghehouwen, ende daer henen laeten vaeren. ^b Daeromme willen wy den heylsaemen Kelck nemen, ende des Heeren Naem predicken; wy willen onse beloften den Heere betalen voor alle sijnen volcke. ^c Wy willen wandelen voor den Heere, inden lande der levendigen.

^d Doet nu open de poorten der gerechticheyt, op dat alle man daerinne gae, ende dancke den Heere. De Tempel is de poorte des Heeren: de rechtveerdige fullen daerinne gaen, ende seggen: ^e Wy dancken u Heere, dat ghy ons verootmoedicht hebt, ende helpt ons weder. ^f Ghy hebt ons wel gecastijt, doch en hebt ons den doot niet overgegeven. De Heere is Godt, die ons verlichtet; Ghy zijt onse God, wy dancken u Godt, wy willen u prijsen. ^g Wy dancken u Heere, dat ghy toornich op ons gheweest zijt, ende uwen toorne hem ghewendet heeft, ende troostet ons weder. Ons Heyl zijt ghy weder geworden, wy sijn seker nu, ende en vreesen ons niet vwant ghy Heere God, zijt onse sterckte, onsen Psalm, ende ons Heyl gheworden. ^h Lof-singhet den Heere mijn Ziele, want hy heeft heerlijcken gehandelt: sulcx sy cont in aller Landen. Iuychet ende roemet ghy inwoondersche te Zyion, want de Heylighe Israels, is groot by ons.

ⁱ O Heere, doet wel by Zyion, na uwer genade, bouwvet de mueren te Ierusalem, ^k wilt te Zyion het heyl gheven, ende te Ierusalem, dijne heerlijckheyt. ^l Och dat de hulpe meer over Israel quaeme: soo soude Iacob vrolijck zijn, ende Israel hem verblij

verblijden! ^m Heere doet wel den vromen ende goeden her- ^m Psalm. 125. 4.
 en; ⁿ vrede sy over Israel, ^o u hant beschutte, het volck uwer ⁿ vers. 5.
 rechterhandt: ende de lieden, die ghy u vast vercoren hebt. ^o Psalm. 80. 18.
^p Maeckt u op, Godt, ende voert uyt uwe saecke teghen ^q dij- ^p Psalm. 74. 22.
 ne ende onse wederpartijders. ^r Denckt aen de smaetheyt, die ^q Nah. 1. 2.
 u daeghelijcx vanden dwaesen wedervaert, ^r vergeet niet des ^r Psalm. 74. 22.
 roepens uwer vyanden, het rasen uwer wederpartijders, wort ^r vers. 23.
 hoe langer hoe grooter, wilt onsen vyanden (die wel ^r toege- ^r Nah. 1. 12.
 uftet teghen u Kercke uytcomen) omhouwen. ^u Soo en wil- ^u Psalm. 80. 19.
 en wy niet van u wijcken. Wy willen uwen Name aenroe-
 ven ende vrolijk zijn, ende met elcanderen roemen uwe
 weldaden, ende segghen: ^w De Heere heeft sijn volck ghe- ^w Esa. 52. 9.
 roofter, ende *Wesel* verlost: De Heere heeft geopenbaert zij- ^w vers. 10.
 nen heylighen arm, voor de ooghen aller vyanden, dat aller
 Wereldt eynde, siet het heyl onses Gods. ^x Alles wat adem ^x Psalm. 150
 heeft, love den Heere. ^x vers. 6.
 Halelujah.

	A.	der Heyligen. 136. der heydenen	137.
A Bimelech		112. Danck-segginghe voor 'tinnemen van Wesel.	19.
Afgoden		77.78. 48.53.	
Alexander de Paus beschrijft een generale		Dancken salmen Godt met der stemme	152.
cruys-vaert		151. Herte 154. leven 157.160. Redenē waerom.	154.
Alletijt salmen Godt dancken		166. Diocletianus ende zijn wreetheyt	104.
Amersfort belegert		11. Dirrick Mulder	65.
Gheplundert. 106. 107. verlaten		61. H. Dydens brief aen zijn Excell.	16.
Antiochi hoochmoet.		101. Zijn vrome daet	14.
Bekent Godt rechtveerdich te sijn		95 Doot der tyrannen	125.
Arrianen wreetheyt		40. Droefheyt ende verslagentheyt in Hollant	11.
Assyriers, vyanden van Gods Kercke		23	E.
Aurelianus wort doorsteecken		124 Eben. Ezer.	2.
	B.	Engelen Gods zijn machtich. 51. 64. dienen den	
Beelden dienst		81 ghelovigen 54 singen. 159.	
Betuwe wort bewaert		129 Exempelen tot beterschap. 126. tot danckbaer-	
Beesten erkennen Gods weldaden		104 heyt	136.
Beesten spreecken		141	F.
Bisschop van Maeghdenburch		87 Francisco Losano.	14.
Bekeeringhe is noodich		45 Fredericus Hertogh van Saxon	87.
Brief eens burgers van Wesel.		63 Fredericus Barbarossa.	91.
Burgers van Wesel bidden God		14 Fredericus Henric. Prince van Oraengien gheeft	
Sijn stantvastich in hare Religie.		39 Godt de eere zijader victorie.	156.
Dry burgers van Wesel die den aenslach ghe-			G.
maeckt hebben		65. Geschut binnen Wesel becomen	111.
Buyt in Wesel becomen.		63. 110. Ghevangenen binnen Wesel.	115. 117.
	C.	Ghebeden vermoghen vele	67. 68. 69.
Capiteynen vande Spaensche garnisoenen binnen		Graef Floris wint Damiaten	151.
Wesel.		115. Godt troost na de castijdinghe 43. hy beschermt	
Canons ofte geschutten binnen Wesel.		112 sijn Kercke 47. Is een noothelper 49. helpt	
Christenen worden in haere Kercken vermoort.		meer danmen verwacht.	51. 52.
104.		Gods wercken salmen vertellen	70.
Colonel Claes Dierick		62. Godt is by den afgoden niet te vergelijken	77.
Coninck van Spaenigen een vervolger		86. Godt salmen aenhangen	82.
Consideratien op 't innemen van Wesel	143. 144	Godts vyanden alle, die sijn Kercke vervolgē	85.
Cleyn ende groot sal Godt dancken		142 Godt verfoeckt niemant boven sijn vermeugē	72.
Door cleyne middelen helpt Godt.		54 Godt salmen niet tergen	88. 89.
Creaturen dancken Godt		104. Godt is een helper	87.
Cucul Veltoverste des Keyfers 61, 62. zijn wreet-		Godt is ijverich. 89. een wrecker 91. Toornich	
heyt.		103. 93.	
Cruys duert niet altoos		71. 72 Godt is rechtveerdich in sijn oordeelen.	94.
'tCruys van die van Wesel.		41. Godt is lanckmoedich 96. Redenen, waerom.	97.
Cruys der kinderen Gods.		23. 24. Godt vergeet zijnen vyanden niet	95.
Crijghs-helden		56. 66. Goliaths sweert	112.
	D.	Gouverneur tot Wesel	117.
Damiaten.		151. Godloosen en connen Gods hant niet ontvlieden	
Danckbaerheyt 139. Exempelen 143. is seer		119. 120.	
noodich.		166. 167. Godt salmen dancken, ende hoe.	148.
Danck-segginghe behaeght God 135. Exempelen			Harde

REGISTER.

183

H.

Harderwijck, 11. hout hem cloeck.	61.62.	Magistraets ampt, beftaet infonderheydt inde bevorderinghe vanden Godsdienst	165
Haerlemfche Papen werden uytgefeyt.	162.	Marquette.	66
Haerlemfche triumphe over Wefel	151.	Meyneedicheyt der Spaenjaerden.	40
Heeren Staten fongre voor Wefel	38.	Menahem de Coninck.	23.
G. Hendrick vanden Berge	61.	Middelen die geringe zijn.	55.66 65. door mid-
Heerlegers.	65.	delen wil Godt wercken	53.65
Heer Otto van Gent	66.	Missive der H. Staten om Godt te dancken over Wefel.	3.
Heydenen dancken God over hare Victorien.	137.	Moort bedreven aen eenighe Christenen.	104.
Heylicheyt des levens	16.	Mulders meel, veroverd in Wefel.	113
Hulpe comt van Godt.	49.	N.	
Hope falmen niet verloren geven.	73.	Nietighen Godsdienst, fijn de afgoden.	77.78.
Hoochmoet der vyanden 80. wort geftraft	100.	O.	
Hoochmoedige worden vernedert.	128.	Ondanckbaerheyt wort berispt.	168. mishaeght
H. Huygens brief aen fijn Excell.	120.121.	Godt	138.139.167.

I.

Jephte of hy zijn dochter gheoffert heeft	137.	Olinda in Brafilien	113.
Jesuiten	64.	Ongheval comt den godlofen onvoorfiens aen.	119.120
Israeliten feer gequelt vande Affyriers.	64.	Otto van Gent.	59
Julianus, wert doot ghebeten	68.	Onvoorfiende verloffinge	60.
wachte doot	125.	Oordeelen Gods zijn rechtveerdich	94.
		Oorfaken waerom God langmoedich is	97.98.

K.

Keyfers volck comt inde Veluwe	10.	Overwinninghe comt van Godt	155.
feer verbaest weder daer uyt	61.62.73	P.	
Keyfer is een vervolger	86.	Patriotten des Landts.	12.
Krijchshelden	56.	Papen worden uytgheseyt	162.
Kercke Gods wie vervolcht, die vervolght Godt		Papegaey	141.
	85.	Phalaris den Tyran	116
Kercken werden binnen Wefel den Gherefor-		Pieter Mulder.	58.59.65
meerden benomen.	29.	Pieter Pieterffen Heyn	100. fijn Vloote 100.
Remonftrantie daer van, aen d'Infante van		Princens leger triumpheert over Wefel	150
Brabant	28.29.&c.	Prince, gheeft Godt de eere daer van.	156.
Kercke dient den Spaenjaerden tot een gevan-		Politique confideratien over tinnemen van We-	145.
gheniffe,	116.	fel	60.
Slocxkens van Damiaten	152.	Poorte miraculeuselijck geopent	23

L.

Laffen die Godt zijn kinderen opleght	22.	Polycarpi laetste woorden	82.
---------------------------------------	-----	---------------------------	-----

M.

Lanckmoedicheyt Gods	95.		
leghers	97.	Q.	
Leven der Christenen	65.	Sekere quade inwoonders defes Lants van Hol-	
lijdtfaemheyt.	159.	lant 12.	R.
lof-fanck der burgeren van Wefel	73.	Requeste van die van Wefel aen d'Infante	29.
	57.	Redenen waerom Godt lanckmoedich zy	97.
		Roovers worden weder berooft	108.
		S.	
Magistraet tot Wefel	26.27.	Salmanaffer	24.
Magistraet tot Harderwijck.	61.	H. Staten fongre voor Wefel	38
Magistraet tot Haerlem	161.162.	Stamme der Tyrannen moet vergaen	122.

Steden

- Steden in corten tijt veroveret
 Schepenen ende Gallioenen.
 Schepen met tandige voorstevens
 Sela, wat beduyt
 Sethon der Egypt. Coninck
 Sennacherib.
 Sondaren verdraecht Godt. 96. daer nae valt sijn
 straffe te swaerder
 Sonden veroorsaecken de Oorlogen.
 Spaenjaerden bedroch 28. meyneedicheyt.
 Spinola wint Wesel
- T.
- Talio
 Tempelen worden den Christenen benomen 25
 Theodosius de Keyser. 68. zijn viericheydt int
 bidden
 Thiglath-pileffer
 Tyrannen straft Godt
 Tyrannye, by Cuculi bedreven 103. 104. 105
 Tyrannen stamme wort uytgheroeyt 121. 122.
 oock hare personen
 Triumphe. 147. met vyerteecken 148. met
 den monde 152. met der herten 154. met den
 leven.
 Trotsich spreecken der vyanden.
- V
- Veluwe verdestruereen de Keyfersche
 Veelheyt der vyanden door weynige verslaghen
 129.
 Vele vyanden salmen niet vreesen.
 Verlossinghe comt na cruys
 Verlossinghe der burgheren van Wesel
 Verlossingen, sijn sware lasten
7. Vervolghers, zyn Gods vyanden. 83. 84. 85
 113 Verstroofinghe Gods aen sijn volck 131
 151 Verstoorder sal verstoort werden 88
 46. Vyanden worden verbaest. 62. Sy sijn Roeder
 126 Gods. 74. Godt houtse inden toom. 147
 25. 26. 78. Vyerteecken
 Vreught volght na droefheyt
 98 Victorie over Wesel.
 45 Vryheyt verliezen, is een groot cruys 42
 28 Vlote schepen 113. 114
 27 Victorie van Wesel, hoe seer die te werdeeren
 sy 144
 108. 109 Victorie hoemen gebruycken sal 147. 148
 25 Victorie int legher voor den Bosch over Wesel
 150.
 90. Victorie comt van Godt. 15
 24. W.
 88 Wapenen der vyanden, veroveret binnen Wesel
 111. 112.
 Waterpoortken.
 123 Weenen in Ostenrijck ontzet. 2
 Wesels beschrijvinge. 13. inneminghe 13. 16. 17
 120. hoe seer die te achten sy. 14
 158 Wesel de Religie toegedaen. 2
 80 Wefelscher burgeren lof-sanck. 57. hun-liede
 verdriet, doemen hen de Kercken benam. 5
 127 120
 Wesel 'tMagasijn van Spaengien.
 Wesel ingenomen, vanden Heer Otto van D
 150 den. 59. 10
 43. 72 Wesel niet geplundert.
 172 Wreetheyt van Monte Cuculi. 10
 22 Wolf commandeur. 6

E Y N D E.

Met u kan ic krygsvolc versmyten, en met mynen God over de

מִנְיָהּ בְּעֵר

OVER GROOTE VICTORIE
der stad
S'HERTOOGEN-BOSCH.

He wil de vyanden onder u werpen
en den Helden dat swaerd af gorden
op dat wor u de deure geopent werden
en de poorten niet gesloten en blyven.

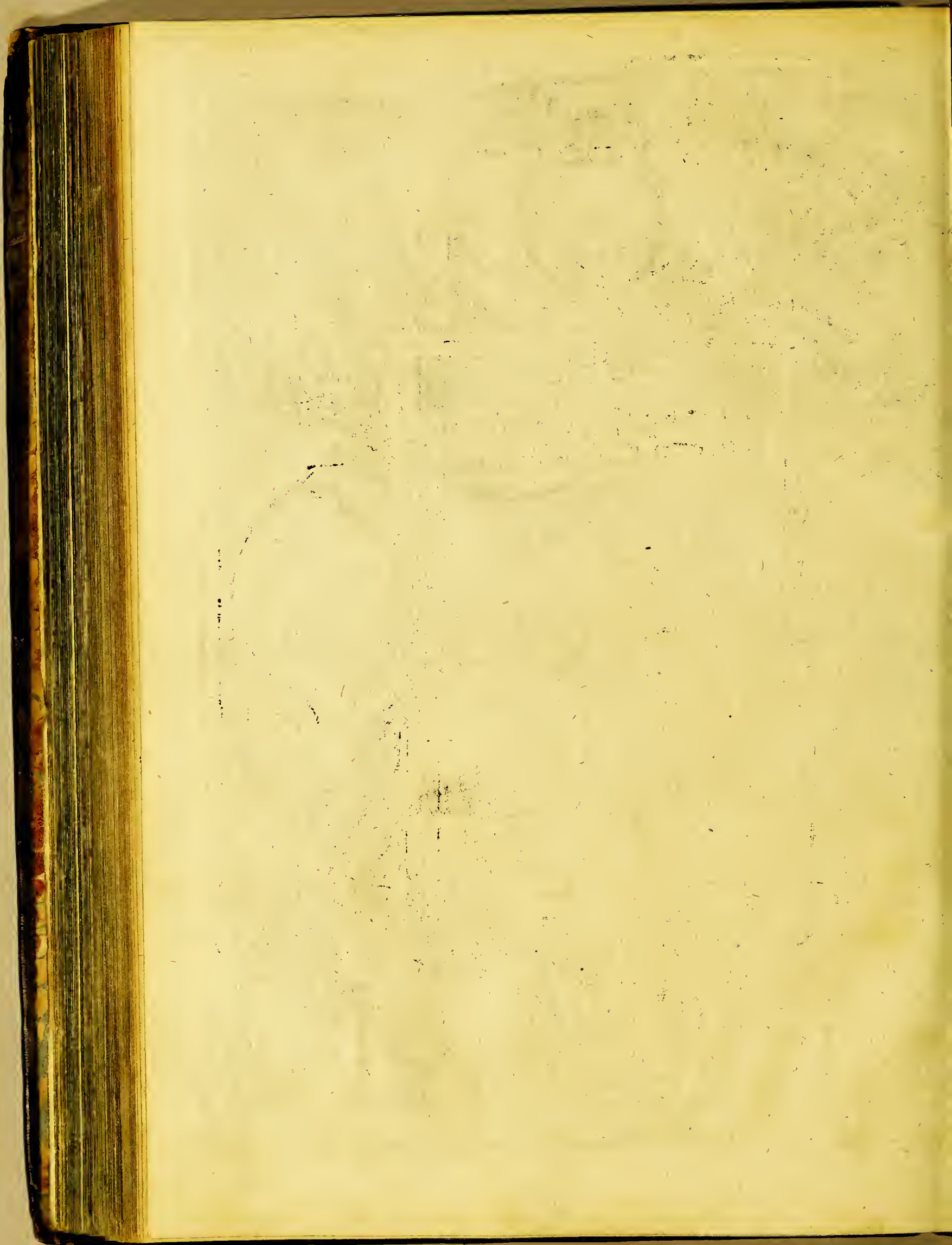
Esa. 45. 2 3.

my myne vijande inde vsucht, de God mijns heyls moet coheren werden. psal. 18. 30-34.

myntz springe. Gy cond my ryste met stercke ten Eynde. Gy cond onder my werpe die he

ste: Gy geef

my oge

S E N É - B O H E R .

Brandende - Bosch

Vyt welckers voncken ,

D'OVER-GROOTE VICTORIE

vande Stercke Stadt

S'HERTOGHEN-BOSCH,

Door Gods sonderlinghe ghenade , op den 17. Septembris,
1629 (tot onser aller vreughde) ontstaen is.

*Met een vriendelijcke onderwijfinge, ende noodinghe aende selve Burghers,
tot de gemeenschap des waren Gheloofs, met ons.*

Door DANIEL SOVTERIVS, D. des Godl. VVoorts,
inde Ghemeynte Christi, tot Haerlem.

*Gedruct tot Haerlem, by Hans Passchiers van Wesbusch, Boeckdruc-
ker, op't Marckt-veldt, in den bestaeghen Bybel. Anno 1630.*

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Missive vande Ho: Mo: Heeren

Staten, aen de E. Heeren Burgher-Meesteren der Stadt Haerlem. Inhoudende een Danck-segginghe tot Godt, over het innemen der Stadt 'sHertoghenbosch.

Eerfame, wijse, voorfinighe, seer discrete Heeren.

ALSOO het beleg van 'sHertoghenbosch, door Gods ghenadighen zeghen, onder 'tbeleyt van zijn Excell. de Prince van Orangien, so goeden succes heeft ghecreghen, dat den vyandt op den xvij. deser Maent Septembris, de voorschreven Stadt heeft ghestelt inde macht van desen staet; Soo achten wy hooghnoodich, ende 'tis oock ons devoir dat daer over, Godt Almachtich van gantscher herten, voor soo groote ghenade, ende de weldaden, die hy ons d'een op d'ander doet, van gantscher herten werdt ghedanckt ende ghelooft; Ende hebben dien volghende goet gevonden, dat generalijck over dese Provintien voorschreven sal werden ghedaen, op Vrijdach eerst comende, den xxvj. deser Maent September, ende daer naer, teeckenen van blijtschap met vyeren, en luyden vande clocken op de oude voet. V.E. versoeckende, de voorschreven danck-segginge solemnelijck te laten doen. Niet alleen inde Duytsche, maer oock inde Fransche en Engel-sche Kercken aldaer, ende daer van notificatie te doen, aende respectve Kercken-dienaren; Als oock op de voorschreven teekenen van blijtschap, ordre te stellen: Ende wy sullen ons daer toe verlaeten.

Hier mede Eersaeme, wijse, voorfinige, seer discrete Heeren, zijt

⁴
Godt bevolen. Actum 'sGravenhaghe den xix. September ses-
thien-hondert neghen-en-twintich.

Onderstont.

Ter Ordonnantie vande Heeren
Staten.

Was onderteeckent:

C. VANDER WOLF.

De superscriptie was:

Eerfame, wijse, voorstenighe, seer discrete Heeren
den Burger-Meesteren ende Regeerders, der stad
Haerlem.

PRY

RYSELYCKE ENDE VADERLYCKE
 forchvuldicheydt, der E. E. Heeren Burgher-meesteren
 ende Raedt der Stadt Haerlem, tot voorcominghe van alle
 ongheregeltheden, ende behoudenisse van alle goede or-
 der ende vrede, op desen dach der Triumphe (zijnde den
 xvj. September anno 1629. Is dit volghende Placcaet
 gheemanent, ende alomme aengheslaghen.

AL SOO op morghen, volgens de publicatie van
 huyden, es gheordonneert de vieringhe, ende luy-
 dinghe o ver de heerlijcke victorie, die Godt
 Almachtich sijne Princelijcke Excellentie ver-
 leent heeft, int veroveren vande machtighe
 Stadt van 's Hertoghenbosche, ende midts dien
 ede billick ende behoorlijckes, dat alle moedwillen, petulantien
 ende ongheregeltheden comen te cesseren, ende alle t' samen-rottin-
 gen ende lopinghen van jonghens ende anderen verhoet, voor-
 gesomen, ende gheweert. Soo est, Dat den Heeren ende Gherechte
 der Stadt Haerlem, allen ende eenen yeghelijcken, jonck ende oudt,
 vanden desen wel expresselijcken lasten, bevelen, ende interdiceren, hen
 te dan te onthouden van alle moedwille, petulantie, straet ende
 huys-schenderyen, ende andere ongeregeltheden, binnen deser Stadt
 ende de Vryheydt van dien, sonder yemants Huys, Stoepens, Lewy-
 n, Glintinghen, Heyninghen, nochte oock eenighe Brouwers
 kinnen, ofte halve Vaten te beschaedighen, vernielen ofte schenden,
 nochte oock yemanden, van wat conditie ofte ghesintheden, te injurie-
 ren, schelden, moveren, molesteren, nae te roepen, ofte int minste te
 beschaedighen in sijn persoon, huysinghe ofte goederen, om wat saecke
 welve oock soude moghen vvesen; maer hen op der straten, ende oock

6

beyten deser Stadts Poorten te ghedraghen in alle modestie, sedich-
heydt ende met behoerlijcke respect ende gheschicktheyt, soo dat be-
hoort: op peyne, dat die ghene die contrarie bevonden sullen over-
den yet wes tot yemandts oneere, schaede ende letsel te doen ofte te at-
tenterenmet vvoorden, ofte met vvercken, dat de selve daer ove-
ten exemple van anderen, openbaerlijck aen den lijve ofte andersint
metter daet, sonder eenighe conniventie, simulatie ofte verdrach
sullen vverden ghestraft. Actum den xx. September, Anno 1629.

Een yder sy hier mede ghewaerschout,
ende verhoede sijn schande.

E T W E E D E M I S S I V E D E R H O : M O :
 Heeren Staeten, aen onse E. Burgher-Meesteren der Stadt
 Haerlem, in welck haer Ho: Mo: verordineerden een al-
 gemeynen Vasten en Biddach, om Godt te dancken, voor
 de Victorien in desen Somer genadelijck ons vergunt, ende
 insonderheydt over 't innemen van Wesel ende 's Hertog-
 ghenbosch.

Er same, wijsse, voorsienighe, seer discrete Hee-
 ren. Alsoo het Godt Almachtich belieft heeft sij-
 ne oneyndelijcke ghenade ende barmherticheydt
 over dese Landen, soo verre wyt te strecken, dat
 hy niet alleene gestuyt heeft den grooten Crijghs-
 macht vanden vyant, daer mede hy nae alle ap-
 pentie, door gheborsten soude hebben, tottet binnenste van 't hart
 in ons Landt, met berovinghe van goet ende bloet, der inghesen-
 en, mitsgaders vande waere Christelijcke Ghereformeerde Re-
 als oock vande Vryheyd, Rechten, ende Privilegien; maer dat hy
 r en boven, den staet deser Landen grootelijcx ghesegent heeft; met
 veroveringe der steden Wesel ende 's Hertoghenbosch, tot voort-
 ntinghe van sijn H. Woort, ende verlossinghe van veelen, die
 der t gebiet vande Tyrannye van Spaengien, veel jaeren hebben
 ten suchten. Soo hebben de Ho: Mo: Heeren Staten Generael goet
 vonden, ende hoochnoodich gheacht, een alghemeenen Vasten ende
 ddach wyt te schrijven, over alle de vereenichde Provintien, ge-
 cieerde Lantschappen ende Steden, tegens toecomende woensdach
 vij daghen, 't welck wesen sal den x. Octobris, nieuwen stijls,
 Godt de Heer Almachtich van gantscher herte over de voorsz.
 erdiende veldaden te dancken, loven ende prijsen, ende wie-
 ricklijck

richlijck te bidden, dat hy d'inghesetenen van 's Hertoghenbosch, wi
 gheven de ware kennisse sijns H. Evangelij, ende tot dien eynd
 wyt seynden oprechte Dienaers, die de selve haere gaven in liefde, dis
 cretie ende sachtmoedicheyt, moghen mede deylen. Dat oock Godt Al
 machtich met het Leger van desen staet, als een Heer der Heyr crach
 ten wil optrecken, om wyt de palen des Lants, den vyant te verdri
 ven, ende sijne Genade over ons te continueren; Oock sijn Excellent
 den Heere Prince van Orangien, met den Geest der wijsheydt ende
 voorsichticheyt te becrachtighen, ende sijn Persoon, mit gaders' tgan
 sche Legher by ghesontheyt te conserveren, tot grootmaeckinghe van
 sijn Heylighe Naem, ende voortplantinge van sijn H. Woort. De
 halven begeeren wy, dat u E. den voorsz. Vasten ende Bededa
 binnen uwe stede, ter plaetse sulcx gebruyckelijck is, sult doen public
 ren, teghens den voorsz. x. October, ende een yder t'ordonneren,
 seeckere groote penen, by u E. daer toe te statueren, den selven Vast
 ende Bededach t'onderhouden; met Verbot, van ten selven dage, ee
 ge neringe, hantwercken, tappen, caetsen, balslaen, ofte andere di
 gelijcke lichtvaerdige exercitien te doen, ende d' overtreders vandi
 te straffen na behooren; Daer van mede adverterende de Frans
 ende Engelsche Kercken binnē uwe stede wesende. Wy sullen ons d
 toe verlaten. Hier mede Eersame, Wijsse, voorsienige, seer discrete He
 ren, u E. int schuth des Almogenden bevelende. Geschreven indent
 ge, den 24. Septemb. 1629. Onder stont: Ter ordonnantie vande S
 ten, ende was gheteekent C. vander Wolf. De superscriptie v
 Eersame, Wijsse, voorsienige, seer discrete Heeren, den Officier, B
 ger-Meesteren ende Regerders der Stadt Haerlem.

Accordeert metten Principale. By my

H. Steyn, 1629.

BEDV

Beduydinghe des Tijtels,

SENÉ BOHER,

SENE BOHER, is soo veel te seg-
ghen, als een *Brandende Bosch*: Want wy le-
sen int tweede boeck Mosis, dat de Enghel
des Heeren Mosi, in een *uyerighe vlamme* wyt
den *Bosche* verscheen, ende by sach, dat den
Bosch met *uyere brandede*, ende en wierdt doch
niet *verteert*: Ende Moses sprack alsdan met verwonderinge:
ik *wil daer henen*, ende besien dat *ghesichte*, waerom den Bosch
niet en *verbrant*: Dat welck op 't innemen vanden Bosch in
Arabiant, (ghenaemt 's Hertoghenbosch) wel past.

Want gelijk het een groot wonder voor Moses schein,
dat brandende Bosch, also is het veroveren der stadt 's Hertog-
henbosch, een groot wonder in onsen oogen, dat de Heere *waer-*
cx ghedaen heeft, door het wijs ende kloeck beleydt van sijn
excell. de Prince van Oraengien. Iae dit wonder is gheloopen
ot de eynden der werelt. Des Heeren Heylighen arm, is gheopen-
ert voor de ooghen aller Heydenen, dat aller *verelt eynde siet*,
t heyl onses Gods. ^a Alle *verelt juychet den Heere*, singet, roemet
de lovet hem met verwonderinghe, dat een soo stercke ende
machtige stadt (die van een Bosch gebouwt is, int jaer 1184.
nde 's Hertoghenbosch gheenaemt wort) nu in 't jaer 1629. op
en 17. Septembris, inde handen ende macht der Ho: Mo:
leeren Staten, ghevallen is.

Mosis Bosch heeft ghebrant: Alsoo laet ons segghen 's Hertog-
henbosch

b

Exod. 3. vers. 2

vers. 3.

Psalm. 118. 24.

Frederick Heynde-
rick van Nassou.

Esa. 52. 10.

Psalm 98. 4.

a Siet den Brief van

den Heer Haga, der

Ho: Mo: Heeren Sta-

ten Ambassadeur, by

den Turck te Con-

stantinopolen, ghe-

schreven aen Nicola

a Waffenaer, den 22.

Decembris 1629. in

Constantinopolen,

welckē brief wy ge-

heef, t'zijnder plaet-

se, in dit volghende

Boeck sullen stellen.

ghenbosch heeft wel ter deghe, dach ende nacht in brant ghestaen, door het vreesfelijk schieten, ende losgaen van roers ende Musquetten, van halve ende heele Cartouwen, Canons ende Mortieren. Want voor den *Bosch* zijn gheweest 116. stucken gheschuts, soo heele als halve Cartouwen, langhe Veltstucken, Camerstucken, Draecken; behalven het geschut, dat op de Pleyten lach, dat daer af genomen wiert, ende mede gebruyckt is gheweest. Soo dat met alle dese stucken, soo op de stadt, als op de dry Forten des stadts, sijn gheschoten, *Acht ende twintich duysent, vijf hondert, ende twaelf scheuten.*

NOTA.

Exod. 3. 2.

Mosis Bosch brandende, wiert gants niet verteert: Laet ons oock segghen, al hoe wel *'s Hertoghenbosch* met den brant ende vyere des oorloghs is aenghesteecken gheweest, soo en is sy daerom niet verbrandt ofte te niete gemaect: maer is met een goet vrientlijk *Accoordt* ofte *Apoinctement* (ghemaect op den 14. Septembris 1629. stylo novo) overghecomen tot den ghesegghenden staet deser Landen, met behoudenisse van leven, goet ende Privilegien der Burgeren: ende dat meer is, daer sy dus langhe een afgodische Stadt ghevveest is, ende van vvelckmen mochte seggen, (dat de Enghel Gods vande stadt Pergamo sprack) *Daer is den throon des Sathans. Te wete, om dat aldaer het volck haer liet totten stommen afgoden verleyden.*

Apoc. 2. 13.

1. Corinth. 12. 2

Nu isser een gheleghentheydt voorghecomen, om van haer een Stadt Gods, ghemaect te worden, die daer lieflyck ende schoon sy met des Heeren bornputten, ende daer de Heylighe *vroonighen des Hoochsten sy*; ten eynde, die du langhe inde dicke *duyfternissen* der Pausselijcke dolinge geseten hebben, nu door het helder Licht des *Euangeliums* verlicht, ende vande macht des *duyvels* tot Godt bekeert moghen worden, op dat sy verghewin-

Pfalm. 46. 5.

Act. 26. 18.

ghe

ghe der sonden ontfanghen, ende deel, onder die ghene, die door den Gheloove in Christo gheheylicht zijn.

Moses, wilde daer henen, ende besien, dat ghesichte, vanden ^{Exod. 3. 3.} brandenden Bosch: Inghelijcx hebben oock vele ghesproken en onsen daghen: Wy willen daer henen gaen, ende besien, de belegheringhe, die zijn *Excellentie* ghedaen heeft rontom, ne's Hertogenbosch. &c. De linie van de Circumvallatie des Le, hers, met de *Angulen* ofte hoecken van dien, was by nae hien Nederlandtsche mijlen int ronde, om welcke *Circumvallatie* met alle de geinventeerde schoone, wonderbare (noyt voren ghepraetiseerde wercken) te aenschouwen, vele *Heren, Graven, Baroenen, Edelen* ende *Voluntarisen*, uyt verscheyen Coninckrijcken, ende hoecken des wereldts ghecomen zijn. Onder anderen zijn Conincklijcke *Majesteyt van Boheemen Fredericus*: midtsgaders *de Prince Ulrick*, sone van den *Doorl. Coninck van Denemarcken*, met hare Edelen, hebbé haer oock in't Leger laten sien, die haer niet genoeg hebben conen verwonderen, over alle de wercken vanden *Prince van raenigen*, die in soo corten tijdt, in een soo grooten ommeanck, soo vast ende wonderlijk ghemaect waren; So dat, ven ghelijck de Coninginne *Saba*, van 't rijck Arabien, het ^{1. Reg 10. 1.} gheruchte *Salomonis* ghehoort hebbende, quam met eenen ^{2 Paral. 9. 1.} antich grooten heyr te Ierusalem: Ende met *Salomon* ghe- ^{vers. 5.} ^{vers. 6.}proken hebbende, seyde: *Het is vvaer, dat ick in mijnen lande behoort hebbe. Daer is meer aen u, dan het gheruchte, dat ick ghehort hebbe.* Ende ghelijck *Thalestris*, de Coninginne der *Amanen* (doe het gheruchte vande cloecke daden, van *Alexander* ^{Curtius lib. 6.} *Groote*, voor haer quam) viert ontsteecken met een begeerom hem te sien ende te spreecken, ende sy met dry hondert

Vrouws-perfoonen verghefelfchapt, is gecomen om hem te befoecken: Alsoo mede machmen wel, met waerheyt segghen: dat die voor-vermelde groote Heeren ende Princen, door 't gheruchte dat sy vernomen hadden van de militaire cloeckheyt van den *Prince van Oraengien*, bewoghen zijn geworden, uyt haren Lande te gaen ende 't Legher voor 's *Hertoghenbosch* te comen besichtighen, ende aldaer onsen *Door-Prince* te saluieren, alwaer sy inder daet meer bevonden hebben, dan sy uyt de gheruchten ghehoort ofte vernomen hadden. Ende doe nu 's *Hertoghenbosch* gewonnen was, ja hoe vele spraecken dan: *Wy willen daer henen, ende besien den Bosch!* Vele duysent Borghers, uyt verscheyden steden ende plaetsen sijn daer henen, met vrouwen ende kinderen, ghetrocken: dat die van 's *Hertoghenbosch* seyden: *van waer comt al dit volck!* Wy hadden ghedacht, datter soo vele menschen in gantsch *Hollandt* nie souden gheweest zijn.

Moses dat *brandende Bosch* ghesien hebbende: track sijn schoenen uyt van sijnen voeten: want de plaetse daer hy op stont was een Heylich landt: Ende Moses bedeckte sijn aengesichte, want hy vreesde, God aen te sien: Ingelijcx wy alle zijn ghehouden (van wegghen 't overgaen van 's *Hertoghenbosch*), Godt te Heylighen in onser herten: Onsen ouden mensche uyt te trecken: de voeten geschoeyt hebbende met de veerdicheyt des Euangelij de vredes: en voor den Heere te wandelen met vreesse, den tijt die wy hier woonen; Ende Godt prijsende, te segghen: O Godt, ghy hebt eenen gheweldighen arm, sterck is uwe handt, ende hooch is uwe rechterhandt, daer mede ghy onsen vyanden het sweert afghedorde hebt. Ghy hebt den vyanden ons in handen ghegeven, datme harer machtich geworden sy, dat sy voor den swarden, onses *Door-Prince*

Exod. 3. 5.

vers. 6.

1. Pet. 3. 15.

Eph. 4. 22

Ephes. 6. 15.

1. Pet. 1. 17.

Psalm. 89. 14.

Mat. 45. 1.

Prince

Princes, als stof, ende voor sijnen boghe, als verstroyde stoppelen Esa. 41. 2. vers. 4.
beweest zijn.

Wel aen dan, ghy Christenen, wilt alsoo over dese Over-
roote Victorie van 's Hertoghenbosch den Heere dancken, ende Psal. 105. 1. 2. vers. 3. 4.
redickt zynen Name, vercondicht zyn doen onder den volcken.
singhet van hem ende looft hem, spreeckt van alle zijne wonden.
Roemet zynen Heylighen Name: Het herte der ghene, die den
Heere soecken, verheughe hem. Ghedenckt zijner wonder wercken, vers. 5.
die by ghedaen heeft tot allen tijden, ende nu ten desen tijde, onder
ons Nederlanders, in desen Somer des jaers 1629; op dat wy
(als rechte ghebruyckers zijner gaven) in toecomende tijden,
meer moghen van hem ghezeghent worden, Amen. Ende
laert wel, beminde Leser, met ons **SENEBOHER.**

Iaer-dicht, op 't veroveren van

'SHERTOGHEN-BOSCH.

In de HerfstMaent Voor Vvaer/
 Is 'SHERTOGHEN-BOSCH CLAer/
 Van de Spaensche tiranni Verlost;
 Dan 'theeft gelt en bloet gheCost.

EEN DANCK-SEGGHINGHE

D E R

Burgheren van 'sHertoghenbosch, voor de wonderbare weldaden Gods, die sy nu, nae 't overgaen van harer Stadt (aenden ghezeghenden staet deser Landen) ghenieten.

Esa. 12. 1. 2. &c.

Er deser tijdt dat nu segghe/ 't Volck van 'sHertoghenbosch: Ick dancke u Heere/ dat ghy toornich op my geweest zijt/ ende uwen toorne hem ghewendet heeft/ ende troostet my. Siet/ Godt is mijn Heyl: ick ben seker/ ende en breeke my niet: want Godt de Heere is mijn sterckte/ ende mijnen Psalm / ende is mijn Heyl geworden. Nu mach ick met breechden water scheppen upt den Heyl-fonteyne. Nu mach ick ter deser tijdt segghen: Dancket den Heere/ predickt ons, ghy Leeraers, zijnen Name: maket condt onder ons allen zijn doen/ vercondiget hoe zijnen Name zij / in onser Stadt. Lof-singhet den Heere/ cleyn ende groot: want de Heere heeft heerliken (buyten ons vervvachten ende onse verdiensten) ghehandelt: sulcx sy condt in allen Landen. Juycht ende roemet ghy Inwoondersche te Zion: want de Heylige Israels is groot by u/ ja groot is hy, by ons. Halelu jah.

SE-

S E N É - B O S C H E R .

Brandende - Bosch,

Aengaende de

OVER-GROOTE VICTORIE

Der machtighe Stadt,

S'HERTOGHEN-BOSCH.

Zephania. c.2. vers.15.

Dat is de vrolijcke Stadt, die soo seker woonde, ende sprack in harer herten: Jck bent, ende gheenes meer: Hoe is sy soo vvoest gheworden? Dat de ghedierten daerinne vvoonen, ende vvie daer voor by gaen, die fluytense aen, ende clappen met der handt over haer.

ALLE die den Heere vreesen segghen nu: Psalm. 118. 4. *Sijne goedertierentheydt duert eeuwichlijck. Het* Psalm. 105. 5. *herte, der ghene die den Heere soecken, verheuge hem, ende spreecke: Danckt den Hee-* Psalm. 106. 1. *re: want hy is vriendelijck, ende zijne goedertie-* vers. 2. *rentheydt duert eeuwichlijck. Wie can de groote da-*
n des Heeren wytspreecken? ende alle sijne loflijcke vvercken prij-
en? De Heere is onse helper ende rotzsteen. Des nachts thoont Psalm. 42. 9. *ons sijn barmherticheydt, ende des daeghs zijn goedertierentheydt.*
inget nu ter tijt den Heere een nieu liedt, vwant hy doet vvon- Psalm. 98. 1. *nen, hy overwint met zijner rechterhandt, ende met zijnen Heylighen*
me. De Heere laet sijn Heyl vercondighen, voor den volcken vers. 2. *dat hy sijn's erechticheydt openbaren. Hy ghedenckt aen zijn ghenade*
de ende

vers. 3.
vers. 4.
vers. 5.
vers. 6.

Pfalm. 66.

vers. 16.

s'Hertogenbosch is de Hooftstadt des vierden quartiers vā Brabant, waer onder forterē dese vier landen, als

- 1. Kempen-landt
 - 2. Peel-landt,
 - 3. Maes-lant, ende
 - 4. Tlant van Oosterwijk. In welke landen gheleghen zijn dese Steden,
 - 1. Helmont.
 - 2. Eynhoven,
 - 3. Meghen.
 - 4. Ravesteyn.
 - 5. Grave. Hebbende daer benevens onder haer 72. Dorpen, daerinne hondert ende een Parochi-Kercken getelt werdē. Sy leyt twee mijlen vande Mase; vier van Ravesteyn, dry van Heusden, en 12. van Antwerpen.
- 'tGhemeyn ghevoelen is, dat Hertoch Godefroy, den fonderateur vande Stadt 'sHertoghenbosch soude geweest zijn, volghens dit ghetal-dicht. Godefridus dVX è sLLVa feCIt oppIdVM. Dat is, Godefridus de Hertoch, heeft van een

de ende vvaerheyt, den huysse Jsraels; Aller Wereldt eynde siet heyl onses Gods. Juychet den Heere alle Werelt, singhet, roemet ende lovet. Looft den Heere met Harpen, met Harpen ende Psalmen met Trompetten ende Basuynen, juychet voor den Heere den Coninck. Waerom doch? Comt herrewaerts, hooret toe alle die God vreeset, ick wil vertellen wat hy aen sijnen wijnbergh, ende aen zijnen volcke, voor goet gedaen heeft. Iffet niet dat in dese voorleden daghen, de Heere onse Godt, ons grootelijcx verlijcht heeft, met die groote Victorie der Stadt Wesel, welke hy (uyt grondeloose barmherticheyt, slaende sijn ghenaedigh-ooge over den staet deser landen) belieft heeft in der Ho: Mo: Heeren Staeten handen te stellen? Gheloofst sy den Heere daeghe-lijcx. Psalm. 68. 20.

Doch, daer en boven, wat heeft de Heere Godt, noch meer voor goets aen ons ghedaen? wat voor wonders meer, heeft de Heere aengherichtet tot voordel deser Landen? Hy heeft ons oock in handen laeten comen, die groot-machtighe ende stercke Stadt van 'sHertoghenbosch, daer uyt verscheyden Provincien ende Lantschappen van desen staet, soo veele jaere herrewaerts, met continuele invasien ghequelt, ende altoos inghestadighe sorghe ghehouden zijn gheweest. Hy heeft daer aenghevanghen belegeringhe van 'sHertoghenbosch, onder heerwijs ende couragieus beleyt vanden doorluchtighen Prin- van Orangien (op den eersten Mey des jaers 1629. by de hand ghenomen) met een soo goet succes ende gheluckich eynde ghezeghent, dat nu de vermelde Stadt (tot voortplantinghe van sijn H. Woort, ende uytbreydinghe vande macht deser Landen) veroverd is gheworden, op den xvij. Septembris des selven jaers. Dat ernstich voornemen der Ho: Mo: Heeren Sta-

een Generael ende des Princes, heeft de Heere becroont met een
 leer treffelijcke *Victorie*. Hy heeft weder zijn vrientlijck aen-
 ghesicht over ons laten lichten. *Psal. 80. 4.* Hy heeft ons ver-
 heught, nadien hy ons langhe gheplæcht hadde, ende nae
 dat wy soo langhe onghelijck gheleden hadden. *Psal. 90. 15.*
 De vermaerde Stadt van 's Hertoghenbosch (by den Paus van
 Romen ghehouden, als een *Roma Belgica*) is nu aen onse zij-
 de; De garnisoenen vanden Doorl. Prince van Oraengien, zijn
 tot harer poorten in ghetrocken, ende onsen Prince, als een
 victorieusen Helt, is door de bressen der stadts mueren ende
 wallen, met zijnen Edelen daer binnen ghecommen, ende
 even, als de Coninck David binnē de stercke stadt *Rabba*, ge-
 comen is. *2. Sam. 12. 29.* De Velt-overste *Ioab*, den *Burcht Zyon*
 ilder eerst beclam. *2. Paral. 11. 6.* Alsoo is onsen Doorlucht-
 ghen Prince, d'eerste vant *Huys van Oraengien*, die 's Hertog-
 enbosch (een onverwinnelijcke stadt, gheacht zijnde) heeft in-
 ghecreghen. Dies wy ons nu verblyden, ende segghen moe-
 en: Voorwaer, des Heeren barmherticheydt en heeft gheen eynde,
 naer sy is alle morghen nieuwe, ende sijn trouwe is groot. *Thren. 3. 22.*
 3. *Iuychet Gode, alle Landen, lof-singhet ter eeren zijnen Name,*
 oemt hem heerlijcken. Spreeckt tot Godt: Hoe wonderlijck zijn uwe
 vercken? het sal uwe vyanden faelgeren, voor uwer groeter macht.
 Alle Lant bidde u aen, ende lof-singhe u, lof-singe uwen Name: *Sela.*
 omt herrewaerts, ende siet aen de wercken Godts, die soo wonder-
 ick is met zijnen doen, onder den menschen kinderen. *Psal. 66.*
 2. 3. 4. 5. *Lovet ghy volcken onsen God, latet zijnen roem vrydt*
 vrydtbaer vorden. *vers. 8.*

Want een Voor-treffelijcke, Overgroote *Victorie*, is ons
 engecomen door't veroveren van 's Hertoghenbosch. De mach-

Bosch, een stadt ge-
 bout. Welck tijt ge-
 dicht, uytdrukt het
 jaer 1184. &c.

Andere meendē dat
Henrick de eerste, soon vā
Godsfroy den derden, de
 stadt ghebout heeft,
 die op de zijde van
 het Bosch, dat de
 Keyfers de Kercke
 van *Vtrecht* gegeven
 hadden, een stadt
 heeft laten maeckē.

Andere willen seg-
 gen, dat ten tijde vā
Iohan den tweeden ende
Iohan den derden, Her-
 togen van *Brabant*,
 dese plaetse eerst
 omwalt is, van eenē
Guillame de Busco Rid-
 der, de soon van *Ger-*
lactus Deroute, die ghe-
 leeft heeft in 't jaer

1313. daer de *Geer-*
linger-brugge inde
Hintemerstraet van
 ghebout, ende naer
 genoemt is. Sommi-
 ghe segghen, dat de
 plaets van dese stadt
 eertijts een boschag-
 gie, vanden *Grave* vā
Gelderlandt tot een
 pillen-gift gegeven
 is, aen *Iohan den tweeden*,
 den soon van *Iohan*
den eersten Hertoch vā
Brabant, inden *H.*
Doop, ende dat de
 plaets 's Hertoghenbosch,
 daervan genaemt is.
 Dese leggē oock, dat
Iohan de tweede, naer
 zijns Vaders doot
 dit Bosch vercocht
 ende overgedragen
 soude hebben, aendē

ghemelden Ridder *Guilliam de Busco*, die zinnen bynaem de *Busco* vā dit *Bosch* soude ghekreghen hebben, ende dat dese *Guilliam de Busco*, dit *Bosch* eerst met wallen soude omcingelt hebben, ende uytgegeven om te bewoonē. Het is oock uytdruckelijc te sien in den brieven vande Hertoch van Brabant, ende vande Schepenen van *'s Hertoghenbosch* ghedateert in't jaer 1318, dat tē tijde vanden Ridder *Guilliam de Busco*, de Stadt vergroot is.

De Ho: Mo: Heeren Staten, inden name Gods, met rijpe deliberatie ende met eene gemeene toegenegentheit van alle de goede ingesetenē deser Landen, by der hant nemende de belegeringe deser Stadt *'s Hertoghenbosch*, Soo is zijn *Excell. Prince van Oraengien* op den 24. April. 1629, met zijn Train uyt *'s Gravenhaege* vertrockē nae *Nimweghen*, en met zijn Legher te velde gecomen ende nae den *Bosch* ghemarcheert.

De Doorl Prince by hem hebbēde 280. Compagnien Voervolck, ende 70. Cornet Paerden, in alles be- draghende 40000.

tige Stadt, die daer was als een Leeuwe ende Leeuwinne met den jonghen wandelende, ende niemandt en dorfdese verschutteren (*Nab. c. 2. 11.*) Die Stadt, die daer was vol stercke Helden ende Gheweldigen, *vers. 5.* Die daer lagh aende wateren, ende rontom henen water hadde, welcker mueren ende vesten, was het water. *Nahum. 3. 8.* welcker vasticheden onwinbaer schenen: die selfde is inghenomen, ende veroverd van onsen Doorl. *Prince van Oraengien*, door Gods ghenadige beleydinghe ende bestueringhe. Hare poorten aenden wateren zijn nu ons gheopent. *Nab. 2. 6.* Sy heeft nu al uyt ghepochert: therte van hare Helden is versaest gheworden, hare inwoonderen moeten nu suchten, ende aller aenghesichten sien bleek als eenen pot. *vers. 10.* Haere machtighe, die daer wel toegelustet waren, zijn daer omghehouwen ende zijn verdemoecht. *Nab. 1. 12.*

Waer zijt ghy nu, die daer pocchede als een eenige Coninginne, welckers Palleys soo sterck toegerust was? Ghy waer als een roovende Leeuwe, uwe cuylen vervulde ghy met roove, ende dijne wooninghe met dien, dat ghy verscheurt hadde. *Nab. 2. 12.* Maer siet, de Heere Zebaoth, heeft uwes roovens een eynde ghemaect op aerden, datmen uwer boden ende uwer amptlieden, ende uwer Gheweldighen stemmen niet meer hooren en sal. *vers. 13.* De Heere God heeft zijn trouwen Heldt ende dienstknecht, *Frederick Henderick, Prince van Oraengien*, met zijn Gheweldige, over u ghebracht: met zijne Ruyters ende Crijghs-knechten, met haren blinckende sweerden ende glinsterende spieffen: daer liggen nu uwe verflagene met groote hoopen lichaemen, datmen over hare lichamen vallen moet. *Nab. 3. 3.* Om uwer grouwelen wille

is God

is God, op u verstoort geweest, ende heeft u daerom gantsch
grouwelijck willen maecken, ende u schenden, ende een
schoufel van u willen maecken. *Nah. 3. 6.* Dat alle die u sien,
seggen moeten: 'sHertoghenbosch is verstooret, wie wil mede-
lijdinghe met haer hebben? ende waer sal ick u troosters soec-
ken? *vers. 7.* Meynt ghy dat ghy beter waert, dan de stad *We-*
sel, welckers mueren ende vesten sterck waren, ende de macht
der Spaenjaerden daer binnen was seer groot? Noch heeft sy
moeten in onsen handen vallen, ende hare geweldigen wier-
den in ketenen ende veteren gheleydt. *vers. 10.* Hare poorten
zijn haren vyanden gheopent *Nah. 2. 6.* Hare schatten ende de
veelheyt aller harer costelijcker cleynodien, haer gherooft sil-
ver ende gerooft gout, zijn haren vyanden ten buytte ende
ten deele ghevallen. *Nah. 2. 9.* Siet, de poorten uws Lants, sijn
mede uwen vyanden gheopent, het vyer (des tooren Godes)
heeft uwen grendel verteert. *Nahum. 3. 13.* Ghy rustede u wel
op het aller beste, ter tijt uwer belegeringe, ende sterckte u op
het aller gheweldichste, maer uwe macht, uwe vesten, uwe
krijchsluyden, die haer snelden nae de mueren, ende nae der
weere, daer sy seker zijn, die en hebben u niet kunnen bewa-
ren voor den aenval ende overval uwer vyanden. *Nah. 2. 1.*
vers. 5. Vwer Heeren ende Gheestelijckheden sijnder vele ge-
weest, als de sprinckhanen, ende uwe Hoofluyden als de ke-
vers, die hen aen de tuynen leggheren, inden couden daghen:
wanneer nu de Sonne opgaet, soo maecken sy hen daer van,
datmen niet en weet, waer sy blijven. *Nah. 3. 17.* uwe mach-
tigen hebben u verlaten, ende u volck is hier ende daer ver-
strooyt, ende niemant en versameltse. *vers. 18.* Niemant on-
der den vrome isser die om uwe schande treuret, noch hem

man, is op den 30.
April, des nae mid-
daeghs ontrent drye
uren voor 'sHertogen-
bosch ghecomen, al-
waer de Prince ter-
stont door zijnen
Quartier-Meester
Generael last heeft
ghegheven aen alle
Quartier-meesters
gront aen te wijzen
voor hare Regimen-
ten, ende de plaet-
sen laten verordine-
ren, daer de Regi-
menten van elcke
Natie, soudelogiere.

Nahum. 1. vers 6.

Dese comste vanden
Prince voor 'sHertogen-
bosch is tot den Coninck
van Spaengien tot Ma-
dril in 't Hof seer
haest overgedragen:
want uyt Brabant de
Poste loopende om
dele tijdinghe den
Coninck aen te die-
nen, hebben haer so
seer ghespocyt, dat
de Coninck, inden
rijdt van ses daghen,
het al wiste.

De Paus van Romē de-
se belegheringe me-
de vernomen heb-
bende, heeft strax
aen alle Roomsche
Catholijcken Kerc-
ken geschreven. hoe
Roma Belgica (verstaen-
de den Bosch) vast

vande Kettters bele-
gert was, dat sy der
halven hunne gebe-
den tot Godt ende
alle lieve Sancten
ende Sanctinnen (*die
doch van ons niet en vve-
ten Efa. 63. 16*) van
herten souden te sa-
men brengen, op dat
de Stadt ontlegert,
ende vande kettters
verloft mocht wor-
den.

Pfalm. 137. 5.

vers. 6.

Thren. 2. 15.

Esa. 23. 7.

Zephan. 2.
vers. 15.

Zeph. cap. 2.

vers. 14.

om uwe plage becommert, maer alle die sulcx van u hooren,
clappen met haren handen over u: want over wien is uwe
boosheyt, sonder ophouden niet gegaen? *Nabum. 3. 19.*

Iae wy Christenen sijn nu ter tijdt, seer verblijt, ende danc-
ken God over 't innemen van 's Hertoghenbosch. Verde sy van
ons, dat wy dese weldaet des Heeren souden vergheten: on-
se rechterhandt worde eerder vergheten, ende onse tonghe
moet aen onsen gabel kleven, soo wy deser Victorie niet en
ghedencken, soo wy niet en laten Ierusalem ende het welva-
ren van Gods Kercke, onse hoochste vreughde sijn. Soo wy
niet vrolijk en souden sijn, ende roemen Gods vvondere
wercken, die hy nu ter tijdt gedaen heeft, ende ter eeren Gods
segghen souden: *Is dat die Stadt, daermen van gheseyt heeft? Sy
sy de alderschoonste ende aldersterkste, dies hem dat gantsche Lant
verheugt? Is dit die vrolijke Stadt, die haer, haers Ouderdoms, en-
de Maeghdoms beroemde? Is dat die Stadt, daer van hare in-
woonders roemden, dat sy ter gheenigher tijdt, ofte oyt, ghe-
wonnen vvas? Doch laet ons hierop hooren, vvat de Pro-
pheet Zephania, tot antvvoordt segt, ende ons inden mont
legt, om mede te seggen: Dat is de vrolijke Stadt, die soo seker
vvoonde, ende sprack in harer herten: Ick bent, ende gheenes meer,
Hoe is sy soo gheworden, dat hare vyanden daerinne vvoonen?
Ende vvie daer voorby gaet, die fluytense aen, ende clappen met der
handt over haer? Welcke vvoorden, aengesien vvy voorgenom-
men hebben te verclaren, laet ons daerinne, dese volgende dry
stucken vvaer nemen.*

I.

Ten eersten, den trotz ende hoogmoet der stadt Ninive, die haer om harer sterckte wille, liet duncken: *Ick bent, ende gheenes meer: sy en conde niet overwonnen worden.*

Zephan, cap. 2;

vers. 15.

II.

Ten anderen, sullen wy zien, hoe de stadt Ninive, niet jeghenstaende haren grooten hoochmoet, gevallen is in handen van hare vyanden, den Babyloniers: diese verdorven hebben, dat sy *woest gheworden sy, ende de ghedierten daerinne ghewoont hebben.*

vers. 15.

III.

Ten derden, sal daer op volghen: hoe alle die sulcke verwoeftinge der stadt Ninive gesien ende ghehoort hebben, haer verblijdt hebben; *Ende die daer voorby ghinghen, haer aenslytteden, ende met der handen claptten over haer.*

vers. 15.

Al welcke dry poincten seer wel sullen passen op die van Hertoghenbosch. 1. De welcke haer seer vermetelijck verlaten hebben op haer-lieder sterckte ende macht. 2. Ende dies niet jeghenstaende, sijn sy van onsen Doorluchtighen Prince van Gaengien, binnen den tijdt van vijf maenden veroverd, ende onder den macht van dese Landen ghebracht. 3. Daerom,

Nahum. 1. 7.

Psalm. 51. 16.

dat alle vrome hen verblyden, ende clappen met den handen, ende Godt danckende, bedryven vreughde ende blijdschap, ende spreecken: *De Heere is goedertieren, ende een sterckte inden noot: ende kent die, die op hem vertrouwen. Heere doet onse lippen op, dat onse monden, wren roem vercondighen.*

D A T

Eerste Hoof-stuck,

Aengaende den troz ende hooghmoet der vyanden van Gods Kercke, soo ten allen tijde, als mede, ten desen onsen tijde.

's Hertoghenbosch is voor desen, door Graef *Holtenloo* in't jaer 1585. den 19. Iannuarij overrompelt, maer door quade toeficht zijns volcx, ende de cloeckheydt vanden burgheren daer binnen, wederom uyt ghedreven met verlies van eenige dooden en̄ gevangen. 1. Inden jare 1601 op den 1. Novemb. is die selfde stad beleghet; door 't goet vinden der Ho: Mo: Heeren Staten, onder het kloeck beleydt vanden doorl. Prince *Mauritius van Nassou* (hoochloffel. mem.) en̄ met groote neersticheyt omgraven; Dan also de

ER wy comen tot den troz onser vyanden, soo is ons van nooden dese belegeringhe van *'s Hertoghenbosch*, vanden eersten trap ofte beginsel op te haelen. Het is dat alsoo geschiet, tot onser aller groote vreughde, ende bate: dat onse *Doorluchtighe Prince van Oraengien* ter bequamer ende ghelegender tijt (*vannee de Coninghen pleghen uyt te trecken. 2. Sam. 11. vers. 1.*) uytgetrocken is te velde met zijn armee in desen heeten ende drooge Somer, des jaers 1629. ende voor de stad van *'s Hertoghenbosch* zijn Tenten rontom opgheslaghen heeft. *Ierem. 6. 3.* De selfe stad met zijne kriighshoopen vastelijck beleyt heeft, ende met *Galderyen* ende *Bolwercken* aende stad ghecomen is. 2. reg. 2. 10. Alwaer de Prince op den eersten Mey zijn Leger ghedivideert ende rontsom den Bosch ghequartiert heeft: Nemende zijn Quartier tot *Vucht* met *Guarden*, *Enghelschen*, *Franschen*

chen, Walen, ende des Heeren van Diedens Regiment, extraordinairen har-
 maeckende t'samen 134. Compagnien te voet, behalven de den Vorst den Prin-
 Ruyters. De Prince logeerde hem selven, in een Edelmans ce niet alleē het ap-
 huys, genaemt *Heyms-buys*. De andere Hooft-quartieren zijn procherē, allen toe-
 nede verdeelt. Tot *Hintem* sijn Gen. Graef Ernst met de Vrie- voer vā victalie mit-
 en, Schotten en Duytschen, maeckende 50. Compagnien, gaders van alle an-
 Tot *Orten*, Graef Willem van Nassauw, Gouverneur van dere behoeflicheidē
 Heusden met 32. ofte 33. Compagnien. Ende aen de zijde en belettede, maer
 an de *Petler-Schans*, de Heere van Bredenrode met 26. oock de Schiltwach-
 Compagnien. Ende de Graef van Solms met de Heere van ten door vroofen: so
 Lemerts Compagnie, met eenighe andere, tot *Enghelen*, naer heeft den gemelden
 Dreveceur toe, om de Schepen met amonitie ende vivres te Prince *Mauritius* zijn
 ewaren, ende den pas te beschermen. Ende op den xj. Mey Leger doen opbre-
 Monsieur Willem Pinsen vander A, Colonel van een Re- ken, ende is vertroc-
 giment Nederlandtsche Soldaten met 23. Compagnien, ken den 27. Novem-
 ste met vijf duysent man in 't Leger ghecome, die op de bris, des jaers voor-
 riviere paste, ende nam sijn Quartier te *Deuteren*, niet verre noemt.
 an Grobbendoncks koye, waer mede 's Hertoghenbosch om 2. In 't jaer 1603, is
 ngelt was. Op woensdach den 2. Mey, alle de Quartieren dese belegheringhe
 ghesteecken zijnde, ende elck Regiment ende Compagnie weder hervat op dē
 aere gront hebbende, soo heeft sijn *Excell.* door de Quar- 19. Aug. Maer alsoo
 tier-meesters, aen yder Compagnie laten om deelen, spaden, den Eertf Hertock
 huppen, houvveelen ende andere materialen, om daer mede Albertus gereet lach
 are Quartieren te trencheren, 't welck ghedaen viert met met een gantsche
 lcken vlijt, dat ontrent den avont al de Retrenchementen macht van volck, om
 ende Quartieren ghemaect waren, dat sy defensibel wa sijn avontuer op dese
 n. Sijn *Excell.* langhs de linie rijdende, om de wercken te Landen te soecken,
 sichtighe, heeft de Capiteynen, Quartier-meesters ende soo heeft hy den ge-
 soldaten, voor hare neersticheyt, bedanckt. melten Prince ghe-
 volcht op den 21. di-
 to, hem legherende
 aende Oostzijde der
 Stadt, die doen ter
 tijt weynich Garni-
 soen binnen hadde,
 maer vanden Hertog-
 ghe wierdt sy met
 3000. man versterct.
 Sijn *Excell.* de stad
 aldus gesterckt sien-
 de, heeft met goede
 ordre sijn beleghe-
 ringe opgehbroken,
 ende de stad op dē
 5. Novemb. verlatē.
 De Eertf-Hertogh
 dede oock sijn volck
 treckē in Garnisoen,
 ende binnen 's Her-

Midde

toghenbosch tot
Gouverneur is ghe-
bleven de Heer *An-*
thoni Schets, Heer van
Grobendonck.

3. Waerop dese der-
de belegeringe indē
iare 1629, op den 1.
Mey gevolcht is, die
Prince Frederick Henrick
seer voorzigtelijck
ghedaen, ende ghe-
luckelijck volbracht
heeft.

Dē Gouverneur *Grob-*
bendonck, dit aenghe-
dient zijnde, enkon-
det gansch niet ghe-
looven, dattet hem
ghelden soude. Jae
sprack vryelijck vtr:
Dat hy niet meynde, dat
den Prince sulcken dwasen
daet beginnen soude. Dan
corts daer na, siende
de Quartieren des
Princes leger, ront-
om de stadt ghe-
maeckt, en hoe dat
volck begunde hare
approchen te doen,
begonst op sijn eygē
misslach te dencken.

Middelertijdt de vyant dit vernemende, heeft alle mach-
ende middelen, die hy te weghe konde brenghen, soo bin-
nen als buyten 'sLants ghebruyckt, om niet alleenelijck d-
voorseyde stadt van 'sHertoghenbosch te ontfetten, maer ooc
den staet onses Lants te overvallen, ende de goede inghesete-
nen te beroven van lijf, goet, ende bloet, mitfgaders van al-
tghene een yeghelijck lief ende aenghenaem is. Tot welcke
eynde *Graef Henrick vanden Berghe* (Veltoverste vanden Co-
ninck van Spaengien) zijn macht monstert, gheeft sijne So-
daten een maendt soldie, ende marcheert ten laetsten met sijn
Legher (so men seyde) bestaende in 7000 *Ruyters*, met 200
Voetvolcx, en in quartiert het selve tot *Sprangh*, *Waelwijck*, *Dr-*
nen, ende *Loon*, ende van daer op den 27 Julij marcherend
comt hy tot *Cromvord* ende *Heldorp*, ontrent een ure gaens va-
de buyten linie des Legers van den Prince; verscheyden ala-
men daerop gevende, ende trachtende sijn volck, door Pri-
cens Quartier inde stadt van 'sHertoghenbosch te brenghen
ende de stadt te ontfetten; Maer hy siende dat sijn desseyne
niet ghelucken en wilden, ende dattet hem onmoghelijck
was, door 'tLeger van sijn Excell. door te boorē, om de sta-
te ontfetten, ofte eenich volck daerin te brenghen, soo ver-
hy 'tPrincens legher, ende keerde hem met sijn legher na d-
Ysel kant, ende passeerende den Rijn over tot *Wesel*, alwaer
hy ontmoette des Keyfers Troupen, die hem tot assisten-
toeghesonden waren; ende een brugghe gheslaghen hebbē-
de over den Ysel, heeft des Keyfers Velt-overste *Monte Cu-*
met sijne Crauwaten, ende den soon van *Graef Henrick v-*
den Berghe, met seven oft acht duysent mannen, te paerdt en
te voet, eenen intocht ghedaen door de *Veluwe*, naer *Am-*
f

wt, de selve stadt laten summeren, ende corts daer na, inghe-
omen ende gheplundert.

Ondertusschen hadde Graef Henrick vanden Berghe, zijn
st ende commissie vanden Coninck van Spaengien, om sijn
ytterste beste te doen, dat hy den Prince van Oraengien, van
Hertoghenbosch soude doen opbreecken, ende hy soude die
elve stadt zien te ontsetten, *al soude costen de helft van de schat-*
ten van zijne West-Indien: ende hy soude soo groote sorge daer voor
vaeghen, ende de saecken soo seer ter herten nemen, al of zijn eygher
Conincklycke persooone, daer binnen belegert ware. Niet-teghen-
aende al dit menschelijck trotsich opset, soo is (Godt lof) in
nisen handen ghevallen de stercke machtighe stadt 'sHerto-
genbosch: ende door onses Princens kloeckmoedicheyt, wac-
kerheyt, ende wijsheyt (daermede de Heere Godt hem van
oven heeft aenghedaen ende becleet) is sy tot den staet deser
landen overgecomē. Wie van ons soude dat gedacht hebbē?
de Coninghen op aerden, jae alle lieden inder wereldt, soudē sy wel
at ghedacht hebben, dat hare wederpartijders soudē ter poorten
van 'sHertoghenbosch in trecken? Het is dan noch gheschiet om der
nden wille harer Propheten, ende om de misdaet wille haerer Prie-
steren, die der rechtveerdiger bloet daerinne vergoten, ende de zielē
er eenvoudigen verwacht hebbē. Soudē (die gene die daer
innen de stadt soo veele jaren hare herberghe ghehadt heb-
ben) wel sulcx vande Hollanders bevroet, ofte verwacht heb-
ben? Den hoochmoet onser vyanden was te groot, om sulcx
dencken. Het trotsich herte vande Gouverneur der selver stadt,
was te hoogh ghelegen, om sulcken saecke gheloove te ghe-
ven. Want hy altijd gheseyt hadde, *dat hy wel wilde, dat men*
hem quam besoecken, wenshende dat Prins Frederick, dat herte
d badde,

Alfoo door de goe-
dertierenheyt ende
voorsichticheydt
Gods, de Spaensche
Silver-bloot door den
kloeckmoedighen
Generael Pieter Pie-
terisz. Heyn sal, ged.
verkregen ende de
selve met onse West-
Indische schepen op
den tienden lanua-
rij 1629, in behou-
den haven al-hier
ghecomen zijn. Soo
is den Coninck van
Spaengien eengroo-
ten Norius Elli uyt
het lijf ghetrocken,
ende in het inghe-
want deser Landen
ghebracht, soo dat
hy sijne West-Indi-
sche schatē te min-
der heeft connen te-
gen dese Landen in-
ployeren.

Thren. 4. 12.
vers. 13.

Een vermaerd
Crijghs-overste aen
des vyandts zijde,
heeft getuycht sulc-

ke woorden (als ick hier verhalen) ghehoort te hebben van Grobbendonck.

Doch soo hy soo onbeschroomt een krijchman was, hoe quant, dat, doe hy bemerckte dattet op zijn stadt ghemunt was, so bleeck wiert, ende stracx naer Brussel schreef, om meer volcx en cruyt, ende dat men met den ontset haesten soude? Hy was als een die daer seght, dat hy voor de duivel niet bevreesen is, en wenscht hem te sien, maer daertoe comede, is niet min bevreesen als andere menschen, wel willende dat sy hem quijt ware. Alsoo ist met desen Grobbendonck toeghegaen. Ende hoe anders? want de vyand der Kercke Gods, moeten ven vrtzaeghen, wanneer de Heere hem hooren laet, Psalm. 46. 7.

Dominare timidus, Spiritus altos gere. Sequitur superbos islor à tergo Deus. Seneca in Herc. fur.

Proverb. 16. 18.

hadde, hy soude thoonen, wat man hy was: *Sentiet qui viri sumus* meynende dat de Prince niet op soude doen. 'tSelfde heeft h ghenoech met andere woorden te kennen ghegeven, aen een van onses Doorl. Princen van Oraengien Trompetters, die tot hem ghesonden zijnde, hoorde hem dese woorden spreken: *Wat laet uwen Prins Frederick hem voorstaen? uwen Prins Mauritius, heeft ons tweemaal comen belegeren, ende sonder yets u te richten, re infectâ, moeten weder opbreecken ende vertrecken. Wat meynt nu zijn Broeder te connen doen? Voorwaer uwen Prins Frederick is seer onberaeden, dat hy een soo groote saecke derf by de handt nemen. Wy hadden uwen Prince voor voorsichtiger ghekennt.* Waer op de Trompetter seer aerdich hem weder antwoorde: *Heeft onsen Prince Mauritius, met de Maeght van 's Hertoghenbosch twee gheboden ghehad, ende niet konnen u ghelijcken: nu comt onsen Prins Frederick het derde ghebodt brengen, om met de Bruyt, te gaen strijcken.* Daer mede hy het trotslic spreken van Grobbendonck ende de sijne, wel betaelt heeft, haerlieder ydel laetdunckheyt bespottet. Want sy lieten haer voorstaen, was het onmoghelijk op te climmen na den Hemel, ende de sterren metter handt van daer te haelen, soo waer mede niet doenlijck, dat men met wapender handt, hare staet soude connen innemen. Maer de saecke is anders uytghevallen: Want alsoo gaet het ghemeenlijck met die ghewent zijnde stoutelijck te sprecken, ende die daer staen op hare uytterlijc macht, sterckte ende wallen, haren val is naerder dan sy se meynen. Ia, hoe vaster sy haer op haren vleeschelijcken aen verlaten, hoe eerder ende meerder val sy doen: hierom vanden Wijfeman geseght wort: *Wie te gronde sal gaen, die wort voren stout. Een hooveerdich ende stout gemoet, comt voor den val.*

Wie hem te seer *ovil* verheffen,
 Eer byt denckt, den val sal treffen:
 Want altijd comt, na den hooghmoet,
 Swaren druck, end' teghenspoet.

f, gelijk een ander seght:

Wiens onderganch en eynd ghenaeckt,
 De oorfaeck door sijn moet-wil maect;
 Een stout ghemoet end' hovaerdy,
 Komt voor den val den mensche by.

Isset niet, dat Godt den hooghmoet der Godloosen alletijt
 straft ende te schande gemaect heeft? De *Assyriers* waren
 otlich, ende meynden, sy waren alleen, *Domini Terrarum*, de Nahum. 3. 8.
 eeren ende Meesters vande gantsche werelt. De Hoofstadt Zephan. 2. 15.
 der *Assyrische* Monarchie, *Ninive* (alwaer hen die Vorsten
 ende Edelen onthielden) sprack wel stoutelijck: *Ick bent, ende*
veenes meer. Doch is dat rijck der *Assyriers* ende de stadt *Ni-*
ve niet te gronde ghegaen? De *Chaldeen* hebbense uyt haren
 oel ghestooten, ghelijck daer nae de trotsighe *Chaldeen* door
 en *Persen*, ende die van *Persen*, door den *Grieken*, ende de
Grieken door den *Romeynen* zijn t' onderghebracht?

Jojakim, de Coninck van *Iuda*, was seer wreet ende moe- Poenam arrogantia effugit
 lich, als een jonghe Leeuwe, hy was ghewenner de lieden te nemo sua. Minus tu in-
 erfcheuren en te verslinden; Hy verwuestede steden: dat hem solese, quod magis res pro-
 et Landt ende wat daer in was, voor de stemme zijns brul- spere.
 ns ontfette; Hy liet hem voorstaen: niemant en conde hem
 mmen, nochte vangen. Doch de Heere, verweckte tegens
 em de *Heydenen*, die haer leyden, uyt allen Landen, rontorn hem Ezech. 19. 6, 7.
 enen, ende wierpen eenen nette over hem, ende vingen hem in haren verf. 8.
 vylen, ende stieten hem ghebonden in een schrenckwerck, ende voer-

den hem tot den Coninck te Babel Nebucad Nezar, ende men liet hem verwaeren, dat sijn stemme niet meer ghehoort en wer op den berghen Israels.

Tavr. Chr. lib. 5.

Inghelijcx ist toeghegaen met *Baiazethes*, den Turckscher Keyser, die een seer trotsich ende grouwelijk Tyran was; die den Christenen groote schaede dede, dat yder voor hem moeste schrieken ende beven; Maer Godt heeft op 't leff over hem geschickt, eenen die arger ende stercker was, de *Tamerlanes*, der Scythen ende Tartaren Coninck, die hem ghevanghen nam, liet hem *met gulden ketenen binden, ende beslytten in een houte kevie ofte koye, met welcke hy hem liet, door 't gheheel Lant, ten thoone ende spotte voeren.*

Valerianus, Roomsche Keyser, was oock trots ende een seer heftighen vervolgher der Christenen: doch naderhant is hy vanden Coninck der Persen, *Sapor*, ghevanghen ghenomen, die hem heeft *laten d' ooghen wyt steecken, ende voor een voetbanck, doe hy te paerds soude gaen sitten, ghebruyct heeft.*

Plutarchus

Darius, der Persen Coninck, was in sijn herte soo hooch dunckende, dat hy hem liet voor staen, datter inde Wereld niemant soude sijn, die sijne Monarchie soude dorven aentasten, om krijgh daer tegens te voeren. Alsoo, dat, doe die joncker Heere ende Vorst *Alexander Magnus* (des Conincx Philipp van Macedonien sone) met sijn Leger quam, om tegen hem te krijgen, hy vrees hem schimpelijck af, met sijn koly ende bal, ende met ettelijke stucken gouts, als men den kinderen doet. Hy schreef oock, aen sijne Oversten, die aen gherzijde des berghs *Taurus* woonden, sy souden soo vele hem ghevalle doen, ende den toornighen onbesinneden jonghlingh Philipp sone (die hem ontrent sijn Rijck ende in Pe

sia li

a liet zien) met kinder roeden wel af smeeren, ende dat ge-
 aen sijnde, hem een purper cleedt aendoen, ende alsoo tot
 em brenghen: wat belanghde *Alexandri* Oversten, ende
 jne Hopluyden, die souden sy int water verdrincken, ende
 e soldaten souden sy doen voeren, tot het eynde des rooden
 Meyrs, ende aldaer laten voor de honden henen loopen. Ende
 p dat hy noch meer, zijn hoochmoet soude doen blijcken,
 so trock hy den *Alexandro* selfs teghen, met sevenmael hon-
 ert duysent mā, In somma, hy meynde hy hadde zijn vyant
 onder sijne voeten, hy dede ghelijck het spreeckwoort segt,
anebat triumphum ante victoriam: Hy riep harinck, eerste ghe-
anghen was. Want Alexander Magnus, hem niet laetende
 erschrickē, voor al de macht van *Darius*, viel nietemin in zijn
 landt, leverde hem verscheyden Veltlagen, daer hy de over-
 vinninghe van behielt, ende *ten lesten, kreegh hy den Coninck*
Darius ghevanghen, met sijn wijf ende dochteren, ende nam hem sijn
ijck af. Laet Godt Almachtich, ghcheele machtighe Mo-
 archien alsoo vallen, die hy om haren hoochmoet ende
 otz straffet, wat sal God niet doen, den trotzighen machti-
 ghen steden? Wel aen, laet ons dan voor eerst alhier gaen be-
 wijfen den hooghmoet ende trotz der inwoonderen,

1. Van Ninive,

2. Van 's Hertoghenbosch

1. De Propheet Zephania spreekende van de stadt Ni-
 ve, seght aldus: *Dat is de vrolijke Stadt, die soo seker woonde,*
de sprack in haer herte: Ick bent, ende gheenes meer. Die van
 Ninive spreecken hier seer trotsich ende moedich: maer wat

Een corte beschrij-
 vinghe der Stadt Ni-
 nive.

doet haer soo spreken? Te weten, haerlieder sterckte, ende macht. Laet ons daerom sien,

1. *Wat Ninive voor een stadt was?*
2. *Wie datse ghebouwet heeft?*
3. *Hoe groot ende treffelijck sy gheweest is?*
4. *Hoe trotz de inwoonders der selver waren?*

Wat het voor een stadt was.

Nahum. 3. 17.

Taph. *id est*, parvulus, cley n. *Savan*, *id est*, Princeps, een Vorst.

Ion. 3. 3.

Q. Curtius 1. 4. de rebus Alex.

Gen. 13. 10.

1. Ninive was een groote oude stadt, de Hoofst-stadt van gantsch Assyrien: de stoel vanden Coninck, alvaer oock sijn gheweldige ende de *Taphseraim*, haere Potentaten des Rijcx, ende hare *Minzaraim*, *Comatuli*, ofte haer gekrulde-hayer-hof-Ionckeren, hare residentie ende woonplaetsen hadden; alvaer dat hooghste ende opperste Regiment, de Camers der justitie, de stoelen des Gerichts waren. De Propheet Iona, noemtse, *een stadt Gods, drye dach-reysen groot.*

Dese stadt was van Ierusalem gheleghen 171 Mijlen ten Noortoosten, ontrent de Riviere *Tygris*, de welcke uyt *Armenia*, tot inde Zee vloeyt. *Tygris*, is te seggen, inde Persische, (andere seggen, Medische spraecke) een *pijl*: Ende by den Hebreen wort de Riviere, *Hedekel* ghenaemt, dat is, *seer snel vlietende*, om dat haer water seer snellijcken, als een pijl, diemen door de locht schiet, afloopt.

Dese stadt heeft ten rechte haren naem *Ninive* ghekreghen: want dat is soo veel te segghen, als *schoon, vvel gestelt* ofte *wel geleghen*: want sy is seer schoon, van wegghen haere schoone straten, hooghe treffelijcke geboufelen, ende hooge toorens, ende lieffelijcke wateren, datse wel een *aerdtich Paradijs* ghenaemt mocht worden, want sy was (gelijc Moses schrijft van Sodoma) als *een lusthof des Heeren, rijck van water, ghelijc als*

als Egijptenlandt, wel gheleghen totten coophandel, soo dat Ninive Nahum. 3. 16.
meer handelaers hadde, dan sterren aenden Hemel.

2. Haer eerste boumeeſter was *Assur*, de ſone des godſalighen Patriarchs *Sems*: die haddeſe eerst begonnen te maecken, na den Zuntvloed: want in 't boeck Genesis, der Scheppinge verhaelt wordt: *Van dien Lande (Sinear) was daer ghecommen de Assur, ende bouwede Ninive, ende Rehoboth, Ir, ende Calah.* De oorſaecke, dat hyſe maeckte, was deſe, om dat ten ſijnen tijde *Nimroth*, ſijn regiment met wrevelmoedicheyt, ende hardicheydt, ende tyrannie aenvinck; Hy verjaeghde de vroomen, ende amplecteerde de quaetwillighe booſe menſchen; Hy verdreef de ware Religie, ende richtede op, den valschen godendienſt: waerom oock gheſchiet is, dat *Assur*, met dien Heere dienden, ende onveranderlijk bleven inden waren Godsdienſt, ghewecken is van *Nimrod*, ende is ghegaen totten *Japhiten*, ende hy heeft de ſtadt *Ninive* beſtaen te timmeren, alwaer hy, als een vroomen Heldt, de ſuyvere Godſdienſt geplant ende gehandthavet heeft.

Wiele gebout heeft.

Gen. 10. verſ. 11. 12

Sinear iſt leegſte deel van Mesopotamien, ghelegen by den bergh Singara ofte Sinear.

Het regiment op aerden, ſtaet in Gods handen, die gheeft hen ſomtijden eenē geſchickten Regent Eccl. 10. 4.

Maer alſo na deſen *Assur*, in 't Rijck ghevolght is de Coninck *Ninus*, soo heeft hy de ſtadt *Ninive* (die by *Assur* begonnen was te timmeren) volbracht, ende metter tijt ſeer geweldich toenemende, is de ſtadt ſeer rijk ende machtich geworden, ende (ghelijck het meeyſten tijdt ghebeurt, daer de rijkdommē ende weelden overhant nemen) de ware Religie in verachtinghe ghecommen, goede zeden zijn allenskens onderdrückt gheworden, de vreeſe Gods is uyt den herten ghecomen: *Wrevel ende twiſt heeft men inder ſtadt vernomen.* *ulcx* heeft begonnen dach ende nacht, om ende om te gaen in haren ueren: *Moeyte ende arbeit, was ſlechs daer binnen; Schade te doen,*

En boos Coninck verderft Landt ende lieden, Eccl. 10. 3.

Pſalm. 55. 10.

verſ. 11.

verf. 12.

doen, regneerde daerin: lieghen ende bedriegen liet niet af van haer
straten, In somma, na den doot vanden Godsdienstigen Assur.
ist gegaen, ghelijck de Poët seght:

Ovidius,

*Protinus erupit Vena prioris in ævum
Omne Nefas: fugere pudor, verumque fidesque,
In quorum subiere locum, fraude sique, dolique,
Insidieque & vis, & amor sceleratus habendi.*

Dat is,

*Men sagh int quaet, d' Eeuwe versnellen
In boosheydt stormen ende wellen:
Daer ginghen om, veel wervel-winden;
Waerheyt, Schaemt' en Trouw, ter dier tijt
Verdreven: wasser maer enckel sijn,
In plaets van allen dien slechts te vinden.*

Gelijck als de Re-
gent is, also sijn oock
sijn Officiers: ghe-
lijck den Raet is, al-
so sijn oock de Bur-
ghers, Eccl. 10. 2.

*Men sach' er alle overlasten dieren,
Dach ende nacht binnen haere mueren,
Int midden heerschten d' Onverlaeten
Met valsche bedroch, end' schalckheyt boos.
List, leughen, ende treecken loos,
En scheyden gantz niet, van haer Straten.*

3.
Hoe groot en tref-
felijck Ninive was.

3. De oude schrijvers, houdent voor vwaerachtich, dat
stadt *Ninive*, in haer begriip groot sy geweest, ettelijcke m-
len. Haere stadt-mueren waren hondert voeten hoogh, en
hondert voeten breed. Sy was met 1500 Toorens vercie
daer van eenighe op de mueren stonden vande stadt, die v
hondert voeten inde hoochte, boven de mueren uytstaecke

Sy had

y hadde een machtich *Comincklijck Slot* oft *Palley*s. *Ninive* Nah. 2.6.

was soo groot in hare lengte ende breede, dat wanneer een eel des stadts, van haren vyanden was inghenomen, het ander quartier des stadts, ofte 't volck dat daerinne woonde, en onde sulcx niet, binnen den tijt van dry daghen, vernemen,

ste eenighen vyandt ghewaer worden. Van hoedanigher roote oock gheveest is, de stad *Babylon*: De stad *Alcairo*, Quintus Curtius L. 5. de rebus Alexandri, welck Babylon gheuoemt wort, een Landschap, van weeghen haere groote, lengte, wijde, ende breede,

in Egypten ghelegen, zijnde de Hooft-stadt, wert gherekent 4 mijlen groot te sijn in haere ronde: ende dat aldaer meer olcx ende inwoonders sijn, dan in gheheel Italien: soo dat iden jaere 1476. aende pestilentielle sieckte aldaer, op eenen ach, 20 duysent menschen gestorven sijn, ende nietemin de stad vol volcx was, 't welck ick verhale, op dat wy te min-

er ons, over de grootheyte der stad *Ninive*, souden verwon-

eren, die een *stadt dry dach-reysen groot was*. Jon. 3.3.

4. De inwoonders van dese stercke, gheweldighe stad *Ninive*, waeren seer trotsich, ende stonden op hare macht,

ytter maten seere; la te meer, om dat sy tot haere mueren en-

e vesten hadde, de Riviere Tygris, welcke daer *Affyrien* ende 4. Hoe trotz de inwoonders der selver stad waren.

Mesopotamien van malcanderen deelt, ende is een Hooft-wa- Gen. 2. Dan. 10.

er, dat inden Paradijse, sijn oorspronckelijcken ader heeft,

ende van daer, met snellen loop ende stercke stroomen, af-

komt tot inde Zee: soo dat de stad aen die cant, niet en conde

elegert worden, ende om dier sterckte wille, meynden de

burgers tot *Ninive*, dat haer niemant conde deeren, noch

enighe haerer vyanden tot haren poorten, emmermeer in-

recken.

Dese stad *Ninive* was oock te lande aen allen hoeckē wel Situs Affyriacæ Regionis.

voorsien met forten, bollewercken, ende Casteelen, teghen

e den

den inval der omliggende Natien ende quade Nabueren. Teghen Westen, waren sy, door de stroomen vanden *Tygris* beset ende bewaert. Teghen het Zuyden grensden sy aender *Chaldeen*: teghen welcken sy haere sterckten hadden. Teghen 't Oosten, paelden sy aent Rijke van *Meden*, daer sy oock haer voorsien hadden voor allen inval. Teghen het Noorden quamen sy aen groot *Armenien*, daer sy tot defensie ende versekeringhe van haren staet, hare Royale Forten opgheworpen hadden. Daer en was in haren Lande niet een plaetse oft Frontuer, oft het was wel voorsien; daerom waren sy so

No, een *stadt der Regenten*, om datter veel Vorsten ende groote Heeren aldaer hare Slotē, ende Huyzen daerinne hadden.
 Nahum. 3. 8.
 Zephan. 2. 15.
 Esa: 47. 7.
 vers. 8.
 vers. 10.
 Psalm. 127. 1.

moedich ende (als die van *No*, de *stadt der Regenten*, die daer lach aende wateren ende rontom benen *vater* hadde, welcker *muren ende Vesten vvas de Zee*.) waren sy trotz, ende spraecken: *Ick bent, ende gheenes meer*. Haer woort was, als het woort van die van *Babylon*, de welcke oock sprack: *Ick ben een Coninginne eeuwichlyck: Ick bent, ende geen meer: Ick en sal gheen weduwe worden, noch onvruchtbaer zijn*. O groote dwaesheyt! So de Heer de *Stadt* niet en bewaert, soo *vvaecken de vvaechters te vergheef*. Hierom seght *Plautus*, seer wel:

Quid id quod vidiſti, ut munitum muro tibi viſum eſt oppidum?

Si incole benè ſunt morati, pulchrè munitum arbitror.

Perfidia & peculatus ex urbe, & avaritia ſi ex ſulant,

Quarta invidia, quinta ambitio, ſexta obtrectatio,

Septima perjurium, octava indiligentia,

Nona injuria, decimum quod peſſimum aggreſſu ſcelus.

Hæc niſi inde abierunt, Centuplex murus rebus ſervandis parum eſt.

Plautus in Perſa,

Walle

Wallen ende vesten, poorten ende grendelen en helpen niet, Ose. 4. 1. 2.
 so daer binnen gheen trouwe noch liefde, maer liegen, be- Esa. 5. 7.
 riegen, moorden, steelen, ende alle schenderye omgae.

II. Dus veele sy ghenoech gheseyt, vanden tortz van Ni- De ydele ende broosche
 ve. Laet ons eenmael comen tot die van 's Hertoghenbosch, consideratien, de welcke die
 nde onpartijdelijck besien, of sy van dierghelijcke trotz, ende van 's Hertoghenbosch ghs-
 oogmoet vry mogen erkent worden. 't Is doch kennelijck, haet hebben, ende waerinne
 oe zy t' allertijt ghepochet ende gesnorcket hebben op haer- sy seer trotselijck ende hoog-
 eder macht; Sy hebben haer verlaten, op: moedelijck haere sterckte
gheselt, ende haer als on-
verwinnelijck ghehouden
hebben.

1. Haere vwateren, die sy rontom hare stadt hadden.
2. Haere strijtbare Helden, ende stercke Garnisoenen.
3. Haere dicke mueren, vwallen, fortressen ende vestenen.
4. Haere Proviande, voorraet van spijsse, ende oorloghs amonitie.
5. Haere groote Rijckdommen.
6. De meenichte van de Gheestelijcke Persoonen, die voor haer souden bidden.
7. De meenichte van Heylighen, Sancten, Sanctinnen, Patronen ende Patronessen.
8. De groote Crisjchs-rustingh vanden Coninck van Spaengien, ende de trouppen van den Keyser, die sy tot hulpe verwachteden.

Om alle dese consideratien, droegen sy haer moedich, ende spraecken spijtelijck: want haerlieder wooninghe was in haerlieder oogen, als een vwooninghe der Leeuwen, ende als een Nahum. 2. 11.
 vveyde der jonghe Leeuwen, vvelcke niemant en derf toegaen om te verjaghen.

I.
de Sterrenbosch is gelegen op den kleynen watervloet de *Diese*. Sy is van natuerē een feer stercke plaetse om haer ghelegentheyte ende lage weyden rondsom, die dē meesten tijt gantsch onder water liggen, infonderheyt inden Winter. De stadt werdt doorwaertert, met verscheydē wateringen, haren oorspronc nemende uyt twee stroomkens: het een de *Aa*, ende het ander den *Dommel* oft *Dormale* ghe-naemt, welke twee Rivierkens veel waters aenbrengen tot verseeckeringe vande stad: want door het byvlietē der gemelde Rivierkens, sijn des stadts graftē te dieper en wijder.

^b *Hieronymus* en eenighe andere met hem meynen dat door de stad *No*, *Alexandria* in Egypten alhier verstaen wordt, die te vooren ghe-naemt was *No*, maer daer na van *Alexandro Magno* de Coninck in Macedonien, vergroot, na zijnen Name *Alexandria* soude ghe-naemt sijn. Andere wederleggen dat, uyt oorsaecke, dat die stad *Alexandria* alsdoen, doen de Propheet *Nahum* dit

1 O ydele ghedachten! ô spottelijcken roem! waerom hebt ghy u so te vergheefs verlaten op uwe wateren? t Is we waer dat uwe stad doorwatert wort met dry Rivieren, d *Dommel*, de *Ade*, ende de *Diese*, van welcken beyden de eerste door de laetste, inde *Mase* uytwateren. Het water, om ende in des Stadts wallen, wert opgehouden met twee steenen Beeren aende Bolwercken neven den Boom ghelegghen, als ooc aende Boom selve met een Schot-deure; Ende in natte Se-mers ist rontom den *Bosch* geheel blanck, even of de stad een steenrotse ware, ligghende midden inde Zee. Maer wat hee al dat connen helpen? *Uwe poorten aende wateren sijn doch geopent* (ghelijck mede de Propheet *Nahum* vande stercke ende schiprijcke stad *Ninive* spreekt.) *Ende al hoe vel ghy vvaert als een vyver vol waters, nochtans dat selve heeft moeten vervlieten. Nah. 2.6. vers. 8.*

Daer sijn voor u machtige steeden gheweest, die haer hebben verlaten op hare wateren, ende meynden, datse door selve feer vel bewaert waren; Maer haren roem is niet mi ydel gevveest, als d'uvve. De Propheet *Nahum* ons beschri vende de stad *Ninive*, item de ^b stad *No*, die hy noemt *Ammon*, de stad der Regenten; *Nah. 3.8.* Ende ghelijck de L-tijnsche versie heeft, *No populorum*, een stad daerinne meer gherley natien ende volckeren vvoonden, soo ghetuycht de Propheet, dat sy aende wateren laeghen. *Nah. 2.6.8.* Ende d henlieder mueren ende vesten vvas de Zee. *Nahum. 3.8.* Wa mede de Propheet niet alleenelijck de sterckte deser steede vyil aenvvissen, maer oock, hoe dat de invvoonders van die daer op vermetelijck trotseden, ende haer te vergheefs verlieten.

Ghelijk oock gedaen hebben die van *Alexandrien*, welke was een stadt in Egypten; ghelegen by de Zee. Inghelijcx die vander stadt *Tyrus*, een Hooft-stadt in *Phœnicia*: de welke midden inder Zee ghestaen heeft, ende lagh wel 700 schreen vanden oever, ofte het Landt; was gantsch gheweldighe ende terck, datse scheen, met geen menschelijke macht te dwin- en en was: want rinx om haer, hadde sy de wateren tot taere vesten: doch de welke (als vvy breeder hier na hooren allen) vā *Alexandro de Grootte* wonderbaerlijck met schepen is erovert. De Propheet *Ezechiel* spreect vele vande rijckdom, eerlijckheyt ende hooghmoet der burgheren van *Tyro*, ende voorseyt haren onderganck: Want wat can God minder ver- dragen dan hoochmoet, ende wat wil hy meer straffen dan en trotzich herte? De inwoonders der stadt *Babylon* verlieten sich mede seer trotselijck op hare wateren, ende dachten het was onmogelijck, dat eenich vyandt hare gheweldighe stadt soude connen in nemen, te meer om dat de groote *Riviere Euphrates* met eenen gheweldighen stroom, midden door de stadt liep, daer op sy haer seer vertrouvden, doch te vergeefs, voor dien *Cyrus*, dat water heeft weten af te graven, en hy is de stadt also machtich gevordē: vwant als God straffen vvil, haer helpen noch vesten, noch vwateren, noch bollevverc- en: *Alle vesten zijn dan maer eenen schimp, ende alle vastiche- en ende de sterckten, sijn dan al beclaechelijcken.*

Doen *Sardanapalus*, van *Arsace* bekrijght vvierdt, soo heeft hy hem inde stadt *Nimive* begeben, uyt oorsaecke dat sijnen voorouderen voorseyt vvas: *De stadt Nimive soude niet ver- vert worden, eerder stont, dat het vwater der stadt vyandt sou- de overden.* Dat vvelcke *Sardanapalus* alsoo ghenomen ende

sprack van *No*, niet en was, maer over 450 jaer nae dese prophetie, vā *Alexandro* soude ghebout zijn gheweest. Aen een plaetse, daer noyt een stadt ghe- staen hadde, gelijk *Strabo* getuycht. Soo dat *Nahum* ghepro- pheteert heeft int jaer vande scheppin- ge des Werelts ghe- rekt 3191. Ende *Alexandria* is ghebout anno 3640. Daerom en can *Nahum* niet spreecken van *Alex- andria*.

Ezech. 26. 3.

Ezech. 27. 3.

Amos. 1. 9.

Quintus Curtius lib. 4.

Gen. 2. 14.

Deuter. 1. 7.

Josu. 1. 4.

Habac. 1. 10.

Diodorus Siculus lib. 2.

*Eupheratis abveus perdidit
Babylonem, cum aquas Cy-
rus alio derivasset.*

verstaen heeft, al of sulcx nemmeer soude gheschieden, ende derhalven heeft hy gemeynt, dat hy in die stadt voor alle sijne vyanden vvel bevvaert ende seecker, onbeschadicht vvel conde blyven. Doch doe, de stadt twee jaren hadde belegert geweest, isser int derde jaer der belegeringe, een soo grooten reghen gevallen, dat de mueren daer door haren grondt verloren, ende by een half mijle weeghs lenghte ingevallen sijn, daerom dat de vyandt met sijn krijsvolck lichtelijck inde stadt hadde connen commen. Wat wilmen doch op waterrijcke-steeden hem sich soo seer verlaeten, al of sy onwinbaer waren, daermen dickwils fiet, dat de wateren, die rontom loopen, den inwoonderen schadelijck vallen, ende de steeden inslocken?

Dit Barlaimontse woort, *Geus*, (daermede dat de paufginde de Ghereformeerde, vande *Nije Nederlanden*, verachtelijck noemen,) wort ons tot eere gherekent ende aengenomen: want om Christi wille, alle smaetheyt te lijden, is de hooghste eere. *Is dat ghy lieden* (segt d'Apostel) *in Christi Name versmaet wort, soo zijt ghy salich: want de Gheest der heerlijckheit ende de Gheest Gods rust op u lieden, de welcke, soo veel hen aenzgaet, ghalasteri wert: Maer soo veel u aenzgaet, ghepresen wort. Is dat ymandt lijdt als een Christen, die en schaeme hem niet, maer prijst Godt in desen deele.*
1. Petr. 4 14 16.

Men heeft de stadt van *'s Hertoghenbosch* ghehouden voor een onoverwinnelijcke stadt, uyt oorfaecke van de gelegentheyte des stadts, als rontsom hebbende morassige weyden, leeghe landen, die den meesten tijt van 't jaer geheel onder 't water liggen, ende bysonder des Winter-daeghs, soo dat, wiesekerlijck wilde woonen, begaf hem (als Sardanapalus dede binnen sijn stadt Ninive) binnen dese stadt van *'s Hertoghenbosch*. Iae, hoe veel sijnder gheveest, de welcke dese stadt hielden onwinbaer, ende vwanneer sy wilden een ongesiene oft onmogelijcke faecke te kennen gheven, spraecken sy: *Ick vercoope het u, op den Bosch geus*: Andere willende eenige Renter vast maecken, in plaetse van die op een s' menschens leven, al lijfrentē te setten, settedense op 't overgaen vandē *Bosch*, aende *Geuser sijde*, als sulcx houdende, geheel onmogelijck. Maer a dit, is maer een trotsige, Godemis-haegende hoogmoet, ende hoogh dunckenheydt geveest: Want hoe canmen een stad

onwin

onwinbaer rekenen, die boven open is? wat wiltmen sich
 bouwen op de sterckte der wateren, die haere gheweldighe
 baren ende stroomen (alst Godt belieft, ende ghelijck te sien
 is, in *Tyro* ende meer andere steeden) teghen den steeden ver-
 heffen kunnen? kunnen oock de wateren niet afgheleyt wor-
 den, jae uytgedrooght worden, wanneer de Heere spreeckt?
 De Heere Godt, is de Almachtighe, *die de Zee scheldet, ende* Nahum, cap. 1,
alle wateren verdrooght. Sulcx heeft Godt ghedaen ten tijde Io-
 uae, doen hy de wateren der Iordane verdrooght heeft, ende vers. 4.
 doen wijcken, op dat sijn volck eenen drooghen doorganck
 oor de Iordane mochten hebben. Even soo, heeft Godt, ten Josu. 3 16.
 tijde Mosis, daer te vooren, dat roode Meyr verdrooght, dat vers. 17
 de kinderen Israels ghinghen drooghe, *midden door de Zee, ende het* Exod. 14, 29.
water was hen voor mueren, ter rechterhandt ende ter sincker.
 asgelijcx de wateren der Iordane moesten haer deylen, ende
 an elcanderen splijten, ten tijde *Elia*, ende *Elisai* der Prophe- 2. Reg. 2, 14.
 ten Gods, op dat sy eenen drooghen pas, ende doorganck sou-
 en hebben: Want al hoe wel de *waterbaren inder Zee groot* Psalm. 93. 4.
sijn, ende bruyssen grouwelijck, de Heere is dan noch grooter inder
loochte: De Heere Godt Zebaoth, is een machtigen God, hy Psalm. 89. 9. 10.
verffchet over de onghestuymde Zee: Hy stillet hare baren, van
ter sy hen verheffen. De Heere heeft een gheweldighen arm, sterck vers. 14.
sijne hant, ende hoogh is sijne rechterhandt, wel dien volcke, die vers. 16.
et vrolijck Woordt Gods hebben: ende die Godt tot een roem vers. 18.
er sterckten hebben, die sullen inden lichte sijns aenghesichts ben-
verblijden, ende juychen.

2. Doch, waer op was het noch, dat ghy pocchede ghy ^{2.} Dat volck van *Sy-*
 adt van 's Hertoghenbosch? Was het niet op uwe inwoon- *zoghenbosch* is seer
 ers, die dapper in handelen vande vvapenen geoeffent zijn? *strijtbaer, ende dap-*
 per ter oorloghe, so
 te voer, als te paer-

Die

de: mogelijk meer houdende haer oude strafheyt en wreetheydt der belgische, dan alle andere byligghende volcken; soo sy oock wel be- toonden in het jaer 1528, als sy met den Heere Dierick van Batenborgh de Geldersche op de Pincxterdach gecommen byt Remunde ende Venlo, over de Mase om 't Lant te brand- schiatten, bespron- gen ende versloegē, ende tot de Mase vervolghden, eenen grooten buyt binne der stadt met haer brachten. De selve int jaer 1508, belegherden het Casteel van Luydryen, door assistētie vande Gra- ve van Anholt, ende beschooten dat soo dapper, dat het op't leste over ghegeven werde, behoudens lijf ende goet. Sy sijn mede, de welcke met haer wel geoeffende garnisoenen onder 't Gouverne- ment vanden Gouverneur *Grobbendonck*, verscheyden Provin- cien ende lantschap- pen van desen onsen staet veel jaren her- waerts met conti- nuele invasien ghe- quelt hebben. Mede durende dese leste belegeringe hebben sy haer ghedraghen

Die haer weten te snellen, na der mueren ende na der weere. Nah. 25.
Ende wanneer sy treffen willen, hare spiessen beven. vers. 3.
Wast oock niet dat ghy u verliet op de veelheyt uwer Helden? Ofse
19.13. Was het niet, dat ghy u vertroude op uwe stercke Garni
soenen, die ghy binnen hadt, die uwe straten berenden, die he
rusteden op het alderbeste, ende hen sterckeden op het alder ghewe
dichste? Nah. 2. vers. 1. Op uwen Capitanos ende Gheweldighen
vers. 5. Op uwen machtigen. Nah. 3. 18. Ende op u hooft-luyd
verliet ghy u oock niet? Ende uwē Gouverneur Grobbendonck
was in uwen oogen een onverwinnelijck Crijchshelt, die d
stadt wel soude connen bewaren, wiens lieden, ghy wiste da
sy sterck waren, ende eens toornighen ghemoedts, als eenen bey
dien de jonghen op den velde ghenomen zijn, daer toe was Grob
bendonck een krijchsmā, ende hy en soude niet versuymen m
den volcke. 2. Sam. 17. 8.

Noch is den moet in desen ghereesen, om datter inde stad tusschen den 3 ende 4 Mey gecomen zijn ontrent de 600 (andere segghen 800) mannen van Breda af, die langhs *U* men, dicht voor by *Deuteren*, by de *Koeschans* henen tot *Sij* Ians poorte inquaemen, gaende op eenighe plaetsen tot ha middel door 't water. Waer over zijn *Excellētie* oock hee doen maecken (op dat ick int corte daer by voege) een bree rijswech, met een borstwēer, streckende vande *Vuchter-He* de door 't verdroncken landt, beneffens de *Vogel-koye* v Grobbendonck henen, tot in *Pinsens Quartier*, beset met v s cheyden *Redouten* van hout gemaeckt, ende was ghenae den *Hollandtschen Dijk*. Welke Rijs-wech is voort gemae langhs de *Bosse-floot*, tot het Dorp *Enghelen*; Ende is als het gantsche Leger, daermede besloten gheweest, in ontre

acht ofte thien dagen tijts. Dan nu wederkerende tot die van *Hertoghenbosch*, wy hebben verhaelt, hoe sy hen verlaeten hebben op hare stercke Helden, dan te vergeefs.

Siet, aldus verliet hem de Coninck te Assyrien op zijn gheweldighen, (*Nah. 2. 5.*) aen *vvelcke hy dachte*, de vviile sy goede Crijghslieden vwaren, ende hadden sulcx metter daet bewesen, soo dat sich vast de geheele vvereldt voor hun vreen moesten, ende 't herte des volcx beefde. Daerom de Pro-
 pheet Esaias haer vergelijckt by den byen, ende hy noemtse de byen inden lande *Assur*. Want sy hadden sich in haren krijgen vvel gehouden, en haer seer manhaftich betoont; vvelcke nietermin, alle gevallē sijn door de *Chaldeen*, een bitter en snel volck. Want vvanneer Godt vvil straffen, hy beneemt den stercken, hare moet: dat sy wel roepen: staet, staet, doch daer en is niemant die hem onwendet, sy moeten reyn afgelesen worden, en sijn uytgepochen, dat het herte moet versaeghen, de kryen wanckelen, alle lendenen even, ende aller aenghesichten moeten bleeck sien, als eenen pot.

Wat een machtich Landt, vvas 't Mooren landt, die een ontallijcke macht hadde? *Serah* de Coninck der Mooren teghen den Coninck van Iuda uyt treckende, bracht hy niet een groote heyrkracht met hem van duysentmael duysent mannen: daer toe dry hondert waghene. *2 Chron. 14.* Egypten, ist niet mede een gheveldich Coninckrijck ghevveest, dat daer aenden Mooren grensde, ende met vvelcke die Ionen dickmaels in verbontnisse sijn getreden, om dattet veel volcx, vvele vvagenen, in 't veldt conde uytbringen ten crijge? *2. Reg. 17.*
2. Reg. 18.
Esa. 31. 1, 2, 3.
 ut ende *Lybia* sijn oock groote Landtschappen gevveest in *Africa*, welckers ghedacht wort, by *Ieremias cap. 46.* ende *zechiel cap. 27. en cap. 30.* Dit al niet tegenstaende, sijn sy alle, de
 f. gewel-

als Romeynen ende
 kloecke heldē. Maer
 wat helpt alle kloec-
 heydt tegens Godt?
 Te vergeefs denckt men te-
 ghen den Heere. *Nah. 1. 9.*

Esa. 7. 2.

Esa. cap. 7. 8.

Nah. 2. 5.

Habac. 1. 6.

Nah. 2. 8.

Nah. 2. 10.

Nah. 3. 9.

Nahum. 1. 9.

gheweldighe machtige stadt No onderdanich geweest, ende
(gelijck de Propheet Nahum daer van spreeckt) noch hebben
moetsen verdreven worden, ende ghevanckelijck vech trecken, ende

Nah. 3. 10.

hare kinderen zijn op allen straten verflaghen gheworden: ende om
haere Edelen vierpmen het lot, ende alle hare gheweldighen, wien
den in ketenen ende veteren, ofte boeyen geleyt. Waer uyt blick

2. Reg. 18. 21

vvat te houden sy, van menschelicke macht, daer op men sic
ydelijck verlaet: want sy en is maer te houden voor eenen ghe
broocken riet stock, vvelcker soo hem jemant daer op leent, sal hy be
inde handt gaen, ende die doorbooren.

Alsoo sijn geweest die vermetelachtige Griecken, de welcke
ke hun duncken lieten, sy waren goede Crichsluyden, niemant
en durfde hen aentasten. Doen de Keyser Constantinus aen
hen schreef, ende te kennen gaf, dat hy gehoort hadde, als dat
de Turck hem dapper toegerust hadde, ende te besorgen waerom
dat hy met sijn macht voor Constantinopolen vallen mocht
daerom sy daerop souden verdacht sijn, om hem wederstaen
te doen. Sy vwaren so vermeten, dat sy den Keyser tot and
vvoort gaven, Laet den Turck comen, vvy sullen hem te lande
slaen. Maer doen sy saegen dattet hen gelden soude, ende dat
de Turck op hen ghemunt hadde, so sonden sy tot den Keyser
ende baden hem, dat hy haer wilde beschermen: Doen
de Keyser seyde tot hen: Serò Græci sapitis: Te langhe, te langhe
lieve Griecken, hebt ghy lieden ghewacht. Ende door dese haer
der vermetelheyt, quamen sy te verliesen de stadt Constanti
pel, mitgaders gants Griecken-landt.

Psalm. 33. 16. 18.

Is daer een grooter dwaesheyt, dan op zijn kloeckhey
te trotsen? Eenen Coninck en helpt niet zijn groote macht; een Re
en wort niet verlost door zijn groote kracht: siet, des Heeren oog

let op die, die hem vreesen, ende op zijn goedertierenheydt wach-
 en, op dat hy hare ziele verlosse vanden doot: Maer den hooveer-
 ligen vvederstaet Godt, die daer snorcken, ende laeten hun
 uncken met den onbesneeden Goliath, sy sijn mans genoegh,
 m yder 't hooft te bieden: yder man uyt te herden, ende
 encken:

1. Petr. 5. 5

1. Sam. 17. 8.

Nobis sunt vires, nostrarque tela nocent.

De macht is ons, en hebben oock tgheweld,

Tot schade zijn ons wapenen ghesteldt.

Pompeius de Roomsche Vorst, liet sich voorstaen, ten kon-
 e hem nergens in feylen. Hy konde t'allen stonden so veel
 olcx op de beene brenghen, dat hy den Keyser *Julio Casari*,
 aer hy in sijne volle toe-rustinghe ende macht stont, teghen
 ecken konde, ende hem te lande uytslaen. Iae dorfde wel
 ggen: *Wanneer hy slechts met een spietse op de aerde kloppen sou-*
, soo soude gants Italien vol Crijchsluyden comen. De jonghe
 omeynen waren mede so moedich, ende vertrouden haere
 onge crachten so veel toe: Waert saecke dat sy geleest hadden
 n tijde van *Hannibal*, sy souden het hem vvel te raeden ge-
 even hebben, sy souden hem vvel belet hebben, om so diep
 et te comen in hare lantpalen, ende vvat daer meer is, roem-
 en sy dat sy dat souden hebben connen doen.

*Et nostro max at de
 vulnere sanguis.*

Daer stack soo groote vermetentheynt in 't herte *Benhadad*
 es Conincx te Syrien, die daer pocchede op de veelheydt
 ner strijdtbare Crijghsluyden, dat hy dorfde seggen: *De go-*
den doen my dit ende dat, vvaer het stof Samarie ghenoech sal zijn,
t alle het volck onder my een handt vol daer van brenghe. Waer
 de Coninck Israels wel antwoorde, ende sprack: *Seght*

1. Reg. 20. 10

verf. 11.

verf. 30.

Nahum. 3. 13.

Pfalms. 76. 6.

verf. 7.
verf. 8.

Nah. 2. 2.

Ion. 4. 7.

Nah. 4. 2.

Ierem. 17. 7.

hem: Die het harnasch aentreckt, die en sal hem niet beroemen, als die het heeft afgeleyt. Ghelijck hy corts daer na ghewaert ghe- worden is: want vanden Coninck Achab geslagen zijnde, Benhadad vluchtete inde stadt Aphek, van d'een camer inde andere. So can Godt de vermetele, den moet benemen, dat sy met haer volck tot vijven vorden. Want de Heere is heerlijcker ende machtigher dan de roofberghen. De stoute moeten berooft worden ende ontslapen, ende alle krijghers, moeten de handt laten sincken, als de Heere spreeckt: Want hy is verschrickelijck, wie can voor hem bestaen, wanneer hy toornet?

In sulcker voegen, heeft Godt mede ghestraft de hooverdy van Attila, der Hunnen Coninck, ende hem sijn vermetelhey vergolden op sijn cop. Hy quam te velde met vijfmael hondert duysent mannen, daer mede hy niet alleenelick daer Roomsche rijk dede tzipperen ende beven, maer de gheheel werelt, was voor hem verschrickt: Doch de Heere Godt heeft hem op 't leste wel weten te vinden, die hem plotselijck oecender nacht, liggende te bedde, wech gehaelt heeft uyt de leven, ende, als Iona Cowoorde die een vorm stack datse verdorde, soo is hy in eener nacht vergaen.

De vermetelijckhey, die inde herten van die van 's Hertoghenbosch, ende in haeren Gouverneur Grobbendonck met al den Capiteynen stack, is oock niet wel gheluckt, naedemael de Heere, machtiger luyden over hen gefonden heeft, diese afghelusen hebben. Want hoe anders? Ten can niet wel gaen die die op menschen sich verlaeten, ende het vleesch houden voor haer arm, ende met harer herten vanden Heere vijcken. Wat vooreenen vleeschelijcken broffchen arm, de borgers binnē 's Hertoghenbosch hadden, konden sy alsdan wel vernemen, doen daeg

aegelijcx saeghen, 't getal der verflaegene Offeciers ende Soldaten: want geduerende hare belegeringhe, zijnder door den oorloghe ende sieckten ghestorven 1633 krijghslieden, ende doot gheschooten 35 borghers, 15 Canoniers ende 9 Ruyters. Qualijck beraeden is dan de man, die zijn betrouwen op menschen stelt. *Gheseghent daer en teghen, is de man, die hem op den Heere verlaet, ende de Heere sijn toeverzicht is.*

Ierem. 17.
vers. 7.

3. Ende vvaer op hebben die van 's Hertoghenbosch henoch verlaeten, vvat dede hen so pocchen, ende alle Landen uyt-eyschen seer hooghmoedichlijck? Haere dicke mueren, vallen en fortressen scheenen mede in haren oogen onvvinnaer: Want behalven dat de stadt uyt der natuere sterck is, so heeft zy aen het Zuytvesten twee Royale Forten, het eene heeft de stadt ghelegen, genaemt *S. Antonio*, ende is de kleynste Schans. Het ander Fort, aen de Vuchter-Heyde, wert genaemt *Jfabella*, ende is de grootste Schans, hebbende vijf Bolwercken, Frausebray, Conterscharpen, ende een dubbele raft, met een Hoorenwerck daer voor, na de Vucht toe. Daer toe noch int Oosten vande stadt leyt, het derde Royale Fort, ghenaemt, *Petteler Schans*, alwaermen uytter stadt door een *Hekel* te water moet aenvaren, ende schijnt midden (als de stadt *Tyrus*) *Ezech. 26.* in een Zee ofte Meyr te ligghen. Ik laete staen wat sy meer hebbē aen buytewercken, Schansen, Hoornwercken, Batteryen, Reedoeten, Tranversen, Halpemaenen, daer sy haer soo moedich alletijt op ghedraeghen hebben; alsoo dat hare stadt met hare Bollewercken in haere ommeloop is 7660 treden, dat wat meer is dan een mijle, omgesien 7200 tredē een mijle maecken, ende 6400 een ure reys is. Dat dede den inwoonders spreecken: *Wy sijnt, ende gheenes*

3.
De stadt van 's Hertoghenbosch is voorsien met stercke dicke mueren ende schoone hollewercken. En also in het Zuyt westen der stadt aen de Vuchter zijde hoogh Landt is, soo is de stadt daerom aldaer ghesterckt met Royale Forten. Het schijnt dat, die de stadt regeerden niet dan op vestinghen en fortificatiē ghesicht en hebben, op welke sy hun verlaeten hebben, ende de selve tot haer *Schilt* ende *Scherm* ghestelt hebbē, daer de *Prophet David* de Heere Godt tot zijnen *Schut* ende *Scherm*, *Psal. 90. 4 Psalm. 115 11. Psal. 140. 9.* alleneelijc gemaect heeft: Hadde *Panchoidas* de *Spartaner*: de Fortressen vande dese stadt ghesien, ghelijck hy eens een stercke stad in *Asia* sach, wat soude hy niet geseyt hebben? soude hy niet uytgeroepen hebbē.

*Per eos, 6 Hofpes, per pul-
chrum hoc est domicilium,
hæc conclave mulierum,
Plutarch. in lacon.
Crescentibus n. unitiombus,
decrevit virtus viri.
Esa. 47. 7. 8.*

Siet fol. 18 ende 34.

Nah. 3. 14.
vers. 15.

Deut. 28. 31.

Deut. 3. 3. 4.

2. Machab. 12.
vers. 13.

gheen⁸ meer. Zephan. 2. 15. Wy en sullen nimmermeer daer neder
liggen, als andere steeden. Psalm. 30. 7. Ick ben een Coninginne eeu-
wighlijck: Ick bent ende gheen meer: Ick en sal gheen weduwe wor-
de, noch onvruchtbaer zijn.

Maer sulck een pocchen ende trotsen, is niet als der Hey-
denen tot Nimive pocchen, die haer verlieten op alle haere
Fortressen, ghelijck wy ghehoort hebben? waer over Godt
latende hen bespotten, segt door den Propheet Nahum: Treck
u water, want ghy sult beleydt worden, betert uwe vesten, gaet
inden leem ende treedt hem, ende maect stercke tichelsteenen, doch
het wyer sal u verslinden, ende het sweert dooden, het sal u af eeten
als de kevers: Al of God hadde gesproocken: Al ist dat ghy
met stercke steene mueren ende aerde vullen beschermt zijt,
teghen den inval uwer vyanden, die fullen u nochtans nie-
connen bewaren, maer het wyer des verderfs, ende t sweer
der oorloghe sal u verteeren, ende t onder doen gaen. Wan
wanneer een landt ofte stadt, rijp is ter straffe, soo en helpen
dan gheen fortressen nochte sterckten, nochte hooghe Mue-
ren, maer die worden haeren vyanden ghegeven, ende niemant en
salse helpen.

De Coninck tot Basan, Og, hadde tseftich steeden, die sterck
ende vast waren met hare hooge mueren ende toornen, doch
de wijle hy rijp was ter straffe, so quamen de kinderen Israhel
over hem, ende versloegen hem, tot dat van hem, niet ove-
en bleef, daer toe wonnen sy hem af, alle zijne steeden, daer en
was gheen stadt, ofte sy wiert hem benomen, met alle de contrey-
inden Coninckrijcke Og tot Basan.

Die tot Cassin (also wy leesen in tweede Boeck der Macha-
been) verlieten sich oock seere op haere sterckten: welcker
stad

stadt met brugghen wel was bewaert, ende met eenen muer vers 14.
 bevesticht, daer oock menigherley volck in woonde. Sy wa-
 ren tortsich op hare vaste mueren, ende en vraeghdé niet veel
 na Iuda, ende den zijnen. Ia, sy bespottense noch daer toe, en-
 de lasterdense, ende vloeckten hen gantsch seer; doch *Judas*
 ende sijnen hoop liepen met grimmicheydt aen de mueren, vers. 16.
 ende namen alsoo de stadt in, ende verworchden ontallijcke
 veel menschen: *soo dat de Zee, die daer by lagh, ende wel twee*
welt weechs breet was, oock sach als enckel bloedt.

Van *Babylon* seghtmen veel groote dinghen. *Aristoteles* Aristoteles filoso-
 phus.
 schrijft, dattet geen stadt, maer een gants Landtschap in haer
 begrijp ende circumvallatie te rekenen, ende te achten sy ghe-
 weest. De mueren in haren omloop waren tsestich duysent
 schreeden ofte treden, alsoo *Plinius* schrijft, welke maecken Quintus Curtius
 lib. 5.
 by de vijf duytscher mijlen. Daer toe waren sy vijftich ellen
 dicke, ende twee hondert ellen hoogh. Ende daer waren ses
 hondert Raedtshuysen, binnen de stadt, met noch meer an-
 dere wonderheden. Maer, hoe gantsch gheen ghewelt teghen
 men can staen, noch helpen can, wanneer God wil straffen,
 dat heeft Godt aen dese stadt voornoemt, wel beweesen:
 want *Strabo* schrijft dat *Xerxes*, dien machtigen Coninck in
 Persia, dese schoone stadt *Babylon* te gronde verdestruert
 heeft. Strabo lib. 16

Inghelijcx was niet de groote stadt *Ierusalem*, een stercke Iosephus de excidio
 urbis Hierosolymæ.
 stadt, met hare drydobbele vestingen ende mueren: de grach-
 ten, welke om de stadt *Ierusalem* waren, waren gehouwen
 in eenen harden steen, wel 40 voet diep, en 250 voet breedt.
 De Romeynse Vorst *Titus* (des Keyfers *Vespasiani* sone) soude
 nemmermeer daer binnen gheraecht hebben, nochte over Haere Grachten hebben die
 van Ierusalem ghevult
 met hare eyghen doode li-
 chaemen, de welke aende
 Pest ende honger gestorven
 waren, ghelijck Iosephus be-
 schrijft.
 hare

haere mueren connen comen, hadde sy niet rijp ter straffe geweest: want dewijle sy niet en *u*vilden *u*verstaen, dat tot haere *u*rede diende, nochte den tijt der besoeckinghe *u*vaernemen, daerom voorseyde haer de Heere Christus, dat men een bolwerck ront om haer soude maecken, men soude se omringhen, ende aen allen zijden benaemen, ende soude ter aerden gheslecht *u*vorden, ende haere kinderen daerinne; ende niet eenen steen op den anderen, soude in haer gelaten *u*vorden. Dat welcke also volbracht is, 40 jaren nae d' Hemelvaert Christi.

Laet ons by desen voeghen de *Edomites*, die hen lieteduncken, sy en souden nimmermeer kunnen vermeerster, nochte overwonnen worden: waerom doch? want sy woonden in hooghe steencloven, niemant en soude haer mueren connen beclimmen, ofte hen lieden connen van daer stooten. Maer wat laet Godt hen aefseggen? *De hooghmoet uwer herten* (spreeckt de Heere door sijn Propheet) *heeft u bedroghen: dat ghy inden steencloven uvoont, op uwe hooghe berghen, ende spreekt in uwer herten: uwie wil my hier onder stooten? Wanneer ghy daer al schoon inder hoochte uoert, als een Arent, ende maecte uwen nesten tusschen den sterren: soo wil ick u doch van daer, hier onder stooten, spreeckt de Heere. Wanneer die ven ende verstoorders in nacht over u komen sullen, O hoe sult ghy dan te niete *u*vorden. Hebben dese Heydenen ende volckeren te vergheefs, haer vertrouwt, ende verlaten op haere fortressen ende hooghe stad mueren, hoe veel minder hebben de inwoonders van *s*Hebberghenhofsch, hun mogen verlaten op hare fortressen, op haere mueren, die inde dickte, inde hooghte, inde lengte en breedte int alderminste by die vermelde machtighe steeden, en zijn verghelijcken?*

Obadia, vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

4. Ofte ist dat sy gepochet hebben, om dat sy binnen naere stadt, grooten voorraet van spijsse ende andere oorloghsmonitie hadden? Tis waer, de stadt *'s Hertoghenbosch* was mede daer van wel voorsien: want wat de spijsse aenginck, sy hadden voor langen tijdt vivres ghenoegh, als koren, stockvis, abberdaen, ende andere behoeftheden, oock eenighe vijnen. Ende was alles inde belegeringe goeden coop, ende wel te becomen. De Soldaten die daer uyt trocken, hebben mede genomen 2000 pont broots, 2000 pont kaes, ende 5 tonnen biers.

Wat het boscruyt aenginck, daer van hadden sy matelijcken voorraet, gelijk sy wel betoonden met haer dapper schieten, soo met Musquetten als met hare Canons, alwaer sy (de stadt moettende op't eynde verlaten) wel twee en dertigh stuccken achter gelaten hebben. Noch sijn sy van kruyt voorsien geworden, van haer volck die van buyten aenquamen. want er sijne Excell. den *Hollandtschen dijck* (daer van wy te voren geseyt hebben) guardabel conde maken, om aldaer wacht te stellen, so sijnder op den 4 Mey snachts inde stadt ghesloten 600 Soldaten van Breda, met Musquetten, Vierroers, ende sacken Pulvers, van *Uhem* comende nae *Deuteren*, ende repen soo voorby de *Koe-schans* inde stadt. Maer op den 11 Mey Monsieur Pinsen met sijn byhebbende Compagnien, comende liggen te *Deuteren*, wiert des vyants passagie ghevoert, dat sy niet meer dien wech dorsten comen. Ende al hoe wel int leste, haer aen 't boscruyt failleerde, nochtans in haren vtocht, voerde sy noch met haer uyt, dry tonnen boscruyt, ende souden na alle apparentie, de stadt langer tegen gehouwen hebben, hadde *Gr. Hendrick vanden Berge*, tot zijn voor-

g

nemen

4.

Die van *'s Hertoghenbosch* waren wel voorsien met vivres. Selfs doeden Heer van Die-den, smorghens ten 3 uren op den 11 Julij de groote Schans veroverde, vont hy daerin 16 oxhoofdē wijn, 24 tonnē bier, broodt ende speck: mitsgaders een kelder met ijs, om den wijn te verkoelen. Ende meer Provisie vontmen inde vermeldē Schans, daer oock noch gevondē wiert een jonghen, die in slaep was, ende een hont.

Imitatrix est boni, voluptas, Cicer, 1, de Leg.

d Graef Hendrick vanden
Bergh, heeft op den
28 Mey 800 mannē
met vierroes geson-
den, hebbende le-
dere sacxkens vol
Pulvers, langs *Bocxel*
na *Coude water*, om tuf-
schen de *Petler Schans*
ende Graef Ernsts
Quartier, te geraec-
ken inde stad: doch
ons volck staende
ghereet, om haer te
ontfangen, heeft op
de selve vier ghege-
ven, ende de selve af-
geslagen, dat eenige
der selver verdron-
ken, eenige doot ge-
slagen, ende vele ge-
quetst wierden, dien
volgēde, sy retireer-
den, achterlatende
hare Pulver sacxkēs.

nemen mogen comen, die de stad^d sochte te secundeeren
met eenige hondert mannen, voorsien met sacxkens vol Pul-
ver, die hy af-sont met ontrent 4000 soo Ruyters als Voet-
volck, om tusschen de *Petler Schans*, ende Graef Ernsts Quar-
tier, met plancken, rijsbosschen, spaden ende schuppen, te
vallen, op een van onse Hoornwercken, niet verre van *Coude*
water, om also de 800 Soldaten met haer Pulversacxkens, in
de stad te brenghen: doch den aanslach missluckte.

Maer laet ons het also nemen, sy hadden na wensch van
allen voorraet van oorloghe ende lijf-cost gehad, so en had-
den sy geen oorfaecke, daer op soo te pochen, al of niemand
ware inder werelt geweest; diese konde krencken. 2. *Machab*
12 14. Die inder stad *Caspin* (daer van wy hier te vooren ge-
sproocken hebben) *verlieten hen mede, op den grooten voorraet*
van spijsse, ende en vraeghden niet veel nae Iuda, ende den zijnen
Jae sy bespottense, ende vloecten hen gansch seer: nietemin heeft
se Iuda veroverd, ende haer stad verdorven.

Oock en faeldet de groote ende machtige *stadt Babylon*
aen niet met alle. Sy hadden, binnen der stad, Proviant ge-
noegh, ende dat voor vele jaren; daerom dat sy oock belac-
cheden ende verachteten den *Coninck Cyrum*, die daer voer-
lagh: nietemin de wijle sy rijp ter straffe waren, so en konde
alsulcken voorraet niet schutten, nochte hen beschermen
maer wierden van *Cyro den Coninck* verwonnen ende inghe-
nomen.

Polyæn. lib. 7

5.
's Hertogenbosch van we-
ghen hare schoone
Landeryen, gelegen
in haere Meyerye,
heeft groote incom-
sten. Ende de wijle

5. Wat ist noch, dat die van *'s Hertogenbosch*, ghestac-
hebben, op hare groote Rijckdommen ende vergaderde scha-
ten, die sy eenige jaren hervuert, met *onrecht* ende *wrevel* ve-
gadert hebben? Ick segge met onrecht: want de Geestelijcke
d

die met grooten hoopen, haer daer onthielden, hebben sy niet de principaelste incomsten, tot voedinghe van hare Cloosters onder haer getrocken? yegelijck heeft zijn beste ghedaen om zijn Clooster te verrijcken, ende den borgers uyt te suypen. Yegelijck heeft voor hem selven geschrap, niet eenmael vragende nae andere goede luyden, ofte Ambacht-werckers. Het s met hen toegegaen, also het spreeckwoort luyt,

Rapen, rooven, geld en buyt,

Alles ist om rapen uyt.

Ende gelijk een *Cardinael te Roomen*, in sijn Testament, hadde geschreven:

Dum potui, rapui: rapiatis quando potestis.

Ick nam soo langh ick kost: neemt ghy 't nu wederom,

Soo langh ghy cont of meucht, 't is my gheen eyghendoms.

Yeghelijck heeft gegiert met alle onrecht in sijnen stande. *Ezech. 2.27. Jerem. 6.13.* Ende de goederen deses wereltds versamelt, m die in sijne wellusten te verdoen. *Iacob 4.3.* Yegelijck van haer, heeft daer van lekkerlijck gheleest op aerden, ende wellusten gheadt; ende zijn herte ghevoet, als in eenen Feestdaeghe. *Iacob 5.5.* Qualijck ofte niet denckende aende vermaeninge des Heeren Christi: vergadert u lieden gheen schatten op der aerden: maer veradert u lieden schatten inden Hemel, daer noch de motte, noch de roest, niet en schendet, ende daer de dievê niet doorgraven, noch n stelen. *Matth. 6.19.20.* Soeckt eerst het Rijcke Gods, ende zijne gherechticheyt, ende alle dese dinghen sullen u lieden toegeworpen worden. *vers. 33.* Doch, dewijle sy dese dinghen die tijtelijck waren, gesocht hebben, ende 't ander hebben laeten vaeren at de ziele aengaet: Nu zijn sy dese dinghen des wereltds quijt,

onder haer behoore
72 dorpen: 101 Pa-
rochie Kercken, soo
trecken die Geeste-
lijcke persoonē, daer
uyt vele schattē, om
haere Kloosters te
onderhoudē, al of sy
Princen waren. Sels
eenen *Abt van Sinte
Bernart*, heeft so veel
incommen, dat hy
ruym teghen een
Prince ofte Graefcē
Hoff voeren en voe-
den can, ghelijck hy
oock doet. *Scilicet sic
facitabat Petrus sic Pau-
lus ludebat? Vides omnem
Ecclesiasticum Zelum fer-
vere sola pro dignitate tu-
enda? Honori totum datur.
sanctitati nihil aut parum.
Si submissus agere moneas:
Absit inquit, non decet,
tempori non congruit, ma-
jestati non convenit, quā
geras personam, adtendito.
De placito Dei, ultima
mentio, pro factura salutis
nulla cunctatio. Nisi quod
sublime est, hoc salutare
dicamus: & quod gloriam
redolet, id justum. Timor
Domini, simplicitas repu-
tatur, ne dicam fatuitas.
Bernard. 1. 4 De Confid.
ad Eugen, Maer ghy o
mēsche Gods, schout
sulcx, ende staet na
gherechtigheyt,
Godsaligheyt, Ghe-
loove, Liefde, Lijdt-
saemheyt, Sacht-
moedicheyt 1. Tim.
6. 12. Set uwe hope
niet op den ongesta-
digen rijckdom: maer
op den levendighen*

Godt, die ons alle
dinghen rijckelijck
gheeft om te ghe-
bruycken, vers. 17.
maer niet om te mis-
bruycken.

ende het ander, en hebben sy oock niet. Sy moghen nu we-
segghen :

Irus & est subito, qui modo Cræsus erat.

*'k Was door mijn schat en pracht, een Cræsus in mijn rijck,
En nu, door armoed groot, den Irus gantsch ghelijck.*

Pfalm. 76. 5.

2. Comende tot haer Crijchsluydē, hoe die met vvrevel, schat-
ten vergadert hebben (als Roof-bergen van vele luyden. *Pfalm*
76. 5.) zijn de inwoonders van dese vrye Nederlanden, we-
gewaer gheworden; Het ginck met dese Hanevederen :

Sive raptum, sive captum,

Tamen est aptum.

Ist gheruyt, ghebuyt,

't Is goet duymen cruydt.

De Gouverneur *Grobendonck* heeft, inden tijdt sijnder Re-
geringe, aldaer wel weten zijnen pot te vullen. By hem

*Probitas laudatur, & al-
get.*

De vroomheyt wierdt geloofst, en was oock prijsens weert,

Doch dacht: sy maect arm huys, en al te kouden heerd.

En wendende hem op een ander boegh, liet hy hē voorstaen

Vivitur exrapto melius.

Van buyt diemen ghewonnen heeft,

Wort rusyterlijck en milt gheleest.

Hierom ist oock gheschiet, dat ter tijt der belegeringe, do-
op den 5. 6. 7. Septembris, ende de navolgende dagen, de ja-
lousie ende oneenicheyt tusschen den *Borghers van 's Hertogen*
bosch, ende den *Gouverneur Grobendonck*, met sijn *Swager*, en
de den *President*, hoe langhs so meer vermeerderde, de bor-
ghers uytborstende met dese woorden: *Men belaste onse Huy-*
sen t

en te provianderen en te voorsien op groote pene, ende nu isser geen
 ruyt, om den vyant teghenweer te doen. Wy hebben soo veele ja-
 en fortificatie gelt, ende andere schattingen opgebracht, om de wal-
 ende de stadt te fortificeren: nu sitten wy daer toe. Wy hebben
 enen rijcken Gouverneur: een rijcken President, die ons vvel uyt-
 besopen hebben.

De burghers tot 'sHer-
 ghenbosch verwijzen den
 Gouverneur Grobbendonck,
 ende andere vande Regeer-
 ders, dat sy de burghers uyt-
 gesopen hebben, en haer sel-
 ven rijck gemaect hebben.

De Principaelste dan, binnen 'sHertoghenbosch, en conden
 aer over hare schatten niet roemen, dan met schande ende
 neere, veel min daerop verlaten, al of niemant haer krenc-
 en ofte deeren en conde. Wat sijn eertijds die groote Co-
 inckrijcken ende Vorstendommen van Assyrien, van Baby-
 nien, van Egijpten gheweest, dan groote Roofberghen, die
 vele landen onder haer ghebracht hebben met geweld, ende
 vele volckeren berooft hebben: doch, nae Godes rechtveer-
 ch oordeel, sijn sy anderen, daer na weder ten roof gheworden,
 de de Heere heeft het hen weder vergolden, op haren cop.

Psal. 76. 5.

Zach. 2. 9.
 Joel. 2. 5.
 vers. 7.

Die van Ninive, stonden ende trotseden mede, op haer lie-
 er macht ende rijckdommen, op hare schatten van gout en-
 silver, dat sy van anderen rijcken genomen, ende door on-
 chtveerdige middelen, verkregen hadden. Sy sijn die ghene
 eweest, welcke groot gelt ende goet uyt den Coninckrijc-
 Israel ende Iuda, ende uyt anderen Landen, henen wech
 gevoert hebben. De Coninck van Assyrien, Phul genaemt, 2. Reg. 15.
 eft vanden Coninck Israel Menahem, duysent Centener silvers
 kregghen (die sevenmael hondert duysent, ende vijftich duy-
 at Daelders maecten) al't welck hy, met hem, te lande
 tvoerde. Wat meynt ghy, dat voor een schat Tiglatphilasser
 conquerteert heeft, doen hy Syon, Abet, Beth, Maecha, Ianoha,
 des, Hazor, Gilead, Galilea, ende dat gantsche Lant Naph-

Multa perentibus,
 defunt multa.

2. Reg. 16.
 vers. 1.

verf. 7.

verf. 9.

2. Reg. 17. 3.
verf. 4.*Quid non mortalia pecto-
ra cogis, Auri sacra fames?*

2. Reg. 18. 14.

verf. 15.

verf. 16.

*Iniqua nunquam regna
perpetuo manent, Seneca in**Medea.*
Jon. 3. 8.

thali ingenomen heeft? *Achas de Coninck in Iuda*, heeft al dat *Silver ende Gout*, dat inden *Huysse des Heeren*, ende in de *schatten*, des *Coninckx huys* ghevonden wert, ghenomen, ende sant dat den *Coninck te Assyrien* voor gheschencken. Op dat hy hem helpen soude uyt der hant des *Coninckx te Syrien*, ende des *Coninckx Israels*, die hen tegens hem opgemaect hadden. Ende de *Coninck te Assyrien* tooch om sijnent wille, na *Damascon*, ende wanse, ende voerde se wegh, alwaer hy oock wel veel buyts becomen heeft. *Salmanasser de Coninck te Assyrien* vernemende, dat *Hosea de Coninck in Israel*, de gewoonlijcke alle jaer-geschencken niet meer en gaf, aenden *Coninck te Assyrien*, maer hadde een verbont gemaect met den *Coninck in Egypten*, soo belegerde hy hem, ende leyde hem inde ghevanckenisse, ende voerde de overige stammen *Israels*, henen wech, ende brachte grootten roof ende vele schatten met hem, na *Ninive*. *Sennacherib de Coninck te Assyrien*, leyde den vroomen *Coninck Hiskia* op, dat hy hem geven moeste *300 Centener Silvers*, ende *30 Centener Gouts*. Ende om al dat te weege te brengen, so gaf *Hiskia* alle het *silver*, dat inden *Huysse des Heeren*, ende inde *schatten des Koninckx huys* ghevonden wert. Ter selver tijdt brack oock *Hiskia de Koninck Iuda*, de deuren vanden *Tempel des Heeren*, en het bleck, dat hy selfs daer over hadde laten trecken, ende gaf het den *Koninck van Assyrien*. Hoe wel mach de *Propheet Nahum* vanden *Assyrier* seggen: *De Leeuwe roovde genoegh voor sijnen jonghen, ende vvorghde het zijnen Leeuwinnen: zijne cuylen vervulde hy met roove, ende zijne wooninge met dien, dat hy verscheurt hadde.* Dese waren, die boose weeghen ende den wrevel harer handen, van welcke ghesproccken wert, int derde *Capittel* vanden *Propheet Iona*.

Maer

Maer om alsoodaenighe boose wercken, heeft de Heere den Assur niet ghestraft? Hy heeftse mede laten rooven ^{Nab. 2. 9.} haer silver, goud, de schatten, welcker gheen eynde en was, met alle haerlieder costelijcke cleynodien. Sy sijn reyn afgelesen, ende hebben ^{vers. 10.} vytghepochet, dat haer herte hen moeste vertsægen, de knyen wancelen, alle lendenen beven, ende aller aengesichten bleeck sien, als eenen rot. Haers roovens op aerden, heeft de Heere een eynde ghemaect, ^{vers. 13.} latmen harer boden stemme niet meer hooren en sal.

Also ist toegegaen met de Romeynen, de grootste roovers ende dwingelanden vander vvereldt, die alle Coninckrijcken geplundert ende berooft hebben: sy pochten seer op hare veramelde schatten, ende meynden, sy waren een onverwinne-lijck volck; Maer heeft haer Monarchie alletijdt gheduert? O ^{Habac. 2. 6.} hoe gansch onversiens sijnsse opgewaect, die haer weder ghebeten hebben! ende ontwaect, die de Romeynen wech gestooten hebben, die se ^{vers. 7.} en deele gheworden sijn! Dewijle sy vele Heydenen berooft hebben, ^{vers. 8.} hebben haer mede berooft alle overgheblevene van den volcke: om ^{vers. 10.} des bloets wille der menschen, ende om des vrevels vville inden lande, ende aen anderen begaen, ende vele volcken, die sy verslagen hebben, is mede een ongheval over hen ghecomen, ende sijn verslae-oen gheworden.

Ghy Gheestelijcke perfoonen ende Gheweldige, die maer te langhen tijdt, u lieden nest gehadt hebt, binnen 's Hertogenbosch, ^{Hab. 2. 9.} meynde ghy lieden dat ghy den onghevale ontco-^{Zach. 2. 8. 9.}men soude? Docht ghy lieden niet, dattet recht by Godt was: dat ^{2. Theff. 1. 6.} ghy lieden, die anderen gherooft hebt, anderen vveder tot een roof-^{1.}det vverden? Hebt ghy lieden dat niet gedacht? 'tis emmers so gheschiet, dat ghy lieden nu mercken kont, te vergeefs op ve schatten ende rijcke incomsten, gepocht te hebben.

6. Ghe

6.
Datter so vele Geestelijcke haer binnē *'s Hertogenbosch* onthouden hebben, is niet te verwonderen.

Want 't is alsoo by gecomē: Dese stadt inden jare 1577. op den 21 Septembris, ten tijde vant Gou-vernement van *Don Ian d' Austria*, door last der Generale Staten, vry gemaect zijnde vande Duytsche knechten, daer bin- nen ligghende, is de stadt ghebleven aen der Staten zijde, tot den jare 1579. son- der eenige besettinge, niet regēstaen- de by de ghemelde Heerē Staten, groo- te vliet aenghewent wiert, om dese stadt met garnisoen te verfekeren, onder de naerder Unie tot *VVrecht* gemaect; Is derhalven eyndelijc door de oneenich- heyt der Burgheren, over dit werck ende te veel vertrecken der Staet-ghesinde, aende Spaensche zij- de ghewent, Paeps gebleven, ende met ontallijcke genoem- de Geestelijcke per- soonen gheincorpo- reert, die aldaer haer Nest gemaect heb- ben. *Hebben het volck*

verlijdt, ende gheplasteri met loosen calcē, Ezech. 13. 10. Lerne voor kerkingen

6. Ghelijck alle uwen waen, noch brooser ende ydele gheweest is, doe ghy lieden t' allen tijden, (oock gheduerende uwve beleggheringhe) soo seer u verlaten hebt, op de meenich- te van u lieder Gheestelijcke perfoonen, die voor u lieden sou- den bidden. 't Is waer, uwve Geestelijcke perfoonen zijn daer vele gheweest, *als sprinckhanen die vanden roock uyt quamen, op aerden, ende hen was macht ghegheven, ghelijck de Schorpioener der aerden macht hebben. Apoc. 9. 3. Daer varender soo vele al- de kevers, die hen aen de tuynen legeren. Nahum. 3. 17. Ende die he- al verflinden: ende wat de kevers lieten overblyven, dat verflon- den de wormen. Ioel. 1. 4. Daerom de Paus van Romē, de stad 's Hertogenbosch wel mach intituleren, Roma Belgica; Een Neder- landts Roome: want het Roma gelijk is, in veelheyt der Mo- nicken ende Papen, die in grouwelijcke afgoderije, vleesche- lijcke ontucht, leven, ende haere vleesch tot alle vullustichede- besorghen. Rom. 13. 14.*

Maer aen dese quaede zielsorgers, heeft de onnoosele bor- gerije van *'s Hertogenbosch* haer qualijck vertrouwt, dewijle *maer ydelspreekers ende verleyders der sinnen sijn gheweest. Tit. 11. Die onnutte leere predickten. Ezech. 13. 23. Die liever haren tijc in brassen ende dronckenschap, inden slaepcameren ende wulphede- toegebracht hebben (Rom. 13. 13.) dan tot bidden te besteden voor hare Ghemeenten, ofte dan te vaecken met alle ghed- richeydt, in smeekinghe ende biddinghe voor alle de Heylighen, of Gheloovighen. Eph. 6. 18.*

Een ernstich ende aendachtich Ghebedt, eens gheloovighen men- sches, is als een muer, teghen een bresse in aller noot ende swarichya- Oratio est murus in confractiōe. Ezech. 22. 30. Dit blijkt in Mol- want Godt soude den kinderē Israels (die haers Gods ende He- land

andts vergaeten verdelght hebben, hadde niet Moses zijn wyt-
 vercoren, het scheuren op ghehouden, zijn grimmicheyt afghewendt,
 op dat hyse niet en verdorve. Psalm. 106 vers. 21 vers. 23. Exod. 23
 c. 34. 6. Maer waer was eene uwer Gheestelijcker perfoo-
 en, die hem inde reete stelde voor u lieden? waer was een, die
 den Gheest ende waerheyt. (Ioh. 4. 23) Godt den Vader badt in de
 Naeme Iesu Christi? Ioh. 16. 23. Ioh. 14. 13. waer was yemant, die
 em tot eener muere maecte, ende teghen de rete stonde, teghen het
 ngheluck, voor het Landt ende stadt, dat sy niet ingenomen mocht
 worden? Ezech. 22. 30. De Gheestelijcke vermaenden de bor-
 hers wel, dat sy de stadt souden houden tot den lesten man toe:
 Vaerop sy weder antwoorde kregen, dat sy de eerste moesten
 jyn, ende voor aen trecken. Ende op dat sy uyt haer nest niet
 nochten verstecken worden, soo hebben sy de stadt helpen
 ercken; Sels de Paters vande Iesuiten, de Predickers, de Min-
 broeders, de S. Ians Monicken, Baselaers ende andere Gee-
 elijcke perfoonen die daer gheweest zijn, die de twee Con-
 escherpen ofte de wercken achter de Susteren van Orten teene-
 ael hebbē helpen opmaecken; Sy droege haer als puyoniers
 oende tot defensie vande stadt ende hare lust-teelende Kloo-
 ers, al wat sy vermochten: qualijck denckende aen haer
 heestelijck beroep, ende aen tgunt Paulus d' Apostel seght;
 'Hoe vvel wy inden vleesche v vandelen: soo en strijden wy
 t na den vleesche: v vant de v wapenen onses krighs en zijn niet
 leeschelijck: maer machtigh voor Godt, om de stercken neder te
 vorpen, ende om te niete te maecken alle verheffinghe, die verke-
 en vort teghen de kennisse Godts. Ghelijck de Gheestelijcke
 ede niet ghedacht hebben aen die v wapenen Gods, daer me-
 nen inden boesen daeghe can teghenstaen: Onder welcke wa-
 h penen.

gheboden der menschen
 Esa. 29. 13. ende datmen
 afghetorven Heylighen
 mochte aenroepen. Daer
 nochtans gheschreven staet:
 Ghy sult den Heere uwer
 Godt aenbidden, ende hem
 alleen dienen. Matt. 4. 10.
 Psal. 81. 9.
 Thren. 3.
 vers. 41.
 Psalm. 145. 18.

2. Cor. 10. 3. 4.
 Ephes. 6. 13.

58 HET BELEGH ENDE INNEMEN

Ephes. 6. 13.
verf. 18.

Nahum. 3. 17.

Ezech. 22. 31.

penen gheftelt wort, alle *smeeckinge ende biddinge inden Gheest* in 't welck, ons ampt is te *vaecken met alle gheduricheydt, ende biddinge voor alle Heylighen.* Doch hier toe, men *vant niemandt onder uwe Gheestelijcke.* Doch hier toe, men *vant niemandt gemaeckt, en sijn verlopen datmen niet en veet, waer sy ghebleven sijn.* Daeromme sont Godt *zijnen toorn over uwe stadt, &c. ende gaf hen alsoo haer verdienste, op haren cop.* Ende hoe anders *Ubi desunt pij precatores, ibi nulla profunt praesidia:* Men seght *daert ontbreeckt aen godt vruchtighe voor-bidders, daer en conne de mueren, nochte de wapenen niet bewaren, ofte beschermen.* Da hebben de Burghers vanden Bosch wel gewaer geworden.

7.
Die vā 's Hertogenbosch, hebben mede al te vergheefs haer vertrout op haere beelden, Sancten, als Patronen ende beschermheeren van haer lieder stadt en burgerije. De Heydenen hadden eenē *Ianum*, die sy hielden voor den bewaerder harer deuren, ende huysen. Sy hadden mede eenē *Portunium*, die op haer Poorten, en Forten des stadts acht nam, soo sy hun lieten voorstaen. Maer even als dese, soo oock die vanden Bosch, hebben grootelijckx ghedwaelt. Want 't is de Heere Godt, die *vast maect de grendelen onser Poorten, ende segent onsen kinderen daer binnen.*
Psaltn. 147. 13.

7. Voorders, op de menichte van u Heylighen, Sancten ende Sanctinnen, Patronen ende Patronessen stont ghy lieder seer vervaerlijck, die ghy lieden aenriep, ende op den knie aenbadt, dat sy voor u souden bidden; Die waren (als ghy lieden meyndet) de bewaerders uwer stadt ende uwer Poorten om uwe vyanden daer buytē te houden. Heeft uwen *Bisschop Nophoven*, gheboortich van 's Hertoghenbosch, (ter tijt deser leste belegeringhe, nae dat hy de burghers tot kloeckmoedigheyt ende ghedult vermaent hadde in een predicatie,) niet uwe *Silveren Sint Ian* (diens beelt stont inde Kercke) ghebeden, bevolen, dat hy de stadt wel soude bewaren voor de Ketterdieder vooren laeghen? Heeft hy niet ('t is doch ghenoc bekent) de sleutelen vander stadt genomen, ende om den hant vanden *Silveren Sint Ian* gehangen, seggende: *Ick bevele u, Sint Ian, dat ghy de stadt wel sult bewaran, dat vy inde hande vande Geusen niet en vallen: dat begeere ick, dat bevele ick u. Want ghy zijt de Patroon van dese stadt.* Welcke woorden ghesproken hebbende, heeft hem ghekeert tot het beelt van zijn lie

M

Maria, de Moeder Gods representeerende, ende inſghelijckx, met de ſelfde beede, haer de ſtadt bevolen. O groote blindheyt! hem tot ſtocken ende blocken te wenden, ter tijt des noots! Sy zijn maer der menſchen handen overcken, die emmers niets zijn, ende en connen niet helpen. *Ierem. 10. verſ. 5*

Ghy lieden en cont niet ontkennen, ofte uwen ſilveren Sint Ian, ofte Ioannes, hebt ghy lieden ghehouden voor den patroon en bescherm-Heer uwer ſtadt: want boven *Sint Ians* Poort, ſtaen geſchreven, in vergulden letteren, deſe navolgen-
de Latijnsche woorden.

*Hanc Portam, Civesque tuos, Arasque, Foresque
Custodi dilecte Deo, Patrone Iohannes.*

D A T I S:

*Wilt deſe Poort, uw' Volck, haer huysen, end' Outaren,
Sint Ian, o' Stadis Patroon, van Godt bemint, bewaren.*

En ſo, boven de poort van een Nonnen Clooster binnen Hertogenbosch, ſtaen deſe woorden in't Latijn geſchreven.

Hac ne vade via, nisi dicas, Ave Maria.

D A T I S:

*Hy ſy oock, wie hy ſy,
En gaet hier niet voorby,
Of ſegt in uw' gemoet,
Maria, vveest gegroet.*

Hebt ghy lieden mede, indē tijt des noots, ende uwer be-
geringe, niet om gelooopen achter de ſtraten, met uwen beel-
den,

h 2

*Het is de Heere, die de hee-
ſen ende het goet van
ſijn volck bewaert, dat
niemand hen can beſchadi-
ghen Exod. 34. 24. Exod.
16. 35. Het is Godt die op
doet, ende niemand cant
toeſluyten: ende dat hy toe-
ſluyt, niemand ſalt open-
doen, Eſa, 22. 22. Apoc. 3. 7
Wat wilt ghy u dan
voor Patronen ende
ſtadts - Bewaerders
verkieſen?
Pſalm, 127. 1. Soo de
Heere de ſtadt niet en be-
waert, ſo waecken de wach-
ters te vergeefs. Ende Noale
gingh inde Arcke met Sem,
Ham, ende Iaphet, ſijne ſo-
nen, ende met ſijnen wijve,
ende met ſijne ſoons dry
wijven, Gen. 7. 13. Ende de
Heere ſloot (de deure
ofte poorte) achter hem
toe. verſ. 16. Wel den
menſche, die Godt
tot een Patroon en
de bewaerder heeft.*

*Een is iccve Vader, in de He-
melen. Matth. 23. 9. Laet
ons onſe herten met t'armen
den handen ophessen, tot
Godt inden Hemel. Ierem.
Tm. 3. 41. De Heere is by
allen die hem verroepen,
alleen, die hem niet ernſte
verroepen Pſalm. 145. 18
Niet dat wy dan, tot
Maria de moeder
Gods, onſe gebeden
moghen ophessen,
ofte onſe Ghebeden
tot haer opſenden.*

Esa. 36. 15.

Baruch. 6. 3.

Iosephus l. 7.
cap. 2.

2. Sam. 5. 6.

Psal. 115. 5. 6. 7.
Ierem. 10. 5. 6.

2. Sam. 5. 7

vers. 8.

1. Chron. 11. 6.

2. Sam. 5. 8

den, ende daer mede uwe Processien ende Omme ganghen gedaen, op dat ghy lieden mochte geholpen worden? Niet doende gelijk Hiskia dede in sijn belegeringe, seggende: *Die Heere sal ons verlossen: ende dese stadt en sal niet inde handt der Koninckx te Assyrien ghegeven worden.* Esa. 36. 15. Maer ghy lieden hebt u den Heydenen gelijk ghemaect, die te Babel op de schouderen droegen, hare silveren, gulden ende houten afgoden, vande welke de Heydenen hen vreesen: Ende deden also hare omme gangen, biddende dat sy mochten blyven by haere ruste ende vrede.

Ghy lieden hebt mede u den *Iebusiters* (die vanden Cananiters haer aecomste trecken) ghelijck ghemaect, welckers stercken *Burght Zion*, vanden *Koninck David* belegert zijnde naemen haren toevlucht tot haren afgoden, welckers beelden sy stelden (als Patroonen van haren Burght) op de mueren ende spraecken tot den mannen Davids: *Ghy en sult hier niet in comen, maer blinde ende lammen sullen u afdrijven: Sy moget niet met rechte, haer beelden wel noemē, blinde ende lamme: Want sy hebben voeten ende en gaen niet, ooren ende en hooren niet, sy hebben ooghen ende en sien niet: sy hebben handen ende en houden nochte helpen niet.* Dat welck de *Iebusiters* metter daet gheworden: Want al hoe wel sy meynden, dat *David* daer niet in soude comen, dan noch vanden *David* de *Burght Zion*, dat is *Davidts stadt*. Ende doen sprack des selven daegh *David*: *Wie de Iebusiters slaet, ende verkrijght de dack goden, lammen ende blinden, dien de ziele Davids vyandt is: Die sal en Hooft ende Overste zijn. Doen beclamsē aen het allereerste* *Ioab*, *soone Zerusa*, ende *overt een Hooftman*. Daer uyt een spreck woort geworden is: *Laet geenen blinden noch lammen in het hu*

come

comen. Ia, niemant en verlaete hem in tijt des noots, op die Jerem. 10. 3.
 blinde, en lamme afgoden, ofte beelden. *Wat sal dat beelt hel- Habac. 2. 18.*
 pen, dat een Meester ghebeeldet heeft? ende het valsche ghegoten
 beeldt, daer op hem yemant verlaet? Wel dien die ten houte spreekt:
Waeckt op: ende ten stommen steenen, staet op: hoe soudet leeren? Habac. 2. 20.
 Siet, het is met goude ende silver overtoghen, ende daer en is ghee-
 ren adem in hem. Maer de Heere is in synen heyligen Tempel, de
 want sche wereldt die sy voor hem stille, ende een yder die gehol-
 pen wil vvorden, die soecke Godt met Hiskia, ende roepe hem
 2. Reg. 19. 14.
 ten, in synen heylighen Tempel ende Huuse des Heeren. vers. 15.

De Baals-Priesters riepen haeren Baal aen, van den mor-
 ghen tot den avont, om bystandt van hem te verwerven, die
 y niet en kregghen, want hy en hoorde se niet. Even soo, die
 1. Reg. 18.
 daer in den schepe Ionæ waren, een yeghelijs van hen, aenriep
 Ion 1. 5.
 sijnen Godt, maer te vergheefs; want de afgoden ende alle
 beelden, zijn immers niets, dan aengbestreeken pijlaren: sy en kon-
 nen niet spreecken: soo moet mense oock dragen, want sy en konnen
 Jerem. 10. 4.
 niet gaen. Sy zijn verciert met silver ende goude, men hecht se met
 vers. 5.
 aghelen ende hameren aen, dat sy niet omme en vallen. De beelden
 vers. 8.
 sijn bedriegerye, ende en hebben gheen leven, Het is enckel niets, ende
 vers. 14.
 en verleydische verck. Sy sijn altemael sotten ende dwaesen, ende
 dwaelen die daer op staen: want een hout moet ymmers een nietich
 godtsdienst zijn.

Hoe zijt ghy dan soo ydel gheworden in uwe ghedachten? seght
 Rom. 1. 22.
 enmael ghy Bossenaers, wat kiest ghy lieden tot vve bescher-
 ners ende Patroonen de afghestorven Heylighen, die van
 is oock niet en veten? Nochtans hare afbeeldinghen ofte fi-
 Esa. 63. 16.
 uren (die de verckmeester heeft ghemaect met den bijle) hebt
 Jerem. 10. 3.
 hy lieden soo langhe jaren gehadt in uwen Tempel. Het is

Philip. 3. 2.

Tit. 1. 10.

Esa. 29. 21.

Pfal. 125. 4.

vers. 10.

vers. 14.

Baruch. 6. 69.

vers. 70.

vers. 71.

vers. 72.

Ierem. 10. 10.

wel waer, de boose arbeyders onder u lieden, sijn oorfaecke van dien: die als ydelspreeckers ende verleyders der sinnen, hebben door haer predicken u lieden tot sondighen verweckt. Maer wilt nu die verfoeyen, ende u afscheydende vanden beelden, der menschen handen vercken, u tot Godt bekeeren, Laet die u hulpe ende schilt zyn: want so danige, wil de Heere Godt ymmer meer ende meer, als sijne kinderen, seeghenen. Het is doch allesins openbaer, dat de Heyligen, noch hare beelden Goden en zyn. Ende ghelijck als een schoufel inden hof, niet bewaeren en can, also en konnē oock de houten, vergulden, ende versilverde afgoden gheen nut doen; Maer ghelijck als een bosch in een hof, daer allerley voghelen op nestelen, oft gelijk als een doot is, die inden graeve leyt: alsoo zyn de houten, vergulden ende versilverde afgoden. Oock canmen het daer aen mercken, dat sy geen goden en zyn: want het scharlakē dat sy om hebben, wort vandē motten geeten, ende sy selven eyntlijk oock daer toe; alsoo dat een yeghelijk met haer spot, die eenighe kennisse vanden waren levendighen Godt heeft. Wel dan dien mensche, die daer rechtveerdich is, ende gheen afgoden en heeft, die en sal niet tot spotte worden.

8.

Die van 's Hertogenbosch, ter tijt haerer belegheringhe, verlaten haer op de krijghsmacht vanden Coninck vā Spaengien, onder 't beleyt vanden Graef Henrick vanden Berghe, die ziende niet te connen, zyn Excell. vandē Bosch af trecken, ofte doen opbreecken, treckt na Boxtel, ende van daer opbreeckende,

8. Ende hier by hebben't, die van den Bosch, niet laten blyven; Maer hebben haer vertrouwen grootelijckx gestelt op Menschen hulpe, ende daer de Propheet seght: *Verlaet u niet op Vorsten, Mich. 7. 1.* Daer hebben sy vvel dapper, op uytterlijcke hulpe van groote Heeren gesien, ende den vleeschelijcken arm, tot haere sterckte ghenomen, 2 Par. 32. 8. Nammentlijk, den

1. Graeff

1. Graeff Hendrick van den Berghe.
2. Graeff Monte de Cuculi.
3. Daer doch menschen hulpe geen nutte en sy.

legert zijn gansche macht, tusschen Zusphen ende Doesburgh, en leyt sijn brugge ontrent Dieren, om uyt ende over-yselsche Quartieren beter ghespijst te worden. Hy logeerde hem op 't Huys te Middachten, op den 1. Augusti 1629. Alwaer hy verwachtte des Keyfers Troupen, die hem haest by quamen. Ende hem aen d'eenne zijde vandē Rijn houdende met sijn volck, zijnder eenige Keyfersche Troupen ghepasseert den Ysel over, ende inde Veluwe ghecomen. De Heere bewaere ons voortaan, voor sulcke quaede naburen, ende schaffe onse landtpalen vrede. P. Sakm. 1677. 14.

Want, korts nae dat by den Doorl. Prince van Oraengien, de belegeringe van 's Hertoghenbosch, was by der hant genomen, heeft Graeff Hendrick van den Berghe hem opghemaect, om de stadt te ontsetten, een macht by hem hebbende van ontrent 25000 man, soo te voet als te peerde, met alle beoefsten van Ammonitie, kruydt, loot, gheschut, ende alles wat tot den krijgh van nooden was. De Regimenten, die hy hadde onder sijn beleydt waeren dese:

Drie Regimenten Spangiaerden, onder den Grave van
Zalasar
Alonze Ladron
Don Lovijs de Beunavide.

Drie Regimenten Italiaenen, drie Regimenten
Bourgnoignons, onder
Belanzon
Mouclé
Beurvois.

Het Regiment van Graef Ian van Nassau. Daer by
De Grave van Tsenburgh,
De Grave van Oost-Vrieslandt,
Cornel Baur,
Mansvelt,
Brandenburgh,

Nieuw

Nieuburgh,

Duc de Borneville,

Chimay,

Barbanzon,

Diesdorf.

Ende daer by 3 Compagnien van Finantien.

De Ruyteren waeren goet, maer veynige in een
Cornet.

Wierden in 't gheheel, tot 30 duysent man gheset.

Nahum, I, 10

Siet het Caertkē tot
Antwerpen gedrukt,
by Abraham Verhoe-
ven, inhoudende eē
verhael, vanden Vic-
torieusen tocht, des
Conings Leger, on-
der Graef van den
Berghe, anno 1629,
den 13. Julij.

Dese quamen (als doornen, die door malkanderen wassen),
te samen vereenicht in pernitium Ecclesie Dei, tot verder
van ons, in dese Landen. Graeff van den Berghe hielt van zijn
volck, een Generale monsteringe op de heyde by Turnhout
ende zijn bevonden 61. Compaignien; met andere Trou-
pen, die daer by gekomen sijn; waer by oock de Compai-
gnien gherekent (welcke nae Breda waeren convoy doende
maken te samen 78. Compaignien te peerde, ende 22000
te voete. Tot welckers betaelinghe hy met hem gevoert had-
de, over de 470000 Croonen, gelijk die van Antwerpen
schreven. Hy hadde by hem 36 stucken geschuts, 4 mortie-
ren, 22 ponten ende schuyten. Ende doemen besich wa-
met de monsteringe, nam Graef vandē Berge, den Trompet-
ter vandē Prince van Oraengien, (die daer was uytgefonden on-
eenige faken) by den arm, doe hy meynde weder te vertreck
ende seyde: *Jck wil dat ghy hier sult blyven, tot dat de monst-*
ringhe ghedaen is, op dat ghy, aen mynen Neve adviseeren moogh-
tghene ghy gesien hebt. Op dit ontset hebben die vanden Bos-
haer verlaten, en van haeren meuren hen seer trotzelyck late
hooren, in hope dat hy door des Princen Leger soude bree-
ke

ken, ende de stadt ontsetten. Men seght van *Andrea de Dorea*, dewelcke was eene, der Overste Hop-luyden van den Keyser *Carolus de V.* Dat hy met sijn Crijsch-volck door 't Leger van 't Turck geslagen heeft, en gekommen in Italien, alwaer hy hem versterckt hebbende, is weder door het Turcksche Leger ghedrongen, ende heeft hem voor die stadt selfs geleydt, lie de Turck belegert hadde. Maer de saecke en heeft soo geuckelijck, haer niet met *Graeff Hendrick van den Berghe* toeghedraghen. Het is met hem veel meer gegaen, alst ginck met den Koninck Moab, die *doe hy sagh, dat den strijdt te hart was, nam hy seven hondert mannē tot hē, die het sweert uyt togen, om uyt te vallen teghen den Coninck Edom, doch sy en konden niet,* So en onde *Graef van den Berghe* mede niet, door des Prince van Drangien Leger, doorboren; maer is daer soo onthaelt, dat hem den lust, ende groote furie seer verkoelde, ende verjinch, swervende dan hier, dan daer met zijnen Leger, van 'eene plaetse op d'andere, soeckende waer hy best deur soude kunnen breecken: maer werde over al, soo onthaelt, dat hy geen kansē en sach, om tot syne meeninge te gheraecken, ende heeft sijnen Legher tot *Bocxtel*, ander half myle van *Hertogenbosch*, neder gheslaeghen.

2. Middelertijdt isser groot secours uyt Duytschlandt an den Keyser, onder den *Graeff Monte Cuculi* (als Velt-Oberste van des Keyfers Armaede) neder ghekomen, op welke hulpe ende bystandt, die van 's *Hertogenbosch* oock t'eermael haer verlieten, ende en sloegen geen twijffel aen, ofte soudē sijn *Prinzel. Excel.* voor den Bosch, doen op breken. Dese Keyserlijcke macht, bestondt in dese Troupen:

2. Noch verlieten sich de belegerde in 's *Hertogenbosch*, op de Keyserlijcke Troupē, die tot assistentie afgesonden wierden; Dewelcke vielen inde Veluwe. Haere overkompste over den Ysel-stroom tot *Arnhem* vernomen sijnde, hebben onse soldatē, dat gesocht

Cavalle-

verders te beletten. Een Enghelsch Capiteyn, *Dabbs* ghe-naemt, ende een *schots Capiteyn*, hebben van haer Soldaeten by een gheraep, als sy conden, ende zijn uytgelopen met aller haest, om des vyants overcomste (die noch in 't overcomēde waeren) te beletten, doch sy quamen te laet, want de vyandt was te sterck over, en begoft de spaede in de aerde te brenghen, ende hem selven te trencheren. *Een weynich te laete, is veel te laete*, de wijle datter niet herdaen nochte ghebetert en can worden, dan wanneer Godt belieft, den vyanden tegen te trecken, en (geluck haer benemende) de selve t'onder te treden. *Psal. 60. 14. Want, op dat sijne beminden moghen verlost werden, soo helpt dan hen zijn rechterhandt, ende hy verlost hen.*

Cavallerie.

- 5 Compaignien: Colonel *Wittenhorst*,
 5 Compaignien: Colonel *Eltz*,
 3 Compaignien: Colonel *Scherfenberg*,
 2 Compaignien: Graef *Strozzi*,
 3 Compaignien: Colonel *Colronim*,
 3 Compaignien: Colonel *Coloredo*,
 5 Compaignien Lient: Colonel *Benninghusen*,
 5 Compaignien *Grabbaten*,
 9 Compaignien: Hertogh *Frantz Albrecht van Saksen*,
 5 Compaignien Graef *Merode*,
 5 Compaignien: Colonel *Isolano*,
 5 Compaignien: Colonel *Ferrari*,

Somma 55 Compaignien.

Infanterie.

- Regiment, Hertogh *Friedtlandt*,
 Regiment, Hertogh *Frantz Albrecht*,
 Regiment, Hertogh *Holsteyn*,
 Regiment, Graef *Ian van Nassouwe*,
 Regiment, Graef *Torquato*,
 Regiment, Graef *Slick*,
 Regiment, Colonel *Berboni*,
 Regiment, Colonel *Coloredo*,
 Regiment Colonel *Scherfenbergh*,
 Regiment, Colonel *Reyner*,
 Regiment Colonel *Wangler*.

Somma 11 Regimenten.

Alle dese Heyr-leghers ende krijchs-Troupen, fochten ons te
 overvallen als *de kevers een wijnbergh doen*, ende meynden ons te
 overvallen als *sprinck-hanen de Landen doen*. In den Iare onses
 Heeren 1475. is in Augstmond door *Ungeren* ende *Polen*, een
 groote hoop sprinck-haenen getogen, in slachorder, ghelijck
 ten Krijchf-heyr, die hen in de langte van drie mylen weegs,
 en een onderhalf myle in de breede haer uytstreckten, dat sy
 met hare schaduwve den sonne-schijn bedeckte: Even oock so
 sijn de *Midianiten*, ten strijde gecomen tegen *Gedeon*, die haer
 oegerden in der leechten, ghelijck als eenen hoop sprinck-hanen, ende
 waere kemelen waeren ontellicke van veelheydt, ghelijck als het
 sandt aen den Oever der Zee. Des Krijghsvolcks, dat *Nebucad-
 Nezar* tegen *Pharao Necho* den Coninck in Egypten uytbren-
 gen wilde, was oock meer, dan der sprinck-haenen, die niemandt
 tellen en kan. Scheen ons oock in *Hollant*, niet al of dese voor
 vermelde, des Conings ende des Keyfers Troupé, als sprinck-
 haenen uyt de locht over ons gheregent waeren, die daer on-
 trent onse Landt-palen, met haere Schilden, Peerden, ende
 Ruyters trocken in haere slach-ordeninge, tot onser slachtin-
 che? Een volck van verre der wereltd eynde, als een Arent
 vliegt, is over ons gekomen, welckers spraecke wy niet en verston-
 den. Een wreet volck, dat de Persoonen des ouden niet aensach, noch
 verschoonde de jongen. Haer aensien was (voor ons) als fackelen,
 ende voeren door malkanderen henen, als een blixem: Want gelijk
 een blixem van den op-ganck gaet, tot den nederganck, Mat.
 8. en komt onversiens, en valt snellijck uyt de Hemel neder:
 alsoo quamen sy daer vallen in de *Veluwe*, als een blixem, ende
 meten al daer, al ter neder: dat wy mogen seggen geschiedt
 te sijn, tgunst de Propheet voorsegt, dat aen den Iode, ten sy-

Nahum. 3. 15.

Mechoufus in der
Polen. Chron. 1. 4.
cap. 61.

Iudic. 7. 12.

Jerem. 46. 23.

Deuter. 28. 49.

vers. 50.

Nahum. 2. 4.

Matth. 28.

Ezech. 23. 25. 26.

Biazeres de eerste Turckschen Keyser, wanneer hy iet voren genomen hadde, so en suymde sich niet langhe, maer hadt haest gedaen. Daerom (propter incredibilem, en negotiis omnibus celeritatem) op de Turcksche spraecke wiert hy ghenaemt Hildrin. op t Griecx ΛΑΙ- LAPHIS, dat is; Celi fulgur. Een blixem des Hems. So socht mede, Monte Cuculi Keyfers Overste, zijn Tocht te doen, in onsen Landen, ende ons t'onder te brengen ME-

DEN ANABALLOME- NOS sonder veel tijts daer toe te nemen, welckers heyr volck voeren door malkanderen benen, als een blixem. Nahum. 2. 4. Maer Godt heeft haer voornemen belet: Godt lof. 2. Reg. 18. 21. Esa. 7. 4. 3 Menschen hulpe is ydel, Psalm, 146. 3. vers. 4.

Psalm, 144. 3.

nen tijde geschieden soude: Sy hebben onbarmhertichlijck met den volcke behandelt. Sy hebben den selven neusen ende ooren afsghesneeden, ende wat overbleef, is door haer sweert gevallen: sy hebben onse sonen ende dochteren vvegh ghenomen, ende het overblijffel met vyere verbrant: sy hebben den volcke hare cleederen uytgetrocken, ende het vercierfel wechghenomen. Sy trocken door het landt, als een brandende vlamme vyers (gelijck Alexandri Magni krijghvolck, van Dario den Coninck in Persen, ghesien viert in eenen nachtdroom) die daer doortrocken, om alles snellijcken te veroveren, ende onder haer te brengen: Waerom dat overal, groote schrick ende vreesse was, ende de lieden schreyden, ende alle inwoonders inden lande, huylten. Jerem. 47. 2. Doch de Heere Godt, was ons ghenadich, op welcken wy verwachteden, hy was onsen arm, vroech; daer toe onse heyl, ter tijt der droeffnisse. Esa. 33. 2.

3. Maer ter wijlen die belegerde vanden Bosch, haer sofeer verlieten op alle dese menschelijcke oft vleeschelijcke machten, wat deden sy (ick bidts u) anders, dan dat sy op een brosschen ghebroocken riet stock hen verlieten? Waer op steunden sy, dan op een roockenden blussh-brandt? Ten rechte vermaent ons den Coninck David: Verlatet u niet op Vorsten, sijn menschen, die en connen emmers niet helpen. Want des menschen geest moet daer van, ende hy moet vveder tot aerde vworden, als dan sijn verlore alle zijne aenslaghen. In welcke vermaeninghe de Propheet David vier oorsaecken te kennen gheeft, waerom datmen op menschen sich niet en mach verlaten.

1. Want het sijn menschen: Nu, de mensche is doch gelijck als niets, zynen tijt vaert daer benen, als een schaduwe.

2. Ten anderen de menschen, en connen emmers niet helpen.

helpen, want wanneer Godt hem laet hooren, de stouten moetē berooft worden, ende ont slapen, ende alle krijghers moeten de handt Pfalm 76. 4. laten sincken. Hy beneemt den Vorsten haren moet, ende verbreekt de pijlen der boghen, schildt, sweert inden strijt: want hy is heerlijcker dan de roofberghen. Hy is verschrickelijck: wie can voor hem bestaen, wanneer hy toornet? Hierom menschen Pfalm 60. 13. hulpe, en is gheen nutte.

3. Want des menschen geest, moet daer van. Hy is van Genes. 3. 19. aerde, ende moet weder tot aerde. Alle vleesch is hoy, ende alle Esa. 40. 6. 7. zijne goederticentheyt, is als een blomme op den velde, het hoy verdorret, de bloeme verwelckert: want den gheest des Heeren, blaest Pfalm 82. 6. daerinne. Godt heeft tot hen wel gheseyt: Ghy zijt goden, doch Pfalm 62. 10. sy lieden sullen sterven, als andere menschen. Wat is daer lichter als de mensche? Hy weegt niet inder wage weyniger dan ydelheyt, soo veele harer zijn.

De historien melden van *Alexandro Magno*, dat hy hadde een wonderbaerlijcken steen, die hem toeghesonden was: de welcke op eene waege gheleght zijnde, soo overweeghde sy alles, dat inde andere schale lagh, hoe swaer het oock was: maer soo haest men wat aerde op den steen leyde, soo was de steen geheel licht, ende konde van gheringen dingen, overwogen worden. Sijn *Philosophus* beduydinghe hier van, aen De machtighe Potentaten, moeten tot aerde worden, ende alsdan syne haer aenslaghen verloren. den Coninck doende: sprack: Ghy Koninck, du bist een swaeren steen, dat de aertbodem u niet en kan verdraeghen. Ghy overweeght alle Potentaeten in der wereltd, dat sy gants gheringe tegens u, te reeckenen sijn; Maer ten sal, met u, niet langhen tijdt dueren: want wanneer dat men wat aerde op u sal leggen, soo sult ghy licht ghevoech ghevonden worden. Alsoo machmen tot alle Potentaten breecken: want met alle hare macht, mogen sy schijnen veel Pfalm 90. 3.

Pfal. 90. 3.

Iob. 18. 14.

Iob. 10. 22.

Esa. 37. 36.

Sennacherib, is van den Engel, voor Ierusalem geslagen: en in 't Huys sijns afgodts, van zijn sonē verflaghen.

Iudic. 6. 5.

Nahum. 1. 11.

2. Chron. 14.

2. Paral. 14. 9.

Vvaghenen heeft men eertijds veel gebruyct inden krijgh. Pharo jaeghde den kinderen Israels nae, met 600 waghene.

Exod. 14. Sifera den Hopman, valabin de Coninck der Cananiten, bracht 900 yfere wagens, wel beslagen, daer mede hy den Ioden meynde te overvallen. Iudic.

4. Cyrus de Coninck, heeft zijn waghene beslagen gehad met

te kunnen doen; Maer wanneer de Heere tot hen spreeckt: *Ghy menschen kinderen kompt weder*, soo moeten sy daer henen vaeren, tot den Coningh der *verschrickinge*, ende met aerde worden sy toegedeckt, in die *dicke duysternisse*, daer sy niets en vermoghen, ja minder als den wormkens, die hen knaghen.

4. Menschen hulpe en is gheen nutte, want haere aenslaegen maect Godt te schande. *Sennacherib* hadde een grooten aenslach op dat Coninckrijk Iuda ende Israel, hy quam tegen den Coninck *Hiskiam* meer dan met hondert vijftachtentich duysent mannen: Maer is hy niet in sijn aenslagh ghemist, doe hy selfs gelaegen wierdt, die ghekomen was om andere te slaen? Wat hielp den *Midianiters* ende *Amalekiters* alle haere macht, die teghens *Gedeon*, ende het volck Gods, een aenslach genaect hadden, ende quamen met *grooter hoopen als sprinck-banen*, die het veldt om, ende om bedeckten. Is niet der *schalcken raedt te schande* gheworden, die wat quaedts teghen den Heere dachten?

Wat hielp *Serab de moorman*, zijn heyrkracht van duysent mael duysent strijdtbaere mannen, daer toe drie hondert wagens daermede hy optrock teghens den Koninck *Affa*? Wat hebben de *Moabiten* teghens Gods volck uytgherichtet, doe sy quamen met den kinderen *Ammon* ende met hen, van den *Amunim*, van den berge *Seir*, daer de *Edomiten* waren, alle daer quamen tegens *Iosaphat*? 2 Chron. 20. 10. Wat brachten te wege *Benhadad* de Coninck te Syrien, doe hy met 32 Coningen, peerden ende wagenen uyttooch te kryghen, teghen *Achab* den Coninck Israels? 1 Reg. 20. 1?

Wat heeft *Jabin* de Koninck tot *Hazor*, te wege gebracht teghen Israel, vergaderende vele Coninghen, ende met een mael

machtich heyre ende een groot volck, soo veel als zandts aen der Zee, ende daer toe met gants vele peerden ende vraghenen op-trock? Heeft de Heere hem niet overgegeven in de handt van Iosua, diese alle sloegh, datter niemandt van overbleef? Ios. 11.8.

Wat batede Ieroboam, dat hy hem rustende ten strijde met acht hondert duysent jonghe manschap, stercke lieden, om tegen Abias, den Coninck in Iuda te strijden? Abias hem ten strijde rustende tegen Ieroboam, met vier hondert duysent, onghe manschap, stercke lieden ten krijghe; heeft hy niet den kinderé Israels doen vlieden? ende Abias met zijnen volcke dede eenen grooten slach, datter vielen in Israel verflagen, vijf hondert duysent jongher manschap.

Waer toe is Xerxes, met al sijn volck ghecomen, die daer in Griekenlandt ghevallen is, met seven (andere seggen) elf nael hondert duysent gewapende mannen? Waer is oock de nacht der Chaldeen ghebleven, met zijne helden, vvelcker schilden vwaren root, zyn heyrvolck sagh als purper, zyne vraghenen lichen als vyer? Nah. 2.8. Weeght eenmael alle dese Potentaen des werelts in eener waege, ghy sult bevinden aen haer, gunt dat woordeken TEKEL aenden wandt gheschreven, en Coninck Belsazar te kennen gaf: namentlijck dat sy alle techt ghevonden zyn. Dan. 5.27. Want wanneer de Heere hem let hooren, soo moeten alle Heydenen ende vyanden sijner stercke vvertsagen, ende de Coninckrijcken vallen. Psalm. 46. 7. Hy sijn voor sijnen sweerde als stof, ende voor sijnen booge als ver-roeyde stoppelen. Esa. 41.2. Hy stootse ontwee, als stof voor den vinde; Hy vvilse vveghruymen, als den dreck op der straeten. Calm. 18.33.

allerley spitfighe scherpe uytsteekē de yserē, om te meer schaede te doen. Xerxes. 1. 6. de Cyroped. Darius treckende regens Alexandriam met groote heyr-cracht, hadde 200 ysere waghens:

Vnicum illarum Gentium presidium. seght Curtius lib. 7. Siet Ieremias. 47.3.

2 Chron. 13.3.

vers. 15.

vers. 16.

vers. 17.

By den ouden waft gebruyckelick, wanneer sy te velde trocken, niet alleenelick met goede wapenē, maer met statelijcke goede kleedēren voorzien waren, om een grooter schricken voor haren vyanden te maecken. Plutarchus seght, dat de Spartaners altijt met purper ghekleet in den krijgh rogen: Partim, et color etiam aliquam gravitatem pra se ferret: partim, si in clade aspererentur sanguine, hostibus terribilione existere. Desgelijcx zijn roo-

Weder-

De kleederen in gebruyck gheweest, by den *Afros Caunos*, *Nu- midas* ende den *Massa- getes*: *Die vulnera & san- guinem offusum internof- cerent, confidentiusque & sine pavore dimicarent.* *Ælianus lib. 6. var. hist.* De Mooren be- strijcken haer aen- gesichten, met roode verwe, op dat sy den vyanden te schrijckelijcker souden schij- nen: *Vt horribili aspectu, hostibus terrorem incute- rent.* *Alex. ab Alex. l. 1. c. 20. 2.* De Chaldeen, beschilderde haere beelden, met roode verwe. *Ezech. 23. 14* Gelijk sy int Paul- dom mede haer beel- den schilderen, aen- den wan met rooder verwen, ende het pinseel der Schilde- raers, die also afma- len. *Ierem. 5. 25.*

Si cui vis tuto fidere, fide Deo.
Psal. 3. 9.
Psal. 118. 9
Psal. 146. 5.
Psal. 62. 7.
 vers. 8
 vers. 9
 vers. 10.

b Nolite confidere in Princi- pibus, in filiis hominum, in quibus non est salus.

Wederkeerende nu tot den *Bossenaers*, die hen so seer op menschelijck hulpe ende de macht van Vorsten ende Conin- ghen verlieten: Wat heeft hun gheholpen des Conincx van Spaengien macht, dat met Graef Hendrick vanden Berghe, haer tot assistentie toeghesonden was! De Heere Zebaoth heeft eere ingheleyt onder die vyanden, ende wil noch meer eere, op aerde in legghen, onder allen die tegen hem, haer verheffen. *Psal. 46. 11.* Hy heeft ontwee gestooten de baktanden der jonghe Leeuwen. *Psal. 58. 7.* Ende verbroocken de bogen, schildt, sweerd der stercken in den strijdt. *Psal. 76. 4.* Wat heeft dat Keyzers volck, met haere wreede Crabbaeten, den Bosch connen helpen? Sy hebben eenige arme Landtsluyden ghemaect, maer onse steden heb- ben sy niet connen beschaedigen, nochte 's Hertoghenbosch, van haere swaere belegheringhe, verlossen: De Heere, heeft se te Lande weder uyt doen gaen, ghedanct moet Godt zijn eeuwichlijck. De Heere heeft den schat opghedaen, ende de vva- penen zijns toorns, teghen hen voortghebracht, hy heeft se op eenen hoop geworpen, haeren roof, binnen Wesel, heeft hyse ontjaegt. Te vergeefs dan, hebt ghy lieden op Menschen ghestaen, te ver- gheefs op hen ghehoopt. By den Heere vint men hulpe, ende zijnen zeghen is over zijn volck. Sela. Het is goet op den Heere te betrouwen, ende niet hem verlaeten op b Vorsten; *Wel- dien, welcker hulpe de God Jacobs is: welcker hope op den Heere zijnen Godt, staet.* Laet u heyl zijn by Godt. Hy zy uw hulpe ende beschuttinghe. Hy zy dijn sterckte ende toever- sicht. Hoept op hem alletijt, lieve lieden, schuddet uwe herten voo- hem uyt, God is onse toeverzicht. Sela. Daer en tegen de kinderen der menschen, sijn doch niet dan ydelheyt, de kinderen der mannen, sijn le- ghenen, verlaet op hen niet, hangt u herte daer aen niet.

Wae

Waerschouwinghe.

DVs verre hebben wy ghehoort, waerop die van *Men mach zijn vertrou-*
wen niet ghebeelick stellen
op wytterlycke crijghsmid-
delen, ende hulpe, ofte de
macht van menschen.
 's Hertogenbosch haer te vergeefs hebben vertrouwt,
 ende ydelijck verlaten. Wy fullen hier door ghe-
 waerschout ende gheleert zijn, toe te sien, nem-
 mermeer in hooge nooden, die ons geraeckt moghen heb-
 ben, ons te verlaten op tijtlijke dingen, ende hulp-middelen,
 die ten tijde des oorloghs eenige scherm ende vasticheyt con-
 nen geven, als daer sijn wateren, garnisoenen, hooge mueren,
 rijkdommen, strijtbare Helden, voor-raet van vivres, hulpe
 van Coningen ende Princen, ende andere bygeloovige super-
 stitien, aengaende d'aenroepinge van Heyligen, 't kiezen van
 Patronen ofte beelden: want van allen desen, niets en is dat
 helpt, wanneer wy Godt tot een wederpartije hebbē, en̄ zijn
 vreesse verlatende, ons vertrouwen stellen op ons selven, ende
 de macht van anderen. Niet nochtans, dat alle behoorlijke
 middelen, ende alle menschelijke hulpe te verachten zy, ter
 tijdt des noots, wanneer hem daer een krijgh verheft, ende de
 vyanden int Landt vallen. Het ware een groote vermetelheyt
 ende versoekinghe Gods, middelen te hebben, ende die ter
 tijt des noots niet te gebruycken, maer te verachten, seggende:
mijn Godt sal my wel helpen. Wy zien, dat doe Loth, van ee- *Gen. 14. 14.*
 nige Heydensche Coningen gevangelijck uyt Sodoma, ghe-
 voert vviert, alsdan nam Abraham tot sijn hulpe, dry hon-
 dert achthien sijner knechten, ende trock den vyanden na,
 om sijn neve Loth te helpen. Inghelijckx David ten strijde
 uytgaende tegens den reuse Goliath, die een dapper strijdtbaer
 k heldt

1 Sam. 17. 40.

Psalm 44. 6.

vers. 7.

vers. 8.

heldt was, soo nam hy met hem een slingher, ende eenighe steenen uyt der beecke; De vrome, godsalige Coningen in Israel ende in Iuda, als daer waeren, Iosaphat, Hiskia, Assa, ende meer andere, en hebben de Crijghsmiddelen niet achterwege gelaten, doe sy uytrocken ten strijde, tegen haere vyanden, maer de selve, nae datse waeren, groot ofte kleyn, int werck gesteldt tot haerer bescherminge, ende Godt heeft die ghesegent. Maer dat is alleenlijck te wachten, datmen op zijn uytterlijcke byhebbende macht ende behulpselen en stelle zijn vertrouwen, als of onse wapenen ende de menschen, die by ons zijn, alleene waeren, d'oorfaecken van ons behoudt. Alsoo stondt *Attila der Hunnen Coningh*, op zijn groote macht van vijfmael honderdt duysent mannen, daermede hy roemde, tRoomsche Rijck, ja de geheele werelt te connen doen beven. *Vitiol der Françoysen Coninck*, met een Leger van honderdt ende tachtentich duysendt man, te velde commende, liet hem oock groote dinghen voorstaen, dat hy incorten de Romeynen onder hem soude brenghen, ende hem een Heer over al maecken, hoewel het hem misse, ende een groote onderlaege kreegh. Also en hebben de godsalige Coningen haer niet verlaeten, op haere byhebbende Krijghsmachten, maer op Godt ghesien, ende dien vertrouwt. De Coninck David seght daerom wel: *Door u Heere willen wy onse vyanden ontwee stooten: In uwē name willen wy ondertreden, die hen teghen ons setten.* Ghevende daermede te kennen, dat hy hem niet verliet gheheelijck op syne uytterlijcke middelen, welcke hy by der handt ghenomen hadde: want hy seght daerby noch: *Ick en verlate my niet op mynen boghe, ende mijn sweerd en kan my niet helpen; Maer ghy helpt ons van onsen vyanden.*

den, ende maectet ter schanden, die ons haeten.

Middelen tot zijnder hulpe zijn dan geoorloft in den oor-

loge ende andere nooden, als daer zijn *crijghsluyden, wapenen*

boghe, pijlen, schilt, sweert, spiessen, vagenen, ruyters, paerden

ende *vagenen, roers, musquetten ende dierghelijcke wapenen, als*

fer meer in de oorloge gebruyckt worden: want Gods volck

die gebruyckt hebben, ende daermede heeft Godt zijn volck

belast haer toe te ruste, wanneer sy soude uyttrecke ten strijde.

Maer int ghebruyck van de uyerlijcke middelen, salmen toe-

sien dattet gheen verboden ende ongheoorlofde middelen en

sijn, daermede men hem selven helpen wil: Dergelijcke

Saul. 1 Sam. 28. Abasia, 2 Reg. 8. ter handt ghenomen heb-

ben, ende zijn daer over van Godt ghestraft. De middelen,

die Godt toelaet, salmen gebruycken, sonder nochtans daer

op, ons t'eenemael te verlaten, ende te dencken: wy sijn wel

gewapent, wy hebben gheoeffende Crijghsluyden, stercke

steden, wie sal ons krencken? Neen, die dingen salmen ghe-

bruycken, als niet ghebruyckende, Godt moet onse toevlucht

ende sterckte zijn, onse hulpe in den grooten nooden, die ons gheraecht

hebben, Psalm 46. 1. Ende met David sullen wy segghen:

Mijn ziele bestaet alleen op Godt, want hy is mijn hopeninge. Hy

is mijn troost, mijn hulpe, ende mijn beschuttinge, dat ick niet val-

len sal. By Godt is mijn heyl, mijne eere, den rotz-steen myner

sterckte, mijn toeverzicht is op Godt, Psalm 62. 6. 7. 8.

Tunc brevior dicitur mortis aperta via est. Tibul. Eleg. 10. lib. 1. De Bussen ofte Roers zyn eerst

uytgekomen ende ghevonden, door een Munninck, *Bertholdus Schartz* genaemt. Anno Christi 1380.

waer tegens geene man-sterckte meer en helpt, noch bestaen en kan. Doe *Archidamus Agesilai* Sone,

erst sach een instrument, twelck uyt *Sicilia* gebracht wierdt, daermede men een pijl conde in: lijf

chieten, soo sprack hy: *Hercules, perit viri virtus. Nu ist met der mannen sterckte ghedacn.* Wat soude hy gesegt

hebben, hadde hy de bussen ende Cavons ghesien, daer mede men huuden daegs den menschen het

even beneemt. *Lutherus* in zijn Colloq. hout het daer voor, dat de duyvel uyt der helle, daer van de

erste vinder ende authsur is.

2 Chron. 26. 14.

Habacuc. 1. 7. 8.

Psalm 76. 6.

Nahum. 3. 3.

Herodotus liber. 4.

Schrijft, dat de men-

schen in den begin-

ne, eer de waepenen

sijn ghevonden, met

drooge vuyste mal-

kanderen gheslagen

hebben, daer *Pugna*

in de Latijnsche

sprake, synen naem

van heeft, ende met

vuysten malkanderē

stootende, malkan-

deren met tanden,

als de honden doen,

ghebeten hebben.

Daer nae hebben sy

beginnen te vechten

met steenen, met

knodsen, waer naer

bedacht zijn de yse-

re ende staele wape-

nen, schildē, spiessen

sweerde, pantsyfers,

daer van *Vulcanus* de

eerste vinder afghe-

seydt wordt te zijn.

De Poët seght: *Quis*

fuit horrendos primus qui

protulit enses? Quam fe-

rus & verè ferreus ille

fuit? Tum cedes hominum

gereri, tunc praelia nata:

over de 205. jaeren

genaemt. Anno Christi 1380.

Doe *Archidamus Agesilai* Sone,

waer tegens geene man-

sterckte meer en helpt,

noch bestaen en kan.

Doe *Archidamus Agesilai* Sone,

erst sach een instrument,

twelck uyt *Sicilia* gebracht

wierdt, daermede men een

pijl conde in: lijf

chieten, soo sprack hy:

Hercules, perit viri virtus.

Nu ist met der mannen

sterckte ghedacn.

Wat soude hy gesegt

hebben, hadde hy de bussen

ende Cavons ghesien, daer

mede men huuden daegs

den menschen het even

beneemt. *Lutherus* in zijn

Colloq. hout het daer voor,

dat de duyvel uyt der helle,

Vermaninghe.

EN anderen, de wijle wy in alle onse nooden niet moghen blyven staen, op uytterlijcke hulpmiddelen, maer op Godt den Heere, so laet ons vermaent zijn, Godt alletijt met den gebeden te soecken, in onsen nooden ende groote angsten. Wy sullen hem soecken, de wijle hy te vinden is, ende hem aenroepen de wijle hy na by is. *Esa. 55. 6.* Hy is de Godt Elohim, hy is de Heere Zebaoth, ende de Godt Jacobs onse beschuttinge *Sela. Psalm. 46. 8.* Hy is die daer spreeckt: *ICK, ick ben uwe Trooster, wie zijt ghy dan, dat ghy u voor de menschen vreeset, die doch sterven? ende voor menschen kinderen, die ghelijck als hoy verteert worden?* Ten rechte beneemt Godt den schrick dien, die op hem betrouwen ende aenroepen: want die Godt houden voor haer toeverlicht, hulpe ende sterckte, ende hem vlijtelijck bidden, om zijn hulpe te verwerven, die en hebben niet te vreesen, wanneer oock alreede de Wereldt onderginge, ende de bergen midden in de zee soncken. Doe de discipulen midden in een groot tempeest waren op de wateren, ende sy Christum by haer hadden, int sloopken, seer verbaest uytriepen: *Heere, behoet ons, wy vergaen.* Soo heeftse Christus daer over bestraft, seggende: *Wat zijt ghy lieden bevreesd, ghy cleyn ghelovighen?* Kennen wy Christum voor onsen Heere, ende beschermer, laet ons dan niet mismoedich uytroepen, oft mistrouwen aen zijnen bystant: maer op hem betrouwē, als die de sijne wel schadeloos houden sal: ende daerom moghen vrymoedich seggen: *Soo Godt voor ons is, wie is dan teghen ons.*

Esa. 55. 6.

Esa. 51. 12.

Men sal in noot zijn soe vlucht nemen tot den Heere Godt, ende hem voor den menschen niet ontfetten.

Psalm. 46. 3.

Matth. 8. 25.

vers. 26.

Rom. 8. vers. 32.

Iofua ende Caleb, soeckende dat murmurende volck Israels, (twelck groot misbaer maecte) te stillen, spraecken daerom: *Valt doch niet af van den Heere, ende en vreesst u lieden* Num. 14 9
voor den volcke deses Landts niet: want wy villense als broodt verslinden: haere beschuttinghe is van hen af-ghewecken: De Heere daer-en-teghen is met ons, ende en vreesst u niet voor hen.

De Coninck David gaet ons mede in dit vast vertrouwen voor, daer hy seght: *Wanneer ick alreede vandelde in duyste-* Psalm 23. 4
ren daele, soo en vreesde ick doch gheen ongheluck: want Heere, ghy zijt by my: uwen stock ende staf troosten my. Ende vorders, daer hy seght. De Heere is mijn licht ende mijn heyl, voor Psalm 27. 1
wie soude ick vreesen? De Heere is mijns levens kracht, voor wie soude my grouwelen? Daerom soo de boosen, myn tegenpar- vers 2.
rijders ende vyanden aen my villen, mijn vleesch te verslinden, moeten sy aenloopen ende vallen. Wanneer het alreede, een heyr te- vers 3.
ghen my leyde, soo en vreesst hem dan-noch mijn herte niet: wanneer hem krijgh teghen my verheft, soo verlaete ick my noch op hem.

D. Martinus Luther in den jare 1521, ten tijde vandē Keyser *Carolus de vijfde*, gheroepen tot *Worms*, daer een Rijcx-
 dagh ghehouden wierdt, om aldaer voor den Keyser, ende de
 Rijcx-Heeren rekenschap te gheven van de leere des H. Euan-
 gelij, die hy opentlick ghepredickt hadde, ende met welcke
 hy wederleght hadde, de dwalinghe des Pausdoms; So had-
 den sijn vrienden gheerne gesien, dat hy niet soude derwaerts
 opgetrocken hebben, uyt vreesse dat de beloften, (hem by den
 Keyser gedaë, van een vrye-geleyt) niet souden gehouden ofte
 achtervolght worden, dat welcke hen dede te meer vreesen,
 om dat korts te voren *Johannes Hus*, van wegen zijns waeren

Lutheri vry-
moedigheyt.

Gheloofs, vvas teghen alle toegheseyde vryheden, ende beloften, ghegrepen, ghevanghen, ende met den vyere verbrant ghevveeft. Niet teghenstaende dit versoeck zijnder vrienden, so en heeft D. Lutherus hem niet laeten af raeden, maer hem vrymoedich ende bereydt betoont, om nae *Worms* te gaen, ende aldaer belijdenisse sijns Gheloofs, vrymoedighlijck voor alle dien Potentaeten, tot meerder af breucke des Duyvels-Rijcks, te doen, segghende: *Soo wil ick daer henen gaen, ende aldaer de Waerheydt belijden, of schoon binnen de stadt Worms, waren soo vele alsser duyvelen, alsser pannen ofte ticchelen, op de huysen zijn; Ende hy dicht aen de stadt Worms ghekomen sijnde, songh hy dese woorden:*

Rom. 10 10.

1 Petr. 3. 15.

Cantio Lutheri ex
Psalm 46. 1. 2.

*Eine feste Burg ist onser Gotth
Eine gute Wehr und Vaffen,
Er hilfft ons frey ausz aller noth
Die ons ietzt hat betroffen.
En streit fur uns der rechte Mann,
Den Gott hat selbst erkorhen.
Vragstu over er ist?
Er heist Jesus Christ,
De Heere Zebaoth,
Und ist kein ander Gott,
Das feld musz er behalten.*

Psalm 36. 7.
vers. 10.

Inghelijcks, laet ons in alle onse beswaernissen vast leeren op Godt staen, ende ons vertrouwen op den Heere setten: want die op hem, met den vromen hopen, ende onder de schaduw zijnder vleugelen vertrouwen, over dien breyt hy zijn goedertierenheydt, ende dier aenghesicht sal hy niet te schande laten worden

den, maer wiltse ghenadichlijck helpen, ende ter eeren brengen. Wie dan, *onder de bescherminghe des Hoochsten sit, ende onder de schaduwe des Almachtighen blijft, die spreecke tot den Heere:* *Mijn toeverzicht, ende mijn burcht, mijn Godt op dien ick hope.*

*Psal. 91. 1.
vers. 2.*

Leeringhe.

ENDE aengemerckt te vooren bewesen is, hoe de wapenen ende sterckten niets en helpen, somen Godt niet te vriende en soect te hebben, ende den Heere Godt vreesst en dient na zijne Rechten en insettingen; So moetē wy leeren, in onse crijghsnooden, eerst ende voor al, Godt vreesen, ende ons onser Godtsdienst, ende der godtsaligheydt bevlijtighen: Want so wy den Heere dienen (ghelijck *Moses* sprack tot den kinderen Israels) in *zijne vreeghen vandelē,* *zijn gheboden houden, soo sullen wy in onsen Lande, in onse steden eker vvoonen; wy sullen vrede hebben in onsen lande, dat wy slapen sullen, ende niemant sal ons verschricken.* Ende so wy den Heere onsen Godt lief hebben, ende hem dienen van gantscher herten, ende van gantscher zielen, *soo vil Godt maecken, lat onse vyanden hen voor ons sullen vreesen ende verschricken, lat vvanneer sy van ons hooren, sullen banghe ende vree vvorlen.* Onse vreesse ende verschricken, sal de Heere over dien laten comen, die ons quaet vwillen, ofte soecken aen te doen.

*Men sal Godt vreesen,
wilt men voor zijn vyanden
bestaen, ende onghescent
blyven.*

*Deut. 12. 8.
Ezech. 20. 19.*

Levit. 26. 6.

Deut. 2. 24.

Deut. 11. 25.

Isset niet, dat de inwoonders des Landts Canaan voor den Patriarch *Iacob* hen vreesen moesten? *Jae, een vreesse Gods nam over den steden, die rontom hen benen laeghen: alsoo dat sy den onē Iacobs niet na en jaegde.* Waerom doch? want de Patriarch, was een man, die den Heere zijnen Godt vreesde, ende diende. Desghelijcken leesen vvy van *David*, een man nae Godts herte,

herte,

1. Paral. 15.
2. Sam. c. 6.

Pfalm. 1: 9. 24.

2. Paral. 17. 12.
2. Chron. 20. 29.

Maritinus Lutherus.

Albertus, Dux
Saxoniz.

Camer. Orat. 6. de,
Maurit. pag. 187.

Camer. orat. 7. de
Mauritio pag. 212.

herte, die de Heere heerlijcke victorien gaf over zijnen vyanden: Want doe hy den Philisteen gheslagen hadde, soo *viert* zijnen Name in allen Landen bekend, ende de Heere heeft zijn *vreesse* ende *verschrickinghe* laten comen over alle Heydenen. Want hy yverde over d'eere des Huys zijns Gods, ende hadde lust tot zijne ghetuyghenisse, die zijne raedtslieden *varen*, ende heeft des Heeren geboden vlijtelijck te houden, anderen bevolen.

Vanden Coninck *Iosaphat* leesen vvy mede, de vviijle hy den Heere diende, ende dede dat hem vvel beviel, so *quammen* een *vreesse* des Heeren over alle Coninckrijcken inden lande, die om *Juda* laeghen, dat sy niet teghen *Iosaphat* strijden dorfsden. Ende doe Godt zijnen vyanden verflaghen hadde: de *vreesse* Gods *quam* over alle Coninckrijcken inden Lande, doe sy hoorden, dat de Heere teghen den vyanden *Israels* ghekrijght hadde.

Fredericus Landgravuis *Thuringiz*, is, over de dry honder jaren geleden, een treffelijckē *Vcrist* gevveest, den vvelckē zijne vyanden soo seer ghevreesst hebben, dat vvanneer in *Thuringhen*, hem sijne spooren aenghedaen vvierden, soo heeft men die hooren klincken in *Franckenlandt*. *Albertus Dux Saxoniz*, een Hertogh van *Saxen*, heeft hem sulcken eener naem ghemaect in *Vngharen*, *Vranckrijck*, *Nederlant* ende *Vriesslandt*, datmen voor sijnen Naem heeft moeten beven.

Hertogh Mauritius in Saxsen, die loffelijcke Vorst, vvas een jongh-Heer, doch Godt heeft hem een sulcken aensien doen hebben by allen, dat die hem hoordē noemen, vreesen moesten, jae selfs dat twee machtighe Potentaten in Europa, de *Roomsche* ende *Turcksche* Keyser voor hem, sich verschrick moesten. Doe die *Turcken in Ungaren* ghevallen vwaren, ende groote schaede aldaer deden, hoorende dat de *Hertogh Mauritiu*

ritius, hen teghen trock, en dorfsden aldaer niet langhe bli-
ven, maer verlieten het landt haest, ende trocken inder ijl
van daer.

Het is met desen, ten deele ghegaen, alst met den *Coninck*^{1. Reg. 4. 21.}
Salomon ginck. De welcke so langhe hy den Heere Godt voor
ooghen hadde, so was *Salomon* een Heer over alle Coninck-
rijcken, vanden water, aen inder Philisteen landt, tot aen de
Landtpalen Egypti, die hem gheschencken brachten, ende
diende hem zijn leefdaeghe. *Iuda ende Israel* was hem onder-
danich, niemant wasser so koen, dat hy den krijgh teghen^{1. Reg. 11. 5. 6. 9.}
hem hadde dorven aen nemen. Maer so haest hy, de vreesse
Godts verliet, zijn herte vanden God Israels ghekeert was,
ende den Heydenschen afgoden offerde, verloor hy zijn aen-
sien, ende sijner vreesse verginck. Ende de Heere verweckte^{vers. 14.}
Salomo een wederpartijder, *Hadad den Edomiter*, vanden Co-^{vers. 23.}
nincklijcken saede, die daer was in Edom. Oock verweckte^{vers. 24.}
hem Godt eenen wederpartijder *Reson*, ende vergaderde te-^{vers. 25.}
ghen hem zijn mannen. Ende hy was Israels wederpartij-^{vers. 26.}
der, soo lange *Salomo* leefde. Daer toe, *Ieroboam* hief oock de hant^{vers. 28.}
op, teghen den Coninck. *Ieroboam* was een strijdtbaer man,
ende en vreesde de macht Salomonis niet.

In dese voorleden daeghen, wat een vreesse Godts, ende
en verschrickinghe isser over onsen vyanden ghecomen, doe
y hoorden, dat Godt Almachtich voor *Hollandt* ghestreden
hadde, ende dat hy den vyanden, uyt der stadt *Wesel* verdre-
ven hadde, ende nu de stadt inde macht vande *Ho: Mo: Hee-*
en Staeten ghestelt was? De Keyserfche vloden uyt de *Velu-*
e: ende vreesden hen, mer den Hollandtsche Crijghsluy-
len, meer te doene te hebben. Een schrick viel op de Spaen-
sche

Dese victorie ende
veroveringhe van
Wesel is gheschiet, op
op den 19. Augusti
anno 1629 des mor-
gens ten drie uren:
door 't kloec beleyt
vanden Ed. Otto de
Gent en Oyen, Hee-
re van Dieden. Siet
onse *Dancksging* daer
over ghedaen.

Proverb. 3. 7.

Psalm 60. 14.

Psalm 44. 5. 6.

Psalm 18. 39.

Psalm 81. 14.

vers. 15.

vers. 16.

vers. 17.

Luc. 8. 8.

Baruch. 3. 13.

sche ende vreemde guarnisoenen, alsoo dat sy bekennen moesten, dat de Heere met ons was. Willen wy voortaan voor onsen vyanden bestaen, laet ons dan den Heere alletijt vreesen, ende laet ons wijcken vanden boosen. Hy sal ons goede ruste geven, hy sal ons onder onsen vijge-boom ende onder onsen wijnstock laten seker zijn. Soo wy hem dienen, ende wandelen in sijne gheboden, soo en salt ons aen gheen Victorien, teghen onsen vyanden, ontbreecken. Hy wil onse vyanden t'ondertreden, ende sy sullen onder onsen voeten vallen: Want wat spreekt de Heere? vvat belofte doet hy ons hier van? Woude (spreekt Godt) mijn volck my ghehoorsaem zijn, ende Israel op mijn weggen gaen, soo woude ick haer vyanden in korten dempen, ende myne handt over haere vvederpartijders wenden: Ende die den Heere haeten, moesten aen hem faelgeren, haeren tijdt dan woude eeuwichlijck deuren. Ende ick soude se met der bester tarwe spijsen, ende met heunich uyt der rotz-steenen versaedighen. Wie nu ooren heeft om te hooren, die hoore, wat de Heere hier, tot ons spreekt. De Heere geeft te kennen, dat sijn volck haeren vyanden overghegeven wierden, om dat sy God, onghoorsaem waeren, ende de fonteyne der wijsheydt, hadden verlaeten: vwant vvaer't dat sy op Godts weggen ghebleven waeren, sy hadden vvel door-gaens henen in vrede ghewoont. Nietemin toont de Heere, waer mede synen zeghen weder te bekommen is. Soo laet ons dan nu, rechte wijsheydt leeren, ende in Godts weggen wandelen, op dat wy bevinden mogen, hoe ghenadich Godt sal zijn, in ons te beschermen ende te bewaeren, teghen d'in-breucke ofte inval der vyanden, die rontom onse Landt-palen liggen: Want de vreesse Gods is als

is als een yseren muer rontom ons , door welcke muer gheen vyandt en sal breecken , so wy in syne vreesse blyven.

Tweede Hoofstuck.

Hoe Godt Almachtich

Den hoogmoet der Vyanden vveet te storten , ende de poorten harer steden, vveet te openen, voor hare wederpartijders.

WY kommen nu weder tot de stadt *Ninive*, welckers trotsen wy ghehoort hebben, uyt Zephania 2. 15. ende daer by, het trotsen onser vyanden aenghewesen. Maer laet ons, ten tweeden, besien, hoe die vermelde stadt, niet jeghenstaende haeren trotz ende grooten hoochmoet, ghevallen is in handen van haere vyanden, den Babyloniers : diese verdorven hebben ende verwoest, daerom de Propheet Zephania seght: *Hoe is sy soo vwoest gheworden, dat de ghedierten daer inne vvoonen?* Zophon. 2. 15.

De Propheet David mach wel segghen : *Godt vvil alle ghewelt der Godtloosen verbreecken, Psalm 76. 11.* Siet sulcks in den godtlosen inwoonders der stadt *Ninive*. *Waer is doch die vrolijcke stadt, die haer vervreuchde in haere wellusten, die soo seecker vvoonde, ende sprack in haerer herten, seer trozelyck: Jck bent ende gheenes meer?* Zophon. 2. 15. Sy is een wooninghe der beesten, ende der ghedierten des veldts gheworden. Die

De stadt Ninive is inghenomen, ende verwoest. De Propheet, Nahum, 2. 1. nochte desen Propheet Sophonia en hebben niet uytgedruet den Naem oft Persoon des Verstoorders, daerom zijnder verscheyden uytleggingen, ende meyningen. Eenige sijn in dat gevoelen, dat de verstoorder gheweest zy Merodach die Aschaddon de Sone Sennacheribs heeft over wonnen, en de stamme der Assyrischen Coninckx ondergedruet, en die Monarchie van den Assyrien op den Chaldeen ende Babyloniers gebracht. Andere meynen dat Ninive verstoordt is

vanden Babyloni-
schen Coninck *Nebu-
cathNeser ofte Nabuchodo-
nosor, den eersten.* Hoe
wel de historie Iu-
dith meldet, dat *Na-
buchodonosor* in Nini-
ve ghewoont, ende
zijn hof aldaer ghe-
houden heeft, ende
Arphaxad, der Meden
Coninck, tot *Ecbatha-
na.* Hoe comt dit o-
ver een, dat *Nabu-
chodonosor* sijn ey-
gen heerlijke stadt
ende Conincklijke
stoel, soude verwoest
hebben? *Hieronimus*
inde voor-reden op
den Propheet *Ionas*,
hout het daer voor,
dat de verwoestinge
Ninive, ghedaen is
van *Asthyage* der Me-
den Coninck. Ande-
re gheven voor, dat
sulcx te weghe ghe-
bracht heeft, *Cyaxe-
res*, de sevenste Co-
ninck der Meden,
die sijns Vaders *Pha-
ortes* doot (verslagen
door den Assyriers)
heeft willen weder
wreecken. Dit laten
wy vry, in yders
oordeel.

haer te vooren roemde vol volcx te zijn, die is woest gewor-
den, ende een herberghe der wilder dieren. Daermen te voo-
ren allerley musijcke, ende lichtveerdighe liedekens hoorde,
daer ist dat het gefang van allerley voghelen, ende het roepen
der nacht-uyllen vernomen is gheweest. Daermen een
wulpsch, geillich, beestich leven ghevoert heeft, daer hebben
haer de fenijnige draecken, ende de stinckende beesten ghele-
ghert ende onthouden; In somma: Die haer verlieten op hare
grootte macht, die sijn vande machtighe krijghers omghe-
bracht, haer stadt verdorven, dat daer niemant meer in en
woonet. *Want een verstroyer is teghen Ninive opghetrocken, en-
de de sterckte heeft hy belegert, ende heeft haer inghenomen. Nahum.*
2. 1. Laet ons dit wat naerder overleggen, en eenmael insien,
tgunt tot onsen propooste en materie (die wy in handen heb-
ben) is dienende; Daer toe van nooden sal sijn te sprecken,

- 1 *Vant veroveren, ofte innemen der
stadt Ninive.*
- 2 *Van't veroveren veler andere stercke steden.*
- 3 *Van't veroveren ofte innemen der
stadt's Hertoghenbosch.*

1. Wat belanght de *stadt Ninive*: Daer staen ons aen te
mercken, dese dry volghende stucken:

- 1 *By wien Ninive is veroverd?*
- 2 *Wat naer de veroveringhe ghevolght sy? Na-
mentlijck een deerijcke verwoestinge.*
- 3 *Welcke de oorsaecken, van soodanige verwoe-
stinghe, gheweest zijn?*

Wat

Wat belanght de veroveringhe vande stadt Ninive. Daer inne staen te considereren,

1. By wien Ninive veroverd is.

2. Dat de veroveringhe niet gheschiet en is

sonder Gods beschickinghe, ende

voorsienicheydt.

1. De Propheet *Zephania*, die met *Ieremia*, ten tijde des vromen Conincks *Iosia*, ghepropheteert heeft, en meldet niet uytduckelijcken, wie den *verstroyer* gheweest zy, die *Ninive* heeft veroverd. Daer sijn verscheyden ghevoelen van *Gheleerde Mannen* over dese saecke, die wy oock inden aenvanck deses tweeden stuckx in *margin* aende cant, hebben aengeteckent hier te voren. De ghemeyne meeninghe loopt daer op, dat de Coninck te Babel *Nabuchodonozor Priscus*, ten tijde des Conincks *Iuda* (die *Iosia* was ghenaemt) de stadt *Ninive* beleght heeft, ende in het acht en twintichste jaer der regeringhe des gemelden Coninckx *Iosia*, heeft inghenomen.

De bewegende oorsaecke, die den *Babyloniens* daertoe opghemaect heeft, soude gheweest zyn (na't verhael van *Herodotus*) om dat sy vreesden, dat de *Assyriens* te moedigher souden werden door alle hare victorien, ende also van den Coninck van Babel afvallen souden. Want de *Assyriens* hadden een groote overwinninghe becomen, teghens den Coninck *Phaortes* der *Meden*, den welcken sy met sijn gheheel leggher verslaeghen hadden. *Herodotus* schrijft, dat de *Meders* vanden *Assyriens* afghevallen sijn, na dat sy, vijf hondert ende twintich jaer, *Asien* inne gehadt hebben, sy hebben een

I.
Ninive wert inghenomen van *Nabuchodonosor Priscus* genaemt, Coninck te Babel.

Herodotus lib. 1.

bysonderen eyghen Coninck ghekosen *Deiocem*, die de stadt *Ecbatana* ghebouwt heeft, nae welcken, zijn soon *Phaortes* in 't rijk commende, ende het regiment aenveerdende, en heeft hem met zijn rijk niet verghenoecht, ofte te vreden gehouden, maer hem teghen andere Coninckrijcken settende, heeft den *Perfer* ende andere Volckeren onder hem gebracht, ende ten langhen lesten oock een tocht tegens den *Assyriers*, ende de stadt *Ninive* voorghenomen: 't Welck hem seer qua-lijck gheluckt heeft, want hy is in dier maeten vanden *Assyriers* begroetet, ende soo dapperlijck ontfanghen gheweest, dat hy vergat met den synen weder te keeren: door dien de *Assyriers*, den Coninck der *Meden Phaortes* met zijn by-hebbende macht, omcingelt hebbende, deden een grooten slag, soo dat de Coninck, met alle de syne op de plaetse doot bleve. Die van Babel, dese victorieuse groote ende gheluckighe daden vanden *Assyriers*, vernemende, bevreesden hen dat de Coninck te *Ninive* op

Das welke niet gheschiet en is sonder Gods beschickinghe, die om der son- den wille, alle verstooringe op aerden aenrecht.

Cum nihil remere aut fortuito fiat, certum est, omnia paterno Dei consilio & voluntate contingere, & singulas mundi partes, etiam minutissimas quasque res, divinæ providentiæ subjectas esse.
Eph. 1. 11.

Assyrius predatur urbem sanctam & Templum destruit, etiam hoc opus suum esse testatur Deus.
Esa. 10. 5, 6. Quod voluit

zijn *Gheweldighen* (ghelijck hy dede, ziet *Nahum. 2. 5.*) te seer staen soude, ende op zijn Heer-cracht hem te trotselijck verlaten soude, ende also den *Babyloniens* verachten, jae te ghenvallen mochte: waerom de Coninck van Babel, met zijn Heeren ende Hooftlieden goet vonden, op te trecken teghen den *Assyriers*, ende haere Conincklijcke Hooft-stadt in te nemen.

2. Hoewel dit het motijf, ende de bewegende oorsaecke by die van *Babel*, gheweest sy: Nietemin moeten wy weten dat in allen desen niet gheschiet, ende niets den *Niniviteren* overcommen is, dan met Godts wille ende beschickinghe. Want de Heere Godt is de ghene, die de krijghen stuert in aller werelt, ende inde landen sendt, om der sonden wille, want on-

der grouwelen wille die inder steeden om gaen, plaeght de Heere met oorloghe, den menschen op aerden.

Hy is de machtighe Godt, die de Coninghen uytorschicket ende wapent in sijnen toorn, om teghen een wederspannich volck uyt te trecken. *Comt herrewaerts, ende siet de overckinghe des Heeren, die op aerden sulck verstooren aenrichtet.* Psalm. 46. 9.

En, dat de verstooringe, ende den krijgh vanden Heere comt, ghetycht de Heere selfs, wanneer hy door Mosen; zijn volck dreygende, laet segghen: *Wanneer ghy niet hooren en sult de stemme des Heeren uwes Godts: Die Heere sal een volck onder u schicken van verre der overelt eynde, een wreet volck, &c.* Deuter. 28. 15.

Wie heeft Jacob overghegheven te plonderen, ende Israel den Roovers? Heeft het niet de Heere ghedaen, aenden welcken sy gendicht hadden? Sy en wouden op Gods vveeghen niet vvanlelen, ende en hoorden zijne wet niet; daeromme heeft hy ver haer uytgeschuddet de grimmicheyt zijns toorns, en een krijchsnacht, ende heeft se rontom aenghsteecken, doch sy en merckent niet.

De Coninghen sijn verstoorders ende landtverders: sy sijn Gods knechten: sy sijn, sijns torens Roede, die hy ghebruyckt vanneer hy zijn rechtveerdich oordeel sal teghens een volck sijn Landt uytvoeren. d'Oorloge is des Heeren wraeck sweert: en worgh-sweert: Een sweert, eener grooter slachtinghe, dat de Heere comen laet, op dattet treffe inden cameran daermen henen liet. De sweerden laet Godt blincken, dat de herten verstaeghen oeten, ende vele vallen aen alle haren poorten. Ach! Wanneer het zert Gods clincket, ende houmet daer henen ter slachtinghe, hoe deerck gaet het inden Lande?

Astur, imprecandum hoc iniquitati, impij regis: quoniam vero permiscum est, imprecandum potestati Dei: Ille ergo insque voluit: Deus iuste permisit. August. in Psalm. 61. & 124. in Enchen. lib. 1. &c.

Deuter. 28. 15.

Esa. 42. 24.

vers. 25.

Nah. 2. 1.

Ierem. 25.

Esa. 10.

Levit. 26. 25.

Ezech. 21. 14.

vers. 15.

vers. 16.

Zophon. 2. 11.

vers. 12.

vers. 13.

Proverb. 21. 1.

Esa. 36. 10.

*Ninive is oock ingenomen,
door den Chaldeen.*

Nah 2. 6.

De Propheet Zophonia aenwijsende, dat den Ninivters haer verstooringhe van Godt toeghesonden wiert, seght aldus: *Schrickelijck sal de Heere over haer zijn, want hy sal alle goden op aerden verdelghen, ende alle eylanden onder den Heydenen, sullen hem aenbidden, een yeghelijck aen zijnder plaetse. Oock sullet ghy Moorenlieden, door mijn sweert verslaghen worden. Ende hy zal zijn handt strecken over het Noorden, ende Assur ommebrenghen: Ninive sal hy eensaem maecken, ende dorre, als een woestijne.* Dat dan de Coninck te Babel, over de Ninivters ghecomen is, comt niet by gheval, maer is gheschiet, door dien Godt Almachtigh dat herte des Coninckx daer toe opgheweect, ende daer henen ghestuert heeft: want Godt heeft der Coningen herten in sijne handen, ende hy leydse als wwaterbeecken den weggh, die hy wil dat se henen trecken sullen.

Hierop siet, 'tgunt Sennacherib de Coninck van Assyrien tot die van Ierusalem sprack: *Meynt ghy, dat ick sonder den Heer herwaerts opghetoghen ben, in dit Landt, om dat selve te verderven? Jae de Heere sprack tot my: Treckt henen op dit Landt, ende verderft het.* Hoewel hy een Heydens mensche was, soo verstant hy dat wel, dat de Coninghen, Gods instrumenten ende dienaers sijn, door welcke hy Landen ende steeden, ende volckeren straft.

Dat welcke wy niet alleenelijck af konnen nemen, uyt 'tgunt alhier den Ninivters vanden Babyloniers, is overcomen. Maer mede, blijkt sulcx, uyt 'tgunt door den Chaldeen, henen wedervaeren. Want ten tijde des Coninckx Ezechia, is de stad Ninive door den Chaldeen inghenomen ende verwoeft; Van welcke verwoeftinge de Propheet Nahum spreeckt, ende propheteert, dat sy zullen haren poorten aenden wwateren moeten openen.

nen (te weten, haren vyanden) ende haer Palleys, (dat is Con-
 nincklijke Slot ende Hoff,) soude te onder gaen. Ende alhoewel
 dat *Ninive*, haer liet voorstaen, sy was een Coninginne inden
 Lande, met alle hare gheveldighe Heeren ende Vorsten,
 nochtans soude, de Coninginne, ghevangheliĳck *vech-ghevoert*
 worden, ende haere Jonckvrouwen souden suchten, als de duyven,
 ende aen haere borst slaen, ende als een, die daer den Trommel slaet,
 souden sy, uyt groote benautheden, trommelen op haer lie-
 der lijf, daer sy te vooren in haere weelden ghespronghen
 ende ghedanst hadden. Waer toe de *Chaldeen*, des Heeren
 dienaers ghevveest zijn, van Godt daer toe gheroepen, niet
 min als de *Chaldeen* Godes dienaers ghevveest zijn, doen
 sy haer deelden in dry spitsen, ende overvielen de kemelen van
Iob, ende namense *vech*, ende sloeghen den jonghers met den
 sweerde. Godt mach ghebruycken soodanighe instrumen-
 ten alst hem belieft, 't sy goede ofte quaede: want door
 de selve werckt hy even rechtveerdighlijck, ende doet dat
 zijn Recht vereyscht, ende sulcx, den vroomen tot beproe-
 vinghe ende castijdinghe; Maer den godloosen, tot vervullin-
 ghe vande mate harer boosheden. So dat wel gheseght wort:
*Aliud Deus omnipotens bene permittit: aliud est quod mali nequi-
 ter efficiunt. De Almoghende Godt laet wel wat toe: 'tgunt dat
 de quaede, nae haere boosheyt, uytvoeren: Doch Godt blijvende
 den goeden Autheur ende werckmeester van t' sijne: ende sy,
 quaede uytvoerders van het haere.*

vers. 7.

vers. 7.

Tympanizare

Iob. I. 17.

*Quod prados peruersè fa-
 ciunt, hoc dispensator acqui-
 scimus fieri, non nisi iuste,
 permittit: Vt & is qui ra-
 pere sinitur, cecatus mente,
 culpam auget: & is qui
 rapinam patitur, iam in
 eiusdem rapine damno, pro-
 nã quã ante perpetra-
 vit culpã, fruiatur. Augu-
 stinus lib. 11. Mor. cap-
 primo.*

2.

2. Na het innemen vande stadt *Ninive*, is ghevolgt een
 deerlijke verwoestinghe. Alwaer dese stucken waergheno-
 men sullen worden.

Ninive, wort teenc-
mael verwoest.

1. Den deerlijcken staet van Ninive,
2. Derghelijcke staet van andere steeden,
3. Dat d'oorloghe een verstooringhe sy.

Zeph. 2. 13.

vers. 15.

Zeph. 2. 14. 15.

Merct hier de ver-
gangelijckheyt al-
ler dinghen in deser
wereldt. Wat cander
inder werelt bestan-
digh gerekent wor-
den, wanneer groo-
te, machtighe stee-
den, ja Monarchien
nytgheroyt werden?
De Poët seght ten
rechte: *Nil magni con-
stat, nil est dirabile quic-
quã. Hoc constat, constans
quod sit in orbe nihil.* Een
dinck is seker, dat
ter inde werelt niets
seker, nochte vast is,
ofte het moet ver-
gaen. *Omnia sunt homi-
num tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valne-
re ruunt.* Ovid. l. 3. de ponto.
Daer is niets bestan-
dich. Dat met men-
schen handen ghe-
maeckt is, can we-
der door menschen

1. De verwoestinghe over de Conincklijcke stad Ninive,
beteekent, dat die groote oude stad, eensaem ghemaect is, en
dorre, als een woestijne. Want die volck-rijcke stad, met alle ha-
re princelicke Palleyfen, is verwoestet, so dat de ghedierten daer-
inne ghewoont hebben. Daer hebben (in plaetse van alle de ghe-
weldighe Heeren) haer ghelegert allerley ghedierten, oock Roerdom-
pen ende Swijn-egels hebben op haren toorens ghewoont, ende inden
vensteren ghesonghen, ende de raven op den balcken: want de cede-
ren berders, waren al afghereeten. Ende aenghemerckt die van
Ninive in haeren doen ende leven, sich niet anders als Lecu-
wen, ende verscheurende dieren betoont hadden, dat sy meer
onredelijcke wilde beesten, dan menschen gheleecken te sijn,
daerom heeft haer God, te huys so svvaerlijck besocht, ende
haere huysen vanden vvilden beesten, laeten innemen, ende
hare stad laeten in sulcker maten verwoesten, datmen huy-
dens daeghs niet en vveet, vvaer sy ghestaen heeft: Want de
boose worden wytgheroeyt: Die daer-en-teghen des Heeren verwach-
ten, sullen het Landt beerven. Het is noch om een cleyne tijdt, soo
de godloose niet meer: ende wanneer ghy na zijner stede sien sult, sal
wech zijn. Psalm. 37. 9. 10. Want de godloosen sullen omcomen, ende
de vyanden des Heeren: Vanmeer sy oock alreede zijn, als een co-
stelijcke landouwe, soo sullen sy doch vergaen, als den roock vergaet
vers. 20. De godloosen sijn stoutmoedigh, ende breyden hen wyt, ende
groenen voor een tijt, als een Lauwerboom, doch, daer na commen sy
te vallen, ende te vergaen: dat als men naer hen vraeght, siet, so
sij

zijn sy wech, ende en worden nergens gevonden. vers. 36.
seght de Propheet David: maer hoe wel sluyt al dat selve op Ninive?

Haytonus, des Conincks in Armenien Nepos, (welcke leeft heeft, doemen telde 1290 jaer van Christi gheboorte) van Ninive ende haere verwoestinghe schrijvende, seght: *Ninive vetustissima civitas, prope fluvium Tigris, ad presens & totaliter devastata; Sed per ea, que adhuc sunt apparentia in eadem, firmiter credi potest, quod fuerit una ex majoribus civitatibus hujus mundi.* Dat is: Die over-oude stadt Ninive, aen den water Tigris gheleghen, is huydendaeghs gantz ende gaer verwoestet, doch uyt het gunt datmen aen die oort ofte plaetse noch sien kan; kanmen ghewisselijck af-nemen, dat sy een van de alder grootste, steden in der Wereldt, gheweest sy. Waer uyt blijktt, dat over Ninive gekomen is, al tgunt dat de Propheet Nahum, van haer ghepropheteert heeft: want Godt latende haer straffe voor-draghen, seght hy: *ick wil u gantsch grouwelijck maecken, ende u schenden, ende een schuwsel van u maecken, dat alle die u sien, van u vlieden, ende segghen sullen: Ninive verstooret, wie wil medelijdinge met haer hebben? ende waer sal ick u troosters soecken.*

2 Even dergelijcke straffe ende verwoestinghe, als over Ninive (om der zonden wille) gekomen is, heeft de Propheet Esaias, den Babyloniers mede verkondicht, segghende: *Alsoo sal Babel, het schoonste onder den Coninckrijcken, de heerlijcke pracht der Chaldeen omgekeert worden van Godt, ghelijck als Sodoma ende Gomorra: datmen daer voortaan, niet meer en voone, noch yemant daer en blyve, altoos ende eeuwigelijck: dat oock de Arabische, aldaer gheen hutten en maecken, en de herderen daer gheene koyen op slaen; Maer Sichim sullen haer daer legberen, ende hare huysen vol*

hande vernielt worden. Daerom niemant en sal hem vertrouwen ofte bouwen, op iet dat inder werelt is: hy en sal hem in gheenighe wereldtsche dingen roemen: maer hy vertrauwe alleen op Godt, ende stelle zijn hope op den levendigen Godt, die eeuwigelijck blijft.

Nahum. 3. 66

vers. 7.

2.

Dergelijcke staet van andere steeden. Want alle vergangelijck dinck, moet een eynde nemen, ende die daer mede ommegeen, die waren oock mede wech. Eccl. 14. 20. Esa. 13. 19. 20. 21. Gen. 19. 25.

Sichim, sijn allerley wilde vogelen, Ohim, sijn meycatten, ende allerley wilde gedierten, worden hiet mede beteekent, en

te verstaen gheghe-
ven. Van dergelijke
straffe spreekt me-
de Ieremias, cap. 39-39.
40. &c. Levit. 26. 31.
Hebr. 10. 32.

Ierem. 10. 10.

Nah. 1. 6.

Jerem. 18. 7.

3.
Oorloge is een ver-
woestende beeste.

Pfalm. 46. 5.

Esa. 24. 5. 6

*Pace bidens vomerque vi-
gent: at tristia duri Militis
in tenebris occupat arma
fuit Tibull. Eleg. 10. lib. 1.
2. Reg. 8. 12.*

vers. 13.

*Nulla jaleus bello, pacem te
poscimus omnes. Virgil. 11.
lib. Aeneid.*

2 Sam. 24. 11.

vers. 14. Es.

*Pax optima rerum, quas
homini novissime datum
est. Pax una triumphis in-*

*Ohim zijn: ende struysen sullen daer woonen, ende de veltgeesten sul-
len daer huppelen, ende Uyllen in hare palleyen singhen, ende draken
in hare lustighen borghen, ende haren tijt sal schier comen, ende haere
dagen en sullen niet versuymen: Och! hoe vreeselijck ist te vallen
inde handen des levendigen Gods! Hy is een eewich Coninck
voor vviens toorne de aerde moet beven, ende de Heydenen
en connen sijn dreyghen niet verdragen. Wanneer men zijne
stemme niet vvil hooren, soo spreekt hy gant sch haestelijck, teghen
een volck ende Coninckrijcke, dat hy het uytroeyen, verbreecken, ende
verder ven wil.*

3. Waer toe als Godt de oorloge uytstent; Och! vvat voor
een vervvoestende, quade beeste, sendt de Heere! Want oorlo-
ghe is, door vvелcke Landen ende steeden jammerlijck ver-
vvoest vvorden. Ten rechte magh de Propheet d'Oorloghe
noemen; Een verstooringhe op aerden: *Want sy is een desolatio su-
per terram; Daer d'oorloghe het Landt inghenomen heeft, daer
eet den vloeck dat Landt op. Daer vvorden de vaste steden
met vyere verbrandt, de jonge manschap wort met den sweerde ver-
worght, de jonghe kinderen worden ghedoot, ende de swangher wijven
in stucken ghehouwen, ghelijck sulcke ellendigheyt de Propheet Eliseus
voorghedraghen heeft, aen Hasael, die van Benhadad de Coninc
te Syrien, tot hem, uytghesonden vvas. Daerop Hasael sprack
Is uwe knecht de hont, dat hy sulcx groot dinck doen soude? Iac die
Landtverderver Mars, magh vvел by een dullen bytenden
ende verscheurenden Hondt vergelecken vvorden: vvant hy is
onghenadigh, ende en verschoont niemant; Daeromme de Co-
ninck David koos liever, (uyt dryederley straffen, die Gad die
Propheet, Davids siender, hem voorhielt) de pestilentie, dan die
oorloghe, ghevende tot reden: *My is seer banghe, doch laet on-**

in de handt des Heeren vallen, want sijn barmherticheyt is groot: numeri potior: pax: velle-
dite salitem; Et cives ser-
vare potens.
ick en wil niet, in der menschen handt vallen, alsoo liet de Heere pestilentie in Israel komen.

3. Maer nu mochte yemandt vrighen: wanneer aldus 3.
De sonden van Ni-
nive, waren de oor-
saecken van hare
verwoestinghe.
Deuter. 32.
vers. 4.
Psalm. 145.
vers. 17.
Ierem. 18. 7.
Zephan. 2. 10.
vers. 13.
de Heere Godt, de groote steden aentast, ende verwoest door de oorloghe, is hy niet onbarmhertich? Doet hy gheen onrecht? Ick antwoorde; Dat Godes overcken onstraffelyck zijn, ende alles wat hy doet, dat is recht: Getrouwe is Godt, ende niets quaedts is aen hem: rechtveerdich ende vroom is hy. Hy is heyligh in alle syne overcken. Daerom vermach zijn rechtveerdigheyt, dat hy steden straffe, ende uytroeye, verbreecke, ende verderve, om harer sonden ende grouvelen wille. Zephania spreekende van de straffe Moabs, seght: Dat sal hen ghebeuren voor haer hooveerdije, dat sy des Heeren Zebaots volck ghehoonet, ende hen gheroemet hebben, dat welcke de Propheet past op den Niniveters, daer na.

Nabum de Propheet, propheterende teghens het Rijke van Assyrien ende de stadt Ninive, die spreekt een Wee, over haer, om der zonden wille: van

- 1. Moorderije.
 - 2. Leugenen.
 - 3. Rooven.
 - 4. Hoereriye.
 - 5. Tooverije.
- 1. Lichamelijcke.
 - 2. Gheestelijcke.

1. Ten eersten, wordt Ninive ghestraf, ten aensiene, datse een Moordersche stadt was: ende de Coninck daer binnen ende d'inwoonders waeren *Viri sanguinum*, bloedt-dorstige wyden, die lust hadden om menschen bloedt te vergieten, Tob. 1. 21.
Psalm. 5. 7.

Want de Heere heeft een grouwel, aen den bloedt-gierigen, ende valschen.

Nah. 3. 1.

Habac. 2. 18.

Eccl. 27. 2.

Pfalma. 62. 5.

Eccl. 10. 2.

2. Reg. 16.

2. Paral. 28. 20.

2. Reg. 18. 15.

vers. 16.

*Princeps amans mendacia,
habet omnes ministros im-
pios. Componitur orbis, Re-
gis ad exemplum: nec sic
infectere sensus Humanos
edicta valent, quam vita
regentis. Mobile mutatur,
semper cum Principe vul-
gus. Claud. de 4. Honorij
Cons.*

Pfalm. 5. 7.

2. Ten anderen, om dat Ninive vol Leughenen was, ten aensiene van haere afgodische Beelden, die daer zijn Leermeefters der leughenen. Oock was Ninive vol leughenen, ten aensiene vande koop-luyden, die in woorden, in koop-handelinghe, ende in andere dingen bedriegelijck waren. Want haere handelaers dachten slechts, hoe sy den vromen dempen mochten, bevlijtighden hen der leughen, gaven goede vvoorden, int herte daer en teghen vloeckten sy.

Ghelyck de Regent is, soo zijn oock zijne Ampt-lieden: soo als den Raedt is, soo sijn oock de borghers.

Tiglath-pileffer de Coninck in Assyrien, hadt een verbondt met Ahas, den Coninck Iuda ghemaect, nietemin heeft hy hem belegert, ende betoont, dat op zijn woorden ende beloften niet te gaen, ofte te staen was. Sennacherib en hielt oock zijn woordt niet, als de leughen-spreeckers doen, want alhoewel hy vanden Coninck Hiskia gevordert hadde, drie honderdt Centener silvers, ende dertich Centener goudts, op dat hy den Ioden onghemolesteert soude laeten; niet te min is hy den Ioden op het lijf ghevallen, met eenen grooten heyr-legher, ende heeft ghetracht de stadt Jerusalem, hen te ontnemen. Ende dierghelijcke stucken beginghen sy meer, aen ander Nation ende Volckeren: daerom hoe konde het anders gaen, ofte de onderdaenen moesten hen oock, in leugenen ende meyn-eedigheydt verloopen, daer haere Coningen sulcks pleegden? Ende hoe en soude Godt haer te samen niet straffen, om haeren leughenen? Want de Heere heeft een grouwel aen den ghenen, die met leughenen omgaen: Hy brenghet de leugenaers om. ende

om, ende allen dien die daer spreecken: *Wy hebben de leughenen, onse toevlucht ende huychelrije onse bescherminghe ghemaect.* Esa. 28. 15.

3. Ten derden seght *Nahum*, dat de stadt *Ninive* niet af-laeten en wilde vanrooven: *Wat isser voor Godt grouwelijker? Dat is Gods wille: dat niemant zijn broeder sal verdrucken noch bedrieghen, want Godt is een Wreecker over alle desen.* Nahum. 3. 1. Siet fol. 54. hoe groote Roovers die van *Ninive* waren. 1. Theff. 4. 6. Esa. 5. 8. Esa. 32. 12. Amos. 5. Over den selven laet Godt uytsprecken een schrickelijck *Wee*. Ende *Ecclesiasticus* seght: *Om des ghewelts, onrechts, ende gierichheyds wille, komt een Koninckrijk, van een volcke, ten anderen.* Eccl. 10. 8.

4. Ten vierden, was de sonde van *Ninive*, *hoererije*: want als een *schooner* liever hoeren, bedreefsy groote hoererije. Dat welcke sy dede op tweederley wyse. 1. Om dat sy in wel-lust leefde, ende lichaemelijcke onkuysheyt, als de menschen in de eerste wereldt deden, doe de kinderen Godts, saeghen nae de kinderen der menschen, dat sy schoon waeren, ende naemen tot wyven welcken sy wilden, ende alle vleesch was verdorven voor den Heere. Daerom datse Godt ghestraft, ende van den aerdtbodem verdelght heeft; want 'tis seecker: *Wie den Tempel Gods schent, die wil Godt mede schenden: ende de hoereerders ende overspeelders sal Godt oordeelen.* Nahum. 3. 4. Gen. 6. 2. vers. 12. 1. Cor. 3. 17. Hebr. 13. 4.

2. Hier benevens bedrevē die van *Ninive* geestelijcke hoerije, daer mede sy den Heydenen verworchde, en door welcke het herte des mensche vanden levendigen Godt, tot eenen afgodt afgetrocken vvierdt; Het welck een aerdt is, van allen valschen Godsdienst, ende daerom by *Hoererye*, vvel magh vergheleecen worden, ghelijckmen doorgaens inde *H. Schriftuere* sien an. Dit en can Godt niet verdraeghen, daerom hy tallen tijde, se gheestelijcke *Hoererye*, dreyght te straffen. Deut. 11. Jerem. 7. Jerem.

Ezech. 16.
Apoc. 17.
Exod. 32.
Iudic. c. 2. 3. 4. 6.
10. 13.
Ezech. 23. 14.

1. Reg. 14.
1. Reg. 15. 30

Nah. 3. 4

Act. 19. 19.

Deut. 18. 10.

Exod. 7. 11

Levit. 19. 31.

1 Sam. 28. 9.

2. Reg. 23. 24.

Act. 13. 11.

Apoc. 21.

Proverb. 28. 2.

Ierem. 17. Deut. 29. ende heeft medeghestraft. Want op eenen dagh, van vveghen de afgoderije, zijnder in Israel gevallen 3000 man. In den boeck der Rechten, vvort dickmael verhaelt hoe Godt zijn volck ghestraft, ende om harer afgoderije vville overghegheven heeft in de handen van vreemde volkeren. Om der Afgoderije vville is dat Coninckrijck *Salomonis* van een ghescheurt. *Jeroboams* huys heeft de Heere laten uytroeyen; Ende niet alleenlijk tijtelijck, maer eeuuvichlijck met de verdoemenisse, straft Godt de sonde van afgoderije.

5 Ten vijfden, was de zonde van *Ninive Tooverije*: want met haere Tooverije hebben sy landen ende lieden verworcht. Met dese sonde was de stadt *Ephesus* seer besmet, dan alsoo *Ephesus* niet en vvas te verghelijcken, met de groote stadt *Ninive*, soo ist wel af te nemen, dat dese ydele konsten ende desen grouwelen onder den *Niniviers*, noch meer in swangh ghegaen zijn.

Welcke sonden Godt t'allen tyden seer heftich verbooden heeft, Ende daer en boven swaerlijck laeten straffen, die daer mede omme ginghen; als men sien magh in den Tooveraers, die *Saul* de Coninck liet dooden: ende de welcke *Iosia* de Coningh heeft laten ombrenghen. Midtsgaders in *Elyma* den tooveraer verneemt men sulcks die God met blintheyt sloegh. Ende voor allen, die desen ghelijck zijn, is oock bereyt (soo sy haer niet bekeeren) de eeuwighe verdoemenisse, alse te sien is, in de Openbaringe Iohannis.

Daerom hebben vvy ons niet te vervvonderen, over de vervvoeftinghe der stadt *Ninive*, in vvelcke soo groote capital sonden overhandt naemen, onder den invvoonders groot ende cleyn: Want om des Landts sonden wille, worden vele veranderinghe

ringen der Vorstendommen, daer-en-tegen om der lieden wille, die ver-
 standigh ende vernustigh zijn, blyven sy langhe levendigh. Wie en
 sal hier niet loven en prijsen Gods rechtveerdigheyt in straf-
 fen, aenghesien hy bethoont aenden Niniveters, dat hy een
 Godt is, dien 't godloos leven niet en behaeght, maer vvil straf-
 fen: want wie boos is, die en blijft niet voor hem. Hierom laet ons
 voor derghelijcke grouvvelen, ende sonden vvachten, ende een
 yegbelijck keere hem van zijn boose wesen, ende betere zijn wesen ende
 doen, op dat gheen wee over ons uytgeroepen en vvorde, als
 over Ninive ende Ierusalem is uytgeroepen, ende dat het ongeluck
 t welck ons bereyt is, niet en come. Ierem. 18. 11. Waer toe
 dese Propheten Zephania, inden persoone van sijn volck, ons
 treffelijck vermaent, seggende: Vergadert u, ende comt herwaerts,
 ghy verdrietelijck volck. Eer dan het oordeel uytgaet, dat ghy als
 ras by daghe henen wech waret, eer dan des Heeren grimmighen toor-
 ne over u comt, eer den dagh des Heeren toorne, over u come. Soeckt
 den Heere, alle ghy ellendighen inden lande, ghy die zijne rechten hou-
 det: soeckt gherechtighed, soeckt ootmoet, op dat ghy aenden daghe
 des toorns des Heeren, moghet verborghen worden. Zephan. 2. 1.
 3. Godt gheve dat wy dese vermaninghe wel moghen
 waernemen.

2. Doch nu vande verwwoestinge der stadt Ninive, laet ons
 vergaen tot andere steden, grooue steden: ende alsoo sullen
 wy van de oude tijden afcomen, tot op onse tijden, ende
 p het inhemē der stadt van 's Hertoghenbosch. Als
 De Prophet Habacuc hem beclaghende voor Godde, der
 oosheit zijns volcx, ende den sekven dreygende Gods straf-
 alsoo seght hy, dat Godt den Chaldeen, een bitter ende snelle
 olck, teghen hen verwecken sal, dat welcke trecken sal, soo

Pfalm. 55. 1. vers. 6.
 Ierem. 18. 11.

Egesippus schrijft, dat
 voor de verwoestinge
 Ieruselems, ees boe-
 rens Axani sone ghe-
 naemt Iesus, door alle
 straeten van Jerusa-
 lem loopende, riep
 met luyder stemme:
 wee, wee, wee der stadt Ie-
 rusalem, waerna corts
 de belegeringe ghe-
 volght, ende den
 grouwel der ver-
 woestinge (vā welc-
 ke Christus spreeckt
 Luc. 19.) gecomen
 is, soo dat de stadt
 met den Tempel ge-
 destrueert is gewor-
 den, ende met die
 van Ierusalem een
 deerlijck eynde ge-
 nomen heeft, ons
 tot waerschouwin-
 ge, en vermaninge.

Van 't veroveren ve-
 ler andere kercke
 steden.

Habac. 1. vers. 6.

verf. 7.

verf. 9.

verf. 10.

Habac. 1. 6. 7.

verf. 9.

verf. 10. 11.

wijt als het Land is, wooninghen in te nemen, die niet zij-
ne en zijn. Ende sal groufaem ende verschrickelijck zijn,
t'uyvelck ghebieden sal ende d'vinghen, hoe het slechts vvil.
Sy sullen comen om schaede te doen. Waer sy henen willen, daer
sullen sy henen door breecken als eenen Oostenwint, Erc. ende sullen
alle Vorsten, alle twesten belacchen, ende alle sterckten sullen hen ee-
nen schimp zijn: want sy sullen botwercken maecken, ende haer doch-
ghewinnen. Bemerckt hier, vvat doch stercke steden vermoghen,
vvanneer Godt, een volck plaecht, om der sonden vvil-
le, endewil hare steden, vreemde tot een grabbellinghe ghes-
ven. Ende dat sy dan *betacchelijck* zijn, endeniets teghen con-
nen houden, sullen vvy hier aen vvijsen met schoone, ende

1. Oude Exempelen, van groote stercke
steden, die over vele jaren sijn in-
ghenomen ende verwoest, door
Heydensche Coninghen.

2. Exempelen der Oude steden, by den
Jodischen volcke veroveret.

3. Exempelen der Oude steden, by den
Christenen veroveret, ende inghe-
nomen.

Exempelen der ou-
de steden, by den
Heydenē veroveret.

Hoe mooghen de kinderen der menschen, haer soo seer ver-
laeten, op haere stercke steden? Alwaer het dat die steden
waeren, als de steden Canaans zijn gheweest, dewelcke groot
ende tot aen den Hemel bemeurt waeren, in welcke de kinderen
Enakim ofte der Reuser vwoonden; Soo en helpt het al niet, om
Godts straffe nyc te keeren. Siet sulcks in dese volghende
steden:

Deut. 1. 28.

1. Gaza.

- 1. Gaza.
- 2. Tyrus.
- 3. Babylon.
- 4. Theba.
- 5. Ierusalem.

GAZA was een treffelijke Koop-stadt, in der Philistenen Landt, sy was vast ende wel bewaerd met haere meta-
 le deuren aen haere poorten, welcken oock *Samson* uyt den
 ricchelen hief, ende droeghe op waerts, op de hoochte des
 berghs Hebron. Maer wat heeft haere sterckte al konnen
 helpen? Doe Pharao de Coninck in Egypten, daer voor ge-
 kommen is, heeft hy die Stadt inghenomen in den sevenden
 jaere der regeringhe des Conincks *Sedechia*, ende heeftse ver-
 woest, nae twoordt ende voor-segginghe, dat daer van, de
 Propheet *Ieremias* ghedaen hadde.

Inde Stadt **GAZA**
 roontmē, noch huy-
 dendaeghs, d'oude
 vervallen muyrē des
 afgoden huys, ende
 Tempels Dagon,
 welck *Samson* om-
 werpende, veel duy-
 sent Philistinen doo-
 de.
 Iudic. 16. 3.
 vers. 30.

Ierem. cap. 47.

T Y R U S was een Hooft-stadt in Phœnicia ghelegen; *Tyrus.*
 was seer gheweldich ende machtich, ghelijck *Ezechiel* den
 grooten rijcken handel van dese Stadt, klaerlijck beschreven
 heeft; De Inghesetenen waeren moedich ende trotz, die hun
 nieten voorstaen, men konde haere meuren (die met wateren
 omcinghelt waeren) niet beklimmen, daerom op een tijdt
 ghelijck de *Iebusiters* des Coninckx *David*s macht beschim-
 pende, stelden op de meuren van haeren burcht *Zyon*, haere
 beelden, al of die *David* ende zijn volck wel souden, sonder
 haeren toedoen, keeren) also deden die van *Tyro* mede, want
 stelden op haere meuren, hare kreupele ende lamme lieden,
 die sy in der Stadt hadden, welcke waeren de onsenelijckste,
 erachtste, en onvermeugenste menschen, onbequaem om eeni-

Ezech. 27.

2. Sam. 5. 6.

Iosephus de Iodische
 Schrijver in sijn 7.
 boeck der oudthe-
 den, cap 2. verstaet
 door de blinde ende lā-
 me, die de *Iebusiters*
 stelden op de mae-
 ren van haren burgh
Zyon, de blinde en
 lamme menschen;

die sy in hare stadt hadden. Maer de *Theologi* houdent daer voor, dat den Heylighen Gheest daer mede heeft willen te kennen gheven hare *afgoden*, die wel blinde ende lamme moghen genoemt worden. *wyfredanten*, hier voor verhaelt: *obuo. b. edgobush*
esh. 37. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
Ezech. cap. 16.
Iosephus, lib. 1.
contr. Appionem.

Esa. 23.

Babylon.

Esa. 45. 1. 2.

vers. 3.

Esa. 45. 1. 2.

Esa. 45. 1. 2.

Esa. 45. 1. 2.

Esa. 45. 1. 2.

ghe teghenweer te doen, sy gaven den selven booghen ende slinghers in handen, ende wilden alsoo haeren vyanden belacchen, die sy niet soo veel mans en kenden, dat sy tegen haer met de waepenen souden komē, om die van hare stadt mueren te verdryven, dewijle de kreupele dat wel doen souden. Doch desen hochmoet, is maer een voor-bode geweest, van haeren valle, want dewyle de sonden binnen hare meuren seer domineerden, ender tot voller maete opgehoopt waeren, soo heeft Godt laeten innemen, eerstelijck door *Nebucadnezar* den Coninck te Babel, die de stadt bekrijghde ende groote schaede ende afbreuck gedaen heeft, als ons dat *Ezechiel*, de Propheet, ende *Iosephus* de Kerckelijckelike storie-schrijver ghetuyghen. Ten anderen heeft Godt de stadt *Tyrus*, door *Alexandrium Magnum* laeten gantsch ende gherverwoesten, gelijk de Propheet *Esaia* sulcks voorseggh hadde.

BABYLON, daer van wy voor desen, gewach ghe daen hebben, is een seer wijde groote machtige stadt geweest, rijk van wateren, met seer breede hooghe wallen bemeurt, maer niet teghenstaende alle haer groote macht, soo is *Xerxes* den Coninck in Persia, haer te machtich gheweest, diese inghenomen, ende te gronde verwooestet heeft. Alsoo vveet Godt een *Verstoorder*, over een volck te senden, dien hy dat sweerdt aengort, ende maect dat voor hem, de deuren gheopen worden, de poorten niet gheslooten konnen blyven. Hy gaet vanden *Continghen* henen, ende maect de heuvelen effen. Hy slaet de metaelen deuren te marsel, ende breeckt de yseren grendelen, ende gheeft hen de heymelijcke schatten, ende de verborghen kleynodien op dat men bekenne, dat hy de Heere Godt *Israels* sy.

THEBÆ was een stad in Egypten gheleghen, die niet min als alle de voor-gaende steden, seer gheveldich was. *Herodotus* schrijft, dat sy in haeren circkel groot was 140 stadien, dat sijn 4 duytsche mijlen. Hadde by de hondert Poorten, door welckmen conde uyt ende ingaen. *Plinius* schrijft datse veel heymelijcke ganghen hadde onder de aerde, door welcke hare Coninghen het crijghsvolck seer behendiglijk conden uyt ende in leyden, dat selfs gheen burgher inde stad yets daer van conde vernemen, soo dat sy yemanden plotselijck, ende op 't onversienste conden bespringhen. Dese stad heeft noch ghestaen, ten tijde des Propheeten Nahum, ende is maer over de 200 jaren, na den doot des Propheeten, van *Cambyse der Persen Coninck* verstoort ende verwoest gheworden, Vraeght ghy, waerom heeft Godt dat gedaen? Ick antwoorde, dat *Godt is, die over den stercken een verwoeringhe aenrichtet, ende brenghet een verwoeringhe over een vaste stad, om der sonden wille.*

Thebæ
Herodotus
Plinius lib. 36. cap. 14.

JERUSALEM, die vermaerde stad Gods, can ons daer van oock een ghetuyghe zijn. Tegen dese gheweldighe stad roock eenmaet *Sisach* de Coninck in Egypten, die inden vijftien jare des Coninckx *Rehabeam* optoogh teghens *Ierusalem*, ende namse in, ende daer uyt weder treckende, nam alle de schatten met hem, *1. Reg. 14. 25. 26. Iosephus lib. 6. de bello Iudaico c. 47.* seght dat inde leste belegheringhe der stad *Ierusalem*, seven en dertigh mael hondert duyfent weerbaerachtiche mannen, daerinne gheweest zijn: Ende niet teghenstaende een soo treffelijcken hoop crijghsvolck, soo heeftse Godt laten vallen inde handen vande Romeynen, diese beleert hadden, van welcken vele duyfenden zijn verslaegen, ge-

Strabo.
Amos. 5. 9.
 Dat in *Ierusalem* soo veel volcx gheweest sy, is oock daer uyt blijkelijck, dewijle onder *Castio Floro*, ten tijde *Neronis* binnen *Romen* twee mael hondert duyfent en ses en vijftich duyfent wiicke ofte rotten ghietelt zijn, elke rot bestaende uyt seven personen. Also dat de summa van 37 mael hondert duyfent menschen binnen *Ierusalem*, wel mach aenghenomen worden voor waerachtigh te sijn.

waer van seven mael
hōdert duysent zijn
door het sweert ge-
vallen, ende doot
ghebleven, ende se-
vē en twintigh mael
hondert duysent
ghevanghen ver-
kocht en wech ghe-
geven zijn ghewor-
den.

Pfalm. 76. 6.

Nahom. 3. 13.

Esa. 37. 26.

Esa. 37.

vers. 27.

Herodotus

Inghelijcx in *Persia*,
Cyria, *Phoenicia* nam
Alexander Magnus vele
steden in, waerdoor
soo groote vreesse, o-
ver alle volcken quā,
dat, voor welke
stadt hy quam, stracx
hem de sleutelen
vande stadt uytghe-
bracht wierden.
Wanneer God straf-
fen wil, het gaet met
den verstoorder toe,
ghelijckt met *Julio*
Cæsare toeging, die
daer schreef aenden
Raet van Roomen:
Veni, vidi, vici: Com-
mende wel gemoet
sagh de steden vol-
goet, verwā de selve
metter spoet, Want
daer Godt een volc
strafte, daer gheven
sy haer stracx over
inde handen harer
vyanden,

vangen ende verkocht: want wanneer Godt straffen wil, so
moeten alle krijghers de handen laten sincken. ende dat volck in-
der stadt, worden tot wyven, ende de poorten moeten den vyanden
gheopent worden.

Ten rechte magh de Heere Godt spreecken, tot den Co-
ninck Sennacherib? Hebt ghy, jae, niet gehoort, dat ick in voortij-
den alsoo ghedaen, ende van ouden tijden alsoo gbehandelt hebbe,
ende doe nu oock alsoo, dat vaste steden verstoort worden tot
steen-hoopen? ende haer inwoonders gheswacket ende vertzaecht-
tich worden, ende met schande bestaen: ende worden tot veldt gras
ende tot groenen cruyde, ghelijck als hoy op den daecken, het welke
verdorret, eer het rijp wordt. Want wanneer Godt den vy-

anden over den hals sendet, soo veranderen de stercke van
Leones leeuwen, worden Lepores vresachtighe haesen, dat
sy haer licht overgheven.

Herodotus schrijft, dat *Sesostris* de Coninck in Egypten,
gantsch *Syriam* ende *Palestinam* onder zijn gebiedt ghebracht
heeft, ende dat alle steden voor welck hy quam, haer stracx
overgaeven, soo vertzaeght ende verschrickt zijn zy geweest,
om dat hy niet alleenlijck allen steden plonderde, maer
den mannen haere *pudenda virilia* liet af-snyden, tot een
schande ende ghetuyghenisse, dat sy soo vervaerde mannen
gheweest waren, ende niet beter voor haere vryheydt gestre-
den ende ghekampet hadden.

Doe de Coninck *NebucadNazar*, zijne *Holofernes* met een
groote keyr kracht uytghesonden hadde, om alle Rijcken ende
vaste steden in te nemen, doe hebben hen vele volckeren ter-
stondt, met haeren steden overghegheven. De Coninghen
ende Vorsten van *Syrien*, *Mesopotamien*, *Syrien-Sobal*, *Ly-*
bien

bien ende Selicien, fonden terstondt haere Ambassadeurs
 uyt allen steden ende Landen, ende quaemen tot *Holofernem*, *Iudith. 3.2*
 ende spraecken: *Wendet uwen toorne van ons, want het beter* *vers. 3.*
is, dat wy NebucadNezar den grooten Coninck dienen, ende is ghe- *vers. 4*
poorsaem zijn, ende levendich blyven, dan dat wy omme kommen, *vers. 5*
ende en ghe winnen doch ghelijcke-wel niets. Alle onse steden, goe- *vers. 6*
leren, berghen ende kleyne berghen, ackeren, ossen, schaepen, geyten, *vers. 7*
veerden ende kemelen, ende wat wy slechts hebben: daer toe oock *vers. 9*
onse ghesinde, is altermael uwe, doet daermede, wat ghy wilt: *vers. 1*
ae oock wy, met t'saemen onse kinderen, zijn uwe knechten, komt
ot ons, ende veeft onse ghenaedighe Heere, ende ghebruyckt on-
is dienstes, als het u slechts behaeght. Doe tooch Holofernes van
et gheberghte af, met den gantschen Crijchsvolcke, ende nam
e vaste steden, ende het gantsche Landt in. Daer van ver-
chrickten alle Landen soo seer, dat de Regenten ende Voor-
aemste uyt allen steden, met t'samen den volcke, hem te-
hen quaemen, ende naemen hem aen, met crantzen, keerssen, *Iudith 3*
ryen bommen ende pijpen. Siet wat het is, wanneer men Godt *vers. 10*
ot een vyandt heeft. Die Godt te vriende heeft, dien rustet
odt met kracht; Maer die hy straffen wil, gheeft hy een ver- *Psal. 18.33*
aeght herte, dat herte moet veeck worden in haeren lijve. *Esa. 19.2*
De moet vergaet, ende de aenslaeghen worden te niete ghemaect. *vers. 3*
De mannen worden als vijven, die hen vreesen ende ver- *vers. 16*
hriicken, wanneer de Heere Zebaoth, de handt over hen be-
vreeght.

Dat is oock wel ghebleecken, in die van *Amersfort*, doen *Grave Monte Cuculi,*
Monte Cuculi met de Keyserliche troupen, inden jaere 1629. *Roomsche Keyser-*
 hier voor quam: want hy maer op de stadt 7 ofte 8 schoten *lijcke Majesteyts*
 daen hebbende, heeft de stadt terstont ghesummeert ende *Hoofst, crijghs-Raet*
 opghe- *over duysent Curas-*
fiers, Commandeur

der Keyferlijcke Armade in dese lande, ghelijck hy hem in tituleert, vallende inde Veluwe, veroverert Amersfort, door dien een groote verslaghentheyt, ende schrick dat herte der burgheren bevangen hadde.

Psal. 18. 36

vers. 40

2. Exemplen der stedē byden Ioden veroverert.

Zeph. 2. 15

Deut. 3. 4

vers. 6

Deut. 2. 20

Josu. 12. 24.

opgheyscht, terstont wiert 't Accoord ghemaect, de sleutelen vande poorten sijn hem stracx in handen ghebrocht, op den 14 Augusti. Alwaer, nae dat zijn soldaten huys ghehouden hadden, gelijk de tyrannen plegen, dat is: *huysen gheplondert, wijven ende dochters gheschendet, Esa. 13. 16;* Soo hebben sy de stad in corten tijt verlaten, ende sijn daer uyt ghetrocken.

't Welcke ick hier verhaele ende stelle by de voorgaende oude exempelen, om te sien wat quaets de flauhertigheyt can te wege brengen, daerom wy oock wel schuldich zijn Godt te bidden: *Heere uwe rechterhandt stercke my: Ghy cont my rusten niet sterete ten strijde: ghy kont onder my werpen, die hen tegen my setten.*

2. Wy comen nu tot d' Exempelen der oude steden, by den Iodischen volcke veroverert, om van de selve te segghen, dat Zephania van Ninive spreekt: *Hoe zyt ghy soo vroest ghe worden.* Siet

1. De steden in Basan.

2. Steden in den lande Canaan.

3. De stad Ephron.

4. De stad Rabba.

1. In den Coninckrijcke Og, des Conincks tot Basan, waeren tseftich Steden, maer alle de selve heeft Godt overghegheven, in de handen vanden kinderen Israels, dat sy daerinn woonden, ende daer en was gheen stad, die sy niet en namen. *Alle die steden waeren vast met hooghe mueren, poorten ende ricchelen, doch al welcke van Godts volck zijn ingenomen ende vele verbrandt.* 1. In den lande Canaan, moesten oock de steden den kinderen Israels ten deele vallen. *Josua de Vor der Israeliten, heeft eenendertich Conincken verslaghen, al welcke Steden ende Landen hy mede in ghenomen heeft.*

3. EPHRON

3. **EPHRON** was een groote vaste stadt, die aende heyrtrate lagh, daermen door moeste, ende niet by henen trecken en conde. Doen nu de lieden te Ephron, Iudam Machabæum niet wouden laten doortrecken, die dat volck Israels in Galaad vander vyanden handen verlost hadde, ende nu wilde dat in Iudæam weder voeren, soo quam hy tot de stadt Ephron, die hem teghen stonden, ende hielden de poorten toe: soo ant Iudas tot hen lieden, ende seyde hen vrede toe, ende badt vriendelijcken, darmense doorliete, want hen en soude gheen schade vanden sijnen gheschieden; hy en begheerde niet, dan alleen door te trecken. Maer die van Ephron en wouden se niet laten doortrecken, waer door hy wert ghenootsaecht de Stadt met stormerder handt in te nemen: ende hy bestormde de Stadt den gantschen dagh, ende den gantschen nacht, ende namse in, ende alle mans hamen daerinne liet hy doorstrecken; plonderde se ende verstoorde se, ende toogh daer door, over de doode lichaemen benen; ghelijck de Babyloniers passeerden over de doode lichaemen der verflaghene binnen Ninive.

4. **RABBA** was een Conincklijcke stadt, ende doese Ioab, Davids Veltoverste, belegert hadde, ende de waterstadt gewonnen hadde, soo quam David de Coninck met het overgebleven volck te hoope, beleyde se, ende wanse. Ende David nam de kroone haers Conincks van zijnen hoofde, ende vont ten haer een centener gouts swaer, dat is tsestigh pont, ende adelstecken, ende wert David op zijn hoofft gheset. Oock voerde hy uyt der stadt gantsch veel roofs, ende dat volck daer binnen voerde hy uyt, ende leyde se onder yserensaghen, ende tacken, ende yseren wijlen, ende werbrande se in tichel opens, soo dede hy allen steden der kinderen Ammon. Doch keerde David met den volcke weder

Ephron. Machab. 5. 46.
 vers. 49.
 vers. 50.
 vers. 51.
 Nah. 3. 3.
 Rabba
 2. Sam. 12. 26.
 vers. 27.
 vers. 29.
 1. Chron 28. 2.
 2. Sam 12. 31.
 His suppliciorum generibus afficit: scilicet ferro & igne. Quicquid de irant Reges plecluntur Achivi: Quemadmodum artaribus ventis mare concutitur: sic regibus sibi auoc-

*fontibus, populus regni re-
xatur (Chryf. in Matth.)
Propter peccata Regis, sub-
diti saepe puniuntur a Deo
nec iniuste. Anno si manus
homo peccaverit, dorso va-
pulat, Et tamen non affi-
citur injuria ab eo, a quo
vapulat? sic no iniuste facit
Deus, si propter Regum lap-
sus, populum ultrifatur: so-
let enim Reges multum an-
gere clades populi, quasi
Regis ipsius poena. Libello
quation. ad Orthodoxos in
responsio ad quest. 138. qui
legitur inter Iustini opera.*

*Hoc unum aequale ha-
bet omnium temporum inaequalitas quod vicissitudo in omnibus reperitur. Nazianz. Quos felices Cynthia vidit, vidit miseris abi-
sura dies. Seneca, in Herc. O quanti castus humana rotans! Senec. Hypp. In omni adversitate fortuna, infelicissimum genus est in-
fortunij, fuisse felicem. Boet. de cons.*

weder na Ierusalem. Wat zijn de machtige Coninghen, en-
de hare gheveldighe steden? Symooghen by den reecken-
penninghen wel verghelecken worden, die als sy boven int
tellen legghen, beteecken en vele, maer vernedert ende onder-
gheleyt, soo zijn sy minder als een duytken. Het gaet in de-
sen als met de eerste nooten in de musycke gaet, *Ut, re, mi, fa,*
sol, la: want naer datse eenen op-ganck tot in den hoochsten
toon ghehadt hebben, daer nae daelen sy weder, tot den leeg-
sten toon: *La, sol, fa, mi, re, ut.* Onder den menschen dingen
issel niet bestandich, of 'tis alle veranderinghe onderwor-
pen, so datmen seggen mach: *Huyden Coninck, morgen knecht.*

3.
Exempelen der ou-
de steeden, by den
Christenē met groo-
te kloeckmoedigh-
heyt verovert.

Exempelen der oude steden, by den Christenen ver-
overt ende inghenomen, sullen dat selve ons segghen, al dat
vande ydelheydt der menschen wercken, ende steden tot hier
toe gheseght is gheweest. Aensiet eenmael de stad

1. Roma.
2. Damata.
3. Salvador.
4. Olinda.

Roma capta.

1. **R O M A** is eertijds het *Caput Mundi*, geweest: welckers
gewelt over al gevreesd wierdt, ende dat onder hem vele Co-
ninghen, landen ende luyden ghebracht heeft: maer op he-
hoochste geklommen zijnde, doe allerley sonden ende schan-
den daer binnen regneerden, soo heeft God dat gantsch grou-
welijck ghemaect, ende een schauwspel van haer gemaect
dat andere daer voor hen moesten schricken. In den tijdt van

140 jaeren, is sy sevenmael inghenomen ende verstooret ghe-
 worden. 1. In den jaere Christi ons Heeren 412. onder
 den Keyser *Honorio* is sy inghenomen van *Alrich* der Gotthen
 Coninck. 2. Over vier en veertich jaer daer na, is sy ver-
 overt van *Genferich* der Wendelen Koningh: ende alhoewel
 hy die stadt, door het voor-bidden *Leonis*, des Roomschen
 Bisschops, niet en verbrande, heeft niet te min, 14. gheheele
 daegen, sijn volck verlost ghegheven, om alles te rooven ende
 te plunderen. 3. Hier naer is gheschiet Anno 471 dat sy
 van *Odaker* eenen Russighen Vorst, is inghenomen, die hem
 tot een Coninck over Roma ende Welschslant opwierp, en-
 de seer groote tyrannye bedreef. 4. Veerthien jaren daer
 na, is eenen *Ditterich van Bern* ghecommen, die Roma we-
 lergewonnen, ende den *Odaker* verslaghen heeft, dat welcke
 onder groote bloetstortinghe, niet en heeft connen toegaen.
 5. Vijftigh jaer daer na, wort Roma van *Bellifario* (des Key-
 sers *Iustiniani* Velt-overste) weder uyt der Gotthen ghewelt,
 over ghebracht tot het Roomsche Rijck. 6. Flux daer na,
 te weten in 't 12 jaer, is sy van *Totila* der Gotthen Coninck,
 weder ingenomen en geplundert gheworden, ende inden eer-
 sten aenval, sijnder vele menschen doorstecken; Ende alsoo
 de Keyser *Iustinianus* met hem geen vrede wilde maecten, soo
 heeft hy de toorens, ende mueren der stadt om laten trecken,
 ende de stadt verbrandt, ende alles wechgevoert, dat hy niet een
 mensche daerin heeft laten blijven. 7. Ende alsoo sy van
Bellifario weder verovert wiert, so heeft hy de vervallen mue-
 ren weder laten stichten ende oprichten; Doch dat heeft niet
 lang geduert, want corts na, de opbouwwin-
 ne, is sy van *Totila* weder inkreghen. Blijckt dan nu, hoe dat

1.
Ab Altrico
Gotthico.

2.
A Genferico Hun-
norum rege.

3.
Ab Odaccaro.

4.
A Diterico Vero-
nensi.

5.
A Bellifario

6.
A Totila.

7.
Iterum à Totila.

Roma inden tijdt van hondert veertigh jaren, sevenmael is ingehomen gheveest, t'welcke sonder groote schaede ende verwoestinghe, niet heeft connen toegaan.

Roma magh vvel allen steden, tot een exempel ende spiegel voorghefelt worden, op dat sy by tijdts toefien, ende henvvachten moghen, haer te verlaeten op hare macht, insonderheyt, vvanneer onrecht ende schade, ende alle godloosheyde op haren straten bevonden worden: vwant daer de grouvvelender menschen niet op en houden ofte afnemen, daer vvil

Circa unum idemque subjectum & Velle Dei & Velle hominis mali, apparet sepe: neque id impedit quominus Deus iustus sit, homo vero reus maneat: quia in re una, quam fecerunt, causa non una est, ob quam securunt. Augu. Est 48 ad Vincent. Deus voluntatem in impijs proprio suo vitio mala, min hoc vel in illud, iudicio suo iusto & occulto, inclinat: nam Deo licitum, de ijs, qui faciunt que non vult, facere ipse que vult. August. de corupt. & gratia cap. 14.

Godt de grouvvelen des krijghs senden, ende gantsch grouvvelijck met den inwoonderen maecken. Nab. 3.6. Tegen den sondaren verweckt hy vreemde volckeren, diese moest maecken, die haer vveescheten, en met vyer verbranden. Godt heeft den vyanden, in haer herden ghegeven, te doen dat hem behaecht, ende eenderley raet te doen, ende benlieden dat Coninckrijcke der beesten te gheven, die ghestaedich in haren leven, de beeste speelen. Apoc. 17. 17.

2. PELYSIUM, datmen DAMIATEN noemt, is oock een seer vermaerde stadt. ghevveest in Egypten, t'welcke seer sterck vvas, gheleghen op de Riviere Nylus, hebbende vvele toorens, die het incomen op de stadt, ende op de haven verhienderden; te meer, iom dat de ringhesetene ghevve

De gheschiedenisse, ende veroveringhe der stadt Damiaten, is mede seer konstelijc in een Tapijt naer't leven gemaect. De stadt Damiaten met hare toorens, ende Turcken daer op, staende in hare wapenen, midtsgaders de Christen vloote met vele groote schoone Schepen, voor-

vyoon vwaren met ysere ende svvaere metaelen raecken ende ketenen, (onder het vvaeter ghespannen, van den eenen Toorn tot den den anderen) haere stadt ende haven te bewaeren, ende als onwinbaer te maecken; vvaer op de Burghers seer stoutelijck hen verlieten; Maer sijn niet te min van den Christenen ingenomen ende overwonnen. Want, in den jaere MC. ende LXXXVIII doe Alexander de Paus van Romaen de derde, eenen generaelen Kruysvaert, om weder te re-

recupereren

cupereren de ſtadt Ierufalem, uytgheſchreven hadde: ende alle Coningen ende Princen, Graven ende Vorſten in't Chriſten- dom haer-lieder macht derwaerts ſonden, onder den Keyſer van Romen Frederich, de eerſte van die name, als Velt-Over- ſte ende Generael vande Armaede der Chriſtenen; ſoo iſt ge- ſchiedt, dat de Chriſtenen de voornoemde ſtadt Damiaten hebben belegert, ende na lange belegeringhe, heeft *Willem* des Hollandtſchen *Grave Floris* andere *Soone*, met de *Haerlemmers*, eenen nieuwen raedt gevonden, ende deden maecken onder de kielen, ende voor aen de voorſtevens van haere ſchepen, ſtaele ſaeghen met ghevijlde tanden: ende met een ſtercken ſtroom ende voorwindt derwaerts toe zeylende, ende op de haven der ſtadt *Damiaten* commende, hebben de ketenen ge- broocken, ende doen in ſtucken ſpringhen, dat de haeven geopent, de vloote der Chriſtenen ingeſeylt, en ſy met ſtor- mender handt de ſtadt inghenomen hebben. Over welcke kloecke daedt de Keyſer, den *Ionck-Heer Willem* (de eerſte nae de ſelthiende *Graeve* van Hollandt, *Soone* van den *Graeve Floris*) begaeft heeft met Keyſerlicke giften, ende hem *Rid- der* maeckende, beval den Princen ende *Graeven* van Hol- landt, onder des Keyſers baniere te ruſten ende te ſtaen. Voorts tot een vereeringe van den vromen *Haerlemmers* gaf de Key- ſer tot een wapen vier ſterren, ende een ſilveren ſweerd, dat ſy in haer Schilt voeren. De *Patriarch* van Ierufalem, gaf daer- toe, dat *Cruys*, met dit op-ſchrift: *Vicit Vim Virtus*: De *Moet, verwint de Macht*. Soo wil Godt, de Heydenen ver- drijven, voor den Chriſtenen, wanneer ſy yveren over de voort-plantinghe ende uytbreidinghe ſijns H. Euangeliums; Godt wil eeren, die hem eeren, ende hen gheven een landt, daer

ſien met volck, ghe- ſchut, ſeylen, tou- wen, vlaggen, ſijn ſo- ſijn ende na t leven afghemaelt, dat een kunſtigh Schilder met ſijn penceel niet nytdruckelijcker en eyghentlijcker, die ſoude konnen uyt- beelden, alſt wel in Tapijt ghedaen is: door den kunſtigen werckman genaemt *Ioseph Thiempom*, wonen- de tot Haerlem: en wert met groote verwonderinge van alle conſtrijcke, en- de verſtandige Per- ſoonen, oock van Heeren ende Edelen ſeer begeerlijck aen- gheſien ende gepre- ſen. En't ſelve kon- ſtich werck, hangt inde camer vanden Heeren *Vroetſchap- pen* der ſtadt Haer- lem.

Hierby is noch een ſchoon Tapijts ghe- comen vanden ſelf- de meester, in't welc oock kunſtelijck af- ghebeelt, is de gifte ende twapen, dat de Keyſer gaf aē *Graef Floris* ſone, *Ionck- heer Willem*, mitſga- ders aenden *Haer- lemmer*, tot een er- kenteniſſe van haer- lieder vrome daden.

Iosua 24. 13.

sy niet aen ghearbeydt en hebben, ende steden die sy niet ghebouwt en hebben, dat sy daer inne vvoonen souden, ende eten van de wijn-berghen ende olije-boomen, die sy niet gheplant en hebben.

In dese stad zijn vijf Kercken, met een Collegie van Jesuiten, sterck wel tachtentich Persoonen.

3 **SALVADOR** een stadt in de *Baya de Todos os Santos*, in Brysil gheleghen, ende door de E. Admirael *Jacob Willekes* ingenomen, kan mede tot een ghetuyge strecken, van Godts genaede r' onswaert, ende der kloeckheydt van den Christenen in Hollandt. Dese stadt is gelegen op 13 graden Zuyerbrede 100 leguen van *Pharnambuco*, alwaer de *Bisschop*, ende *Auditeur Generael* van de gantsche *Brasilische Cust* resideert.

De Compagnie van West-Indië is opgerecht in den jaere 1623.

Zijn vertrocken den 12. April, nae dat sy haer ververscht, en wel versien hebben.

In't inkomen van de Baye, heeft het Casteel *S. Antonio* dapper op de schepen gheschooten, doch weynich uytgericht.

D'eerste die de Batterije beklam en daer op quam, was een Trompetter, die de Vice Admirael de handt reyekte, die de tweede daer

Doe nu de E. Heeren van de West-Indische Compagnie een Vloete van 26 wel ghemonteerde Schepen toegherust hadden, endeuyt Thessel is r' zeyl gegaen op den 21 Decemb: 1623. Soo is die Vloete ghekommen, den 29 Ianuarij 1624 in de *Baya van S. Vincent*, eene van de Westelijckste soute Eylanden, ende van daer de Vloete voorspoedelijck voort-seylende, is op den 9. May ghearriveert in de *Baya de todos os Santos*; alwaer, alle goede order beraemt zijnde om de stadt *S. Salvador* aen te vallen ende te vermeersteren, die nochtans op een haestighen aenval wel versien was, soo met ammonitie als oock met 2500 ghewapende mannen. De stadt hadde een sterck Casteel *S. Philippi* ende een stercke Batterije, daer elf groote stucken ghestadich afschooten, op den Vice Admirael ende de schepen naest daer by ghelegen. Welcke Bateriae de Hollanders aenvallende, des nachts ten neghen ofte thien uyren, met 14 Chaloupen elck met 20. man, niet teghenstaende de groote weerstandt, hebben dat beklommen, veroverert ende 't gheschut daer binnen vernaghelt. De Capiteynen met den soldaeten, die gelandet waeren in de Sandt-Bay, begae

begaeven hen met goede order, naer de Hoochte der stad op was. Daernaē hebben onse Soldaten na wensch ghe-luckelijck, de stad ingenomen. De Gouverneur ende den Provinciael vā de Iesuyten, van geheel Brasilia, sijn ghevanghen ghenomen, ende van daer herwaerts in Hollandt gesonden.

alwaer sy sonder teghenstant in de stad ghekomen zijn, door dien de Inwoonders door schrick ende groote verbaestheydt, wech-ghelooopen waeren, ende hadden de stad verlaeten: ende in sommighe huysen vontmen de tafel noch ghedeckt staen; Een teecken, voorwaer, van des Heeren wonderbare hulpe 't onswaert, die de *Oraengie Vlagge* in *Brasilien* laet waeyen, tot een eeuwige naem der Ho:Mo:Heeren Staten, ende der Compagnie van West-Indien; Die door zijnen stercken arm, onse vyanden voor ons henen drijft, ende haere goederen onsten buyte gheeft, alst geschiet is ten tijde *Elise* des Propheeten, inde verlossinghe der Samariteren; oock ten tijde des Coninckx *Iosaphats*. So dat wy dancksegghende wel seggen mogen: *Ghy Heere hebt groote dinghen ghedaen ten onsen tijden: Ghy hebt met uwer rechter handt de vyanden verdreven, daer-en-teghen hebt ghy de onse ingesettet: ghy hebt de volcken verdorven, daer-en-teghen, hebt ghy ons rijck uytghebreydet. Ghy hebt ons van onsen vyanden, ende maecket te schande die ons haten. Wy willen daeghelijckx roemen van Godt, ende uwen name dancken eeuwigelijck. Sela.*

2. Reg. 7. 6.

2. Chron. 20. 25.

Psalm. 44. 3.

vers. 8.

vers. 9.

4. OLINDA de stad, gheleghen inde Capitania van Pher-nambuco, is sy niet mede, na de voorgaende victorie, verovert door den *E. Manb. ften, Gestrengben, Heyndrick C. Lonck, Generael te water ende te lande; Mitsgaders door Dierick van Waerdenburgh, Colonel over de Militie te lande?* Welcke uytgenustet, met een schoone Scheeps Armaede, hebben haren cours genomen, na de *cust van Pharnambouque*, een Hooft-stadt ge-eghen in 't Coninckrijcke van Brasilien, in America. Ende niet teghenstaende dat de Gouverneur aldaer wel voorsien

Van woghen de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie, onder de Ho:Mo: Heere Staten Generael, ende den Prince van Oraengien, Gouverneur Generael deser Landen, isser een Vlotte uyt Tessel, nu ende dan ghelooopen, onder 't commandement van de G. H. C. Lonck anno 1629 op den 27 Junij, Item op den 29

was,

Novembris noch eē
ander Vloete Sche-
pen, de welke by
eencomeude, waren
alldoen sterck 52.
Schepen ende Iach-
ten, 2 Prinzen ende
13 groote Chalou-
pen. Sijn ghemon-
stert 7280 coppen,
namentlijk: 3780.
bootgesellen, ende
3500 soldaeten, met
welcke macht, de
vermelde Generael
sijn Cours gheset
heeft nae de Cust
Phernambuco.

*Olanda Capitania de Far-
nambouque* wert inge-
nomen op den 2.
Martij, waer door
de Ho: Mo: Heeren
Staten, eē de West-
Indische Compag-
nye, ende alle die
daer over doende
geweest zijn, eenen
eeuwigen naem be-
commen hebben.

'tCasteel dat op het
Land Recijf leyt, is
mede op den 2 Mar-
tij, door Accoort, in
onsen handen ghe-
komen, gelijk oock
'tCasteel dat op het
Zerecijf leyt, op den
selven voet overge-
komen is, ende die
van binnen, daer op
uytghetrocken zijn:
sulcks dat beyde de
Forten ende haeven
van *Phernambuco*, aen
onse zijde zijn, God
danck.

was op de comste van de onse, de gaten ofte incomsten van't
Recijf, namentlijk de *Poco* eē de *Barette* met gesoncken sche-
pen gestopt, eē de gantsche *Poco* op 't lant-recijf een muragie
ofte borstwering hadt vast gemaect, oock zijn volck, haer op
strandt liet sien, leer sterck te voet ende te paerde. Soo sijn de
onse ontrent twee mijlen by Noorden *Fernambuco*, met een
deel haerder Schepen, namentlijk seshien seylen, ghevaren
op den 17 Februarij, ende beginnen te landen, sterck zijnde
2800 Soldaeten, ende 573 Matrosen, onder 't beleydt van
den Overste Colonel *Wardenburgh*; eē na de stadt mannelijk
ghemarcheert hebben, het Iesuiten Klooster dapperlijk aen-
gevallē ende beklommen, ende daer de Poort van Iach-
teren toeghebolwerckt was, hebben die opgehōuven, ter
neder leggende, al die wederstandt deden; soo dat de Spaen-
sche de plaets met veele dooden ende ghequetsten moesten
ruymen. Aen de Zuydt zijde van de stadt, oock haer volck
ghelandet hebbende, wierdt de stadt van beyden zijden aen-
ghetaft, ende soo hebben sy des achtermiddaeghs, ontrent ten
vier uyren, t'eenemael haer meester gemaect vande Stadt, met
verlies van vijftich ofte seshich soldaeten. Lijste van d' Am-
munitien in de stadt van *Pharnambouque* ghevonden, was
dese:

Op 2. Fortiens aen strandt by Noorden, ende aen de
Zuydt-zijde van de stadt, op yder 4. ysere stucken
schietende yder 4. pondt yfers, 8. stucken
Op beyde de Fortiens, pulver, 600. pondt
Op 't Iesuiten Clooster 30. tonnen Bosch-
kruydt, yden onchevaer ghe-extimeert, ten
boeckstree, 100 pondt, 3000. pondt.

Op 't Tolhuys vijf vaten, yder ghenomen
a 200 pondt, ten hooghsten, 1000 pondt.

Summa in Pulver 4600 pondt.

Een partije lont, ghenomen op 2000 pont.

Noch een partije, op 200 pondt.

Een partije yfere kogelen, van 20 in 't pondt.

Eenigh stafloot,

Eenige laetjes met Musquet-kogelen a 12 in 't pondt.

Een groote quantiteyt Spaens yfer aen staven.

Twee ocxhoofden Salpeter.

Een partije Schuppen.

Artillerije ghevonden op het Casteel St. Ioris by
de Packhuysen legghende.

24. yfere stucken van 10 a 5 pont yfer.

4000 pont Pulver.

Een partije yfere koghelen,

30 pont groote Musquet koghels van 10 in 't pont.

40 pont lont,

Partije Granaten,

Partije Uuyr-potten,

Een metale stuck van 8 pont,

Twee Pijpen spaensche Wijn,

Een kiste swycker,

Een Partije pottysen met water.

In 't Casteel op 't Zeereciff leggende, is gevondē,

15 Metalen stucken, hebbende de vvaepenē van

Philippus de II. ende III. Coningen van Hispaen-

P

gien

Op den 17 Februa-
rij 's morghens on-
trent een ure, voor
den daghe, hadde de
Gouverneur van O-
linda, *Matthias d'Al-
buquerque* de pachuy-
fen, ende al de suyc-
keren daerin, aen
brant laten steeckē,
bedragende over de
15000 kisten, om
dat de burghers en-
de eyghenaers ghe-
vlucht waren, so een
ghevangen verteldt
heeft. *Non solum ad-
ventus belli, sed metus ipse
affert calamitatem: Nam
cum hostium copie non
longē absunt, etiam si ir-
ruptio facta nulla sit: ta-
men pecera relinquuntur,
agricultura deseritur, mer-
catorum navigatio con-
quiescet. Cicero pro lege
Manil.*

gen. Eenighe daer op 't wapen van Portugael stont, zijnde halve Cartouwen, stucken van 20. 18. ende 10. pont yser.

Een Metale Slangh van 10 Pont yfers.

14 Vaten bus-poeder, van 120 pont.

Een partije ysere Canon-koghels,

Groot partije ghevulde cardoesen tot de stucken

'Tsestich pont Lont.

Partije pottijfen, soo groot als klein, met water, spaensche wijn ende azijn ghevult.

7. Sacken meel.

4. Kisten Farine.

Ghesoute Viscb.

Een kuyp met ghesuten vleys.

*Spolia in bello acquisita
jure obtinentur Num. 31.
27. Deuter. 20. 14.*

Alfoo den voorsz. conqveste vande stadt *Olinda*: Een plaetse, daer medemen heel *Brasilien*, met weynich oncoften, can toomen, snoeren, ende dwingen; onse vyanden (tot afbreuck) can haeren handel aldaer ontrocken, ende de inwoonderen tot mutuele vriendschap, ende bondt-ghenootsche aliantie ghereducert vorden, tot prosperiteyt van dese Landen, ende uytbreydinghe des *H. Evangeliums* onder den *Brisilianen*. Welcke Victorie om nae behooren te erkennen, ende Godt Almachtigh daer voor te dancken, soo hebben de *Ho: Mo: Heeren Staten* oock verordonneert, een publijcke dancksegginge in alle Kercken. op den 1 des maents May 1630. Ter welcker tijt, de vrome God heretelijck gedanct hebben, die ons d'eene victorie op de andere gheeft, en maeckt, dat een volck, dat ons niet en kende, dienen moet. Den vreemden kinderen heeft het teghen ons ghesaelgeert, ende hoore on.

re ons met ghehoorsamen ooren. 2. Sam. 22. 44. 45. *Jae verheught is des Heeren, ende vveest vrolijk ghy rechtveerdighe, ende roemt alle ghy vrome. Psalm. 32. vers. 11. Spreeckt tot Godt: Hoe v wonderlijk zijn wwe vercken! Psalm. 66. 3.*

3. Om noch meer Godt te dancken, van gantscher her- ten over zijne wonderheden, die hy t' onsen tijde ghedaen heeft, ende om met vreughden te singhen vande overwinnighe, ende inden hutten der rechtveerdigen te seggen: *De rechterhand des Heeren behoudt de overwinninge. Psalm 118. 15.* Laet ons nu, ten deiden, kommen tot het veroveren ende 't innemen van de stercke stadt 'sHERTOGENBOSCH. Alwaer wy sullen bemercken, ende hierop letten.

- 1 *Dat s' Hertoghenbosch van onsen D. Prince Frederick, is belegert gheweest.*
- 2 *Dat sy hare poorten voor den Prince van Oraengien H. Frederick, heeft moeten openen.*
- 3 *Met vvat Accoort sy haer overghegheven heeft.*

1. Op een dijnsdach den 24 April 1629 zijn Excell. Prins van Oraengien, vertreckende met sijnen Treyn uyt s Gravenhaeghe, ende na Wtrecht, ende van daer na Arnem vertreckende, heeft hem gewent na de stadt 'sHertoghenbosch, tot dien eynde latende zijn Legher, op den 28 April, over de Mase met de pont-brugghe marcheeren, alvaer 56 Troupen Ruyters over trocken, ende 286 Compagnien te voet (onder welcke veel dobbel Compagnien waren) rechts aen den wegh die op den Bofsch gaet, alvaer de drye Brigades van 't Leger, te weten, de Avantgarde, de Bataille, ende de

De stadt 's Hertoghenbosch, nae luydt der Hollandtsche oude Chronijcke, is eertijts ingenomen van Dieric den elfden vve van Hollanden, die gestorvē is in tjaer onses Heerē MCCII. die de vermelde stadt ververt heeft op den 6. Septembris met wapenderhandt al meest doot slaende die hy binnē vont, uytgelondert den Ionckheer *Illm de eerste*, Heere van Parwijs, ende Ionckheer *Henrick van Cuyck*, des Hertoghen van Brabants broeders; de welcke hy met sommighe Ridders ende knechten ghevangelijck met hem na Dordrecht in Hollandt voerde. Die vanden Bofsch roemden seer over de Maeghdom van hare stercke stadt, maer de welcke vanden Prince van Oraengien in desen tijde, is victorieusselijck bevochten ende ingenomē, op den 17 Septembris Anno 1629.

I.
Belegheringhe van 'sHertoghenbosch.

Arieregarde dien nacht zijn ghequartiert op de heyde, in een rechte linie, steeckende hare spiessen inde aerde: De Ruyters in twee Dorpen *Reck* ende *Schayck* genaemt. Op den 1. Mey 't Leger voorts marcheerende door een Dorp ghenoeemt *Gemonde*, langhs een brugghe die over den *Dommel* leydt, ist Legher gecommen aende *Vuchter Heyde*, heeft zijn *Excell.* hem rontom de stadt vast ghelegt, ende sijn volck gheinquartiert. Ende zijn bollewercken ende fortificatien maeckende, heeft daerin soo groote forchvuldigheyt betoont ende vigelantie, datter niet een boecksken was, daer de vyandt de stadt conde ontsetten, of het was ghefortificeert met stercke *Schantzen*, *Hoornwercken*, halve *Manen*, *Redouten*, *Batteryen* ende *Traversen*, ghelijck oock de binnen linie na de stadt toe. Dat niet te verwonderen en is: want de tijdt was vervult datmen rontom haer bolwercken legghen soude, datmen se omcingelen, ende aen allen zijden benouwen soude.

Siet fol. 23. hier te vooren.

Luc. 19. 43.

Applicatie.

Ierem. 6. 1.

vers. 2.

vers. 3.

Soo wil Godt den steden doen, op welckers inwoonders hy vergramt is, ghelijck dat wyder te sien is, uyt de beschryvinghe des jammers *Ierusalem*, waer toe de Propheet vermanende om preparatie ter oorloge te maecken, segt: *Versamelt u, ghy kinderen Ben Jamin, uyt Jerusalem, ende blaest de Trompetten op der wacht Thekoa, ende overpet op een baniere, op der wacht BethCheren*: Aldus de alarm ghemaect hebbende, vvat naeckende ongheluck wasser voor der deuren? Een ongheluck soude, daer henen vant Noorden gaen, ende een groot jammer. Wie soude gelden? wie soude treffen? *De dochter Zion, die daer was als een schoone lustige Landouwe*. Wie soude haer dat aendoen? *Herders souden over haer kommen, met haeren kudden*. Hoe soude sy dat doen? *Die souden haer rontom inquartieren, ende souden tenten rontom haer op-slaen: ende weyden een yeghelijck aen zijner plaetse*.

plaetse. Haere poorten krijghende, hoe fouden sy hen ghe-
 draeghen? Sy fouden als dan, den Trommel de mars doen
 slaen, yder sijn wapenē aendoende ende in sijn divisie staende,
 haer ghereet houden om te marcheren. Want de Generael ^{vers. 4.}
 soude tot hen spreecken: *Rustet u ten krijghe teghen haer: En-*
de sy fouden antwoorden: Wel op, laet ons henen optrecken, de-
ruyde het noch hooch dagh is: Ey, het wil avont worden, ende de ^{vers. 5.}
schaduwē worden groot. Wel aen, soo laet ons op zijn, als fouden
wy oock by nacht henen op-trecken, ende haere palleyse verder ven.
 Ende wie soude hen last gheven, om haere Quartieren te
 trencheren, ende haer selven te stercken teghen de stadt? De ^{vers. 6.}
 Heere Zebaoth, die daer spreecken soude: *Vellct boomen, ende*
maecket bolwercken teghen Jerusalem: want sy is een stadt, die te
huys ghesocht worden sal. Ende waerom sal de Heere alsoo ^{vers. 6.}
handelen met sijn stadt? Want daer is doch enckel onrecht in:
Ghelijck als eenen born-put sijn water uyt slaet, alsoo slaet oock uyt ^{vers. 7.}
naer boosheydt: haer wrevel ende ghewelt schreyet over haer, ende
naer moorden ende slaen bedrijvense daeghelijckx voor my: Maer
ouder gheen afbidden, plaetse connen nemen? wasser gheen
ghenade by den Heere? woude de Heere gheen quartier ghe-
ven, den armen sondaren, om by den leven te blyven? Iae hy
voorwaer: want daerom spreeckt de Heere: Betert u Ierusa- ^{vers. 8.}
em, eer hem mijn herte van u vrende, ende ick u ten vvoesten
ande make, daer niemant in en vvoone. De Heere is stracx bereyt
 om in vrientschap te accorderen, ende te parlementeeren met
 sie, die hem dienen, ende sich willighlijck onderwerpen
 willen onder sijn ghebiedt; maer die foodanighe aenghe-
 bodene ghenade vervverpen, die vvil hy uytroeyen in sijnen
 boorne; daerom yder vvil voor hem te sien heeft, ende alle

steden ende inwoonderen daer inne by tijds opmaken moeten, willen sy niet te schande worden.

2.
's Hertoghenbosch wert
 ghedwonghen hare
 poorten te openen
 den Prince van Oraen-
 gen.

Thren. 4, 12. 13.

2. Naer dat nu onsen *Doorluchtighen Prince Frederick*, den tijdt van twintich weecken, de stad *'s Hertoghenbosch* belegert hadde, heeft hy die ghedwonghen haere poorten, voor hem te openen, ende op den seventhienden Septembris 1629, over te kommen, totten staet deser Landen, onder het ghebiedt der *Hoogh-Moogh: Heeren Staeten*. Voorwaer een schoone overgrootte Victorie, in eenen korten tijt verkregen? Wie hadt sulcks vermoedt? *De Coninghen op aerden haddens niet gheloofst, noch alle Lieden in de wereldt, dat de vvederpartijder soude ter poorten van 's Hertoghenbosch, intrecken*. Het is dan noch gheschiet. Onsen Victorieusen Prince heeft dat afgeleest ende te weghe gebracht: datmen van sijn Excell: in desen jaere segghen mach:

Vt VenIt, VIDIt, VICIt, regIt oMIne TrInI.
 FrederICK HenrICK PrInS Van oraengen
 een Vreesse Voor spaengen,
 heeft door godes groote MaCht,
 die Van 'shertoghen-bosCh VerCraCht.

Pfalm. 18. 33.

vers. 35.

vers. 36.

vers. 30.

vers. 38.

vers. 39.

Want de Heere Godt *rustet onsen Prince met kracht. Hy leert sijn handt strijden, ende leerdit zijnen arm eenen metalen booge spannen*. De Heere gheeft hem den schilt zijns Heyls: ende syne rechterhandt sterckt hem. *Met Godt kan hy Krijghsvolck versmyten, ende met synen Godt, over de mueren springhen. Met Godt kan hy synen vyanden naejaeghen ende haer grijpen, ende niet omkeeren tot dat hysse omghebracht heeft.* Hy wilsse versmijten, ende en
 fullen

fullen hem niet wederstaen, sy moeten onder syne voeten val-
 len: want Godt kan hem rusten met sterckte ten strijde: ende can ^{vers. 40.}
 onder hem werpen, die hen teghen ons setten. Ghelooft sy de ^{Psalms. 144. 2.}
 Heere onsen troost, die onses Princens handen leerd strijden, ende ^{vers. 2}
 syne wuysten krijghen. De Heere is onse burcht, onse beschut- ^{2. Sam. 22. 35.}
 tinghe, onse verlossinge, onse schilt, op dien wy betrouwen,
 die den vyanden onder ons dwinghet. Wel u Jfrael, wie ^{Deut. 33. 29.}
 is u ghelijck? O volck, die ghy door den Heere saligh wvordet, die
 over hulpe, schildt ende het sweert wver overwinninghe is: wven wy- ^{Psalms. 18. 34.}
 anden sal het noch faelgeeren, doch ghy sult op haere hoochte henen tre-
 den. Jae de Heere settet dy, op dyne hoochte. Hierom lovet ghy ^{Psalms. 113. 1.}
 knechten des Heeren, lovet den Name des Heeren, die den hoogh-
 noedigen de macht benomen heeft, ende hare stadt in onsen
 handen heeft laten comen. Die haer verhieffen op hare macht ^{Zephan. 2. 15.}
 ende sterckte, die heeft hy onder ons verdemoedight ende
 vernedert. Die daer spraecken met den Ninivters: Ick bent, ^{Obadia. vers. 4.}
 ende gheenes meer. Die daer pocchende seyden, met den Edomi-
 ers: Wie wvil ons hier onderstooten? die sien wy nu, door onsen ^{Psalms. 113. 2.}
 Victorieusen Prince, t' onderghestooten ende overwonnen. ^{vers. 3.}
 Ghelooft sy des Heeren Name, van nu aen tot in eeuwigheyt. Van- ^{vers. 4.}
 den opganck der Sonnen, tot haeren nederganck toe, sy ghelooft den ^{vers. 7.}
 Naeme des Heeren. De Heere is hooch over alle Heydenen, sijn ^{vers. 8.}
 ere gaet, soo wijt als den Hemel is. Hy is de Heere, die den kley-
 en oprichtet wyt den stof, ende verhooght den armen wyt den dreck:
 dat hy hem sette neven den Vorsten, by de Vorsten zijns volcks.
 Daer en teghen heeft hy wvech-gheruymt de vyanden syner ^{Psalms. 18. 43.}
 Kercke, als dreck op der straeten. Dat is vanden Heere geschiet, ^{Psalms. 118. 16.}
 ende voorwaer, tis een wonder voor onsen oogen. Dit is den dagh, ^{vers. 24.}
 dien de Heere gemaect heeft, laet ons verheugen, ende vrolijk zijn. ^{vers. 25.}

Tot

Tot desen eynde sal't van noode zijn, dat wy dese *Victorie*, wat naerder overlegghen, ende ordentlijck nae sien, met hoe groote inventien ende militaire handen, zijn Excel. 's Hertogenbosch den vyanden af handich gemaect heeft, ende tot de Vnie deser Landen, ghereduceert heeft.

1. Hy heeft hen de wateren, daer in die van 's Hertogenbosch, haere sterckte stelden, weten te benemen.
2. Hy heeft haere vesten, weten met rijs en hout te vullen, om syne soldaeten te doe approceren, ende tot de stadt naerderen.
3. Hy heeft hare dicke, stercke wallen, ende steenen mueren, wel weten te doorboren, ende wyt den weghe ofte haere plaetse te doen springhen.
4. Hy heeft in 't aensien vande Macht van Spaengien, ende des Hoochduytischen Keyfers, hem weten Meester te maecten, over de vermelde stadt. Dat sy nu in plaetse van een 's Hertogenbosch, genaemt mach worden een 's Princen van Oraengien-Bosch.
5. Hy heeft de belegherde ghedwongen, haere poorten voor hem te openen.

1. Onsen strijdtbaren Heldt *Frederick Henrick Prins van Orangien*, om die van *'s Hertogenbosch*, voor eerst, te benouwen, soo heeft hy de wateren (op welcke zy hen seer verlieten) seer haest van hen doen vervlieten, ende eenen anderen loop nemen; dat, die te vooren, het Legher schaedelijck ende de stadtvorderlijck vvaeren, daer na het Legher voorderlijck, ende die van de stad schaedelijck zijn gheworden. Want zijn *Excellentie*, op den 12. *Mey*, heeft den *Dommel* besteedt te laten stoppen, met een stercken *Dam*, waermede het water van binnen op-gehouden wierdt, dat over het moras, rontom den *Bosch*, vloeyde, ende 'tselve voede. Dit water wierdt seer constelijck gheleydt, rontom des *Princen Leghers Quartieren*, langhs de *Retrenchementen* met twee graften, over de *Heyde*; de eerste 26. *voeten*, ende d'andere 36. *voeten* breedt, ende acht ofte thien voeten diep in verscheyden plaetsen, loopende met eenen stercken stroom, ende seer bequaem, om de schuyten met hoy, en andere provisie van *Enghele*, te brengen by de steenen galge, en lossende het water over het verdroncken lant, voorby *Uliemen*, nae de oude *Mase* toe.

Noch ist remarcabel, hoe die *Riviere Dies*, (die van den *Bosch* loopt nae *Crevecœur*) met een *Dam* oock is ghestopt in *Julio*, by de twee *Wint-meulens*: op dat geen water uyt de *Moras*, als het hooch was, in de graft van de stad, ende het *Moras*, en soude loopen; maer om het water uyt de graft, ende t verdroncken landt te maelen. Tot dien eynde, liet zijn *Excellentie* vier-en-dertich *Mathematijcke Water-meulens* stellen op den 14. *Julij*, aen de kant van de *Riviere*, die met meerden omghetrocken wierden, ende veel waeters opsoothen, dat lossende op hoogher landt, beneffens twee *Wint-meulens*,

Door last van sijn Ex-
wierde, de 2 revier-
kens, den *Dommel* en
de *Ma* gestopt, 'twa-
ter van dien diverte-
rende om en om de
wercken des legers.
En op den xv. *Junij*
heeftmen dat opge-
schut water van den
Dommel late komē
met en buyten graft
om 't *Pr* quart. Op dē
2. *Jul.* sochtē de vy-
andē langhs de *Dijck*
vanden *Dommel* door
te brekē, maer is ge-
mist. Dit was de ro-
mael dat sy haer a-
vontuyr opt leger ge-
socht hebbē, en alle
nachtē 'tselve in ba-
ralie gehouden heb-
ben. Oock hebbē sy
ghesocht den *dijck*
vanden *Dommel* door
te steken, maer de aē-
slach is hen ghemist,
dat sy retireren mo-
sten. Op dē 15. *Aug.*
in de nacht, heeft dē
vyant oock een aen-
slach gehadt op onse
Trencheen, omtrent
de kleyne *Wintmeu-*
len, by *Coudewater*,
trachtende de selve
deur te stekē, en on-
se *Approchiē* onder
water te settē. Waer
toe *Gröbendonck*
150. vier-roers uyt
de stad ghesonden
heeft met spaeden,
welck steels wijse
'snachts tusschen de
Petler Schants en *G.*
Ernst quar. door on-
se binnen linie, daer

de wercken niet, op-
 gemaeckt en waren,
 quamen sluypen tot
 onse baytlinie toe,
 by de klyne Meulen,
 en nae dat sy eenige
 vierroers, achter eē
 sloot, ende eenighe
 boomen geleyt had-
 den, soo begonden
 sy te wercken met
 hare spaden, om het
 retrenchement door
 te steecken, ontrent
 30 voeten lang en 2
 voeten diep, om het
 water de loop te ge-
 ven, twelck geschie-
 de niet verre van den
 Hoorn werck, daer
 G. H. van de Bergers
 volck hadde meynē
 door te boorē, maer
 de Sentenel van Ca-
 pitēyn Broghs Com-
 pagnie, ende eenige
 Soldaten inde nabst-
 gelegen Redout, de
 Garde hebbende,
 ontdecktē, en gaf
 vier op haer. Onse
 Kayters, niet verre
 van daer, oock de
 wacht hebbende, en
 de alarm hoorende,
 quamen mede dade-
 lijk om de vyant te
 chargeren, die ter-
 stont vloden, en haer
 werck verlietē, ach-
 ter latende eenighe
 spaden, en retireer-
 den over het ver-
 droncken lant inde
 stad. Indien sy maer
 een half vierendeel
 uys langer hadden
 mogen doende zijn,
 dewijle de trenchē

meulens, die oock in abundantie, het waeter uyt het verdron-
 ken landt maelden, door verscheyden slooten, daer toe ley-
 dende.

Wy hebben hier te vooren verstaen, hoe dat de wate-
 ren ten tijde *Sardanapali*, de stad van *Ninive* seer schade-
 lijk ghevallen sijn, die te vooren haere sterckte waten; So ist
 hier mede, door de kloeckheyt van sijn *Excell.* met *sHerto-
 ghenbosch* toegegaen. Wy hebben mede ghehoort voor desen,
 hoe de *Coninck Cyrus*, heeft weten het water vande stad *Ba-
 bylon* af te leyden, ende te benemen. Dat selve, hooren wy
 nu, onsen *Prince* gedaen te hebben in sijne belegeringe voor den
Bosch, twelck een beghin van haer ellende geweeft is. Want,
 wat can den moet meer wegh nemen, dan wanneer de wateren
 benomen werden? wat can een belegherde stad meer benou-
 wen, dan wanneer de versche wateren benomen zijn? De
*Ammoriter*s ende *Modbiter*s raet ghevende aen *Holofernes*, des
Coninck *Nebucadnezars* Velt-overste, hoe hy de stad *Bethu-
 liah* in sijn ghevelt soude krijghen, raeden hem, dat hy
 slechts de Fonteynen wel soude laten bewaren, dat de beleger-
 de *Burghers* van *Bethulia*, gheen water mochten halen, alsdan
 soudē sy, sonder sweert, door noot moeten sterven, oft
 haer opgeven. Doemen nu twintigh daeghen de Fonteynen
 bewaert hadde, ende die van *Bethulia* gheen water meer en
 hadden, noch inde watercuylē, noch elders: dat sy eener
 dagh langer, na nootdrift, water conden hebben, ende mer-
 den lieden het water daeghelijcx toemete: soo quam jonck-
 en out, wijs en man tot *Osia*, en den *Outsten*, welcke daegh
 den ende spraken: *Laten wy ons Holoferni willichlijcken overge-
 ven. Judith. 7. 8. 9. 10.* En ten waere dat het Godt anders voor
 fier

ien hadde (die tot haren verlossinghe de vrome *Vrouw Iudith* verweckte, welcke henlieden troostede, en, met Gods hulpe, verlossede) soo sout met die van *Bethulia* al ghedaen gheweest zijn.

niet meer dan 2 of 3 duymen boven het water stot, voorwaer sy soudén gheeffe- stueert hebbé. tge- ne sy voor haddé, en de zeewaters in G. Ernst aptochien in gelaten hebben. Front lib. 3. cap. 7.

De Keyser *Iulius Caesar* en soude de stadt der *Caducom in Gallia* (die met een vlietende water rontom bewaert was, en daer toe vele waterputten hadden) noyt hebben con- nien winnen, soo hy haer niet afghenomen en hadde haere bornputten, ende het lopende water, gheschut ende ghestut, ende van haer afghedreven en hadde.

Lysimachus Coninck van Tracien, heeft hem door watersoot, met zijn gheheel heyrlegher overghegheven, ende, *ob itis impatientiam*, is hy met zijn volck ghevallen inde macht van sijne vyanden; De welcke, doen hy daer na sijn dorst, daer nede hy bevangen was, gheslist hadde: seyde

Plutarchus in Apogh. Regum. *In servitutem cadere regno, grave est. Seneca in Theb.*

*O dij! quam brevis voluptatis gratia,
me ex Rege feci servum?
Om hoe een kleyne vreught (o Goden) ben ick
gheraeckt,
In nederighe dienst, voor Coninck, slaeff ghe-
maeckt.*

*Quid me felicem toties in-
elastis amici? Qui cecidit
stabili non erat ille gradu.
Boetius. de consol. Phil. Hoc
cogitent Cesares, Reges,
Principes, qui Christi us-
tes persequuntur.*

Daer waeter ontbreect, daer werdt men licht gheslaeghen, ste vernootsaeckt te vertrecken, ofte hem over te gheven; Om welcker oorfaecken wille de Coninck *Hiskia* des raedts wert, met synen Oversten ende Gheweldighen (doe *Sanbe- b* quam, ende zijn aengesicht stondt om teghens *Ierusalem* (krijgen) te bedecken de wateren van de bornputten, die uyten de stadt waren, waer toe alleman hem hielp.

2. Cheon. 32. 4.
*82. 07. 11514
82. 101. 1012*

2, Reg. 3. 10.
 vers. 17.
 vers. 20.

Doe de *Coninck Joram*, met t'saemen den *Coninck Josaphat* ende den *Coninck Edom*, haer ten strijde rusteden teghen *Moab*, ende sy seven dach-reysen door de dorre, drooghe woestijne der Edomiten ghetrocken hadden, ten lesten quam het hun aen vvater te manghelen, ende ontbreecken, ende soudent door dien noodt hebben moeten verfmachten, ofte vallen in der Moabiten hande, hadde de Heere Godt, door de voorbiddinge des Prophetē *Elisei*, en om *Josaphats* wille, die by hem was, geen vaeter verschaffet, ende hun laten toekommen.

Nahum. 2. 8.

Alfoo lesen wy by den Propheet *Nahum*, dat doe de Heere Godt, die van Ninive heeft willen gheven in de handen vande Chaldeen, soo voorseydt hy: Dat alhoe wel *Ninive* was, als een vyver vol vaters, dat doch dat selve vervlieten moeste: ende soudent roepen, staet, staet, doch daer en soudent hem niemant omwenden, om te helpen. Want ghelijck de Heere den vyanden, dickmaels beneemt den voor-raedt des broots, dat sy verfmachten moeten, so beneemt hyse oock den voor-raedt des waters, dat sy gheen krachten meer by haer en hebben; maer moeten spreecken met *Sissera*: *Lieve, gheeft my een veynich vaters te drincken, want my dorstet.*

Judic. 4. 19.

Ierem. 50. 38.

Siet fol. 58.

Aldus ist mede beginnen toe te gaen, met de belegerde van 's Hertoghenbosch, welcker vvateren onsen Doorl. Prince, van haer heeft weten af te leyden, alsoo dat sy oock met vele bittere, ende smaedelijcke woorden, van haere mueren, afgeropen hebben: *Waerom beneemt ghy lieden ons dat water, dat on Godt gheeft? Maer vvilt ghy lieden vveten, vvaerom sulcx ghebeurt is? de Propheet Ieremias salt u segghen: Droogheydt is comen over hare wateren, dat sy uyt droghen: want het is een afgodlant, ende pocchende op hare grouwelijcke afgoden; Heeft oock;* (b

ven al dat vvy gheseyt hebben) Godt Almachtigh niet een boven maten vroeghen ende droghen Somer ghelonden, die de vvateren rontom den Bosch seer uyt droogde, ende de velden droghe maecten? Want de *Heere is Godt, die de zee scheldet ende drooghe maect, ende alle wateren verdroghet.* Dat is vvel ghebleecken in dese belegeringe, vvaer door sijn Excell. te beter zijn approchien totter stadt heeft connen maecten.

2. Noch heeft zijn Excell. Prins van Oraengien, door sijn kloeckheyt, (tot benouwinghe vande belegerde stadt voor- noemt,) vvel vveten haerlieder diepe vesten ende vvateren hier endae (daer sy hem hinderlijck vvaren) met te rijs laten stoppen ende vullen. Ick moet hier verhaelen, tot desen pro- pooste, dat meest remarcabel is, ende daer de Gouverneur van den Bosch *Grobbendonck* minst van droomde (ghelijck hy ront uyt bekent heeft, acnden Heere van *Hemert*, als hy uyttrock) 't vvelck was, het maecten van den *Hollandtschen Dijck*, met despaede over het verdroncken Landt, tot aen de Koye van *Grobbendonck* toe streckende, de welcke mede aen de *Bos- sche-sloot* met een stercke schans, hoornwerck, en batterije van 't beginsel vande *Bosche-sloot* streckende na *Uliemen*, en voorts met *Redouten* langs den *Dijck* tot *Enghele*, toeging; alles ghe- vvrocht over het moras, door vvel 5000 *Boeren*, met rijs, aerde, en zoden, om het vvater te vullen, een half mans lenghte diep.

Inghelijckx op den 17. *Julij* ontrent thien uyren voor den middagh, hebben de onse haere rijs-bossen van het eynde haer-lieder *Gaelderije* over de gracht van de *kleyne Schants*, ge- leydt, inghelijcks, over de gracht vande *grootte Schants*, ende alsoo preparatie ghemaect tot het mynen. Hebben oock ha- re Bief-bruggen over de gracht van de *Tanaillie* gheleyt, ende

Op den 25 en 26 Iu-
nij heeftmē begon-
nen de graften van-
de stadt *Hertogenbosch*
te vollē, met nat rijs
van bomen, saulysen
en andere materien,
dat de belegherde
met meenichte daer
weder uythaelden,
doch meer te doen
op't leste met schie-
ten, wierdt het hen
verboden. Onse fol-
daten sijn met hare
Gaelderije tot in de
stadts graften geco-
men, en de Mijnders
hebben de steenen
mueren beginnen te
brekē: en binnen de
stadts wallen haere
Mijnē gemaect, dat
een grote schrick en
verslagētheyt maec-
te, onder die vā bin-
nen. Men seght, dat
een van de Mijneurs
den eersten steē (die
hy uyt de stadsmue-
ren gebrokē hadde)
brenghende tot den
Prin. daer voor met
100, oft 200 guldēs
(als andere seggen)
vereerdt wierdt.

Tuffchen den 30 en 31 Augusti, is de Galderije aēde West zijde van 't Vuchter Bollewerck overgebracht, ende het negende bint ghestelt, vande ander Galderije aende Zuytzijde van 't voorfz Bollewerck, dat op den 24 dito was bestet. Ende des vyants *Tamilis* ingenomē zijnde, zijn de approchiē met oblijcque, linien keerende ende wendende, naerder de stadt ghemaect, dat sy quamen op de kant vāde stats Graten, aende plaetse, daer de *Dommel* in de vestvalt, de selve, bovē dryhondert voeten breet maeckende. Alwaer nietemin de onse haeren inganck ghekreghen hebben, met hare lange Gaelderije, die sy door des stadts Graft hebben overgebracht tot het Bollewerck aende sliicker zijde vande Vuchter-poort.

Q. Curtius lib 4. de rebns gestis Alexandri. Plutarchus,

daer op haere Musquettiers ghesteldt, om haere vyanden afbreucke te doen. Inghelijcks heeftmen het rijs van het eynde onser andere Gaelderije in 't *Vuchter* eynde, over de gracht gheleydt tot aen het bolwerck toe, ghelijckmen mede op den 29. *Augusti* het rijs ende plancken, van het eynde haerer Gaelderije over gheleydt heeft, tot aen des vyandts Hoornwerck: een Mijne ghemaect, ende een Treyn daer toe gheleyt zijnde, soo zijn de onse met groote couragie (nae 't springhen vande Mijne) dapper aenghevallen, welcken storm wel tot driemael toe is hervat, met veel verlies van veel volcx vanden vyandt, gelijk de borghers daer nae bekennt hebben, alwaer wy maer 30. mannen en verloren, behalven de ghequetste. Eyndelinghe, door last van sijn Excellentie is het rijs, op den vijftenden Septembris overghebracht, van het eynde onser langhe Galerije, tot aen het fundament van het Bolwerck, ende de *Mineurs* hebben begonnen een Mijne te maecten, door de steenen ofte muert:waelf voeten dick: van het Bolwerck vande stadt, vāer na seer corts gevolgt is het versoeck van die van binnen, om te parlementeren, tot mijsdinge van bloetstortinghe, ende behoudenisse van al haer leven.

In al welcke militaire fayten, de *Prince van Oraengien* hem betoont heeft den tweeden *Alexander Magnus* te zijn: want ghelijck hy de machtighe waterrijcke stadt *Tyrus* ghenaedert heeft met een scheeps-brugge (tot groote verwonderinge der belegerde) met welcke hy, het zeeewater, dat tusschen stadt en 'tlandt zijn loop hadde, bedecte en vulde; Even so heeft onsen *Prince* 't water tusschen hem ende de stadt ghelegghen, gevult, dat sijne soldaten een toeganck kregghen tot des stadsmueren, die daer verlangden de stadt in te nemen met stormen-

der

der handt, ende goeden buyt te becommen.

Het schein, menschelijcker wijze, dat *Tyrus* niet te veroveren en was, door dien tusschen de stadt ende het lant, een stercken stroom liep, en de zee daer haren cours voorby nam. Om nochtans de stadt te naerderē, heeft *Alexander* dit vooreest bedacht, dat hy de Zee-stroom soude stoppē, met het inwerpē van effsche afghēhouwen boomen, die hy liet haelen uyt den woude *Libano*: mitsgaders, liet hy brenghen groote steenen, diemen uyt *Antiquā Tyro* haelde. Al het welcke die van der

stadt bespotteden, vraghende den Macedoniers, of haer Coninck *Alexander de Groote*, grooter was, dan *Neptunus* (den godt der Zee) om dat hy bestondt de stroomen te stuytten, ende de diepten, drooghe te maecken? Twelcke werck niet succederende, naer so de Zee alles weder uytspoelde, heeft ten lesten *Alexander* menichte van schepen by een doen komē, vvaer van hy en scheeps-brugge (alst geseyt is) ghemaect heeft, reyckenle van den Oever der Zee, tot de stadt toe: over welcke hy sijn volck in *Bataille* heeft laeten trecken, die de stadt *Tyrus* net stormender handt hebben aenghefallen ende inghenomen, hoewel die vander Stadt, oock dit tweede attentat van *Alexander*, beschimpt hadden, en dachten 't was onmogelijck om over de schepen tot hen te kommen, ende haere meuren beklimmen.

Ick bidt u, wat schein den belegerden binnen 's Hertoghenbosch, belacchelijcker, dan dat onse krijgh-knechten (gelijck *Abimelechs* mannen eertijds deden, doe sy der *Edomites* oorn in-nemen souden) op haeren schouderen rijf bosn gheladen hebbende tot hare vesten quamen, en daermede chten de grachten te vullen? Iac het was voor hen te belacche-

Q. Curtius l. 4.
Num Alexander Neptuna
major est?

Alexander in Indien
de krijgh voerende,
heeft oock vele die-
pe waterē late stop-
pen, en bruggen late
slaē, om daer over te
komen met sijn Le-
gher.

Curtius lib. 8.

Iudic. 9. 48.

lacchelijcker, om dat sy de selve dickmaels in brandt schooten, ende met haecken ende rijs-bossen, daer vveder uyt trocken. Maer niet jeghenstaende al dit, vvierden haere vesten ende waeter gevult, de *Bies-bruggen* over gheleydt, dat des Princen Crijghsluyden dicht onder haere stadt ghelegen hebben, ende souden die ingenomen hebben, ten hadde gevveest, dat op der burgerije ende Paepen versoeck, een *honorabel* *Accoort* gevolgt, ende van onsen *Genadigen Prince*, vergunt vvaere ghevveest.

Crates viminea

Sijn Excell. heeft de muerē van dē Bosch wel konnē doorboorē met zijn Canons, kleyn ende grof geschut: die als metale orgelen, doch geen lieffelicke, harmonie voor den beleggheden maect en. Waer op gevolgt zijn, eenige mijnen, die de wallen in de locht gheworpen hebben.

3. De dicke vwallen ende steenen mueren des stadts vermelt, heeft oock onsen *Doorluchtighen Prince*, vvel vveten door te booren. 1. met zijn Canons, 2. en in de locht te doen springhen, met zijn Mijnen. Voor 's *Hertoghen-bosch* zijn gevveest 116. *stukken* geschuts, so heele *Cartouven*, als halve langhe veldt-stucken, kamer-stucken, draecken: behalven het gheschut dat op de pleyten lach, ende daer afghenomen wiert, ende mede ghebruyckt is ghevveest. Daer zijn alle dese *stukken* (soo op de stadt, als op de drie Forten) gheschooten, *acht-en-twintich duysent, vijf hondert ende twaelf schooten*. Daer zijn oock in de stadt vele *Granaeden* gheworpen die groote operatie deden: yder hadde ghenoech te roepen *Guarde, Guarde, wacht u, wacht u*. Een wijle tijds, eer de stadt overghegheven wierdt, wasser een Paep in het Chocvande *Cruys-broeders Klooster-kercke*, daer een beeldt van *Christus* ende van de maghet *Maria* gemaect staet, met een Bisschop van den Bosch, knielende tusschen beyden, ende met een handt vvijsende op de wonden *Christi*, met d'andere op de Borsten van de maghet *Maria*; daer by dit Latijnsch schrift staet,

Posit

*Positus in medio, quò me vertam nescio
Hinc pascor a vulnere, hinc lactor ab ubere.*

Nota.

a Dat is, staende in't midden, en weetick niet aen wien ick my keeren sal. Aen d'een zijde worde ick ghevoedet door de wonden, aen d'ander zijde worde ick gesoocht door de borsten. In den Trefues wasser een hollander, die om dē twijffelmoe dighen Bisschop te helpen, een hout-cool nam, en daer onder scheef dese woorden:

O arme sot: keert u tot God.

b *Agnoscendum est sanè nihil temerè aut fortuitò fieri. Omnia Dei consilio ac voluntate contingere Paulus manifestè asserit. Eph. 1. 11. Sic vir quidam simplici animo sagittam dirigens nihil minus cogitans quàm Achabum percuteret regem interfecit, 1 Reg. 22. 34. Si voluntatem dirigentis telum spesies, fortuitò Rex perijse videbitur: sin verò Michæ responsum, & Deum immundo spiritui mandantem (ut illius pro-*

cNota.

Sicut adversa, ita & liberatio ab adversis & à malis, Deo est tribuenda. Deus enim est omnipotens, qui liberat in brachio forti: qui mittit auxilium de celo & liberat. Psalm. 146. Psalm. 147. Psalm. 77. Psalm. 57. Psalm. 53. Psal. 14. Ierem. cap. 30. Ergo omne bonum quod tibi evenit, impendit

Ick segghe, in dese Clooster-Kercke vvasser een Paep, sittende in een Papen-ghestoelte, ende lesende in een van haere Misboecken. Devvyle hy nu in syne superstitie besich vvas, quam daer een groote Granaede, gheschooten uyt onse Mortier, ende viel juyft op den ^b Paep int ghestoelte, daer hy sat; scheurde hem sijn boeck, ende gestoelte in duysendt stucken, datmen qualijck een lidt van hem vinden konde, achterlatende alleen de vervve van sijn bloedt, die tot nu toe, aen de nuyr staet, tot een ghedachtenisse voor de naekomelinghen; ende tot een leeringhe ende erkentenisse vande *Providentie* of voorsienigheydt Gods, door welcke hy dinghen alle regeert, alsoo datter niets by ghevalle, maer van zijner handt alles toecomt. *Wie kan dan segghen, dat 't voorgaende gheschiet is, onder des Heeren bevel? Thren. 3. 37. 38. Is hy niet de Heere, die alles zulcx doet? Esa. 45. 7. Daer en valt niet een musken (datmen ninder, dan om een pennincxken, coopt) op der aerde, of 't is en wille Gods. Matth. 10. 29. 30.*

In't beschieten van de stadt, wert noch dese vreemde gheshiedenisse aengeteeckent, tot een exempel van *Gods Voorzienigheydt*, in eenen te bewaren voor een ongeluckigen schoot: *lamentlijck*, dat een van onse Musquettiers geloft hebbende, te vyandt wederom schoot de koghel juyft in de boor van den Musquet, dat een stuck van 't loot wederom het laet-gat quam: ende alsoo heeft dese soldaet door de voorsienigheydt

*hoc Deo, respiciens, cum
gratiarum actione & in-
vocatione ipsius Nominis
sanctissimi.*

Pfalm. 46. 10.

Pfalm. 76. 4.

Pfalm. 107. 13.

vers. 14.

Proverb. 23. 4.

Pfalm. 91. 3.

vers. 4.

vers. 7.

vers. 9.

vers. 10.

Pfalm. 107.

vers. 15.

heydt Gods, een dangeuse schoot geeschapeert. Ghelijck
oock binnen *Oostende* in Vlaenderen gheschiedt is, dat de vy-
ant een halve Cartouw-cogel schoot, juyst inde trompe van
een onser heele Cartouwen, dat de twee koghels te samen
staende, vier sloeghen onder de losse pulver-coorens, die niet
met de bosch-stroo op-ghedreven waeren, waer door ons
Cartouw afgingh, ende beyde de koghels weder sondt nae
den vyandt toe. Wie en sal nu niet moeten bekennen, ofte
alle dinck werdt gheregiert door des Alderhoochsten kracht
ende wijsheydt, soo dat, *Die de kriighen stuerdt in aller wereldt,*
die steurt oock de spieffen, de booghen, de waghene, de
schooten der *Canons* ende *Musquetten*, den eenen tot zijn scha-
de, ende den anderen tot behout zijns levens: want hy
is een Heere, die helpt wyt den anghst: ende woert de syne wyt de
duysternisse, ende donckerheydt. Hy is den synen, die daer wan-
delen in der duysternisse, in de schaduwe des doodts, een hulpe: synen
stock ende staf troost hen: Hy verlost synen kinderen van den
strick des jaghers. Hy bedeckte met synen vederen, ende haer
ren toeverficht is onder synen vleugelen: Zijne vvaerheydt is
Scherm ende Schildt. Wanneer duysendt vallen aen harer zijde,
en thien duysent tot harer rechterhant, so en sal het doch haer nie-
treffen: want de Heere is haer toeverficht, de Hoochste is haer toe-
vlucht. Haer en sal gheen quaet wedervaeren, ende gheen plaghe
sal tot harer hutten ghenaecken, ende die sulcke weldaedt God
vvedervaeren, die sullen den Heere dancken voor syne goeder
tierentheydt, ende voor syne wonderen, die hy aen den mensche-
kinderen doet.

Ende niet alleenelijck, heeft de Prince met zijn gheschut e-
mueren van 's Hertoghenbosch kunnen breecken, maer ooc
ha

hare aerde *vallen* in de locht doen springen, door verscheyden aenghesteecken *Mijnen*, die wel geluckten. Op den 11, Septembris 1629. op dijnghsdach des morgens vroegh, de *Mijne* van sijn Excellentie springende, nam goedt effect, ende wierp op vele aerde, steenen, sparren ende stof in de lucht, ende maecte een *Bresse*, daer op men gemackelijck klimmen konde. D'onse zijn daer op, met haere Musquettiers aenghevallen, ende gaven vyer in't aengesicht van den vyandt, oock schooten de Musquettiers, van alle guarden ende flancqueringhen: het Canon en de stucken donderden van alle Batterien, twelck den vyandt soo verbaest maecte, dat hy retireerde van het *Bolwerck* over de *Trenche*, daer het afgesneden was, langhs de borstweeringhe nae de *Vuchter Poorte* toe. Dit gedaen zijnde, bleef ons volck staen op de *Bresse*, in het *Bolwerck*, tot dat sy al haer bandelieren gheloft hadden. Maer sijn Excellentie, soo wel *barmhertich* als *vailant*, te voren last ende order ghegheven hebbende, dat soo de vyandt hem soude *retireren*, soude ons volck alsdan haer oock *retireren* in haere *Gaelderije*, tot naerder last; soo is dese order ghevolght. De vyandt siende dat ons volck, van't bolwerck afgegaen waren, quam hy weder daer op, ende heeft in de *bresse*, een kleyne *borstweeringhe* met aerde ende rijs, tot zijne defensie opgheworpen: maer onse twee halve *Cartouwen*, die aen het rechter eynde van onse *Gaelderije* laghen, speelden ende bonfden daer op soo dapperlijck, dat haer aerde ende rijs in de lucht vloghen: de hoofden van haere piecken, die achter stonden tot defensie van haer vverck-lieden, affcherende. Twelck causeerde een schrickelijcke alarm in *stadt*, alsoo dat de klokken luyden: de vrouwen seer ontsteldt ende verflaeghen, met den

Wat de *Mijnen* aengaet: Sijn Excell. tusschen den 9 ende 10 Septembris, inden morgenstont, nae de *Mijne* rijdēde heeftse doen springen ende wel ghelucte, ende sprongh tot aen de *Vuchter-poort*. De *Engelschen* hadden de wacht, die daer op aenvielen (onder het commandemēt van Sr. *Henrij Harbout*) met groote couragie, en sloegen den vyandt uyt 't bolwerck, dese *retirerē*, dat sy hare *halve mane* mostē verlaten. De vyandt keerde ons volc met den eersten mannelijck af, dan de onse weder aenvallende met eē loofē alarm, en de vyandt met al zijn macht daer op weder aenvallende, soo retireerde ons volc vry wat te rugge, so dat den vyant geabuseert was, menende dat syt al gewonnen hadden. Waer op onse tweede *Mijne* gesprongen is, die armen en beene inde locht wierp: waer op de onse weder aenvallende, sloegēse met geweld wt de voorsēde *halve Mane*, ende de onse cregen alle de wercken, voor de *Vuchter-poort* in; dat de onse voor den drie uren

daer inne begonften te wercken, op dat die vande stadt, niet van achteren daerin fouden schieten. De onse, vielen ooc terfont aen het *muzeren* in het steenen *Bollewerck*, alwaer op den *11 Septembris*, smorgens vroegh onse *Mijne* (gelick als op eē ander plaetse gheseght is) gespongen is. Jerem. 50. 15. vers. 29.

2 Reg. 3. 19.

Iosua 6. 20.

Nahum 2. 6.

kinderen schreydē; de burgerije eñ de Papien, in grooten getale, liepen totten Gouverneur, segghende: *dat het: aut nunc, aut nunquam tijdt was, te luysteren na een bequaem honorabel Accoort, tot de behoudenisse van haer goedt ende leven.* Hoe vvel machmen nu seggen, met den Propheet Ieremia: *Fuychet over haer om ende omme: sy moet haer opheven: haere fundamenten zijn gevallen, haer mueren zijn afghebroocken: want dat is des Heeren vraccke: Als sy ghedaen heeft, soo is haer weder gedaen, want sy heeft hoochmoedich gbehandelt teghen den Heere, den Heyligen in Israel.*

Wat helpen (seght my nu eens) de stercke Mueren ende dicke Wallen, wanneer de sonden der inghesetenen, vraccke roepen? wat kunnen alle vasticheden teghen houden, al Godt spreeckt: *Gaet, ghy sult alle vaste steden slaen, ende al wyt ghelesenen steden gheve ick in uwe handt? 2 Reg. 3. 19?* Doe *Josua* maer en liet blasen, om ende omme de stadt *Fericho*, een gheklanck der basuynen, daer by de *Arcke des Verbonds* lie draeghen, ende dat Volck een groot velt-geschrey maecte, soo vielen de mueren des stadts omme, ende het volck Godt clam in de stadt, *Josua. 6. 20.*

De stadt *Ninive* hadde hooghe mueren, ende waren hondert voeten hoogh, daer toe dick ende breedt, soo dat daer op drie wagheneven neven een ander rijden konden: Het Conincklijcke Slot ofte Huys, was noch stercker: Maer doe Godt de *Chaldeen*, tot hare verderve, gesondē hadde tegen de *Affyriens*, wat heeft haer stadt ende Palleys connen tegen houden? *De poorten zijn den vyanden gheopent: Ende bet Palleys is t'onder gegaen.* De Propheet *Nahum* gebruyckt daer een woordeken dat beteeckent, *van sich selfs invallen*, om te kennen te gheve

VAN 'SHERTOGHENBOSCH.

dat voor des Heeren toorn ende *vraeck-sneert*, de sterckte
muerē, daer op de vyanden verlaten, haest begeben, en minder
voor Godt zijn, als de jonge brullende Leeuw aende wijnber-
gen te *Timmath*, welcken *Samson* *verscheurde*, *gelijck als men een* Iaai
bockken van malkanderen scheurdt: ofte, als de twee nieuwe
stricken, daermede de Philisteen hem bonden, *die voor hem* vers. 14.
waeren als draeden: ofte als de seven Seelen van de versche ba-
sten, die niet verdorret en waren, welcke *Samson* *brack als men* Judic. 16.
een vlassen snoer breeckt.

Isset niet mede gheschiedt door des Heeren beschickinge,
dat *Benhadad* den Coninck van Syrien, die soo seer hem
verliet op zijn volck ende steden, niet alleenelijck (in een
veldt-slach) *afgeslaghen en zijn, honderdt duysent voetvolcks op* I Reg. 20 29.
enen dagh: maer doe hy, met den overgeblevene gevloedē was
na de *stadt Aphek*, dat oock de stadts-muer op de overghe-
levenen ghevalen is, ende doode de twintich duysent man-
nen? ende *Benhadad vluchtete in de stadt, van d'een kamer in* Iofu. 6. 20.
de andere.

Also heeft God, ten desen onsen tyde, door onsen kloeck-
noedighen *Josua*, den Prince van *Oraengien*, de meuren van
Hertoghenbosch wel weten, neder te doen vallen. Isset niet
gheschiedt, extraordinaerlijck sonder middel, 'tis ordinaer-
lijck, door middel vande *Canons* ende het *Boscruyt* geschiet, Boscruyt is eerst gevonden
anno Christi 1380, was een
Munninck, die ghewest
was Bertholdus Schenck
Boscruyt is eē bo-
kruyt, dat for-
barmherticheit
te aenlien der
nen, menschen
bringhe.
maer mede soo groote breede wyde *breffen* ghemaect wier-
den, op de drie quartierē vande *stadt*, dat 20 soldaten in haer
belid, ende (op andere plaetsen) met 21 wagens seffens, daer
in konden marcheren ende rijden. Waer door oock so groo-
tē schrick, over alle de Burghers ghekomen is, dat sy *van de* Iofu. 6. 20.
de kamer (met Benhadad) vlooden in de andere kamer; Andere
haer

Baruth, 6. 67.

Nero Keyser van Roemen.

Esa. 2. 20.

verf. 19.

verf. 21.

Luc. 23. 30.

4.
Zijn Excellentie, trium-
pheert, voor 's Hertog-
henbosch in tegenwil-
ende spijt, van den
grootē macht zyner
vyanden, die daer
quamen, om de be-
legerde stad te ont-
setten, en op welke
macht, de belegerde
so teer getrotste en
ghehoopt hadden,
doch te vergheefs.

*Hesperio dum Sylva-
Ducis sub rege manens,
Tu thronus, heu! satana nil
nisi magnus eras. Facta
sub auspiciis Procerum,
nunc Principis alti Syl-
va, sacer Domini, tu thro-
nus esse velis. Joh. 10. 10.*

haer in diepe kelders verstaecten, als de onvernustighe ghedier-
ten, die in eenen kuyl loopen, ende hen selven aldaer bewaren, ende in
hollen ende diepe kuylen haer verberghen. Sy verberghden hen
als Nero, in de hollen der aerde: doch dese, om niet te hooren,
het gerommel ende gheluyt van den donder, ghene om niet
te hooren, tvreeselijck ghetier vande *Canons*. Hoewel dese
veel beter souden ghedaen hebben, hadden sy in plaetse van
haer selven te versteecken, haere silveren ende gulden, ende hout-
goden (die sy haer selven hadden laten maecken om aen te bidden) in
de hollen der molten ende vledermuysen, wechgheworpen: By wel-
ke afgoden, soo sy noch opstinaetelijck willen blyven, ende
die aenhangen, wat isser te verwachten, dan dat sy wenschen
sullen te gaen, in der aerden kloven, in de steen-reeten, ende rot-
kloven, te kruypen voor de vreesse des Heeren, ende voor sijne heer-
lijcke Majestejt, vanmeer by hem opmaecken sal te verschric-
ken de aerde. Ende dat sy dan sullen roepen: Heuvelē bedeckt ons

4. Oock heeft Godt Almachtich, onsen Prince van Oran-
gien, in dese veroveringhe der stad 's Hertoghenbosch soo ghe-
zeghent, dat hy in spijt ende aensien vande groote macht van
den Coninck van Spaengien, ende de Keyserse Troupen, de ver-
melde stad vermeestert heeft, ende doen kommen onder de
macht der Hoogh: Mo: Staeten Generael, dat sy nu een Staeten
Bosch, ende een Princen-Bosch mach ghenamēt worden.

Want laet ons eens alhier verhalen, hoe het afgheloopt
is (Godt salmen daer van de eere alleen gheven) met die twee
Machtighe Potentaten, die met hare heyrkrachten ende groo-
te Legers op dit Landt zijn aengekomen, als een die komt, te
dooden ende te verderven. Sy sijn gecomé om de stad 's Hertog-
henbosch te ontfetten: en dat onder het commandement vande

1. Graeff Hendrick vanden Berge, Veldt-Overste van des Conincks Legher, in Neerlandt.
2. Ende Graef Monte Cuculi, Commandeur der Keyserfche Armaede in dese Landen.
3. Welcken beyde, Godt Almachtich, met schrick gheslaghen, ende haer voornemen te schande ghemaect heeft.

1. Graef Heyndrick vanden Berghe, heeft onsen Prince, dese eere moeten gheven (als hy met zynen machtigen heyrleger aenquam om de stadt te ontsetten) dat hy aen zijne Capitanos seyde, ende schreef aen d'Infante Hertoginne van Brabant, geen middel te zien, oft te weten, om de stadt te ontsetten, die soo sterck aen allen canten vanden Prince was beset, soo dat hy aen eenē sijnen getrousten Vrient, stillekens inde camer, daer hy was, seyde: *Ick ben ten ongeluckighen tijde nu een Velt-Overste geworden: ick wenschte dat ick die nu niet en ware. Want hy ziende, dat hy op des Princes van Oraengien Leger, niets conde attenteren ofte meer doen, als hy ghedaen hadde, soo schreef hy een brief, uyt Boxtel den 16. Julij ghedateert 1629. aenden Heere Grobbendonck Gouverneur der selver stede, daermede hy ghelijckmen seght) adieu nemende, seyde:*

MYN HEERE. Siende dat het onmoghelijck is den vyandt in sijne overcken te overweldighen, met het volck dat ick yder handt hebbe, om dat hy sonderlinghe ende boven gewoonte, vast versterckt leyt: Soo vinde ick goet ende gheraden, van hier op te reecken, ende my te voeghen by het Keyfers volck, die nu atreede
in wa-

I.

Graef Henderick vanden Berge, op allerley manieren gefocht hebbende, des Princen van Oraengien Leger door te booren, ende niet effectueerende, maer bemerkende dat zijn Excell. wel beschanft lagh, ende wel ghemoet was, ende derhalven weynigh ofte niet, op hem uytrichten en konde. soo heeft hy een brief geschreven, inde Fransche spraecke, ende ghesonden aenden Gouverneur inder stadt. Onderweeghen van onse Soldaten geintercipieert oft afgenomen, is ghebracht inde handē van onse Doorluchtigen Prince van Oraengien. Brief van Graef Heynderick van den Bergh, aenden Heere van Grobbendonck, Gouverneur van 's Hertogebosch.

in wapenen zijn, ende in groote meenighte nae Wesel trecken, soo Ruyterije als Voetvolck, hopende so een merckelijck stuck voort te nemen, dat den vyandt sal ghedwonghen wesen met ons te slaen, ende dat Godt ons in dat gheval de overwinninghe sal doen behouden, ende de stadt daer mede sal komen ontset te worden, mits dat ghy de selve noch voor eenen tijt kont houden: 't Welck ick u mit desen wel hebbe willen bekent maecken; biddende, soo vvanneer ghy desen sult ontfanghen hebben, dat ghy dan terstont in den nacht, een groot vier op den troon van Sint Ians Kercke vvalt maecken, het selve dickmaels beweghende ende roerende, ende des anderen daeghs eenen grooten roock op den selven toorn, waer uyt ick sal bekennen, dat desen Brief u behandicht is; en vvanneer dese Bode wederom met antwoorde sal vvertrecken, sult ghy den volghenden nacht, het selvighe teecken met vvier gheven, ende des daeghs vvederom met roock, eenen langhen tijt. Ondertusschen blyve ick,

M Y N H E E R E,

v seer toeghedaen ende vvertrout vrient,
Henrick, Grave van den Bergh.

vyt den Legher van Boxtel den 16 Julij 1629.

Het opschrift was:

Mijn Heer, mijn Heere, den Baron van Grobbendoncq, Ridder van de Ordre van Sint Iacob, Colonel van een Regiment Wapen, Gouverneur van 's Hertoghenbosch.

Maer desen Brief is ghevallen in handen van sijn Excellentie, die de selve, daer naer, gesonden heeft aen de Heeren Staten Generae

Israël der vereenighde Nederlantsche Provintien, met sijn advijs, wat ordre men teghen des vyants dessein soude hebben te stellen, om 't selve vruchteloos te maeckē, ende de Prince heeft oock ordre ghegheven om den vyant te volgen met soo veele volcx als hy uyt sijnen Leger soude moghen missen, ende de belegeringhe voor 's Hertoghenbosch te continueren ende vorderen.

Naer het overgaen van de stad 's Hertoghenbosch, is dit afscheydt, ende adieu des Graven van den Berghe (alhoewel zijn ghedaen devoir) niet vvel afghenomen, van den Coninck ende Raedt van Spaengien: alsoo dat hy niet alleenelijck (soomen seyde) quaelijck ten Hove stont, maer seer ghediffameert wierdt; ende wordt alnoch in Brabant, over zijn Tocht in den jaere 1629 ghediffameert; Daerom hy oock (soomen verstaet) een *Apologia* ofte verdedinghe (met alle de brieven van synen last, ende commissie van d' Infante gehad) sal laten uytgaen.

2. Wat belanght den Graeff Ernst, Cuculi de Monte, met zijn onmenschelijcke wreede Crauwæten, en de Keyserliche Troupen die daer afgekomen waeren, als een stroom der bercke vwateren, die alles souden inbreecken, ende overloopen: heeft hem mede door schrick uyt de Veluwe begheven, met al sijn volck, ende de stad Amersfoort, die hy te voren inghenomen hadde, op den 14. Augusti 1629, verlaeten. Desen schrick ontstont voornamentlijck daer uyt, om dat der Hoogh: Mog: Heeren Staeten volck, met een enterprijs de stad Wesel, op den 19 Augusti verover, ende onversiens inghenomen hadden. Oock haesteden sy haer te meer, om dat de H. Prince voor 's Hertoghenbosch ligghende, van daer uyt synen Legher

*Sic confundantur & per-
eant omnes inimici tui, Je-
hova; At qui te diligunt,
corroborentur.*
Judic. 5. vers. 31.

2.
Keyfers Velt-Over-
ste Monte Cuculi, ver-
treckt oock uyt de
Veluwe met groote
verbaestheyd.
Esa. 28. 2.
Siet fol. 24. 104.
Van 't innemen der
stadt Amersfort. De
welcke stad gelijk
sy door al te groote
vreesse ende verfla-
gentheyd der Borge-
ren wiert verloren:
alsoo hebben de vy-
anden, door vreesse
ende groote verfla-
gentheyd. Amersfort
weder verlaeten.

f

eenighe

Siet hier van onse
Dancksegginge over het
innemen van Wesel
fol. 11. fol. 127.

Matth. 5. 44.

Math. 7. 10.

Pfalm. 18. 43.

2. Paral. 20. 15.

vers. 17.

vers. 27.

vers. 29.

vers. 21.

Pfalm. 46. 8.

eenighe Troupen, (sommige seggen 12 duysendt man sterck) onder 'tbeleydt van den Graef Ernst van Nassouw, derwaerts opghesonden hadde. Welckers komste de vyandt verne- mende, ende dat hy al tot Zutphen ghekommen was, heeft niet langer dorven huys houden, maer hem in der haest we- der over den Rhijn, met alle de syne, begheven: achterlatende in sijne stercke schantsen (die hy in de *Veluwe* ghemaect had- de) bier ende broodt, veel schoppen ende spaen, met andere ammonitie, oock eenige Meulens, met drie stucken geschuts, brouw-ketels ende back-ovens, midtsgaeders veel van hare krancken ende siecken, soo vrouwen als mannen: al welleke hoewel sy van de onse, nae den aerdt der Christelijcker me- dedooghentheydt, ende den reghel Christi: *Doet wel den ge- nen die u haten*, versorgt wierden, ende onder eenige logien ende schueren van sparren, ende borderen opgheworpen, ge- logeert waeren, nochtans als het *slijck der aerde*, ende het *dreck op der straeten*, zijn zy wech gheruymt door den doodt, ende vertreden ghevorden. *Die godtloosen heeft Godt wytgheroeyt*, ende (als ten tiide *Josaphats* des Conincx in Iuda) heeft Godt voor onster selver tijt ghestreden, ende niet wy: daer d'onse stille stonden, *hebben sy ghesien den heyl des Heeren*, die met hen- lieden was: Ende, want de Heere ons een *vreughde* ghegheven hadde, aen onsen *vyanden*, soo isser de *vreesse* Godts ghekommen over ide andere Krijchs-Troupen in den lande, doe sy hoorden dat de Heere teghen de *vyanden* van syne Kercke, ghekrijcht hadde: *Dancket den Heere*, *vant zijn barmhertigheydt duert eeuwichlijck*. Want de Heere Zebaoth is met ons, de Godt Ia- cobs is onse beschuttinghe. Sela.

Comt hervvaerdt ende siet de wercken des Heeren, die
op aerden

op aerden sulck verstooren heeft aengerichtet. Die de krijghen
 stuert in aller wereltd, de booghen breeckt, spiessen ontvree
 slaet, ende vvaghnenen met vyere verbrandt: Weest stille, en-
 de bekendt dat hy Godt is: Hy vvil eere inleggen onder den
 vyanden: Hy vvil eere inlegghen op aerden. De Heere Ze-
 baath is met ons, de Godt Jacobs is onse beschuttinghe.
 Sela. Godt staet op, dat zijn vyanden verstroyt worden, ende
 die hem haten, voor hem vlieden. Hy verdriyft se, ghelijck den roock
 verdreven wort: als het was versmeltet vanden vyere, so moeten
 omkommen de godtloosen voor Godt. De rechtveerdighe daer-
 teghen moeten hen verheughen, ende vrolijck zijn voor Godt,
 ende van herten hen verblijden. Singhet Godt, lof-singhet sij-
 nen Naeme.

verf. 9.

verf. 10.

Psalm. 76. 4.

Psalm. 46.

verf. 11.

verf. 12.

Psalm. 68. 1.

verf. 2.

verf. 3.

verf. 4.

verf. 5.

3. Alle dese vermelde Velt-Oversten met hare Troupen,
 lieten hen voorstaen, dat, doen sy quamen, om ons uyt onse er-
 ve te stooten, sy souden alleenelijck met menschen te doen heb-
 ben; maer den uytganck vande saecke, heeft het anders ghe-
 eert, want sy haer teghens den Ghesalsden des Heeren te velde
 gheleghen hadden, ende teghens Godt beraet slaeght, daeromme
 heeft Godt verflaghen in 't herte, ende (ghelijck eertijts die
 doecke Romeynsche Soldaten den wachters by den grave
 Christi, den moet benomen wiert, dat sy, door schrick, als
 looden ter aerde vielen) alsoo heeft Godt Almachtigh, dese
 vyandische Troupen (gheloost sy de Heere daegelijcx) den moet
 nede benomen, en met verlagene herte door gesonden, ver-
 e uyt onsen lande, dat sy ghewaer geworden zijn: Dat der
 halcken-raeden teghen den Heere, te vergeefs vat dencken ende
 nemen.

2. Chron. 20. 11.

Psalm. 2. 1.

Nah. 1. 12.

Matth. 28. 4.

Den vyanden slaet

Godt met schrick en

vreesse, datte vliede

daer niemant hen en

jaeght.

Psalm. 68. 20.

Nahum. 1. 9. 11.

Wanneer de Heere Godt wil seghenen, ende toonen dat

Pfalms. 18. 40.

Pfalms. 118. 12.

Iudic. 7.

1. Sam. 14.

1. Machab. 3.

Pfalms. 118. 18.

Pfalms. 44. 5.

Pfalms. 60. 14.

1. Sam. 17.

2. Sam. 21.

Exod. 15. 2. 3.

Levit. 26. 24.

Pfalms. 76. 6.

Levit. 26. 14.

hy met zijn volck strijdt teghen hare, ende sijne vyanden, soo wapent hysse met stercke ende met goeden moet, dat sy hare vyanden onder hen overpen, ende dat sy die selve in sijnen name verhouwen.

Een sulcken moet heeft Godt *Gedeon*, ende sijnen dry hondert mannen ghegheven, die dat groote heyrleger der Midianiteren dorfden aengrijpen. Ende *Ionathas* van Godt ghesterct met cloecken moede, dorfde met zijn wapendraegher, dat legher der Philisteen aenvallen: Ghelijck mede *Iudas Machabeus*, bestaen heeft met eenen cleynen hoop volcx, in de groote heyrlegers der Heydenē, zijne vyanden, te vallen. Also canmen met Godt sijn vyanden dempen; ende met Godt den vyanden t' onder treden.

Heeft niet *David*, een wachter der schapen sijns Vaders, den grooten *Goliad* (een wel gheoeffent man inden krijgh) verflaghen, daertoe gebruyckende maer een slingher ende een steen. Sijn oock de vier groote Reusen, van welckmen leeft in de tweede boeck Samuelis, door de handt *Davids* ende sijner knechten, niet ter neder ghevelt? De rechte krijghsman is Godt, die met sijne stercke rechterhandt, zijn volck can helpen; daer en-teghen de wederpartijders can storten, met cleyne middelen.

Want, wanneer Godt wil straffen, ende een volck teghen wandelen, soo beneemt hy den krijghers, ende zijne wederpartijders, haren moet, dat sy de handen laten sincken, ende ther te valt inde schoenen, dat sy beven als de bladeren aende boommen, door den winde, ende vlieden daerse niemant en jaeght.

Daermede wort Gods volck ghedreyght, op aldien sy Godt niet hooren, ende zijne gheboden niet houden en willen.

len, namentlijk: dat hyse een *veeck* vertzaecht herte maken
vil, in harer vyanden landt, dat se een ruyschende bladt jaghen sal,
 ende sullen daer voor vlieden, al jaeghde se een sweert, ende vallen, *vers. 36.*
 daer se niemant en jaeght. Also seght mede Ieremias de Propheet, *Ierem. 50.*
 dat Godt den Coninck te Babel met verschricken te huys wil
 besoecken, ende wanneer de Coninck 't gheruchte vande *vers. 42.*
 comste zijner vyanden slechts hooren sal; soo sullen hem de *vers. 43.*
 vyanden ont sincken, hem sal soo anghst ende banghe worden, als eener
 vrouwen in kindts nooden: want, wanneer de Heere hem hooren
 laet, soo moeten de vyanden alsoo verstaeghen: *Psaln. 46. 7.*
Jae de Helden
dorven dan niet te velde trecken, maer moeten inde sterote blyven:
haere sterckheydt is uyte, ende zijn wijven gheworden; Wat wil
 Godt segghen, als hy seght dat de mannen sullen *vyven wor-*
den? Naementlijk: wanneer Godt dat mans herte uyt den
 stercken ende onvertsaechden Crijchfluyden neemt, soo is
 enckel vreesse by hen, ende sy zijn maer als *wrouwen in kindts*
nooden, ende legghen haere handen op haeren heupen, ende alle aen-
ghesichten zijn bleeck door schrick ende angst, dat sy vlieden moe-
ten ofte daer henen vallen, voordien sweerde, diese nae-trec-
ken ende vervolghen: Al-hoe-wel de vyanden, als doornen, die
door malkanderen vassen, te samen rotten, soo moeten sy ver-
eert worden als stroo. *Nah. 1. 10*

Hebben wy daer van niet Exempels ghenoech, inde
 Spaensche ende Keyfersche Troupen, die daer uytghetrocken wa-
 ren om 's Hertoghenbosch te ontsetten, om ons landt in te ne-
 men? Sy zijn ghekommen als leeuwen, wel ghemoet, maer
 y sijn wederghekeert, den wegh die sy ghekommen wa-
 en, als haesen volschrick ende beven, heeft se de Heere we-
 ler te Lande uyt doen gaen; *Het licht Israels is hen een wyer*

Esa 10.17.

Esa. 33. 11. 12.

*Hertogenbosch heeft
sijn poorten moeten
openē voor de Prince
van Oraengien, hoewel
dat de selve te voren
alle man schein een
onmogelijke saec-
ke te zijn, die nim-
mermeer soude ge-
schieden.

1. Machab. 5. 51.

Iosephus.

gheweest, ende zijn Heylighe als een vlamme, die, die doornen ende distelen aenghsteecken ende verteert heeft. Met stroo vvaeren sy soo swangher, stoppelen hebben sy ghebaert, vyer heeft haeren moedt verteert, ende vvilse noch meer verbranden, ghelijck als men afghewouwen doornen met vyer aensteekt.

§. Waer op ten lesten gevolght is, dat de belegherde van Hertogenbosch, haere poorten hebben moeten openen, aen de Prince van Orangien, dat sijne Crijchsluyden daer binnen sijn ghetrocken, op den 17. Septembris 1629. want ten selven voornoemden dage, is tot Sint Jans Poorte ingemarcheert, de garde vanden Doorluchtighen Prince van Orangien; Item de Compagnie van den Heer van Beverveert; als mede vanden Heere Wijts, met noch eenighe andere Compagnien. Insgelijcks is in de Schantsche vande Petteler, het Princē volck ghetrocken. Sijn Excellentie is ter stadt inghetrocken, over de Gaelderije, langhs de bresse die hy ghemaect hadde. Wast een groote eere voor Alexander de Groote, dat eenighe, haere stadts meuren voor hem afghebroocken hebben, ende alsoo hem binnen haere steden ontfanghen, ende erkent hebben voor haeren Heere, dien sy willichlijck dienen wilden, hoe veel grootere eere ist dan, voor onsen Prince, die syner vyanden meuren selfs door zijn militaire kloeckheydt, soo seer gebroocken ende ter neder ghevelt heeft, dat hy hem selven eenen door-ganck ghegheven heeft? Judas Machabeus be- toonde hem wel te sijn, een onvertsaechden Heldt, doe hy over des stadts Ephron meuren, ende door de bressen hem een inganck maecte in de stadt, maer 'tvas een bloedighen inganck, ende hy tooch over de doode lichaemen daer binnen: Ge- lijk mede des Romeynschen Vorsts Titi (des Keyser Vespasian

fiani Soons) soldaten gekomen zijn, binnen *Ierusalem*, over des stadts graven, die de Ioden zelfs, met hare doode lichame (van de peste en honger gestorven) gevult hadde. Sijn *Excell.* is niet over de doode lichaemen, maer over *de aerden kluyten*, van de ghebroocken bressen der stad, niet met *bloed-stortinghe*, maer met een vredich barmhertich goet accoordt (dat hy den burghers, *als een goedertieren Prince* vergunt hadde) daerin ghe-tooghen.

Wanneer een stad rijp ter straffe is, och! de Heere kan haest een verwecken, die haer dwinghe de poorten te openen. Samsen heeft tot *Gaza*, beyde de Poorten wyt den grendelen ghenomen, ende hy heeft se op zijn schouderen ghenomen, ende bedraeghen op de hoochte des berghs, voor *Hebron*; Alsoo kan Godt noch huydendaeghs een *Samsen* senden, wanneer hy voor heeft een landt te straffen, die de poorten des landts opene, ende de poorten aen der steden. Heeft sulcks niet moeten doen, de machtighe stad *Ninve*, die haer vyanden de poorten aen den vateren, mede de poorten des landts, heeft moeten openen?

Judic. 16. 3.

Nah. 3. 13.

Nah. 2. 6.

De Propheet *Esaïas* aenwijsende, hoe groote Victorien Godt geven sal den Coninck *Cyrus*, tot straffe van de *Babyloniers*, ende oplossinghe van de ghevanghene Ioden te *Babel*, soo seght hy: Dat Godt synen ghesalfden, den *Cores*, by der hande grypen sal, dat hy den *Heydenen* voor hem onderwerpe, ende den Coninghen het sweerd afsorde, op dat voor hem de deuren beopent worden, ende de poorten niet gesloten en blyven. Hy wil voor hem henen gaen, ende de heuvelen effen maecken: ende wil de metaelen deuren te morsel slaen, en de yseren grendelen in stucken breecken. Ende wil hem gheven de heymelijcke schatten, ende de

ver-

a Van een sodanige
kennisse Gods in Cy-
ro wert alhier ghe-
sproocken, alffer can
wesen in een Hey-
den: Te weten, dat
hy weete, datter een
Godt is, ende kenne,
dat door hē de Co-
ninghen regheeren,
daer van wy een ex-
empel hebben, in
2. Chron. 36.23.
Esra. 1.2:
Iosephus lib. 7.
cap. 10.

verborghen kleynodien, dat hy^a bekennen sal, dat de Heere de Godt
Israels, hem by zijuen Name gheroepen heeft; Esai. 45. 1. 2. 3.

De Propheet David, de hulpe Godts, in de verlossinghe
vande sijne, beschrijvende, seght mede: dat de Heere een Godt
is, die in stucken breekt metalen deuren, ende slaet ontwee yseren
grendelen. Psalm. 107. 16.

Inde stadt Ierusalem, voor den tijdt harer leste belegeringe,
de hooghe sware metalen deuren aenden Tempel, zijn van
sels opengegaen, die nochtans soo swaer waren, datse twint-
tigh mannen nauwelijck konden openen ofte sluyten: De
welcke noch met stercke slooten ende banden wel bewaert
ware, ende met groote ende lange grendels, van boven neder-
waerts in eenen dorpel, van eenen gheweldighen steen, be-
schooten waren: niet tegenstaende soo groote vastigheyt, zijn
des Tempels deuren van sels opengegaen; tot een voorteeck
(buyten twijffel) dat zy den Romeynen hare stadtpoorten in
corten souden moeten opendoen.

Act. 12. 6.

vers. 10.

Ten tijde Herodis (die d' Apostel Petrum in ghevanghenisse
hadde laten werpen) is niet den Enghel des Heeren gecomen
tot Petrum, inde ghevanghenisse, daer Petrus gebonden lagh
met twee ketenen, tusschen twee krijghsknechten? De Enge-
met hem uytgaende, ende door de eerste ende tweede wacht
te ghegaen zijnde, soo quamen sy aen de yseren Poorte, die totte
stadt leyt, de welcke hem van sels gheopent wert. Ende sy uytghe-
gaen zijnde, ginghen een strate voort: ende terstont scheidde de En-
gel van hem.

Al dese gheschiedenissen sijn wonderbaerlijck; Maer ten
desen onse tijde, hebben wy oock niet Godts groote won-
derheden? Wat scheen voor velen, de veroveringhe van d'
stac

Stadt 's Hertoghenbosch? Ia dat hare poorten voor onsen Prince
 souden gheopent werden, docht alle man onmoghelijk te
 zijn, ende soo onmoghelijk, als of yemant sich vermeten
 hadde, de *metale poorten van Gaza* te kunnen draeghen, op ee- Iudic. 16. 3.
 nen hooghen bergh. Vele luyden lieten hun duncken, dat
 onse Princen met syne belegeringhe niets soude effectueren
 ofte te wege brenghen: want het schein hun wederom, soo
 onmogelijk, al of yemandt de hooghe, verhevene, vast ghe-
 sloten deuren aen den Tempel te Ierusalem, met eene handt
 hadde willen openen; Meynden oock niet het meeste deel der
 menschen in desen Lande, oock onse vyanden (selfs buyten,
 ende binnen den Lande) dat, doe zijn *Princelycke Excellentie*,
 de belegheringhe voor 's Hertoghenbosch aenvingh, sulcks te
 wesen een seer vermetelachtighe daedt; ende gheen minder,
 dan al of yemandt, een ghevangen man, beset met drie wach-
 ten, bewaerdt tusschen Crijchsluyden, besloten met ketenen
 aen handen ende voeten, in een karcker, daer toe met ysere
 deure toe bebollewerckt, woude gaen verlossen, sonder eeni-
 ghe wapenen ende hulpe, by hem te hebben? Dan noch, wy
 hoorent nu met onsen ooren, ende sient met onsen ooghen,
 dat al'tgunt onmoghelijk was by den menschen, dattet by
 Godt moghelijk geweest is, by den welcken *gheen dinck on-* Gen. 18. 14.
moghelijk en kan sijn, ende daerom heeft hy onsen Doorluch-
 tighen Prince *van Oraengien*, kloeckheydt ende wijsheydt ge-
 geven, om de Stadt 's Hertoghenbosch, sterck te beleggen: Hy heeft
syn handen leeren strijden, ende syne wuysten leeren krijghen, dat Psalms 144. 1.
 hy syne vyanden onder hem gebracht heeft. Hy heeft hem vers. 2.
 oegherust ten strijde met sterckten, ende *onder hem ghewor-* Psalms 18. 40.
en, die teghen hem haer setteden; Met Godt heeft hy *over de mue-* vers. 41.

verf. 30.

Eſai. 22. 22.

Eſai. 45. 2.

Pſalm 118. 19.

verf. 20.

verf. 21.

3.
 's Hertoghenboſch
 wort by a. coort o-
 verghegeven aen de
 Ho: Mo: Heeren Sta-
 ren, ende den Prin-
 ce van Oraengien.

Van deſe jalouſie is
 geſproken fol. 52.

ren van 's Hertoghenboſch kormen ſpringhen. Want de Heere, die daer ſluit ende opent, heeft hem overwinninghe ghegeven, ende heeft gemaect dat voor hem de deuren ſijn gheopent geworden, ende de poorten niet gheſlooten en zijn ghebleven. Dies alle vroomme Chriſtenen haer moghen verblyden, ende nu ter tijt ſegghen: Doet open de poorten der gherechticheyt, op dat de vrome daer in moghen gaen, ende den Heere dancken. Hy heeft ons geopent de poorten van 's Hertoghenboſch: Opent nu aen den huyle des Heeren de poorten, dat de rechtveerdighe daer inne gaen, ende ſegghen: Wy dancken u Heere, dat ghy ons gheholpen hebt.

3. Maer laet ons nu beſien, hoe ende in wat manieren, oft op hoedanigen voet, 's Hertoghenboſch hare poorten aen onſen Prince geopent heeft. De belegerde haer van binnen benouvvt vindende, aen alle zijden; Ende fiende dat alle hope daermede ſy op't onſet verwacht hadden, geheel afgheſneden ende benomen was: oock bemeckende, dat ſy te vergeefs fouden trachten, langer tegenweer te bieden, nademael het den ſoldaetē, aen boſcruydt grootelijcks mancqueerde en gebrack. Daer by de jalouſie ende oneenicheydt, tuſſchen den borghers ende den Gouverneur daegelijckx meer ende meer vermeerderde, ſo begonmen te roepen om een goet Accoort te maecten, met den Prince van Oraengien. De Gouverneur Grobbendoncq ende de Magiſtraet liet de borgerije by een kormen, ende heeft voor-gheſlaghen, datter wel hope was om een tijdt lanck, de ſtadt noch te behouden; mits datmen den Vuchteren dijck ſoude afgraeven, binnen der ſtede; ende de huylen daer ontrent ſtaende, af breecken: ende men ſoude alſoo door deſen middel, de ſtadt af ſnijden ende afgraeven, gelijk geſchiet is tot Ooſtende, in Vlaenderen, doe Spinola die ſtadt beleger-

belegherde. Maer dit *af breecken van de huysen*, om de stad Efa. 22. 10. 11.

te bevestighen, en heeft den burghers gheensins aenghestaen,

maer sy tot sulcke propositie ende voorflach eenemael on-

willich, seyden: *Heeftmen de Schantzen ende buytenwercken,*

niet konnen houden; ende onse vullen van den stad niet konnen

teghenhouden; wat salt zijn, als onse Huysen af sijn, ende wy

onse erven quijt zijn; dan (seyden sy) ghy hebt de Wint-moolens,

sonder ons consent afgedaen, meught nu mede doen, soo ghy het ver-

staet. De Gouverneur siende, hoe het met de borgherije

ghestelt was, streeck zijn zeyl, ende liet zijn propositie varen,

sonder die verders in 't werck te brenghen.

De Burgherije dat vernemende, bleven aenhouden om te

comen tot een goet accoort, tot voorcominghe van meerder

bloetstorten, ende behout van haerlieder goet ende bloet.

Want sy en wilden haer niet aenstellen (daerom sy te prijfen

waren) ghelijck de *Borghers* vande stad *Ephron*: de welcke

haer harneckigh ende vweygerigh betoonden om met *Iuda*

Machabæo te parlementeeren, ende in vrede over een te co-

men; maer sy, als haters van haer eyghen leven ende welva-

ren, verstieten den aengheboden vrede, latende hare stad lie-

ver met stormender handt innemen, plunderen, verstooren,

ende alles ombrengen aen 't leven, vrouvven ende kinderen,

dat welcke een uytfinnighe rasernije was; Maer die van 'sHer-

toghenbosch, hebben veel beter ende Christelijcker ghedaen,

daerinne navolghende de *Borghers van Bethulia*, de welcke

van *Holofernes* belegert, ende tot d'uytterste noot ghebracht,

resolveerden met elcanderen, haer selven willighlijck over te

gheven: onder anderen, ende met malcanderen segghende:

het is beter, dat wy ons overgheven, ende by den leven blyven, ende

Burgers binnē 'sHer-
togenbos begeeren niet
te consenteren, dat-
men hare huysen sal
afbrekē. om de stad
af te snyden.

I Machab. 5. 46.

Judith, 7. 14.

vers. 16.

alsoo Godt loven; dan dat wy omme comen, ende voor de gantsche overelt te schande worden, ende wy sien sullen, dat onse vijven ende kinderen soo jammerlijck voor onsen oogen sterven moeten.

De Burghers alsoo, met Grobbendoncq, binnen 's Hertoghenbosch over een ghecomen zijnde:

1. Wort op de Borst-weeringhe vande Uchter-Poort gheslaghen een Parley.
2. Ostagiers aen beyde zijden worden ghegeven ende ghenomen.
3. Men heeft van dien tijt af, begonnen van het Accoort te handelen,
4. t Welck ghetroffen zijnde, soo heeft den vyant de stadt 's Hertoghenbosch verlaten, ende aen zijn Excell. overgegeven, op den 17. Septembris, anno 1629; ende zijn daer wyt getrocken.

1.
De Mijne gesprongen
zynde, wordt de Pa-
ley geslagen.

1. Nae dat op den 11. Septembris, de Mijne ontrent de Uchter Poorte (daer van wy voor desen gesproken hebben) gesprongen hadde, daer op is een Tamboer van den vyant, voor den dagh ghekommen, verfoeckende eenighen van qualiteyt, die hy seyde onder de Mijne ghedolven te leggen, door den slach van de aerde; nae welcke (door last van den Prince, die in de wercken teghenwoordich was) door onse Schappeerders gesocht werdt, ende een Coninckx daelder, wierdt hem van den Spaenschen vereert. Doch het was hen daerom niet te doen, door dien de Tamboer ter stont weder sloech, als doen verfoeckende een van onse Officieren te spreken, om den Prince aen te dienen, dat die va
binne

binnen begeerden van *Accoort* te handelen, ende te sprecken: daerop corts 4 personen, van aensien, uytter *Itadt* quamen, ende met den Doorl. Prince (die inde *Galerye* op een *bancken* sat, vergeselschapt met eenighe vermaerde *Crijghs-Oversten*, doch weynigh in *ghetale*) spraken, versoeckende vier *daghen* respijt, om *ondertusschen* naer de *Ertshertoginne* van *Brabant* te seynden, ende by *faute* van *ontset*, in de selve tijdt, van het *overgeven* te willen *tracteren*. Het welcke hun *afgeschaghen* is gheweest. De *Hooch* gheborene *Prince Frederic*, willende hier van, hare *E. Mog. Gecommitteerde Raden* *advertentie* doen, heeft aen hare *Mog.* desen volgenden brief ghesonden: *Edele, wijse, seer voorsienighe lieve Vrienden:*

Ter welcker tijdt met menichte van *Borghers* endē *Geeftelijcke* *Persoonen* haer *vertoonden* op de *wallen*.

Na dat desen *morghen*, *ontrent* 4 *uren*, eene *van onse* *Mijnen* in een *Bolwerck* *vande* *stadt*, *neffens* aende *Vuchterpoorte* *ghesprongen* *was*, *sijn* die *vande* *stadt* *desen* *morghen* *met* *ons* *in* *ghespreck* *ghecomen*, *soo* *verre*, dat *sy* *twee* *Capiteynen* *uyt* *der* *stadt* *tot* *ons*, *ende* *uyt* *daer-en-tegen* *vederom*, den *Ritmeeister* *Berchum*, *ende* den *Sergiant* *Major* *Cerrey*, *inde* *stadt* *ghesonden* *hebben*, *ende* *daerop* *de* *saecke* *ten* *beyden* *zijden* *soo* *uyt* *gebracht*, dat die *van* *binnen* *ons* *hebben* *beloofst* *op* *morgen*, *tegen* *seven* *uren* *aen* *ons* *te* *sulle* *schicken*, *seckere* *Gedeputeerde*, *so* *vande* *Gheestelijckheit*, *als* *vande* *Magistraet*, *ende* *het* *Guarnisoen*; *omme* *met* *ons* *in* *naerder* *conferentie* *te* *commen*, *aengaende* *de* *overghevinghe* *vande* *stadt*: *Waer* *van* *uyt* *uwe* *Mog.* *wel* *hebben* *willen* *advertieren*, *ghelijck* *uyt* *roock* *sullen* *doen*, *van* *'t* *gene* *daer* *op* *comen* *sal* *te* *volgen*. *Hiermede* *Edele, &c.* *Uyt* *het* *Legher* *vanden* *Bosch* *den* *11. Septemb.* *1629.*

Brief van sijn *Excell.* aende *E. Mog. Gecommitteerde Raden*.

V. Ed. Mo. dienstwilligen *orient*,

HEYNRI DE NASSAV.

3

2. Osta-

2.
Ostagers worden
ghelonden,

2. Ostagers ofte Gysselaers van weder-zijde, zijnder ghesonden gheweest, die met den Prince in onderhandelinge ghetreden zijn; ende op den 13 Septembris, zijn die vanden *Bosch*, op den middagh, by den *Doorluchtighen Prince* te gast gheweest; ende 's achtermiddaeghs met des Princen beyde Carossen, seer statelijck wederom na de stadt ghereden: ende de onse zijn wederom uyt de stadt ghecommen: Die vande stadt, hebben hare Commissie by den *Prince* in 't *Leger* ghelaten, ende hebben der *Ho: Mo: Heeren Staten*, met de *Princen Resolutie*, met haer na binnen ghenomen.

3.
Het Accoort wort
ghetroffen,

3. Op vrydagh den 14 Septembris, des naemiddaeghs ontrent vier uren, is weder van beyde zijden by een ghecommen, ende het Accoort, van het overgheven vande stadt, in op 't *Huys*, daer den *Prince* logeerde (welck was het *Heym Huys*) volcomentlijck ghetroffen. De articulen zien, summaris hierop;

1. *Dat alle Geestelijcke Religieuse manspersoonen, binnen twee maenden, van daer sullen vertrecken, mits ghemietende, haer kerckelijcke ornamenten ende beelden, midtsgaeters vele andere inkomsten.*

2. *Dat de burgerije meest, by haer oude Ordonnantien, Confraterijen, Schutterijen, Ambachten, ende Gilden sullen blyven.*

3. *Midtsgaeters by haere Privilegien, Costuymen, Exemptien, ende Vryheden, midts niet prejudicerende andere Leden, van de Gheunieerde Provincien.*

4. *Ite*

4. Item, dat over de Stadt 's Hertoghenbosch, gheen anderen Gouverneur, nochte Substituut van dien, en sal worden ghesteldt, dan eenen vanden Huysse van Nassow, ofte andere Nederlandtsche Heeren, ofte Landtsaten, etc.

Na het innemen van de Stadt, is *Joncker Philips de Thienen*, Colonel over het Regiment van sijn Genade van Brederode, tot *Commandeur*, over het Garnisoen binnen den Bosch, ghestelt: Ende daerna tot *Gouverneur* gekoren, vanden *Prince van Oraengen*, de Heere *Baron Hans Wolphart*, Heer tot *Brederode*, *Vryheer tot Vianen*, &c. Die hem voor 's Hertoghenbosch seer manhaftigh gedragen heeft, benefens alle andere kloecke Crijghshelden, dien 't welvaren des Vaderlands ter hertē gaet.

Byne Princelijcke Excellentie, ende de Ghedeputeerde van de Hoogh: Moogh: Heeren Staeten Generael der Vereenichde Provincien, hebben aen de Gheestelijckheydt, aen de Magistraet ende Borgherije van 's Hertoghenbosch gheaccordeert. 27. seer favorable articulen; Mitsgaeders noch 21. articulen, aen 't volck van Oorloghe, die in druck zijn uytgegeven: Allen welcke artikulen waren onderteekent: *Henry de Nassauw*. D'appropratie der selver Articulen, is oock gheschiet, int legher, op den 4 Septembris, alst voorseght is, stylo novo. Ter ordonnantie an de Hooch-ghemelte Heeren Staeten Generael, gheteec-

Ondertusschen zijn eenige duysent Borghers uyt vericheyden steden en plaetsen in 't Leger gecommen, daer van vele, om de groote menichte, onder den blauwen hemel slapen moesten.

Corn. Musch.

Gheparapheet

Herr. Ter Cuylen V^r.

Ende ghecacheteert, met het Cachet, van hare Ho. Mo: dit ghedaen zijnde, de Ghecommitteerde zijn blydelijck van alkanderen ghescheyden, ende zijn, die van der Stadt, met des Princen Coetse (na dat sy het Accoort geteekent hadden) aen binnen ghereden: welcke dese waeren:

De Ghecommitteerde uyt de Stadt in 't leger, ter saecke van 't Accoort.

Fr. Michael, Episcopus Buscoducq.

Fr. Johannes Moors, Abbas Bernensis.

Bischof Abt.

Johan-

Deecken van 't Ca-
pitrel,
Schepen,
Ghesworen Pensio-
naris.

Van weghen de Gil-
den.

Iohannes Hermans, Decanus Buscoducq.

R. van Voorn.

J. van Velde.

R. van Grieneven.

B. Loef-vander Sloot.

Heyndrick Somers.

Pieter Huberts, Heriaethovel.

Merct nu wat een barmhertighen, goedertieren Prince wy hebben, die in sijne Victorien ende krijghsdaden, handelt

Niet	{	Hooghmoedelijck	Noch	{	Seer prachtigh,
		Wreedelijck			Strafmoedigh,
		Bloetdorstelijck			Verraedigh,
		Verstoerlijck			Quaed-famigh,

Maer	{	Voorspoedelijck	En	{	Manachtigh,
		Reedelijck			Sachtmoedigh,
		GoetVorstelijck			Ghenaedigh,
		Behoorlijck			Raetsaemigh.

Des Keyfers *Tamerla-
nes*, wrede procedu-
re, die hy hout met
de belegerde.

De Hoochgeboren Prince van Oraengien, en is in de be-
geringhe der steeden, niet ghelijck *Tamerlanes* der *Parthers* en
de *Tarteren* Coninck: die, wanneer hy hem met sijn krijgh
macht voor een stadt gheleyt hadde; op den eersten dagh sta-
hy op, een witte Vaene, daermede hy den belegerden te ve-
staen gaf, datter voor hen ghenade was, by aldien sy willigh-
lijck overquamen in sijne handen; Soo sy sulcx niet en dede-
des volgenden daeghs, liet hy hen sien, een roode Vane, daer-
de hy te verstaen gaf, dattet met die van binnen, soo verre g-
commen was om harer veygeringhe wille, dat de stadt

zijn handen niet en konde commen, dan met bloetstortinghe, ende verlies van veler menschen leven, der ghene die daer binnen waren; op den derden dagh der beleggheringhe liet hy aenflaen een *een swarte Vane*, daermede hy liet aen-seggen, datter geen genade meer en was, maer de stadt soude verbrant en verwoest worden. Daer in wy speuren den aert der Tyrannen: die haer draeghen tegens den luyden, als *brullen de Leeuwen*, als *bytende verscheyrende wolven*, die niet overblijven laeten, tot op den morggen. Ende daerom en duerdt haer rijck niet langhe, maer worden *wytgheroeyt*, ende haers Naems zaedt en blijft niet, want sy te niete worden. Daer en teghen die barmhertighe sullen blyven, sullen groenen ende groeyen: want ghelijck de wijsman seght:

Furor hic est, non Regnum.
Ezech. 22. 27.
Zophon. 3. 3.
Habac. 1. 8.
Nahum. 1. 14.

*Thronus regis, corrobatur clementiâ.
De goedertierentheydt, een heerlijcke Croon,
Bevesticht sonder eynd' des Conincks waerde Troon.*

Prov. 16. 14.
Nullum, clementia, ex omnibus magis, quam regem aut principem decet.
Senec. l. 1. de Clem.

Het is voor seecker, dat *Creti* ende *Plethi* (de garde des Conincks) den Coninck niet soo wel en kan bewaeren, als, de *Sachtmoedicheydt*, die een Coninck ghebruyckt teghen syne onderdaenen: want dat is een van de grootste cieraetselen in een wel beminde Prince. Seneca seght:

Nullum ornamentum Principis fastigio dignius, pulchriusque est, quam illa Corona: ob CIVES SERVATOS.
*O heerlijcke Crans, daer meed by wordt ghekroont,
Die 't bourgherlijcke bloedt, medoogende verschoont;*

Seneca l. 1. de Clementiâ.

De Overste onder de Heydenen (seght de Heere Christus) *heerffschē*, Mar. 20. 25.
ende die groot zijn, ghebruycken macht teghens haeren onderdaenen; Luc. 22. 25.

v maer

1 Reg. 20. 31.

maer het alderbeste, ende eerlijckste isset voor hen, wanneer sy't soo maecten, dat mense, metter waerheyt mach noemen, *Ghenaedighe Heeren*. In voorighen tijden, hadden de Coningen Israels desen lof ende roem by den Heydenen, dat sy waren, *Reges benignitatis*, ofte *Reges benigni*, dat is: *barmhertighe Coninghen*. Onder den Heydenen zijnder mede vele goedertieren Princen gheweest, ende hebben, van wegghen haerlieder loffelijcke daden, schoone Titulen, van haren Onderdaenen ghekreghen. *Antonius* de Keyser, om dat hy niet en wiste dan quijt-schelden, was de alderbeminste van al het Romeynsche Keyser-rijck, daerom hy ghenaemt wiert, *Antonius Pius*: dat is, *Godtvreesende*. *Augustus* de Keyser (door 't bevel des Raedts van Romen) is ghenoemt gheweest *Pater Patria*, dat is, *Vader des Vaderlands*; In welcken tijtel, hy hem soo seer verblijde, dat hy *wenschte van Godt*, dat hy *sulck eenen naem, tot den eynde zijns levens, voeren ende behouden mochte*. De Keyser *Titus*, heeft hem in zijn Gouvernement, soo wel ghedraeghen, dat hy ghenaemt is gheworden: *Deliciae generis humani*: der menschen troost ende vermaeckelijckheydt. *Trajanus* de Keyser, heeft men genoemt *Optimus*: dat is, *d' alderbesten*, van wegghen syner goedtheydt ende vrundelijckheydt, teghens syne onderdaenen. Inde linie van den Keyfers, Anno M. CCC. ende XV. wordt ghesteldt de Grave *Willem van Henegouwe*, die de XIX. Graeve was van Hollandt, Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt, dewelcke wiert ghemeenlijck geheeten, ofte ghenaemt, van wegghen zijn eenvoudighe, ende rechtveerdighe wercken, *de goede Graeff Willem*.

Siet de oude Chronijcke van de Hollandische Graeven.

By desen goedertieren Princen, stellen wy onsen *Christelijcken Prince van Oraengien*, die wel mach ghenaemt worden.

den: *Henry, den goedertieren Prince van Orangien*. Want dat heeft hy gemeriteert: ende verdient oock daerenboven, datmen een *Glorieuse Croone, Ob civis servatos*, op zijn hoofd sal setten; nade-mael de *Prince*, met den *Burgheren van 's Hertoghenbosch*, soo goedertieren een Apoinctement ghemaect, ende inghewil-licht heeft.

4. Dit Apoinctement ende Accoordt, alsoo geaccepteert, ghesubsigneert, ende gheratificeert zijnde, is den Gouverneur van 's Hertoghenbosch, ende alle Officieren van oorlooghe ende Soldaeten (so te peerde als te voet) vry uyttrecken uyt der stadt, sonder eenich empeschement ofte verhinderinghe met vvaepenen ende bagagie, met behoudenisse van hun goedt ende leven, vergunt. Welcken wyttocht uytter stadt 's Hertoghenbosch, gheschiede op 17. Septembris des morgens. Tot welcken eynde zijn *Excellentie*, hadde gheheel ordentlijck in vvaepenen laten stellen in't Legher, alle sijn Crijchsvolck. Ende daer vvaeren tvvee Tenten opghericht, ontrent het Ge-ichte van der stadt, daer den *Doorluchtighen Prince van Oranien*, verghefelschapt met zijn *Princesse*, met zijn Majesteit van *Bohemen*, met zijn *Coninginne*; den *Prince van Denemarcken Ulrick*, neffens, inde veertich soo Hertoghen, Graeven, als Ba-oenen by den anderen vvaeren, daer die uytter stadt voor-by rocken, in order, als hier volght:

1. Des morgens isser eerstelijck voor de Waghens he-
den ghemarcheert, een Troup van 50 Ruyters, en oock on-
rent 50 Soldaten te voet, soo Musquettiers als Vierroers.
2. Daer na zijnder ghevolcht ontrent duysent Waghens,
nde Karren: een derdendeel hadden op, siecke ende gequetste Sol-
aten: de andere, voerden de vrouwen, kinderen, ende oock

4.
'tAccoordt voltroc-
ken.

Wt-tocht des vyants
uyt 's Hertoghenbosch, ge-
schieft op den 17.
Septemb. 1629. Daer by
verhaelt wordt, de
staet ende order van
des vyants Guarni-
soenen, die daer ter
selver tijdt trocken.

ghesonde Soldaten, welcke toeficht hadden op haer goederen ende bagagie. Daer waren ten minsten by de 450 siecken, ende ghequetste Soldaten, ende oock wel soo veel ghesonde, die ten deele op de Waghens saten, ten deele tusschen de divisie vande waghens, ofte ter zijde van de waghens, altemer twintigh t' samen, altemets niet meer dan twee of dry t' effens eenighe met, en andere sonder gheweer gaende.

3. Ontrent de clock elf uren, quamen de *Jesuiten*, *Priesters*, ende andere *Papen*; een deel op waghens rijdende, 't ander deel te voet gaende. Middeler tijt, dat sijn *Excell.* het middachmael vvas gaen houden, met de Coningh ende Coninginne van Bohemen, ende vele andere Heeren ende Ioffrouwen, die in tvvee Tenten van sijn *Excell.* stonden, om der vyant te sien uyt trecken; soo quam *Grobendoncks* des Gouverneus huysvrouwe, die onlanghs uyt het kinder-bedde gecomen was, met haer dochter *Appermonts vrouwe*, ende haer *Minne* met haer kindeken op haeren schoot, sittende in het voorste deel van hare Koetswaghen. Den Generael *Morgan* ende andere Fransche ende Duytsche Heeren, groeteden haer ende hielden haer Koetswagen staen, voor sijn *Excell.* Tenten tot dat hy van zijn maeltijt weder keerde, ende doen quam sijn *Excell.* haer salveren, ende eenighe discoursen met haer gehouden hebbende, seyde hy haer adieu, en sy gingh voort.

4. Teghen den avont-stont, quam *Grobendonck* de Gouverneur selfs, marcherende in 't midden van sijn Troupen, bleef langh achter om dat sijn Canon gesoncken vvas, in de moerasschighe aerde, soo dat hy 't niet en cost af brengen: ende wijle het seer laet begoft te worden, soo heeft de *Prin* Monsieur *Wits* by hem ghesonden, om hem aen te segghen

by a

by aldien hy sijne Stucken niet en conde voort krijghen, dat hys hem soude nae senden, ofte met schepen, na *Antwerpen* doen voeren.

1. Hy hadde sijn Garnisoen in dry divisien gheordineert.

De eerste waren de *Walen*, bestaende in vier Vendelen, ontrent 350, soo Pieckeniers, als Musquettiers, ende Vierroers sterck zijnde.

2. De tweede, vijf *Compagnien Bourgonions*, 't Beeldt van een L. Vrouwve met een kint in haer Vendelen voerende, ende vvaren by gissinghe ontrent 400 mannen.

3. De laetste ende grootste divisie, was van *Hooghduytschen*, marcherende met 13 Vendelen t'effens, in 't midden van haer Pieckeniers, ende waren ontrent 750 sterck. Sy marcheerden ghelijck als haer maniere is, 12 voeten van malcanderen, in haer Gelederen, ende hadden veel Vyerroers, onder de Musquettiers, ghemenght.

4. Dese dry *Divisien* ofte *Batalions*, waren met haer *Officiers* ~~en~~ *veel* vijftien hondert sterck. De Gouverneur marcheerde in 't midden, tusschen de *Burgonions*, ende de *Hooghduytschen*, op een wit paert, een doncker laecken casack en broeck aen hebbende, met een root *Cruys*, inde slinker schoot van sijn casack; gaende voor-by de Koetswaghen vande Coninginne, salveerde haer, ende nae dat hy hare Majesteit een weynigh aengesproken hadde, soo volchde hy sijn Troupen.

5. Het Voetvolck wech gemarcheert zijnde, soo volchden dry *Compagnien Ruyters* inde *Arriergarde*. De eerste was ontrent tseftigh sterck. De tweede, tleventigh. De derde negentigh: alle wel ghemonteerde, ende geuwapende cloecke mannen, met roode Cherpen rontom haer lijf hebbende.

6. Het getal dan, van 't kloeck volck, uyt marcherende in haer divisien ende gelederen, namentlijck: de twee en twintigh Vendelen, mitsgaders de ghene, die te voren met de waghens gegaen waren, bedroech, na gissinghe, ontrent 2000.

De dry Compagnien Ruyters, ende die voor henen, met de waghens, waren gemarcheert. 300

De ziecken ende ghequetsten, die de wagens voerden, met die inde Stadt, ende Gasthuysen achter ghelaten waren, ontrent 700.

Summa totalis 3000.

7. Volghens de Articulen van Accoort, hebben sy dry heele Kartouwen, dry halve, ende twee Mortiers uyt de Stadt met haer ghevoert; Ende dit is soo veel, belangende de Staet ende Ordre des vyants Guarnisoen, uyt den Bosch marcherende.

8. Op de Wallen, hebben se achter ghelaten twee-en-dertigh Stucken, waer van dry waren, halve Kartouwen: de andere, Metale en Yfere Stucken.

De welcke ons sullen dienen, tot dien eynde, als de wapenē van Holofernes, den volcke Godts dienden; vvelcke Iudith ophinck inden Tempel, tot ghedachtenisse van hare groote overwinninghe; Ende ghelijck, doe de Coninck David de Philisteen gheslagen hadde, daertoe de Moabiten, oock mede Hadad-Ezer, den sone Rehob, den Coninck te Zoba, nam David den gulden schilden, die Hadad-Ezers knechten hadden, ende bracht se te Ierusalem; dat sy aldaer, voor allen ooghen, als opgerechte banieren ende merckteekenen zijnder groote overvinninghe, die hem Godt ghegheven hadde, souden blijven. Alsoo sullen dese

Iudith. 16. 22. 23.

2. Sam. 8. 2. 3.

vers. 7.

dese stucken tot ghedurighe gedenckteecken en van onse heerlijcke victorie, voor ons, ende onsen kinderen, strecken.

Och! of Godt gave, dat alle vyanden, alsoo te Lande uyt ghemarcheert waeren, ende alle Spaengiaerts uyt Vlaenderen ende Brabant, nae haer Landt vertrocken, ende mede uyt Hoochduytschlandt waren wech-gheruymt, ghelijcke uyt 's Hertoghenbosch gemarcheert zijn, soo mochte Gods volck, eenmael tot ruste kommen, ende Godts Kercke toe nemen, groeyen ende bloeyen.

Och Heere onse Godt, latet af van uwer grimmicheydt over ons: ende helpt ons om uwen't wille, ghy zijt rechtveerdich, ende wy ende onse Vaderen, draeghen ten rechten onse schande, als het dan teghenwoordelijcken gaet. Maer nu Heere, Israels Godt, ghy die u volck uyt Egijptenlande gheleydt hebt, ende niet hoogher ghewelt verlost van haeren vyanden. Helpet ons alsoo mede, ende leght dijn ghebidt in den monde onser vyanden, brenght hen weder den wegh te huys, dien sy herwaerts ghekommen zijn. Siet Heere van uwen heylighen Huys, ende dencket doch aen ons; Ende verdryvet onsen vyanden uyt den Lande, dat wy in vrede het Landt besitten, ende uwen Heyligen Naem mogen grootmaecken, met herten vrolijckheydt. O Heere, niet ons, niet ons, maer uwen Naeme gheeft eere, om uwer ghenade, ende vaerheydt wille.

Baruch. 2. 13.

vers. 14.

vers. 6.

vers. 11.

vers. 16.

Esa. 37. 29.

2 Reg. 19. 28.

Psalms III. 1.

VVaer-

VVaerschouwinghe.

Alle die de poorten
harer stad niet wens-
chen te openē voor
haren vyanden, die
trachte daer nae, dat
sy Gode ende zinnen
heyligē Godsdienst,
de Poortē harer ste-
den, ende harer her-
ten open doen, ter
wijle het noch tijdt
is.

Pfalm. 24. 9.

vers. 10.

Pfalm. 118. 13.

Ephes 1. 13.

Esa. 29. 13.

Tit. 1. 10.

Eph. 4. 14.

Act ons nu, de veroveringhe der stad van 'sHer-
toghenbosch, tot waerschouwinghe van den steden
in Hollandt, ende allen anderen steden, aen-merc-
ken. Want soo sy niet begheeren, datter eenige
tijdt haere vyanden kommen, ende een bolwerck om haer
maecken, ende met haeren vreedden Crijchs-luyden, ter ha-
rer poorten in-trecken, dat sy dā by tijts hare Poorten, den Woon-
de Godts, ende de Leere des H. Euangeliums openen; Dat sy ha-
re Poorten wijdt, ende de deuren hooghe maecke, dat de Coninck daer
eeren in-trecke, die daer is de Heere Zebaoth: Hy is de Coninck der
Eeren. Sela. Die van 'sHertoghenbosch, hebben vele jaere
herwaerts, haere Poorten voor de Predicatie des suyvere
Euangeliums gheslooten ghehad, Den Coninck der eere
Iesum Christum, hebben sy

(— die daer komt ghereden

Tot ons in des Heeren Naem reyn,
End' seghen ons aenbiedt in vreden,
Oock Gods Huys-genooten ghemeyn.)

Niet vvillen nae behooren ende nae sijne weerdichey
ontfanghen; Sy hebben dat Woordt der vvaerheydt, en
Evangelium der saligheydt, met den voete ghestooten, ende
plaetse van 't selve, hebben haer menschelijcke insettinghen en
gheboden laten inde handen steecken, vande ydelspreeckers, en
verleyders der sinnen, die, door listigheydt, die sy ghebruycke
om met dwalinghe te bespringhen, vele eenvoudighe zielen ver-
leyd

leyden. Van dese zijn de vermelde Burgers, och lacen als kinderen dus langhe beweecht, ende omme ghevoert gheworden met ^{verf. 14.} *allerley winden der leere, in onghestadigheydt der sinnen.* Den

Monicken ende Papen (die het licht der waerheydt haten, om lat hare wercken der drystemisse, niet aenden dagh soudent ommen) hebben sy over haer laten domineren: maer om tucker grouwelen wille, wat isser op gevolght: namentlijk, lat sy haren vyanden, haere poorten hebben moeten openen.

Doch hierinne, laet ons Gods *wonderbare wijsheyt, ende voorsichtigheydt aenmercken, met welcke Godt over vloedigh aen aer gheweest is.*

O groote rijckdom van Gods ghenade, boven ghenade! Welcke om hier voor te setten, so moet ick mijn aengevangē vaerichouwinge, een tijt lanck, stille laten staen. Heeft Godt iet den genen, die hem niet en sochten, nochte hem, daer na, iet en vraeghen ofte baden, nu gheschoncken de vrye oeffeninge des suyveren Godtsdiensts, tot *pryse zijner eerlijcken gheiden door welcken: hy ons aengenaem gemaeft heeft, in den Bemin-*

n! Die gram waeren dien, die daer de heylsaeme leere leeren, jae vervolghden de selfde; die hebben nu de heylsamen leere, binnen haere stadt gekreghen. Die, die van den Bosch, hielten, voor haere dootlijcke vyanden, sijn tot harer poorten in comē: maer niet inder daet, als hare vyandē, maer als vriendē: et tot haerē verderve, maer behoudenisse. Want de onse, zijn et daer binnen ghekommen, ghelijck de Babyloniers ende

haldeen, eertijds inquamen ter *Poorten van Ninive*, welc-
stadt sy *verwoest hebben*; maer beneffens den *Doorluchtigen*
ince ende *Crijchsluyden*, zijn ghekomen binnen *sHer-*
benbosch, de *voeten veler goeder Boden*, die daer *vrede predic-*

Nota. Doch int in-
nemen van *sHer-*
genbosch, isser een
wonder-werck des
Heeren onses gena-
digen Godts, aen te
mercken: die van eē
afgodische stadt, een
stadt Gods, heeft be-
lieven te maecken,
Ephes. 1.8.

Psalms 46.5.

Ephes. 1.6.

Amos 5.10.

Nahum 2.6.

Nahum. 3.7.

Nahum. 1.14.

Eesai. 61. 1.

Eesai. 52. 7.

Zephan. 2. 3.

Luc. 2. 32.

Eesai. 42. 7.

2 Petr. 1. 19.

2 Cor. 4. 6.

Hier keeren wy weder tot onse voorgaende waerschouwinghe.

ken: die den ellendighen een ghenadich jaer des Heeren verkondighen in den Naeme Christi. Boden, die wat goedts predicken ende heyl verkondighen; die tot Zion seggen: *U Godt is Coninck.* Soo dat yder man die Godt vreeft, bekennen moet, dat Gods barmherticheydt over den Burghers van *'s Hertoghenbosch* seer groot is: Want daer sy te vooren, den Woorde Gods niet hebben willen luysteren, noch haer tuchtighen laten: die op den Heere niet hebben willen betrouwen, maer ghestaen hebben, op haere eyghen gerechticheydt: die haer niet hebben willen tot haeren Godt houden, maer sijn ghelooopen tot beelden, ende afghestorven heyligen, ende andere creatueren, daer is nochtans hen een groot licht der ghenaden Gods verschenen, tot verlichtinge van die in de duysternisse des Pausdoms, dus langhe gheseten hebben, ende in den karcker der Pauselijcke superstition, om nu tot den warē geloove bekeert te wordē. Een *schone Morghensterre* is daer opgegaen, die daer in hare herten lichten can, om te gheven het licht der kennisse der heerlijkheyt Gods in het aenschijn Iesu Christi, die wy hopen nu in veler herten aldaer, door den trouwen dienst der Leeraren, oock is opgegaen, ende heeft inde herten vanden Burghers ghelichtet tot harer saligheyt.

Maer, och! of alle *Potentaten* die steden innemen, den steden soodanighen Heyl toebachten! Vele *Potentaten* ende *Princen* sijnder die hen voor steden legghen ende die innemen, vvaer uyt zy *Gods Woort* verdrijven, den inwoonderen plunderen, de consciencien der ingesetenen, een last opleggen, ende haer dwinghen 't waerachtigh gheloove te verfaecken, om een waen-gheloove aen te nemen, ofte in cas van vweygheringhe haer dadelijck te lande hen uyt te packen, alle

me

men (Godt betert) verneemt te gheschieden, ende alsoo toe te gaen, in *Hoochduytslant*, inden *Keurvorstelijcken Paltz*, ende den *Landen* daer boven, die door de wreetheydt der Spaenjaerden, ende den wrevel des Roomschen Keyfers, deerlijck, huysden ten daghe, verwoest worden.

Voor welcken vyanden ende verstoorders, op dat onse Steden, Mueren, ende Poorten moghen bevrijt blyven, laet ons den Coninck der eeren Iesum Christum in laten, de deuren voor hem niet toesluyten, maer zijn H. Euangelio plaetse gheven, in onse landen. De *Heere Christus* wil over al hem een Kercke versamelen, uyt den menschelijcken geslachte tot der saligheydt; wanneer hy dan comt tot een landt ofte stadt, om hem aldaer een Coninckrijk op te richten, so salmen niet wederspannich hem betoonen, ende der Hemelscher manna walgerigh zijn, ofte dat broot des Hemels met voeten treden, maer (ghelijck de Propheet David vermaent) alsdan

*Ghy deuren heft om hoogh den kop,
Ghy eeuwigh Poorten maeckt u op,
Een heerlijck Coninck wilt hier binnen,
Sterck inden krijgh niet om verwinnen.*

Psalms 24. 7. 8.

*Attollite portas Principes
vestras.*

Hy staect aen de deure ende cloppet, ende daer by seght hy: *Ist dat yemant mijn stemme hoort, ende de deure (des herten) open* Apoc. 3. 20. *doet, ick sal tot hem comen, ende sal met hem Avontmael houden, ende hy met my: laet ons dan hem open doen, ende vrientlijck hem ontfanghen. Die van Ninive ontfinghen den Propheet Ionam, doen hy, hondert jaren voor haerlieder verwoestinge (daer van de Propheet Nahum spreekt) haer quam predicken ende waerschouwen: Ende de lieden te Ninive gheloofden aen* Ion. 3. 5.

verf. 8.

verf. 10.

Deut. 28. 49.

Habac. 1. 6.

2 Reg. 3. 19.

Num. 20. 18.

Num. 21. 21. 23.

verf. 22.

Pfalm. 24. 8.

Levit. 26. 11.

Godt: Ende een yeghelijck bekeerde hem van zijnen boosen wegen, ende vande vvrevel zijner handen: Ende doen nu Godt hare overcken sach, dat sy haer bekeerden, beroude hem dat quaet, dat hy ghesproocken hadde, hen te doen, ende en dedes niet. Indien vvy, (die door soo vele Predickers ende Leeraers, vermaent vvorden, ende die niet eenen gheheelen dagh, maer vele jaeren lanck ghebeden, gheroepen ende ghevvaerschout vvonden) ons niet laten bevveghen, om Godt te soecken, om zijn insettinghen te volghen, ende om hem te dienen, vyat vvilt ten lesten ghevvorden? Hy vvil sekerlijck commen; hy vvil den vyanden, ende een vvreet volck, een bitter volck, ons over den hals senden, ende in synen toorn straffen, onse steden laeten in-nemen, ende de hooghe meuren te gronde laeten slechten.

Maer wie denckt op zulcks, als hy vvil schuldich is? Het gaet met velen toe, alst ginck met den Edomiteren; doe de kinderen Israels, uyt Egypten treckende, nae het Beloofde Landt, ende begheerden van den Edomiteren eenen vryen pas, soo en wilden sy hen niet laten trecken, door haer lieder Landtpalen. Sihon de Coninck der Ammoniteren, en wilde niet hoo- ren, nochte Israel den tocht door syne Landtpalen vergun- nen, maer vergaderde zijn volck, ende tooch uyt, Israel teghen, in de woestijne, om teghen Israel te strijden; hoewel nochtans den kinderen Israels, hem daerom vrundtlijck, ende minnelijck aengesocht, ende gebeden hadden: Sulcks wedervaert oock den Coninck der Eeren, die begheerende met zijn Woordt, ende Genade, niet door te trecken, maer by te blyven ende te woo- nen, ende zijn vvooninge onder een volck te hebben; onder hen te wandelen, dat hy haer Godt sy, ende sy lieden zijn volck ghehoem maghen

moghen worden; vele onder den Potentaeten deses wereltds en konnen daer toe niet verstaen, nochte en willen sulcx toelaten slijten de deure voor hem toe, ende wijfen synen boden af, met spijtige ende spottige woorden, segghende: *Wie is de selve Coninck der eeren?* Ia haerer vele, meynen dat de leere van Christo, een fabel ende verdichtsel zy, verachten ende bespotten dat Euangelium: Andere houden hem voor een Oproermaecker, ende besorghen haer, soo sy Christum in haere Landpalen ende steden souden laeten in kommen, datter een oproer daer door mochte ontstaen, en spreken: *laten wy hem in de Romeynen machten komen, en ons Lant verderuen.* Och offer geen en ware, die desen Coninck der eeren weygerden in t'aldernutte te erkennen. Iae vraegen met den hoo-veerdigen Coninck Pharao: *Wie is de Heere, diens stemme ick hooren moet, ende Irael laten trecken? Ick en weet niet van den Heere, ende en wil oock Irael niet laten trecken.* Ende hoe-vel het hun ghenoech gheleghet wordt, *Wie die Heere ende Coninck zy, soo en laeten sy dat hun niet vel gevallen, maer etten den Coninck der Eeren, den stoel voor der deuren, ende vyfen hem van hen te gaen, als de Gergarenen deden, die Christum baden, te vullen gaen uyt haere Landr-palen.*

Psal. 24. 8.
 Luc. 23. 8. 11.
 Amos 7. 10.
 Matth. 26. 5.
 Act. 24. 5.
 Luc. 23. 5.
 Luc 11. 48.
 Exod. 5. 2.
 Mat. 8. 34.
 Mar. 5. 17.

Waer vvee soodanighe, die Christum den Heere uytstoo- en uyt haeren landen ende steden; die sullen oock uyt- heftooten vvorden, ende anderen ten roove vallen, ende aere vvooninghen, ende steden *vvil Godt vvoeft maecken;* vreemde sullen kommen, vvelckers *spraeck men niet en ver- aet, ende vvelckers koochers, zijn doode graeven:* die sullen de vrachters Christi ende sijns Euangeliums, heftelijck straffen,

Levit. 26. 31.
 Jerem. 5. 15.
 Matt. 22. 7.

ende sullen met haeren Vrouwen ende kinderen vreedelijc
omspringhen.

Hierom, laet al dit ons geseyt blyven, tot waerschouwinghe,
op dat wy daer door te meer op-gheveekt worden, om
met meerder yver (dan wy doen) den Coninck der eeren te respecteren,
ende te dienen: zijn heylighe *Woordt*, dat ons ghepredickt wordt,
met eerbiedinghe aen te nemen ende in waerden te houden.

Laet ons verblyden in syn komste tot ons, ende ongheweynst segghen: *Hosanna, Sone Davids*:
Ghepresen sy, die daer komt in den Naem des Heren.

Matth. 21.9.

Hosanna in de alderhoogste plaetsen. Laet ons hem blydelijck
ontfanghen, ende al ist dat wy hem blydelijck ontfanghen,
ende al ist, dat wy hem dickmael oorsaecke ghevee om zijn
aenghesicht te stellen, om van ons te gaen, nochtan hem
aen den hals vallen, ende dwinghen met den ghebede dat hy,
onder ons, blyve houden, zijn wyer ende heert, seggende:
Heere blijft by ons.

Esa. 31.9.

Luce 24.29.

Vermaninghe.

Volght daer op een vermaeninghe, voor alle Potentaeten ende Princen, hoe sy haer draeghen sullen, wanneer sy overwinninghe, tegen haere vyanden bevochten hebben: Want alsoo wy te voren ghehoort hebben, dat de Prince van Oraengien F. Hen-
 ry van Nassouw aen de belegherde van 's Hertoghenbosch, soo
 Crijchsluyden, als Burgers, seer ghenaedigh, ende barmher-
 gh is geweest, vergunnende een accoort, na haer eygen be-
 eeren, volght daer uyt een schoon Exempel, weerdich allen
 Potentaeten voor-gestelt, om te gebruycken barmhertigheyt,
 ende onder de scherpte van hare wapenen, te stellen de borst-
 veer van ghenaeде ende goedertierentheyт, tot behoudenisse
 an de overwonnene.

1. Waer toe sy eerst hebben te bedencken, dat aengesien
 die Victorie van Godt hen toekomt: hem oock grootelijcks
 mis haeght, wanneermen de overwonnene onbarmhertig-
 ick handelt, ghelijck de Heere te kennen gheeft, aen den Ba-
 yloniers: segghende. *Doe ick op mijn volck toornich was, en
 ontwijde mijn erve, over gaf ick se in uwe handt: doch ghy en be-
 eest hen gheen barmhertigheyt; over den ouden maectet ghy u
 ck te swaer: Ende dachtet: Ick ben een Koninginne. Om welc-
 er oorfaecken wille, hen aengeseght viert, datter een onghel-
 ick overkommen soude, ende een ongeval op hen vallen,
 at sy niet versoenen en souden kunnen, maer souden om-
 ommen.*

Oock om der onbarmherticheyt wille, is Godt vertoornet
 geweest,

Alletijdt sullen de
 Coningen en Princen
 goedertierentheydt
 gebruycken teghen
 den overwonnene.

De Prince van Orangien
 betoonde hem soo
 voor, als naer de be-
 legeringe barmher-
 tich te zijn: naede-
 mael zijn Exc. op den
 1. May toeliet, dat
 ter vele vrouwen en
 kinderen en bagynen
 uyt der stadt mocht-
 en vertrecken.

*Afflicto non addenda aff-
 lictio, Eccle. 4. 3.*

Prov. 21. 31.

Esai. 47. 6.

Onbarmherticheyt
 mis haeght Godt.

vers. 7.

vers. 11.

gheweest teghen Israel; want doe de Heere in haere handen ghegeven hadde, den Koninck *Abas*, Coninck van Iuda, die met sondigen tegens Godt, grootelijcks hem vergrepen hadde: ende de kinderen Israels hem afgheslaghen hadden, hon-

2 Par. 28. 5. 8.

derdt ende twintich duysent mannen op eenen dagh, die altemael redelycke lieden waeren, soo en hielden de kinderen Israels haer daer mede niet verghenoecht, maer daer toe, Doerden ghevangelijck noch wech, twee honderdt duysent, vrouwen, sonen ende doch-

vers. 11

teren, ende namen daer toe grooten roof van hen, ende brachten den roof tot Samaria. Waer over de Pleere Godt, hen laet bestraffen, door den Propheet *Obed*, die den heyre tegen ginc, dat naer Samaria quam, ende sprack tot hen: Siet, dewijle dat de

vers. 9.

Heere uwer vaderen Godt over Juda toornich is, heeft hyse in uwer handen ghegheven. Ghy-lieden dan hebtse verworcht soo grouwelycken, dattet in den Hemel reyckt. Nu denckt ghy-lieden daer toe de Kinderen Juda ende Jerusalem, u te onderwerpen tot knechten ende maeghden. Is dat dan gheen schuldt by u-lieden, teghen den Heere uwen Godt? Soo hoort my nu, ende brenghet de ghevanghenen

.15. .15. VOI

vers. 10.

weder henen, die ghy-lieden uwech ghevoert hebt van uwen broederen, want des Heeren toorne is over u-lieden vergrimmet; Da spreect de Propheet, om dat sijt te vele, ende te bont ghemaeckt hadden, door haer-lieder onbarmhertigheden.

2. Onbarmhertigheydt straft Godt.

Ierem. 50. 29.

Iudic. 1. 6.

Sicut feci, ita reddidit mihi Deus.

2. Niet alleenlijck en mis haeght Godt, de onbarmhertigheydt, ende vvreetheydt, maer hy vvil de onbarmhertige straffen, ende, ghelijck sy anderen gedaen hebben, soo vvordt van

den Heere, hen weder ghedaen. *Adonibesech*, de Coninck te Bereck is sulcks vvvel gewaer ghevonden, doe hy in handen van *Josua* der Israelieten Vorst viel, die hem liet afhouven; de duymen aen syne handen ende voeten, vvvelcke straffe, *Adonibesech*

sec

sech selfs bekende een rechtveerdighe straffe te zijn, seggende: vers. 7.
*Tseventigh Koningen, met afgehouwē duymen aen haren handen ende
 voeten, lasen onder mijne tafelen, de kruymen op: ghelijck als ick nu
 ghedaen hebbe, soo heeft my Godt weder vergolden. Ende dit* Lex Rhadamanti
 Legislatoris.
 wort oock recht gheoordeelt, ende inde wetten *Rhadamanti*,
 gheapprobeert ende goet ghekent; Daer aldus staet ghe-
 schreven:

Si quis quod fecit, patiatur, ius erit equum.

Hy lijd rechtveerdighlijck de straf,

Die lijd, dat hy een ander gaf.

3. De machtighe *Potentaten* behoorden midden in hare 3.
Victorien, alletijt te ghedencken, dat 't ongeval 'twelck huy De ongestadigheyt
 des voorspoedts is
 oock eē beweegē de
 oorfake, tot barm-
 hertigheyt.
*den haren vyanden overcomt, dat het selfde (de kanse keeren-
 le) morghen hen oock treffen can.*

Dit bedencken, dede dat de Coninck *Cyrus* teghens den
 ghevangen Coninck *Crasum* hem heel beleefdelyck ende ge-
 aedighlijck droegh: want alhoewel hy in 't begin van sijn
 urie ende hitte zijns toorns, gheboden hadde, men soude den
 Coninck *Crasum*, levendigh verbranden, ende de verwesene
 Coninck over de harde sententie uytriep, *O Solon! Solon!* liet
Cyrus, de Coninck vragē, wat hy wilde, met sulcke woorden,
 : kennen gheven; *Crasus* antwoorde: Dat *Solon*, eene van
 jne wijsen gheweest was, die tot hem dickmaels gheseyt
 hadde: *Dat een mensche nemmermeer hem soude vermetelijck laten*
oorstaen, al of hem gheen ongheluck, midden in sijn gheluck, soude
men ter neder storten, want het haestigh op eenen dagh commen
n, datmen ter neder legghet; 'Twelck hy alsdan niet ter herten
eyde hy genomen en hadde, maer wenschte, dat alle menschen in
 y den

Cario in Chronicis.

Nemo beatus ante obitum
 Passibus ambiguus fortuna
 volubilis errat; Et manet
 in nullo certa tenaxque
 loco.

den tijt hares *ovelvarens* sulcx beter bedachten *ovilden*. Welcke redenen de Coninck *Cyrus* aenhoorende, sprack dan: *Verde sy van my, dat ick ovreetheyt ghebruycken soude, teghen desen, die een machtighen Koninck gheweest is: ovant ick ben oock een mensche, als ick my ovel bedencke, ende ghelijck dese, nu mijne barmhertigheydt van doene heeft, also can insgelijckx die eens van doene hebben andere luyden barmhertigheydt: ende daerop heeft hy den Coninck Cræsum los ghelaten, ende vriendelijck met hem omghegaen.*

Nemo confidat nimium secundis.

Cui vis accidere potest, quod cuiquam accidit.

Chronic. Phil. lib. 3. fol. 166.

Quem dies vidit veniens superbum, Hunc dies vidit abiens incedens. Seneca in Thy.

Non sic Libycis Syrtibus equor, Fuit alternos volvere fluctus, ut precipites vite casus fortunatitat: Seneca Hipp.

Q. Curtius lib. 8. de rebus Alex.

Sesostris, Koninck in Egypten, vier Koninghen overwonnen hebbende, sprande die in sijnen wagen, om vande selve voortghetrocken te vvorden; maer alsoo een, der selver Koningen, den vvagen voorttreckende te rugge sach na de raderen, vviert hem gevraegt: waerom hy sulcx dede? ofte vvaer na hy sach? *Ick sie* (seyde hy) *dat de ovileen of raderen, om ende omlopen, het onderste comt boven, dat boven is comt oveder onder. Ende dattet even so, met hem, ende den sijnen toe gegaen ovas, die uyt eenen hooghen staet, tot een soo leghen staet ghebracht ovaren, dat die te vooren op ovaghenen plachten cicrlijck te sitten, moesten nu als paerden, den ovagen selfs voort trecken. De Koninck Sesostris dit hoorende namt ter herten, en liet van stonden aen de ghemelde vier Koninghen uytspannen, ende dede die in sijner wagen by hem sitte, denckende dat al't welck hy den Coninghen ghedaen hadde, hem mede in corten wedervaren mochte.*

Alexander, die een Monarcha des werelt was, den Koninck *Porum* (die in Indien sijn ghebiet ende rijck hadde) overwonnen hebbende, vraegde hem: *Wat hem soo koen ghemaect hadde de ovapenen teghen hem, een so vermaerden gheluckighen Coninck*

aen te doen? Antvvoorde de Coninck van Indien, daer op. Soo
 vrymoedigh ghy zijt, in my te vraeghen, soo vrymoedigh sal ick sijn,
 om te antwoorden. Weet dat ick sulcx ghedaen hebbe, om dat ick my
 liet voorstaen, dat ick onwinbaer was: vwant mijn macht vviste
 ick, ende d' iuwe vvas my onbekent: maer nu den uytganck des oor-
 looghs, toont ende leert my: dat ghy stercker zijt, dan ick vvas. Wel
 seyde Alexander, wat dunct ghy noodich te zijn, dat mē nu met u doe
 sal? Hy antvvoorde vveder; Altgunt sult ghy met my doen, dat u
 op desen dagh inden sin sal comen, op welcken dagh ghy gespeurt hebt,
 hoe veranderlijck het gheluck ende de voorspoet der menschen sy, op
 deser aerden. Alexander, hem niet min over dese vrymoedig-
 heyt, als vvijsē antvvoorde, vervvonderende, heeft den Indi-
 aensen Koninck *Porum*, onder een van sijne alderlieffte vrien-
 den aenghenomen, ende heeft hem over meer Koninckrijc-
 ken, dan hy te voren hadde, gestelt.

4. Het is al veel veyligher voor den Princen bemindt te
 zijn, door haer goedertierentheydt, dan ghevreesst te zijn, om
 haere straffen. Cicero schrijft van *Pompeio*, den Romeynschen
 Vorst: Dattet niet licht om segghen was, of hy van sijne vyan-
 den meer ghevreesst wierdt, om om syne dapperheydt in de oorloghe;
 dan of hy van haer meer bemint wierdt, om zijne goedertierentheydt,
 die hy bewees nae zijn *Victorie*. Welcken *Pompejum Iulius*
Cæsar noch overwonnen heeft, als zijnde, zijn capitale doot
 geswooren vyandt; maer alsoo hy hem in handen kreegh,
 ende in plaetse van hem te doodē, liet hem leven, so wiert die
 barmhertigheydt, tot meerder lof ende eere, den Keyser nae-
 gheghegen, dan of hy zijn wederpartijder, ware onghenaē-
 dich gheweest.

O quanti casus humana
 rotant! Vario tenore res fit-
 unt mortalium. Seneca in

Hipp.

Fortuna vitrea est, cum
 cum splendet, frangitur.
 Publius

Tis een groote eere
 voor een Prince
 barmhertigh te zijn
 tegens dē overwon-
 nen.

M. Tullius, Cicero
 de Cn. Pompeio.

5. Barmhertigheyt,
behaecht Godt, die
men aen zijn even-
naesten doet.

Deut. 20, 10.

vers. II.

*Magnum timoris remedi-
um. Clementea. Seneca in
Oclav.*

*Ita cum civibus tuis qua-
si Patris cum liberis, vi-
cuto Plinius Paneg.*

Plutarhus

*Falkur egregio quisquis
sub Principe, erudit serviti-
um; Nunquam libertas
gravior extat quam sub
Rege pio.*

*Ordinibus letare tuis &
Principe quorum Imper-
gunt jubare colla libens.*

5. Ende verheyscht Godt oock niet alle ghenade vanden gheenen, die haere vyanden t'onder brengen? God heeft den kinderen Israels belast, dat sy alle tijdt den volcke ende luyden, die sy belegert haddé, den vrede eerst soudenvriendelijck aanbieden, seggende: *Wanneer ghy-lieden voor een stadt treckt, tegen haer te strijden, soo sult ghy haer den vrede aanbieden. Antwoordt sy u vreedtsaem, ende doet u op, soo sal dat volck, dat daerin ghevonden vordt, chijsbaer ende onderdanich zijn.* Soo wel dan voor, als naer de Victorie, sal men genaedelijck, met den overwonnenen omgaen, ende die houden als Onderdanen, over welcke de Overwinder, als een Hoofdt, ende Vader, is. Hierom wilde de heydenschen Vorst *Pericles*, dat zijn Camerjongen, alle morgen als hy op-gestaen was, dese woorden soude hem voorhouden: *Pericles, homines sunt, graeci sunt, liberi sunt, quibus imperas: Sy zijn Menschen: sy zijn Griecten sy zijndijne kinderen, die ghy te ghebidden hebt.* *Trajanus*, die ghenaeemt wiert *Optimus*, op een tijdt van zijn vrienden gebeden, dat hy soude zijn Keyserlijcke Hoocheydt meer in achtinghe nemen, ende al leman niet soo gemeen, soo vrientlijck vvesen; De selve antwoorde: *ick moet gedencken, dat ick een Keyser ben, ende dat ick my soo teghen myne ondersaten moet ghedraghen, al of ick selfs een ondersaet vvaere.* Laet dan die van 's Hertoghenbosch hen verblijden, dat sy niet alleenlijck, in 't overgaen van haer stad een soo goedertieren Prince aen *Frederick Henry de Nassouw* gehad hebben; maer oock, om dat sy nu onder 't gebiedt, vanden Ho: Mo: Heeren Staeten deser gheuneeerde Nederlanden, ghekommen zijn, die als *Patres Patriae*, hen luyden minnelijck ende Vaderlijck sullen regieren; Dat sy oock van haeren 'twe ghe alletijdt ghedencken, aen haer-lieder behoorlijcke eerbieding

biedinghe ende ghehoorsaemheyt, als goede ende getrouwe onderdaenen, betaemt.

Leeringhe.

ENde ghemerckt, dese stercke stadt van 's Hertoghenbosch, met alle haere wallen, royale forten, kloecke Crijchsluyden ende heyrlegghers van den Conincklijcke ende Keyserlijcke zijde, niet en heeft konnen voor 'tghewelt vanden *Doorluchtighe Prince*, ende der *Hoogh: Moogh: Heeren Staeten*, bestaen; Soo laet ons leeren oefien, nemmermeer den vleeschelijcken arm, tot onsen eenighen hulpe te kiesē ofte te stellen, om te seggen: *Wy zijn beweldighe luyden, ende welbedreven in de oorloghe, die dus langen tijdt, teghen een soo machtighen Monarch, den krijgh ghevoert hebben; wy zijn machtigh ende welbedreven op der Zee. Wy hebben onse Vlooten in Oost-Indien ende West-Indien, alwaer de een Victorie nae den anderen, ons aenkomt; wy hebben stercke, groote, rijcke Steden, ende volck ghenoech daer inne, wie sal ons krencken? wie wil ons konnen overwinnen?* wech met foodanighe trotzige geachten, ofte hooch-spreken, dat voor Godt een grouwel is: Want wat al dese vermeldē en vermetelige dingen (daermen em op verlaet) konnen helpen, zien wy genoech, in die van *Hertoghenbosch*; Waeren sy oock niet sterck, ende van alles wel voorsien? De Roomsche Catholijcke binnen onse Lande ende Steden, steunden soo vast op de machtighe stadt vanden *Bosch*, dat sy dorfdē godslasterlijck spreecken: *Soo men Bosch overgaet, soo is Godt geus*: O schandelijcke menschen.

Niemant en verlate sich opde stercke der steden, en de macht daer binnen: maer hy verlaete hem insonderheyt, op Godt Almachtigh.

Deut. 20. 7.

Leu. 24. 16.

Malac. 4. 2.

fchen, die door hare lichtveerdigheyt, vande Majesteit Godts sprecken, als van een *Quidam*, en nemen zijnen H. Naem so spottelijck ende te vergheefs, in haeren monden: wie den Naem des Heeren lastert sal den doodt sterven: daer en teghen, die zijnen Naeme vreeset, hem sal op-gaen de Sonne der gherechtigheyt.

Prov. 18. 10.

Esa. 26. 1.

Jerem. 16. 19.

Jerem. 14. 8.

Jerem. 17. 17.

Psalm 46. 1.

vers. 3.

Psalm 146. 5.

Wy en sullen dan alsoo niet staen, op uytterlijcke sterckte, ende macht, al of ons niets konde deeren: laet ons veel meer, en eer tot aller tijdt ons op Godt verlaten. *De Name des Heeren is een vasten burcht, de rechtveerdighe loopt daer toe, ende by wort beschermt.* Die desen vasten burcht kiest, die mach te selver tijdt segghen: *Wy hebben een stercke stadt, de mueren ende gheweeren, zijn heyl.* De Propheet Ieremias, en kiest voor hem in tijts nooden, gheen ander bescherminge, als in Godt, wanneer hy segt: *Heere ghy zijt mijn stercke ende cracht, ende mijne toevlucht inder noot;* Voorders segt hy: *Heere ghy zijt de troost Israels.* Ende weder, van hem selven spreekende, segt hy: *Weest ghy slechts niet verschrickelijck, mijn toeversicht inder noot.* De Koninck *David*, ons aenwijfende, waerop de Gemeente Gods in alle hare nooden ghestaen ende ghesteunt heeft, segt aldus: *Godt is onse toevlucht ende sterckte, een hulpe inden grooten nooden die ons gheraeckt hebben: daerom en vreesen wy ons niet, wanneer oock alreede de werelt onderginge, ende de berghen midden inde Zoncken.* O wel dien! welckers hulpe de Godt Iacobs is, welckers hope, op den Heere zijnen Godt staet.

Soodanige treffelijcke *Exemplen* vvijsen ons, vvaer wy henen sullen gaen, ende op wien wy vertrouwen sullen, wanneer de noot perft. Om welcken Godt, tot onser bescherminghe te krijghen, laet ons hem bidden, ende alletijt smecker

dat hy ons wil een genadigen Godt zijn, ende ons helpen, ge-
 ijck hy ons tot noch toe (geduerende dese langhduerige oor-
 oge, tegen den Koninck *van Spaengien*, ende andere vyanden)
 alletijt seer genaedighlijck geholpen heeft, ende noch helpt.
 s de Heere onse Godt met ons, soo moghen wy segghen:

*Ik en vreesse my niet voor vele honderdt duysent, die hem ront-
 om teghen my legghen. Is Godt met ons, Wanneer oock de Zee
 aesde, ende wentelde dat van haerder onghestuymigheyt, de ber-
 gen in vielen. Sela (noteert dat, Psalm 46.4.) wy en vreesen ons
 niet: Want de Heere ende Behoeder Israels, die niet en sluymert
 och en slaept, is by ons, ende vvaect by ons, Psalm 121.4. Hy is
 onse schaduwe ende rechterhandt, vers. 5. Is Godt met ons, laet
 en heyr hem teghens ons legghen, soo en vreesst dan noch onse herte
 niet: vvanneer krijgh teghens ons verheft, soo verlaten wy ons
 hem.*

Psalm 3.7

^aDe grootmachtige
 Potentaten op aer-
 dē, Coninghen ende
 Vorsten, om haerer
 gewaet, en rijcdom-
 men ende heerlijck-
 heyd (daermede sy
 andere overtreffen)
 worden, by den ber-
 gen vergeleken, ge-
 gelijk te sien is, by
 den Propheet, Mich.
 6. ende Psalm 65.
 Psalm 27.3.

De Heydenen hebben een *Janum* ghehadt, die sy stelden
 tot een bewaerder haerder huysen; oock eenen *Portunium*,
 die de bewaerder haerder Poorten was. Die van 's Hertogen-
 bosch, in haere blindheydt des Pausdoms steeckende, daer sy
 nu (Godt lof) daeghelijcks langhs soo meer verlicht worden,
 adden eenen *Sint Jan*, op de Poorten des stads, tot een Pa-
 troon van haere stad; maer de recht-gheloovighe Christe-
 nen, alle sulcke afgoden versaeckende, kennen ende weten
 an gheen ander *Patroon* te kieser, dan den goeden Godt, al-
 ten: Want die selve vvaeckende voor ons, ende onse steden,

Siet fol. 58, 60.
 wat wy aldaer hier
 van bygebracht heb-
 ben, inden Text ooc
 aen den kant aenge-
 teeckent hebbende,
 dienende tot dese
 materie, twelke wy
 niet weder willen
 erhalen.

Wat noodt hebben wy dan? De Heere wil tot een vve-
 gen muere, rontomme onse palen, hem setten; wie sal daer in
 onnen breecken? Hy wil daerinne zijn, ende hem daer inne
 eerlijcken betoonen: vvic sal't hinderen? De Heere wil de gren-
 delen

Psalm 127. 1

Zach. 2. 5.

Pfalm 46. 6.

Pfalm 125. 2.

Genef. 7. 17.

Genef. 19. 10.

vers. 11.

Apoc. 3. 7.

Pfalm 147. 13.

Pfalm 3. 9.

delen onser poorten vast maecten, wie sal die openen? Laet de vyanden van buyten ons bestormen, Godt is daer binnen, daer om sullen wy wel blijven, want Godt helpt ons vroeck, Psal. 46. 6. Laet de vyanden rontom onse Landt-palen loopen, als briefschende Leeuwen: wy en hebben dan-noch gheen noodt want de Heere is rontom zijn volck, van nu aen, tot in eeuwigheydt, Psalm 125. 2. De Heere wilt achter ons toefluyten, soe en sullen dan de wateren des Zundtvloets (dat is des verderfs) aen onse ziele niet komen, Genef. 7. 17. Wanneer, jae, Gods Enghelen alleenlijck ons, tot hen nemen (als sy Loth deden) ende de deuren toefluyten (Genef. 19. 10.) moeten niet alle die ons soecken ten verderve, met blindtheydt geslaeghen worden? vers. 11. Wat sal't sijn, wanneer de Heere, de poorten onser stadt toefluyt? Niemandt, voorwaer, en sal openen, dat de Heere toefluyt ende wat hy opent, en sal niemant toefluyten. Apoc. 3. 7. Het is dan goet, op den Heere te hopen, ende op hem te verlaten: want by den Heere vintmen hulpe, ende sijnen zeghen is over sijn volck. Sela. dat is, Merckt daer op. Men seght hierom seer wel:

*Si cui vis tutò fidere, fide Deo.
Soo ghy erghens op wilt bouwen,
Stelt op Godt al u vertrouwen,
Staet vast op des Heeren handt,
Soo en komt ghy niet te schandt.*

Pfalm 125. 1.

Want die dat doen, en vordē nemmermeer te schande: Die op den Heere hopen die en sullen niet vallen, maer eeuwich blijven als den bergh Zion. Laet ons alletijt sulcks doen, ende, de al te groote vreesse der vyanden, ter zijden stellen: Laet ons seggen De Heere is met ons, ons te helpen, ende wy willen noch onse

lust sien aen onse vyanden. Het is goet op den Heere te betrouwen, ende niet hem te verlaeten op Menschen. Het is goet op den Heere te betrouwē, ende hem niet te verlaeten op Vorsten. Al le vyanden omringen ons, doch in den Naeme willen wijse verhouwen. Sy omringhen ons t' allenthalven, doch in de Naeme des Heeren willen wijse verhouwen. Sy omringen ons als bijen: dempen als vyer, in den doornen: doch in den Naeme des Heere willen wijse verhouwen. Yder bidde met ons:

Heere Godt, diens de wraecke is: Godt, diens de wraecke is, verschijnt. Verheft u ghy Richter der Wereldt, verghelt den hoerwaerdighen wat sy verdienen, Heere hoe langhe sullen de Godtloosen, hoe langhe sullen de Godtloosen, pralen?

Maer ghy helpt ons, Heere; van onsen vyanden, ende maect ket te schanden die ons haeten. Wy willen daeghelijcks roemen van Godt, ende uwen Naeme dancken eeuwichlijck. Ghenadighe Godt siet doch aen, dat onser vyanden soo vele zijn, ende haeten ons wyt veele, bewaert onse Ziele, ende verlost ons, ende laet ons niet te schande werden: Want wy vertrouwen op u.

Het is waer, Heere, wilt ghy sien op onse sonden, ende misdaden, wy bekennen, wy hebben straffe verdient: want onse onghehoorsaemheydt is groot, daer mede wy teghen u ghesondicht hebben. Ende ghy en soudt ons niet dan recht doen, wanneer ghy ons, om onser misdaet, sout haeten; Jae van uwen aengesichte verworpen, en van uwen oogen verstooten; Maer Heere Godt, ende Vader des levens, dijn herte is eens anderen sinnes, dijn barmhertigheydt is pierich, dat ghy niet doen en wilt, nae dijnen grimmighen toorne, noch dij henen keeren om ons gantsch te verderven: Want ghy zijt Godt, ende niet een mensche, en zijt de Heylige onder ons. Ghy zijt de roost Jsraels, ende onsen noodthelper. Ghy zijt onsen Heere, ende

Psalm. 118. 6.

vers. 7.

vers. 8.

vers. 9.

vers. 10.

vers. 11.

vers. 12.

Een Ghebedt tot
voorspoet der Kercken
Godes,
Psalm 94. 1.
vers. 2.

vers. 3.

Psalm 44. 8

vers. 9.

Psalm 25. 19

vers. 20.

Jerem. 14. 7

Iob. 16. 9.

Ione. 2. 5

Eccles. 32. 1

Ose. 11. 8.

vers. 9.

Jerem. 14. 8.

verf. 9.

Efa. 64.8.

verf. 9.

Pfalme 18. 18.

verf 19.

Pfalme 25. 16.

Pfalme 18. 19.

Jerem. 14. 22.

Pfalme 18. 50.

Pfalme 21. 14.

Pfalme 118. 16.

Wy beeten nae uwen Naeme, daerom en verlaet ons niet. Ghy zijt onse Vader, ende wy dat leem: Ghy zijt onse Pot-backer, ende wy alle, zijn uwer handen werck. Heere dan, en toornet niet soo seer, ende en dencket niet eeuwichlijck der zonde: Siet doch aen, dat wy al te mael, u volck zijn. Ende verlost ons, van onse haters, die op ons vergrimt zijn. Verlofset ons, van onse stercke vyanden, die ons te machtigh zijn: die ons soecken te overweldighen, ter tijdt ons onghewals.

Omhelst ons, Heere, met dijne liefde, ende troost ons in alle tegenheden. Keerdt utot ons, ende vreeft ons ghenaedich: Want ghy zijt onse toevlucht. Ghy zijt immers de Heere onse Godt, op wien wy hopen: Want ghy kondt ons alleen helpen. Verlost ons van onsen vyanden. Wy willen u dan dancken, Heere, onder allen menschen, ende uwen Name lof-singen. Wy willen u singhen ende loven uwe macht, ende segghen: De rechter-handt, des Heeren is verhooght, de rechterhandt des Heeren behoudt de overwinninghe. Sela.

Tder

Tderde Hoofstuck.

Hoe alle vrome,

Over de Victorie, teghen haere vyanden,

Godt sullen dancken,

ENDE

Clappen inde Handen.

DV S verre hebben wy ghesprooken. 1. vanden Inleydinghe tot ons derde stuck en het laetste. hoogmoet der *Niniviteren*: daer by oock ghestelt den hoogmoet onser vyanden ende wederpartijders. 2. Ten anderen, in ons tweede deel, ghehandelt van het innemen der stadt *Ninive*: ende daer en effens mede, van het veroveren der wijtberoemde machige stadt van 's *Hertogenbosch*. Volght nu het derde, ende 't laetste Hoofstuck te verhandelen: te weten, wat dancksegginge, wat vretighe ende blijdschap by den overvinders ende enreters van Gods weldaden, behoort in 't werck ghestelt te worden.

Naer dat de Propheet *Zephania* gesproocken heeft, van het innemen vande stadt *Ninive*, soo voeght hy daer by: *En die daer voorby gaet, die sluytten se aen, ende clappen met der handt over haer.* De Propheet *Nahum* insgelijcx propheterende tegens de voornoemde stadt, spreeckt oock van het clappen der handen over haer, doch voeght daer by tot oorsaecke, haerder boosheyt, seggende: *Niemant en sal om uwer schande treuren, noch hem om uwe plage becommeren, maer alle die salen van u hooren,*

Zephan. 2. 15.

Nahum. 3. 19.

sullen met haren handen, over u clappen: *Want over wien is uwe boosheyt sonder ophouden niet gegaen?* Dese woorden, beyder deser Propheeten, alsoo sy zien op een doelvvit, sullen wy nu verhandelen, door des Heeren ghenade, ende dese twee Theyses ofte voorstellingen, daer uyt trecken.

I. *Het clappen der handen, over Ninive.*

II. *Het clappen der handen, over 's Hertogenbosch.*

Van 't clappen der handē over de stad Ninive.

Aengaende het *clappen der handen* over *Ninive*, daer van wy eerst sullen spreekken in order, daarvan moeten wy dese tweede stucxkens, in bedenckinge nemen:

1. *Wat dat clappen der Handen beteekent?*

2. *Waerom dat men over Ninive clappen sal?*

Ezech. 6. 11.

Psal. 22. 7.

Ezech. 25. 6.

vers. 7.

Het *clappen der handen*. 1. Vooreerst, is somtijts een teeken van groote droefheyt; *Soo spreeckt de Heere Heere: Slae uwe handen te samen, ende trampet met uwen voeten, ende spreeckt Wee over alle grouwel der boosheyt inden Huysē Israels, daeromme sijn door het sweert, honger ende pestilentie vallen moeten.* 2. Ten anderen, het *clappen der handen* is een teeken van blijdschap, ende die blijdschap is twee sijn: Want daer is een boufve blijdschap, die de quade scheppen uyt den teghenspoet der kinderen Gods, daer op dese vvoorden sien: *Alle die my sien, spotten mijner: sperren den mont op, ende schudden den cop.* Soodanigh *clappen der handen*, en spöttisch verheugen, hebben de boose Ammoniters en Moabiters en Edomiters bedreven, over de vervvoestinge vā het Lant Israels: daerom dat God, *zijn Hant over hen in sijne toorn, gesteecken heeft.* Item, daer is een *clappen der handen* met vvelcke de vrome Godt dancken, en andere vermanen on

God

Gode te juychen, met vrolijcken geschalle. Oock isser een clappen der *Psalm 47. 1.* handen, daermede de vrome Gods gerechticheyt prijfen, vvan-
neer hy den godloosen vergheldet na hare boose vvercken,
vvaer van alhier, by den Propheet Zephania ghesproocken
vvordt.

Ende daerom dat *clappen der Handen ende aenfluytten*, datmē
doen sal, over de stadt *Ninive*, heeft sijn verscheyden insichten
ende beteeckenissen: vvant het beduydt:

1. Een verwijten vande bedreven boosheyt,
2. Een vreugde ende blijdschap,
3. Een totalen onderganck,
4. Een ongeluckighen loon, der vermetelachtighe
vvyanden,
5. Een rechtveerdige straffe Gods,
6. Een verlossinge ende vveeringe der Tyrannen.

Van allen desen sullen vvy, in 't corte, vvat seggen. 1. Ten
erften dan, salmen door het *clappen der handen ende aenfluytten* 't Welck bereec-
kent een verwijten
der verdrevene
boosheydt.
verstaen, een vervwijtinge, diemen doet, niet aen de boetveer-
ligen sondaren: vvant, *vvoorpt dien zijn sonden niet voor, die*
hem beter (segt Ecclesiasticus) *ende denckt dat vvy noch alle schult* Eccl. 8. 6.
op ons hebben; Maer aende hardneckige, volherdende, ende
onbekeerlijcke sondaers, vvelckmen, in hare onderganck, vvel
mach hare boose wercken voorhouden, ende toonen dat sy
daerom ten rechte gestraft worden. Alsoo hebben de volcken Ioh. 3. 8.
over *Ninive*, doe sy verwoeft vviert, *de handen geklapt, ende haer* Nah. 3. 4.
engefluyttet, als die vol grouwelen was, vol moorderije, leugenen, Siet fol. 93.
overije, hoererije, toverije, met noch veel andere gebreecken; daer
van sy geen assistant doen en wilden, maer maecten slimmer

Ezech. 21. 16.

vers. 17.

Apoc. 18. 2.

2.
Het beteeckēt blijt-
schap.

Nah. 3. 7.

als hare voorvaders ghedaen hadden, ten tijde vande Propheet *Jona*. Even soo, wanneer Godt die van *Jerusalem* met de groufaemen sweerde dreyght, ende sy haer niet bekeeren en willen, maer commen te vergaen, om harer schult ende sonden wille, so segt de Heere: *Ick wil dan spreekken: houwt daer onder, beyde ter rechter ende ter sincker zijde, wat voor is; So wilick dan met mijnen handen vrolijck daer over zijn, ende mijne toorne gaen laten: ick de Heere hebbe het geseyt.* Dus ist, dat de Engel des Heeren, over den val der Hoere van *Babylon*, de hande clapt ende fluyttet, uytroepende crachtelijck, met luyder stemme: *Sy is gevallen, sy is gevallen die groote Babylon, ende is geworden een vooninge der duyvelen, ende bewaernisse der onreynen gheesten: ende bewaernisse alle onreynen ende hatelijcker vogelen.*

2. Ten anderen, het clappen der handen, ende aenfluytten, beteeckent vreugde ende blijdschap over een saecke die wel bevalt ende aenghenaem is. Dese wijze hadden de *Romeynen* in hare Comœdien ende Spelen: dat wanneer die hen wel aenstonden, so riefen sy *Plaudite*, en clapten alsdan inde handen. Alsoo salmen clappen over den onderganck van *Ninive*, niet en aensiene datmen vreugde schiept inden onderganck vande fondaers, welcker bekeeringe men veel meer moet wenschen maer over *Ninive* salmen clappen, ten aensiene dat der vyande ende der *Assyriens* onderganck ende val, uytvalt ten beste van Gods Kercke ende Gods volck in *Israel*, en in *Juda* ende andere volckeren, die vande *Assyriens* dagelijcx, door hostile invasien waren gequelt en beschadicht: Want *Ninive* verwoest zijnde was den *Assyriens* alle macht en middel benomen om andere Koninckrijcken te verdruckē, om Gods volck te tyranniseeren om des Heeren *Zebaots H. Name*, en den Godt *Israels* te lasteren.

om zijn Kercke te vervolghen. Hierom ist, dat alle die *Ninive* Pfalm. 54. 7.
aenschouden, ghesproocken hebbē: *Ninive is verstoort, wie wil* vers. 9.
medelijdinghe met haer hebben? Ende waer sal ick haer troosters soec-
ken? De Coninck David bekennt vry uyt, dat wanneer de Hee-
re, de boosheyt zijner vyanden sal betalen, ende hem sal geholpen heb-
ben uyt alle zijnen noot, dat dan, zijn ooge haren lust sal sien aen sij-
ne vyanden. t Welck hy in geen andere meyninge en spreekt,
dan alst te vooren gheseyt is, dat hy namentlijck verblijdt sal Pfalm. 91. 4.
sijn, wanneer Godt, tot schut ende scherm sijnder kerc-
ke, de vyanden in haren boosen voornemen sal gestortet, en-
de te schande ghemaect hebben.

3. Ten derden, *het clappen der handen ende aenslytten over* Een totalen onder-
de stadt Ninive, beteeckent een sulcken onderganck, en schae- ganck.
de, die irreparabel is, en niet weder te versetten ofte weder op Men wil seggen dat
te richten en is; als een doodlijcke wonde, die niet weder ge- *Ninive* weder is ghe-
heet en can worden, ende metten leven gans ende gaer timmert en gebou-
*gedaen sy. Daerop hebben die twee Propheeten *Zephonia*, en-* wet gheweest, maer
*de *Nabum* ghesien, doen sy teghens *Ninive* propheteerden:* vanden Coninck der
want al hoewel, dien totalē onderganck, niet gecomen is ten Tartaren *Tamerlanes*
*tijde des Prophetē *Zephonia*, nochtans hy heeftse voorsien indē* weder uytghebrant
geest, datse comen soude, ghelijck sy, ten tijde des Propheten endeteniet gemaect
**Nabums* gecomē is inder daet: so dat, daer de stadt gestaē heeft,* is. Waernae weder
daer na boomen en vruchten gegroeyt, en vreemde vogelē en een stadt op de selve
hatelijcke beesten, aldaer haer wooninghe gehouden hebben. plaetse ghetimmert
soude zijn, diemen
Mosel noemt. Het sy
wattet sy, *Ninive* is
daerom niet meer
met het rijk der
Astyriens opghericht:
maer te nederin ha-
ren onderganck ge-
bleven.

De stadt *Iericho*, wort wel ten tijde *Iosua* der Israeliten Vorst
verwoest, doch is daerna door *Hiel* ende *Bethel*, ten tijde des
Coninx *Achas*, weder opgebouwt: Ende alhoewel sy ten
anderenmale door den krijgh der Romeynen is verwoest Josu. 6. 20.
ende omghekeert gheworden, als *Vespasianus* ende *Titus* de 1. Reg. 16. 34.
stadt

stadt *Ierusalem*, ende het gantsche Iodische Lant te gronde verdorven, soo is sy doch ghelijckewel weder ghetimmert, dat sy ten tijde *Hieronyni* een fijn stedeken ghevveest sy; Maer mer *Ninive* ist al anders toegegaen, die verwoeft zijnde, is ghebleven onder den grouwel harer verwoestinghe, datmen in alle Landen, over haer *de handen gheclapt* heeft.

Alfoo ist mede toegegaen met de stadt *Ierusalem*. Die Babyloniers verwoesteden de schoone stadt voornoemt, in sulcker voeghen, dat sy tseventigh jaren vwoest, ende inder afschen bleef leggen, doch wert daerna weder opgebouvet, met hulpe ende de bescherminge des Conincx *Cyri*, ende des Conincx *Darij*. Van *Cyro*, spreekt Godt by *Esaïam*, aldus: *Ick die spreekte tot Cores: dat is mijn Herder, ende sal alle mijnen willen volbrengen, datmen tot Ierusalem segghe, weest gebouwet: en tot den Tempel, weest gefundeert.* Gods zeegē die daerom over hem gecomen is, fiet by *Esa. c. 45. vers. 1. 3.* en sijne dancksegginge *2. Chron. 36. 23.* Van *Dario* leeft ghy, in 't eerste boeck *Esdra cap. 6. vers. 7.* ende hoe hy tot opbouwinghe vanden Tempel te *Ierusalem* belast, middelen, *van des Conincx goederen, te nemen tot vorderinghe vanden bouw;* daerom dat belast wert, *te bidden voor des Conincx leven, ende sijne kinderen.* Doch dit niet jegenstaende, is eyndelinghe de totale ruina, ende de grouwel de verwoestijnde over de stadt *Ierusalem*, in sulcker voeghen gecommen door den *Romeynen* (ten tijde van *Vespasianus* ende *Titus*) datter (volghens de Prophetie ende voorsegginge onses Heeren Christi) *niet een steen, boven den anderen ghelaten en is of sy is afgebroocken gheweest.* Waerom dat de volckeren ende Heydenen wel ter deege, *de handen over haer geclapt, ende meden monde haer aenghesluyt hebben, segghende: Is dat d*

2. Paral. 36. 22.

1. Efd. 1. 3.

3. Efd. 2. 1.

1. Efd. 1. 4.

Cyrus Pastor Dei, propter liberationem populi, vocatur.

Esa. 44. 28.

Esa. 45. 1.

2. Chron. 36. 33.

Efd 6. 7.

vers. 8.

vers. 10.

Math. 24. 2.

Thren. 2. 15.

stadt

Stadt, daermen van seyt: Sy sy de alderschoonste, dies hem dat
 tantische landt verbeught? Want ist datmen ten tijde Ieremie
 over den ongheval Ierusalem gelacchen heeft, dat sy een spot
 Thren. 3. 14.
 ende daegelijcx een liedeken heeft moeten zijn: ende alle die voorby
 gingen, geclapt hebben met den handen, haer aenfluyt, ende den cop
 Thren. 2. 15.
 geschut hebben over der dochter Ierusalem; daer toe alle hare vyanden
 den mont opspelden tegen haer, haer aenfluytende, de tanden wissende
 ende spraecken: Hey, wy hebbense verdelcht: dat is den dagh dien
 wy begheert hebben: wy hebben verkregen, wy hebben af-
 verleest; daer noch hope was, dat Ierusalem weder soude ghe-
 bouwt worden; Wat moeten alle volckeren ende Heydenen
 gedaen hebben, als sy Ierusalem na de hemelvaert Christi ge-
 heel te gronde en uytgeroeyt gesien hebben? Alle die haer also
 gesien hebben, hebben sy harer niet gespottet, den mont op-
 esperret, ende den cop geschuddet?

Wat sullen wy segghen vanden totalen onderganck van
 Strabo lib. 8.
 Corinthus, een prachtighe heerlijcke Stadt, in Peloponneso ghele-
 hen, wiert sy niet door L. Mummius den Roomschen Bur-
 hemeester, met geweld veroverte ende te gronde ghellectet?
 ende alhoewel sy hondert jaren daerna, van Julio Casare den
 Roomschen Keyser, weder opgebout is gheworden; noch-
 ens is sy op 't leste geruineert, door een rechtveerdigh oordeel
 Gods; de welcke, hoe hooger sy verheven is gheweest in gee-
 lijcke benedictien, ende salighe gaven, die Godt haer door
 en dienst des Apostels Pauli hadde aengheboden, hoe veel
 meer sy ghedaelt is tot inde diepste verwoestinghe ende bar-
 barisheyt; datmen nu de hande over haer clappen ende aenfluytē
 mach; ende seggen 't gunt Zephania van Nimive ghesproken
 heeft: Dat is die schoone vrolijcke Stadt, die soo seecker vvoonde,

Zephon 2. 15.

ende sprack in harer herten: ick bent, ende gheenes meer: hoe is sy nu
 soo verwooft? Ende sulcx tot een leere, ende exempel allen
 anderen steden; op dat sy niet en misbruycken, dat costelijck
 pant ende pont des Euangeliums, het welck hen ghegheven wort, om
 ghewin daer mede te doen.

Math. 25. 20.

Jerem. 49. 17.

vers. 18.

De Propheet Ieremias, propheterende van den totalen on-
 derganck der Edomites, spreekt mede van dit clappen der
 handen, datmen over haer doen sal. Alsoo (seght de Propheet)
 sal Edom voest worden, dat alle de ghene, die daer voorby gaen
 hen verwonderen ende fluytten sullen, over alle hare plagen. Ghelijck
 als Sodoma ende Gomorra met t' samen hare Nabueren, omghekeer
 is, spreekt de Heere, dat niemant aldaer woone, noch eenigh mensche
 daerinne behuysen sal. In welcken sin mede dit clappen ende fluyt
 ten over de stadt Ninive, can ghenomen worden.

4.
 't Ongeluckigh loon
 der vermetelachtig-
 ge vyanden.

4. Ten vierden het clappen der handen, ende het aenfluytten
 beteekent, wat voor een deerlijck eynde, gemeynlijck de ver-
 vvaende ende vermetelachtighe menschen nemen, met alle
 hare roem en trots. Want, was de vermetelheyt ende hooch
 moet by die van Ninive niet groot, doe sy sprack in harer her-
 ten: Ick bent, ende geenes meer: want sy roemde, dat sy alle volc-
 keren onder hen ghebracht hadden. De Coninck der Assy-
 riers, Sennacherib, seyde: Sijn mijne Vorsten niet altemael Coningen
 Heeft mijn handt niet gevonden de Coningen der afgoden? Soude
 ick Ierusalem ende hare afgoden niet doen, ghelijck ick Samaria ende
 haren afgoden gedaen hebbe? Ick ben door de veelheyt mijner v-
 ghenen op de hoochten der bergen gecommen. Ick hebbe ghegraven ende
 wytghedroncken de vreemde vateren, ende hebbe verdroocht m-
 minen voetsolen, de zee, &c. Waermede hy beschimpt ende
 lastert den levendighen Godt, hy heeft sijn stemme ende ooc
 ghe

Zephon, 2. 15.

Esa 10. 7.

vers 8.

vers. 11.

2. Reg. 19. 23. 24.

Van 't gebruyck der
 waghene: liet fol.
 70. aen de kant wat
 wy geseyt hebben.

ghen verheven teghen den Heyligen in Israel; ende dewijle vers. 22.
 hy aldus trotfelijk gewoedet heeft, ende zijne overmoet voor
 de ooren des Heeren is opghecommen, soo heeft hem Godt
 boock te huys besocht; *hy heeft de vrucht des hochmoedigen Co-* Esa. 10. 12.
ninx te Assyrien, ende de heerlijkheit zijner hooveerdighe ooghen, in
fulcker woeghen weeten te straffen, datmen over al, over zijnen
 val gefluyt ende de handen t'samen geclapt, ende gesproocken
 heeft: *Is dat de man, die de overelt verschrickte, ende de Coninck-* Esa. 14. 16.
rijcken bevende maect? Die den aertbodem ter woestijne maecte, ende vers. 17.
de steden daerinne brack, ende en gaf zijne ghevanghenen niet los?

Ia niet alleenelick hebben de vreemde volckeren, hare han-
 den over den Coninck der Assyriers gheklapt; maer hy is een
 pot synen eyghen volcke gheworden, ende de standen sijns
 Rijcks, midtsgaeders synen onderdaenen tot *Ninive*, hebben
 getracht, haere handen aen den Coninck te leggen, om hem
 te dooden: vwant doe hy voor Ierusalem, veele volcks, ende
 lappere Crijchshelden, *vele Gheweldighen des heyr's, ende Vor-* 2. Paral. 32. 21.
ten ende Oversten, op de plaetse doot gelaten hadde, ende met
 schande in sijn Landt ghetooogen, ende in sijn stadt *Ninive* ge-
 tomen was, hebben de voornemste des Rijcks, met den ge-
 neenē man, haer tegens hem verheven, en hem gesocht doot
 te slaen, so dat hy ghenootsaect was, de vlucht te nemen, en
 sijn leven te bergen in sijnen Tempel by synē afgoden, aen den
 welckē hy alsdan een belofte dede, wanneer sy hem soudē in
 desen oproer by den leven behoudē, hy woude den afgoden,
 sijn twee sonen, *Adramelech ende Sarezzer* slachten, en op-offe-
 ren. Twelck tot de ooren van sijn twee Sonen kommende,
 hebben daer uyt oorsaecke genomen (also eenige schryven)
 en doot-slach aen den Vader te begaen, denckende, *Melius*

est praevenire, quam praeveniri. Het is beter, in de voorbate zijn, dan te late toefien. Of dat de oorfaecke geweest sy, laten wy staen. emmers dat is seecker, dat, die van sijnen lijve ghekommen waren, hebben hem, doe hy in sijns Godts huys ginck, met den sweerde ghevelt. Over welckers omkommen, buyten twijffel sijn. Geveldige met den Onderdaenen, de handen geklapt hebben siende dien trotsighen gods-lasterlijcken Assur (diens groote macht voor Ierusalem was verflaeghen) te neder gevelt.

2 Par. 32. 21.

§ Godts rechtveerdich oordeel, wordt daer door beduydt.

§. Ten vijfden, kanmen noch, door dat klappen der handen ende aenfluyten (datmen over Nimve doen sal) verstaen, de rechtveerdigheyt van Godts oordeel en straffe, welke God heeft laten gaen, over de stadt Nimve, door welke vele landen zijn verwoest, ende heeftse daerom laten verwoesten, ende in eenen woesten steenhoop laten vervallen. Ten sulcken op siene, spreeckt Godt, by *Jeremiam*, van de stadt *Ierusalem*, die hy met een groufame verstooringe dreyght, ende op datmen wete, dat hy sulcks doet, nae rechte ende heysch haerer sonden: *Haer landt* (spreeckt de Heere) *sal ten woestijne worden, ende ter eeuwigher schande: dat, wie daer voor-by gaet, benverwondere, ende den kop schudde.* Item: *Ick wil dese stad woest maken, ende ten spotte: dat alle die daer voorby gaen, ben sullen verwonderen, over alle haere plaeghen, ende haer bespotten.* Noch spreeckt Godt, door den Propheet *Ezechiël*: *Slaet uw handen te samen, ende trampet met uwen voeten, ende spreeckt: We over alle grouwel der boosheyt in den huysse Israels.* Hier wort da te samen slaen der handen (ghelijck ick te vooren aenghewesen hebbe) gestelt, tot een teeckē van droeffenisse, over de ellende ende jammer, dat na Godts rechtveerdige straffe, den volck Israels sal overkommen, ghelijck te voren het klappen der han-

Jerem. 18. 16.

Jerem. 19. 8

Ezech. 6. 11.

*Compositio manuum
signum doloris & tristitia.
quemadmodum etiam ali-
bi laetitia est signum.*

Num. 24. 10.

Psal. 98. 8.

len, tot een bewijs van vreughde genomen wordt, in de aen-
merckinghe van des Heeren recht, ende rechtveerdigheydt;
wanneer hy den onbekeerlijcken sondaeren in synen toorne Pfalms 98. 8.
traft.

6. Ten seften, *het klappen der handen ende aenfluyten*, dat- 6. Een verlossinghe
ende weeringhe der
Tyrannē, werdaer-
mede ooc beduydt.
nen doen sal over *Nimive*, beteekent de inwendige vreucht
des herten, rijfende uyt 'tgevoelen van eenighe extraordina-
re weldaden, die Godt aen sijn Volck ende Kercke betoont:

de selve verlossende van haer cruys, ende van haeren halse het
oock der vyanden af nemende, door de wraecke ende straffe,
die Godt aen sijne wederpartijders neemt. *Iae, de rechtveer-* Pfalms 58. 11

lighe, moet hem dan verblijden, wanneer hy sulcke wraecke siet,
eght de Conick David. Ende hy mede daer nae verlangen-
le, spreekt aldus: *Mijn ooghe sal haeren lust sien aen myne vyand-* Pfalms 92. 12.

len, ende mijne oore sal haeren lust horen, aen den boosachtighen,
die hente ghen my setten. Hy oock, willende den godtvreesen-
le vertroosten, in alle ongheluck ende ghevaerlijckheyt, segt:
Iae, ghy sult uren ooghen-lust sien, ende aenschouwen, hoe het Pfalms 91. 8.
en godtloosen vergolden wordt: want de Heere is ure toe- vers. 9.
versicht, de Hoochste is ure toevlucht.

Hoe dan, mocht yemant seggen, was David soo wraeck-
ierich, dat hy over eens anders schaele, hem gantsch niet
immeren en konde? dat hy om eens anders schade niet treu-
en, nochte om een anders plaghe hem bekommeren en
nochte? Is daer minder medelijdentheydt in soo grooten
ropheet ghevveest, als in de Propheet Ieremia, die daer
ytroeft, *hoe is my soo hertelijck wee? mijn herte slaet my in den* Jerem. 4. 19
ve, ende en hebbe gheen ruste: want mijn Ziele hoort der basuynen Jerem. 8. 21.
beluydt ende een veldt slachtinghe: My jammert van herten

Vide lib. 4. Epist. fam.
mil. Cic. Epist. 1.

seer, dat mijn volck soo verdorven is, ick ontstelle my, ende hebbe my seer qualijck. Of isser minder barmherticheydt in hem gheweest, dan in den heydenschen *Scipio*, diens ooghen met traenen over-liepen, doe hy sach de gheveldighe stadt van *Carthago* in lichten laeye brandé. *Servius Sulpitius* schrijft, dat tet hem allerley droevighe ghedachten, in sijn herte verweecte doe hy uyt *Afien* schepende, achter hem sach het Eylant *Ægionam*, voor hem *Megaram*, ter rechterhandt *Pyraeum*, dat voor geberchte van *Athenen*, ter slinckerhandt *Corinthum*, welcke waren tot haren tijde, seer beroemde steden: doch datmaec gheheel ghebroocken ende verstoort sijn gheworden. Verriesy, dat in desen ende van allen desen, de Coninck *David* soude overwonnen gheweest zijn, die met bedroefder herten genoegh beklaeght den druck der ellendigen, doorgaens in sijn Psalmen. Maer hier moeten wy wæeten, welcke de ghenen sijn, om welckers jammer, des Coninckx *Davidts* ooghe haren luyfsal sien, ende hoopt meer ende meer te sien. Het waren niet, de godvreesende inden cruyce, niet Gods volck, nochte daer hoop van mochte ghenomen worden, datse hen souden bekeeren hebben: maer't waren de gheswooren doodelijcke vyanden der kercke Godes, ten verderve bereyt: in welckers onderganck, also Godts macht grootelijcx soude verheerlijct worden, ende Gods kercke connen ontslaghen worden van al bloedighe vervolginghe, om tot ruste te commen; soo wæde Conincklijcke Propheet *David*, om sulcker weldade Gods met blijdschap te erkennen ende groot te maecken, clappen in sijne handen, ende alle uytwendighe teeckenen, van de inwendighe vreughde zijns gheestes, gheven.

2. Maer wat oorfaecken zijnder, datmen de *handen clappen* sal over Ninive, ende haer *aenfluytten*? Wt de Propheet Nahum, mogen wy dese oorfaecke, met een woort, stellen. *Over wien* (seggt de Propheet) *is uwe boosheydt sonder ophouden niet gegaen*? Twee dinghen worden hier aengheweefsen:

2. Over den onderganck van Ninive, sal hem niemant jammeren, om datse ghestraft wort, om harer boosheydt wille.
Nah. 3. 19.

1. *Haere boosheydt,*
2. *Die verre gherecht ende ghestreft heeft.*

De boosheydt der *Niniviteren*, is seer groot ende meenighvuldigh gheveest, ghelijck wy voor desen, een cataloge ofte een bysondere regiltersche optellinghe daer van, uyt den Propheet *Nahum*, ghedaen hebben, niet noodigh daerom hier weder opgehaelt te worden; Maer tot confirmatie ende bevestighe van tgunt ghesegt is, laet ons eenmael hooren, uyt den mondē vande boden, die de *Koninck der Assyriens* sondt ot *Hiskiam den Koninck Juda*, hoe groot zijne en̄ zijner voorvaderen boosheydt gheveest zy. *Siet* (segghen sy) *ghy hebt ghevoort, wat de Koninghen te Assyrien gedaen hebben allen Landen, daer te verbannen, ende soudet verlosset worden? Hebben oock de boden der Heydenen de landen verlost, die mijne vaders verdorven hebben? Als Gosan, Haran, Reseph, ende de kinderen Eden, Thelassar? Waer is de Koninck te Hamath, ende de Koninck te Arphad, ende de Koninck der Stadt Sepharvaim, Heva ende Iwa?* Siet hier de godloosen bedrijvē de boosheydt, en̄ daer toe veruegen sy noch daer over, ende roemen hare quade wercken, als of zy deughden waren. *Hebben oock een welbehagen in den enen, diet doen.* Sy willen de boosheydt niet mercken, noch en sien als boosheydt, *maer vertroosten den Koninck door haere boosheydt,*

Siet het folium 93 daer de sonden der Niniviteren speciaelijckē verhaelt staē.

Esa. 37. 11.
vers. 12.
vers. 13.

Rm. 1. 32.

Ose 7.1.

Rom. I 28

Psalm 73 6.

Psalm. 51.6.

2 Corint. 7. 10

Psalm 25. 11

2 Tim. 2. 19.

Psalm 34. 15

Psalm 37. 27.

Amos 5. 15.

Rom. 12. 9.

2 De boofheydt der Assyriërs, heeft langhen tijt ghedeurt. Maer gelijk sy anderen ghedaen hebben, heeft hen Godt weder op haren kop vergolden.

Ose. 7. 1.

Nahum. 1. 2.

Nahum. 3. 19.

boofheydt ende Vorsten door haere leughenen: Sy sijn overghegeven tot een onbedacht samen sin, op dat sy deden, dat niet en betaemt ende dan noch haeren vrevvel moetet van hen gherekent worden, al wel ghedaen te sijn. Een anderen Gheest was in den Coninck David, doe hy over syne sonden bedroeft uytriep: Aen u alleene hebbe ick, Heere, gesondicht, ende quaet voor u ghedaen. Om uwes Naems wille, Heere vveest genadich mijner misdaed die daer groot is. Met dusdanich hertelijck leedt-wesen ende droefheydt, die na Godt is, salmen sijn sonden bekennen: want in de sonden salmen niet volherden, maer een yeghelijck die den Naeme Christi noemt, sal afwijcken van ongherechtigheydt. Hy sal haten het quaede, ende aenhanghen het goede. Maer der Assyriërs boofheydt, is dan gheheel hier tegens ghegaen.

2. Maer, over wien heeft sy niet ghegaen? Dewijle de Assyrische Monarchie langhen tijt gestaen heeft, jae over de negen hondert jaeren ghedeurt heeft, langher als eenighe Monarchie in der weereldt, soo heeft sy tijdt ghenoech ghehad, om de gheheele wereldt te quellen, te beschaedighen, ende te plagen met haere roovers ende dieven: Maer is alsulcks hun onbetaelr gelaten? Neen, de Heere heeft het hen wel ter deghe op den kop vergolden: want hy is een wreker en rechtveerdigen Richter, die zynen vyanden en wederpartijders niet vergeten en sal. Dewijle de Assyriërs veele menschen bedroeft, ende ghetyranniseert hadden, so souden sy oock bedroeft worden, en niemant en soude over haere plaege sich bekommeren, noch om haere schandtreuren, maer alle die sulcks van haer hooren, souden met alle handen over haer klappen. Ghelijck de Assyriërs haren lust ende vreucht daer inne genomen hadden, dat sy anderen mochten verderven, ende te gronde brengen; so souden men oock in haer verder

verderf verheughen, ende in haere verstooringe geen medelijdinge Nahum. 3. 7.
met haer hebben, noch door haer troosters vinden, al sochtmen die.

Want dat is een vasten reghel:

*Dat yemandt aen een ander doet,
In't eynd hem verderom ghemoet.*

Matth. 7. 12.

By den Propheet wordt gheseydt: *Wee u ghy Roover, want ghy
sult weder gherooft worden.* Al of de Heere gheseght hadde: Esai. 33. 1.

*Het sal u wederom soo gaen,
Ghelyck ghy and'ren hebt ghedaen.*

Luce 6. 32.

*Twelck blijkt uyt de volghende woorden: want Godt de
Heere seght vorders. *Wee u ghy verstoorder, meynt ghy, ghy en
sult niet verstoort worden? ende ghy verachter, meynt ghy, men sal
u niet verachten? Wanneer ghy des verachtens, een eynde gemaect
bebt, soo salmen u wederom verachten.*

*Iusta malis hac admissio pro crimine poena est,
Si qua fecerunt, eadem patiantur & ipsi.*

*Die eene misdaet doet by den anderen bedreven,
Waer toe hy self de straf, heeft over haer ghegheven;
Tis recht, dat wederom hem 't selve sap begiet,
En dat voor't eygen quaet, by d'eyghe straf geniet.*

De Assyriens hadden veel bloets vergooten, so soudemen haer Genes. 9. 6.
bloedt mede als waeter vergieten. Sy hadden 'tvolck gevan-
gelyck wech-ghevoert, soo souden sy mede wechghevoert Apoc. 13. 16.
worden; Sy hadden de volcken met den sweerde gheslagen, Mat. 26. 52.
ven souden sy oock met den sweerde geslagen worden, door
len blinckenden sweerde, ende glinsterende spiessen, vanden beven- Nahum. 2. 3.

den spieffen, fouden sy ghet offe *worden*, ende omme-
 men. Dit is de wet, dien en noemt *Talio*, dat is *derghelycke*
vergheldinghe: Want

*Qualia quisque facit, talis
 ius manet ipsum.*

Met sulck een maet ghy meet, dit moet ghy
 vastelijck *veten*,
 Soo *wordt* ghy eyndelijck, oock *veder*
 toeghemeten.

Exempelen.

2 Mach. 9. 5. 6.

Antiochus den Coninck, quam een groote snijdinge in den
 lijve, ende sulck een grooten knipen in der darmen, datmen
 hem niet helpen en konde; Ende voorwaer hem geschiede
 even recht, daerom dat hy ander lieden met menigerley, ende
 te vooren onghehoorde martelerije, gheplaecht hadde.

Exod. 1. 22.

Pharao heeft der Hebreen kinderrens, int water laten wer-
 pen, doch hy moest daer nae, met alle syne Gheweldighen
 Ruyters ende wagenen, in de roode Zee versuypen.

Exod. 14. 27.

1 Reg. 29. 19.

Achab ende *Jesabel* brachten Naboth om het leven, dat
 de honden zijn bloedt leckten; even oock alsoo leckten, daer nae
 de honden dat bloedt *Achabs* ende *Iesabels*.

1 Reg. 9. 36.

2 Reg. 15.

Wanneer een *Coninck* een ander *verstaet*, ende dat *Rijck* me-
 ghewelt inneemt, soo wort hy oock *verslagen*, ende sijn *Rijck* wor-
 hem oock *afghenomen*, ghelijck ghy uyt vijf *exemplen* hier
 kondt, die gheschreven staen in't vijfthiende capittel, van den
 tweeden boeck der Coninghen.

1 Reg. 12. 38.

Andere Exempelen
 van dese straffe ende
 gelijcke vergeldin-
 ge, siet in *Agag*. 1 Sa.
 15. 33. In *Baana*. 2 Sa.
 cap. 4. 6. 7. 12. In
Zurri, 1 Reg. 16. 16.

Aurelianus de XXV. Roomsche Keyser, velde seer snel sijn
 oordeel over den Christenen, die hy plotselick het leven lie-
 benemen: even soo, is hy van sijn Secretario, tusschen *Constan-*
tinopolen ende *Heraclea*, seer plotselijck gevelt, ende dootgeste-
 ken, op zijn onvoorsienste. *Euseb. lib. 7. c. 30.* Daerom dat
 me

men daer uyt een spreek-vvoordt maeckte, als *Ruffinus* ghe-
tuicht, vvelckers inhoudt vvas:

Aurelianus vvreet van aerdt,
Heeft den Christenen niet ghespaert,
Ende die op niemant paste,
De doot oock seer haest verraste,
Onversiens quam hy om 't leven,
Die een ander haest deed' sneven.

In *Sallum*. 2 Reg. 15.
14. In *Haman* Eth. 31
7. 10. In *Nicanor*.
1 Mach. 7. 42. In
Menelao 2 Mach. 13. 5
In de *Edomiten* Ezec.
25. 6. 7. 12. 13.

Hatto de Bisschop van Mentz, heeft vele aerme menschen in
schueren laeten verbranden, ende doe sy in haere pijnen, een
jammerlijck getier ende gheroep maeckten, soo seyde hy dan
noch spottelijck: *Hoordt eens hoe pijpen ende schreyen, daer, mijn-
ne koorne-muysen*, den vvelcken Godt daer nae straffende, is
vanden muysen levendigh opge-eten.

Lex & poema Talianis.

Henricus de tweede, dies Naems, Coninck van Vranckrijck-
ke, een vyandt des H. Euangelij, *Annam Burgium*, een geleerd
man, latende in de gevanckenisse vverpen, svvoer, hy vvoude
niet eer rusten, of hy hadde dien Ketter, met beyde syne oo-
ghen sien verbranden. Wat geschiet? Godt schicket alsoo,
dat in een Tournoy-spel, sijn ooghe uytghestecken vwordt,
ende is met grooter smerte, en pijn, vveynighe dagen daer nae
ghestorven.

De *Paus Clemens de sevenste*, was een heftighen vervol-
gher der Christenen, ende wanneer hyse ghevangen hadde,
iet hyse van hongher sterven inder gevanckenisse, maer Godt
etaelde dat hem wel wederom: want de Heere sloegh hem
aet een kranckheyt ende geswel aen zijnder kele, dat hy niet
eten en konde, maer moeste van hongher sterven. Soo weet

Godt den godloosen te vergelden, nae hare boose wercken; ende sijnen uytvercorenen te helpen, ende 't quaet datmen hen aendoet, te wrecken; soo dat *des Heeren knechten sullen eten, doch sy sullen hongeren: sijne knechten sullen drincken, doch sy sullen dorsten: siet, sijne knechten sullen vrolijck sijn, doch sy sullen te schande worden: Siet, sijne knechten sullen van goeden moede juychen, doch sy sullen van herten-leedt schreyen, ende van jammer huylen.*

Esa. 65. 13.

vers. 14.

2.
Van het clappen der handen, datmen over 't innemen van Hertoghenbosch met rechte doen mach.

II. Soo vele zy gheseyt, van het *clappen der handen, ende het aenfluytten* over de stadt *Ninive*; Laet ons nu comen tot het *clappen der handen, over de stadt 's Hertoghenbosch, ende daerin overleggen:*

1. *Of sulcx ons toestaet, betaemt, ende gheoorloft sy te doen.*
2. *Om wat oorsaecken, datmen met de handen sal clappen over de gewonnen stadt voornoemt.*

Epichairekasia,
damnatur.
Hoedanich clappen der handen onghoorloft zy.

Psalm. 35. 14.

vers. 15.

Thren. 2. 16.

vers. 15.

Niemant en laete hem voorstaen, dat wy hier willen prijzen alsoodanich een *klappen der handen*, als de kinderen des werelts ghevvoon sijn te doen, vvanneer sy hen, in het ongheluck van den vroomen ende de kinderen Gods, vervreugden; de Propheet claegt over sulcke boose gesellen: *Ick gae treurich (segt hy) als eener die leet draecht over sijn moeder; sy daer en tegen verblyden haer over mijn schade.* De Propheet Ieremias beclaeght hem seere, dat de heydenen, ende andere boose natien, *de handen claptē over de weenende dochter Ieruselems, die sy aenfluyteden, ende den cop over haer schuddeden, ende spraecken: Is dat de stadt, daermen van seyt: sy sy de alderschoonste, dies hem dat gantsche landt verheucht? De Heere Godt neemt sodanigh een verhe-*

heuginghe, op het alderhoogste, qualijck af: ende vvil de god-
 loose daer over heftigh straffen, ghelijck te sien is by den Pro-
 pheet *Ezechiel*, ende by den Propheet *Obadia*: Want, *Wie*
den armen bespottet, die hoont des selven Schepper: ende Wie hem
zijns ongevals verheucht, die en sal niet ongestraft blyven, segt den
 vijfen Salomon. Ende vvat cander beswaerlijcker vallen, dan
 in sijn cruys ende smerte, van anderen noch spottelijck beje-
 gent te vvorden? Wat cander droeviger een bevallen, dan in
 plaetse van vertroostinghe, behoont te vvorden?

Ezech. 25.

vers. 7.

Obadia vers. 12. 13.

14. 15.

Proverb. 17. 5.

Eheu! quam miserum est, ad damnum accedere risum.

Och vvat ist een ellendich quaet,

Daer spot en schaede te samen gaet!

Hierom, als de Propheet David ghesegt heeft: *Ick vveene*
ende vvasste bitterlijcken, ende men spottet mijner daer toe, soo segt
 hy daer op: *Den smaet verbreekt my mijn herte, ende krencket*
my, ick vvwachtete oft het yemanden jammerde, doch daer en was
niemant: ende op troosters, doch ick en vinde geene. Daerom ver-
 vverpt Iob dit clappen over eens anders mans schaede, ende
 kent hem vry daer van, als van een grouvvelijcke sonde, seg-
 gende: *Hebbe ick my verblijdt; wanneer't mijnen vyanden qualijck*
ging, en hebbe ick my verheven dat hen ongeluck getrest hadde? Want
ick en liet mijnen mont niet sondigen, dat hy eenen vloeck wensche-
de mijner zielen. Ende alsulcks zijn vvy mede verfoeyende ende
 vervverpende, als een ongheoorlofde saecke, voor den Chri-
 stenen ende kinderen Gods zijnde.

Psalm. 69. 11.

vers. 21.

Job. 31. 29.

vers. 30.

1. Maer het clappen der handen, dat vvy over't veroveren
 der stadt van 's Hertogenbosch doen fullen, is gheheel anders;
 ende sodanich, dat vvyt vvel mogen doen, met alle Patriotten
 ende

*Hoedanich clappen
 der hande wel mach
 gedaen werden van
 Gods kinderen.*

Tob. 13. 10.
vers. 12.

Pfalm. 51. 20.

Pfalm. 122. 6.

ende vrome Christenen, die hen des Heeren hares Gods verblijden, ende den Heere voor zijne gaven loven, die het vvelvaren Zions van herten vvenschen, ende Ierusalem ghelucktoewenschen. Want dit *clappen der handen*, ziet op allen desen volgende stucken:

1. Op de ontslaninge van alle Roverije, ende andere hostile invasiën, die dese Landen geleden geleden hebben, by de Guarnisoenen van 's Hertoghenbosch.
2. Op den val van 't pauselijck rijck, ende de groote afgoderije, die daer binnen was.
3. Op de voortplantinge des H. Euangeliums, waertoe, by dese veroveringe, goede gelegentheit voort ghegeven.
4. Op de groote ghelegentheit, die de goede God, soo ghenaedelijck binnen 's Hertoghenbosch verleent, tot verlichtinge ende bekeeringe vanden burghers aldaer, die dus lange inde duysternisse der afgoderije gheseten hebben.
5. Op de danck-segginge, ende vreugden-dagen, in vvelckmen Godt prijst ende looft, over een groote heerlijcke victorie.

Wie can sulck een *clappen der handen* berispen? Wie can hestraffen? 1. Wy moeten emmers bekennen, dat doen 's Hertoghenbosch aen de zijde vanden Coninck van Spaengien was dat alsdan verscheyden Provincien ende Landtschappen vanden desen staet, door de continuele invasiën, ende gedurige invallen der Spaensche Guarnisoenen, in ghestadighe vrees ende forgh

1.
Door 't overgaen van 's Hertoghenbosch, worden dese Landen vande voorgaende hostile invasiën, verlost.

sorghe ghehouden sijn gheveest, ende het stroopen ende rooven gheen eynde en nam. Maer nu de stadt aen onse zijde gebracht zijnde, door Gods ghenade, die den *Doorl. Prince van Oraengien* daertoe macht ende herte ghegheven heeft, soo cesserer ende houden op, die ghemelde quaden, de onghe-macken ende schaeden; soo dat wy nu met vreugde in onse handen mogen clappen, ende segghen: *Waer is nu de vvooninghe der Leeuwen, ende de vveyde der jonghen Leeuwen, daer de Leeuwe ende Leeuwinne met den jonghen vvandelden, ende niemant en dorfdese verschutteren? De Leeuwe roovede ghenoech voor zijne ongen, sijne cuyle vervulde hy met roove. Doch siet, het sweert is over haer gecommen, om den jonghen Leeuwen te verslinden: Ende haers roovens is een eynde gemaect op aerden, datmen harer boden temme niet meer hooren en sal.*

Nahum, 2, 11.

vers. 12.

vers. 13.

Alsoo heeftmen eertijds de handen geclapt ende verheught over het omcomen vanden Tyran *Herodes*, de welcke selfs vel weetende hoe seer datmen in sijne plaghe ende doot, soude vervreughden, willende dat eenichsins voorkomen, lietorts voor sijn doot de voornaemste vanden Adel in sijne Coninckrijcken ghevangen nemen, ende beval, men soudese langhe inder gevangnisse bevwaren, tot dat hy storf: ende vanneer hy doot vvas, soudemen de selve ghevangen, alle samen laten ombrenghen, ende een yder zijne dooden, te uys toefenden, op dat, so sy om haers Conincx vville, geen duuve vvouden betoonen, souden dat doen om haer eyghen lfs schaede vville. Het vvelcke, alhoevvel het overal groote roefheyte causeerde in 't Rijcke, nietemin lieten niet, vele duynen met haren handen te clappen, ende vreugde te bedrijven, over den doot, des Tyrans.

Iosephus de morte Herodis.

Tertullia-

Tertullianus ad Scapulam.

Tertullianus schrijft van *Claudio Lucio*, den Richter in Capadocia, die een grouwelijk vervolgher vvas der Christenen, dat, doe Godt hem gestraft hadde, dat hy vol levendigh vvormen, vvas die hem op aten, dat hy alsdan ghesegt heeft: *Ey, dat doch de Christenen mijn kranckheydt niet en vernemen, o dat sy daer over henniet verblijden.* Maer daetom en lieten de Christenen niet in hare *handen te clappen*, ende vrolijk te zijnde wijle Godt Almachtigh sodanigen Tyran ende vyandt der Kercke, aenghetast ende geplaecht hadde.

Andere segghen de xxij. Keyser gheveest te zijn.

De *Keyser Maximinus* de xxvij Keyser van Roomen, was mede een grouwelijk vervolgher der Christenen, wierde eyndelijk van sijn eyghen volck, met sijn Sone jammerlijk vermoort, ende doe sijn hooft tot Romen ghesonden wierde was yder man daer over vrolijk, ende *clapte de handen te slapen*, *fluytteden hem aen*, segghende: *Van sulcken arghen ende quaden aert, soudemen niet een hont laten overblijven.* Hy was so wreet (sels teghen sijn eygen volck) dat, wanneer hy uytghetrocken was inden krijgh, alsdan in alle plaetsen claeghdeme over hem seer, oock liepen de Burghers tot Romen met hare *vrouwen ende kinderen tot hare Tempelen, ende schreyden opentlijk tot Godt, biddende dat Godt hem nemmermeer wilde laten overder keeren*, 't welck oock alsoo gheschiede, alsoo wy te vore verhaelt hebben.

De godloose comen om, ende haers naems saet en blijft niet. Nah. 1. 14

En feb. 1. 9. 7.

Doe *Sissera* de Veldt-hoofman *Jabins*, den Coninck der Cananiteren omghekommen was, door de hant eener vrouwe, die hem een nagel door sijn hooft sloech, hebben de kinderen Israels in haere *handen niet gheklappet*, ende vreuchde bedreven, om dat sy van soo grooten vreesse ende quellinge verlost waren? Iae, *Debora* ende *Barah* songhen een vroeyelijck ghesand

ghelanck : segghende, *alsoo moeten omkammen*, Heere, *alle uwe* Judic. 5. 30.
wyanden, &c.

Volgens dese Exemplen, mogen wy dan mede wel, in *onse handen klappen*, ende seggen met vreuchde, *Victorie, Victorie, Victorie*, die stadt van 'sHertoghenbosch, is in onsen handen ghekomen : de landen zijn verlost, van hare hostile invasiën, onsen staet is verstercket, den thuyen van Hollandt is nu vast-geslooten: *gheloof moet de Heere zijn daghelijcks.*

Psal. 68. 20.

2. Ten anderen, *wy klappen in onse handen*, over het over-
kommen van 'sHertoghenbosch, om dat, dat Pauselijck Rijck, *daer door een grooten krack ghecregen heeft*, ende de groote
grouwelijcke afgoderije, in dat *Roma Belgica* (tot saligheydt
van de arme verleyde Borgers daer binnen) een val gekregen
heeft. Want die *Hoere van Babel*, die met den *wijne haerer hoe-*
verije, de *Koninghen der aerden*, ende de *inwoonderen der aerden*,
droncken maect, die is daer ghevallen, die is ghevallen; *Jae Babel is*
gefallen, sy is ghevallen, ende alle beelden haerer goden, *sijn ter aerde*
gheslaghen.

2. Door 't overgaen
vā 'sHertoghenbosch, wort
het Antichristische
Rijck (een rijck vol
van alle afgoderije)
ghekrenckt.

Apoc. 17. 2

Apoc. 14. 8.

Esa. 21. 9.

Dat nu den *afgodt Dagon*, voor de *Arcke des Heeren* wijc-
ken moet, ende de *duyfternisse* voor het helder licht des Eu-
angeliums; *O! klappet, klappet dan*, van vreuchde *in uwen handen*
alle ghy oprechte : *Die den Heere vreesen*, dancken den Heere,
ende segghen nu : *Sijne goedertierentheydt duert eeuwichlijck.*

1 Sam. 5. 3.

Psal. 118. 3

Want was daer een stadt, daer d'afgoderije haeren thron
nielt, dat was 'sHertoghenbosch: Waeren daer *Borghers*, die
verleydt wierden : die waren de borgers van 'sHertoghenbosch:
binnen welcker stadt, waeren *veele ydelheydt spreekers*, hardt-
eckich, oock *verleyders der sinnen*, *swaere wolven*, die de kudde niet
spaerden. De stadt mach wel ten rechte, van den Room-

Apoc. 2. 12

Tit. 1. 10,

Act. 20. 29.

ſchen Paus, een *Roma Belgica* ghe-naemt worden: want zijn bonte vogels daer ſoo veel in groote menichte neſtelden, als binnen de ſtadt van Romen. Ende hoedanich was, haer vreeſſelijk gheſchal, ende vreemde gheroep, daermede ſy de de ooren van den eenvoudigen Leecken, vervulden ende ver-vuylden? Om een proef kē daer van, allē man te geven, en den vveerden Burgheren binnen *'s Hertogenboſch*, de oogen meer te openen, om te ſien, ende te gevoelen hoe ſeer ſy verleydt zijn ghevveeft. Laet ons hier by brengen het boecxken van den AFLATEN, ende gratien, ghegunt door den *alderheylichſten Vader* (ghelijck ſy hem noemen) de *Paus Gregorius XV.* met ons grondich ende Chriſtelijck onderwijs, geno-men uyt de H. Schriftuere: Ghelijck de duyſterniſſe, door den helderen glans der ſonnen verdreven wort, alſo ſal de valſch-heydt der menſchelijcker in-ſettinghen, door den glans der heylſamer Waerheydt, ontdeckt worden.

AFLATEN

AFLATEN,

Beter Onderwijs.

Ende gratien, gegunt deur on-
se alderheyligste Vader, de

Paus Gregorius XV.

Ende gemijde Hoofschopniens/
Medaljen: ofte Cruyten.

Ten versoecke

Van mijn Eerw. Heere

Nicolaus Zoes,

Bisschop van 'sHertogenbos.

'sHertogenbosch.

By my Jan Jansz. van Turnhout/
Anno 1622.

Y Christenē, ver-
worpen de afla-
ten en mensche-
lijke insettingen:

Want de Heere Christus seyt
uyt Esaia: *Te vergeefs eeren sy* Esa. 29. 13.
my, leerende voor leeringen, ge-
boden der menschen. De Heere
Godt heeft oock, door Mosen,
ghesproken: *Ghylieden en sult* Marc. 7. 6.
dier gheen doen, een yegelijck wat

hem recht dunck. Waer na salmen hem dan reguleren? Na mij-
ne rechten (spreect God) *sult ghy lieden doen, en mijne insettingen* Deut. 12. 8.
sult ghy houden, dat ghy lieden daerin wandelt: want ick ben de Heere
uwe Godt. Itē, Alles wat ick u lieden gebiede, sult ghy houden, dat ghy Levit. 18. 4.
laer na doet, ghy en sult daer niet toe doen, noch daer van doen. Item,
Na mijne geboden sult ghy leven, ende mijne rechten sult ghy houden, Deut. 12. 32.
ende daer nae doen. De gratien van uwen alderheylighsten Va-
ter Paus Gregorius xv, worden hiermede geheel verworpen
ende veroordeelt: Oock en kennen wy gheenen mensch soo
veerdich, datmen hem de *Alderheylighste* noemen sal; want,
alleene de Heere Christus de *Ghesalfde, die de misdaden versoent* Dan. 9. 24.
heeft, is de Alderheylighste; Die can ons met sijn gratien helpen, en- Johan. 17. 19.
de door sijn heyligheyt, ons heylighen.

Deut. 17. 18.

Col 3. 16.

Psalm, 19. 13.

Matth. 11. 28.

Esa. 55. 7.

Matth. 28. 19

Matt. 26. 26.

1. Corinth. 11. 13.

Te by hem draegende een van de selve Hoofdenhoetskens / Cruppen of Medallien / sal lese de Croone ons Heeren / ofte onser V. Vrouwe / ofte het derde deel des Hoofdenhoetskens / syne sonden aen eenigen gheapproberden Biecht-vader gebiecht ende het H. Sacramēt des Outaers ontfangē hebbende / sal verkrijgen vollen Aflaet eens in't jaer / op eenighen Feest-dagh ons Heeren / ofte onser V. Vrouwe die hem belieft.

want hy en weet onse sonden niet: Hy en kent ons herte niet: hy en can die niet vergeven. De biechte is een menschelijke insettinge, vanden Paus Innocentius den derden, eerst inghestelt. Men sal dan Gode biechten sijn sonden: segghende met den Coninck David: *Wie can Heere, mercken hoe dickwils hy feylt: vergheeft my de verborghen ghebreecken.* Tot welcken eynde den Heere Christus ons noodicht, roepende: *Comt alle tot my, die vermoeyt ende beladen zyt, ende ick sal u verquicken:* Want, *den Heere is vele vergevinge.*

Wat aengaet 't Sacramēt des Outaers, daer van leeft men niet in Gods H. Woort, maer wel van 't H. Sacramēt des Doops ende des H. Avontmaels des Heeren. De Mis-pape staet aen zijn Outaer, daer hy 't Sacramēt eet, ende drinckt uyt zijn kelck. Maer d'Apostel segt: *Wy hebben een Altaer, vanden welcken*

Den Christgheloovighen wordt gheboden by hem te draghen den *Wetboeck des Heeren*, op dat sy, daer in lesen moghen al haer levedagen, ende daerna doe. D'Apostel Paulus wil, dat het *Woort Christi in ons sal vooenen rijckelijck met alle wijsheit, lerende ende vermaenende malcanderen.*

Wie oock Biechten wil, die en mach zijn sonden niet biechten aen een mensche,

eten sy geen macht en hebben, die den Tabernakel dienen, die eens in Hebr. 13. 10.
 der voleyndighe der tijden, tot af-legginghe der sonden verschenen Hebr. 9. 26.
 is, door sijns selfs offerhande. Daer en is dan gheen offeringhe Hebr. 10. 18.
 voor de sonde, op eenen steenen Outaer meer van doene: Want vers. 14.
 met een offerhande, heeft Christus eeuwichlijck ghebeylicht, die ghe-
 beylicht worden.

Van de toegheleyde Aflaet, watmen houden moet; kan-
 men uyt het voor-gaende ghenoech af-nemen, oock uyt de
 Schriften van *Lutherus*, die in den Iaere onses Heeren 1517. be-
 goft te predicken tegen de aflaten des Paus. Wat doch voor
 een aflaet der sonde, kan een sterffelijck mensch geven? Godt
 seght: *Jck ick doe uyt uwe overtredinghe, om mijnent wille, ende en* Esa. 43. 25.
ghedencke uwer sonden niet. Item: *Ick wilse reynighen van aller*
misdadent, daer sy teghen my mede gesondicht hebben, ende wil hen
verghen alle misdadent, daer sy tegen my mede ghesondighet, ende Ierem. 33. 9.
overtreden hebben. 'Tis oock een kleyne barmherticheydt by
 den menschen, dat sy maer eens in't jaer een volle aflaet toefeg-
 ghen: daer de Heere Christus die alle daghe, ende alletijt toe-
 geseyt heeft, als wy met herten bidden: *Vader vergeeft ons onse* Luc. 11. 4.
sonden, want wy oock een yghelijcken, die ons schuldich is, verghe-
uen. Wat den feest-dagh van onse *L. Vrouwe*, aengaet, sal daer
 van, t' sijnder plaetse ghesproocken worden.

2.

2.

Die op de frestdaghen vande
 gheboorte ons Heeren Iesu
 Christi / ofc d'yn Coninghen-
 dagh / ofc des hemelwaerts
 Christi / ofc van Sincxen / ofc
 oock op de frestdaghen vande

Vande dry Coninghen feest,
 en spreeckt de H. Gheest niet
 in zijn woort: Maer wel van Matth. 2. 1.
Wijse, die van Oosten quamen tot
Ierusalem. De welcke geleerde

Bootschap / ofte Hemelvaert
 onser **L. Vrouwe** / sal lesen (als
 horen) de croone / of: roosecrans /
 oft het derde deel des selfs, heb-
 bende als boorzeyt is zijne son-
 den gebiecht / ende met devotie
 het **H. Sacrament** ontfangen /
 ende (ist dat hem ghelegen is) de
 hooghe-**Misse** sal hoozen / oft
Priester zijnde / **Misse** lesen / al-
 hoewel niet solennelijck / biddē-
 de devotelijck voor de uytroep-
 inge der **Ketterpen** / verbeyding-
 ghe des **Christelicken geloofs** /
 oft eenighen anderen noot ons
 moeders der **H. Kercke** / sal ver-
 crijghen **quitscheldinghe** van
 thien jaeren / ende soo veel qua-
 rantene penitētie / die hy eenich-
 sins mochte schuldigh wesen.

Esa. 42. 6.

ende cap. 49. 6.

Luc. 2. 32.

Ephes 4. 9.

2. Reg. 2. 11.

Gen. 5. 24.

Hebr. 1. 5.

Hebr. 9. 27.

Daniel. 12. 2.

Sap 3. 1.

Kom. 14. 6.

ende statelijcke mannen wa-
 ren, gheleert inden loop des
 Hemels, volghens oock het
 Latijns vers: *Ille penes Persas
 Magus est, qui sydera novit: Quis
 tenet herbarum vires, cultumque
 Decorum.* Inde vermeldede **Wij-
 se**, wort vervult dat **Esaias** van
Christus gheseyt heeft: na-
 mentlijck, dat hy van Gode,
 tot een licht der **Heydenen** soude
 ghegheven worden. Het is dan
 een fabel, al datter boven van
 de **Coninghen**, ende hare **Na-
 men**, ende 't ghetal vandien
 uytghegheven wort, by die
 pausgeline.

Vorders vande **Hemelvaert onser L. Vrouwen**, en vindtmen
 niet een letter, inde **Heylighe Schriftuere**. *Alleenlijck Christus*,
 (seggt d' **Apostel Paulus**) *die nedergheworden is, inde nederste deelen
 deser aerden, die selve is oock opgevaren boven alle Hemelen, om dat
 hy alle dinck vervullen soude.* Waer van **Enoch** voor de **Wet**,
Elias onder de **Wet**, in haere op-neminghe ten **Hemel**, voor-
 beelden gheweest zijn. Wat den gheloovigen aengaet, dien
 is eenmael op-gheleydt om eens te sterven; welcker lichamen in
 der aerde slapen: ende haere **Zielen**, *sijn in Godts handt, ende geen
 quale en roertse aen.* Soo veel belangt den **Feest-daghen**, die er
 machmen den afgestorven heyligen ofte creatueren, niet hou-
 den: *Wie den dagh acht, die achte die, den Heere.* De **superstieus**
 onder

onderhoudinghe der daghen, verwerpt d' Apostel, seggende: *Ghy onderhoudt daghen ende maenden, ende tijden ende jaeren: ick wreefe voor u, dat ick te vergeefs aen u lieden sal ghearbeydt hebben.* Gal. 4. 10. 11.

Wat is oock dat voor een *Roose-crans*, dat men lesen sal? wie daer lesen, ende biddē wil, die bidde: *Onse Vader, die in de Hemen zijt, wven Naeme worde gheheylicht, &c.* Ende als ghy lieden bidt, soo weest niet veel spreekende gelijk de Heydenen, maer biddet den Vader int verborghen. Leest de *vet des Heeren*, bestaende in thien gheboden. Leest ende bidt, spreekende uwes *Geloofs Articulen*. Biddet de *Ghebeden*, die in de *Schriften der Propheten ende der Apostelen* gheschreven staen. Dit sullen wy doen, niet alst ons geleghen is, maer moeten bidden tot *aller tijdt*. Wy en moeten ons gelieven, daer in geen plaetse geven, want tis onsen schuldighen plicht, ende wy moeten ons schicken na Gods gelieven ende zijne heyligen wille, die daer feyt: *roept zy aen.*

Matth 6 9.

vers. 7.

vers. 6.

Exod. 20. 2.

Deut. 5. 6.

Dan. 9. 4 & c.

Eph. 1. 16. 17. 18.

19 20.

Eph. 3. 14. 15. 16. 17

18. 19. 20. 21. & c.

Luc. 18. 1-2.

Psalm. 50. 15.

Wat is dat oock voor een *Hooghe-Misse*, daermen in het *pausdom* soo veel van houdt? Wt dese tegenstellinghen sal't laerlijk blijcken.

1. De *Hooghe-Misse* seght, dat sy den menschen vergheinghe der sonden verwerft ende aenbrenght. Dat *Heyligh Avontmael* seght ons, dat wy hebben door den doot Christi de *erworvene vergiffenisse der sonden.* 1. Joh. 1. 7.

2. De *Hoogh-Misse* houdt in, dat Christus aldaer vanden *riester* geoffert wordt. Dat *H. Avontmael* wijst ons op den *nigen Hooghen Priester Christum*, die hem selven voor ons *op-offert heeft*, Gode tot een *wel-risckende reucke*. Die *volko-entlick saligh kan maecken*, al die door hem tot Godt gaen, de-
wvyle

Eph. 5. 2.

Heb. 7. 25.

Wijle hy alletijds leeft, om voor hen te bidden.

Mat. 26. 26.

Mar. 14. 22.

I Corith. 11. 23.

Hebr. 9. 22.

Hebr. 10. 10.

Hebr. 7. 23.

Hebr. 7. 26.

Esa. 42. 8.

Matth. 26. 26.

I Cor. 11. 26.

Luc. 16. 24.

Apoc. 14. 13.

Sap. 3. 1.

3. De Hooghe Misse, is een drooge offerhande, die Gode niet kan behaghen, wat H. Avontmael is een instellinge des Heeren? Welcke ons verthoont, hoe dat sonder bloetstortinghe, gheen verghevinghe en konde gheschieden.

4. In de Hooghe Misse wordt Christus (nae hare meeninghe) soo dickwils Gode gheoffert, als sy bediendt wordt. Int Avontmael wordē wy geleert, dat wy geheylt zijn, door de offerhande die Jesus Christus, eenmael Gode den Vader gedaen heeft.

5. In de Hooghe Misse maect de Priester hem meerder dan Christus: want alletijdt is de Priester meerder, dan de gave die gheoffert wordt. Dat H. Avontmael seght, dat wy geen anderen Hoogen Priester hebben, dan Christum, die daer is heyligh, onnoosel, onbesmet, afghescheyden van de sondaren, ende hoogher dan de Hemelen gheworden. Hy en erkent oock gheen anderen Priester, onder hem, ofte beneffens hem; want hy wil zijn eere eenen anderen niet gheven.

6. De Hooghe Misse wordt ghedaen voor de sonden der levendigen ende der dooden. Dat H. Avontmael is van Christo inghestelt voor den levendighen; die sijn doot, op aerden kunnen verkondighen: Voor den dooden niet: Want de dooden, die onboetveerdich ghestorven zijn, ligghen in der hellen voor welcke gheen offerhande meer en is. De dooden die in den Heere ghestorven sijn, die sijn saligh: sy sijn in de handt der Heeren, gheen qualen en raect hen aen: soo en hebben sy dan gheen offerhande ofte voorbiddinghe meer van doene.

7. In de Hooghe Misse is dat *corpus Domini*: Christus is daer na den vleesche teghenwoordich, segghen sy, daerom bidden men aen de hostie, Dat en is anders niet, dan met de *Ca*
pernaite

pernaiten Christum te willen eten, met den tanden. Sijn vleesch en kan soo niet gheeten worden: Want het is inde Hemelen. Sijn vleesch, is oock alsoo, ons niet nut. Welis vvaer, Christus is door zijn Geest ende genade by den sijnen: maer niet lichaemelijck, ghelijck hy oock niet en is in 't H. Avontmael, alwaermen dat broot eet, en den wijn drinckt. Voor ende na de consecratie, blijft het broodt, ende blijft het wijn, daer en geschiet gheen transsubstantiatie ofte wesentlijcke veranderinge, vande sichtbaere teecken, in de onzichtbare genade, en be- teeckende saecke, 't welke is dat ghekruyste lichaem Christi, ende zijn vergooten bloedt; maer met den teecken vercondi- en wy den doot des Heeren, tot dat hy komt. Ende vvy eten Christi vleesch, ende drincken zijn bloedt door den Geloove, ende door den Gheest, die in Christo als ons Hooft, ende in ons, als syne lidmaten, woont.

8. De Hooge Misse wort van den Priester aen eenen steen Outaer bedient. Dat H. Avontmael des Heeren, wort aen een tafel bedient. Wy Christenen hebben gheen Altaeren, Christus is onsen Altaer.

9. Inde Hooghemisse, wort den kelck den ghemeenen manthouden, ende slechts de hostie ghegheven om te eeten. Int I. Avontmael, heeft de Heere Christus belast, eenen yghelijcken te eten vanden broode: welck is de gemeenschap des lichaems Christi: ende hy heeft mede belast te drincken wyt den drinckbeker, welck is, de gemeenschap des bloets Iesu Christi.

10. De Hooghemisse wort inde latijnsche, ende (voor den ghemeenen man) in een onbekende spraecke ghedaen. Dat I. Avontmael wort bedient in een bekende, ende onse moerlijcke spraecke: want met een bekende sprake, moet den Godf-

Act. 2. 11.

vers. 8.

1. Cor. 14. 14. 19.

1. Cor. 11. 24.

vers. 25.

Colof 3. 1.

Rom. 10. 9.

Rom. 8. 34.

Luc. 17. 10.

Math. 18. 24. 27.

Math. 9. 2.

dienst ghedaen worden, op dat de ghemeene man die verstaet. Alsoo hebben d' Apostelen, de groote daden Gods gesproocken, eenen yegelijcken in sijn eyghen tale ende eygen spraecke, daer hy ingeboren was. D' Apostel Paulus seght: Ick wil inder Gemeente, liever vijf woorden, door mijn verstant sprecken, op dat ick oock andere omwisse: dan thien duysent woorden, met vreemdertonghe.

1. De Hooghemisse slechts te hooren, wort ghenoech gheacht, om aylaet te verdienen. Dat H. Avontmael, moeten wy niet alleenlijck aensien ofte aenhooren, maer selfs gebruycken. Item, vvy moeten aenden uytterlijcken broode ende wijn niet blyven hanghen, maer onse herten opwaerts inden Hemel verheffen: daer Christus Iesus is, onse voorspraecke ter rechterhand zins Hemelschen Vaders.

Wat ist oock dat mē den volcke aylaet, en quijtscheldinghe van thien jaren, als een verdiende saecke, toefeght, voor alle de voorgaende wercken? Segt niet de Heere Christus: Als ghy sult gedaen hebben, al wat u bevolen is, soo segt: vvy zijn onnutte dienstknechten, vvy hebben gedaen, dat vvy schuldich waren. Sijn sy onnutte dienstknechten, die al doen dat Godt gheboden heeft, hoe veel onnuttiger knechten sijn zy te achten, die al doen, daer menschen ghebieden te doen, teghen den reghel van Gods Woort, ende den wille Gods?

Can oock een sondaer helpen de quijtscheldinghe van thien jaren? vvy hebben van doene, dat Godt ons quijtscheldet van thien duysent Talenten.

Oock en can een bloot mensch, ons geen quijtscheldinghe der sonden gheven: dat staet in Godes macht, dat comt eyghentlijck ende absolutelijck Christo de Heere toe, die daer segghen mach: Sone hebt goede moet, vve sonden sijn u vergeven.

3. Gheen

3.

3.

Die op de Feestdaghen ons
Heeren / onser liever Vrouwe /
der geboorte vā S. Jan Bap-
tist / der H. Apostelen / oft alder-
Heylighen / de verks. dingen sal
volbreigē / sal verkrijgen quijt-
scheldinghe van seven Jaren /
endenoch soo veel quarantenen,

Gheen daghen mogen ter
eeren van eenighe heylighen,
ghehouden ofte waergheno-
men worden, want dat is soo
veel als den Heylighen met
godlijcke eere vereeren, ende
de selve dienen, ende aenbid-

len, dat welcke de Heylighen niet en begeeren, maer teenemael wey- Apoc. 19. 10.
eren ende verbieden. Ten anderen, machmen den heylighen, Act. 10. 25. 26.
er eeren, gheen daghen houden: want ons gheboden wort:
Al wat ghy lieden doet met vvoorden ofte met vvercken, doet het Colos. 3. 17.
inden name des Heeren Jesu, danckende Godt den Vader door
em.

Van Feest-dagen leestmen wel Exod. 23. 14. Levit. 23. 15.
die Godt inghestelt heeft. Wy lesen oock van des Heeren
ach. Apoc. 1. 10. de welcke is den dagh sijner verrijsenisse, ende
u onsen Sondach. Maer van onser L. Vrouwen dagh, der
postelen, der gheboorte van S. Jan Baptist, ofte alder Hey-
ghen, en vintmen niet een letter in Gods Woort. Daer-
omme, ghy Wtvercorene, houdet die Feest-daghen, die u Godt Tob. 13. 10.
erordineert heeft, ende wilt op de selve, Godt loven en Nahum. 1. 15.
prijsen. Houdet uwe vverdaghen Juda, ende betaelt den Hee-
uave ghelosten.)

d d 2

4. Wat

Die op de Sondaghen ofte andere Feest-daghen/de selve dinghen sal volbrengen/verkright quitscheldinghe van vijf jaren/ende noch eens soo veel quatenen.

Wat verseeckeringhe kan een mensche van dese insettingen, ende toe-segginghen hebben, die alleenelijck uyt des menschen herffenen verdicht ende

voortgebracht worden? wat bewijs ofte Schriftuere kanmen hier van by brengen? Het wordt slechts gheseydt, ende niets

worter bewesen. Ten anderen, de heyliginge ende onderhoudinghe der Sondaegen, en bestaen niet in foodanige beuselachtige dingen. Maer hier in.

1. Datmen *met vreuchde, sal opgaen tot het Huys des Heeren.* Datmen oock daer, *leere zijne wegen en wandele op zijne paden.* Item, datmen Godts woort *aldaer aenhooren sal:* want uyt *het gehoor komt het geloove.* 2. Volgens der

gesette tijt, salmen aldaer mede gebruycke, dat H. Avontmael tot Christi ghedachtenisse. 3. Men sal Godt op den Sondagher

loven ende bidden, in de vergaderinghe: ende *blijven by malkanderen eendrachtelijck, in 't bidden ende smecken,* als d' Apostelen ge

daen hebben. 4. De aelmossen ende milde mededeylingen tot hulpe der armen, salmen niet vergheten: vwant sulcke *wel*

daedt ende gheeneenschap der bedieninghe, die den Heyligen geschiet is ons bevolen. 5. Vorders ons op dien dagh *verblijdende in den*

Heere, so sullen vvy poogen *afstandt te doen van sonden,* ende *den Heere heylighen ende prijsen,* dat is een *lustighen Sabbath.*

Met al welcke voor-seyde wercken, men God kan dienen ende behagen, maer geen *Aflaten* verdienen. VWant, seght my

Wie heeft Godt eerst ghegheven, ende het sal hem vergolden worden.

Pfalm 122. 1.

Esa. 2. 3

Actor. 10. 33.

Rom. 10. 17.

1 Cor. 11. 26.

Actor. 20. 7

Pfalm 68. 1

Actor. 1. 14

1 Cor. 16. 2

2 Cor. 8. 4

Phil. 4. 4

Esa. 58. 13.

Rom. 11. 35-36

den? Want alle dingh is uyt hem, ende door hem, ende tot hem, hem seerlijck beydt inder eeuwichheydt, Amen.

5. 5.

Die op andere daghen des Jaers de veursz. dingen sal doē/ ende inde Misse tegenwoordich wesen/ oock die maer ghelisen wort/ oft de selve Misse doen/ percrijcht hondert dagen astraet.

Waer can al dit, in Gods Woort, aengewese, ofte, met Gods Woort betvefen worden? Sijn dit geen leeringen ende gheboden der menschen, soo en

ijnder gheene. Ten anderen, wy Christenen weten te spreec- ken van 't H. Sacrament des Avontmaels Christi; maer en ken-

nen geen Misse, die niet anders en is, dan een verloochenin-

ge des eenigen offerhandes ende lijdens Iesu Christi; ghelijck wy voor desen wijtloepich hebben aengheveesen, opt twee-

le artikel. Dat de Misse een veyloecte afgoderije is, can be-

veesen worden. Ten eersten uyt den Propheet Daniel, de

velcke aldus spreeckt: Doch sijn eyghen Godt Maosim, sal by

des stede eeren, want hy sal eenen Godt, daer zijne Vaderen niet

van ghemeten en hebben, eeren met gont, silver, edelsteenen ende

leynodien. Ende sal den genen, die hem Maosim helpen stercken,

met den eenemden God, dien hy vercoren heeft, groote eere doen, en

baer tot Heeren maecken over groote goeden, ende hen het lant te

otte uyt deelen. Dit spreeckt de Propheet Daniel van den Ant-

christ, den welcken hy onder het voorbeeld van Antiocho,

gelijck de Papisten selfs bekennen) is beschrijvende. Maosim

soo veel geseyt, als stercken ofte vastigheden: dies weggen,

at oock de God Maosim is den afgodt inde Misse, de welc-

e inde machtrighe Stiften ende Cloosteren, die genoegsaem

s Konincklijke sloten, stercken, ende vastigheden zijn, met

dd 3 gout,

Matth. 15. 9.

Matth. 26. 26.

1. Corinth. 11. 20

Dan. 11. 38. 39.

gout, silver, edel ghesteente, cleynodien, ende aller werelt goederen, ghe-eert wort. Van welcken *Mis-Godt*, die over-oude Christenheydt niet gheweeten en heeft, al vvaerom oock de selve te rechte, van Daniel de Propheet, cenen *vreemden Godt*, ghenoeemt vvort.

Heb. 9. 28.

Act. 7. 56. 57. 58. 59

Desen *vreemden Godt* offeren sy dickmaels; Maer de rechtgheloovige houdent aen *Christum*, die hem eenmael geoffert heeft, om *veler sonden vvech te nemen*. Den *vreemden Godt* bidden de Papisten aen: wy recht-gesinde Christ-geloovigen bidden *Christum aen met Stephano*, daer hy sit ter rechterhandt zijns *Vaders*.

Act. 3. 21.

Dese *vreemde Godt*, wordt in de *Hofstie*, ofte in een stukken broodts begrepen ende beslooten: Wy Christenen seggen, dat *Christus* in de Hemelen is, daer de *Articulen onses Ge-loofs* ons henen wijzen: *Want de Hemelen moeten hem ontfangen totter tijdt*, dat het al *vveder opgherichtet vvorde*, *vvat Godt gesproocken heeft*, door den mont aller sijner *Propheten*, *vander eeu-vvichheydt aen*.

1. Cor. 14. 14.

1. Cor. 14. 16.

Desen *vreemden Godt*, wordt met vreemde tongen, ende in't latijn bedient ende besonghen, waer door 't *verstandt der toehoorders onvruchtbaer gemaectt vvorde*. Paulus vvil daerom, dat die met *vreemde tongen spreeckt*, dat hy dat oock *wytleghen sal*. Wy Christenen doen onse *Godtsdiensten*, in onse moederlike tale, op dat onse toehoorders, daer op met *verstande sprecken moghen*, *Amen*.

De Priester ofte diender van desen *vreemden Godt*, veryscht slechts, dat sijn toehoorders sullen wesen *teghenwoordich in de Misse*. Maer wy Christenen segghen, dat onse toehoorders inden waren *Godsdienst*, ende gebruycke des *H. A.*

vontmaels

vontmaels, niet slechts met den lichaeme, maer metter herten moeten teghenwoordigh zijn: want Christus seght: *Wie mijn woort hoordt, ende dat doet, sal salich worden;* D' Apostel Iacobus segt: *Weest daders des Woorts, niet alleenelyck hoorders, u selven be- driegende.* Int gebruycken des H. Avontmaels des Heeren, be-
Mat. 7. 24.
Jacob. 1. 22.
1 Cor. 11. 28.
vers. 26. 27

2. Desen dan vreemden God, en Misse, salmen als een grou-
 vel verwerpen, gedenckende aen dese woorden: *Vervloecht*
die, wie eenen Afgodt of gegooten beeldt maect, een grouwel des Hee-
ren, een werck des verck-meesters handt, ende settet verborghen,
ende alle het volck sul antwoorden ende segghen: Amen. Is niet de
 Hostie in de Misse, een afgodt ende ghebacken stuck broodts,
 op welck een beeldeken ghedruckt staet? Setmen dat niet aen
 verborghen plaetsen, om Godt heymelijck, door het selfde, te
 enen? Door dat voor-gaende vonnisse Gods, werden dan
 alle vervloecht, devvelcke haren afgodt *Mosim*, dat is *Hostie*,
 alschelijck voor-ghevende, dat het lichaem Christi, onder
 de gestalte der selver, soude lichamelijck teghenwoordich zijn)
 de Misse op-heffen ende verthoonen: in goudt ende silver
 bevat zijnde, opentlijck in der kercken ten thoone stellen,
 in selven met grooten pracht rontom dragen, voornament-
 ck aen de feest-daghen, vvelcke in 't besonder daer toe ver-
 dient zijn; voor den selven neder vallen, met yverigen aen-
 acht sulcke Goden, even als den vvaeren selfs-standighen
 godt, aen-bidden: ende sulcke afgoderijen, noch met vree-
 lijcke tyrannijs verdedighen; Om al het vvelcke, sulcken
 godt, ende grouvvelijcke Afgoderijen in de Misse, sonder
 twijffel

tvvijffel door den mondt Godts vervloecht is. Ende sal noch alle tvolck daer toe seggen: *Amen.*

Matth. 17. 21

I Cor. 9. 27.

Eusebius Hist. Eccl. lib. 5. cap. 17.

I Tim. 4. 3.

Euseb. l. 5. c. 24.

Socrates in Hist. Tripart. l. 9. c. 38.

I Tim. 4. 1

verf. 8.

Die op den eersten Sondach inden vasteren/ om den selven vasteren wel te onderhouden/ ghebiechte hebbende aen eenighen wettighen biechtvader/ vande Overste geapprobeert/ ende het H. Sacrament des Outaers ontfanghen hebbende/ oft Priester zijnde/ misse lesende/ bidt veur de H. Catholijcke Kercke/ ende vrede onder de Christene Princen/ verdient vollen aflact.

eenighe vveecken voor Paesschen, die is in 't minste niet ghegront in Gods H. Woorr. *Montanus* de Ketter, is den eersten infetter van dien.

Ten anderen, dat de Roomsche Kercke strengelijck verbiet het vleesch eeten, is mede tegens de H. Schriftuere: vvan d' Apostel segt: *Datter niet verworpeelijck en is, dat van God gheschapen is, als het met danck-segginghe genomen wort: vvan het wort geheylicht, door het Woort, ende het Ghebedt.* Daerom machmen wel, 't verbodt van vleesch te eeten, achten een leer der duynelen. Ende moghen wel *geveynsde leugenspreeckers* gerekent worden, die den menschen bevelen haer te onthouden vande spijsse, die Godt geschapen heeft om te ghebruycken. Wan hoe alle spijsse vrygelaten wort den Christenen, als sy die mede dancksegginge ontfanghen, blijkt seer claerlijck uyt dese volghende aengheteeckende Schriftuerplaetsen. Siet ende leest:

Vasten ende bidden, comt de Christenē toe, als door vvelcken middel vvy den duyven ende sonde vvederstaen. Wy moeten ons lichaem onderworpen op dat vvy niet verworpeelijck bevonden en vorden.

Wat belanght der *Papisten* vasten, die sy noemen *Quadragesima*, vvelcke voorval

Matth

Matth. cap. 15. vers. 11.

Actor. cap. 10. vers. 15.

Rom. cap. 14. vers. 14.

1. Corinth. cap. 10. vers. 25.

Coloss. cap. 2. vers. 16.

Int vasten, ende onthouden van vleesch eeten, stelt de Pauselijcke Kercke groote verdiensten ende vollen afaet; Maer Gods Woort leert daer-en-teghen, datmen inde vastedaghen gheen verdiensten en moet stellen, nochte daerin voor den Heereijnen Godt roemen. VWant, *de spijsse en voedert ons voor Godt niet.* Ende het Koninckrijcke Gods, en bestaet niet in spijsse noch dranck, maer in gherechticheyt, vrede, ende blijdschap des Heyligen Gheests. 1. Corinth. 8. 8.

Daer wort noch by den Papisten verheyscht (om den vollen afaet te verkrijghen) het biechten, waer van, voor desen geproocken is; Ende sulcx voor een wettighen biechtvader: Maer, waer salmen een soodanigen vinden, onder alle de biechtvaders? Sy sijn alle omwettige biechtvaders: want sy daer toe gheen roepinghe van Godt hebben, om te biechten: ende derhalven, selfs gepropene Huerlingen genaemt moghen werden, die gheen sorghe en draen voor de schapen. Rom. 14. 17.
Jerem. 23. 21. ; 3
Rom. 10. 14.
Ioh. 10. 13.

Oock en canmen, voor de Catholijcke Roomsche Pauselijcke Kercke, niemant belasten te bidden: want de pauselijcke kercke is niet Catholijck. Dit woort Catholijck beteectent, *Algemeyn, Generael, ofte Univerfael*: ende Gods Kercke wort alsoo gheuoemt Catholijck, om dry oorfaecken. 1. VWant sy is alghe-

der belofte aen onsen eersten Voorouderen inden Paradijse: 't welckmen vande Pauselijcke kercke niet seggen en can, die corts te voor, in ende na de regeringhe vanden *Tyrann Phocas* begonnen heeft. 2. Ten anderen, Gods kercke is algemeyn, *ten aensiene der Persoonen der menschen*: want sy bestaet uyt alle soorten ende graden der menschen, hooghe ende nederighe, rijcke ende arme. Hoewel de paus gefinde, haren roem meest daerin stellen, dat hare leere vande Koningen, ende machtige, ende rijcke deser werelt meest ghevolght, ende gehandhaver wort, de arme alsoo verachende, daer nochtans, *God de arme*

x *Matthaeus Dreserus in Isagog. historica. 11. millinario Sesto. fol. 29.*

Jacob. 2. 5.

deses werelts vercoren heeft, om rijck te maecten inden ghelooft. 3. Ten derden, Gods kercke, is algemeen ende universael, *ten aensiene der plaetse*, om dieswille dat sy versamelt wort, uyt alle de deelen des werelts, insonderheyt nu ten tijde des nieuwen Testaments, wanneer de *gant sche werelt byna ghepredickt wort*,

Matth. 26. 13.

Apoc. 7. 9.

Apoc. 5. 9.

Augustin. Epist. 107.

soo dat sy mach gheseyt zijn, een versamelinghe, ende schare, *bestaende uyt aller natie ende geslachte, ende volcke, ende tonghe, die niemant tellen en can.* Door welcke versamelinghe, de papijstige kercke, niet en can verstaen worden, door dien sy, *per totum orbem non diffusa sit*, door de gheheele werelt niet verpreyt en is, nochte haer uytstreckt; maer wort aen haer uytterlijck hooft, den *Paus van Romen*, verbonden; so dat, vwie hem niet en erkent, die en wort voor geen vware Kercke Gods gerekent.

Ten lesten, wort in 't vermelde selste artikel *vollen aetaet* beloofst, allen die voor de vrede, onder den Christen Princen, bidden. Hoe geveynsdelijck sy dat doen, blijct daer uyt, om dat sy de vrede niet en soeckē in 't Christenrijck, maer den *Koningē en Princen gestadelijck ophitsen, tegen den vromen getuyghen Iesu Christi, om crijgh tegen die te voeren, die te overwinnen, en te dooden.*

Apoc. 11. 7.

Waar

7.

7.

Die veur het lesen der *Misse* / ofte veur de ontfanckenisse van het *H. Sacrament des Outaers* / ofte veur het lesen der getijden onses liefs Heeren / oft der alderheyligste *Maget* / sal met devotte sprecken eenigh bereydende ghebedt / verkruyght twee honderdt daghen afstaet.

VVaer staet al dit gheschreven in Godts woordt? wat Propheet, ofte Apostel heeft sulcks gheopenbaert? Gheen: so is dan al dit, als een dichtsel ende uytwerpsel der mensche herffenen te achten. Van de

Misse is ghenoech voor desen

gheseydt. Van het *Sacrament des Outaers*, is mede ghesproocken. Van de *ghetijden ons liefs Heeren ofte der Maghet*, en vintmen niet een letter gheschreven in den geheelen Bybel. VVat aengaet dien hoogen tijtel van dese *Maghet, Maria*, hoe kan haer desen tijtel toegheschreven worden, te zijn, de *alderheyligste*? Die eere, die Christo alleene toekomt, en mach dese *Maghet* niet toegheschreven worden: Christus, wort by den Propheet Daniel, de *Alderheyligste* gheuoemt. Dese *Maget* Dan. 9. 24. ende moeder Christi, onghetwijfelt, was eene ghelucksalighe vrouwe, maer sy en vvas niet soo gheheylight, dat set eene mael, sonder sonde soude gevveest zijn: vvant sy vvas een *Adams dochter*, sy vvas in de *erf-sonde* ontfanghen, als haer *Voor-vader David* was. Sy bekennt oock, haer, maer een *dienstmaecht* te zijn, ende belijt haer *nedericheyt*, ende de halven soect zy haer *vreucht ende salicheydt in Godt*, baren *Salichmaker*. Item, diemen de *Alderheyligste* noemt, die schrijftmen een geheele volcommen volmaecktheydt absolutelijck toe, als of hy andere met zijn heylicheyt konde helpen; maer in sulcke meeninghe, vvie sal de *maghet Maria* dorven noemen, de *Alderheyligste*

Psalm. 15. 7.

Luc. I. 47. 48.

Luc. 1. 35.

Joh. 17. 9.

Ezech. 37. 28.

1. Corint. 1. 30.

1. Corinth. 6. 11.

Ephes. 1. 20. 21. 22.

Math. 4. 10.

lichste? Is niet, de Heere Christus de Geheyligde Godts, die daer spreeckt: *Jck heylighe my selve voor hen, op dat sy oock geheylight worden in der waerheydt.* Hy is de Heere, die Jsrael heylight. Ende, hy is ons vanden Vader gheworden tot wijsheydt, recht veerdicheydt ende heylicheydt ende verlossinghe. Ende, vvy zijn afgewasschen, gheheylight, ende gerecht veerdicht, in den Naeme des Heeren Jesu, ende inden Gheest onses Godts. Hoe kunnen oock de Papisten de ghetijden ons lieven Heeren ende de ghetijden, der Maget in een graet, ende vveerdigheydt stellen? Is Maria met Christo de Heere te verghelijcken? Daer nochtans, niet Maria, maer Christus ter rechterhandt Godts in de Hemelen, boven alle Overicheydt ende macht, ende gewelt, ende heerschappije ghestelt is, ende is boven allen Naem, die ghenaeemt vwordt, niet alleenlijck in dese vverelt, maer oock inde toecomende. Ende Godt heeft alle dinghen zijnen voeten onderworpen, ende heeft hem over alle dinck tot een Hooft ghegeven der Ghemeynte. De getijden der Maghet te lesen, wat islet oock anders, dan de Maghet aanbieden? De Maghet Maria staet ons hooghelijck te achten ende te eeren, als die daer is de Moeder des Soons Gods, eene Prophetesse op aerden, eene Heylighe inden Hemel. Ende op dryderley wijze, willen vvy haer geerne eere bewijsen. 1. Eerstelijck Godt voor haer danckende. 2. Ten anderen, haer in vveerdighe achttinghe houdende. 3. Ten derden, volghende hare uytnemende dueghden. Doch verre moet van ons wesen, dat wijse met Goddelijcke eere fouden aanbidden, als of zy onse herten kende, ende onse begheerten hoorde, ende dat wijse inden Hemel, als een Koninginne boven den Sone Godts fouden stellen: *Men zal den Heere zijnen Godt aanbidden, ende hem alleene dienen.* Ende de Heere Christus segt: *Voorwaer, Voorwaer segghe ick u,*

ick u, *Wat ghy lieden den Vader sult bidden in mijnen Name, dat sal hy u gheven. Laet ons dan de vrymoedicheyt nemen, ende den toeganck met een vertrouwen door den gheloove, aen hem.*

Ioh. 16. 23.

Ephes. 3. 12.

8.

8.

Die lesen sal de croone / oft het derde deel des kroonsecra's biddende met devotie als beurs. is het sermooen hoorende / oft wille doende / oft hoorende op de daghen alit niet gheboden en is / vercracht voor elcken dach / eens vyftigh daghen aclaet.

Wat is dat voor een Roosenkrans, ofte Croone? Gods Woort en doet ons geen gewach daer van. Ons wort geboden te lesen de Wetboeck des Heeren, op datmen houde al

Deuter. 31. 11.

Wat daerin gheschreven staet, ende dan sal het eenen vvelghelucken.

Iosu. 1. 8.

Het lesen der wet ende der Propheeten is ghebruyckelijck gheweest onder Gods volck.

Act. 13. 15.

Ende vrie op dat Prophetische wort (dat seer vast is) acht neemt, die doet seer vvel, als op een licht, dat in duystere plaetsen schijnt.

Act. 15. 12.

2. Petr. 1. 19.

Daer henen ons Christus, de Heere sent, als hy segt. Ondersoect de Schriften, want ghy meynt het eeuwige leven daerin te hebben, ende de selve zijn't, die van my ghetuyghen.

Joh. 5. 39.

Qualijck doen dan die ghene, die den ghemeenen man verbieden 't lesen der Heylighe Schiftuere, ende in plaetse van dien, eenige beuselachtighe Bede-boeckkens ende Roose-kranskens in de hant steken.

Vorders ist ghenoech wanneer men een Sermoen aenhoordt?

Dat wordt hier geseght, in 't voorgaende achtste artijckel, wy seggen daer teghen, dat die Godsdienst ydel zy, welcke alleenlijck in een blooten kerck ganck ende aenhooren bestaet, sonder de daedt: want voor Godt zijn niet rechtveerdich, die de Wet

Rom. 2. 13.

booren, maer die de Wet doen, sullen gerechtveerdicht worden. Almen oock een Sermoen ofre Predicaxie ghehoort heeft, men

Act. 17. 10. 11.

Act. 8. 28.

Act. 18. 24. 25.

1. Timoth. 4. 13.

2. Tim. 3. 14. 15. 16.

b Proverb. 7. 4.

Prov. 6: 22.

Luc. 2. 37.

Matth. 22. 31.

Matth. 24. 15.

falt daer by niet laten blijven, maer thuys kommende, dat na-
 lesen in den H. Bybel, ghelijck die van *Berroë* gedaen hebben;
 Oock de *Moorman Candaces*, die de *Propheet Esaias* neerstelijck
 las; want dat is de middel, om inden *wegh des Heeren*, wel on-
 derwesen te worden met *Apollo*, ende met *Timotheo*. Oock
 worter in 't voorgaende artijckel gesproocken, ende *aflaet toe-*
gheseyt, als men op die dagen 't *Sermoen* hoort, op welke het
 niet ghebooden is te hooren; Moetmen *niet alletijdt met Gods*
woordt omgaen? Dat werdt ons emmers alsoo ^b geleert, ende
Anna de Prophetisse leert het ons, met haer exempel, diens yver
 ende neersticheydt in den waeren *Godtsdienst* werdt te ken-
 nen ghegheven, als van haer gheseght wordt: *Dat sy niet en*
quam uyt den Tempel, maer diende Godt, met vasten ende bidden,
dagh ende nacht.

9.

9.

Die lesen sal een croone / oft het
 Roosenhoeyken als boven / en-
 de de getyden onser lieve Vrou-
 we / oft der alyvinghe (te weten
 de *Vesperen* / ende ten minste ee-
 nen *Nocturn* met de *Laudes*)
 oft de *seven Psalmen* met de *Le-*
tanien ende *gebeden* / behalven
 de *Aktaeten* (certijds door den
Paus Paulo de vijfde verleert)
 bekruyght noch op dien dagh /
 honderdt daghen *Aktaet*.

Als de *Heere Christus* den
Sadduceen wil leerē, so neemt
 hy sijn toevlucht tot Gods H.
 Woordt, ende seght: *En hebt*
ghy niet ghelesen, dat van Godt
tot u lieden (te weten in *Mosis*
schriften, ende der *Propheete*)
ghesproken is, die daer seyt, &c.
 Item, spreekende vande teec-
 kenen die den lesten dach sul-

len voorgaen, ende bybrengende een seecker plaetse uyt den
Propheet Daniel, soo seght *Christus*: *Die daer leeft, die verstaet*
het; Ende doe den *Schrift-geleerden* vraeghde: *Wat sal ick*
 doen,

doen, dat ick het eeuwige leven besitten mach? So seyde Christus tot Luc. 10. 26.
 hē: *Wat is in de Wet geschreven? Hoe leeft ghy?* Maer in dit *Aflaets*
boecxken (gegunt door de Paus *Gregorius de XV.* op het verfoeck
 vanden Bisschop *Nicolaus Zoes*) en wordt int alderminste, niet
 gedacht aē de H. *Schifure*: *Den levendigē born-put, wort verlatē,* Jer. 2. 13.
 ende men wijft den menschen te gaen tot *vreemde bornen*, die
 geen water en gheven. Maer, lieve Christenen, ende Burghers van
 's Hertogenbosch; *Komt, laet ons op den bergh des Heeren gaen, ten* Esai. 2. 3.
huysse des Gods Jacobs, dat hy ons leere sijne weggen, ende wy wan-
 delen op sijne paden. *Want van Sion is de Wet uytgegaen, ende des*
Heeren Woordt van Jerusalem. Wy hebben *Mosen ende de Pro-* Luc. 16. 29.
pheten, laet ons die hooren. Wy hebben dat *Ewangelium Godts*,
 welcke hy te vooren beloofst heeft, door sijner *Propheten in der heylig-*
gher Schrifst van sijnen Soone Jesu Christo onsen Heere, die gewor- Rom. 1. 2. 3.
 den is uyt den zaede *Davidts*, nae den vleesche. Wy en hebben
 dan niet van doene de *Vesperen*, oft eenē *Nocturn*, met de *Lau-*
des, om te lesen.

Salmen sich gedragen nae de *Aflaten* van den Paus *Paul-*
us de V. verleent? Dat sy verre. De Heere Godt, en kent geen
 Paus ofte eenich uysterlijck hoofdt syner kercke. Hy heeft sy-
 nen Soone *Jesum Christum*, tot een Hooft der *Ghemeynte ghege-* Ephes. 1. 22.
ven. Hy is den *waren Hoeck-steen*: op vvelcke zijn Kercke ge- Colof. 2. 19.
houwt staet. In dit Hooft, zijn alle schatten der *ovijfheydt ende* Hebr. 2. 8.
kennisse verborghen. Hy ist Hooft der alghemeene Kercke, al- Psalm 18. 22.
 Colof. 2. 3.
 den: hy heeft noyt gehad, noch en kan hebben eenige crea-
 uere in Hemel ofte op aerden, tot een met-gheselle in desen.
 Want de Kercke is *sijn lichaem*, ende niemandt, dan hy alleen, Ephes. 4. 12.
 kan het ampt eens *Hoofds* aen haer volbrengen, 'twelck be-
 taet in twee deelen. 1. In sulcke machten autoriteyt, vvaer
 door

door, hy wetten voorschrijft de consciëntien aller zijner leden.
 2. Ten anderen, dat hy door ghenade verquict de zielen, ende een gheestelijck leven in haer gheeft, alsoo dat sy vermoghen te segghen: *dat sy nu niet leven, maer Christus in hen.* Dat dan u niemant en bedriege door *valse redden, ofte met woorden die een schijn hebben*, om den Paus van Roomen, tot een sienlijck Hooft der algemeyne Kercke te houden. Verworpt des Paus menschelijcke insettinghen, ende *vandelt inden lichte des Heeren*: Na de *vvet ende 't Ghetuygenisse*: Dat is; Na de leere des Ouden ende Nieuwen Testaments wilt uwen Goddienst bestuyren; die moeten uwen Reghel ende beleydinghe zijn, na welcke ghy sult voortgaen.

Wat den *seven Psalmen* aengaet, ende 't lesen van dien, deselve worden *penitentiales* gheuoemt, dat sijn sodanige, die de boetveerdighe sondaers behooren te lesen, ende zijn dese:

Psalm. 6. Psalm. 32.

Psalm. 38. Psalm. 51.

Psalm. 102. Psalm. 150.

Psalm. 143.

Dese moghen wel gelesen, ende van buyten gheleert worden, maer vvaerom oock niet de andere *Psalmen* des Propheten Davids, de vvelcke alle te samen 150 sijn in ghetale? *Alle de Heylige Schriftuere, is van Gode ghegeven, ende is oorbaerlijck tot leeringhe, tot straffinge, tot verbeteringhe, tot onderwijfinge; Ende sijn is gegeven, op dat de mensche Godts, gheheel tot alle goede wercken volmaeckelijck onderwesen worde.*

Wat het lesen van de *Letanije* belanght: dat is by den Papiſten een afgodisch ende heydens werck. *Letaneia*, is een griec

woordt

Gal. 2. 20.

Colof. 2. 3.

Esa. 2. 5.

Esa. 8. 20.

2 Tim. 3. 16.

verf. 17.

woordt, ende is soo veel te segghen, als een *supplicatie*, die de levendighe doet op 't graf van den dooden, ende voor den dooden. Sulcks te doen leert ons Gods H. Woordt nergens. In 't boeck Mosis, *Leviticus* ghenamt, gheeft Godt vele wetten, aengaende den dooden, ende hoemen met der selver lichaemē omgaen sal: maer van de *Letanije*, en wort gantsch niet ghesproken. Doe *Lazarus* te Bethanien gestorven was, *veele vanden Joden zijn ghekomen tot Martham ende Mariam, om dat sy haer troosten souden van haren broeder, maer sy en vvissten van gheen Letanijen, ofte biddinghe voor den dooden: want sy geloofden vastelijck, dat de zielen der rechtveerdighen by God leefden, ende gheen quaele en raecte se aen.* D'Apostel Paulus die van *Theffalomien* leerende, hoe sy hen dragen souden, vvanneer eenighe broeders ontslapen vvaren, ende goede bekende vrienden hen afstorven, hy vermaentse vvel tot *matighe droefheydt*, ende vertroostse met de *hope der op-standinghe der dooden*, maer hy heeft van gheen *Letanijen*, ofte *supplicatien* voor de zielen der dooden in 't minste gesproocken. Sulcks is dan uyt den *Heydenen* eerst ghesproten, de vvelcke gheloofden, dat de zielen van haere vrienden, gaende uyt desen lichaeme, gheen eeckere rust-plaetse en hadden, maer dvvaelden ende svveefden tusschen hemel ende aerde, ende op dat sy mochten tot uste in een goede plaetse kommen, soo deden sy aen haren vfgoden, seeckere *supplicatien* ende *offerhanden*, dat welck vanden *Papisten* naeghevolght vverdt.

Iohan. 11. 19.

Sap. 3. 1.

1 Theff. 4. 13

14. 15.

ff

Laet

Ephes. 5. 6

Die by hem sal dragē eenigh
bande veurſz. gewijde croonen/
ſchoofſchoepkens/ cruyten/ oft
medalien/ ende niet oprecht be-
rou van ſonden ende veurnemē
van beterniſſe / zijn conſcientie
onderſoecken / dymael leſende
Pater noſter ende Ave Maria/
vercrijght vijftich dagen aſlaet.

Ephes. 5. 10.

ydele vindinghen der ydele menſchelijke zinnen, beproef
vat den Heere behagelijck ſy. Ende wijckt van allen dien, de

Matth. 15. 3.

Welcke Gods ghebodt overtreden, door hare inſettinghen. Aſlaet

Matth. 6. 7, 8

wort toegheſeyt, die dymael een Pater noſter ſal leſen: Chri-

Eſa. 1. 15

ſtus ſeght: Vvanneer als ghylieden bidt, ſoo en vveeft niet vvee-

ſpreeckende, ghelijck de Heydenen, vvant ſy meynen door haer vvee-

ſpreecken, verhoort te vworden: vwordet deſen niet gelijk: vvan

uwe Vader vveet, wat u lieden van noode is eer ghy hem bidt; Mer

ſal dan, niet veel Pater noſters, overhoop uyt-rabbelen, als of

men Godt op een kerſtock, de ghebeeden wilde toemeeten

Alſmen Gobt. bidden ſal, men ſal hem niet aenbidden in

latijn, ten ſy datmen de latijnsche ſpraecke gheleert heeft ende

1. Corinth. 14. 9

wel verſtaet: Want, ſoo ghy met uwer tonghe gheen duydelijck

ſpraecke en gheeft, hoe ſult ghy vveeten vvat van u gheſproocken

vwort tot Godt? Ghy ſult inden wint ſpreecken, ende bidden. Die

Matth. 6. 9.

bidden wil, die ſal bidden: Onſe Vader, die daer ſijt inde Hemelen

ende alſoo voorts, ghelijck Chriſtus ons leert. Hy ſal met der

Act. 2. 8.

1. Corinth. 14. 16.

Apoſtelen ſpreecken, ende bidden in ſijn eygen ſpraecke, daer hy

in geboren is: Op dat hy bidde met verſtande.

Vorder

Vorders, ist meer dan ontsinnighe dwaesheyt, de groete des Engels in een Ghebedt te willen veranderen, als sy int Pauzdom doen, vvanneer sy den volcke ghebieden, te bidden een Ave Maria? Want Maria, is ghevorden de Moeder Christi, door eenigerley beroepinghe daer toe, die daer geschiede door eene extraordinare bootschap eens Enghels, aengaende de ontfanckenisse ende gheboorte Christi, in ende door haer: Daerom de Enghel tot haer sprack: *Weest gegroet, ghy beghenadichde: de Heere is met u, ghy gesegende onder den vrouwen.* In dese beroepinghe ende bootschap heeft sy vervvilicht, seggende: *Siet, de Dienstmaecht des Heeren, my geschiede na uwen vvoorde, &c.* Ende hier op heeft sy ontfanghen, door den Heylighen Gheest. Dese groete des Enghels dan, in een ghebedt te veranderen, wat isst? dan soo vele als noch ghestadelijck haer te roepen om Moeder des Heeren Christi te worden? Item wat isst, dan datmen van Maria een Godt wil maecken, diemen sal aenroepen? Daermen doch geen creaturen, oock hoe heyligh sy zijn den Hemel, en mach aenroepen: want daer staet geschreven: *Den Heere uwen Godt sult ghy aenbidden, en hem alleene dienen.* So dat en Christen hē ernstelijck moet wachtē, *Mariam* aen te roepē, op dat hy niet, op hope vā een afflaet van vijftigh dagen te verrijgen, den toorn Gods tegens hem swaerlijck ontstecke, als de Coninck Saul dede, met zijn vermeynde en verkeerde offerhade.

II.

II.

Die oock hebbende eenighe andere beurts. ge wude dingen / dymarl lesen *Pater noster* / *Ave Maria* / ter eeren van *H. Ouyldicheit* / vercrighe

Wat connen dese ghewijde dingen helpen: by hem te hebben een sachtmoedigen ende stillen Geest, dewelcke costelijck voor

ff 2

Godt

vijsich daghen aclaet.

Godt is, dat is het beste, ende voor een onverderffelijcke *vercieringe* te reeckenen.

Actor. 10. 15.

Iohan. 17. 19.

vers. 17.

Actor. 15. 9.

Wat helpt oock een dinck, dat van een Priester gewijdt is? Niet altoos. Dat gundt *Godt heeft ghewijdt, gheheylicht ende gereynicht, dat is ghewijdt, gheheylicht ende ghereynicht, ende anders niet.* De wijdinge ofte heyliginghe eenighs dings, moet men in Christo, niet in een sondighen Mis-Priester soecken: want hy is de Heere, die *hem selven gheheylicht heeft, op dat wy oock gheheylicht worden in der vvaerheydt.* Willen wy ghevijdt ende gheheylicht vvorden? *Wy vvorden gheheylicht in Godts vvaerheydt: ende Gods Woort is de vvaerheydt.* Voorders, *onse herten vvorden gereynicht door den Gheloove.* Wat voor andere dingen willen wy soecken, oft zijn ons van nooden, dan dese?

Ephes. 1. 3.

Ten anderen eenighe dinghen *wijden*, wat is dat anders, dan (na haerlieder meeninge) den dingen eenighe heylicheyt ende segheninghen te gheven, ofte aen te brenghen? Maer wie can dat doen, dan alleenelijck Christus de Heere, die de Fonteyne ende autheur aller segheninghe is? waerom oock Paulus seght: *Dat Godt de Vader ons gesegent heeft, in alle gheestelycke segheninghe, in Christo.*

Eccel. 18. 23.

Jacob. 1. 6.

Ter eeren vande H. Dryvuldicheyt, een *Pater noster* int latijn sonder verstant te leesen: is anders niet dan met Godt spotten: daerom vermaent Ecclesiasticus wel: *Wanneer ghy Godt biddet, latet u ernst zijn, vvant Godt vvil niet bespot vvorden.* Inghelijcx ter eeren vande Dryvuldigheyt, een *Ave Maria* te leesen, is niet de Drievuldicheydt eeren ende aenroepen; maer daermede eertmen ende aenroeptmen *Mariam*, dat niet gheoorloft is te doen, ghelijck voor desen dickmaels is aenghewesen ende bewesen. Oock strijdt daer teghen, 'tgunt Paulus segt

seght: *Al wat ghy-lieden doet, dat doet van herten, als den Heere, ende niet den menschen: Ende daer te vooren, seght hy: Al wat ghy-lieden doet, met woorden ofte met wercken, doet het al in den Naem des Heeren Jesu, danckende Godt ende den Vader door hem: Ergo, niet door Mariam, ofte door een Ave Maria. Wy sulen Godt aenroepen in den Name Christi, gelijk Christus belast: ergo niet in de name van een Ave Maria, want wy hebben alleen door Christum, onsen Over-Priester, een toeganck tot den throon zijnder ghenade: op dat wy barmherticheydt gekrygen ende ghenade vinden, in den bequamen tijt der hulpe: Oock en weten de Heyligen van ons niet, ende sy en kennen ons niet, soo en moghen sy oock in onsen gebeden niet komen. Het is oock grootelijcx ter oneeren vande Drievuldigheyt, datmen een Ave Maria wil lesen: want de Heere is een jalouisen Godt; Hy en wil de eere die hem toekomt, ofte synen eerighen uvel-beminden Sone, toekomt, niet eenen anderen laten gheven, noch synen roem niet den creatueren: Maer hem moeten alle knyen buyghen, ende alle tonghen sweeren. Wee dan den ghenen, die met een verfiert ende vreemt ghebedt van een Ave Maria, tot synen Throon naerdert. Soude die persoon daer by eenigen aflaet verdienen? Iae hy mach vreesen, dat devvile hy met Nadab ende Abihu, des Priesters Aaronis sonen, een vreemt vyer den Heere uvil offeren, dat de Heere niet geboden en heeft: dat ter een vyer uyt vanden Heere sal varen, ende hem verteeren, dat hy sterve voor den Heere.*

Oock wat aflaet can een mensche by Godt verdienen? Is onse rechtveerdigheyt niet als een dreckich kleedt voor den Heere? Wt onse alderbeste wercken, uytghelesen, en komt gantsch gheenen nut, tot Godt seer hooch ghepresen. Soo houden wy't dan daer voor, seght

Rom. 3. 28.
vers. 22.

d' Apostel Paulus, dat de mensche gberechtveerdicht wordt, door het Gheloove, sonder de wercken der Wet. Ende dat de rechtveerdigheyt Godts, door den Gheloove Jesu Christi, sy; Waer voor alle menschelijcke verdienste, ende vvaen van eygen rechtveerdicheyt, moet verdwijnen.

Item / die de selve ghebeden vijfmael met devotie sal lesen / ter eeren van de vijf wonden ons Heeren / verdient oock vyftigh dagen aflact.

Van de gebeden is gesproken. In 't elfste voorgaende artijckel wordt 50. dagen aflacts toegheseydt, diese sal driemaal lesen, ter eeren vande

H. Dryvuldigheyt: ende in desen twelfden artijckel wort even soo aflacts beloofst, diese lesen sal, ter eeren vande vijf wonden, ende dat niet drymaels, maer diese vijfmael sal lesen. De vijf wondē wordē gestelt, en hooger geacht als de H. Dryvuldicheyt. Hoe can dat bestaen? Is de H. Dryvuldicheyt, Vader, Sone, H. Geest, maeckende een eeuwich waerachtigh Godt, niet meer als vijf wonden?

Mat. 3. 16. 17.
I Iohan. 5. 7.
Deut. 6. 5.
I Cor. 8. 4.

Waer beveelt Godt datmen hem een Ave Maria sal lesen? Nergens, gelijk dat bondigh aengeveesen is hier te voren, oock in 't thiende artijckel. Waer belast Godt, datmen vijfmael die ghebedekens lesen sal? Sulck eenen kerfstock heeft Godt niet ghemaect; Maer ons wert wel belast, te bidden van herten tot Godt inden Hemel. Alletijt te bidden. Te bidden sonder ophouden. Te bidden inden geest ende waerheyt: want oock de Vader soeckt sulcke, die hem alsoo aenbidden.

Thren. 3. 41.

Luc. 21. 36.

I Thef. 5. 17.

Johan. 4. 23

Item, soo moeten wy toefien dat onse ghebeden niet te langh zijn: Weest niet veel spreekende als ghy sult bidden, ghelyck

de Hey-

de Heydenen, welke meynen door haer veelsprecken, verhoort te worden, vordet (seght Christus) desen niet ghelyck: want wie Matth. 6.6. Vader weet wat u lieden van nooden is, eer ghy hem bidt. Ec- vers. 7.8. clesiastes de Predicker seght: Weest niet snel met uwen monde, ende en laet u herte niet haesten, wat te sprecken voor Godt: want Godt is in den Hemel, ende ghy op aerden, daerom laet wie Eccl. 5.1.2. vordenden weynich zijn: want daer vele woorden zijn, hoortmen den sotten. Waer staet in Godts Woordt, dat wy sullen bidden, ter eeren vande vijf wonden? Wy worden geleert alle dinck te doen ter eeren Christi, en niet ter eeren van de vijf wonden, die Christus aen zijn heylich lichaem gehadt heeft: want niet de wonden, maer Christus heeft ons salich ghemaect, die hem selven Phil. 2.8. vernedert heeft, tot der doot, jae totter doot des cruyces toe: Hy droech onse kranckbeydt, ende loedt op hem onse smerten. Om onser Esa. 53.4. misdaedt is hy verwondet, ende om onser sonden wil verlagen, door zijn wonden zijn wy gehelet: Laet ons hem dan eeren ende aanbieden, niet sijn wonden.

Dese Christus, vordt ons noch daeghelycks voor ooghen Gal. 3.1. ghecruyst, door de Predicatie des H. Euangeliums, int welke zijn lieden ende sterven ons voor-gedraghen wordt, op dat Iohan. 3.16. een yegelyck die in hem ghelooft, niet en verder ve, maer het eeuwige leven hebbe: het is dan groote afgoderije, hem, een menschen beeldt, nae de ghelijckenisse Christi, te laten schilderen, ofte te maecken uyt hout, daer aen, met roode verruwe de vijf wonden aghemaect zijn, voor welck men nedervalt, ende leeft op een kerf-stock, vijfmael zijn beeldekens, ter eeren van die vijf wonden: Alsoo ontbrandende die van Jerusaleem over de gheschilderde mannen, aen den wandt in rooder verruwe, de beelden der Chaldeen; ende sy verontreynichde haer, met soodanige gheestelycke 15.16. hoererije

vers 36.

hoererijē voor den Heere, daerom dat hen aenghesegt wort des Heeren ernstige straffe.

Soo langhe hem yemant wil vergapen aen de uytwendighe vijf wonden, die Christus de Heere aen sijn lichaem ontfangen heeft, ofte zijn lichamelijcke oogen op de gheschilderde wonden werpen, die en heeft den waren Godsdienst niet, maer hy gaet slechts om met aertsche vleeschelijcke bedeckinghen, die hy van Christo heeft: daer wy int tegendeel arbeiden moeten, om de geestelijcke hant des geloofs uyt te stecke, ende Christum (die inden Hemel is, ende nu aldaer verschijnt voor het aenschijn Gods, voor ons) aen te grijpen. Dit is 't ghene dat Christus Maria wilde te verstaen gheven, als hy seyde: *En raect my niet aen*, want Christus opghestaen vanden dooden, om tot zijnen Godt ende onsen Godt, tot zijnen Vader ende onsen Vader op te varen boven alle Hemelen, die en wilde niet met vleeschelijcke aertsche gheneghentheden ofte gedachten meer erkent worden, maer dat wy gheloovighen, onse ghedachten souden opsenden inden hooghen Hemel, daer hy is sittende ter rechterhadt Gods; Ten welcken eynde, d'Apostel Paulus segt: *Wy en kennen niemant voort aen, na den vleesche, ende ist dat wy oock Christum na den vleesche gekent hebben, soo en kennen wy hem nu niet meer*: dat is, wy en kennen hem niet meer als een Mensche onder ons levende: ende daerom doet hy daer by. *Soo yemant in Christo is, die is een nieuwe creature*; ende dese nieuwe creature en is niet door de lichamelijcke aenschouwinghe, ofte bedenckinghe die wy van Christi vijf wonden hebben, maer door 't aengrijpen des geloofs, in toe-eygheninghe van sijn lijden ende verdiensten.

Act. 2. 21.
1. Joh. 2. 1.
Hebr. 9. 24.

1oh. 20. 17.

1. Corinth. 5. 16

Alhoewel d' Apostel Thomas gheseyt hadde, *dat hy niet en soude ghelooven, of hy soude de wonden Christi sien in sijne handen, ende die ghevoelen in sijne zijde:* so en leestmen niet, dat Thomas de wonden ghesien ofte ghetast heeft, doe Christus tot hem seyde: *brenge uwen vinger hier, ende siet mijne handen, ende brenge uwe hant, ende steectse in mijne zijde: ende en weest niet ongheoorvich, maer gheloorvich:* Maer Thomas heeft stracx op die vvoorden Christi uytgheroepen, ende tot hem gheseyt: *Mijn Heere ende mijn Godt:* In welcke vvoorden hy *eerst*, seer duydelijck beclaecht heeft, sijn blintheyt ende ongheoorvich, ende de ydelheyt van vleesch ende bloet, dat van naturen ongheoorvich is: want *de wijsheyt des vleeschs, is wyantschap teghen Godt.*

Ten anderen, uytberstende in sijn ghelooove, soo gheeft hy duydelijck te verstaen, dat de *natuere des gheloofs niet en bestaet in sien noch ghevoelen;* daerom oock Christus seyde: *Salich zijn die niet ghesien en hebben, ende noch geloof hebben.* Ten derden, in sijne woorden thoont Thomas, dat, soo haest hy sijns Saligmakers woorden gehoort hadde, hy alle vleeschelijcke overlegginghen liet vallen, sijn herte door 't Woort Christi gheslaghen ende overtuycht vindende, van *d' eeuwige Godtheyt ende mogentheyte des Heeren;* alsoo, by de Godtvreesende, en moet de wijsheydt des vleeschs, den voortganck des gheloofs niet verhinderen, om op de lichamelijcke *vijs wonden Christi te bliuen staen,* en die ter eeren, yets te willen doen; maer de cracht ende macht des gheloofs moet alletijt tghemoet, om hoogheffen, ende d' overlegginghe des vleeschelijcken verstandts te niete maken, ende alle verheffinghe die verheven wort tegen de kennisse Christi; ende leyden alle ghedachten ghevanghen tot ghehoorsaemheyt Christi.

Voorders, so woude ick wel vraeghen, of vvy alleenlijck de vijf wonden Christi in ons herte, door den gheloove moeten overlegghen: vvaer laten vvy dan de wonden Christi, die Godt aen zijner Ziele gheslagen heeft, om onser schult ende misdaedt wille? Want zijn Ziele is beroert geweest: Zijn Ziele heeft voor ons gearbeyt, want hy droegh onse sonden. Zijn Ziele is bedroeft geweest totter doot: soo dat hy uytgeroepen heeft: *Mijn Godt, mijn Godt, waerom hebt ghy my verlaten!* Oft hebben die pausgeline, al dit vergheeten, vvanneer sy slechts dencken aende vijf wonden Christi?

Esa. 53. 4. 5.
Ioh. 12. 27.
Esa. 53. 11.
Matt. 26. 38.
Matt. 27. 46.

De vijftigh dagen afaets, is voorvvaer anders niet, dan een ydele belofte eens onbedachtsaemen sins. Want d'afslaten der sonden, salmen stellen inde verdiensten Christi: door dien, dat bloet Iesu Christi, ons reynicht vā alle onse sondē. Wy en connen by Godt niet verdienen; oft vwillen vvy daermede voortcomen, soo sullen vvy met den Phariseo, met schanden bestaen, ende onrechtveerdigh gaen in ons huys: Want ick weet seer wel, spreeckt Iob, dat een mensche niet rechtveerdigh bestaen en kan tegen Godt heeft hy lust met hem te twisten, soo en kan hy hem op duysendt niet een antwoorden. Daerom in plaetse van te sprecken van afaeten ende verdiensten, laet ons de verdiensten Christi verheffen, ende Godt danckende, segghen: *Geloofst sy Godt ende de Vader onses Heeren Iesu Christi, die nae sijne groote barmhertigheyt ons wedergeboren heeft, tot een levendige hope, door de opstandinge Iesu Christi, vanden dooden.*

I. Ioh. 1. 7.

Luc. 18. 10.

Job. 9. 1. 2. 3.

I. Pet. 1. 3.

13.

13.

Die debotelijck zijn ghebedt sal doen/ veur de ghelovige die in perijckel van sterben zijn / lesende ten minsten Pater noster ende Ave Maria / verkrijght doock dien dagh/vijftigh dagen aclaet.

Van 't lesen van een *Pater noster* ende *Ave Maria* is gesproken int thiende artijckel, ende elders meer.

Waerom wort hier alleenlijck ghesproocken van het

bidden voor den ghelovighen, die in perijckel van sterven zijn? Ons wordt in Godts woordt belast te bidden, *voor Coningen, ende alle die in Hoogheden zijn. Voor alle Heyligen. Voor den Krancken. Voor die ons vervolgen. Voor de vroome Leerers des Kercken Gods. Voor de verbreydinge van 't rijcke Gods.* 1. Tim. 2. 2. Eptel. 6. 18. Jacob. 5. 14. Matth. 5. 44. Matth. 9. 38. Matt. 6. 10. Soo blijft dan *Paus Gregorius X V.* te kort, hier in sijn vergunde *gratien*, belastende alleenlijck te bidden veur de gelovige, die in perijckel van sterven zijn.

En wanneer wy voor alle menschen bidden, so doen wy maer, dat wy schuldich zijn: wat voor *aflaten* konnē wy dan verdienen? *Sal een volck zijnen Godt niet soecken ende aenbidden? Wy hebben alle een Vader; soo moeten wy hem dan aenroepen? ende sijn aengesicht soecken.* Hierom, *naecket u tot Godt, ende hy sal tot u naecken.* Gen. 25. 22. Esa. 8. 19. Luc. 3. 38. 2. Chron. 7. 14. Iacob. 4. 8.

14.

14.

Die hebbende reuigh van de reuiz. ghewilde dingen/de siccken int gashups sal besorcken/ se de gebangnen / de selbe met reuigh go. de werck onderstant

Vande *gewijde dingen* is voor desen gehandelt int elfde artijckel.

Wat belanght het *besoeken der* Ecccl. 7. 38.

gg 2

ken der

doende / verkrijght twee hon- ken der siecken , dat is een seer
derdt daegen aflact. goet werck te achten , ende

Ecc. 7. 18.
Mauth. 25. 37:40.

1. Tim. 4. 8.

Rom. 6. 23.

fulcx te doen, wort ons belastet. Inghelijcx salmen de *gevan-
genen besoecken*: De belooninghe die ons daer over toegheseyt
wort, gheschiet niet uyt verdienste, maer uyt ghenade. Want
de *godtsaligheyt, is tot allen dinghen profijtelyck, als die, de belofte
heeft des taghenwoordighen ende toecomenden levens*. Ende alhoe-
wel Godt beloofst een *loon* ofte vergheldinghe des eeuwigen
levens te geven, so en can't eygentlijck niet so genomen wor-
den, al of wy sulcks verdiende, ende 't *eeuwich leven* door on-
se goede wercken verdiendt wierde: want, 't *eeuwighe leven, is
een gave Gods, door Jesum Christum, onsen Heere*; soo en ist dan
gheen betalinghe ofte belooninghe onser goeder wercken, en-
de gherechtigheydt: want andersins hadde de Apostel in de-
se teghenstellinghe moeten segghen: dat het eeuwige leven
verdient, ende niet uyt ghenaden *gheschoncken* werdt.

15.

15.

1. Corinth. 12. 10.

Rom. 10. 15.

Deut. 6. 6. 28.

Ephes. 6. 4.

Gen. 18. 19.

Die de Christelijcke leeringhe
sal uytleggen in de Kercke / ofte
in sijn engen huys / aen sijn kin-
deren / broeders / sisters ofte hou-
den / sal verkrijghen twee hon-
dert daghen aflact.

De Christelijcke leeringhe
uyt te legghen in de Kercke
Godts, is een heerlijcke gave
Godts: Waer toe een wettelijc-
ke beroepinghe noodich is. Vorders

Christelijcke leeringen in sijn huys, aen sijn kinderen te doen,
belastet Godt de Heere. D'Apostel segt mede: *Ghy Vaders, voedt
uwe kinderen op, door de leere ende vermaninge des Heeren*. Abra-
ham, de Vader der gheloovigen, wort gepresen, *om dat hy zij-
nen kinderen ende huysse na hem, des Heeren meghen te houden bevo-
len heeft*: Nochtans niet dat Abraham voor Godt, door dit
werck

werck ofte syne andere wercken gherechtveerdicht wierdt: maer dewijle hy geloofde, soo wierdt hem dat gereeckent, tot rechtveerdicheydt. Rom. 4. 2. 3.

D'Apostel Paulus is een treffelijcken Leeraer gheweest, de welcke Godt, oock tot den Heydenen uytgesonden heeft, ende heeft vele menschen onderwesen, waerom hy nochtans nergens in sijne brieven roemt, als daer door yet by Godt verdient te hebbē, maer houdende hem daerinne, eenē schuldigen dienst-knecht des Heeren Jesu Christi, so hout hy sijnen roem alleene in Christo Jesu. Ende seght noch: *Icken weet my selven geens dings schuldich, nochtans en ben ick daer door niet rechtveerdich: maer de Heere is de ghene die my oordeelt.* Act. 22. 21. Rom. 15. 16. Luc. 17. 10. Rom. 15. 17. Gal. 6. 14. 1. Corinth. 4. 4.

Ten anderen, die de gave der Prophetie ontfangen hebben, vvaer door sy bequaem sijn gevvorden om de Schriftuere uyt te legghen, te verclaren, ende andere te leeren, die en moeten hen daermede niet te vreden houden, maer sullen oock hare gaven aenleggen tot beterschap haers levens, soo sy vvillen behouden blyven: vvant vvat sal't helpen, vele tot den weg der gerechticheydt te wijsen, ende gebracht te hebben, doch de gherechtigheydt niet ghevolgt te hebben? Wat sal't baten, anderen gepredickt te hebben, ende selfs verworpelijck bevonden te worden? Die den wille zijns Meesters weet, ende niet en doet, sal met vele slagen geslagen worden; Sulcks sal blijcken ten jonghsten daghe, vvanneer veele sullen segghen tot Christum: Heere Heere, en hebben vvy niet door uven Naem gepropheteert? Ende dan sal hy tot hen seggen: Ick en hebbe u lieden noyt gekent, wijckt wech van my by lieden, die ongerechtigheydt doet. Hierom, de gene die dier staende beroepinge der bedienige des Woorts, ofte oock de Huyfaders sullen haer daermede niet te vreden houden, dat sy an-

Matth. 7. 24.

dere leeren ende haet kinderen, maer sy moeten selve de eerste doenders der selver leere zijn: *dat zijn de voorsichtige mannen, die de Heere Christus prijst.*

16.

16.

Ephes. 1. 13. 14.

Die in doots noot ghestelt zijnde/ eenighe bande beursepde ghewijde dinghen by hem sal hebben/ ende devotelijk metten monde oft metter herten zijn siele Christo sal reconmanderē/ sal vercrigen vollen aclaet van alle sonden.

Gheen ghewijde dinghen by den Priester gewijdt, connen den stervenden in doots nooden helpen: Alleenlijck Gods genade ende de H. Geest (die het pant onser erven is, daer wy inde verlossinge gantschelijck gevrijt

Eph. 1. 3

Joh. 16. 7.

Rom. 8. 26.

Rom. 8. 16.

Gal. 4. 6.

worden, tot prijs zijner eerlijckheyt) connen de zielen der stervenden helpen: want Gods Genade stelt voor, allerley Geestelijken seghen inde hemelsche goeden in Christo. De Geest Gods is den Trooster der bedroefden. De Geest bidt voor ons, met onuyt spreckelijcke suchten. De H. Gheest getuyght onsen geest, dat wy kinderen Gods sijn. Want wy kinderen Gods sijn, heeft Godt den Geest zijns Soons gesonden in onse herten, roepende Abba, O Vader.

Luc. 18. 13.

Luc. 23. 42

Psalm. 130. 3. 4.

Plal. 145. 2.

Ten anderen, die in doots nooden liggen, en konnen niet beter doen, dan dat sy met den Tollenaer segghen: O Godt, zijt my sondaer ghenadich; Ofte met den boetveerdigen Moordenaer: O Heere gedenckt myner, die ghy nu in dijn Coninckrijck zijt. Ofte dat de omstaenders voor de krancken bidden, ende segghen: O Heere, en gaet niet in't gericht met d. sen uwen knechte, want voor u en is geen levedich Mensche rechtveerdich. Wilt ghy Heere de sonden tocreekenen, wie sal bestaen? maer by u is vergevinge, datmen u vreesse, &c. Laet mede den krancken bidden, ende dat hy met Stephano, zijn ooghen op-slaende na den Hemel, spreke: Heere Jesu,

re Iesu, ontfangt mijnen Geest. Met David den Coninck seg- Act. 7. 59.
ghe: *In uwe handen bevele ick mijnen Gheest, ghy hebt my verlost* Psalm. 31. 6
Heere, ghy getrouwe Godt.

Welcke woorden men niet en sal metten *monde* ofte met-
ter *herten* (ghelijck in 't artijckel staet) segghen; Maer soo de
crancke soo veel crachten heeft, sal hy zijn ghebedt spreecken
metten *monde* en metter *herten*, en dan mach hy seggen: *Laet u* Psalm. 19. 15.
welbehagen de reden mijns monts, ende het spreecken mijns herten
voor u: O Heere, mijn troost ende mijn verlosser. Die by der Thren. 3. 41
krancken bedde staen, fullen oock bidden met den sterven- Psalm. 103. 1.
den persoone, ende de Ghebeden tot Godt fullen geschieden: Ephel. 5. 19.
Met der herte: Met de ziele: Met d'ē Geest. Dan sal de krancke mē- Joh. 4. 23.
sche daer door connen geholpen worden, ende buyten twij-
fel, een vertroostinge gevoelen in sijn ghemoet ende aen zijn
ziele, om te seggen met Simeon: *Heere, nu laet ghy uwen Dienst-* Luc. 2. 29. 30. 31.
knecht in vrede na uwen woerde: want mijn oogen hebben uwe salig-
heyt gesien, die ghy bereyt hebt voor aller volcken aensicht. Oock 2. Corint. 5. 8.
sal de krancke, sijn bereyde gewillicheydt int sterven openba-
rende, connen seggen met Paulo: *wy hebben goeden moet, ende*
hebben liever te verhuysen uyt den lichame, ende te gaen wonen by
den Heere.

17.

17.

Die een Crucifix oft ander
ghewijt beelt in sijn carner heb-
bende/ oft in een ander betame-
lijke plaese van 't huys/ daer
in woonachtigh is/ sal volbrin-
ghen de wercken boven ver-
gaelt / biddende veur het selve

Anno 692. In Spangien,
in een stadt *Eliberis* oft *Grana-*
ten ghenaemt, is een *Concilie*
van negenthien Bisschoppen
ende xxxvj. Priesteren gehou-
den, over welcke *Felix*, Bis-
schop

Ien Crespin inden
fact der kercken.
fol. 193.

Idem.
fol. 188.

Iren. lib. 2. cap. 42.

Augustin. lib. 58.
Hom.

Author libri, de pas-
sione. inter opera
Cypriani.

Ioh. 19. 32.

Cruyfix/criups oft beeldt, ver- schop van Aquitanien presi-
dient de selve afflaeten. deerde. Daer vvert onder an-
deren poincten beslooten, dat in de Kercken, noch huysen, geen
Beelden, noch Cruyfixen, noch Schilderijen souden wesen. De
Keyser Constantinus (anno 755) heeft alle beeldē, die men ter eeren
Godts, oft der Heyligen, eerde, doen wechnemen, ende op straffe des
doodts, verboden, de Maget Maria aen te roepen tot hulpe? oock
eenighe reliquijen der Heyligen in sijn huys te hebben.

Men moet oock vveten, dat de Papisten, die soo devoot en-
de yverich zijn tot de *cruyfixen*, seer verdvvaelt zijn int ma-
ken der selver; VWant ten eersten, het cruyce vvas ghemaect
van drie stucken houts; het eene vvierdt vast ghemaect in de
aerde, daer aen het lichaem ende de rugge leende, het tvvee-
de vviert aen het bovenste eynde des eersten over duvers vast
ghemaect, aen't vvelcke de handen ghenagelt vvierden: Het
derde vvierdt vast ghemaect, aen't benedenste eynde des eer-
sten, ende hier aen vvierden de voeten gheslaghen ende gena-
gelt; daer ter contrarie de Pauselijcke Beelt-snijders ende Schil-
ders, beyde de voeten des *Cruyces* vast maecten aen het eerste.
Ten anderen, de voeten *Christi* waren verscheyden ghenagelt,
met eenen anderen nagel, ende niet op malkanderen, met ee-
nen naghel alleen, als de Papisten haer inbeelden, ende dat
aen het lichaem des cruyces selfs: VWant dan en seuden de
Krijchsknechten, beyde de beenen der moordenaeren niet
hebben kunnen breecken, maer alleenelijck het buytenste;
overmits dat d'eene op het andere moeste ghelegen hebben.

De pauselijcke *Crucifixen*, ende alle de gesneeden ende ghe-
malen beelden *Christi*, daerin de Papisten hem aenbidden,
worden onder voet ghestooten, mits dat de Heere *Christus*,

tot

tot *Mariam* seggende: *En raect my niet, want ick en ben noch niet opgevaren tot mynen Vader*, haer, ende ons daer mede te kennen gevēde, dat wy ons niet sullē foecken met sijne lichaemelijke tegenwoordicheydt, te vermaecken, maer dat hy wil, dat wy syne gheestelijke tegenwoordicheyt foecken sullen, door het gheloove: want hy opgevaren is ten Hemel tot synen Vader.

Joh. 20. 17.

Daeromme wanneer hy synen *Discipulen* is verschenen, soo en heeft hy niet langhe by haer plaetse ghehouden tot eenigen tyde; maer vertoefde alleenlijck een weynich tijds, om sich aen haer openbaer te maecken, ende om daer door, de sekerheydt syner *opstandighe* te bewijzen.

Ioh. 20. 19.

Waerom dan nemen die van 'tPausdom haer vermaecken in de uytwendighe schilderije ende affetfel Christi, in de uytwendige formen ende lineamenten zijns lichaems, ende zijns *cruycifix*, daer doch Christi lichaemelijke teghenwoordigheyt, nu niet noodich en is, daerom datmen hem moet alleenlijck geestelijke aanbiddinge doen. Ende was Christi lichamelijke tegenwoordicheydt niet nut; veel min dan sijn schilderije ende *cruycifix*.

Act. 1. 3.

Inde Hemelvaert Christi, verschenen tvvee Enghelen, die haer reden doende tot den Apostelen, spraecken: *Ghy mannen van Galilea, wat staet ghy op, ende siet nae den Hemel? Dese Iesus, die van u wech ghenomen is in den Hemel, sal alsoo komen, gheelijck ghy hem hebt sien opvaren.* Sy doen. 1. een sachte bestraffinghe aen den Apostelen. 2. ende daer nae een onderwijsinghe. De bestraffinghe is, *Wat staet ghy, ende siet op nae den Hemel:* Het opsien nae den Hemel en vvas in sich selvē niet berispelijck, waer daer henen so moeten vvy ons oogen, ende herte, en gedachten richtē, daer de Heere Christus is sittende ter rechterhant Gods; hier henen sach *Stephanus*. Nae dese plaetse

Act. 1. 11

Act. 7. 59.

h h

sloegh

Psal. 123. 1. 2

sloegh sijn ooghen de Konincklijcke Propheet David, inden
 123 Psalm: *Ick heffe mijne ooghen tot u, ghy die inden Hemel sittet.*
 Maer, dat de Apostelen met begheerte, om den Heere Christum na den lichaem op der aerde te behouden, met meyninghe dat hy terstont soude wedercomen, hare ooghen opheffen, dat is berispelijck in haer gheweest, ende dat beltraffen de heylighe Engelen. Nu, vvat verclaren die gene anders (die daer in haer camer een *crucifix* hebben, daer aen een gemaecten Christus hangt, daer voor sy neder vallen) dan dat sy noch in haer een begheerte hebben na de lichamelijcke tegenwoordicheydt Christi op aerden? Daeromme datmen ten rechte tot desen mach segghen: *Wat staet ghy? wat leght ghy voor een crucifix, ende siet op, niet na den Hemel, maer na u crucifix? Welck is de traegheyt uwer herten, dat ghy noch niet te deghe en verstaet, dat uwen Heere Christus inde Hemelen is, ende dat ghy hem daer, door den gheloove, moet soecken?*

Math. 6. 6

Leert een beter maniere van bidden, ende van God te dienen, van uwen Heere Christo: want Christus spreekende van't Ghebedt, soo seght hy: *Als ghy biddet, gaet in u secreetkamer, sluyt u deure toe, ende bidt uwen Vader, die in't verborghen is: ende u Vader, die int verborghen siet, salt u in't openbaer vergelden.* De Heere gheeft aldaer noch meer wetten ofte regulen, nae welckmen hem schicken sal, om Godt wel te bidden; maer onder alle die wetten ofte regulen en wort geen vermaen gedaen van een *crucifix*: waer dat van nooden gheweest, soude de Heere, die *voor ons aenden cruyce* gehangen heeft, gheen vermaen gedaen hebben van't *crucifix*?

Luc. 23. 33

Philip. 2. 8.

Rom. 14. 11.

Het bidden voor een *crucifix*, *cruys*, of *beeldt* verbiedt Godt uytdruckelijck ghenoech, als hy segt: *Ick leve, voor my sal alle knye*

knye buygen : ende alle tonge sal den Heere belijden.

Daer en is in geenen anderen saligheyt, dan in Christo, ende daer en is oock geenen anderen Naem, onder den Hemel den menschen ge- Act. 4. 12. 13.
 geven, waerin wy moeten saligh worden: Volghens dien, soo moeten alle knyen, der ghener die inden Hemel, op der aerden, ende onder Philip. 2. 10.
 den aerden zijn, inden Name Iesus buygen, ende alle tonge moet be-
 lijden, dat Iesus Christus de Heere sy, ter eeren Gods des Vaders. vers. 11.

Daerom tereeren van een crucifix, ofte voor een crucifix, en sal geen knye hem buyge, nochte tonghe Christum belijden.

De Heere Christus de Samaritaensche vrouwe leerende, hoe sy Godt soude dienen ende bidden : hy en belast haer niet te gaen tot een crucifix, ende dat sy haer, daer voor neder sal werpen, maer hy seght, dat de vvaerachtighe aenbidders, den Vader Joh. 4. 23.
 sullen aenbidden, in den Gheest ende waerheydt : vvant oock de Va- vers. 24.
 der soeckt sulcke, die hem alsoo bidden. Godt is een Gheest, ende die hem aenbidden, moeten hem in den Gheest ende Waerheydt aenbidden.

Sijn knyen te buygen voor een Cruycifix, is niet soo veel, als 't Crucifix aenbidden ende godlijcke eere aendoen? Wanneer de Heere Godt te kennen wil gheven, dat zijn uytvercorenen den Baal, niet en hadden ghedient ende aenghebeden, soo seght de Heere: *Jck hebbe noch seven duysent, die haere knyen* 2. Reg. 19. 18.
voor den Baal niet gheboogen en hebben. Iohannes d' Apostel neder vallende voor den Enghel Gods, wordt daer over berispt, ende van den Enghel bestraft, ende verboden sulcks te doen; En hy seyde tot hem: *Siet dat ghy dat niet en doet, &c. Aenbidt* Apoc. 19. 16.
Godt. Ende als het gheschiede, dat Petrus tot Cesarien inquam, ginck hem Cornelius te gemoet, ende vallende tot den voe-
 en, aenbadt hem; maer Petrus rechte hem op, segghen Act. 10. 25.
 de:

vers. 26.

Jerem. 10. 4.

vers. 5.

vers. 8.

vers. 14.

vers. 15.

vers. 16.

Deut. 4. 23.

Psalm. 97. 7.

Esa. c. 40. vers. 18. 22

Rom. 1. 22. 23.

de: *Staet op, ick ben oock selve een mensche*: Machmen int minste voor den levendighen menschen, ende mannen Gods, niet nedervallen, om die aen te bidden; veel min machmen voor den *Paus* te Romen nedervallen op sijn knyen, ende sijn voetē kussen; Ofte voor den houten, ofte steenen beelden, oft voor een silverē oft yseren *Crucifix* nedervallen op zyn knyē, welckmen doch met *nagelen en hameren aen den wandt hechten moet, dat sy niet omme vallen*. Die en kunnen noch helpen noch schade doen. Sy zijn altemael sotten ende dwasen, die dat doen: *Want een hout moet immers een nietich Godsdienst zijn. Alle menschen sijn sotten met haerer konst, en alle gout-smeden staen met schanden, met haren beeldē, want hare beeldē zijn bedriegerijē, en en hebben geen leven. Het is enckel niets, en een verleydisch werck: sy moetē omkomen, wanneer sy te huys besocht worden. Doch alsoo en is die niet, die Jacobs schat is: maer hy isset, die alle dinck gheschapen heeft, ende Jsrael is zyn erfdeel: hy heet Heere Zebaoth.*

Hier uyt blijkt, datmen geen Beelden nochte *Crucifixen* ofte ghelyckenissen en mach maecken, om Godt daer door te eeren. Schamen moeten hen allen, (seght de Koninck David) die de beelden dienen, ende hen der afgoden beroemen, biddet hem aen, alle goden.

Een grouvwelijcke stouticheyt ist dan, in desen *Paus Gregorio de XV.* ende in *Nicolao Zoes*, Bisschop van 's Hertoghebosch, wanneer sy toelaten, beelden ende *crucifixen* te stellen in sijn camerēn ofte andere betamelijcke plaetsen van 't huys, daermen woonachtigh is, om voor die neder te vallen, ende daer voor te bidden. Hoe sulcken Godsdienst grouvwelijck is,

leert Godt by *Esaïam* cap. 40. vers. 18. 25. Toont insghelijcx, d' *Apostel Paulus* Rom. 1. 22. 23.

Ho

Hoe can oock een Priester het beelt wijen, daer doch een ghemaect beelt, niets en is, dan een *Leermeeſter der leugenen*; *Het is een nietigh Godsdienst*; God wil de beelden uytroeyen. Salſe dan, een Priester wijen? Sal hyſe den volcke aenprijsen? Sal menſe in ſijn camer, ofte ſlaepſtede ſetten te proncken? Dat ſy verre. Men ſalſe liever, als vuylicheyt, uytwerpen: ende tot hen ſegghen: *henen uyt, henen uyt.*

Deut. 27. 15.

Deut. 12. 4.

Habac. 2. 18. 19.

Ierem. 10. 11.

Mich. 5. 13.

18.

18.

De beuſchreven aſlaeten moghen toegheſchickt worden de lielen der afgestorbene geloovighen/ bp maniere van bedinghe.

Der afgheſtorvene Geloovighen zielen, en hebben gheen aſlaeten van doene, door dien ſy, in 't eeuwigh leven, by

Godt zijn. Hierom wort gheſeyt: *Saligh zijn de dooden, die in den Heere ſterven, de Geest ſegt, dat ſy ruſten van haeren arbeydt.*

Apoc. 14. 13.

Doe den armen Lazarus ſtorff, zijn Ziele werdt ghedraghen, van de Enghelen, in Abrahams ſchoot: niet dan, in een vager, ofte in een ander plaetſe der onruſte, daer zijn ziele eenighen aſlaet ſoude van doene ghehadt hebben.

Luc. 16. 22.

D' Apoſtel Paulus ſeght: wanneer de gheloovighen, deſen aertſchen Tabernakel aſlegghen, ſoo hebben ſy een timmeringhe van Godt; Namentlyck een Huys, dat ſonder handen ghemaect, ende eeuwich is, in de Hemelen. Ende wanneer wy van hier verhuysen uyt den lichaeme, ſoo gaen wy wonen by den Heere. Daer ſullen wy ſien het licht in ſijnen lichte. Daer ſullen wy droncke worden van de rijcke goederen zijns Huys, ende hy ſal ons drencken met vulluſt, als met eenen ſtroom; want by hem is de levendighe fonteyne. Voor hem is vrechde de volheydt, ende lieflyck weſen, tot zijnder rechterbant eeuwichlyck.

2. Corinth. 5. 1. 129

verf. 8.

Pſalm. 36. 9.

verf. 8.

verf. 9.

Pſalm. 16. 11.

ofte kondt ghy, dese gheluckfalige zielen toefenden? Dan hier van is ghenoech ghelegh, int neghenste artijckel.

Dus verre is uyt den woorde Gods de leere der *aflaeten* wederleydt. Wat dunckt u nu, ghy E. Burghers van 's Hertoghenbosch, vande leere uwes *Alderheylichsten Vaders den Paus Gregorij XV.* vergunt op 't versoek vanden eerwaerdighen Heere *Nicolaus Zoes*, Bisschop gheweest van 's Hertoghenbosch? Ghy hebt daer teghen aengehoordt de leere, die den H. Geest ons na-gelaten heeft, in sijn heylich Woort. Wat gemeenschap (ick bidts u) heeft dit licht, met de duysternisse van die vermelde *aflaeten*? Soude daer *Christus* eenighe eendrachticheyt konnen hebben, met den Roomschen *Belial*? Hoe rijmen hem stroo ende tarwe te samen, spreeckt de Heere? dat is, Gods Woordt met het stroo der menschelijke insettinge? Daerom gaet uyt den midden van onder hen, ende scheydt u af, seght de Heere, ende en tast niet onreyns aen, ende ick sal u lieden ontfangen. Ende ick sal u lieden tot eenen Vader wesen, ende ghy sult my tot sonen ende dochters wesen, seght de Heere almachtich.

Ick dencke niet, lieve *Burgers* van 's Hertoghenbosch, dat ghy lieden voor dit bidden ende smecken uwes Gods, daermede hy u noodighet tot hem te kommen, de ooren sult toestoppen als de slanghe doet, om dat sy niet hooren soude de woorden des besweerders ende haer fenijn, alsoo soude moeten van haer schieten. Ick en hope niet, nae dat van u die kleyn voor-gestelde staelken sal aengemerckt zijn, dat ghy lieden noch twijffelen sult, welcken wegh te kieser staet, ende oft ghy ter rechterhandt, ofte ter sliickerhandt u sult wenden ende of ghy u sult houden by de *menschelijke leeringhen*, ofte by die *Godtlijke leeringhen*. 't Ghene dat de Heere Godt tot der

2 Cor. 6. 14.

verf. 15.

Ierem. 23. 28.

2 Cor 6. 17.

verf. 18.

Ier. 31. 1.

Psalm 58. 5.

Propheet Ieremiam ghesproken heeft, behoort ghy u lieden toe te eyghenen, vwant de Heere alsoo spreeckt: *Soo ghy u tot my hout, soo wil ick my tot u houden, ende sult mijn Prediker blijven: ende ist dat ghy de vroomen leert, ben afsonderen van boosen lieden, soo sult ghy mijn Leeraer zijn: ende eer ghy sout tot ben vallen, soo moeten sy eer tot u vallen: Also, eer ghy sout tot der Menschelijcke infettinghen blijven vervallen, soo moet ghy eer tot Godts Woordt nu vallen.* In een Musijck instrument, moet de snare, die uyt den toon is, weder geset worden na de andere die noch inden toon zijn, ende niet de andere, na die die uyt den toon is: even soo hebt ghy u lieden te schicken voortgaen, niet nae die moetwillichlijck blijven voortgaen na hare hertneckicheyt, blyvende buyten den toon ende eenighheyt des waren salighmaeckenden Geloofs; maer volght den ghenen die alreede inden toon ende goede harmonije des geloofs u l. voortgaen, op dat ghy met Paulo mooght segghen: *ick veet vrien ick gheloof hebbe, ende ben versceekert, dat hy is machtigh, dat ick by hem hebbe, te bewaren tot dien dagh; Ende op dat ghy met ons, clappende inde handen, Godt mooght dancen, die u van der duysternisse tot den lichte, ende vander macht des duyvels tot zijn Sone Iesum Christum geroepen heeft.*

3. Ten derden, wy clappen in onse handen, over 't innemen van 's Hertogenbosch, om dat door desen middel goede gheleentheyte ghegeven wort, tot voortplantinghe des Euangeliums, ende winninghe van vele verdwaelde, die tot den grootten Herder der schapen Christum noch sullen moghen bekeert ende ghebracht worden. De Apostel Paulus segt, dat hy tot phesien noch blyven sal, vwant hem aldaer een groote ende crachtige deure geopent was: om dat daer vele vvederpartijen vwaren.

Laet

Ierem. 15. 19.

2 Tim. 1. 12.

Actor. 26. 18.

Actor. 26.

3. Door 't innemen van 's Hertogenbosch, wort den Euangelio een deure geopent, meer dan te vooren, tot voortplantinghe van de Euangelische leere.

Hebr. 13. 20.

1 Cor. 16. 9.

Esa. 9. 1

Rom. 1. 1.

vers. 16.

Ephes. 1. 13.

Mat. 11. 5.

Ephes. 1. 18.

vers. 19.

1 Tim. 2. 4

Coloff. 2. 12.

Luc. 1. 75.

Laet ons oock seggen, dat al-hoe-wel, door de verleydinghe der quade Paepsche leeraers, een groote tegen-spreekinghe de Euangelische leere, ende vele wederpartijders van dien, binnen 's Hertoghenbosch als-noch gevonden worden; nochtans moghen wy wel segghen met den Propheet: *Het volck dat in duysternisse wandelt, siet nu een groot Licht, ende over die, die woenen in duystere Landen, schijnt het heller.* Daer dus langhen tijdt, den Antichristo een hoop volcks toeghedaen is gheveest, nu sal Christo de Heere een Kercke versamelt worden, door het predicken van het Euangelium Gods: Welck daer is, een kracht Gods ter salicheydt allen die gelooven: Het is een Euangelium onser salicheydt, ende een Woordt der waerheydt, 'twelck nae dat die van Ephesien ghehoort hadden, uyt den monde des Apostels Pauli, soo hebben sy op Christum ghehoopt. Godt geve, dat de arme binnen 's Hertoghenbosch, oock moghen ontfangen dat Euangelium; Waer toe, de Heere haer wil verlichten de ooghen haer verstandts, dat sy mogen sien, hoedanich de hope sy, daer hy ons toegeroepen heeft, ende hoedanich de rijckdom der heerlijkheyt sijner ewen in de Heyligen sy, ende hoedanich de wytnemende groote sijner kracht sy, aen ons die wy gelooven, na de werckinge der kracht sijner sterckheydt. Met welcke kracht, die goede Godt (die daer wil dat alle menschen salich worden, ende tot kennisse der waerheydt kommen) oock overvloedich wil zijn in den herten, van den burghers binnen 's Hertoghenbosch, door het Gheloove krachtelijck in hen overckende. Op dat alle die noch van der waerheydt afdwaelen, eendrachtelijck met ons, Godt mogen dienen in waerachtige heylicheydt ende gerechticheydt, alle de daegharen levens.

1. Tot al welck Godtvruchtigh werck, hebben

1. De Hoogh: Moog: Heeren Staeten, in een Algemeynen vast ende biddach, laten Godt bidden.
2. Hebben Christelijcke Godtvruchtige Magistraets-personen verordineert.
3. Door Placaten hebben verboden, ende gesocht te vveeren, het loopen der verleydende Papen.
4. Hebben Godtsalighe ende Gheleerde Predicanten, by leeninge, uyt verscheyden steden, tot haerder onderwijfinge, gesonden.
5. Hebben ordinarie Predicanten oock, door vvettelijcke beroepinghe, laeten verkiefen.

De Ho: Mo: Heeren Generaale Staeten, met de Ho: Mo: Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrielandt, hebben in haere E. Missive vanden biddach op den x. Octobris 1629, haeren onderdaenen, ende insonderheydt alle Leeraren, belast, dat sy souden Godt den Heere van gantscher herten, over sijne onverdiende vveldaden, dancken, loven ende pruisen, ende daerby vierichlijcken bidden, dat Godt Almachtich den Ingesetenen van Hertoghenbosch, gheve de vvaere kennisse zijns H. Euangelij: ende tot dien eynde, uyt senden oprechte Dienaers, die de selve, haere

Hog: Mog: Heeren Staten Missive vanden Biddagh, na het innemen van 's Hertoghenbosch.

gaven, in liefde, discretie ende sachtmoedicheydt mogen mede-deylen.
Merckt hier ghy weerde *Borgers tot Hertoghenbosch*, hoe die *Machten, die Hoocheden ende Heerlijckheden* (onder welcke ghy teghenvoordich staet) met vaderlijcke sorghe over uwer allen bekeeringe ende salicheyt, sijn bekommert ende ingenomen.

Juda vers. 8.

2. Nieuwe gekoren
Magistraet in 's Hertoghenbosch.

2. Welcke *Hoochede* tot behoudenisse van u l. tijtlic welvarē en neeringe, hebbē oock (na het ontslaē vande *Magistraets persoonē*, die te vooren, haren eet van getrouwicheydt, aen den Coninck van Spaengien gedaē hadden) *Christelijcke, en Godtsalige Magistraets-persoonen* over u lieden gesteldt, dewelcke bekleedt sijn *met Gods Gheest*, begaest met wijsheydt, ende met *de vreesse des Heeren*, om den *veduwen ende vreesen recht te doen*, om den *armen te verlossen*, ende *uyt der godtloosen gewelt te verlossen*, den *quaetdoenders te straffen*, ende den *goetdoenders te beschermen*. Want dat is het ampt der loffelijcke *Overicheden* gelijk de Coninck Iosaphat te kennen geeft, aen den gestelde *Rechters* inde vaste stedē *Juda*, seggende: *Siet toe wat ghy doet. wā ghy hout het gerichte niet den menschen, maer den Heere, en by is me u l. int gerichte; Daerom laet de vreesse des Heeren by u l. sijn.* Soda nige *Richters*, wanneer sy over een volck gestelt worden, sijn te achtē als van Gode gestelt: *Want daer en is geen macht dan van Gode: ende die Machten sijn, die sijn van Gode geordineert.* So da Godt oock daer in sijn liefde ende vaderlijcke gunst, teghen een volck grootelijcx bewijst, vvanneer hy de selve verstandige *Raedtsfluyden* geeft, vvelcke over hare onderdanen, als goe *dertieren Vaders*, als *forchvuldige Herders*, de *vvacht houden*. Al vvelcke liefde ende gunst, de Heere Godt den *Burgeren* *'s Hertoghenbosch* vvillende bevvijsen, so heeft hy, na 't overkomen van hare stadt, dese volghende *Raedts-persoonen* laten kiefe ende ste"

Iudic 6.34.

2 Chron. 19.6.7.

1 Petr. 2.14.

Pfalm 82.3.4

2 Chron. 19.5.6
vers. 7.

Rom. 13.2

De Naemen vande Nieuw-ghecoren Raedt.

de

*Achtbare, vvijsse, recht-voorsienige Heeren,
der vermaerde Stadt*

'SHERTOGHENBOSCH,

Sijn dese navolghende:

Den E. Heere BROCHVM, HOOCH-SCHOVT,
in welckers plaetse ghevolght is, de HEERE
BERGAINGE,

De Heere HENRICK CUYSTEN President.

De Heere J. BERNAGIE,

Meester JAN VANDE VOORNE.

Meester IAN PELGRIM,

De Heere DAVID DE WAERD,

De Heere HERMAN DE BITTER,

Ionckheer G. PYCK,

Meester CORNELIS BACKAERE,

Meester JAN VANDER MEULEN,

De Heeren HANS ende ZONST, Pensionarissen
der selver Stede.

Door den segen der
vromen, wordt een
Stadt verheven ;
daer-en-tegen door
een mont der god-
loosen wort sy ghe-
broken.

Waer gheenen Raet
en is, daer gaet het
volck onder ; waer
daer-en-teghen vele
Raetgeverszijn, daer
gaet het wel toe.

Proverb. 11. 11.
vers. 14.

Erkent dese Macht van Gode, ende van hem geordineert.

Wie die macht vvederstaet, die vvederstaet de ordinantie Gods, Rom. 13. 1. 2

ende diese vvederstaen, die sullen het oordeel tegen hen selven ne- vers. 4.

en. Sy is Gods dienersse ende vvreectster. Daerom moet mense on- vers. 5.

rdanigh zijn, niet alleenelyck om der straffe, maer oock om der con-

1 Per. 2. 13.
14. 15.

scientie. Soo vveest dan aller *Menschelijcke ordonnantie onderda-
nich om des Heeren wille : want alsoo is de vville Gods.*

De Gecommitteer-
de Heeren der Ho:
Mo: Heeren Staten
binnen 's Hertogen-
bosch, verbiedē, het
loopen der Papen.

3. Waten hebben oock niet gedaen, om uwen wille, ende
tot uwen beste, de *Ghecommitteerde Heeren vande Hooghe Mo-
ghende Heeren Staeten Generael* der vereenichde Nederlanden?
Namentlijk:

*De Heer Thresorier Goch, kommende van
vveghen de Raden van Staten.*

*De Heer Bruyninx, van vveghen de Sta-
ten Generael.*

*De Heere Jensmā, van vvegen Groenin-
ghen, zijnde een vande Staeten Generael.*

Alle dese godtvruchtighe Heeren, zijnde Mannen van groote
kloeckheyd, wijs heyt en̄ ervarentheydt; Patriotten ende Voor-
standers des *Vaderlandts* ende des *Religions*, hebben zy niet, uyt
een sonderlingen yver, gesocht de vvolven vande cudde Chri-
sti af te keeren, ende de valsche Leeraers (die door *baer predicken
u doen sondighen*, ende alle listicheydt gebruycken *om u met dwa-
linge te bespringen*) buyten uwe stadts mueren te houden? To-
dien eynde, is dit volghende Placcaet ge maneert ende uytge-
gaen.

Efai. 29. 21.

Ephes. 4. 14.

De
GHECOMMITTEERDE

Van de

Hoog: Moog: Heeren Staeten

Generael der vereenichde Ne-
derlanden,

Ebben volgens der selver resolutie, gelaft ende ge-
ordonneert, lasten ende ordonneren by desen, dat
alle *Geestelijcke manspersonen*, die volgens de capi-
tulatie uyt dese Stadt van 's Hertogenbosch noch niet
sijn vertrockē, haer daer uyt sullen hebbē te begevē, binnen de
tijd van vier, oft uyerlijck, vijf dagen, sonder des te blyven in
gebreecke, op pene van metter daet gehouden te werden, en
te sijn van goeden prinsē, ten ware dat yem ants speciale acte,
om te moghen blyven, mochte hebben becomen, de welcke
gehouden sal wesen, hem binnen den tijt van twee dagen aen
te gheven, by de voorsz. *Gecommitteerden*, omme vande selve te
verstaen, haer *Ho: Mo:* naerder resolutie, ende hem daer naer te
reguleren, op pene als boven.

By al dien oock yemants vande voorsz. *Geestelijcke mans-
personen* uyt dese Stadt, voor desen mochte wesen vertrocken,
en wederom daer inne gecomen sijn: De selve wert mede ge-
last ende gheordonneert, binnen den tijt van xxiv. uren we-
derom daer uyt te vertrecken, op pene als vooren. Ordonne-
rende voorts by desen wel expresselijck, so wanneer yemants,
vande *Geestelijcke personen* buyten de Stadt inde *Meyerije*, oft
onder contributie elders woonende, binnen de selve Stadt tot

verrichtinghe van sijne affairen sal willen comen, dat hy hem aende poorten sal hebben aen te gheven, ende exprimeren sijne qualiteyt, om dá voorts door yemants, uyt de wacht, geconduiseert te werden, eerst by den *Commandeur*, ende daer naer ter plaetsen daer hy sijne particuliere affairen sal hebben te verrichten, ende voorts wederom uyt de Stadt vertrecken, sonder daer in te blyven, oft oock eenighe vermaninghe, Kerckelijcke diensten, of yets te doen, dat tegens de capitulatie is strijdende, alles op pene als boven. Lastende ende bevelende den *Hoochschout*, van dese Stadt ende der selver *Meyerije*, hier inne, de Hoocheyt vanden lande waer te nemen, ende niet te ghedoghen, dat hier teghens ghedaen worde; procederende ende doende procederen tegens d' overtredders van dien naer behooren. Actum binnen 's Hertoghenbosch den selthiensten *Januarij*. 1630.

Was gheprent tot 's Hertogenbossche, by Ian van Turnhout.

4.
Vroome Leeraers,
by leeninge, die van
den Bosch toeghe-
fonden.
Act. 1. 3.

Luc. 1. 77.

2. Timoth. 3. 16.

vers. 17.

4. Daer-en-boven, door last ende order der *Ho: Mo: Heeren Staten*, zijn u l. toeghesonden, verscheyden goede *Dienaers der Ghemeynte Christi*, uyt andere steden ende kercken, die u dat *Woort vanden Koninckrijcke Gods*, met alle liefde, discretie ende sachtmoedigheyt souden predicken: om u l. de *wegen des Heeren te bereyden: om aen te bieden zijnen volcke, kennisse der saligheyt, in vergevinge der sonden; om u l. de Heylighe Schriften te openen, die van Gode ghegeven is, ende is oorbaerlijck tot leeringe, tot straffinghe, tot verbeteringhe, tot onderwijsinghe, die in rechtveerdicheyt is, op dat de mensche Gods, geheel sy tot alle goede wercken volmaecktelijck onderwesen.*

De na-

De namen der Predicanten, by leeninghe gefonden, tot den dienst des H. Euangelij, binnen 's Hertoghenbosch, zijn dese:

Conradus Makinius, Predicant van haere Edele Hooch Mog: in't legher.

Bernhardus Buschoff, Predicant tot Wtrecht.

Gisbertus Voetius, Predicant tot Heusden.

Gisbertus Moringius, Predicant tot Bommel.

Johannes Spigardus, Predicant tot Gorinchem.

Henricus Swalmius, Predicant tot Haerlem.

Samuel Everwijn, Predicant tot Dordrecht.

Godefridus Udemans, Predicant tot Zierickzee.

Alle wel-spreekende Mannen, ende machtich in de Schriften, die in den wegh des Heeren onderwesen zijn, ende vyerich van Gheeste, om neerstelijck te leeren van den Heere Jesu Christo, ende den wegh Godts bescheydentlyck wyt te legghen. Gelyck sy dat wel betoont hebben, met haere predicatien, huys versoeckingen, ende particuliere vriendelijcken ommeganck, oock met onderwijfsinghe van dien, die sulcks toelieten ende begheerden. Niet dat profijtelyck was, achter-houdende, dat sy niet en souden u-lieden vercondighen, maer hebben u lieden gheleert openbaerlijck ende in de huysen. Iae oock mede, hebben sy haeren yver over u ghe-noech laten blijcken, mits uwe voorgaende Herders, (die u lieden van Godt hebben afgevoert om den onnutten afgoden aen te hanghen (en die doch slechts waren vercondigers van vreemde goden) te beroepen met openbare Letteren, om rekenschap te geven vande leere en hope die in henlieden is: Waer toe (alhoewel yder Christen tot sulcx bereyt moet zijn) sy nochtans niet seer en zijn comen loopen, maer met frivole chartabellen, vol spottelijcke ende

Act. 18. 24.

verf. 25.

verf. 26.

Act. 20. 19.

Ierem. 2. 8.

Act. 17. 18.

1. Petr. 3. 15.

schimpighe woorden (als of de ondersoekinghe der waere leere, ende de saligheyt der zielen, vanden Borghers tot 'sHertogenbosch haer niet ter herte en ginghe) alle uyt vlucht ghesocht hebben. De *openbare Letteren* van provocatie, tot een publiccq dispuyt, over de leere (in 'tverschil staende tusschē onse *Gereformeerde Kercke*, en de *Romsche gesintheit*) warē luydēde, als volgt.

ALLE DEN GHENEN

Die dese Letteren sullen sien ofte

hooren lesen, Ghenade ende vrede van Godt
den Vader, ende onsen Heere
Iesu Christo.

Oen te weten de *Herders* van de *Christelijcke Gereformeerde Kercke*, die (op het verfoeck van de Ghemeynte Christi alhier) vande *Ho: Mo: Heeren Staeten Generael* deser Vereenichde Nederlanden beschreven zijn, om de oprechte ende suyvere Leere der salicheyd, binnen dese Stadt 'sHertogenbosch, den Ingesetenen der selver, naer den reghel van *Godes Woordt*, te verkondighen, Alsoo sy, by ervarentheyt, meer ende meer ghewaer worden, dat de goede Ghemeynte binnen de voorz. Stadt, niet alleen van t'gehoor, maer oock van alle behoorlijck ondersoeck van het ware Christelijck gheloove (dat sy door Gods genade voorstaen ende predicken) seer jammerlijck worden afschrickt, door vele vreemde, onghehoorde ende tastelijke logenen ende lasteringhen, daarmede de *Christelijcke Gereformeerde Leere*, en de *Leeraers* van dien, seer onbehoorlijck teghen de
waer-

waerheyte ende conscientie, ja teghen alle burgerlijcke Rechten ende natuyrelijcke redelijckheyt ghelastert worden, ende dat achter den rugghe, soo dat de leughen niet bequamelijck en can betrapt noch achterhaelt werden: Soo ist, dat de gemelte *Harders*, in qualiteyt als vooren, by dese *Manifeste letteren*, wel expresselijck voor *Godt, ende den Heere Iesu Christo*, die de levende ende dooden sal oordeelen, in sijne verschijninghe ende Coninckrijcke, midtsgaders voor alle Christen menschen protesteren, datse, tot noch toe, niet anders gheleerd en hebben, noch voortan niet vooren hebben te leeren, of de goede ingesetenen van dese loffelijcke en wijtheroemde Stadt in te planten, als het *Oudt, Apostolisch, Catholijck Christelijck Geloove*, het welck van onsen getrouwen *Saligmaker, ende oppersten Herder Iesu Christo*, door sijne *H. Propheten, ende Apostelen*, ons is na ghelaten, het welck sy bereyt sijn voor alle de werelt te belijden, en die yet daer teghen heeft, met goet schriftuerlijck bescheyt, in alle vriendelijckheyt ende sachtmoedicheydt, te verantwoorden: *volvaerdich sijnde voor dat getrouwe Woort dat sy predicken, ende dat met het Bloedt van soo veele H. Martelaren besegelt is, haerler sielen saligheyt te pande te stellen, ghelijck sy doen midts deesen.* Verfoecken ende betuyghen, dien volghens, alle ende een yghelijck, insonderheyt de *Priesters ende andere Kerckelijcke personen* vande ghewesene *pauselijcke Kercke* alhier, dat sy voortan niet meer achter den rugghe by den *eenvoudighen, e Christelijcke Ghereformeerde Leere* (die by publijcke authoriyt van onse *Hooge Overicheyt* aenghenomen, ende alhier, neens andere *Provintien, Lantschappen, Steden ende Leden* an onse *Vnie*, inghevoert is) en lasteren; maer dat sy haere reenen daer teghen, voor de volle ghemeynte, of ten min-

k k sten

sten voor de *Achtbare Magistraet* deser Stede, in presentie van de ondergheschreven *Predicanten* willen voorstellen, dewelcke bereydt staen (als vooren gheroert is) door Gods ghenade, met alle vriendelijckheyt, alsulcken antwoorde daer op te geven, dat sy niet en twijfelen, of alle verstandighe, godtvruchtighe ende onpartijdige Persoonen, goedt contentement daer aen sullen hebben, om tusschen licht ende duyfsternisse, waerheydt en leughen, recht te onderscheyden, tot Gods eere, ende haerder zielen salicheydt. Ende by soo verre yemandt gesint waere, met de *Predicanten* voorz. in eene openbaere of particuliere vriendelijcke conferentie te komen, so zijn sy van harent weghe bereydt, naer te kommen alsulcken ordre, tijdt en plaetse, als van de *Achtbaere Magistraet* deser Stede sal bestemt worden: *onder verseeckeringe van de welgemelte Heeren, dat van weggen dese conferentie, gheene van beyde de partijen, eenighe moeyte ofte swaericheydt sal aengedaen worden.* Ende by al dien, dat sich niemant en openbaerd, *binnen den tijdt van een maendt, nae date deser,* soo protesteren wy ondergheschreven voor *Godt* ende alle *Inghesetenen* deser Stede, insonderheyt de *Achtbaere Christelijcke Overheydt* der selver, dat wy onse conscientien, tot verantwoordinge vande Godtlijcke Waerheyt ende onderrichtinghe van de misleyde, goede ghemeynte al hier, gheloft hebben, ende dat de ghemelte *Priesters*, ende andere *paus-ghesinde* persoonen, *die binnen dese stadt, als noch in grooten getale zijn,* niet machtich en zijn haere lasteringen, teghens de *Christelijcke Gereformeerde leere*, ende haere *Leeraers* te bewijfen. Bidden ondertusschen *Godt den Vader der lichten* dat hy wil verlichten alle die verblindt zijn, op dat sy haer bekeerende, de vvaerheyt bekennen, ende alsoo vergevinghe van

haere sonden mogen ontfanghen, ende deel, onder die gene,
die door den gheloove, in den Sone Gods geheylicht zijn, A-
men. Actum in 's Hertoghenbosche 16. Meye 1630. T'oor-
konden by ons onderteeckent,

Gisbertus Voetius.

Godefridus Udemans.

Henricus Swalmius.

Samuel Everwijn.

MYn Heeren, den *Hooch-Schout* ende *Schepenē* der Stadt
van 's Hertoghenbosch, gesien hebbende de bovenghe-
stelde *Manifeste*, ende ghelet op de redenen daerinne ver-
haelt, consenteren dat de selvige gedruet, ende alhier publijc-
kelijk gheaffigeert sal worden, onder soodanighe verseke-
ringhe als voorz. staet, vvel verstaende, dat niemant van
buyten en sal mogen dese verseeckeringhe ghenieten, dan die
behoorlijk consent tot dien fine verkregen sal hebben. Ac-
tum op den *Raedthuys* deser Stede, den xv. May. 1630.

*Ter Ordonnantie vande boven-
ghemelte Heeren.*

L. Q. van Zonst.

Ende vvas ghedruet tot 's Hertoghenbosch, by Ian van
Turnhout, in den Bybel.

§. Ende nae dat dese vermelde Leeraers, (by leeninghe
toeghesonden) aldus haer devoir ghedaen hebben, is eyn-
lelinghe omghesien na eenighe andere Predicanten, welck-
nen met kerckelijcke beroepinghe tot den ordinaren predick-
ienst vercoren ende bevesticht heeft; ende hebben het deel

§. Ordinare, uyt-
lijcke beroepene
Predicanten binnen
's Hertoghenbosch.

der bedieninghe ende Leer-ampts, aenghenomen met vlijte: om, in plaetse vande gheleende Predicanten, de welcke na hare Gemeenten sijn weder ghekeert, *Gods kudde, die hen nu bevolen is, te besorgen, welcke beroepinghe ende dienst sy aenghenomen hebben, niet als uyt bedwanck, maer vvillichlyck: niet om vuyt ghewins vville, maer met een beweecht herte.* De namen deser beroepene Predicanten zijn dese:

*Everhardus Schulius, ghevvesen Predicant tot Schiedam.
Franciscus Nicolai, de Wael, ghevvesen Predicant tot Almerck.*

Nicolaus Antony, vander Deken, gevvesen Predicant tot Meivverkerck in Duyvelant.

Ontfangt dese minnelijck, in den Name Iesu Christi, ghy *Burghers van 's Hertogenbosch: Neemt dat vvoort der predicatinghe uyt haeren monde aen, niet als der menschen vvoort, maer ghelijck het in der vvaerheydt is, als Gods Woordt, het vvelck oock vverckt in u lieden, die ghy-lieden gheloovet. Sy en sijn en geen Huerlinghen, noch blinde Leydtstieden, noch loofse Plaesteraers, noch stomme Honden; maer Uyt-deelders der verborghentheden Gods, sy sijn Leeraers der Ghemeynte Christi, ende dienst-knechten Gods, daeromme hoordt hen. Wie dese hoordt, die hoordt Christum; wie dese verwerpt, die verwerpt Christum: Want sy in sijnen Naeme tot u kommen.*

Hieromme, vveerde *Burgers van 's Hertogenbosch, alle vuylicheyt en overvloet der boofheydt vvech-worpande, ontfanght met alle liffelijckheydt het Woordt dat in u gheplant wordt, het vvelcke uwe zielen kan saligh maecken. Ende vveest daeders des Woordts, ende niet alleenlijck hoorders, u selven bedriegende. Ende, vvy bid-*

1 Petr. 5. 2.

1 The. 2. 13.

Iohan. 10. 13.

Mat 15. 14.

Ezech. 13. 11.

Esa. 66. 10. 11.

1 Cor. 4. 1.

Ephes. 4. 11.

Tit. 1. 1.

Luc. 10. 16.

Math. 10. 40.

Jacob. 1. 21.

vers. 22.

den u broeders, bekent de ghene, die onder u aerbeyden, ende u voor-
staen inden Heere, ende u vermanen. Ende houdt se in grooter eeren in
de liefde om haers wercx's wille: weest vreedt saem met hen, weest uwe
voorgangeren ghehoorsaem ende onderdanich, want sy waecken voor-
uwe zielen. Sy sijn doch bootschappers uyt Christi Name, als of God
u lieden door hen bade, soo bidden sy uyt Christi Name, laet u met
Gode versoenen.

1. Theff. 5. 13.

Hebr. 13. 17.

2. Corinth. 5. 20.

Clappet de handen met ons, van vreughde, door dien Godt
u, alle dese voorverhaelde weldaden, ghedaen heeft: ende en
vergeet niet wat goets de Heere, nu ter tijdt, aen u bewesen heeft.
Want segt eens, wat soude de Heere Godt aen sijnen vijnbergh
meer doen, dat hy aen u niet ghedaen heeft? Heeft de Heere, u niet
door sijn heerlijcke barmherticheyt, een licht laeten opgaen, ende op
den kandelaer binnen uwer stede gheset, op dattet u soude schij-
nen, die soo langen tijt inde duysternisse ende schaduwwe des doots ghe-
seten hebt, om uwe voeten te richten inden wegh des Heeren? Erkent
den rijckdom van Gods goetheydt, ende barmhertigheyt t' u-
waerts: brengt den Heere uwen Godt goede druypen voort, op dat
hy u anders in sijnen toorne niet verscheyre ende verderve. Maer
verblijdt u inden Heere, ende spreeckt: De Heere laet zijn heyl
vercondighen: voor den wolcken laet hy zijne goedertierentheydt
openbaren. Hy ghedencket aen sijne ghenade. Juychet den Heere alle
overelt, singhet, roemet, ende lovet.

Psalm. 103. 2.

Esa. 5. 4.

Luc. 1. 79.

Luc. 1. 79.

Esa. 5. 4.

vers. 5.

Psalm. 98. 2. 4.

IIII. Ten vierden, clappen wy de handen te samen, over 't in-
nemen van 's Hertoghenbosch, om dat niet alleenlijck het Rijk-
ke Christi, ende zijn Euangelium daer door wijder uytghe-
breyt wort, maer om dat de Borghers der selver stadt, door
desen middel, sullen verlicht ende bekeert mogen wordē, van
hare ydele wandelinghe tot den levendighen Godt, van hare super-
stitien

III.

Door 't veroveren
van 's Hertoghenbosch
sijn de Burgers tot
een geluckiger ende
saliger staet gheco-
men, dan den staet
was, daerinne sy re-
voeren waren, daer-
om datmen clappen

mach, met den ban-
den, ende vrolijk
zijn, Godt daer voor
danckende.

stitien, tot de gemeenschap der Kercke Iesu Christi. Laet ons
eens gaen overlegghen, hoe groot geluckende heyl, de Heere
Godt, dese dickmael ghenoomde stadt, na de veroveringe, be-
weesen heeft, ende noch bewijst.

De stadt vermelt, is gheseghent,

1. Tijtlijck, na den lichame.

2. Gheestelijck, na der ziele.

I.
Siet de Poincten des
Accoorts gemaeckt
int Leger op den 14
Septemb. 1620. Sty-
lo novo, inhouden-
de de weldaden die
de burgers ghenie-
ten na den lichame.

1. De tijtlijcke ende lichamelijcke zeghen, die die vā's Her-
togenbosch genieten, moet men eerst afnemen, uyt de poincten
by sijne Princell. Excell. ende de Ghedeputeerden vande Ho:
Mo: Heeren Staten Generael der vereenighde Provincien, aende
Gheestelijckheyte, Magistraet ende Borgerije vande stadt van
's Hertogenbosch, geaccordeert. Als namentlijck,

1. Dat alle offentien, injurien, ende alle feytelijcke acten
aende Geunieerde Provincien ghedaen, sullen blyven ver-
gheeten, &c.

2. Dat d'inghesetenen van dese stadt, ghenieten sullen de
vryheyt van consciencie.

3. Dat de gheestelijcke ende religieuse persoonen, sullen
ghenieten haer leven lanck, gheduyrende, alle den incomen
ende vruchten van haerlieder goederen.

4. Dat Gheestelijcke Vrou-persoonen sullen mogen bin-
nen de stadt blyven, ende worden ghealimenteert.

5. Dat aen alle d'inghesetenen deser stadt, sal worden ge-
conserveert lijf ende goet.

6. Dat de Borghers, soo gheestelijcke als wereltsche, by
de Ho: Mo: Heeren Staten, ende sijn Princelijcke Excell. sullen
worden, in alle soetigheyt ende goedertierenheyt, getraecteert.

7. Dat

7. *Dat de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, ende sijn Princelijcke Excell. inde Stadt ende Meyerije van dien, ghebruycken sullen sodanighe Jurisdicctie als de Hartoghen ende Hartoginnen van Brabant daerinne ghehadt hebben.*

8. *Dat de Burghers sullen behouden alle hare Rechten, Costumen, Vryheden, ende Privilegien.*

9. *Dat de Regieringe vande stadt, soo in Rechts vorderinge als Politicque saecken, sal blyven aende Magistraet, ende de dry Leden der selver Stadt respectivè.*

10. *Dat de stadt sal behouden tot hare dispositie, alle hare gemeene erf-goederen, recht van Impositie, visscherijen, &c.*

11. *Dat de stadt sal behouden, hare eygen resterende provisie, van vivres, materialen, &c.*

12. *Dat alle Confraterniteyten, Schutterijen, Ambachten ende Gilden, binnen de stadt wesende, sullè blyven in esse.*

13. *Dat des stadts Boom-wapenen, noch teecken en van Ambachten, ofte Ambachtsluyde der selver stadt, meer sullen mogen naghelaghen noch gheconterfeyt worden.*

14. *Die ten platten lande, onder contributie sitten, sullen worden getraecteert, als andere goede Inghesetenen.*

15. *Dat over alle renten, ende wettige schulden by de dry Leden deser stadt, ofte hare Ghecommitterde, oft by de Magistraet ghemaect, ofte aenghenomen te betalen, sal by den Ho: Mo: in alle billicheyte ghelet ende gedisponeert worden.*

16. *Dat tot betalinghe van dien, sullen d' Accijsen, Imposten ende Middelen vande stadt, haren ghewoonlijcken loop houden.*

17. *Dat alle resolutien, decreten oft ordonnantien, by de dry Leden ofte Magistraten ghemaect, voor soo vele de sel-*
ve den

ve, den staet oft welstant der vereenichde Provincien niet contrarieren, te sullen blyven in hare cracht ende vigueur.

18. *Dat* die vande Magistraet ofte Rentmeesteren over de uytreyckinghe van penninghen, voor desen by hen ghedaen, niet sullen gheinquiteert worden.

19. *Dat* de regeringhe der taefel vanden Heyligen Geest, grooten Gasthuys, Weeshuysen, &c. Ende het stellen vande Provisoors ende Rectoors van dien, sullen by de drie Ledenen ghedaen worden, in ghevolch vande oude Privilegien.

20. *Dat* de eyghenaren van alle wint, ros, en olymolens, gedurende 'tbeleg, afghebroocken, sullen moghen de selve op hun oude werven wederom erigeren, sonder daer toe eenighe nieuwe acten ofte consenten te verwerven.

21. *Dat* yeghelijk wereltlijcke, van wat conditie hy zy, vry ende gheoorloft sal wesen, uyt dese stadt met sijn familie, ende goederen te vertrecken.

22. *Dat* de Burgers uyt de stadt vertroocken, ende die binnen de voorfz. stadt alsnoch begeeren te blyven, sullen hebben den tijdt van dry eerstkomende jaren, om hare goederen hier ende daer gheleghen, te moghen verkoopen, verwisselen ende andersins te verhandlichten.

23. *Ende* de gene die middelertijdt, gheduerende de voorscyde drie jaren, sullen willen gaen in de Provintien ende Steden, onder de ghehoorsaemheydt van sijne Majesteit, sullen dat vryelijk mogen doen, viermael des laers, met voorgaende kennisse vanden Gouverneur, vanden welcken sy ghehouden sullen zijn, paspoort te nemen.

24. *Item*, dat over dese stadt gheenen anderen Gouverneur noch Substituyt en sal worden ghestelt, dan eenen van der

Huyf

Huyse van Nassauw, oft andere Nederlandtsche Heeren ofte Landtsaten.

25. *Dat* de Garnisoenen, geen exemptien in eenighe van de stadts middelen en Imposten, en sullen hebben, noch ghenieten; maer alle lasten helpen draeghen, als andere Inghesetenen.

26. *Dat* onder dit Tractaet, mede sullen ghecomprehendeert ende begrepen wesen, alle Poorteren, Borgheren ende Inwoonderen, oock huysvrouwen, ende kinderen; midtsghaders, alle andere Geestelijcke ende Wereltlijcke perfoonen gevlucht zijnde.

27. *Dat* alle siecken ofte ghequetsten, in 't groote Gasthuys, ofte andere huysen wesende, 'tzy soldaeten ofte andere, daer inne sullen blyven, tot dat sy volkomentlijck zijn gecureert, ende daer naer moghen vertrecken ofte blyven, daer het hen believen sal, &c. Al welcke *Articulen*, by syne *Princelijcke Excellentie*, ende de Heeren Gedeputeerden vande *Ho: Mo: Heeren Staten Generael*, aen de Gheestelijckheydt, Magistraet, ende Borgherije der voorsz. stede, zijn toegestaen, ende geacordeert, ende by de selve gheaccepeert, in crachte van hare respective procuratien. Des ten oorconde desen, gheteekent tot Vucht, in 't Legher voor 's *Hertoghenbosch*, den veerthienden Septembris 1629. ende was onderteeckent

Fr. Henry de Nassouw.

In alle welcken beloften ende toefegginghen, zijn *Excell.* ende de *Hog: Mog: Staten*, haer niet ghedraghen en hebben, als de *Coninck Sedekia*, die zijn belofte aen den *Coninck te Babel* gheleen, ghebroke heeft. Sulcke menschen zijn trouweloose men-

Den wel-edelen
hoogh-geboren Heer
*Baron Hans Wolphert, Heer
tot Brederoode, etc.* Is tot
Gouverneur over
dese stad by den
Hog: Mog: Staten
en sijn Princelijcke
Excel. ghestelt.

Ezech. 17. 16.

2 Reg. 25. 7.

*Omne promissum, cadit
in debitum.*

Prov. 25. 14.

schen, Rom. 1. 31. De Wijsman seydt: Dat die ghene die vele
belooven ende veynich houden, zijn als een volcke ende vindt,
sonder reghen. Dat past wel op dat volck,

Aristoph. Acharn.

Queis nec ara, nec fides, nec ulla firma pactio est.
Dat velck noch eer, noch trouw en heeft,
En die in boosheydt sweeft en leeft.

Het past oock op onse vyanden, die daer seggen,

*Consilium tot Constant.**Hæreticis non est servanda fides.**Quod Imperator obsignavit, Christianus orbis re-signavit.*

Den Keters trouw' wilt gheensins houden,
Hy doolt die oyt op hen vertrouden.

Het past mede seer wel, op onse huydendaechsche Woort-
brekers, by welcken

*Plautus in Aulula.**Pactum, non pactum est: Non pactum, pactum est, cum illis lubet.*

Met dobbel treecken gaen sy om,
Oock vallen af, als eene blom,
Haer Woordt is even als een riet,
Wat sy segghen, en houdens niet.

Pacta sunt servanda. David. 1 Sam. 27. 22. 23. Michas, 2 Par. 18. 13.

Psalm 15. 4.

Ios. 6. 25.

Ios. 9. 19.

Daer en tegen onse Christelijcke Hoocheden, houdé alletijt haer
Woort, dat sy belooven ofte beswooren hebben, alwaer 't oock ver-
menght, met eenighe tijdtlijcke schaede, ghelijck ons de Coninck
David leert. Alsoo heeft Iosua gehouden, dat hy aen de Gibe-
oniten, beloofte hadde, alhoewel hy van haer bedroghen was,
ende schaede leedt in het tijdtlijcke; ende als Saul dese belofte
ende eedt van Iosua, ghebroocken hadde, teghen de Gibeoni-
ters, so wiert de Heere daer door vergramt, ende synen toorn
konde

konde niet gheftilt worden, voor al eer datter seven mannen van fyne familie waren op ghehangen. Over dan 'tghehouden. 2 Sam. 21. 1. Accoort, dat onse *Hoocheden* ende *Machten*, deser landen met de stadt 's*Hertoghenbosch* ghemaect ende gehouden hebben, ende als noch, vast ende bondich houden, hebben de Burghers groote oorfaecke om verblijdt te zijn, ende de *handen te klappen*, over foodanighe weldaet, hen wedervaren ten aensiene van het lichaem.

2. Nu kommen wy tot de weldaden Gods, die de *Burgers* binnen 's*Hertoghenbosch* na der Ziele hebben ontfangen. Ende dese weldaden sijn aen te mercken, ten aensiene dat Godt sijn *H. Woordt* en de *suuyvere predicatie* van dien, binnen haere mueren ghesonden heeft, daer sy te vooren met allerley mensche-lijcke infettingen ende pauselijcke superstitionen verblindt-hoet wierden, so dat sy (ghelijck de mannen tot Sodom, *met blind- heyt geslagen, de deure niet vinden en konden*) also mogen geseyt worden, dat sy die *deure* daer van wy lesen: (*Ick ben de deure, so yemant door my ingaet, die sal 1. behouden worden: 2. en by sal ingaen ende wytgaen, 3. ende weyde vinden*) niet recht vinden en konden. 2. Weldaden Gods aenden Burgers van 'sHertoghenbosch, bewesen, na der ziele.

Op den xij. Septembris 1577. op den eersten sondagh na Bosser-kermisse, is de eefste Predicatie gedaen buyten de stadt van 's*Hertoghenbosch*, by *Enghelen* in een vlack veldt, onder de boomen, alwaer een groote meenichte van menschen uytter stadt toeghelooopen is, om 'tHeylich Euangelium te hoeren. Genes. 19. 11.

Op den 7. Septembris des jaers 1578. is binnen de voorsyde stadt, langhen tijdt behendelijcken predicatie ghedaen; daernaer is S. Pieters Capelle op 't Orteneynd inghenomen vande Euangelische, ende 's anderen daeghs oock S. Jacobs Kercke, ende aldaer ghepredickt. Doch al 't welck tumultua- Iohan. 10. 9.

rie ende met vreesse toeghegaen is.

Maer, wat een ghenaele is nu ter tijdt, inden jaere 1629, op een woensdagh, zijnde den 19. Septembris, den Burgers van 's Hertoghenbosch wedervaren? Namentlijk, nae dat de stad is by onsen Doorl. Prince van Oraengien in ghekegen, soo isser terstont in dry Kercken ghepredickt, alwaer den Prince van Oraengien: sijne Majesteyt van Bohemen Frederick: neffens den Prince van Denemarcken, Ulrick, in S. Ians Kercke present waren, om Gods Woort aen te hooren. De Velt-Prediker van sijn Excell. ghenaeamt *Conradus*, hadde sijn Text ghenomen uyt het 45. capittel Efsaie vers. 1. 2. 3. 4. die aldus luydt:

1. *Soo spreeckt de Heere tot zijnen ghesalfden, den Cores, dien ick by zijner rechterhant grijpe, dat ick de Heydenen voor hem onderwerpe, ende den Koninghen het sweert afgorde: Op dat voor hem de deuren gheopent worden, ende de poorten niet gheslooten en blyven.*

2. *Ick wil voor u heren gaen, ende de heuvelen effen maken: Ick wil de metalen deuren te morsel slaen, en de yseren grendelen in stucken breecken.*

3. *Ick wil u geven de heymelijcke schatten, ende de verborgen cleynodien: op dat ghy bekennet, dat ick de Heere de Godt Israels, u by wnen Name gheroepen hebbe, &c.*

Daer wiert voor de Predicatie ghesonghen, den acht ende negentichsten Psalm, beginnende aldus:

*Wilt onsen Godt een nieuw liet singhen,
Want hy heeft groot wonder ghedaen:
Door sijn hant can hy alle dinghen
Overwinnen end' gantsch verstaen.
Hy heeft ons theyl gheopenbaret,*

**Pfalm. 98.
vers. 1.**

Daer

*Daer door dat wy al zijn bevrijt,
End' zijn gherechticheyt verclaret.
Den volkeren breet ende wijt, &c.*

Naer de Predicatie is het *Sacrament des Heylighen Doops*, aen dry kinderens, bedient gheworden. Over den Doop van 't eene kint, stont als ghetuyge de Coninck van Bohemen, dat ghenaeamt wiert *Amelia*. Sijn Princel. Excell. over het andere, dat ghenaeamt was *Iohannes*, ende den Prince van Denemarc. ken over het derde kint, dat gheheeten was *Martina*.

Met een grooten yverighen toeloop, van een groote menichte van menschen, aen de cant van acht duysent in ghetale ghereeckent, daer by oock goet ghetal van Burgers der selver stede, sijn de Predicatie aenghehoort. De wercken der barmherticheydt, op dien dach, hebben sy gepleeght met een bysondere vyerigheyt, na de vermaninge des Propheet: *Breeft Efa. 58.7.*
den hongheren zijn broot, ende en ontrect u niet van waven vlesche.
Eenighe meynen ende segghen, datter op die tijdt, aen de cant van 3000 guldens, voor den armen sijn inghecomen.

De Predicatie gheeyndicht zijnde met den Christelijcken Ghebede, is ghesongen, ter eere Gods, den 24 Psalm, welc- *Pfalm. 2.4.5*
kers begin aldus luyt:

*Verhooght u groote poorten nu,
Eeuwige deuren verheft u,
Dat ingae, die Koninck vol eeren.
Wie is die Koninck soo geacht?
T'is Godt d' Overwinner met cracht,
Wiens cracht en is niet om vermeeren.*

Psalm. 89. 17.

vers. 16.

Van welcken tijt af, is doorgaens de vrye opentlijcke oefeninghe der Ghereformeerde waere Religie onderhouden gheweest, ende wort alsnoch onderhouden binnen 's Hertoghenbosch. Wilt, ghy weerde, gheluckige burghers, hier op met vreughde clappen, ende over Gods weldaden, over den Naem uwer Heeren ende Gods, daeghelijcx vrolijck zijn, ende in sijne gerechticheyt heerlijck zijn. Wilt vandelien inden lichte zijns aengesichts, op dat hy, door sijn genade, den hoorne uwer saligheyt meer ende meer verhooghe, ende hy blyve den roem uwer stercken. Ende in desen, op dat de Burghers der selver stadt haer na behooren, moghen quijten, ende weten, wat hun toe staet te doen voor alfulcken heyl; Soo sullen sy, (al dat ghesegt is) erkennen,

1. Voor een groot heyl, ende weldaet, uyt den Hemel toegesonden. Te meer, om dat sy Gods Woordt hebben, binnen haere stadts-mueren.
2. Ende (om deser weldaet vville) sullen sy sich tot den Heere bekeeren.
3. Den tijt der Genade (terwijle dat Euan-gelium hen soo lieffelijck aenschijnt, ende dewijlc Godt hen soo vriendtlijck noodicht, tot hem te kommen) sullen sy waernemen.
4. Godt danckende ende lovende in hare herten ende monde, over al het goedt, dat de Heere aen hen ghedaen heeft.

O ghy

1. O ghy lieve Borghers! sult ghy niet erkennen dat Geestelijck goet, 'twelck Godt u, ende uwen kinderen toegesonden heeft tot saligheyt? Ghy hebt (ghelijck te vooren ghesegt is) *Gods suuyver Heyligh Woordt* binnen uwer stede ghekregghen: meynt ghy, dat dat een cleyn dinck zy, ofte een cleyne ghelucksaligheyt? Och! Neen. Daerover dat de *Stadt Jerusalem*, boven alle andere gheweldighe steden ter werelt verheven ende ghepresen is gheweest, wat was anders de oorsaecke, dan om dat Godt aldaer hadde zijn Tempel, ende de waeren Godsdienst was daer opgherichtet? De Coninck David segt: *Pfalm 87.3. Heerlijcke dinghen worden in u ghepredickt ghy Stadt Gods. Sela. Pfalm. 48.1.* Hy noemt *Ierusalem* een *Stadt Gods*, ghelijck hyse oock noemt de *Stadt des grooten Konincx*, om dat de Heere Godt aldaer aen-^{vers.3.}gheroepen ende ghedient wiert, ende seght daer by: *Godt Pfalm. 48 2. is de Heere, ende hooch beroemt inder Stadt onses Gods, op zynen heylighen berghe. De berghe Zion is als een schoon spuytken, dies hem het gantsche landt troostet.* Ende in een anderen Psalm vermaen doende vande ghelucksaligheyt deser stede *Ierusalem*, ende den volcke Gods door den gheheelen lande, als tot *Ierusalem* behoorende, so seght hy: *Godt is in Juda bekent, in Israel Pfalm. 76.1.2.3. is zynen Name heerlijck. Te Salem is sijn kercke, ende zyn wooninghe tot Zion.* Hy danckt in desen Psalm Godt, om dat hy zynen volcke niet alkenelijck een tijtlijcke vrede schafte, maer insonderheyt zijn *H. Woort* ghegheven hadde.

Wy lesen by den Propheet Iona, dat *Ninive* ghenaeamt *Iona. 3.3.* wert een *Stadt Gods*. *Ninive* heeft meer andere schoone titulen, want sy wort verghelecken by een *schoonen Vijeboom*; sy *Ezech. 31.* wort, by een *Cederboom*, die seer lustich wtspruyt, vergelecken. Maer gheen heerlijcker tijtel als dese, wanneer sy een *Stadt Gods*

Gods ghenoeemt wort, welcken name haer ghegheven wort, niet om harer grootheyt wille, maer om dat Godt zijn Propheet Ionam, met zijn Woort, tot haer hadde ghesonden, ende binnen hare mueren liet predicken, liet hen straffen over hare veelvuldighe sonden, ende vermaenen, als oock noodighen tot boete ende bekeeringhe. O hoe groot was des Heeren goetheyt ende barmhertigheyt, teghens den inwoonderen van dese stadt! Een groote vrientschap ende liefde wasset, doe de Propheet *Elias* zijnen knecht *Gehasi* font, tot de *Sunamitische Vrouwe* met zijnen staff, om haer soonken, dat ghestorven was, weder ten leven te verwecken; Maer hoe veel grooter weldaet isset, wanneer Godt, eene sijnder knechten, ofte veele sijnder leeraers, sendet met zijn *H. Woort*, met *zijn stock ende staf der vertroosting*, tot een volck ende stadt, om daer sijnen Heyligen Naem te predicken, ende dat *Woort vanden Koninckrijcke Gods*, tot saligheyt der Zielen, te laeten verkondighen, op dat de lieden uyt het graf der sonden, souden opstaen tot een nieu leven in Christo?

2. Reg. 4.

Psalm. 22. 4.

Act. 1. 3.

Act. 9. 8.

Mat. 17.

Tot *Paulum*, daer hy blindt aen synen lichaemelijcken ooghen sat, binnen de stadt *Damascum*, sendt Godt *Ananiam* den discipel, tot welcken *des Heeren Woort quam*, ende seyde: *staet op, ende gaet in de strate, ghenaeemt de Rechte: ende vraecht ten huysse Jude, nae eenen ghenaeemt Saulus van Tharsen, want siet hy bidt. Ende Ananias henen gaende, ende kommende in dat huys, seyde: Saul broeder, de Heere heeft my ghesonden, namelijk Jesus, die u geopenbaert is, &c. op dat ghy vveder siende, met den heyligen Gheest vervult vwordet, &c.* Hier in blijkt Gods liefde tot *Paulum*; Maer wat isset voor een liefde Gods te rekenen, wanneer de goede Godt vele Leeraers ende vrome Predicanten

ten

ten sent, tot een volck die met geestelijcke blindheyt aē' therte gheslagen zijn, op dat door de goede onderwijfinge ende de suuyvere predicatie des H. Euangelij, *de visch-schellen* der onwetenheyt, van haeren ooghen moghen vallen, ende terstont sien, vers. 18. ende ghelooven?

Is niet dat de Patriarch Iacob, de stede daer Godt hem hadde laten sien, een heylighe stede noemt, ende een *Bethel*, dat is een *Huys Gods*? want Iacob de Patriarch van sijnen slape op-waeckende, sprack hy: *Gewisselijck is de Heere aē' dese plaetse*, ende vreesde hem, ende sprack: *Hoe heyligh is dese stede, hier en* Genes. 28. 16. *is niet anders, dan een Huys Godts, ende hier is de poorte des He-* vers. 17. *msels: ende hiet de stede Bethel, te voren hiet sy anders de stadt* vers. 19. *Lus ofte Lusa*, dat is een *amijdel* te seggen. Maer also laet ons segghen: *Ô gheluckighe stadt ende stede, daer Godt sijn Huys* Iohan. 14. 23 *heeft, ende daer hy door sijn Woordt ende Geest, onder een volck* Ose. 10. 5 *sijn vvooninghe wil maecken! daer van Bethaven, (dat is een huys* 2 Reg. 12. 29. *der sonde ende boosheydt) een Bethel, (dat is een Godts Huys* Apoc. 2. 13. *daer Godt sijn Gemeente heeft) gemaect wort! daer van een* Psalms 46. 5. *afgodische stadt (daer de Throon des Sathans te voren was)* Joh. 4. 14. *ghemaect werdt een stadts Godts, sijn lustich blijvende met* Psalms 46. 7. *haere borin-putten, als sijn Gods woort; dat vwater des levens,* 1 Cor. 3. 16. *twelck Christus gheeft, met die heylighe Sacramenten,* Gen. 28. 17. 19. *Doop ende H. Avontmael. O lustighe stadt Gods, daer de Heyli-* *che vvooninghen des Hoochsten zijn, de gheloovigen, die Godts* *Tempel ghe-naemt worden, ende in vvelcken de H. Gheest vvoont:* *Daer alle dese heylen ende gheluckfaligheden zijn, is daer de* *Poorte des Hemels niet? O hoe heyligh is die stede daer al dit be-* *levonden wordt!*

Een Dorp daer Gods woort gepredickt wordt, ende daer
m m de Heere

de Heere zijn Ghemeente heeft, is veel grooter ende gheluckigher te achten, als de wijt-vermaerde Stadt *Mexico*, ofte de *Quinzay in Oost-Indien*, met alle hare schatten, daer den waren Godt (ten sy van Nederlanders, die hen aldaer nedergeset hebben, door haren Koop-handel) niet ghekent en werdt, als hy behoort ghekent ende ghedient te worden: want daer Gods Woordt ghepredickt wort, *daer wil Godt sijn, ende daer helpt Godt vroech*; aldaer wort gheopent *de fonteyne des springhenden waters tot dat eeuwige leven*; daer ist dat de Geloovigen met *vreuchden water scheppen wyt der heyl fonteyne*.

Pfalm. 46. 6.

Joh. 4 14.

Esa. 12. 3.

Matth. 11. 23.

Luc. 10. 15.

Levit. 26. 11.

De Stadt *Capernaum* (dat is *Schoondorp*) wort een schoone Stadt geheeten, om hare schoone ende lustighe contreye daerom ende om gheleghen. De Heere Christus heeftse tot zijn woonplaetse ghecoren, als gheleghen in het midden onder de twaelf gheslachten Israels, daer heeft de Heere Christus geleert, ende vele tecken en miraculen ghedaen, om welker oorfaecken, sy ghenamt wort, *een Stadt die totten Hemel verheven was*. Wat is dan anders te houden hedendaeghs van een Stadt (hoedanigh sy zyn ende waer sy in onsen Lande gelegen zy) of sy is te achten de gheluckichste, ende verhevenste totten Hemel, in welcke Godt woont met zijn Woort, ende Waerheyt? Isset niet dat dese weldaet van Godt, de stad van *'s Hertoghenbosch* wedervaert, daer de Heere Christus zijn *wooninghe nu wil hebben*, ende onder die Burghers met zijn *Gheef ende genade wil omgaen*? Ia sy begint wel ter deghe *totten Hemel verheven* te worden: dat sy slechts toefien, dat sy de Burghers van *Capernaum* niet en slachten, die meer na het tijtlijck dan na het eeuwige goet trachteden, ende den Heere Christum verachteden, zijn predicatien ende leeringhen niet wou-

den aennemem: daerom dat sy verneerdert is tot in der hellen toe: want sy en is niet alleenlijck door dé Krijgh der Romey-

Luce. 10. 15.

nen gheheel verdestruuert ende gantsch vernielt, maer met een Wee der eeuwigher verdoemenisse oock ghestraft, tot

Bernardus Bredendagh.

waerschouwinghe van alle andere steden, op dat sy soecken moghen haer alsoo te draghen, dat sy van Christo voor een

Caparnachum ager poenitenti. also wort dese stadt ghe-naemt int Hebreusche.

Capernaum, dat is schoon-stadt, veel meer ende eer een

Euangelio Matthei.

Caparnachum (dat is Boet-acker) moghen gheacht oft ghe-

En dese naem komt wel met dese stadt

naemt worden.

over een: want de Heere Christus heeft

Al welcke gheluckfalicheydt (ghy ô Borghers van 's Hertoghenbosch!) u oock wel mooght toeschrijven: want van

in dese stadt, boete ende pænitentie gepredict, Matth. 4. 13

een Babylon, sijt ghy niet een Jerusalem ende stadt Godts ghe-

17.

worden? Van een Moort kuyl, zijt ghy niet ghemaect, een Huys dat nae Gods Naeme ghe-noemt wordt? Hoe heerlijcke dingen

Jerem. 7. 11.

worden in u ghepredickt? Psalm 87. 4. Allerley ghenade wort

Psam. 87. 4.

by u ghevonden. Daer is de Hoochste die u bouwvet, Psalm 87. 5.

Psal. 87. 5.

De Heere laet aldaer predicken, in allerley spraken, datter som-

verf. 6.

mighe oock aldaer sullen ghebornen worden, vers. 6. tot nieuwe Cre-

atueren Gods, 2 Cor. 5. 17. niet wyt verganckelijcken, maer wyt on-

2 Cor. 5. 17

verganckelijcken zaede, door het Woordt des levendigen ende eeu-

velijck blijvende Godts, 1 Petr. 1. 23. Ick verheughe my dies,

1 Petr. 1. 23

dat my geseyt is; datmen in uwer stede opgaet int Huys des Heerē.

Psal. 122. 1

's Hertoghenbos, Godt lof, is gebouwvet, dattet een stadt sy, daer

verf. 4.

men t' samen komt, om Godt te dienen, ende de ware Godtsdien-

ten te offenen, daer de stammen des Heeren op-gaen, te predi-

ken den volcke Jsrael, te dancken den Name des Heeren. Wen-

chet Jerusalem gheluck: Het moet uvel gaen dien, die u lief-

verf. 6.

ebben. Vrede moet sijn inwendich in uwen mueren, ende gheluck in

we Palleyen. Om mijner broederen ende vrienden wille, u vil ick

verf. 7.

verf. 8.

verf. 9.

Efa. 12. 4.

verf. 5.

verf. 6.

in vrede vvenschen. Om des Huys vville, des Heeren onses Gods, vvilick vbeste soecken. Ende ghy weerde Borghers binnen 's Hertoghenbosch, wilt ter deser tijdt segghen: Dancket den Heere, predickt sijnen Naeme, maket kondt onder den volcken zijn doen, verkondighet hoe sijnen Naeme so hooch sy. Lof-singhet den Heere, vwant hy heeft heerlijcken ghehandelt (met ons) sulcks sy kondt in allen Landen. Juychet, ende roemet ghy Inwoondersche te Zion: want de Heylighe Israels is groot by u.

Psalms 26. 8.

verf. 12.

Efa. 2. 3.

Psalms 118. 18.

Psalms 113. 33.

Psalms 97. 11.

2. Ende al dit bekennde (ghelijck oock alle man met u moet bekenne) behoort ghy door dese uytnemende weldaden Gods, u niet geroert ende beweecht te vindē, om dat suyvere Woort Gods aen te nemen, u tot den Heere te bekeeren, de stede zijns Huys lief te hebben, en de plaetse daer zijne eere woont, uwen voet te stueren richtich, ende den Heere inde vergaderinghe te loven? Sal nu, yder van u, niet segghen: Comt laet ons op den bergh des Heere gaen, ten Huysse des Gods Jacobs, dat hy ons leere zijne weggen, ende vvy vandelen op zijne paden. 'T is waer, de Heere heeft ons ghecastijdet, maer hy en heeft ons den doot niet overghegeven: maer ons castijdende, heeft hy ons veel goets gedaen, ende groot heyl toegesonden: Sijn licht is ons opghedaen, ende vvreuchde onsen herten.

2 Mach. 9. 9.

verf. 17.

Demon linguebat Monastunc esse vobis; Ast ubi convaluit, mansit et ante fuit. Alsoo gaet het hier, met delen Antiochio: want al hadde Godt hem weder la-

Doe de Koninck Antiochus, Gods handt, tot zijnder straffe, aen hem ende over hem ghevoelde, doe vvilde hy selve een lofde worden, ende aen allen eynden de macht Godts pruisen, ende vercondighen. Maer hoe veel te meer behoorde yemant te wenschen een vroomen Christen te sijn, die Gods Hant over hem niet ter straffe, maer ten beste ende grooten gelucke, verneemt. De Koninck Agrippa, vele ghehoort hebbende van Christo, ende vande op-standinghe der dooden, ghelijck d'Apostel Paulus, hem

wijd

wijdt ende breedt voorhielt, soo sprack hy tot Paulum: *Ghy* laten opcomen, hy
beroert my, by na, een Christen te worden. Doe seyde Paulus: *Ick* soude den wreeden
soude van Gode wenschen, dat by na ende oock seere, niet alleen ghy, Antiochus gheble-
maer oock alle die my heden hooren, sulcke te worden als ick ben, myt- ven hebben die hy
ghenomen dese banden. Doch, ghy lieve borghers van 'sHer- te vooren was,
toghenbosch, en spreecket niet also: Ick soude bynae my laeten verf. 29.
brenghen tot Gods Kercke, die soo langhen tijdt gheleest hebbe, int Act. 26. 28.
Pausdom ende de Roomsche Catholijcke leere hebbe aenghehangen; Act. 26. 20.
maer wilt gheheel tot Gods Kercke u begeven; betert u, ende
wordet tot Godt bekeert, overcken doende, die de bekeeringhe
weerdich zijn. Vreest den Heere, ende dient hem ghetrouwelijck
ende oprechtich, ende laet waren de goden, die uwe Vaders ghedient
hebben, ende dient de Heere. Iosu. 24. 14.

Doe den Iooden ten tijde des Conincks *Aßueri* ende der
 Coninginne *Esthers*, van de loofse ende boofse aenflagen *Ha-*
mans (die hy op aller haerer leven ghemaect hadde) ver-
 lost waeren, is daer soo groote *wreuchde ende vrolijck-* Esth. 8. 17.
heydt onder den Joden gheweest, dat vele der volcken in den
lande, Joden wierden: want de wreese der Joden quam over hen.
 Sijn de *Persers* Ioden gheworden, om dat sy van haere vry-
 heydt hoorden; hoe veel meer behooren die van 'sHertoghen-
 bosch, in leven ende vandelinge Christenen te worden, ende
 hen te bekeeren tot de Gereformeerde Religie, die nu verlost
 zijn, van die *boofse Hamans*, ende van veele Antichristenen, die 1. Ioh. 2. 18.
 nae den doot der zielen stonden, door haere valsche afgo-
 dische leere, van den rechten padt der salicheyt afleydende, en-
 de den menschen cussenen onder d'ellebooghe leyden, ende
 otten volcke spraken: *Vrede, so doch daer gheen vrede en is. Ver-* Ezech. 13. 9.
geerden de Wet des Heere wrevelijck, en ontheylichden sijn Heylich- Ezech. 22. 26.

Esa. 3. 11.

dom verleydeden Gods volck, ende verstoorden den wegh daer sy gaen souden. Iae de Burghers der vermelde stadt sijn, schuldigh haer tot de kercke der Gereformeerde te begeven, en de leere die by hen ghepredickt wort (ghelijck sy inder waerheyt is) voor de waere leere ter saligheydt te erkennen; ende hen niet te vreden houdé met eene formale uysterlijcke belijdenisse der Religie, maer sy sijn schuldich hare herten te doorfoecken, ende hare saligheyt alleen inden doot ende verdienste Christi te stellen: want waer sal een mensche anders lopen? Tot wie anders sal hy gaen, dan tot die, de welcke doch alleene heeft de vvoorden des eeuwichen levens?

Johan. 6. 68.

Een notabel ende aller aenmerckinge weerdich Exempel, als een onverwachte saecke, moet ick hier verhaelen, aengaende den Eerweerdigen Heere *Cyrellus*, Patriarch van Constantinopolen: Welcke verstaende dese *Groote Victorie* van het innemen der stadt's *Hertoghenbosch*, soo verclaerde hy, door dese segheninge Gods (aen onse Republijcque ende de Ghereformeerde Christelijcke kercken geschiet) niet minder verblijt, als beweeght te sijn, om hem te verclaren een lidtmaet onser Gereformeerde Religie te sijn, ende versocht daer by, dat hy daer voor soude van allen ghehouden vvoorden. De Copie des briefs, vanden Heer *C. Haga*, Ambassadeur der *Ho: Mo: Heeren*, by den grooten Heere ende Keyser van Turckyen, tot Constantinopolen sijn *Ho* houdende, daer van gheschreven aen een gheleert man in dese Landen, (nu onlanghs tot Amsterdam inden Heere ontslaepen) luydt als hier volght.

MYN HEERE.

DEN laetsten brief die ick van U. E. ontfangen hebbe, is vanden 15 September, daer uyt verstaende den gantschen Staet vande notabelste gheschiedenisse in onse landen, ende de gheluckige uytkomst tot dien tijdt toe, door de twee treffelijcke Victorien van Wesel, ende van den Bosch, waer voor ick hier oock een solemnele ende publijcke danck-segginghe tot Godt hebbe laeten doen, op den 28. November lestleden, op den welcken D. Antonius Leger, dienaer van Gods Woort, een treffelijck Sermoon inde Italiaensche spraecke heeft gedaen, over d'uytlegginge vanden 76 Psalm Davids, daer by present varen, den eerweerdighsten Heere Cyrillus, Patriarch van Constantinopelen. De Aertsz Bisschoppen ofte Metropolitien van Turnovo ofte de Provincien van Bulgaria ende van Caledonia met den Magalotheto, ende eenige andere principale Griecken, die d'Italiaensche spraecke verstaen, de gantsche Enghelsche natie, ende eenighe Francysen, die professie maecten van de Religie. Den Heere Patriarch verklaerde, dat hy door dese segheninghe Godes, aen onse Republijcke ende de Ghereformeerde Christelijcke Kercken geschiet, niet minder verblijt was, als yemant anders, vande ingesetenē der landen: Daer-en-boven van my versoekende, dat ick sulcks aen de Nederlandtsche Kercke, ende Ghemeente soude laeten vreten, dat hy als een lidt-maet vande selve verfoect gehouden te werden, en bereyt is, tot voort-plantige ende op-bouwinge van de selve, alles te doen wat in sijn vermoghen is. *T'welcke V. Ed. believen sal, neffens de gebiedenisse ende groetenisse van sijne Eerw: ende de mijne, aen de Eerwaerde Heeren Ministers van Godts Woordt, Ouderlinghen, Diaconen, ende de reste van de goede Ghemeente aldaer, aen te dienen. Hiermede, &c.*

Defen eerw. Patriarch *Cyrillus*, is een godtvruchtigh man, yverende leer over de voortplantinghe des H. Euangelij inde Grieckse kerckē, tot Constantinopelen. Hy heeft onder handen de oversettinge des N. Testaments inde ghemeene Grieckse spraecke, alsoo sy onder den ghemeenen man aldaer nuter tijt ghesproken wort: misgaders voorghenomen, een corte belijdenisse des Geloofs, ende een Catechismus, tot onderwijninge van sijn Gemeente, uyt te gheven. Daerom dat hy vande vyanden der waerheyt gehaet wort, ende de Iesuiten alle Pauselijcke fulmina tegens hem smeeden. Onlanghs is een verraet ontdeckt, twelck tegens den vermelden Patriarch was voorgenomen by den Metropolit van Caledonia, een godloosen dronckaert, ende exempel van alle virien, die met intelligentie vande Roomsche Trawanten gepocht heeft, niet alleen hem selven op den Patriarchalen stoel te setten, maer met den persone vā sijn Eerw. oock de gantsche Grieckse

Mijn

kerck te ruineren. *Mijn Heere bevele V.E. in de bescherminghe Van den Almogenden,*
 De saecke was se- *met mijne, met mijne dienstelijcken groetenisse; In Constantinopo-*
 cretelijck, sonder *len, den xxij^{en}. December 1629. Was onderteeckent,*
 voorweten van *Cachimachā* beleyt, door
 intervise van eenige
 favoriten des Key-
 sers, die sijne Majest.
 met een beloffte van
 een groote somme
 gelts, ende hare ge-
 woonlijke calum-
 nien, alreede so ver-
 re gebracht hadden,

dat ten sy, het quaedt desseynt ontdeckt ware gheweest, sy souden den Patriarch met den slach ghe-
 waerschout hebben. Sy hebben hem met ontallicke calumnien beswaert, onder anderen dat hy met
 de Casacken ende de vyanden dier landen correspondentie hadde, 'twelck beter op de Iesuiten past.
 Doe nu deses Patriarchs beschuldigers voorhadden te verschijnen voor den Keyser, om hem te be-
 claghen, soo heeft Godt een schrickelijcken donderslach inde camer daer sijne Majest. selfs perfoo-
 nelijck was, laten comen, die de cussens aen brant stack, dat sy versmoockt sijn gheworden, waer
 door foodanighe vreesse ende verbaestheyd op den Keyser ghevallen is, dat hy twee uren langh, stom
 ende als buyten hem selven ghebleven is. Ende dat is gheschiet op den xxv. Iunij 1630, ontrent vijf
 uren na den middach in een lufthof tot *Besirtas*, daer sijne Majesteyt eenighe daghen lanck hem ver-
 maect hadde. De furie van 't weder ghepasseert sijnde, heeft de Keyser hem dadelijck naer sijn or-
 denair Paleys gheretireert, alwaer de *Cachimacham* gheroepen hebbende, is vanden selven (zijnde een
 seer wijs ende goetaerdigh man) vermaent, om dese teekenen Gods te willen in acht nemen, als
 dienende tot waerschouwinghe, om sijne ooren af te keeren, van foodanighe pluymstrijckers ende
 quade raetsluyden, die daghelijcx rontom hem waren, oock in regardt vande valsche beschuldigen,
 die eenighe teghens den E. Patriarch *Cyryllum* gedaen hadden. De Keyser dese vermaninghe aenne-
 mende, heeft alle die haer met dese saecke bemoeyt hadden, dapper overhaelt, dat sy met foodanige
 actis te favoriseren, eyntlijck Gods recht veerdighe straffe, so wel over de perfoone des Keyfers, als
 't gantsch *Ottomanisch rijk* niet en souden verwecken. Daerop heeft haer een groote menichte vande
Griekxse Ghemeente voor sijne Princell, Excell, ghepresenteert, roepende *datse allegader met haren Patriarch*
wilden leven ende sterven, het welck vele verschrickt heeft, ende hare impressie doen abandoneeren. Des
 Patriarchs partijen, met den Metropolyt van *Calcidonia*, worden ghesocht vande dienaers der Justi-
 tie, om gestraft te worden. Sy mogen haer met *Haman* versteecken daer sy willen, nochtans en sullen
 sy Gods handen ende oordeel niet ontlopen, &c. Ghetrocken uyt twee sekere brieven, overghe-
 schreven uyt Constantinopolen, d'ene in dato den xxv. Iulij. de andere in dato den xxix. Junij.

V.E. Dienstwillighen Vriendt,

C. HAGA.

Wat dunckt u hier van, *lieve Burghers ende Christenen*, gaet
 u desen Eervvaerdighen Heer ende Patriarch van Constanti-
 nopolen, niet wel voor met zijn Exempel, op dat ghy, ghy
 segghe ick (dien dese weldaedt Gods insonderheydt treffet)
 mooght u tot Godt bekeeren, ende vrolijck zijn *met den doch-
 tere Iuda, over het Regiment, dat de Heere Godt over u, ende on-*
 der

der u op-gherichtet heeft; Sult ghy niet *verheffenden Heere*
uwen Godt, ende hem aenbidden tot *zijner voet-banck*, want hy is *Psal. 99. 5*
heylich? Ey: Laet ons vrolijk zijn, ende met malkanderen
 den Heere roemen: vwant de Heere heeft u vertrooftet ende
 verlost. De Heere heeft gheopenbaert synen heylighen arm, *Esa. 52. 9.*
 voor de ooghen van den invvoonders van *'s Hertoghenbosch*, *vers. 10.*
 dat aller wereldeynde siet, het heyl onses Gods. Ghy recht- *Psal. 79. 12*
 veerdighen, verheucht u des Heeren ende dancket hem, ende
 prijsset sijn heylicheydt ende goedtheydt. Looft den Hee-
 re, die tot Sion woonet, verkondicht onder den lieden zijn *Psal. 9. 12.*
 doen.

3. Iae ghy *Mannen ende Broeders van 's Hertoghenbosch*, het
 staet u lieden toe, den tijdt der Ghenaden waer te nemen, en-
 de te verstaen dat tot uwen vrede dient. V allen comt toe, met
 ons, dat H. Euangelium, 'twelck de Heere u so lieflijk laet lichen,
 waer te nemen, en tot dien eynde, na te komen de verma-
 ninghe des Prophetē Nahums, die hy tot den Iodē doet, na dat
 sy vande wreede vervolginghe des Tyrans Sennacheribs verlost
 waeren, segghende: *Siet, op den bergen komen voeten eens goeden* *Nahum 1. 15.*
boden, die daer vrede predicket: hout uwe vyer-daghen Juda, en-
de betaelt uwe gheloften. De Propheet Esaias, die ter selver tijdt
 als Nahum propheteerde, oock ghepredickt heeft, doet noch
 een duydelijcker verklaringhe deser gelucksalicheydt, die den
 Volcke Godts onder den H. Euangelio geschieden soude, als
 hy seght: *Hoe lieflijk zijn op de berghen de voeten der boden, die* *Esa. 52. 7.*
daer vrede verkondighen: wat goeds predicken, heyl verkondi-
ghen, die tot Zion segghen: U Godt is Coninck. Dit beduydt de
 Apostel Paulus op den Predikers des H. Euangelij, welcke de
vrede ons met God, door Jesum Christum predicken, ende tot ver-
 n n troostin-

Rom. 10. 13

Rom. 5. 1.

troostinghe der conscientien voordraghen. Dewyle Godt u dese genade doet, so en kont ghy-lieden niet beter doen, om daer voor danckbaer te zijn, dan

1. *Uwe vyer-daghen houden.*
2. *Ende uwe gheloften den Heere betalen.*

Tot 's Hertogenbosch by Ian Ianz. Scheffer, in den goeden Herder, anno 1621. is gedrukt een lijstē vā alle de gebodē vier-dagen, midtsgaders van andere vā ten-dagen, in de weickmen verdienen can veertich daghen atlaets, alse de dagen vyeren.

De Propheet en spreekt hier niet van de papistighe vyer-daghen, van welcke een lijstē uytghegheven is, in een seecker boecxken, dat tot 's Hertoghenbosch is ghedruckt, anno 1621. Sulcke vyer-daghen verwerpt d' Apostel Paulus, Galat. 4. 10. En 'tis niet geoorloft dagen ofte vyer-dagen, den creatueren te houden; maer *men false den Heere houden*, Rom. 14. 6. Ende des Heeren feesten, ende vyer-daghen salmen houden: Mits,

1. *Neerstelijck ter Kercken te gaen.*
2. *Gods vvoort vyerichlijck aen te hooren.*
3. *Sijn H. Sacramenten eerbiedelijck te ghebruycken.*
4. *Aelmoessen, aenden armen, ongeveynsdelijck te doen.*
5. *Godt vyerich te bidden, voor den welstandt der Kercken, ende voor alle menschen.*
6. *Ons leven te beteren, ende afstandt te doen. van sonden.*

Ter kercken gaen.

Psal. 27. 4.

Psal. 122. 1.

Lieffelijck zijn de wooninghen des Heeren Zebaoth: onse ziele moet *verlanghen ende suchten*, nae de *voorhoven des Heeren*: *ons lijf ende ziele moet haer aldaer verheughen in den levendighen Godt*, Psalm 84. 1. 2. Wy sullen, met den Coninck David, *gheerne henen gaen, met den hoop der geloovigen, ende met hen wandelen*

delen ten huysse Gods, met vrolijkheyt, ende dancken onder de hoo-
pen die daer vyeren, Psalm 42.5. Wel dien, die in Godts huys woo-
nen, die Godt aldaer altoos loven. Sela. Psalm.84.5.

2. Gods Woordt salmen met aendacht aenhooren. Ver-
acht de Prophetie niet, 1 Thess. 5.20. Wel dien, die den Heere vreesst,
die grooten lust heeft tot sijnen gheboden. Wie uyt Gode is, die hoort
Godts woordt gheerne. Dat Woort ghehoort hebbende, sullen
wy behouden in onse herten, op dat wy teghens Godt niet en son-
dighen, Psalm 119.11. want daer gheseght wordt: Weest daeders
des woordts, ende niet alleenelyck hoorders, u selven bedrieghende.
Jacob.1.22.

2.
Godts Woordt aen-
hooren.
Psalm.112.1
Act.10.24.33.
Act.8.31.
Iohan.7.47.

3. Daer sijn maer twee H. Sacramenten, den Heyligen doop; H. Sacramenten ge-
Matth.28.19. Marc.16.16. Bekeert u lieden (spreect Petrus tot de bruycken.
onghedoopte Iooden) ende een yeghelyck van u late hem doopen, 1. Cor.6.11.
in de Name Jesu Christi, tot vergiffenisse der sonden: ende ghy sult Act.22.16.
de gave des Heylighen Gheests ontfanghen, Actor.3.38. Dat ander
H. Sacrament des Nieuwen Testaments, is dat H. Avontmael Matth.56.26.
Iesu Christi, van welckers infettinghe ghy lesen kont, 1 Cor. Ioh.6.56.
11.23.24.25.28. ende wordt verhaelt, 1 Corinth.10.16.17.

4. Aelmoessen sijn wercken der barmherticheyt: Breeckt
den hongheren u broodt, ende die, die in ellendicheden sijn, leydt in
huys: so ghy eenen naeckten siet, soo kleedet hem: ende en ontreckt
niet van u iwen vleesche. Esa.85.7.

4.
Aelmoessen doen.
Proverb 2.14.
Galatt.6.3.

5. tGhebedt der rechtveerdighen is oock een treffelijck
stuk des Godsdienfts, datmen naecommen sal op syne vyer-
laghen: want het Ghebedt des rechtveerdigen, vermacht vele by
Godt. Godt belast ons te bidden, daer hy seght: Roept my aen, Jacob.5.16.
in der noodt, soo wil ick u verlossen: soo sult ghy my prijsen. En-
ne Christus de Heere, seght mede: Voorwaer, voorwaer segghe
Psalm.50.15.

5.
tGhebedt.
Thren 3.41.
Dan.9.3.

Iob. 16. 23.
Esa. 63. 16.

ick u, *W*at ghy lieden den Vader sult bidden in mijnen Name, dat sal hy u gheven. Noteert dat de Heere niet en seght, wat ghy sult bidden in de name Mariæ, ofte eeniger Heylighen, *W*ant die en weten van ons niet.

6.
Sijn leven te beteren.

Esa. 66. 23. 2.

Hebr. 4. 11.
Esa. 58. 13.
Esa. 36. 2.

6. Int beteren van ons leven, ende onsen sonden af te snyden, daer is een treffelijcken vyer-dach in ghelegen, die Godt aldermeest behaeght: Dat is de *rechte Sabbath*, ende rust-dach van sonden, daer van ghesproocken werdt. *Wel dien mensche die sulcks doet, ende diens menschen kindt, dat hy den Sabbath houde, ende niet en ontheylighe, ende hout sijn handt, dat hy niet quaets en doet.*

11. *De gheloften, die die van 's Hertogenbosch, den Heere betalen sullen, en sijn gheen*

- 1 Ongodlijcke gheloften.
- 2 Omwettelijcke.
- 3 Lichtveerdighe.
- 4 Cloostersche.

Matth. 14. 7.

1. *Ongoddelijcke gheloften sijn, daer mede men hem verbint quaet te willen doen. Soodanich als vwaren, die de veertigh boose boeven deden teghen Pauli leven. Act. 23. 12. Ende Herodis belofte aen Herodias, te geven wat sy eysschen soude kan, Matth. 14. 7.*

Num. 30. 4. 5

2. *Omwettelijcke gheloften vvorden ghedaen, van dinghen die in onse macht niet en staen, derghelijcke ghelofte Iephte gedaen heeft. Iudic. 11. 30. Ende oock een jonghe dochter doen Num. 30. 4. 5.*

3. *Lichtveerdighe gheloften sijn, die onnodich opghenomen vvorden, ende vvaer door datmen op 't eynde, vervalt tot af-*

tot afgoderije: als de belofte vvas, van de Moeder van Micha.

Iudic. 17. 3.

Iudic. 17. 3.

4. Cloosterfche ende Monicfche geloften, en gelden gantz niet,

1. Corinth. 7. 9. want inde felve, verleyt de mont de ziele, *Eccl. 5. 5.*

Eccl. 5. 5.

ende de tonghe brenghet een ten valle, *Eccl. 5. 15.* Men fal zijn

Eccl. 5. 15.

tonghe stillen van foodanigen quaet. *1. Pet. 3. 10.*

1. Pet. 3. 10.

Die van 's Hertoghenbosch fullen den Heere Godt beta-

len alle Heylighe gheloften die gheoorloft fijn, want de felve

fijn den Heere ghedaen, het fijn *vota fidei*, gheloften des Ghe-

loofs, daer mede men belooft, datmen met goeder confcientie

Godt wil dienen. *1. Pet. 3. 21.* ende foodanighe ghelofte was,

1. Pet. 3. 21.

die de Coninck David dede, *Pfal. 56. 13.* Item, *Pfal. 57. 10. 11.*

Pfal. 57. 10. 11.

Om welke *vota fidei*, gheloften des gheloofs, te doen, foo

moetmen dry eynden hem voorftellen:

1. Danckbaerheyt,

2. Heylicheyt des levens,

3. Godsdiensticheyt.

1. Teerste eynde vande heylige Geloften, is danckbaerheyt te

bewijfen aen Godt, voor d'ontfanghene weldaden Sulck een

oogmerck hadden de kinderen Israels. *Num. 21. 1. 2. 3.* Infgelijcx

Num. 21. 1. 2. 3.

Anna de moeder Samuelis, *1. Sam. 1. 11.* De Propheet Iona, van

1. Sam. 1. 11.

fulcke ghelofte spreekende, segt: *Ick wil met danck offeren, mijne*

ghelofte wil ick den Heere betalen, dat by my geholpen heeft. Ion. 2.

Ion. 2. 13.

10. Offert Godt danck dan, ghy Burgers, ende betaelt den Hooch-

ten twee ghelofte Pfalm. 50. 15. Wie danck-offert, die prijft Godt met-

Pfal. 50. 15.

er daet, ende daer is den wegh, dat hem ghewefen wort, dat heyl

verf. 23.

Gods; verf. 23.

Num. 6. 2.
Jerem. 25. 6.
Iob. 3. 1

2. Het tweede eynde moet zijn, datmen daarmede sonden wil voorkomen, ghelofte doende van soberheydt ende matigheyt: dergelijcke de ghelofte der Nazarenen was, Num. 6, 2. Van reynigheyt: dergelijcke de ghelofte Iobs was, die een verbondt maecte met zijnen oogen, dat hy niet en achte op een vrouwe.

Gen. 28. 20.

3. Het derde eynde is, Godt te willen dienen: dergelijcke ghelofte Jacobs des Patriarchs was, Gen. 28, 20. Ende der kinderen Israels ghelofte Iosu. 24. 23. ende van den volcke Gods onder de Coninck Assa, doe sy swoeren, sy wouden den Godt harer Vaderen dienen, van gantscher herten ende zielen, 2 Chron. 15, 14.

2. Chron. 15. 14.

Pfalm. 119.
vers. 106.

Gheloften ofte toellegginghen, diemen God ghedaen heeft, salmen betalen.
Deut. 23, 21.

Dese geloften salmen doen ende nacomen. Psalm. 76, 12. Ick sweere en wil het houdē (seyt David) dat ick de rechtē uwer gerechtigheyt houden wil, Psalm, 119, vers. 106. Daer in de Propheet recht spreekt: want de gheloften diemen Godt doet met der herten, bestaende in een godt saligh voornemen, van te doen dat wettelijck, mogelijck ende Christelijck is, is een prijfelijcke ghelofte, ende een deel des Godts diensts, Deut. 23, 21.

Nota
Aenspraecke tot de Borghers van 's Hertoghenbosch.

Luc. 19. 42.

Matth. 8. 14.

2. Chron. 12. 5.

Ioh. 8. 21.

Ghemerckt ghy lieden nu stuckser wijze ghehoort hebt, waerinne dat u lieder dancksegginghe ende rechte erkentnisse der rijcke ghenade Gods t' uwaerts, gheleghen is: Wilt dan in gheen ghebreecke bevonden worden. Siet toe dat ghy lieden den tijdt uwer salighe besoekinghe niet verwaerloost, met de Burghers van Ierusalem. Siet toe dat ghy Gods Woort, twelck u vrientlijck aengheboden wordt, niet en verwerpt met de hartneckige Ioden, die haer daer door, omweerdich maecten des eeuwighen levens. Siet toe, dat ghy den Gargarenen niet en slacht, die Christum hieten gaen uyt baere palen, ende by van u gaende, u alsdan verlaete: ende tot u lieden en segghe: Ick gae benen, ende ghy-lieden sult my soecken, ende sult in uwe sonden ster-

den sterven: want ten sy dat ghy gelooft, dat ick ben, so sult ghy in uwe sonden sterven. Siet toe, dat ghy-lieden met den Samari-taenen niet en weyger Christo, met sijn Euangelio, herberge onder u lieden te laten nemen. De Heere, na sijn onuytsprekelijcke barmherticheydt wil nu onder u lieden zijn *vooninghe* hebben, ende wilt onder u wandelen, ende wil *uwen Godt* zijn. Hy wil een *verbondt der Ghenaden met u maecken*. Hy heeft alreede *zijn vyer ende heert tot 's Hertogenbosch*: Sult ghy nu niet ont-waken, die daer slaept, op dat de Heere u *verlichte*? Sult ghy Christum niet noodigen, en tot hem seggen: *Heere, blijft by ons*? Sult ghy niet, met lust opgaen tot den Tempel des Heere, om zjn Woordt aen te hooren, ende aenghehoordt hebbende, segghen: *Brandeden onse herten niet, doe by ons de Schriften opende*? Sult ghy dat Woordt der predickinge, met die van Theffaloni-nien niet *aennemen, als Gods Woordt*? Vele onder u lieden, Godt lof, bekennen dat *Woordt Godts*, twelck onder u lieden van onse Ghereformeerde Leeraers ghepredickt wordt, voor dat loutere *Woordt der Waerheydt ende 't Euangelium der saligheydt*, maer en derven dat noch niet opentlijck komen hooren, om der Phariseen wille, die den ghemeenen man, met de verdoemenisse dreyghen, ende dreyghense uyt de vergaderinghe te werpen, ende daerom haer noch stil ende verborghen houden; de eere der menschen liever hebbende, als de eere Gods, ende de saligheydt haerder Zielen. Maer desen bidden wy, in den Name Iesu Christi, dat sy soecken willen, Gode veel liever, dan den mensche te behagen, en dat sy met *Nicodemo*, niet langher bedeckte discipulen Christi willen blyven; maer als *Nicodemus* dede, haer nu, ter gheleghender tijdt, devijle den ijt der ghenaden hen verschenen is, willen openbaren, ende metter

vers. 2.

Luc. 9. 53.

Levit. 26. 11. 12

Ezech. 37. 26.

vers. 27.

Esa. 31. 9.

Ephes. 5. 14.

Luc. 24. 29.

vers. 32.

1. Thef. 2. 13.

Ephes. 1. 13

Ioh. 12. 42.

Ioh. 3. 2.

Ioh 19. 39.

Actor. 8. 6.

metter daedt verklaren, dat sy in der daet ende waerheydt, de Euangelische leere toeghedaden zijn, ende tot dien eynde trachten willen, om naer te volghen de schaeren der Stadt Samaria, tot welcken, doe Philippus predickte: *soo namen sy eendrachtelijck waer, dat van Philippo gheseydt wierdt, hoorende ende siende, de teecken en die hy dede.*

Actor. 17. 11.

vers. 12.

Psalm 147. 13.

1 Sam. 2. 30.

1 Thes. 3. 12.
vers. 13.

4.
Ten lesten, sullen de Burghers tot 's Hertoghenbosch voor Godts ontfanghene weldadē, en om dat sijn H. Woort aldaer ghepredickt wordt, Godt dancken ende loven.

Dat sy nae volghen de Borghers van Berroa, de welke het Woordt ontfinghen met alle ghenegentheydt, ondersoeckende daghelijcks de Schriften, of sy alsoo luyden; ende daer geloofdender dan vele uyt hen, ende van eerlijcke Griekische vrouwen ende mannen, niet weynich. Dit doende, soo sal Godt de grendelen uwer poorten vast maecken; Godt sal uwe Stadt zeghenen, ende uwe kinderen daer binnen: Want de Heere Godt ghesproocken heeft: *Wie my eert, die wil ick oock eeren: wie my daer en teghen veracht, die sal wederom veracht worden.* De Heere vervulle u, ende maecke u overvloedich in den Gheloove ende in der liefde tot malkanderen, en tot eenen yegelijcken, gelijk wy oock zijn tot u. Op dat hy uwe herten verstercke, tot heylicheydt voor onsen Godt ende Vaeder, in de toekomst ons Heeren Iesu Christi, met alle syne Heylighen.

4. Wat nu, ten lesten, de danck-segginghen tot Godt, voor syne nieuwe verkreghene weldaden belangt, soo sullen oock de Borghers van 's Hertoghenbosch niet vergeten, met den Apostel Paulo, te seggen: *Ghelooft sy Godt, ende de Vader onses Heeren Iesu Christi, die ons gheseghent heeft met allerley Gheestelijcken zeghen, in de Hemelsche goeden in Christo, Ephes. 1. 3.* ende met den Godtsaligen Koninck Hiskia: *Wy willen onse liedens singhen soo langhe wy leven, in den Huuse des Heeren, want hy ons geholpen heeft, door zyn Genade, Esai. 38. 20.* met den Co-

den Coninck David: *Jck wil den Heere loven alletijt, sijnen lof sal altoos in mijnen mont zijn: mijn Ziele sal haer beroemen des Heeren, dat het de ellendighe hooren, ende hen verblijden. Prijsset met my den Heere, ende laet ons met malkanderen, sijnen Naem verhooghen. Met Zacharia den Priester: Ghepresen sy de Heere, de Godt Israels, v̄vant hy heeft besocht ende verlossinghe ghedaen sijnen volcke: Ende heeft ons opgerecht eenen Hoorn der saligheyt, int Huys sijns knechts Davids. Ende heeft ons verlost wyt de handen onser vyanden (die onse zielen lagen leyden) op dat wy hem dienen souden, sonder vreesse, in heyligheyt ende gberechtigheyt, voor hem, alle de dagen des levens.*

Psalms 34. 1. 2.

2. 3.

Luc. 1. 68.

vers. 69.

vers. 74.

vers. 75.

Dancket den Heere alsoo, ghy Borghers van 's Hertoghenbosch, ende maect synen H. Naem groot. Ende alle rechtveerdigen die den Heere vreesen, willen hen in uwe welvaert verheugen, ende de handen klappen. Sy moeten hen verheugen, en vrolijk zijn voor Godt, ende van herten hen verblijden, ende segghen: Dancket den Heere met harpen, ende lofsinghet op den Psalter. Singt den Heere een nieuw liedt: maect het goedt op snarenspel met gheschalle: Want des Heeren Woordt is waerachtigh, ende v̄vat hy toefeyt, dat hout hy gewisse. Hy bemint gerechticheyt ende het gerichte; de aerde is vol der goetheyt des Heeren.

Psalms 118. 4.

Psalms. 86. 4.

Psalms 33. 1. 2.

3. 4.

V. Ten vijfden ende ten lesten, clappen wy de handen, van wegghen de Victorie, ende het overcomen van 's Hertoghenbosch ten dese zijde, tot een teecken van onse inwendighe vreugde, die wy hebben over sulck een voorspoet ende welvaren, dat daer door Gods kercke ende desen landen aencomt. Iae wy hebben ter deghe wel in onse handen gheclapt, doe de goede Bodele quam, die ons dese tijdinghe brachte: 's Hertoghenbosch is ver in handen vanden Prince van Oraengien, ende der Ho: Mo:

V.

Ten lesten, het klappen onser handen, over 's Hertoghenbosch, beduydt de vreugt over so grote Victorie: want mē moet Gods weldaden niet vergheeten. Nahum. 1. 15.

00

Heeren

Heeren Staten. Ende om bescheydentlijck van dese Victorie te spreecken, laet ons sien

- 1 Hoemen binnen, ende buyten 's Hertogenbosch gheviert heeft.
- 2 Hoemen in Hollant, over sulcke Victorie geviert heeft.
- 3 Ende hoe sodanighe vierdagen, gegron- det zijn in Gods Heyligh Woort.

1.
Triumphe, in 's Hertogenbosch.

Esa. 33. 23

Ende int Legher voor den Bosch.

1. Doe de stadt van 's Hertogenbosch over was ghecomen, soo wiert tot een teecken, van groote vreughde, op den 18. Septembris ten 10 uren voor middagh, op S. Ians toorne aende weerhaen gheset een groote Oraengie vlagge, die aen't cruys vande weerhaene vast ghemaect was, die lustigh uytwaeyde, ende wiert van vele duysent borgers, die uyt Hollandt, ende uyt andere quartieren aldaer gecomen waren, met vreughde aenghesien. Aldus moesten die ghene die langhen tijt dese Landen getrotst hadden, ende haer vlagge langhe jaren over ons hadden laten waeyen. Die het vaentken vanden Mastboom uytgesteecken, ende over al de meesters ghemaect hadden, die selve, segge ick, moesten nu haer merf-seyl ende bafaene strijcken, ende hare vlagge van den Coninck van Spaengien, af halen, om des Princen van Oraengien vlagge, te laten uytwaeyen, tot vreughde vande Patriotten, die daer riepen: *Uve Oraengie, int spijt van Spaengie.*

Daer-en-boven, op den 23 Septembris, sijnde Sondagh des avonts ontrent acht uren, heeftmen noch binnen 's Hertogenbosch, ende rontsom int Leger vanden Doorluchtighen Prince van Oraengien, Victorie gebrant, ende het canon (daer vand

vande batterijen, ende anders, tot twee en negentich stucken toe, ontrent het Gerechte vande stadt gebracht was, alsmede het geschut op des stadts vesten) drymael gheloft; De soldaten loften telcken male eerst hare musquetten, ende daer na, speelde het canon.

Voor welcke teecken en des vreughdes, een danck-segginghe tot Godt, in allen kercken der selver stede ghegaen ende ghedaen wiert, alwaermen Godt Almachtigh ghedanct heeft, ende de gheloovigen waren van herten verblijdt: 'twelck gheschiede op den xix. Septembris 1629. Ende Godt lovende, spraecken onder malcanderen: *Dancket den Heere, loft zijnen Name: want de Heere is vriendelijck, ende zijne genade duert eeuwigh, ende zijne Waerheyt voort ende voort.*

Psal. 68. 8

Psal. 100. 4. 5

2. Niet min waren alle andere Christgeloovighen, inde Landen ende steden van *Hollant*, ende vande *Provincien deser Unie* verheught ende verblijt, over een soo overgrootte *Victorie*, ende spraecken: *Wy willen ons verheugen des Heeren onses Gods, ende willen vrolijck zijn in Godt onsen heyle: want de Heere*

2.

Triumphe in Holland ende over al inde Provincien deser Unie, over de Victorie van 's Hertogenbosch. Habac 3. 18. vers. 19.

Heere is onse cracht. Ende sy en versuymden oock niet hare *baniere* van vreugde, hare teecken en van blijdschap op terichten, ende te laten sien, ende hooren, met vieringhe, met luydinghe van klokken, met klockghespel, trompetten ende snarenghespel, met basuynen ende canons, met picktonnen ende andere vyerwercken, over al roepende *Victorie, Victorie, Victorie, 's Hertogenbosch is gewonnen.*

Psal. 20. 6.

Wie can ons daer over berispen? Moghen wy ons niet wel verheughen, wanneer het desen *Vaderlande*, ende Gods volck wel gaet? Of sullen wy met *Iona toornich zijn*, omdat Godt de stadt wel doet, ende hem *gejammert heeft over*

Ion. 4. 1. 11.

Ion. 4. 3.

Matth. 20. 15.

Luc. 19. 41

verf. 44.

Polibius.

Iericho wordt een Palmstadt genaemt, vande schoone palmen, die daer ontrēt wassen. Heeft oock schoone wel-riekende roosen, die inden balliem gaerdens groeyen. Is een anderhalf mijle gelegē vande Iordane, en is nu, in onsen tyden, een kleyn Dorpken.

2 Sam. 21. 51

allen die daer binnen waeren? Of sullen wy Ieruselems gheluck niet wenschen? ende wanneer het Gods Kercke wel gaet, sullen wy segghen: *Soo neemt nu doch Heere, mijn Ziele van my, want ick woude liever doot sijn dan leven!* Och, dat ware een boos mensche, die niet konde lijden, dat Godt synen Volcke ende Kercke wel dede! *Onse ooge en mach niet boos zijn, om dat Godt dit Landt, ende andere luyden veel goeds doet.*

Wy lesen wel, dat de Heere Christus gheweent heeft, over de stadt Ierusalem; maer, daer toe hadde de Heere groote reden, want de Heere sagh, dat sy in haere sonden onbekeerlijcken voort-ginghen, ende niet en wvilden verstaen, dat tot haeren vrede diende; nochte den tijdt der besaekinghe vvaernemen.

Schipio de Roomsche Krijghs-Overste, heeft mede gheweent, dat de traenen hem over het kinnebacken liepen, doe hy sach, dat die schoone, groote stadt *Carthago*, in brant stont; maer sijn quade consciëntie, mocht hem daer toe bewegen ende prickelen, als door vvelckers bevel, de stadt inghenomen, gheplundert, in brandt ghesteecken, ende vervvoest wierdt.

Maer alsulcke redenen en worden ons niet ghegheven, int veroveren van *'s Hertogenbosch*: Sy en is niet gheplundert, veel min verwoest. Van een sachtmoedigen Prince is sy ingenomen, onder tgheluckigh ende gheseghende ghebiect, vande *Ho: Mo: Heeren Staten* wort sy ghebracht; sy wort met allen geestelijcken rijckdommen des H. Euangelij van Godt vervult ende verrijckt. *Godt bewijst den Borgheren groot heyl, ende hy doet aen hen sijn barmhertigheydt. De Heere heeft gheholpen den elendigen Volcke: ende heeft haer duysternisse ten lichte ghemaect.*

Hy wijst

Hy wijst hen een *Wegh sonder vleckē*. Van een Hertogenbosch, wort sy een *Princens welriekende Roosbosch*, die haer heerlijk, met neeringhe, sal ontsluitē: Sy wort als een Christelijck *Iericho, der Palmen stadt*: die daer groent, ende haer tacken inder hooghte schiet. Laet ons in dese zegheninge verblyden, ende ghelijck *Moses* hem verwonderde over *des Heeren Bosch*, dat hy sagh branden, doch niet verbranden; soo moghen wy ons verwonderen over *'s Hertoghenbosch*, dat wel door 't vierder oorloghs een cleynen tijt ghebrant heeft, maer is niet verbrant, nochte omgecomen.

verf. 28.

verf. 29.

verf. 33.

Deut. 34. 3.

2 Par. 28. 15.

Exod. 3. 2.

Verblijden *d' Engelen Gods* hen niet, *inde Hemelen*, over de bekeer-
ringhe eens *sondaers*, meer dan over *negen en negentich rechtveerdi-*

Luc. 15. 7.

gen? Waerom sullen wy ons niet verblijden, ende uytterlijcke teekenen onses blijdschaps laten sien, voor alle mans oogen, om dat nu, door het overcomen vande vermelde stadt, vele (die du langhe Gods *verdraeghsaemheyt ende lanckmoedigheyt* veracht hebben, ende tot de *waerheyt* niet te brengen en waren)

Rom. 2. 4

verf. 8.

sullen bekeert worden, ende nu een schoone hope ghegheven wert, dat sy haer vanden afgoden-dienst, tot Godt sullen bekeeren, ende de ware Religie aen nemen, als *ledematen*, met ons, *des lichaems Iesu Christi*, welck is *sijn Ghemeente*.

Ephes. 4. 12.

Rom. 12. 5.

3. Hoe dat soodanighe Triumphe, ende blyde vier-dagen, ter tijdt van groote Overwinninghen, mogen gehouden worden, ende in Gods woordt gegrondet zijn, is lichtelijck te bewijfen,

3.

Ter tijdt van Victo-

rie, Triumphe te be-

wijfen, is geoorloft.

1. Door Exempelen,

2. Ende klare plaetsen der H. Schrift uere.

Om kort te zijn. Doe de *Joden*, ten tijde *Esthers* de Conin-

Esth. 7.3.4

Esth. 9.

Esth. 8.10.11

13.14.

vers.16.

vers.17.

Susan was een burch
ofte hoofst-
stadt, des
Coninx Assueri.

Esth. 9.21.22.

vers.23.

vers.27.

ginne, een goede bode aenquam, dat Hamans boose aenflagen, (door welcken hy alle den Ioden meynde om te brenghen, die daer waren in den Coninckrijcken, ende Heerschappijen Assueri des Konincks) aen den dagh gebracht waren, ende hy over sijn boofheydt ghestraft, ende aen de hoochste galghe ghehangen was, ende Hamans brieven vvederroepen vvierden; ende dat Iodische volck, vryheydt vvierdt ghegheven, ende contrarie brieven, als te vooren, te vveten, van blyde verlossinghe wierden te post henen ghesonden in allen landen, daer de Ioden vvaeren: hebben sy alsdan gheen groote Triumphe bedreven? Devvijle daer door den Joden, een licht ende vvreuchde ende vrolijckheydt, ende eere was ghekomen, de stadt Susan juycht de, en was vrolijck; Ende in alle Landen ende steden, aen vvelcke plaetse des Conincks vvoort ende gebodt quam, daer was vvreuchde ende vrolijckheydt onder den Joden, vvel leven, ende goede daghen. Ende de Ioden hielden alle jaere, Danck-feest, ende Ghedenck-feest; namentlijck den vijfthienden dach der maent Adar. Na de daghen, daer in de Ioden tot ruste ghecomen waren van haren vyanden, ende na der maent, daer in haer smerte, in blijdschap, ende haer leedt, in goede daghen verandert was, dat sy die selve daghen hielden, voor daghen des vvellevens ende blijdschappen, ende d'een den anderen gheschenc-ken sonden, ende den armen deylden sy mede. Ende de onderhou- dinghe van dese Triumph-dagen namen die Ioden op hen, ende op haer saet, ende op alle die hen tot hen gaven, dat sy niet en wouden overtreden, jaerlijcx te houden de twee daghen, als sy beschreven ende bestemt waren, dat die daghen niet mochten vergheten, maer onderhouden moesten zijn, by kints kinderen, by alle gheslachten, in alle landen ende steden.

Derghelijcken lesen wy in 't boeck *Judith*, dat, doe haren vyandt *Holofernes* verslagen was, ende de stadt van Bethulia, van hare sware belegeringe verlost was, dat het volck vrolijk Judic. 16. 24. was te *Jerusalem* by den Heylichdom, met *Judith* drie maenden lanck, ende hielden den Vierdagh der Overwinninghe.

Josephus schrijft mede, dat de Ioden, dien dagh, in vvelcken *Nicanor* om quam, oock voor een Vier-dach gehouden hebben, op dat de gedachtenisse van so groote victorie, onder hen niet souden vergaen. Josephus. 1 Mach. 3. 38. cap. 7. 26. vers. 34. vers. 43. 2 Mach. 15. 28.

De *Romeynen*, hebben oock een sulck gebruyck ghehad, dat sy haere goden eerden, ende *Supplicationes* verordineerden, ende eenen grooten feest-dagh van vreuchden hielden, vvanneet een Post quam, die tijdinghe brachte, dat hare vyanden verslaghen vwaren. Alexander ab Alex.

Ende doe die van *Samaria* triumpheerden over hare vyanden, wat seyden sy? *Desen dagh is een dagh eener goeder boot-schap: soo wy dat verswijgen, ende beyden tot dat het licht morgghen vordt, soo sal onse misdaedt ghevonden vorden: Soo laet ons nu henen gaen, dat vvy henen komen, ende seggent ten huysse des Konincks aen.* 2 Reg. 7. 9.

Sonden wy dan, onsen dach verswijgen, in welcken Godt ons soo groote Victorie ghegeven heeft, door 't innemen van 's Hertogenbosch? Neen, men singe met vreuchde vander Overwinninghe, ende inde hutten der rechtveerdigen salmen wytroepen: de Rechterhandt des Heeren behoudt de overwinninge: Dit is vanden Heere geschiedt, ende het is een vvonder voor onsen oogen: Dat is den dach, dien de Heere maect, laet ons verheughen ende vrolijk daer in zijn. Psal. 118. 15. vers. 23.

2.
Schriftuer plaetsen,
tot diene ynde die-
nende.

Tob. 13. 22.

Pfalm 20. 6.
8. 9. 10.

*Vexilla in nomine Dei no-
stri erigemus, Hoc est; ex
consequenti & Victoria ab
hostibus leti triumphabi-
mus.*

2 Sam. 22. 39

Pfalm 118. 1.

vers. 16.

Pfalm 32. 11.

2. Vermaent onshier toe niet Tobias, daer hy segt: *Looft den Heere sijne wytvercorene, houdet vreuchden daghen, ende prijsset hem Tob. 13. 10. Looft den Heere voor sijne gaven, ende prijsset den ewighen Godt, vers. 12. Ten aensiene van de vreucht, die men sal betoonen over de weder op-bouwinghe Ieruselems, seght hy noch: Datmen in alle straeten sal singen Halleluja: ge-looft sy Godt, diese verhoocht heeft, ende zijnt rijcke blijve eeuwichlijck over haer, Amen. De Koninck David seght: Wy roemen dat ghy ons helpt Heere, ende in de Name onses Godts worpen vvy de Banier op. Gene, verlaten hen op wagens ende peerden: wy daer en teghen, dencken aen den Naeme des Heeren onses Godts: Sy zijn neder gestort ende ghevallen: vvy daer en teghen staen op-ghericht. Helpt Heere: De Koninck verhoore ons, wanneer wy roepen. Wat verstaet de Propheet door dese Vexilla ofte Banieren? Hy wil te kennen geven, de blydtschap en blyde teeckenen, diemen ten tijde syner Overwinninge, opgericht, wanneer Godt gheeft, datmen in den Name des Heeren, syne vyanden, versmij-tende ombrenghet, ende die ons langhen tijt tegengestaen hebben, onder onsen voeten zijn gevallen.*

Laet ons dan vrymoedichlijck, op onse Victorie-daghen, triumpheren, ende onse vyer-dagen der Overwinninge houden; ende Godt Almachtich de eere boven al toe schryvende, seggen: *Dancket den Heere, vvant hy is vrientlijck, ende zijn goedertierentheydt deurt eeuwichlijck. De rechterhandt des Heeren, is verhoocht, de rechterhandt des Heeren behoudt de Overwinninge. Jae verheucht u des Heeren, ende weest vrolijck ghy rechtveerdighe, ende roemt alle ghy vrome.*

II. Dus verde hebben vvy verhandelt de redenen, om te bewijsen, dat vvy de handen mogen clappen, over 'tinnemen van 'sHer-

'sHertogenbosch, als men over de stadt *Ninive* (doch ten anderen insiene ende consideratie) geklapt heeft. Maer alsoo wy te vooren ghehoort hebben de *Oorsaecken*, waerom datmen de *handen clapte* over de stadt *Ninive*; also laet ons, in order, voortstreden, tot verhandelinge vande *Oorsaecken*, daerom datmen de *handen mach clappen*, over 't veroveren der stadt 'sHertogenbosch.

II.

D'oorfaecken waerom Godt soo swaer belegeringe, de stadt van 'sHertogenbosch toegesonden heeft.

Want, is yemant begerich te weten, waerom dese belegeringhe, dese benautheyt, dese schade (als eenige der borghers, haer noch daer over verwonderen) over hen ghecomen is; waer door hare schoone huysen met de *Canons-schoote* gebroken, ende door het kraecken ende openinghe der *Granaeten* gheschent, ende eenighe te gronde ghedemolieert zijn, ende eyndelijck haer staet inde Ho: Mo: Staten handen ghevallen is: daer sy faeten (soo sy dachten) als in een vast bollewerck, dat onverwinnelijck was, ende spraken: *Wie wil ons hier t'onder stooten? Obad. vers. 4. 5. Wy sijnt, ende geenes meer, Zephan. 2. 15.*

De vermelde stadt is van outs gheprezen vande fraeyheyt der huysen en straten.

Balenus verhaelt, datter binnen der stadts mueren, twee duysent seer schoone huysen staen, de cleyne huyskens hier onder niet gherekent zijnde.

Soo laet ons gedencken aende woorden des Propheeten Nahums, die hy sprack over de verstooringhe van *Ninive*, over welke hy voorseyde, datmē *de handen clappen soude. Over wien* (seyde de Propheet) *is uwe boosheyt sonder ophouden niet gegaen?* Nahum. 3.

Alsoo, ghy *uvveerde Borgers van 'sHertogenbosch*, over wien is niet de boosheyt uvver Spaenscher Garnisoenē, en van uvve andere Crijchsluyden, midtsgaders der ghenaeemde Gheestelijckheden, sonder ophouden niet gegaen? Laet ons dat *sonder bitterheyt, ende tot verbeteringe* van uvve seer onghestelde ge-

Nahum. 3. vers. 19.

moederen eenmael voorstellen, op dat ghy daer na te meer mooght bekennen, vvat voor groote genaede de Heere God u lieden ghedaen heeft, ende hoe *barmhertigh ende genaedich*

1. Corinth. 11. vers. 17.

Psal. 102.

verf. 8.

Ezech. 33. 11.

de Heere sy, hoe geduldich, ende van grooter goedertierentheit; die geen gevallen aen den doot der sondaeren heeft, maer dat hy hem bekeere van zynen wesen, ende dat hy leve. Want is u allen niet groote ghenade wedervaren, tijtlijck ende gheestelijck, nae den lichaeme ende na der ziele, als wy voor desen int breede aenghevvesen hebben? Maer hoe comt u lieden sulcke ghenade Gods toe? Hadt ghy lieden dat verdient? Och neen:

- 1 Overdenckt de sonden, ende grouwelen, die binnen uwer stede ommeginghen.
- 2 Ende hoe ghy-lieden verdient hadt, dat Godt met u-lieden soude omgaen: ofte, wat voor een vraecke uw' sonden, tegens u l. riepen.
- 3 Eñ niet tegenstaende u lieder verdienstē hoe ter contrarien, Godt met u l. heeft omgegaen, nae sijn barmherticheyt ende vaderlijcke genade.

Sonden ende grouwelen die in swangengingen, binnen ^{'s Her- roghenbosch.} Pfalm. 55. verf. 11.

Pfalm. 50. 21.

Vwe sonden waren vele: Wrevel eñ moeyte eñ arbeyt ginck om, in uwer stede. Pfalm. 55. 10. Schaede doen regneerde daerin; liegen, bedriegen en liet niet af, van uwer straeten. Verf. 12. allerley boosheden gingen dach ende nacht om ende om, binnen uwe mueren. Ende op dat niemant dit ontkenne, laet ons eenmael int gros, uwe sonden u onder d' ooghen stellen: Waren uwe sonden niet dese?

- 1 Onschuldich bloet vergieten
- 2 Liegen.
- 3 Rooven.

4 Hoererije.

5 Toverije.

Al welcke fonden wy voorbrengchen, niet om u ghemoet te beswaeren, ofte om u de sonden voor te werpen, daer van ghylieden u (als wy hopen) gebetert hebt, ende waer over vele uwer hertelijck bedroeft zijn; Maer, wy halen dese sonden op, in regardt ende aensiene, als de Apostel nae syne bekeeringhe op-haelde, ende opentlijck beleedt de sonden, die hy in syne blindtheydt ende vervolginge begaen hadde; namentlijck. 1. dat hy vele gedaen hadde, teghen den Naem Iesu van Nazareth. 2. vele Heyligen inde ghevanckenisse ghesloten. 3. in den doot der selver hy verwillichde. 4. de selve dickmael pijnigende, bedwongh te lasteren. 5. overvloedich op hen rasende. 6. vervolchde tot inde vreemde steden: Ende op t leste kommende tot besluyt, seght hy: Dat hem barmherticheydt geschiedt is: ende syne onweerdicheydt bekende, seght noch: dat hy de alderminste onder de Apostelen sy, die niet weerdich en is, een Apostel genaemt te worden. Ende daer en teghen, Gods goedtheydt verheffende ende prysende, seght hy: Maer door de genade Gods, ben ick dat ick ben. Ende vorders op een ander plaetse, seydt hy: My is barmherticheydt geschiet, om dat ick het onwetende gedaen hebbe, door ongeloovicheyt, maer de genade ons Heeren Iesu Christi is seer overvloedich geweest, met den geloove in Christo Iesu. Nu, op dat ghy lieden oock alsoo, lieve Borgers, moogt spreken: laetet u niet verdrieten uwe voorgaende wandelinghe aen te hooren.

2 Cor. 2. 5.

Ecclef. 8. 6.

Act. 26. 9.

verf. 10.

verf. 11.

Gal. 1. 13.

1 Tim. 1. 16.

1 Cor. 15. 9.

verf. 10.

1 Tim. 1. 13.

verf. 14.

I.
Bloet-vergieten.

Habac. 2. 12

swaer rantsoen af eyschten? Maer wat seght Godt tot soodanigen? *Wee dien, die de stadt met bloedt bouwet, ende bereydet de stadt met macht.*

2.
Leugenē hanteren.

Esa. 28. 15.

2. Was, ten anderen uwe sonde ende misdædt, niet met leughenen om te gaen? *Leughenen heeft uwen Grobbendoncq tot zynen toevlucht gehad, ende de huychelrije tot sijne bescherminge gemaect, doe hy den Edelen franschen Heer Breauthee, teghens alle belofte ende ghegeven quartier, heeft laten deerlijck door de pijcken loopen, laetende hem voorstaen, 'rgunt de Poët seght:*

Ovidius lib. 1. de arte
amandi

Promittas facilè, quid enim promittere ledit?

Promissis dives quilibet esse potest.

Wilt veel beloven met lieffelijcken spreekken,

Doch houdt het niet, ghy kondt het breecken.

Veel te beloven, ende weynich te gheven,

Doet den sotten in vreuchden leven.

Ierem. 10 8.
10. 14. 15.

Ten anderen, met leugenen tot uver verleydinge, gingen oock om uwe gheestelijcken, doe sy u wesen te gaen bidden, voor den houten beelden, die doch maer eenen *nietigen Godtsdienst en zijn.*

Habac. 2. 18, 19.

Nahum. 3. 1.

Psalm 135. 18.

De stomme afgoden, ende valsche gegoten beelden, sijn sy niet *Leermeeesters der leugenē*, gelijk sy eygentlijck indē Hebreusen text, van Habucuc de Propheet genoemt wordē? *Siet, sy zijn met gout ende silver omto ghen, ende daer en is gheen adem in. Nive was vol beelden; Ende daerom wvort sy ghenaemt een stadt vol leugenen. Ende sy zijn gelijk alsoo, diese maken, ende alle die op sulcke hopen. Was 's Hertogenbosch oock niet vol beelden? ergò, mede vol leughenen.*

Die

De beelden staen met *handen* aengedaen, al of sy hulpe be-
loofden: sy hebben *oogen*, of zy den noot der ellendigen kondē
sien, de vverckmeester heeft de ooren aen gemaect, al of sy de
gebeden konden hooren, maer 'tis al valscheydt ende ghelo-
ghen: vvant sy zijn *van menschen handen ghemaect*. Sy hebben
monden, ende *en spreecken niet*: sy hebben *ooghen*, ende *en sien niet*: Sy
hebben *ooren*, ende *en hooren niet*, oock *en isser gheenen adem in haer-*
ren monde.

Idololatria vocatur mendacium; quia. 1. Idola sunt hominum figmenta: 2. Tum quia, idola suos cultores fallunt.

Psalms 135. 15.

verf. 16.

verf. 17.

De Propheet Iona spreekt, van eenige die hen daer houden
over den nietighen, ende verlaten hare Genade. Welcke zijn dese?
Onder andere, die de beelden ende *Godekens* eere aendoen,
die hen dienen, *Psalms 97. 7.* ende met de *Baals-Priesters*, de ydel-
heden der leughenen volgen, dat is om haers nietigen Godts-
diensts vville, verlaten Godts gheboden ende Christi bevel:

Jon. 2. 9.

Zachar. 10. 2

2 Chron. 36. 8

Want Godt spreekt: *Ghy en sult geen beeldt, noch ghelijckenisse*
maecken, &c. Christus de Heere leert ons bidden, in den *Geest*
ende Waerheydt, ende niet dat vvy *door beelden ons buygen, ofte*
knielen sullen, om die aen te bidden, ofte eenichsins te dienen.

Exod. 20. 4

Deut. 5. 8.

Iohan. 4. 23.

Exod. 20. 4.

Tot dese ydelheydt der leughenen, heeft vven *Gisbertus*
Mafius, in synen leven Bisschop binnen 'sHertogenbosch, vele
menschen jammerlijck daer toe vervoert. De selve staet
noch aldaer afgheschildert in een glas ('twelck te sien is, in't
Cruyf broeders Klooster) knielende tusschen het beeldt van
Christus ende van *Maria*: met de een handt vvijsende op de
vonden Christi, ende de zijde Christi: vvaer uyt schijnt bloet
tot desen Bisschop te vloeyen: met d'andere hant vvijsende, op
de borsten van de maghet Maria, uyt vvelckers borsten schijnt
melck te stralen, tot den voornoemden Bisschop. Ende onder
het eerste beelt, staen dese vvoorden:

Dese schilderije, staet tot tweemaal in een gelas afgemaelt, in twee vermaerde Parochie-Kercken binnen de Stadt *'s Hertogenbosch*. Te weten, in *S. Pieters Kercke*, ende de *Cruysbroeders Kercke*, ghelijck sy beyde noch voorhanden sijn, insonderheyt tot *S. Pieters*.

Hic à sanguine pascor. Dat is:
Aen dese zijde, worde ick gevoet door de wonden.

Onder 't tweede beelt, te weté van Maria, staen dese woordé:

Hic ab ubere lactor. Dat is:
Aen d'andere zijde worde ick gesoogt ofte gelaest met de borsten.

Nevens den Bisschop die tusschen Christum ende Mariam knielt, heeft de Bisschop vermelt, dese woorden laten schrijvé:

Positus in medio, quò me vertam, nescio.

Hier staende in 't midden,
En weet ick niet, tot wien ick my keeren sal.

Eenen Iesuit, ghenamnt *Carolus Schribanius* ofte *Barnarsius*, heeft die boven verhaelde woordé, deser afgodischer schilderije (die oock te Padua staet) met sijne penne aldus afgemaelt:

Bonarfi. in Amphiteatro pag. 737.

Hæreo lac inter meditans, interque cruorem

Inter delicias Uberis & lateris.

Et dico (si forte oculos super ubera tendo)

Diva Parens, Mamma gaudia posco tue.

Sed dico (si deinde oculos in vulnere verto)

O Jesu, lateris gaudia malo tui.

Rem scio, prensabo, si fas erit, ubera dextrâ:

Leva prensabo vulnere, si dabitur.

Lac Matris, miscere volo, cum sanguine Nati,

Non possum Anditoto nobiliora frui:

Dat

Dat is:

Ick sit vast en bedenck my tusschen melck en bloet.
 Wat vreucht dat meerder is: der zijde oft borsten vloet?
 Sie ick de borsten aen, soo spreek ick, Heyl'ge Moeder,
 Verleent my doch de vreucht van uwer borsten-voeder.
 Sie ick de vonden aen, so spreek ick, Heylich Kint
 Tot uwer vonden vreucht ben ick veel meer gesint.
 Ick veet wat ick sal doen (ist anders toegelaten)
 Met mijne rechterhant vil de borsten vaten;
 Krijgh' ick dan noch verlos, soo grijp' ick oock daer bij,
 Met mijne slinckerhant, de vonde vande sij.
 Ic wil des Moeders melck, en 't bloet des Soons vermengē,
 Gheen beter medecijn, kan yemant my toebrenghen.

Indien dat de Keyser *Constantinus* eertijts dese schilderije gesien hadde van't cruycifix van Maria, ende van Christus, soude hy dat niet hebben doen te neder werpen, ende zijn ondersaeten doen sweeren, dat sy niet meer eenige beelden Gods ofte der Heyligen souden eeren: maer ter contrarie, alle die de Maget Maria tot haer hulpe souden aenroepen, ende eenige reliquien der Heyligen in hare huysen hebben, soude hy ter doot veroordeelen; Ghelijck hy ghedaen heeft, ten sijnen tijde.

Indien datmen soodanighe schilderije, (als verhaelt is) in Spaengien inde stadt *Eliberis* ofte *Granaeten* (nu ghenaeamt) ghehadt hadde anno 792. doe daer een Concilium van 19 Bisschoppen, ende 36 Priesteren onder den President *Felix*, Bisschop van *Aquitaniën* vergadert was, soudemen de schilderije niet hebben verboden, gelijk sy aldaer verboden hebben,

Constantinus, anno 755. in t. 14. jaer zijns rijcx, tot Constantinopolen in een Concilio van 330. Bisschoppen, heeft alle beeldē der heyligen doen weeren, ende verbranden, en dese wet ghemaect, als hier verhaelt wert.

Crespin inden staet der kercken, Fol. 188. Fol. 193.

Rom. 1.25.

ben: *Gheen beelden noch schilderijen in Kercken te mogen hebben? Want wat is dat anders, dan de Waerheydt in leughen veranderen, en het schepsel vereeren, ende te dienen boven den Schepper? Die te prijsen is in eeuwicheydt, Amen.*

Augustinus in
Plalm 113.

2 Reg. 18.4.

Indien de Oudt-Leeraer ende Bisschop *Augustinus*, dat sijn beelt van den Bisschop *Gisbertus Mafius* gesien hadde, soude hy niet met sijn penne, daer onder geschrevē hebben, dese syne woorden: *Het beeldt des cruyces, ende Christi des gecruyften, be-^bhoordt wyt de Kercken te niete gedaen te worden; ghelijck het metalen Serpent, van den godt salighen Koninck Zedechia te niete ghe-
daen wierdt.*

b En wiert genaemt *Nebustan*, dat is een slanghesken, ott een kleyn koperen dinc; wat soude dat voor Godt zijn? Daermede de kinderen Israels, nochtans afgoderije bedreven, ghelijckmen int Pausdom doet, met het beeldt *Mariae* ende andere Heylighen.

Origenes lib. 7.
cont. Celsum.

Indien *Origenes* d'Oudt-Leeraer, die schilderije in dē *Bosch* voornoemt, ghesien hadde, soude hy daer teghen niet een boeck gheschreven hebben, ghelijck hy doet tegens den *Ketter Celsum*, daer hy seght: *Wy en laeten niemant toe, Jesum aen te bidden, op de Altaeren in beelden, ofte op kerck-muere: want daer staet geschreven: Ghy en sult gheen ander goden hebben, dan my.*

Indien *Epiphanius* noch leefde, soude hy teghen des Bisschops *Gisberti* beeldt in 's *Hertoghenbosch* niet predicken, ende seggen (ghelijck hy in een brief seght tot *Iohannes*, Bisschop van *Ierusalem*: *Het is teghen de ghewoonte der Kercke, te sien eenigh beelt hangende in de Kercke, 't sy van Christo, ofte van eenige andere Heylighen.* Ende ghelijck de selve *Epiphanius* op een tijt kommende in een Kerckjen, daer hy een beeldt *Christi*, in een doeck gheschildert sach, *nam den doeck, ende scheurde dien, met sijn eygen handen; ende beval, men soude den doeck uytdeelen onder den armen.* Soude hy oock alsoo niet een vuyft, ofte steen nemen, ende *Gisberti* beeldt, met al datter in 't glas staet, uyt-smijten

smijten, ende roepen: *Henen wech met sulcke vuylicheden, werpt- Esa. 31. 7.*
se wech, ende datmen tot die segghe: Henen uyt.

Iae, indien een Turck sulcke (als nu dickmaels geseght is) *Crespin inden staet der Kercken.*
 schilderije aensage, soude hy die niet met dreck werpen, gelijk hy gedaen heeft Anno 1453. op den 28. Mey, doe de stadt van Constantinopolen door *Mahomet*, genaemt de *Groote* (na 60 dagen belegeringe) ingenomē viert, alwaer hy een opgericht cruycifix (daer aen Christus hing) vindende, heeft daer onder laten schrijven: *Dit is den Godt der Christenen*; ende de Turckschen Keyser geboodt voorts, dat men het met dreck ende vuylicheydt bewerpen soude: dat welcke hy dede, om den Christenen, over haere afgoderije ende nietigen beelden dienst, te bespotten; Maer wat soude hy niet aengedaen hebben, dit beelt van den Heer *Gijsbrecht*, Bisschop in 's *Hertoghenbosch*? Die daer knielende, met sijne handen te saemen, pronct tusschen een cruycifix daer Christi figure aen geschildert is, ende het beeldt van Maria: ende onder den soom van syne Bisschops kleederen heeft hy dese woorden:

Positus in medio, quò me vertam nescio.

O sijne doorluchtige Bisschop, so ghy op der aerden noch leefde, ick soude u aldus aensprecken: Weet ghy niet waer ghy u keeren sult? Hoe hebt ghy uwe schaepen kunnen weyden, ende *vrijfen te gaen tot den grooter Herder der Zielen: tot Heb. 13. 20.*
het Lam Godts, dat de sonden des overeldts vech neemt; waer Iohan. 1. 29.
 henen *Iohannes den Dooper*, sijn toehoorders heeft ghewesen?

Kont ghy u tot yemandt anders keeren, dan tot *Christum*, *Johan. 10. 11.*
die sijn leven voor ons ghesteldt heeft? Die de versoeninghe voor Ezech. 34. 23.

Joh. I.I.
vers. 2.

onse sonden is? Die onsen eenigen rechtveerdighen Voor-bidder is by den Vader?

Ioh. 6.68.

Kont ghy u seeckerder keeren, dan tot die, de welcke daer heeft, de *voorden des eeuwigen levens*? Die alle man so vrientlijck noodicht tot hem te kommen, ende seght: *Komt tot my alle die vermoeyt ende beladen zijt, ende ick sal u verquicken, ende ghy sult ruste vinden voor uwe zielen?*

Matth. II, 28.

Waert ghy begeerich om de saligheydt uwer zielen, doe

Joh. 10.9:

ghy in desen sterffelijcken lichame waert: waerom en keerde ghy u niet met den geloove, tot die ghene, die daer seght: *ick ben de deure, soo yemandt door my in-gaet. 1. die sal behouden worden: want Christus sal zijn volck behoeden. Die selvige die. 2. dat doet die sal in-gaen ende wytgaen. Johan. 10 9. Dat is, Godt sal hem dan kennen, voor een huys-ghenoot van sijn kercke hier op aerden, ende voor een erfgenaem zijner goederen in sijn huys, welck is inde Hemelen, alwaer onse borger-*

Mat. I, 21.

schap is. Oock die door dese deure ingaet, welck Christus is. 3. die sal veyde vinden, dat is troost voor zijne ziele, in allerley aenvechtinghe: want hy is ghecomen, op dat die in hem geloven, het leven hebben, ende overvloedich souden hebben. Hy is inder werelt gecommen, om de sondaers salich te maecken. Daerom raeden wy alle borghers binnen 's Hertogenbosch, tot gheenen anderen hen te keeren, dan tot Iesum Christum; ende dat sy hen sullen wachten voor soodanighe blinde leyt sluyden, ende verleyders, die selfs niet en weten waer sy henen gaen sullen, en daerom en connen sy anderen gheen sekeren wegh wijsen, om te gaen tot dat eeuwige leven.

17. Rom. 8:

Philip. 3.10.

Ioh. 10. 9.
vers. 10.

1. Timoth. I, 15:

Godt gave, dat uwe stadt, noch niet met dergelijcke ydel-spreckers ende leugen-predickers heymelijck vervult ware, die

die daer inde huysen sluypē, om d'eenvoudige zielen te verleydē, 2.Tim. 3.6.
 ende hen keerende tot de ydelheden der leugenen, verlaten haere
 Ghenade; mits niet alleenlijck den beelden-dienst, den volcke Jon. 2.9.
 aenprijfende, maer in plaetse vā dat H. Avontmael des Heerē,
 een Misse ofte een Maosin den onbekendē afgodt, inde handē Dan. 11.38.
 steeckende: Die oock in plaetse van 'tvolck yverich te houden
 inden waren godsdienst, haer besich houden met Bileam den Num. 23.14.
 tovenaer in 't oprichten van afgodische altaren, daerop sy ha-
 re leugenen den volcke voor gelt vercoopen; ende des Naems
 haers Gods verghetende, haere handen aldaer opheffen tot eenen Psalm. 44. 21.
 vreemden Godt.

Sy sijn leughen-spreeckers, soo langhe sy oock het volck
 wijsmaecken, dat sy door haer eyghen gherechtigheydt ten
 Hemel binnen connen comen, daer onse gherechtigheydt niet Efa. 64.6.
 anders en is, dan een dreckich kleet, gelijk Esaias spreeckt, ende wy
 met David seggen moeten:

Doch en comt uyt ons overcken uytgelesen,
 Gantsch geven nut tot u Heer hooch gepresen. Psalm. 16. 1.

Want Godt heeft ons salich gemaect, niet uyt de rechtveerdige
 overcken, die wy doen, maer na sijn barmherticheyt door het badt Tit. 3.4.
 der wederegeboorte, ende vernieuwinge des Heyligen Geests; den
 welcken hy rijckelijck over ons heeft uytgegoten door Iesum Chri- vers. 5.
 stum onsen Salichmaker, op dat wy gerechtveerdicht door zijn ghe- vers. 6.
 nade, erfgenaemen worden souden, na der hope des eeuwigen le- vers. 7.
 vens. Ende dat is een getrouwe voort: ende ick wil dat ghy dit versterct,
 op dat de gene, die aen Godt geloven, sorge dragen, om goede wercken vers. 8.
 voor te staen, want dese zijn eerlijck ende profijtelijck den men-
 schen.

2. Tim. 2. 17

cap. 3. 4.

2. Ioh. vers. 10.

Ierem. 2. 13.

Esa. 59. 6.

Matth. 7. 29.

1. Joh. 5. 21.

3.
Stelen ende roo-
ven.

Psalm. 76. 5.

Esa. 5.

Siet vanden roof
der Gheestelijke
personen. fol. 51.

Nah. 2. 12.

4.
Hoererijē.

1. Tim. 4. 1.

vers. 3.

Dan. 11. 37.

Hebr. 13. 4.

Die dan *fulcke leere, niet tot u en brengen, en neemtse niet aen;* maer houdtse voor leugen-predickers, die de ghenade Gods verachten, ende zijn die hen *putten graeven die geen water houden.* Haer werck is anders niet, dan een *ydel spinnewebbe.* Haer huys, dat is slechts op *sant getimmert,* ende ten heeft gheen vast fundament; daerom wederstaet foodanighe leughen-spreekers, ende laetse van u blyven: *O kinderkens bewaert u selven, doch nu van dien afgoden, amen.*

3. Nu wederkeerende tot uwe oude sonden, doe ghy staect in uwe ydele wandelingē ende afgoderijē. Was uwe stad niet als een *roofcuyl?* uwe crijschluydē, waren sy niet *stoute roofbergen?* Waren uwe Clooster-Heeren en Geestelijke, niet *dieven-gesellen,* die het alles in haren pot schrapten? *Die de schatten met wrevele ende roove versamelden in hare Palleyfen?* Denct vryelijck, daerom heeft de Heere gewilt, dat men u landt ringhswijse om henen beleggen soude, ende u van uwer macht onderwaerts rucken, ende uwe huysen verbreecken. *Amos. 3, 10. 11.*

4. Was mede uwe sonde niet, *Hoererijē?* De lichamelijcke hoererijē wasser ghenoech, so ten aensiene vande ontucht die uwe Spaenjaerden, Walen, ende andere vreemde soldaten bedreven: als ten aensiene van uwe geestelijke personen, die de Priesteren scherpelijc verbieden te *houwelicken,* welck verbodt d' Apostel Paulus houdt, *voor een leere der duyvelen:* Ende is oock afgodisch: want, even als den *Afgodt Maosim,* *wierp de liefde ofte gebruyck der vrouwen, nochte eenigen Godt achtēde, maer hem teghen alle dinck op wierp:* alsoo verwerpen de gheestelijke, onder den *Paus* staende, den *Houwelijcken* staet, *welck is van Godt ingestelt, ende is eerlijck, ende een onbevleet bedde;* maer de hoereerders ende overspeelders sal Godt

oordeelen. Ende dewijle sy haer alsoo setten in Godts Tempel, haer verheffende boven al, wat Godt de Heere ghebedt, soo komt 2 Theff. 1.4. dat sy haere boose begheerlijckheden over-ghegheven worden, ende vallen in eenen onbedachtsaemen sin, om te doen dat niet en betaemt, Rom. 1.28, vol hoererije, vers. 29. ende wandelen in quade bewegingen der begheerlijckheydt, ghelijck de Heydenen, die Godt niet en kennen, 1 Theff. 4.5. Daer sy ter contrariën behoorden gheleert te hebben, uyt den Apostel Paulo: Dattet Godts wille sy, namentlijck onse heylighmaeckinghe, dat is: dat sy haer souden onthouden van hoererije, ende dat een yghelijck onder hen, behoorde te weten zijn wat te besitten, in heylicheydt ende eere. 1 Theff. 4.5 vers. 3. vers. 4.

De geestelijcke Hoererije (welck is afgoderije) was oock binnen uwe stede, die u dede afwijcken van uwen Godt, ende verlockte u tot vreemde afgodsdiensten, daer van doch de recht sinnige Vaders niet geweten en hebben. Die schoone liever Heroen (als Nahum de Propheet daer van spreekt) die vele Landen ende lieden (God betert) verworpen heeft, ende noch verwerft, die heeft mede vele herten binnen 's Hertoghenbosch verleydet, ende door hare liefde droncken gemaect. Dat welcke Godt niet langer heeft willen gehenghen nochte toelaten; maer uwer ontfermende, u willen uyt den vyere van sulck een verderft grijpen, ende brenghen tot de salichmaeckende kennisse, sijns lievens Soons Iesu Christi, ende mede deylen, 'tgheloove der uytvercorenen Gods, ende kennisse der waerheydt, die nae de godt salicheydt is. Daniel 11.38. Nahum. 3.1. Apoc. 18.3. Epistola. Iudæ vers. 3. Tit. 1.1.

5. Eyndelinghe, was uwe sonde niet Tooverije? belesinge? besweeringe? duyvel-jagherije? waerseggerije? welcke Dæmonomania, by den Pausghesinden vry staet, wanneermen slechts daer door yets kan doen, tot voordeel van de Heylige Moeder, 5. Tooverije.

de Roomsche Kercke, ghelijck zy in haere Schriften uyt gheven.

Exod. 7. 11

Met dese spoockerije heeft oock omgegaen Iannes en Iambres, de tooveraers in Egypten, die tegen Mosen stonden. Met besweeringe heeft hem Bileam beholpe. Met waerseggerije, het dochterken in de stadt van Philippis, dat sijnen Heere groot gewin aenbrachte met waerseghen, Act. 16. 16.

Num. 22. 6.

Silvester den tweeden van dien Naem, Paus van Roomen, wierdt van den duyvel den hals gebroken, ende syn beenē vermorselt, soo Platina ghetuycht.

Al dit is een groote sonde, ende een grouwel voor den Heere, Deut. 18. 10. Die daer mede omme gingen, belastede Godt te straffen metten doot, Lev. 20. Sy zijn alletijdt, oock van den duyvel, selfs qualijck beloont geweest, alst blijkt Act. 19. 13. 14. 15. In den sonen Sceve, des Jodischen Over-Priesters.

2 Theff. 2. 3

Ende nochtans niet jeghenstaende, weet de Sone der verderffnisse, hem onder den menschen kinderen, alsoo te openbaren, na de werckinghe des Sathans, in alle macht ende teeckenen, wonderheden ende leugenen ende in alle verleydinge, die verloren gaen, daerom dat sy de liefde der waerheyt niet aengenomen hebben, om sachtich te worden.

vers. 10.

2. Welcke sonden dan, in uwe stadt aengewesen zijnde:

Men sal de swaerheyt sijner sonde bedencken, en sien wat straffe dat men verdient heeft.

wat voor straffe ende verwuestinghe, denckt ghy-lieden verdient te hebben by Godt Almachtich? Meynt ghy-lieden niet, dat dese grouwelen ende swaere sonden op-gheklommen waeren voor Godt, ende haer gheschrey vvræcke riepen, als eertijds de zonden van Sodom ende Gomorra deden?

Gen. 18. 20.

Tot den Leeraer der Ghemeynte van Pergamo, spreeckt Godt: *Jck hebbe een weynich teghen u, dat ghy daer hebt, die de leeringhe Balaam houden, dewelcke leerde, Balac een erghernisse geven voor den kinderen Jsraels, namelijk, afgoden offer eten, ende hoereren, also hebt ghy oock, die de leeringe der Nicolaiten houden, het welcke ick hate;* Ist dat Godt om deser twee valscher Propheten

Apoc. 2. 15

Num 24. 14.

Num. 25. 1.

pheten

pheten quade op sien, inde Gemeynthe van Pargamo dreygt, wat moet Godt dan rechts gehad hebben, tot die van 's Hertoghenbosch, te seggen: *Jck hebbe wat vele teghens u, dat ghy-lieden niet alleene, soo vele grouwelen in uwe stadt gheduldet hebt, maer selfs hebt ghy-lieden die toeghestaen ende gevolgt? Want het was met die van binnen alsoo ghestelt, dat sy-lieden wel hadden mogen seggen: Onser overtredinge, o Heere, is voor u te vele, ende onse sonden antwoorden teghens ons: Want onse overtredingen zijn by ons, ende wy gevoelen onse sonden. Met overtredinghe ende lieghen, teghen den Heere, ende te rug ghe keeren van onsen Godt, ende met boosen onbillijcken spreecken, ende onghemoorsaembeydt, verdachten ende dichteden valsche woorden uyt onser herten. Het recht was by ons te rug ghe ghewecken, de gherechticheydt was verre afghetreden. Wy hebben ghesondicht, onrecht gedaen, zijn goddeloos gheweest, ende afvallich gheworden, wy zijn van uwen geboden, ende rechten afgewecken. Ghy Heere zijt rechtveerdich, wy drer en teghen moeten ons schamen, &c.*

aDat was hoererie, welke fonde de Nicolaiten voor gheen fonde en rekenden,

Efai. 59. 12.

verf. 13.

verf. 14.

Dan. 9. 5.

verf. 7.

Iae al hadde de Heere teghen u, harder hem ghedraghen, als hy gedaen heeft in dese belegheringe, wat ongelijck soude hy ghedaen hebben? Gheen onghelijck: want de sonden onder u, gaeven oorfaecke ghenoech, dat Godt aentrecken soude zijn gherechticheydt als een pantzier, ende hem opsetten eenen helm des heyls op zijn hooft: ende dat hy hem aengetrocken soude hebben, ter vraecke, ende hem ghekleedt soude hebben, met yver als met eenen rock, om synen wederpartijders te verghelden, ende synen vyanden te betalen met grimmicheyt: Dan, de Heere Godt is goederieren: Sijne is, de barmherticheydt ende de vergevinghe: Want hy en begheert den doot des sondaers niet, maer dat hy hem bekeere. Hy is een Godt, die begeert liever, dat

Efai. 59. 17.

verf. 18.

Dan. 9. 9.

Ezech. 33. 11.

alle

1 Tim. 2.4.

alle menschen salich worden, ende tot de kennisse der waerheydt komen.

3.
Daer tegens salmen
Godts onverdiende
barmherticheyt er-
kennen.

Ose. 11.9.

verf. 6.

Jerem. 49.12.

1 Petr. 4.17.

Thren. 4.21.

Thren. 4.12.13.

Ose. 11.9.

3. Ende isset niet alsoo, aen u-lieden ghebleecken? want niet jeghenstaende, dat 's Hertogenbosch verdient hadde, swaerlijck van Godt, om der vermelde sonden, gestraft te worden, soo heeft de Heere aen den inwoonderen, sijne barmherticheydt rijckelijck betoont. Hy en heeft met hen niet willen omgaen, na dat sy 't wel verdient hadden: *Sijn herte was eens anderen sinnes, ende sijn barmherticheyt over haer te Uerich, dat hy na sijn recht met hen te wercke soude gegaen hebben. Tis wel soo, dat het sweert over haere stadt ghekommen is, de grendelen haerer poorten heeft Godt voor ons open ghebroocken, om haers voornemens wille.* Ende ghy en mocht niet ongestraft gelaten worden, want ghy haddet verdient. *Siet, de gene die het niet verdient en hadden, spreeckt de Heere, den Kelck te drincken, die moeten drincken: ende soudet ghy, ô 's Hertoghenbosch, ongestraft hebben konnen blyven? Ghy en mocht niet ongestraft blyve, maer moest die kelck drincken; Ia ghy schoone dochter, ghy die daer woont in den lande van Brabant, den kelck is over u ghekomen, ghy hebt se waerlijck moeten drincken, om uwer misdaedt wille.* De Koninghen op aerden, en haddens niet gelooft, noch alle lieden inder Wereldt, dat uwe wederpartijders souden tot uwer poorten intrecken. *Het is dan noch geschiet, om der sonden wille uwer Propheten, ende om de misdaedt uwer Priesteren, die der rechtveerdigen bloet daer inne hebben vergooten, ende vele onnoosele zielen verleydt.*

Dan noch heeft Godt met u niet willen doen, na synen grimmigen toorne, noch hem henen keeren, 's Hertogenbosch gantsch te verderven: *Want hy is Godt, ende niet een mensche,*
ende

ende hy is de Heylighe onder ons: ende onder u, ô lieve bor-
 ghers, wilt dit erkennen. *Verhart nu uwe herten niet*: ende en Pfalm 95.8.
 wilt teghen den Heere niet uytflaen: *keert synen woorde, den* Ezech.
rugghe niet toe; Op dat de Heere niet en segghe: *Mijn volck is* Ose. 11.7.
heel moede hen tot my te keeren, ende hoemen hen predicket, soo en
richtet hem niemant op te hooren. Maer, datmen nu hoore de stem- Jerem. 15.16
me zijns Wordts; Laet dat uwes herten vreuchde ende troost zijn. Pfalm 103.20.
 Ende ghy lieve, *timmerende u selven, op uwe alderheylichste geloove,*
biddende door den Heyligen Geest, houdt u selven in de liefde Gods, Judæ Epist. vers.
verwacht de barmherticheydt onses Heeren Iesu Christi, ten eeuwi- 20.21.
ghen leven. Soo vereenicht u nu met hem, ende hebt vrede,
 daer sal u vele goeds uyt kommen. Hoor de Wet van synen Iob 22.21.22.
 monde, ende vaetet sijn reden in uwe herte. Soo ghy u be-
 keert tot den Almachighen, soo sult ghy gebouwet worden, vers. 23.
 ende onrecht verre van uwer hutten doen. Soo sult ghy voor vers. 24.
 aerde, gout gheven: ende voor den rotz-steen gulde beecken.
 Ende de Almachtige sal u gout zijn, ende silver sal u toeghe- vers. 25,
 hoopt worden. Dan sult ghy uwen lust hebben, aen den Al- vers. 26.
 machighen, ende uwe aensicht tot Godt op-heffen. Soo sult
 ghy hem bidden, ende hy sal u hooren, ende sult uwe belof- vers. 27.
 ten houden. Wat ghy sult voor-nemen, dat sal hy u wel la- vers. 28.
 ten ghelucken, ende het licht sal op uwen weggen schijnen.
 Want die hen verootmoedigen, die verhooght hy: ende vrie vers. 29
 sijn ooghen nederlaet, die sal ghenesen.
 Seght dan nu, ghy *Borgers*, naedemael u dese ghenade van
 Godt is gheschiet, ende alle dese zegheningen over uwe hoof-
 den hanghen, soo ghy u slechts draegt tegen den Heere, also't
 behoort, so segt dan nu: *Tis goet, Heere, dat ghy ons besocht hebt,* Pfalm 119.72.
ende hebt gecastijet: te vooren dwaelden wy als een schaep, dat van
 2577
 r r
 sijnen

Joh. 10. 11.

1. Pet. 5. 4.

Heb. 13. 20.

Esa. 12. 1. 2.

Colof. 1. 12.

vers. 13.

vers. 14.

Philip. 2. 13.

Eph. 1. 14.

sijnen herder verdwaelt is, maer nu weder bekeert tot een goeden Herder, tot den oversten Herder, tot den Herder der zielen, leeren uwe rechten. Wy dancken u Heere, dat ghy toornich op ons geweest zijt, ende uwen toorne hem ghewendet heeft, ende troostet ons. Siet, Godt is ons heyl, wy sijn seecker, ende en vreesen ons niet: Want Godt de Heere is onse stercke ende onsen Psalm, ende is ons heyl geworden.

De eeuwige Godt, ende barmhertighe Vader, die ons bequaem ghemaect heeft, om deel te hebben inde erve der Heylighen in het licht, die ons uyt de macht der duyternisse verlost heeft, ende overgebracht tot het Rijcke zijns lieven Soons, in welcken wy de versoeninghe hebben door zijn bloet, namentlijk de verghevinghe der sonden: wil u allen, vveerde Borgers van 's Hertogenbosch, genadich sijn, ende in u lieden vvercken, het Willen ende het Volbrengen, na zijn welbehagen, tot prijs zijner heerlijkheyt, ende uver aller falicheyt, Amen.

Aldus hebben wy, door Gods genade ten eynde gebracht ons derde ende laetste stuck, in welck wy ghehoort hebben van het clappen der handen, ofte de Triumphe over de stadt Niniue: ende ten anderen van het clappen der handen, ende de Triumphe over de vermaerde stadt 's Hertogenbosch, de vierde hoofstادت van Brabant, by onsen Doorluchtigen Prince van Oraengien F. Henrij de Nassou, door militaire cloeckheyt, op den 14 Septembris anno M.DC.XXIX. ghebracht onder de macht der Ho: Mo: Heeren Staten deser Vereenichde Nederlanden. Laet ons al 't selfde nu appliceeren, ende ons te nutte maecken; Namentlijk, so tot onser aller 1. Waerschouwinge. 2. als tot onser Vermaninge. 3. Ende tot Leeringe.

Waes-

Waerschouwinghe.

WY hebben uyt al't voorgaende, dese waerschouwinghe, voor eerst, waer te nemen: dat aenghefien dese belegeringhe ende inneminghe der stad 's Hertogenbosch, Godt heeft laeten (onder andere oorsaecken die den menschen verborghen zijn) innemen, om der sonden wille, ende grouvelen die daer binnen waeren, (ghelijck te vooren ghenoech in alle waerheyt ende vriendelijckheyt gheseyt is) dat wy dan behooren onse steden ende ons selfs by tijts, te suyveren van sonden ende alle grouvelen, *op dat ons niet wat erghers en geschiede ofte over come,* dan die van 's Hertogenbosch is overcommen.

Och! of wy inwoonders der steden van Hollant ende der andere steden deser V N I E, dit wilden bedencken, ende ter herten nemen, in welcke steden soo veel onheyls omgaet, dat wy wel, met den Propheet Esaia segghen mogen: *De vvaerbeyt valt op der stracten, ende het recht en can niet daer her gaen.*

Tot afftant van sonden wordē d'inwoonders der Hollantsche steden vermaent, willē sy hare steden vry houden van belegeringe, en aencomste der vyanden.

Ioh. 5. 14.

De vvaerheydt is vvech, ende wie vanden boosen vviycken, die moet allemans roof zijn; Die moet gelastert vworden, om dat hy niet mede loopt, inde selve ongebonden overdaet. O beclaghelijcke tijden! Hoewel moghen wy met den Propheet Oseā uytroepen: *De Heere heeft oorsaecke te schelden, die inden lande vvoonen: vvant daer en is geen trouwe, geen liefde, gheen Woort Gods in den lande meer geacht; Maer Gods lasteringe, liegen, moorden, stelen, ende overspel, heeft de overhant genomen, ende een bloetschult comt, na den anderen.*

Esa. 59. 14.

vers. 15.

1. Petr. 4. 4.

Ose. 4. 1.

vers. 2.

Ose. 4 3.

Joel 2. 11.

Jerem. 16. 18.

Matth. 22. 7.

Luc. 1. 75.

1. Petr. 1. 15

Num. 35. 33. 34

Meynen wy niet, dat Godt eens ter straffe sal comen, dat het eens met het Landt jammerlijck staen sal, ende allen inwoonders qualijck sal gaen? Dencken vvy niet eenmael, al sitten wy in een vast Lant, dat Godt *sijn heyr* (t welck groot ende *machtich is, ende t welck sijn bevel can wytrichten*) teghens ons sal uytgeschicken, als hy vvel onse Legers teghen *s Hertogenbosch* heeft uytgeschickt? Ende al ver verwacht hy een tijtlanck, dat hy ten lesten *onse sonden ende misdaden dobbel sal betalen?*

In't Euangelio Matthei lesen vvy van de verachters, die des Conincks Bruyloft verachteten, dat de Coninck *seer toornich over de selve gheworden is, ende syne heyr scharen sondt, ende liet der godloosen stadt verderven*: Vvat meynen vvy, dat desen Coninck aller Coningen ons sal doen, soo vvy verachters sijnder genade ende mis bruyckers van sijn verdraechsaemheyt, iteedich blyven? Vvy hebben ghehoort, dat Ninive de groote Hooft-stadt van't Affyrische Rijck, is vervvoest, om der sonden vville; Willen vvy mede niet in Gods grimmigen toorne vallen, ende alsoo sien onsen onderganck, och! laet ons afstandt doen van sonden, ende God dienen ende voor hem in *heylicheydt, ende gherechticheydt wandelen, alle de daghen onses levens*. Als ghehoorsame kinderen, laet ons selven niet gelijkformich maken, der begeerlijckheden, die so langen tijt in ons plaetse genomen hebben; maer, *gelijck hy die ons geroepen heeft, heylich is, laet ons oock heylich worden, in alle onse wandelinghe*. De Overicheden worden vermaent, haere steden te suyveren *van den grouwelen, die het Landt schenden ende verontreynighen*; maer alsoo laet ons goede toesienders ende overicheden over ons selven zijn, en ons tot den Heere bekeerende, ons suyveren van die sonden ende grouwelen, die onse zielen verderven, op dat

wy

wy dier ghesuyvert sijnde, de Heere door geest ende genade
 in ons woone. O gheluckich dat Volck, onder den welcken
 Godt woont! Hoe vele jaren heeft de Heere (die ons so ge-
 nadichlijck tegen onse machtige vyanden, gheduerende onse
 oorloogen, bewaert ende gesegent heeft) onder ons met sijn
 H. Euangelio end goddelijck Woordt ghevoont! Laet wy
 roepen noch: dat hy noch langhet ende alletijdt by ons vvil
 blyven vvoonen; maer meynen wy dar van herten so laet
 ons dan forchvuldich sijn, om hem te behouden. Ende onsen
 vvandel also na synē heyligen vviller aen te stellen, dat hy geer-
 ne onder ons vvoone. De *Shunamitische* *Wrauwe* was forchvul-
 dich om den Propheet Elifeum, den Man Gods aen te hou-
 den; vvant sy seyde tot haeren man: *Laet ons hem een kleyn
 berderen kamerken, daer boven maeken, ende een bedde, of stoel
 ende kandelen daer in setten, op dat wy dan ghebyroben komē, sy
 daer in sy.* Nu, hoe veel meer behooren wy forchvuldich te
 vvesen, om Godt selve aen te houden, die tot ons vvil komen
 ende by ons vvoonen, ende daerom behooren wy onse lic-
 haemen, en Zielen te vercierē met heylicheyt, op dat hy mo-
 ghe by ons logieren, *Noen* ende *Avontmael* met ons houden, *Ezec. 37. 26. 27.*
 ghelijck hy beloofst heeft; maer daer en tegen, ist dat wy ons
 ontreyngen met allerley sonde, so bannen wy Godt wech,
 niet alleene uyt onse Landtpalen, maer uyt onse herten, ende
 noden den duyvel met ons te komen woonen: Want hoe
 dat een volck in eenich Landt ofte stadt meer sich verontrey-
 nicht, hoe dat het bequaemer ende schoonder voor hem is,
 om aldaer sijn stoel ende troon te vesten, ghelijck den *Throon*
des Sathans binnen der stadt Pergamo gevest stont, van wegen
der sonden ende grouwelen, die onder den Heydenen aldaer

*11. d. 202 a**11. d. 202 I**Ephel. 3. 10**2 Reg. 4. 10.**Apoc. 3. 20.**11. d. 202**Ezec. 37. 26. 27.**Iohan. 14. 23.**Apoc. 2. 13*

2 Sam. 6. 11.

Iohan. 14. 17

Ephes. 3. 16.

Phil. 2. 15.

noch in swang ginge. Voor al het welck gelijk wy grouwe-
 len ende schrieken, ende sulcks niet souden yvenschen, so seer
 sullen wy dan conscientie maecten van allerley sonden; op
 dat, in plaetse van die boose gheest, de Heere Godt onder ons
 woone, ende met *Obed Edom* (die de Arcke des Verbonds in
 sijn huys logeerde, ende waerom de Heere hem, ende sijne gant-
schen huysse seggende) latende dat Godes is, in 't huys onser herten
 woonen, vervult vvorde met alle tijdtlijcke ende gheestelijcke
 zegeninge. Tot dien eynde laet ons dan Gode gheen *kleyne ber-*
deren kamerken maecten, maer onse herten vvijs uyt spreiden,
 dat hy (volghens zijn belofte) by *ons ende in ons woone*, ende
 met *kracht versterckt vvorde*, door *sijnen Gheest in den inwendighen mensche*;
 op dat vvy onbeschuldichlijck, ende eenvou-
 dich ende onstraffelicke kinderen Gods, midden in dit crome
 me ende verdraeyde gheslachte, zijn moghen: ende *onder dien*
schijnen, als lichten deser overeldt.

Ver.

Vermaninghe.

BE N anderen, door het innemen van 's Hertogenbosch, ende 't exempel der inwoonderen van dien, sullen wy ons vermaent houden, nimmermeer Gods lanckmoedicheyt (met welke hy ons verwacht tot beteringe) te misbruycken; op dat zijn straffe niet *dobbel*, daer na, op ons en come: Want ten is gheen cleyne saecke (als vele hun laten voorstaen) op Gods barmherticheyt, ende ghedult te sondigen, ende te seggen: *Ick hebbe veel meer gesondicht, ende my en is niet booses geschiet: Want de Heere is gheduldich.* Ofte als andere segghen, die op haeren droefem legghen, ende spreecken in haren herten: *De Heere en sal noch goet, noch quaet doen.* Ofte als de ghene, die daer na haers herten goetduncken wandelen, ende segghen: *Daer en sal geen ongeluck over ons comen.* Ofte ghelijck eenighe die daer derven spreken: *Het gaet ons veel, dewijle wy wandelen als het ons herte dunckt.* Ofte wy en moeten niet ghelijck sijn die die daer dencken: *Godt is gantsch barmhertich, hy en sal ons niet straffen, wy sondighen oock, soo veel als wy willen.* Maer weet ghy niet, dat die Gods goedertierentheyte misbruyckt, dat hy hem vergadert, na sijn hartneckicheyt ende onbekeerlijck herte, eenen schat des toorens totten dage des toorns ende der ontdeckinge des rechtveerdigen oordeels Gods? Want de Heere is gheduldich, doch hy en sal den sondaers niet onghestraft laten. Siet sulcx inde straffe, die Godt (na langh verwachten) genomen heeft, aen die van Sodoma ende Gomorra. Item, inde straffe, ghenomen aenden menschen vande eerste werelt ten tijde

Men sal toefien, Gods lanckmoedicheyt nimmermeer te misbruycken.

Rom. 2. 5.

Ierem. 16. 18.

Eccl. 5. 4.

Zephan. 1. 12.

Ierem. 23. 17.

Deuter. 29. 19.

Eccl. 5. 6.

Rom. 2. 5.

Eccl. 5. 4.

Gen. 19. 24.

Gen. 7. 17.

318 HET BELEG ENDE INNEMEN

Gen. 15. 16.

tijde des Patriarchs Noë, inde straffe daermede de Cananiers sijn gestraft.

Exod. 32. 34.

Nah. 3. 2.

Nah. 3. 12.

2. Reg. 16. 9.

Nah. 2. 13.

vers. 2.

Matth. 3. 10.

Nahum. 1. 12.

Matth. 7. 19.

Matth. 3. 8.

Ninive vvas een stad vol sonden, als wy ghehoort hebben, Godt hadde se langhe jaren gespaert ende lanckmoedichlijck verwacht ter boete ende bekeeringhe; maer heeftse Godt niet ten laetsten laten uytroeyen? De Propheet Nahum vergeelijckt *Ninive* ende alle hare vaste steden, by den vijgenboomen die rijpe vijgen op hebben, ende vanneermense schuddet, soo vallen die inden mont, diese eten vil. Sulck een rijpe vijgeboom, was de stad *Damascus*, de hoofst-*stadt* in *Syrien*, vvelcker borghers alsoo sy de mate der godloosheyt vervullet hadden, so wiertse geschut van *Thiglath-Phileser*, Coninck van *Syrien*, ende haer vijghen vielen hem vvel dapper inden mont, dat hyse al henen vvech voerde nae *Kir*. Wat is 's Hertoghenbosch, de vierde hoofst-*stadt* in *Brabant*, oock ghevveest, dan een vijghenboom met rijpe vijghen? Om de sonden, die daer binnen vvaeren, heeft Godt niet den Doorl. Prince van *Oraengien* *Frederick Henderick* over haer ghesonden, die teghen haer opghetrocken is, op den eersten May 1629, ende heeftse berennet, ende sterck belegert ghehadt? Is hy niet als een afleeser (die de rijpe vijghen afgelesen heeft, ghecomen over haer? Soo can Godt mede met ons vvel handelen, soo vvy de sonden langhen tijdt by ons houden, dat vvy rijp ter straffe vvorden: Ia, dan vvil hy zijne bijle aenden boom leggen ende t'eenemael afhouwen, op datse int vyer geworpen worde.

Laet ons dan ons beteren ende bekeeren: Laet ons vruchten draghen, die der bekeeringhe vveerdich zijn. Ende en denckt niet by u selven: Wy hebben Gods Woort soo langhe in desen lande ghehadt: Hy heeft ons vele jaren een goedertiere Vader ende Beschermheer

Heer gheweest, hy salt noch *uvel* sijn, ende blyven. Weest niet soo seker, oft uwe sonde noch niet ghestraffet en is, dat ghy daerom altoos voortaan sondighen woudet, ende dattet de Heere nimmermeer en soude wreecken. Neen: de Heer, de Overste *u*wreecker, sal het *u*wreecken: ende hy can in corten soo toornich *u*vorden, als hy ghenadich is, ende zijnen toorne over de godloosen en heeft gheen ophouden. Daeromme en vertreckt het niet, u tot den Heere te bekeeren, ende en schiet het niet op, van eenen daeghe tot den anderen: want zijnen toorn comt gantsch haestelijck, ende sal het wreecken, ende u verderven; Wilt u dan beteren, ende bekeert u: Vermijdt de sonde, ghelijck als een slanghe.

Eccle. 5. 5.

vers. 3.

vers. 7.

vers. 8.

vers. 9.

Act. 3. 19.

Eccl. 21. 2.

Leeringhe.

WY vvorden hier oock geleert, uyt den Propheet Zophonia, (uyt vvelcken vvy onsen Text ghenomen hebben) hoe vvy ons sullen ghedragen, vvanneer Godt de vyanden sijnder Kercke verdrijft, hare Steden in onsen handen overlevert.

ff

s'Her-

sHertogenbosch. A. 1629.

Wy zyn ghehouden Godt alletijt te dancken, voor dese grote Victorie over sHertogenbosch en over alle andere Victoriën, die daer noch ghevolght zijn.

Obadia vers. 12.

2 Sam. 16. 7. 8.

Pfalm 22. 8.

Pfalm 109. 25

Mat. 27. 39. 40

Gen. 21. 9.

Gal. 4. 29

Genes. 21. 12.

Is (Godt lof) ghevonnen. Laet ons daer over verblijden, ende in *onsen handen klappen*. Niet even soo, al of vvy vvaeren dien ghelijck, die in haers even naestens ongheluck ende schade hen verheugen, ende groote vermaeckinge scheppen. Soodanighe boose menschen vwaren de *Edomites*, die haren lust sagen aen *haeren broeder*, ter tijt *sijner ellende*, ende sy verheughden haer over den kinderen *Juda*, ter tijt haers *jammers*, ende met den monde spraken sy seer stout, ter tijt haers *anghsts*. Den godtloosen *Simei*, bespottede den vromen Coninck *David*, ter tijt sijns vluchts, doe hy voor sijnen sone *Absolon* moeste vluchten, ende alles verlaeten. *David* klaeght over foodanighe boose menschen, daer hy segt: *Alle die my sien, spotten mijner, sy sperren den mondt op, ende schudden den kop*. Soo hebben oock de goddeloose Ioden, onsen *Salichmaecker* bespot aen den cruyce: *Want, voor-by-gaende, lasterden sy hem, schuddende haere hoofden*.

Een sodanige bespottinge geschiet uyt bitterheyt des herte, voor vvelcken, yder Christen hem moet vvachten, ende toesien, dat hy die niet ghebruycke tegen sijn even naesten; ghelijck *Jsmael*, Hagars sone, tegen den vroomen *Jsaac* gebruyct heeft; Ende de Apostel *Paulus*, reeckent dese bespottinge soo hooghe, dat hy de selve houdt voor eene specie van *vervolginghe*; Het is oock de oorfaecke ghevveest, dat *Jsmael* met sijne Moeder *Hagar* vvierdt verstoeten, uyt sijns Vaeders huys, door het verfoeck van *Sara*, 't vvelck by Godt selve bevesticht vvierdt.

Soo

Soo is oock den goeden *Job* bespot ghevveest, in sijne el-
 lende, van eenighe jonghe rabbauwen, der welcker Vaders, Job. 30. 1
doe hy in synen Voorspoet was, niet vvaerdich en soude ghereeckent
hebben, om onder syne schaeps-houders gestelt te vorden.

Aen de bespotters en ontbrackt ons in desen Lande mede
 niet, doe *Graeff Monte Cuculy*, en *Graef Heyndrick vanden Berge*,
 met sijn volck in de *Veluwe*, over den *Rhijn* gekomen wa-
 ren; *Sy klaptten in de handen. Ha, Ha, ist nu niet wel ghemaect!*
Nu moeten de geuskens t' onder, &c. Daer, daer, dat sien wy gheern. Psalm 35. 21.

Waer mede sy haere vyandelijcke ghemoederen, ende bittere
 herten tegens Godts volck, ende Kercke, ontdeften. En heb-
 ben hen den godloosen (hier vooren vermeld) gelijk gemaect.
 Voor welcke sonde de *Wijfseman* ons waerschouwende, segt:
Verbeucht u des vals uws vyants niet, ende u herte sy niet vrolijk Prov. 24. 17
over zijn ongeluck: De Heere mocht het sien, ende hem qualijck beha- vers. 18.
gen, ende zijnen toorne van hem wenden.

Alsulck een spotten ende klappen der handen, hoe seer wy't
 verwerpen, hebben wy hier te vooren gheseydt: Maer ons
 klappen der handen, ter tijdt van deser *Victorie* over 's Hertoghen-
 bosch, geschiedt om dat Godt Almachtich, door het overgaen
 van de vermelde stadt, een groote crachtige deure den Euan-
 gelio (tot verlichtinghe van die langen tijdt, in de dicke duy-
 sternisse, der pauselijcker doolingen geseten hebben) geopent
 is, als wy oock voor desen int lange ende breede, hier te voren
 hebben te kennen gegeven. Vvaer by wy noch voegen dese
 twee redenen van het klappen onser handen.

1. Om dat onse Landen, ende den staet van dien, uyt een aenstaende groot pe-rijckel, tot een groote vasticheydt ghebracht sy.

2. Ende om dat dese Victorie ons van Godt, uyt den Hemel toeghesonden is gheweest, daer voor hem die eere boven al toekomt.

Psal. 68. 4.

Siet fol. 36.
fol. 66

Esa. 2. 28.

De Prince voor den Bosch, van het overkomen des vyandts, over de Rijn veradverteert zijnde, font van stonden aen, eenighe Troupen uyt zijn leger na Arnheim toe: als voor eerst des Heeren van Die-dens Regiment, met

I. Klappet dan in de handen, ghy rechtveerdige, ende weest hertelijck verblijdt: dancket God voor soo groote Victorie, die korts, nae onsen grooten schrick ende verflaghentheydt (door den inval der vyanden inde *Veluwe*) aenghecomen is. Want ter tijt dat onsen Prince, met al zijn crijschvolck vast lagh, voor de stadt *'s Hertogenbosch*, om die te belegheren; waren niet op onsen grensen twee machtige heyrlegers ghecomen? Graef *vanden Berghe* hadde by hem des Conincx van Spaengiens macht, bestaende uyt 25000 man, Graef *Jan van Nassau* met de Keyserfche Troupen, ende Graef *Monte Cuculi*, met zijn vvreede ruyterije der *Crabbaten*, waeren over den *Rhijn*, ende ghelijck als een stroom der wateren, die machtelijck in-breecken, waren sy inde *Veluwe* gevallen; sy sochten daer en boven inde *Betuwe* te kommen, om aldaer al het Landt ende onse Steden af te loopen, gelijk sy *Amerffoort* gedaen hadden, ende soudent ghedaen hebben, ten sy onsen Prince ghevigileert ende by-tijds toeghesien hadde; derwaerts sendende, uyt sinen Leger, eenighe Regimenten Krijchsvolcks.

Het was op dien tijdt met ons alsoo geschapen, dat hadde
Godt

Godt ons niet behoedt, ende de Hoofden der vyanden, onder malkanderen oneenich ghemaect: want *Ernestus* van Nassouw en wilde niet staen, onder 't Commandement van *Graeff vanden Berghe*. *Cuculi* wilde veel min hooren nae *Ernestus*, ofte na den *Graeff vanden Berghe*, als die van 's Keyfers weghe quam; sy souden door gheborsten hebben, tottet bin-
nenste van 't herte van ons Landt, met beroovinghe van ons goet ende bloet der Ingesetenen, midtsgaeters van de Waere Ghereformeerde Religie, als oock van de Vryheden, Rechten ende Privilegien. Alomme was, op die tijdt, groote verbaest-
heyt, ende verflaghentheyte der herten by den menschen: soo dat eenige begonden te roepen: *Waerom hebben wy den Bosch belegbert? Konden wy onse grensen, ende palen niet beter bewaeren? Terwijlen wy den Bosch soecken te veroveren, soo gheven wy ons gantsche Landt, voor den vyandt, ten besten.*

Dese verflaghentheyte hadde sijn fundament: want de vyanden waren veel, met vijftich duysent mannen in de *Veluwe* ghevallen. Het was noch op handen, dat *Tilli* die met vijftich duysent mannen gereet lach, oock neder soude komen, om hem by de Keyserliche in Neerlandt te vervoegen; Maer also die goede Godt, de stadt *Wesel* haer liet ontnemen, ende onder onsen vyanden (even als onder de *Moabites* ende *Amonites*, die tegen *Josaphat* quamen om te krijgen, *2 Chron.* 20.) een ververringhe ende oneenicheyde, daer by een schrick, liet kommen, dat sy tegen elcanderen, haer verheven hebben, soo isst gheschiedt, dat sy tot haer desseyn niet hebben konnen kommen, maer in grooter disorder, schrick, ende vreesse weder den weg henen ghetrocken sijn, die sy tot ons gekommen waeren. Soo haest keerde de kans met ons: ende hier-

eenige Enghelsche, Franche, en Schotse Comp: daer nae de Graef van *Sierum*, wat tijts daer na *G. Ernst* selfs met meer troupen en met den Col. *Harewood*, mit gaeders den Lieutenant Col. *Pagam*: die over de Enghelsche commandeerde: als oock Monf. *Hauterive*, die over de franse commandeerde: Eyntelijc *Sr. Jan Veer*, die by *Rhene* command. Sijn *G. Graef Ernst* tot *Arnhem* zynde, ende de stadt seer gealtereert vindende, liet met trommel slach proclameren, en van het stadhuis afflesen, dat de *Borghers* die Stadt verlaten hadden, souden wederkeren, op sekere boeten, ende gaf de andere goe moet. Hy quartierde sijn troupen langs de *Betuwe*, om die te bewaren, en des vyants overkomste te verhinderen. De Col. *Harewood* en Lieut. Col. *Pagam*, command van *Arnhem* at aen de *Betuwsche* zyde, langhs de Riviere tot *Schenckenlochans* ende *Nimwegh* toe: ende Col. *Hauterive* met *Sr. Jan Veer*, na *Rhene*, ende *ageningen*, alwaer de Heere van *Eck* was; met eenighe *Compidaer*

over hy comman-
deerde ende eenige
Veldt-ftucken, die
hem van den Bosch
gefonden wierden,

om is nu aen allen plaetsen, by den vromen groote blijtschap
en vreuchde. Men roept aen allen zijden: *Den Bosch is ghewon-
nen: De Wyant is uyt de Veluwe gaen loopen: Ons Lant is vry. Looft
den Heere hier boven, over dit goedt dat hy ghedaen heeft: Vergheet
niet, hoe ghenadich de Heere ons gheweest is, die onse droefheydt in
vreuchde, ons klaghen in blijdschap ende danck-segginge verandert
heeft. Ende in sulcken ghevalle, fouden wy dan oock nu niet
moghen de handen klappen over dese vermelde Victorie? Wie
kan ons daer over berispen? Niemandt, ten sy dat hy den
Christenen wil verbieden ende benemen, dat Godt toelaet,
namentlijk: *Met den blijden blijde zijn, ende met den weenenden te
weenen.**

Rom. 12. 15.

De Victorie komt
van Godt.

2. Oock klappen wy in de handen, ende wy verheughen
ons, over tinnemen van 's Hertogenbosch, op dat wy daermede
voor de geheele werelt mogen te kennē geven, dat dese heer-
lijke Victorie van Godt ons toe ghesonden is. Waerom en
fouden wy dat niet doen? Sullen wy in dien deele minder, jae
slimmer zijn, dan de Heydenen? De Heydenen hebben haer
verblijdt in hare overwinningen, ende de eere daer van haren
afgoden toegheschreven.

Iudic. 16. 23.

De *Philisteen*, den *Simson* in haer ghewelt ghekrege heb-
bende, soo hebben sy haere blijdschap met uyerlijcke teke-
kenen laten blijcken, ende deden danck-offer in den Tempel, aen
haren afgod *Dagon*, ende spraecken: *Onse Godt heeft ons, onsen
Wyant Simson, in onsen handen ghegheven.*

1. Chron. 10. 9.

Inghelijcks doe de *Philisteen*, den Coninck *Saul* versla-
ghen hadden, soo bedreven sy groote triumphe, ende lieten
sulcks verkondigen voor haeren afgoden.

De

De Koning *Belzaser*, doe hy aen sijn maeltijt sat, ende gedenckende aen de Victorie, die sijn Vader over Ierusalem gehadt hadde, heeft hy niet van vreuchde laten voortbrengen, de ^{Dan. 5. 3.} gulden ende silveren vaten, die sijn Vader *NebucadNesar*, uyt ^{verf. 4.} den Tempel te Ierusalem, hadde wechghenomen? daer staet: *Dat sy loofden de gulden, silveren, metalen, yseren, houten, ende steenen Goden.*

Dit hebben de blinde Heydenen ghedaen: maer wy *Christenen*, fullen wy aen onse blyde danck-segginghe niet gedencken, die soo groote victorie van Godt ghekreghen hebben? Wy en kennen geen Godt, dan alleene den *levendigen* ^{Ierem. 10. 10.} Godt, behalven *welcken Godt, gheen Godt is.* Hy is de Godt des ^{Deut. 33. 26.} rechtveerdighen, die inden Hemel sit. Die onse hulpe is, ende diens heerlijkheyt, inde *volcken is.* Laet ons dan Godt, voor dese victorie dancken, ende *clappende inde handen*, segghen: *Ghe-* ^{Pfalm. 68. 20.} *looft sy Godt daeghelijcx.*

Waerin ons mede voorghegaen sijn de Heeren *Burgher-Meesteren, Schout ende Raden*, der wijtberoemde recht-gevoelende Steden,

- 1 *Zurigh.*
- 2 *Bern.*
- 3 *Basel,*
- 4 *Schaffhuysen,*
- 5 *Midtsaders, Sindicus ende Raedt der Stadt Geneven.*

In haren Briefende congratulatie aende *Ed: Ho: Mo: Heeren State Generael*, van dese Geunieerde *Nederlantsche* Provintien. De welcke willende haer hertelijcke vreught, die sy in onse victorie

victorie, ende welstant der kercken Godes, genomen hebben; te kennen gheven, schrijven aldus:

Brief aende Ho: Mo:
Heeren Staten, nyt Zu-
righ.

ALS O O wy, van verscheyden plaetsen, geloofvverdigh, bericht vverden, van de seer heerlijcke Victorien ende gheluckighe voortganghen, soo vvel te vva-ter als te lande, die den *Alderhoochsten* uyt sijne overmetelijcke goedigheyt uwe *Hoocheden* nochmael genadelijck ghegunt heeft; Soo hebben vvy daer van, een sonderlinge treffelijcke vreuchde ende gheneghentheynt ontfanghen, sulcx vvy niet nalaeten konnen, soodanighe onse vreught, uwe *Heerlijckheden*, door dit ons wel-gemeynde congratulatie-schrijvẽ, eenichsints te betuygen. Ende met een, Godt den Hemelsche Vader, voor sulcke nochmaels ghegevene wonderlijcke waddeden (die niet alleen, uwe *Heerlijckheden*, maer oock de alghemeyne Gereformeerde Christenheyt tot troost ende tot Godes eere sijn streckende) hoogelijck te loven ende te prijsen. Oock daer benevens demoedighlijck te bidden, dat sijne *Almacht*, uwe *Heerlijckheden* by de voorverhaelde, verkregene, statelijcke Victorien, sijn hemelschen zeghen wil verleenen, en voortaan noch veel meer, met sijn vaderlijcke bystant gelieve te helpen, &c. Datum, en in onser namen, met de stad Zurichhs segel besloten, den 7. May, An. 1630. *U Heerlijckheden, dienst-ende-goetwillighe Burghermeeesteren, Schouteth, ende Raden der steden Zurich, Bern, Basel, Schaffenhuisen: mit sgaders Syndicus ende Raet der stadt Geneven.*

Daer sodanige weerde, lieve, verre gesetene Vrienden en Ge-loofs-verwanten, haer in onse Victorien soo verblijden, ende
Godt

Godt dancken, fullen wy niet veel meer (die midden in 't besit van soo groote weldaden Gods gheseten zijn, ende die droncken ghemaect. *U*vorden *v*ande rijke goederen der ghenade *P*sal. 36. 8. Godes, die mede gedrencket *U*vorden met den *U*vellust zijnder *V*aderlijcken zeghen, als met eenen stroom, *P*sal. 36. 8.) Godt almachtich voor sijne goedertierentheydt prijfen, loven, ende dancken: Ia, den goeden grooten Godt, *D*ie onder ons bekend is: diens Name onder ons heerlijk is: die in Hollant *s*ijn tente, ende inde nabyleggende geunieerde Provincien, *s*ijn wooninge heeft, die fullen wy groot maecten. *P*sal. 76. 1. 2. Ende danck- *P*sal. 76. 1. 2. segghende, spreken:

Alhier verbreeckt hy de pijle den boosen, schilt, sweert ende strijt. *S*ela. *G*hy Heere zijt heerlijcker ende machtiger dan de roofberghen. *D*e stoute moeten berooft *U*vorden, ende ontslapen, ende alle de krijghers moeten de handt laten sincken. *V*an uwen schelden, *G*odt *I*acobs, sincke inden slaep beyde peerdt ende waghen. *G*hy zijt *U*verschrickelijck: *U*vié can *U*voor u staen, *U*vanneer ghy toornet? *W*anneer ghy het oordeel laet hooren *U*vanden Hemel, soo *U*verschrickt het aertrijck, ende *U*vort stille. *W*anneer Godt hem opmaect te richten, dat hy helpe allen ellendigen op aerden. *S*ela. *W*anneer menschen teghen u *U*voeden, soo legt ghy eere in: ende *U*vanneer sy noch meer *U*voeden, soo zijt ghy noch gherustet. *D*e *U*vanden uwer kercken moeten *U*vertsagen, ende haer macht daer henen *U*vallen, *U*vanneer ghy u laet hooren. *P*sal. 46. 7. *G*hy stuert de krijghen in aller *U*verelt, *U*vers. 10. de boghen breeckt ghy, de spieffen hebt ghy ontwee gheslagen, ende *U*vagenen met *U*yere *U*verbrant. *U*vers. 10. *G*hy, Heere, hebt eere ingeleyt op der aerden, *U*vers. 11. *C*omt dan herwaerts alle ghy Godt-beminnende Christenen, *s*iet de *U*vercken des Heeren, die hy op aerden onder ons aengerichtet heeft. *U*vers. 9. *G*elooft ende

*P*sal. 36. 8.

Een danck-segginge tot God, in welke Godts almogentheydt, ende goetheyt ons waerts grootelijcx verheven ende ghepresen wort,

*P*sal. 76. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.*P*sal. 46. 7.

vers. 10.

vers. 11.

vers. 9.

houdet den Heere *innen* Godt, alle die ghy rondtom hem zijt: bren-
get geschencken den verschrickelijcken. Die den Vorsten den moet
neemt, ende verschrickelijck is onder den Koningen op aerden. Psal.
Psal. 76. 12. 13. Ghy Coninckrijcken op aerden, singhet Gode: Ghy Inwoon-
ders der gheunieerde Nederlanden, met alle *uwe* Nabueren, lof-sin-
get den Heere. Gheeft Gode de macht: zyn heerlijckheyt is in Israel,
ende zyne macht onder ons ghebleecken. Psalm. 68. 33. 34. De Heere
Zebaoth is met ons, de Godt Jacobs is onse beschuttinge. Sela. Psal.
46. 12. Geloofst sy Godt. Psalm. 68. 36.

tVertrecken des vyandts,

uyt de

V E L V W E.

Dese Schansen wa-
ren gelegen ontrent
Doelburch en Zut-
phen, alwaer de vy-
ant ooc een schanse
innam van de onse,
gelegen aen de Ve-
luse zijde, niet verre
vant huys te Weert, en
Bronckhorst. De vyant
hadde ooc een gro-
te schans, met een
groot ende kleyn
hoornwerc aen bey-
de de zyden van syn
brugge, leggende o-
ver den Yffel by den
Spankeren Toorn. Ende
tusschē de twee wa-
terkens, die van den
Spankeren Toorn lie-
pen, quartierde hy
eenig voetvolck, en
aen de over-zijde
maecten sy, eendrie
puntige schants, met
2 kleene halve manē

Oock op de Victorie van der Stadt *Wesel*, isser niet
ghevolght de verlossinghe vande *Veluwe*, waer uyt
die keysersehe, moordaedighe, ende roovende
troupen ghetrocken zijn; verlatende alle hare for-
ten ofte schantsen, die sy daer ghemaect hadden, ende inde
selve achterlatende bier ende broot, veel schuppen ende spaden,
met andere amonitie, oock eenighe meulens met dry stucken geschuts,
brouwketels ende back-ovens, ghelijck door brieven, vande Bor-
gers uyt *Deventer*, aen eenige harer vrienden tot *Amsterdam*,
geschreven is. Maer van wien comt ons sulcke Victorie we-
der aen? Moeten wy niet seggen met de Coninck David: *Dit*
is vanden Heere geschiet. Psalm. 118. 23. Sullen onse herten ende
monden niet uytbreecken, en seggen: *Onse hulpe staet inde Name*
des Heeren, die Hemel ende aerde gemaeft heeft. Psalm. 124. 8.
Hy is de Heere die ons gheholpen heeft: *hy heeft onse vy-*
anden te rugge gedreven. Psalm. 9. 4. Hy heeft hen laten hooren,
een

een geluyt van peerden, wagenen en groote heyr-kracht, dat sy verschrickt gheworden zijn, ende gevlooden; even ghelijck ten tijde Elise, de Assyriërs verschrickt wierden, doe sy voor de stad Samaria laghen, alwaer sy hen door vrees opmaeckten, ende vlooden daer niemant hen jaechde, en gingen van daer, doe het noch duyster was, ^a ende lieten hare hutten, peerden, ende ezels in den Leger als het stondt, ende vlooden met haeren leven daer van; Of te even als de Assyriërs moesten versae ghen, ende voor haere vervolghers voorloopen, doe de Heere een volck over hen maecte, ende sy Crijchsluyden vernamen, de sweepen hoorden klappen, de raeders bolderen, de peerden schreijen, ende de vragens rollen, ende saegen dat haere vervolghers quaemen, met blinckende sweerden, ende glinsterende spiesen: Alsoo onse vyanden, op de Veluwe vernemende de aenkomste van Graeff Ernst, met sijne troupen by Zutphen ende Doefburgh (die daer ghekommen waeren, om den vyandt het hoofd te bieden) so sijn sy gevlooden, dat wy moghen segghen met David: *Alle onse vyanden moeten te schanden worden, ende hebben hen seer verschrickt, sy sijn te rugge gekeert, ende te schanden geworden snellijcken. Ge- looft sy Godt, dat onse vyanden alsoo gevlooden zijn, jae ten deele sijn omgekomen ende gevallen. Wy riepen tot den Heere in onsen noot ende hy hielp ons, uyt onse angsten.*

Doe de Heere, ten tijde Mosis, uyt de vyer-calumne ende wolck sach, op dat heyr des Conincks Pharaonis, die den kinderen Israels vervolghde, treckende uyt Egypten; soo quam soo groot een verschricken in haeren heyre, dat sy onder anderen spraecken: *Laet ons vlieden van Jsrael: want de Heere strijdt voor haer, teghens de Egijptenaers.* Meynen wy niet, of de goede Godt heeft oock alsoo, ter deser tijdt, voor

aent eynde van haer brugghe op de Zutphenle zijde, was een retrenchement, met acht kleyne puncte, waer in gequartiert was het Voetvolck, dat Dulcke command. Al't welcke sy daer naer hebben moeten verlaten; en sijn snellijcken met verbaestheyt, van de Veluwe verrocken, God zy lof en danc. a 2 Reg. 7.6

Nahum. 3. 2

Psal. 6. 11.

Psal. 9. 4

Psal. 107. 13.

Exod. 14. 24.

vers. 25.

Pfal. 6. 11.

I Sam. 14. 11.

ons ghestreden teghen die Keyfersche Troupen, ende heeftse een verschrieken int herte ghelonden, dat sy *snellijcken* hebben moeten vlieden, voot der *Hog: Mog: Heeren Staeten* Krijghsvolcks kimpste; ende voot de kloeckmoedighe resistentie, die sy by eenighe, onser *steden* in de *Veluwe*, vonden; Want alhoewel de Keyfersche stroopende, roovende rotten, met haere wreede Crabbaeten, het landt door liepen, ende haer lieten sien, hier ende daer voot de steden kommende, al of sy de selve hadden willen, in hare furie, afloopen: so hebben sy genoeg vernomen, dat de herten by allen noch niet verflauwt en waren. Die van der stad *Hatterm*, hebbense wel dapper met kruydte ende loot ontfanghen, ende van haer stad afghedreven. Die van *Elburgh*, hebben oock ghetoont hare kloeckmoedicheydt, den vyanden met haer gheschut wellekom heetende, ende met verscheyden uytvallen groote afbreuck doende; Soo dat sy, der *Burgheren* kloeckheydt en de schoone fortificatie vande stad *Elburg* bemerckende, op't leste wel wachteden, daer ontrent meer te kommen. De stad *Harderwijck*, en spaerde mede haer kruydte ende loot niet, maer toonden haer seer kloeckmoedich ende onbevreesst. Alwelcke steden kloেকে resistentien, hoewel sy in comparatie vande groote stedē (die met vele guarnisoenē beset zijn) kleyn te rekenen was: nochtans heeft de Heere Godt alsulcke kleynne middelen soo seer gheseghent, dat hy door de selve, in de herten der vyanden (die in grooten getale in de *Veluwe* waren) een soo grooten schrick ghebracht heeft, dat sy onordentlijck, ende als een troupe herten, haer te lande henen uytghepackt hebben. Laet dese ghenade Godts nemmermeer vergheeten worden. *Dancket den Heere, ghy rechtveerdighe die den Heeren vreesen.*

vreesen. Dancket den Heere van gantscher herten, ende vertelt Pfalm 9.15.
alle zijne wonderen: yder verblijde hem, ende sy vrolijck in Gode, verf. 1.
ende love den Naem des Alderhoogsten. verf. 2.

Tinnemen van Buyrick, Rin-

gelsberch, Doefborch, Yffelburch, &c.

ANNO 1629.

Isset niet, dat ons noch meer Victorien daer op gevolght zijn? Nae dat de stadt van 's Hertoghenbosch was veroverd, zijn *Excell.* heeft den oversten *Staeckenbroeck*, Gouverneur der stadt *Graef*, met 30 Compagnien Ruyters, ende ontrent 100 man te voet, ghesonden nae *Buyrick*, ende is op den 10 September 1629 voor de stadt ghecommen, daer voor twee stucken gheplant ende daerop gheschoten, daer over de belegherde hun 'svrydaechs, ontrent 'smiddaeghs overghegeven hebben, uyttreckende twee Vaendelen ontrent 200. man sterck, met haer volle geweer ende bagagie. In somma, de *Hoogh: Mogh: Heeren Staeten*, onder 't beleydt van den *Doorluchtighen Prince van Orangien*, hebben sedert de maent Augustus, tot den 13. November, vermeertert dese navolgende, steden, plaetsen ende fortressen, te weten:

1.	<i>De Stadt Wefel.</i>	2.	<i>Eynthoven.</i>
3.	<i>'sHertogenbosch.</i>	4.	<i>'tHuys te Heeswijck.</i>
5.	<i>Duysborch.</i>	6.	<i>Roer-Oort.</i>
7.	<i>Ringelbergh.</i>	8.	<i>Yffel-burgh.</i>
9.	<i>Essen.</i>	10.	<i>Aiger-oort.</i>
11.	<i>Buyrick.</i>	12.	<i>'tHuys te Broeck.</i>
13.	<i>'tStedeken Holt.</i>	14.	<i>Ratinghen.</i>
15.	<i>Dinghslaken.</i>	16.	<i>'tHuys Aersen.</i>

Over welcker Steden inneminghe, alhoewel den Krijchshelden haere eere gegeven moet worden; nochtans en verhindert dat niet, dat wy de grootste ende hoogste eere daer van, onsen Godt met hertelijcke danck-segginghe toeschryven sullen. De oude Kercke, op-halende de groote ende veelderhande verlossingen ende overwinninghen, welcke de kinderē Israels tegen hare woedende vyanden verkregen hadden, soo en schrijven sy die de uyerlijcke wapenen niet toe, maer den levendigen Godt: daerom sy aldus spreeckt: *Godt, wy hebben met onse ooren ghehoort, onse Vaders hebben ons vertelt, wat ghy ghedaen hebt, tot haren tijden van oudts herwaerts. Ghy hebt met uwer hant de Heydenen verdreven, daer en tegen hebt ghy hen ingesettet: ghy hebt de volcken verdorven, daer en tegen hen hebt ghy uytgebreydet. Want sy en hebben het lant niet inghenomen door haer sweerdt, ende haren arm en holp hen niet: maer uwe rechterhant, uwen arm, ende het licht uws aensichts: Want ghy haddet een welgevallen aen hen. Laet ons alsoo mede Godt danckende, ende zijn Genaede t' onswaerts verheffende, ter tijdt deser veelvoudiger Victorien, segghen: Godt, ghy zijt de selve onsen Coninck, ghy die ons hulpe toefeght: Ghy hebt onse vijanden ontwee ghestooten:*

Pfal. 44. 1.

vers. 2.

vers. 3.

vers 4.

vers 5.

ten: in uwen name hebben wy t' onderghetreden, die haer teghen ons vers. 6.
 setteden, ende haere steden hebt ghy ons in handen gegeven: Want
 gelijk des Heeren zegē over Joas, den Coninck Israels groot 2. Reg. 13. 15.
 was, doe hy uyt de handt Benhadad des Soons Hafaël, al de
 steden weder nam, ende wan, die Benhadad uyt der handt
 zijns Vaders Joahas te voren ghenomen hadde met krijge, al-
 soo zijn vele steden, nu ter tijdt weder onder t' ghebiect
 der Hog: Mog: Heeren Staten gebracht, die te voren de vyan-
 den ons ontnomen hadden. Daerom, o Heere: *Niet ons, niet* Psalms 115. 1.
ons: maer u Naeme gheven wy de eere. Aldus moghen wy wel
 spreecken, want 'tis Godt, die ons d'een op d'ander victo-
 rie, ende d'een vreucht, op d'andere ons laet toe komen, soo Genes. 32. 10
 dat wy met den Patriarch Jacob wel mogen segghen: Heere,
Wy sijn te snoodde aller uwer barmhertigheden, ende trouwe die ghy aen 1 Sam. 7. 12
ons doet; met de Propheet Samuel, laet ons segghen: *Tot hier*
toe heeft ons de Heere geholpen; Ende ghelijck Samuel, tusschen
 Mizpa ende Sen eenen steen, tot een gedachtenisse (dat Godt
 zijn volck geholpen hadde) oprichtede: soo laet ons niet ver-
 gheten, dese groote weldaden Godts, maer alletijdt die ghe-
 denckende in onse herten, Godt pryfen, ende dancken, ende Psalms 34. 1.
 met David segghen: *Jck wil den Heere loven alletijdt: sijnen lof* vers. 2.
sal altoos in mijnen mondt zijn: Mijn ziele sal haer beroemen des vers. 3.
Heeren, dat de ellendige hooren, ende hen verbljden. Prijset met my vers. 4.
den Heere, ende laet ons met malkanderen zijnen Naem verhoor-

Godt lof, gelijk in *Vest-Indien*, alsoo (ja) noch grooter victorie ende voorspoet (tot voortplantinge van Godts Woordt) wert ghegheven in *Oost-Indien* door de wijze, voorsichtighe forchvuldicheyt der E. Heeren *Bewinthebbers vande Oost-Indische Compagnie*, ende hare goede Gouvernuers aldaer. Want alhoewel dat de *Javaense Keyser Matharain* inden jaere 1628. het *Casteel van Batavia* gheweldich besprongen ende de stadt belegerd hadde, so heeft Godt ghenadelijk de stadt verlost ende bewaert, door het cloeck, wijs, ende manhaftich beleydt vanden Heer *Generael Jan Pieterjen Coen*, Gouverneur *Generael*; alsoo dat de macht der *Matharains* met de *Veltoversen Boraxa* (ghelijck, by na, *Sennacheribs* macht voor *Jerusalem*) ghebleven is: datter gheen 400. levendighe mannen van dertich duysent t' huys ghecomen zijn. Ende also hy op den 21 Augusti 1629. wederom, de stadt *Batavia* beleghert heeft met hondert duysent man, ende eenighe stucke grof geschuts

'tVeroveren vande

stadt

OLINDA,

Ghelegen inde Capitanía

ofte ghebiedt van *Pernambuco*.

Anno 1629.

AE dese vermelde *Victorien*, zijn oock de opgheworpen *Banieren der Ho: Mo: Heeren Staten* seer victorieus gheweest in *Brasilien*, gelegen in *West-Indien*: alwaer de *Geoetroyeerde West-Indische Compagnie*, door het beleyt van den E. E. Gestrengen *Helt, Heyndrick C. Lonck*, *Generael* te water ende te lande, midtsgaeders door *Diederick van Waerdenburgh*. *Colonel* over de *Melitie* te Lande, seer victorieuselijcken veroverd hebben, de stadt *Olin-da de Fernambuco*. Want, nae dat de E. Manhaften *Generael Heyndrick C. Lonck* uyt *Goe-Ree* op den 27. Junij 1629. geseylet was, ende den 23 ende 24 Augusti onder *Teneriffa* in de *Canarien* met de *Armade van Don Frederico* geslagen, ende den 4. Septembris in de *Baya van S. Vincent* gekomen wesen de, aldaer hem ververschte, ende den 29. Novembris by hem gekregen hadde den E. E. *Collonel, T. van Waerdenborgh*, zijn t'samen nae de cust van *Brasilien* gheseylt; ende op den 12 Februarij, op de hoochte van acht graden beseylt hebbende, alwaer sy noch eenige schepen vonden, soo dat sy alsdoen 56. Schepen sterck waren, Soo ist dat sy nae rijpe *deliberatie*, ghesolveert hebben aen te tasten, *Fernambuco* met syne Forten, het

het welcke wel ghesuccedeert is, ende met Gods hulpe, hebben sy hen meester vande *stadt*, ende *Forten* gemaect.

Merct hier weder Gods groote zeghen, over dese Landen.

Moghen wy niet wel segghen: *Godt is onse schilt ende Heylant, die ons helpt, hy gheeft onse vyanden inde vlucht, dat wy verstooren die ons haten. Hy behout ons ten Hoofde onder de Heydenen, ende een volck, dat ons niet en kende, onderwerpt hy onder ons, dat sy ons dienen. Hy gheeft ons een landt, daer wy niet aen ghearbeyt en hebben, ende steden, die wy niet ghebouwet en hebben, dat wy daer in vvoonen, ende eten vande vruchten die wy niet geplant en hebben.*

daer voor gebracht, nietemin heeft hy, door Gods genaede niets uytghericht; maer is (als Sennacherib) met schande daer van getrocken. God de Heer wil (tot verbreydinghe sijns H Euangeliums) de handelige der Heeren *Bevinthebber* van OostIndien zeghenen, Amen
2. Sam. 22. 3. 14.
Iosu. 24. 13.

O Heere, onse Godt, hoe dierbaer is uwe goedertierentheydt, wy vvoorden droncken, vande rijpe goedertierentheydt uwes Huys, ende ghy drencket ons met vvellust, als met eenen stroom. Breyt uwe goedertierentheydt oock, over die Heydenen in Brasilien, die u niet en kennen, ende uwe gherechticheyt over den blinden menschen, dat sy in uwen lichte, sien moghen (met ons) het licht, ende drincken uyt de levendige Fonteyne.

Votum.
Psalm. 36. 7.
vers. 8.
vers. 9.

Dese heerlijke Victorie sullen wy alletijt ghedencken, nevens de andere verhaelde, ende daer van niet onse wapenen ofte de cloeckheydt onser krijghsluyden de eere slechts geven; maer den Heere onsen Godt alleen toeschrijven, door welke wy onse vyanden ontween stooten, als stof op der aerden, ende als dreck op der straten verstroyen.

2. Sam. 22. 43.

Doe Titus, de Roomsche Vorst, ende sone vanden Keyser Vespasianus, die groote Victorie teghens den Ioden, ende hare stadt Ierusalem bevochten hadde, ende hen vermeestert: binnen de stadt commende, soo stack hy zijn vinger na den Hemel, ende sprack: O Godt! dit is dijn vverck, ende niet mijn vverck. Oock, doe de Egyptenaren quamen, om over dese

Iosephus lib. 8. de bello Judaico, cap. 14.

groote overwinninge die hy hadde teghen den Ioden, hem te congratuleren, en sy met haer gebracht haddē een *Eer-Croone* ofte *Triumph-Croone*, die sy hem wildē op 'thoofte sette: hy veygerde die te ontfangen, daerby segghende: *Ick hebbe sulcx niet ghedaen, maer den toornighen Godt, welcken de Ioden met hare sonden verdoort hebben, heeft al dit te weghe ghebracht, ende de Stadt Ierusalem in mijn handen ghegeven.* O treffelijcke woorden! met welcke dese Heydense persoone bekende, dat Gode Almachtich de gheheele eere, lof ende prijs moet toegeschreven worden, over de verkregen victorien.

Plinius hist. nat. lib.
15, cap. 30.

Pfalm. 115.

vers. 1.

Pfalm. 9.

vers. 7.

vers. 16.

vers. 17.

vers. 10.

Waerin hy beter ende wijselijck ghedaen heeft, dan de *Roomsche Capiteynē* (van welcke *Plinius* schrijft. Die, wanneer sy haere vyanden overwonnen hadden, soo gaven sy een deel van haren *Lauren-Crans*, die sy aen 't'hoofte hadden, tot een teecken van hare verkregen victorie, aen den afgod *Iupiter*, ende leyden dat neder inde slippe zijns rockx. Gheen deel, maer de gheheele eere van een overwinninghe, comt Godt toe: *Sijnen Naem alleen, moet zijn de eere.* Want hy maect dat de sweerden des vyandts een eynde nemen. Hy laetse verfincken inder kuylen, die sy anderen toerichten: haeren voet vanght hy in het net, dat sy anderen stellen, ende dan moetmen bekennen, dat de Heere recht doet. De godloose wordt verstrickt inde wercken syner handen, door het woordt. *Sela.* Daer en tegen bekenne yder, dat de Heere zy der annen beschuttinge: een beschuttinghe in der noot; daerom hopen op hem, alle die syner Name kennen: want hy en verlaet niet, die hem soeckem.

Laet ons dan tot allertijdt in allen victorien, in allen voerspoeden, ende in allen dingen, hem de eere, lof ende prijs geven. *Niet ten deele.* Een deel onsen eygen handen en krachten

toefchrijvende, het ander deel, Gode. De Wijse Coninck Salomon oordeelde, dat die weerdinne ofte vrouwe, geen Moeder van 't levendich kindeken en was, die daer sprack: *Laet het deylen, op dat dese de helpt, ende geene oock* (die daer sprack mijn sone leeft) *een helpt gegeven worde*; Maer de wijse Coninck Salomon houdt dat wijf voor de moeder, dies moederlijcke herte ontbrande over hare sone, en sprack: *Och mijn Heere, geest haer dat kindeken levendich, en en doet het niet.* Also moge die wel geoordeelt wordē, te zijn de ware oprechte erkenders vā Gods weldaden, die niet en spreken van de Eere, ter tijdt van Overwinninghe met Godt te deelen; maer hem alleene den lof, ende eere ende macht gevende, spreecken: *Looft den Heere, die tot Zion woonet, verkondicht onder den lieden zijn doen.* De Heere verbreeckt de pijlen des boosen, schildt, sweert ende strijt. Sela. De Heere is Immanuel. Hy seghent, die den Heere vreesen, beyde kleyn ende groot. Hem sullen wy loven van nu aen in eeuwicheydt. *Hallelu-Iah. Jae, Ghelooft sy den Naeme Godts, van eeuwicheydt tot eeuwicheydt: Want syne is, beyde Wijsheydt ende sterckte.*

1. Reg. 3. 26.

vers. 22.

vers. 26.

vers. 27.

Psalm. 9. 12.

Psalm. 76. 4.

Esa. 6. 10.

Psalm. 115. 13.

vers. 18.

Dan. 2. 20.

Verovering vande Silver-vloot,

in de Bay Matança, Anno 1628.

Y, die hier doende zijn, om uyt de groote Overwinninge van de stercke stadt *'s Hertoghenbosch*, yeghelijcken op te wecken, om Godt daer voor te dancken, tot welcken eynde wy oock, int korte bygebracht hebben, de Victorien, die korts daer aen, noch ghevolgt zijn. Soo en dienen wy niet te vergheten, die wijtberoemde groote Victorie; welcke dese Landen teghen den Coninck van Spangien ghekrege hebben, door de veroveringhe vande *Silver-vloote*.

Dese Vloete bestont
uyt 23, Zeylen.

Want alsoo de Geoctroyeerde, ende van Godt gesegende *West-Indische Compagnie*, alreede den smaek des profijts, ende avantagie op haeren vyandt ghekrege hadde, heeft met alle vlijt ende goede voorlichticheyt, in't laer 1628, toegherust, een treffelijcke Vloot, van wel-gemonteerde schepen, versien met alle nootdrust, ende insonderheydt met een uytsteekent onvertsaecht, ende couragieus boots ende krijchs-volck, die uyt Texel zijn 'tzeyl gegaen den 20. May, des voornoemden jaers onder beleydt vanden E. Manhaften *Generael Pieter Pieter Heyn*, ende kloecken ghestrengen *H. Heyndrick Cornelissen Loncq als Admirael*.

Dewelcke hen gehouden hebbende in zee, een tijdt lanck ontrent de Canarische Eylanden, sijn van daer gheseylt op den 4. Augusti, ende gekomen by St. Antoni, aen het Westeynde van 't *Eylant Cuba*, en van daer hebbē haer gehoude, ontrent de *Havana*, om de Silver-vloot vā *Nova Hispania* aen te treffen,

treffen, de welcke vloote ruymshoofs afcommende, nae de Poort ofte Baye van *Matança*, soo is onse Vloote kort op haer hielen ghevolght, ende werdt achterhaelt, naer dat de Sonne was ondergaen, in de *Baya Matança*, alwaer onsen genereu- sen Generael voornoemt, ende de andere Capiteynen, met goede couragie, den Spaenschen aen-boort leyden, ende ver- scheidten mael roepende: *Bonne garre, goet quartier*, hebben de Spanjaerts haer overgegeven. Het silver is met alle neerstig- heyd gheloft, ende in de *Hollandtsche schepen* verdeeldt, ende dat omtrent de 46. lasten silver, tot 4000. pont yder last ge- rekent, bestaende in ghemunte Realen van achten, als oock Baren ende Platen, behalven het ghemaecte Silver-werck, als kruysen, kelcken, &c. Cassen, cochenilla, indigo, ende an- dere aenghename waren, breeder blyckende by 't carghe ofte lijst, ghedruct met order der Compagnye.

Op den 17 Septembris naer alle verrichte saecken, is de vloot gheluckelijck van daer ghetrocken, met haer nemende wyer vande *Spaensche Gallioens*: ende is met lief ghearriveert in *Hollandt*, ende op den 10. Iannuarij 1629 in behouden ha- ven ghebracht. Voorwaer een heerlijcke ende gheluckighe victorie, verkregen van Godt den Heere, door dien wijsen ende kloeckmoedighen Generael *Pieter Pietersz. Heyn*, sa. ge- dacht, ende den wijsen, ende kloeckmoedigen Admirael, *Hen- drick Cornelissen Lonck*. In welcke victorie insonderheyt te no- teren staet, hoe dat, door Gods voorsienicheydt ende goeder- tierentheydt, alle de schatten (in welcke de *Nervus belli* vanden Coninck van Spaengien bestont, om teghens Gods kercke ende volck in desen Lande gheimplojeert ende aengheleght te worden) nu in desen Landen ghebracht sijn, om met de

Den Spaenschen Admirael hadde op 24 metale stucken, ende noch vijf int ruym: De vice-Ad- mirael 22 metale; de resterende twee schepen, yder 20 y- sere stucken, ende twee metale.

felve, hem oorloghe aen te doen, ende zijn gewelt van onsen halse af te keeren.

2. Reg. 18. 14.
vers. 15.
vers. 16.

In een beter ende gheluckiger stant, staen wy dan, als eertijts de Coninck Iuda, namentlijck Hiskia, stont met zijnen volcke, doe Sennacherib, de Coninck te Assyrien, hem over den hals quam, aen welcken Hiskia moeste geven, drie honderdt centener silvers, ende dertich centener gouts. Alsoo gaf Hiskia alle het silver, dat inden huysse des Heeren, ende inde schatten des Koninck huys gevonden wert. Te dier selver tijdt brack Hiskia de Koninck Juda, de deuren aenden Tempel des Heeren, ende het bleck, dat hy selfs hadde daer overtrecken laten, ende gaf het den Koninck van Assyrien, met welcke schatten hy een groote macht te velde bracht, om tegen den Coninck te krijghen, ende sijne steden in te nemē. Maer met ons (Godt lof) gaet het gheheel anders: want wy en sijn niet ghedwonghen onse schatten, onsen vyanden te geven, om de selve tegen ons te imployeren; maer Godt geeft ons in handen de schatten onser vyanden, om daermede ons te beschermen, ende teghens 't ghevelt des Coninckx van Spaengien, bestandich te blyven.

Gen. 14. 20.

Judith. 13. 22.

De lieve Godt bethoont ons dan een grooten zegen, waer voor wy hem te dancken hebben, ende blydelijck segghen moghen (ghelijck Melchisedech seyde tot Abraham, doe God hem een seer heerlijcke victorie verleent hadde: *Ghelooft sy Godt de hoogste, die onse vyanden in onse handen beslooten heeft.* Laet ons cleyn ende groot (als die van Bethulia deden) Godt met verheughder herten dancken, ende segghen: *Ghelovet sy de Heere, die door P. Heyn ende H. Loncq, met zijn byhebende vrome Capiteynen ende stouthertighe bootsghesellen, onse vyanden heden heeft te schande ghemaect: Laet ons met dancke*

dancke voor sijn aenghesicht comen, ende met Psalmen hem
 juychen. *Slaet inde handen alle volcken, ende juychet Gode met* Psalms. 95. 2.
vrotlijcken gheschalle, want de Heere de Alderhooghste, is ver- Psalms. 47. 2.
schrickelijck, een groot Koninck op den gantschen aertbodem. Hy vers. 3.
sal de volcken onder ons dwingen, ende de lieden onder onse voeten. vers. 4.
Loffinget, loffinget Gode, loffinget, loffinget onsen Coninck. Want vers. 7.
Godt is Koninck op den gantschen aertbodem, loffinghet hem kloec-
kelijck.

't Innemen vande stadt

SALVADOR,

In de Baya de Todos os sanctos, in

Brasil. Anno 1623.

ENde op dat wy noch verder (als wy gedaē hebbē)
 te rugghe sien mogen, om te onderfoecken Gods
 segenende hant over ons. Isset niet dat oock Godt
 desen Landen (door 'twijse beleydt, van den Hee-
 ren Bewinthebberen der voornoemde *West-Indische Compa-*
gnie ende haerer Capiteynē ende Crijchsluyften) verleent heeft
 een Victorie in Brasilien, door 'tinnemē vande stadt *Salvador,*
 gheleggen in de *Baya de Todos os sanctos*? Een vast bewoont
 Landt, dat drie vlecken ofte steden heeft, d'een gelegen dicht
 by de *Barra* oft 'tinkomen, ende wordt ghenoeemt *Villa cicia,*
 d'eerste die in dit gebiedt ofte *Capitania,* is gebouwt. De twee-
 de, is de *Cuidad del Salvador,* ghebouwt van *Tome de Sosa,* ende
 4. leggen landtwaert in, is het vleck van *Paripe.* Het heeft seer
 vele

Siet hier van, bree-
 der bescheyt, int
 verhael dat wy ghe-
 daen hebben hier te
 vooren fol. 110.

vele fuycker-moolens, hoewel het volck haer meest houden op't Cattoen-winnen. De Baya is 3 legnen wijdt, ende wort 15 legnen landtvvaert in 't bevaren, heeft veele Eylanden, die oneyndelijck veel Cattoen gheven, deylt hem in veel deelen, ende heeft veel armen, ende inbochten; De inwoonders ghebruycken Barcqiens, om die te bevaren.

In de *Baya de Todos os sanctos*, is de stadt *Salvador* gelegen. Dewelcke van de Hollanders (derwaerts ghesonden met een Vlote van ses en twintich Schepen, op den 21. Decembris 1623.) is aenghevallen ende inghenomen geweest. Alwaer ter dier tijdt, de E. *Admirael Jacob Willekens*, sijn by-hebbende matroosen ende volck seer kloeckmoedichlijck heeft aengevoert, ende met soo groote couragie de stadt aenghetast, dat de inwoonders der selver stadt, door verbaestheydt hen uyt de stadt begaven, nae de bosschagie, achterlatende al dat sy hadden: ghelijck eertijts oock ghedaen hebben de Assyriers, die daer voor de stadt *Samaria* laeghen, ende van welcker stadt, sy (door verschricktheydt, die Godt oversont) in der haest gevloten zijn, dat sy 't *in den Legher al lieten staen, ghelijck het stondt, ende vloten met haeren leven daer van*; vvaer door alsoo dat volck van Samarien, veel buyts ende roofs *in den Leger der Assyriers* bekommen hebben; Alsoo ist geschiet, nae dat de onse, de stadt *Salvador* inkregen, ende des Princen vlagghen in de stadt waeyden, dat sy een goeden buyt, naer eyghen wensch, ghekreghen hebben.

Nu, ghelijck die van Samarien dese victorie niet aengekomen en is, dan door Gods zegen, ende nae het *Woordt dat den man Godts Elisa ghesproocken hadde*; Inghelijcks laet ons segghen van het innemen ende de groote Overwinninge vande

Brasi-

2 Reg. 7.6

verf. 16.

verf. 18.

Brasiliaensche stadt vermeld: en gelijk de Koninc vā Samarien met den volcke Godt daer voor alleen de eere gegeven hebbē, laet ons sulcks mede doē in dese Victorie: want de Heere is den rechten Krijchsmā, Heere is sijnen Name. *Sijne Rechterhant doet groot wonder. Sijne rechterhandt heeft de vyandt te morsel gheslagen. Met sijne groote heerlijkheydt, heeft hy onse wederpartije gestortet.* Hy is de Heere die de krijghen stuert in aller wereldt: die de bogen breeckt, spiessen ontwee slaet, ende de wagenen met vyere verbrandt. Daerom dienen wy hem te dancken, ende den prijs lof en eere toe te schrijven, ende te seggen, gelijk onsen Prince van Oraengien seyde, doemen hem de tijdinghe brachte, dat de stadt Wesel, van de onse verovert was:

Exod. 15. 2. 3.

Exod. 15. 6.

vers. 7.

Psalm. 46. 10.

Den 20. Augusti des maendaegs smorgēs quam dese tijdinge van de veroveringe der stadt Wesel, aen den Heere Prince, in 't leger voor 's Hertogenbosch,

*Is het soo? soo het is een louter werck
Van Godt, ende niet van menschen.*

O Godtvruchtige woorden! met welcke onsen doorluchtighen Prince, vol verwonderings, uytbarstende, Godt daer van de eere gheeft! Insgelijks laet ons hier in dese Victorie doen, ende tot dien eynde naevolghen de vier en twintich Ouderlinghen (daer van wy lesen in de Openbaringhe Iohannis) die hare croonen van haeren hoofden namen, ende wierpen se neder voor den Throon Gods, segghende: *Ghy zijt weerdich Heere, te ontfanghen den lof, ende de eere, ende de macht.* Werpēt so mede te neder op den gront, de croonen uwer laet-dunckentheydt, uwer eyghen weerdicheydt ende roem, ende gheeft Godt lof, ende eere, ende danck-segginghe. Yder singhe Gode, lof-singet sijnen Name. Yder verheughe hem, ende sy vrolijk voor Godt, ende verblijde hem van herten. *Want wy hebben eenen Godt, die daer helpt. Ghelooft sy de Heere dagelijks. Geeft Gode de macht,*

Apoc. 4. 10. 11.

Apoc. 5. 9. 12

Psalm 68. 4.

vers. 5.

vers. 21.

vers. 20.

vers. 35.

vers. 27.

Vorum.

zijn heerlijkheydt is in Jsrael. Looft Godt den Heere inde verga-
ringhe, voor de Fonteyne Jsraels. Dat is, voor 'trijcke Christi, dat
begonnen heeft in den Lande van Brasilien, dat welcke aldaer
spruyt ende wast noch dagelijks. De Heere Godt, wil vor-
ders dat begonnen verckzeghenen, tot zijns Naems eere, ende ve-
ler menschen verbaert, ende salicheydt, Amen.

Besluit.

Ytgunt dus verde gheseght is, van verscheyden
Victorien, die Godt Almachtich desen Landen, in
korten tijdt herwaerts, ende in seer weynighe ja-
ren verleent heeft, willen wy 't laten blyven: son-
der meer victorien op te halen: Want soo wy daer in verders
wilden treden, wat eynde soudé wy kunnen krijgen? Js Gods

Thren. 3. 23.

barmherticheydt, alle morghen niet nieuwe? ende syne trouwe daeghe-
lijcks groot teghen ons?

Psalm 40. 4.

Dagelijks gheeft by ons een nieuw liedt in onsen monde, te loven
onsen Godt, dat sullen vele sien, ende den Heere vreesen, ende op
hem hopen.

vers. 6.

Heere onse Godt, groot zijn uwe wonderen, ende uwe gedachten,
die ghy aen ons bewijset. U en is niets ghelijck. Ick wilse verkondi-
gen, ende daer van segghen, hoewel sy niet te vertellen en zijn.

Thren. 3. 24. 25.

De Heere is vrientlyck dien, die op hem vrachtet, ende der
Zielen, die nae hem vraghen. Ghy zijt onse Godt, ende wy dancken
u: onse Godt, wy willen u prijsen. Dancket den Heere, want
hy is vrientdelijck, ende zijne goedertierentheydt duert eeuwichlijck.

Psalm 118. 28.

vers. 29.

Wederkeer-

Wederkeerende tot de Victorie

VAN 'sHERTOGHENBOSCH,

Wordet oock gheleert, ghy *Christenen* ende *Inwoonders* deser Nederlanden, dese overwinninghe ende inneminghe van 'sHertoghenbosch, na behooren te waerdeeren. Godt heeft onse vyanden t'onder ghetreden; hy heeft onsen vyanden verstroyt, Pfalm 60. 14. ende hare desseynten ghebroken, die daer quamen om 'sHertoghenbosch te ontsetten. Hy heeft de Keyserische troupen (die tot assistentie vande Spaensche ghecomen waren) verdreven, gelijkroock verdreven wort: als het was versmeltet vanden viere, Pfalm 68. 3. soo moeten omcomen de godloosen voor Godt. Hopet dan op den Heere alletijt lieve lieden, schuddet uwe herten voor hem uyt, Pfalm. 62. 9. Godt is onse toeverlicht. Sela. De rechtveerdighe sullen hen nu ter tijdt verheughen, ende vrolijk zijn voor Godt, ende Pfalm. 68. 2. van herten hen verblijden. Singhet Gode, loffinghet zijnen Name; Hy heet Heere, ende verblijt u voor hem. Roept *Victorie*, 'sHertoghenbosch is gewonnen. vers. 4. vers. 5.

Iuychet den Heere *alle werelt*: dienet den Heere met vreugden: comt voor zijn aenghesicht met vrolijkheyt. Gaet tot Pfal. 100. 1. zijn poorten in, met dancken: tot zijnen voorhoven met vers. 2. loven. Danckt hem, looft zijnen Name: Want de Heere is vers. 3. vriendelijk, ende zijne ghenade duert eeuwich, ende zijne vers. 4. waerheyt, voort ende voort. Brenght herwaerts den Heere, vers. 5. 1. ghy *gheweldige*, brenght herwaerts den Heere, eere ende stercte, brenght herwaerts den Heere, eere zijns Naems. Pfalm. 29. 1. Pfalm 29. 1. 2. Looft onsen Godt ghy sijne *dienst-knechten*, ende die hem

vreesst, beyde *cleyn* ende *groot*. *Apoc. 19. 5.* Iuychet Gode alle *Landen*, loffinget ter eeren zijnen Name, roemt hem heerlijkken, spreekt tot Godt: Hoe heerlijk zijn uwe wercken? Het sal uwe vyanden faelgeren voor uwe groote macht. Alle *Landt* bidde u aen, ende loffinghe u: loffinghe uwen Naem. Sela. Comt herwaerts, ende siet aen de wercken Gods, die so wonderlijk is, met sijnen doen, onder den menschen kinderen. Lovet *ghy volcken* onsen Godt, later zijnen roem vvijslydtbaer vvorden. Looft den Heere, in sijn Heylichdom: Looft hem inder heerlijkheydt sijner macht: Looft hem, in sijne daden: Looft hem, in sijne groote heerlijkheydt: Looft hem, met basuynen: Looft hem, met Psalter ende Harpen: Looft hem met Tamborijnen en reyen: Looft hem met snaren en pijpen: Looft hem met hellen cymbalen: Looft hem met vvel-klinckende cymbalen. *Alles wat adem heeft, love den Heere, HALELU-IA.*

Pfalm 66. 1.

vers. 2.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

vers. 8.

Pfalm 150.

vers. 1.

vers. 2.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

vers. 6.

IAER-

I A E R D I C H T

Op tveroveren vande stadt

'SHERTOGHENBOSCH.

Fredrick Henrick Met die Vereenichde
Generael Staten/
D'Vonghen Grobbendonck de Stadt
Van 'shertoghenbosch te Verlaten.

Een ander:

Den Vvesel Los/
En 'shertoChs-bosch/
Dock stellen Vri/
De Velv Blit.

Seneca in Herc. fur.

*Cum Victor arma posuit: Victum
debet deponere odia.*

Claud. lib. 3. in stilio laudes.

*Fallitur egregio quisquis sub Principe credit
Servitium, nunquam libertas gratior extat,
Quam sub Rege pio.*

xx 3

GHE-

Ghebedt.

1 Om Godt te dancken dat hy ons bewaert
heeft teghens 't groot ghewelt der Key-
ferfche ende Spaensche troupen.

2 Item, voor de overgrootte victorie der
stadt 's Hertogenbosch.

3 Ende voorders, dat hem ghelieve den
dienst des H. Euangeliums binnen der
selver stadt te seghenen, tot salicheydt
vanden Burgers, ende ingesetenen.

I.
Danck-segginge tot
Godt, voor het ver-
treck der vyanden,
uyt de Veluwe.
Psaln 9. 1.

vers. 2.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

vers. 6.

vers. 7.

Judith. 9. 9.

vers. 10.

ICK dancke u Heere van gantscher herten, ende
vertelle alle uwe wonderen. Ick verblyde my, en-
de ben vrolijk in u, ende love uwen Name, ghy
Alderhooghste, dat ghy onse vyanden te rugghe
ghedreven hebt, die met so vele krijghs-hoopen in ons Landt
ghevallen waren. Sy sijn ghevallen ende omghecomen voor
u: want ghy voert ons recht, ende saecke uyt. Ghy sittet op
den stoel een recht Richter, ghy scheldet uwe vyanden ende
wederpartijders, ende brenght de godloosen om, haren na-
me verdelgt ghy altoos ende eeuwichlijck. Hare siveerden,
die sy met grooten hoochmoet teghen ons ghescherpet had-
den, hebben een eynde, hare aenslaghen sijn ommeghekeert.
Sy pochten dagelijcx op hare macht, wagenen, spiessen ende
geschut: want sy en kennen u niet, en en denckē niet, dat ghy
Heere onse Godt, de gene zijt, die de krijgen sturet van aenbe-
ginne,

ginne, ende heetet bilicken Heere. Ghy breecket de boghen, Pfalm 46. 10.
 de spieffen slaet ghy ontwee, de vvagenen verbrant ghy met
 vyere. De vyanden moeten verfaeghen, ende de Coninck-
 rijcken vallen, vvanneer ghy u hooren laet. Ghy zijt heerlijc-
 ker ende machtiger dan de roofbergen. De stoutē moeten be-
 rooft worden ende ontslapen, ende alle krijghers moeten de
 hant laten sincken. Van uwen schelden, Godt Jacobs, sine
 ken inden slaep beyde peert ende wagen. Ghy zijt verschric-
 kelijck, wie can voor u staen, wanneer ghy toornet? Wan-
 neer menschen teghen u woeden, soo leght ghy eere in: ende
 wanneer sy noch meer woeden, soo zijt ghy noch gerufter.
 O Heere! hoe vele vyanden zijn in desen voorleden dagen te-
 gens u volck ende kercke gecomen? hoe vele, die haer sterck
 teghen ons te velde gheleyt hadden! Sy braecken in onsen
 Landen, als een stercken stroom der wateren, die machtich
 inbreeckt, ende deden groote verwoestinghe. Maer, ghelooft
 sy de Heere, ghy zijt hen verschrickelijck gheweelt. Den
 Vorsten hebt ghy den moet benomen: Een ghebidt ende
 roep hebt ghyse in den monde gheleyt, ende den wegh we-
 der ter huys uyt gheleyt die sy herre vvaerts ghecomen, vvaeren.
 Ghy hebt onse vyanden verstroyt, dat sy voor ons hebben
 moeten vlieden. Ghy hebtse verdreven, als roock verdreven
 wort: als het vvas vermetel, vande vyere, so zijn de godloo-
 sen ongedome voorull. De rechtē eerdivigen moeten hen daer
 om verheugen, ende zijn vrolijck voor Godt, ende verblyden
 haer van herren. Wy loffingen, loffingen uwen Name, ende
 vvillen houden onse yerdaghen, ende onse geloften den
 Heere betalen, dat hy ons geholpen heeft.

Pfalm 46. 10.

vers. 7.

Pfalm 76. 5

vers. 6.

vers. 7.

vers. 8.

vers. 11.

Pfal. 3. 2

Eesai. 28. 2.

Pfal. 68. 20.

Pfal. 76. 13

Esa. 37. 29.

Pfal. 68. 2.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

Nahum. 1. 15

Jon. 2. 10.

Heere

Danck-segginghe
voor de veroveringe
der stadt 'sHerto-
ghenbosch.
Judith. 9. 11

Judith. 9. 17

Nahum. 2. 5.

Pfalm 76. 4.

Esa. 45. 1. 2. 3.

Ierem. 10. 6.

vers. 7.

vers. 10.

Heere onse Godt, streckt uven arm meer ende meer uyt, tegen onsen vyanden, slaetse te morsel door uwe macht, alle die Zyon gram zijn, ende u kercke vervolgen. Dat sy omcomen door uven toorne, die hen beroemen, sy willen u *Heylichdom* verstooren, en de hutten uwes Naems ontheyligen, en met haren sweerden uven altaer omverpen. Straffet haeren hoochmoet, door haer eygen sweert; als ghy, O Godt en Heere des Hemels, nu ter tijdt vvonderbaerlijck ghedaen hebt, den hoochmoedighen krijghers binnen de stadt 'sHertoghenbosch. Daer hebt ghy tot onser bate, den gheveldighen den moet benomen, daer hebt ghy de schilden der stercken ghebroocken, ende doen vallen voor ons. Daer hebt ghy, Heere, den vyanden, den *Prince van Oraengien*, ondervorpen: den Helden het sweert afghegordet, op dat voor hem de deuren geopent mochten vvorden; ende de poorten niet gheslooten blijven. Daer hebt ghy voor hem henen ghegaen, ende de heuvelen effen ghemaect: De metalen deuren te morsel geslaghen, ende de yseren grendelen in stucken ghebroocken. V Heere, en is niemant gelijk, ghy zijt groot, ende uven Name is groot: ende kondt het met der daedt bevvijfen. Wie en soude u niet vreesen, ghy Coninck der Heydenen? V salmen jae hooren: vvant daer en is onder allen vvysen der Heydenen, ende in allen Coninckrijcken uvys ghelijcken niet. Ghy Heere zijt een recht Godt, een levendich Godt, een euvvich Coninck: voor dijnen toorne beeft de aerde, ende de vyanden uvver Kercken en kunnen dijn dreyghen niet verdragen. Hebt ghy oock, Heere, aldaer niet voor u verdreven, die beelden

den, ende godekens, die den Hemel ende aerde niet ghemaect
 en hebben? Die papistische goden, zijn doch enckel niets. Sy
 houwen in der woude een boom, ende de Werck-meester
 maectse met de byle; ende verciertse met silver ende gou-
 de, ende hechtse met naghelen ende hameren aen, dat sy niet
 omme en vallen. Ghy hebtse verdelght, want ten sijn maer
 aenghestecken pilaren, sy en kunnen niet spreecken. Weest
 dan verheucht, ghy die den Heere beminner; Babel is geval-
 len ende alle beelden harer afgoden sijn ter neder gheslaghen.
 Dagon is ghefallen, voor de Arcke des Heeren; dat nu daer
 binnen sy, de stadt Gods, sijn lustich blinckende, met haren
 bornputten, met de wooninghen des Hoochsten. Godt is
 by haer daer binnen, daerom sal sy wel blyven: Godt helpt
 haer vroech.

Ierem. 10. 11.

vers. 3.

vers. 4.

vers. 5.

Esa. 21. 9.

1. Sam 5. 3.

Psalm. 46. 5. 6.

vers. 11.

Dus hebt ghy, Heere, eere ingheleyt onder onsen, ende
 dijnen vyanden, jae eere ingheleyt op aerden. Want ghy zijt
 doch een wrecker teghen dijne wederpartijders, doch der
 armen zijt ghy een beschuttinghe inder noot. Voordijnen
 toorne connen uwe vyanden niet bestaen, doch ghy zijt den
 uwen, Heere, seer goedertieren, ende een sterckte inder tijt der
 noot, ende kent die, die op u vertrouwen; daerom hopen
 op u, die uwē Name kennen: want ghy en verlaet niet, Hee-
 re, die u soecken. Daeromme, looft den Heere, die tot Zyon
 woonet, vercondicht onder den lieden zijn doen: want hy
 denckt ende vraeght nae haeren bloede, hy en vergeet des
 schreyens der aermen niet.

Nahum. 1. 2.

vers. 6.

vers. 7.

Psalm. 9. 10.

vers. 12.

vers. 13.

Ende dewijle het u behaecht, o Heere des Hemels, dat-
 men bidde ende smecke voor alle menschen, voor Conin-
 gen ende alle die in hoocheyt zijn gheseten, op dat wy een

1. Tim. 2. 1.

yy

ghe-

gherustich ende stille leven, onder hen leyden mogen, in alle godsaligheyt ende eerlijckheyt: Soo bidden wy voor de *Ho: Mo: Heeren Staeten* deser vereenichde Nederlanden. Voor sijn *Princell. Excell.* onsen ghetrouwen Gouverneur Generael, ende voor 't gantsche Huys van Nassou, &c. Voor den *achtbaren nieuw ghecoren Raedt ende Magistraet van 's Hertoghenbosch*, voor den hoogh-gheboren Baron *Brederoode*, Gouverneur der stadt; midtsgaders voor den Edelen Heer, Ioncker *Philips de Thienen*, Colonel ende Commandeur. Wy bidden u oock, ô Heere, voor allen Colonellen, Capiteynen, Crijchsoversten ende crijchsluyden. Dat ghy hen allen met uwven Gheest wil bekleeden, ende langhs soo meer herte ende moet gheven, om voor u Kercke te strijden, u volck ende Gemeenten in desen Landen te beschermen: dat sy haer, voor haeren machtighen vyanden niet te ontfetten en hebben, maer dat sy hen storten mogen.

Dat sal uwes Naems eere zijn, dat een cleyn weynich volck, in een cleyn Landeken, hen ter neder gheleyt hebben: want ghy Heere cont wel overwinninghe gheven, sonder alle veelheyt, ende en hebt gheenen lust aende sterckheyt des peerts. V en hebben de hoo veerdigen noyt behaget: doch alletijt heeft u wel behaecht der ellendigen ende oormoedigen gebedt. O Godt, Schepper der wateren, ende Heere aller dingen, verhoort ons arm ellendigh ghebedt, die wy alleene op uwve barmhertigheyt vertrouwen: Onser vyanden zijn vele, ende vele setten hen teghen ons: sy omringen ons allenthalven als byen. De Coningen inden lande richten hen op: de Heeren raedtslagen met elcanderen tegen u, Heere, ende dijnen Gefalsden. De Coningen der aerden zijn te samen gestaan,

Judic. 6. 34.

Judit. 9. 14.

vers. 15.
vers. 16.

Judith. 9. 17.

Pfalm. 3. 2.

Pfalm. 118. 10.

Pfalm. 2. 2.

Pfalm. 113. 11.

staen, ende de Overste zijn te samen by een vergadert, teghen den Heere ende dijnen *Christum*. Ende inder waerheyt, Actor. 4. 26. 27.
 sy zijn vergadert, teghen u heylich kint *Jesum*, dat ghy gefalft hebt. Maer gheeft onse Heeren en Machten vanden lande, dat sy wel toefien ende waecken mogen, over den welstandt Sions. Zegent hare raetslagen, ende aenslagen, te zee ende te lande, op dat u Huys onder ons blijve, ende alle vyanden ge-
 waer vvorden, dat ghy Godt zijt, jae, onse Godt zijn, ende datter gheen ander Godt sy, sonder alleene ghy. Judith. 9. 18
 vers. 19.

III.

Zeghent oock, o Heere, den dienst des H. Euangeliums Gebedt voor den
 binnen de stadt *'s Hertoghenbosch*. Ende nademael aldaer een voortganck des E-
 groote ende krachtige deure, voor dijnen H. *Woorde* geopent uangeliums, binnen
 is, gheeft, Heere, uwen dienstknechten, dat sy u *Woort* met alle *'s Hertoghenbosch*.
 vrymoedicheyt mogen uytspreecken: openbaerlijck ende in- 1 Cor. 16. 9.
 den Huysen dat leeren moghen; dat sy neerstich planten, Actor. 4. 29.
 maer gheeft ghy Heere Godt, den waldom. Gheeft dat sy Actor. 20. 19
 vrymoedighlijck mogen handelen, leerende ende vermanen- 1 Cor. 3. 6
 de vanden Coninckrijcke Gods. Ende soo daer sommighe Actor. 19. 8.
 verhardt moghen ghevonden worden, ende gheen ghehoor- vers. 9.
 geven en willen, quaet spreeckende vande weggen des Hee- Psalm 51.
 ren voor de menichte: wiltse bekeeren, op dat sy bekeert worden: scheidt een nieuw herte in hen, ende voor steenighe
 herten, gheeftse vleeschelijcke herten; op dat sy in dijne zeden Ezech. 11. 20.
 wandelen, ende dijne rechten houden, ende daer na doen:
 ende sy, dijn volck moghen sijn; ende ghy haeren Godt
 mooght zijn. Bereyt aller harer herten, op dat sy u Woordt
 hooren, verstaen, ende bewaren moghen. Schrijvet uwe
 yy 2 Wetten

Luc. 8. 15.

Jerem. 31. 33.

Actor. 26. 18.

verf. 20.

Ephes. 1. 18.

Apoc. 2. 5.

Pfal. 36. 9.

Actor. 12. 24.

Pfal. 80. 9.

verf. 10.

verf. 11.

verf. 16.

Esa. 5. 2.

Wetten, na uwe beloftenisse, in de tafelen harer herten, ende geeft hen lust ende cracht daerin te vvandelé, tot prijs ende eere uvves Naems, ende tot stichtinge uvver Gemeynthe.

Och Heere, laet in der selver stede vele Christo toegebracht worden: opent haere ooghen, op dat sy hen vander duyster-nisse bekeeren tot den lichte, ende vander macht des duyvels, tot Godt, op dat sy vergevinghe der sonden ontfangen, ende deel onder die ghene, die door den gheloove in Christo ghe-heylicht zija: wercken doende, die de bekeeringhe vveerdich zija. Gheeft hen langs soo meer den Gheest der wijs heydt, ende der openbaeringhe door syne kennisse, verlichtende de ooghen haers verstants, op dat sy moghen sien, hoedanich de hope zy, daer ghy ons toe gheroepen hebt, ende hoedanich de rijckdom der heerlijckheydt dijner erven, in de Heylighen zy.

O goede Godt, naedemael ghy na uwe goedertierentheydt, binnen *'s Hertoghenbosch* nu uvven Candelaeer gheset hebt, laet het licht dijns Euangeliums den inwoonderen aenlichten, dat sy in uvven lichte sien, het licht; ende dat Woordt Gods daghelijcks onder hen wasse ende vermenichvuldighe. Ghy hebt doch Heere, dijnen Wijnstock, in der selver stadt van *'s Hertoghenbosch* geplant, ende hebt verdreven de afgoden-dieners: wilt dan nu synen wasdom uytbreyden, ende syne takken, laet hem aldaer wortelen, dat hy het Landt vervulle met sijne schaduwve, de bergen bedecke, ende met sijnen ranc-ken de cederen Godts. Behoudt hem in de bouwinge, die u rechterhant soo ghenaedelijck aldaer geplant heeft, ende dien ghy u aldaer vast verkoren hebt. Betuynt uvven Wijnberch, met *dijnen zeghen*, met den steen-hoopen uvver *salichmaeckende kennisse*

kennisse, wiltse vervvaeren. Leydt daerin, tot haeren wasdom
 en heerlijkheyt, edele wijnrancken *der goede, wijse, godtsalighe*
Regenten ende Leeraers. Bouwvet in uwē Wijnbergh den toorn
 dijner *Vaderlijcker Voorzienicheyt*, om te waken over den vvel- Psaln 51
 stant Zyons. Graevet daer in, langs soo meer, een wijnperffe
 der *goeder tucht ende discipline*, op dat de oude met den jongen, Esai. 5
 geen wilde druyven, maer soete lieffelijke druyven moghen
 voortbrengen, die u door Iesum Christum mogen aenge- Ephes. 2. 10.
 naem zijn.

Die Edele Wijnrancken, die ghy, O Heere, door verkie-
 finge des Nieuwen *Achtbaeren Raedts*, ende wettelijke be-
 roepingē van vrome Leeraers, aldaer alreede geplantet hebt,
 vviltse zegenen, stort over de selve de gaeven uvves Gheests.
 Laet op hen rusten den Geest der vvaerheydt, ende des ver- Psaln 119.
 standts, de Geest des raedts ende der sterckte: de Geest der ken- Esai. 11. 1
 nisse, ende der vreesē des Heeren, dat sy riecken mogen na de vers. 2. 5.
 vreesē des Heeren, ende dat de gerechticheyt sy de gordel ha- 2 Chron. 19. 6. 7
 rer lendenen: het gheloove de gordel haerer nieren: om dijn
 volck vvel te regeeren: om de vergaderinge Gods te houden, Astor. 20. 28
 vvelcke Christus met sijnen bloede verkregen heeft: die kudde
 Gods vvel te vveyden, vvaerinne de H. Gheest, hen tot Op- 1 Pet. 5. 2
 fienders gheset heeft; op dat alsoo de onderdaenen, oock de
 toehoorders, die soo langen tijdt (och lachen!) gheseten hebben
 inde duyternisse ende schaduwē des doodts, nu moghen ge- Luc. 1. 77
 leert worden, hare voeten te richten, in den vvech des vreden. vers. 78. 79.

O Heere, laet tot af breucke van het rijcke des duyvels, ende
 tot grootmaeckinge van het rijck Christi, uvves Soons onses
 Heeren, dat woordt der waerheydt ende Euangelium der sa- Ephes. 1. 13
 licheydt, aldaer, binnen die groote stadt, sijnen voorspoedi-
 ghen.

Proverb. 21. 1

Luc. 8. 15

Ezech. 3. 3

Pſalm 119. 103.

Malach. 4. 8

Iudæ verſ. 13

2 Petr. 1. 19

1 Petr. 4. 19

Hebr. 13. 20

verſ. 21

ghen voortganck langhs ſoo meer ghekrijgen: Ghy hebt aller menſchen herten in uwen handen, als water-beecken, ghy neycht die, en buygtſe daer ghy hené wilt. Buycht, beweecht de herten der burgers aldaer tot aenneminge der Euangelifche waerheyte, en tot verſaeking van paufelijc rijck. Laet het zaet dijns Godlijcké Woorts, in haré herté, als in een goede vruchtbarige aerde vallen, ende vele vruchten der bekeeringe voortbrenghen. Och, Heere, laet den brief dijns Woordts, in haren monde, ſo ſoet ſijn als honich-raeden. Dat in hen, de duyſtere dicke vvolcken der paufelijcker dvvaelingen verdvvinen, op dat die helder Sonne der gerechticheyt in hen mach op-gaen. Dat de dvvalende ſterre, den vvelcké de donckerheyte der duyſterniſſe, in der eeuwicheyt bevvaert vvort, onder hen vvechgevoert vvorden, op dat die ſchoone morgen-ſterre in haren herten, als een licht dat in een duyſter plaetſe ſchijnt, op-gae; ende ſy daer op acht nemende, mogen toe treden, tot den getrouvven *Herder der zielen*, tot den *grooten Herder der ſchape*, ende hem haere zielen bevelen, met vveldoen.

De Godt des vredes, die vande doode vveder ghebracht heeft, den grooten Herder der ſchape, door het bloet des eeuwighen Testaments, onſen Heere Ieſum Chriſtum: Die vvolmaccke u lieden, lieve Burgers van 's Hertoghenboſch, alle goede vvcrcken, om zijnen vville te doen, makende in u, dat vvor hem vvvel behaghe-lijck is, door Ieſum Chriſtum, den vvvelcken ſy de eerlijckheyde van eeuwicheyde, tot eeuwicheyde, Amen.

A M E N.

T A F E L,

A

Bt van S. Bernaert. 51	Attila der Hunnen Koninck 44.
Accoort tusschen den Bosch ende Prince 150.146.160.	74 Aureliani doot. 149. H. Avontmael, ende de paepse misse, wat sy verschillen 209.
Aenfluytten wat het beteekent. 181.183.	Ave Maria 222.228.229.230.
Aenflach misluckt 50.	
Afgoderije der papisten. 201. 202. 299.	B
Afgoderije binnen den Bosch 201.	Bajazates Turckschen Keyser 28. voortvarende 68.
Aflaet 205.	Babylon 47. ende haer groot- heyt 100.33. is hoochmoedich 50.
Alexander Magnus 28 verwint Darium den Koninck 29 de stadt Tyrus 126. is barmhertich 170 wordt by eenen steen ver- geleecken 69.	Baals Priesters 61. Baron Brederode, Gouv. vanden Bosch 151
Alexandria 37.	Batavia in Oost-Indien 334
Alcairo in Aegypten 33.	Barmherticheyt betaemt een Prin- ce 153 redenen 169 exemplen 170 171.
Amersfort wert gevonnē 24.104	Barmhertich is God 310
Ambassadeur Haga tot Constan- tinopolen 9.277.	Bewinthebbers van Cost-Indien 334 van West-Indien 110 III; 338
Andrea de Dorea 65	Benhadad verlaet hem op sijn macht 43
Antiochi doot 194.	Beelden tot patronen kiesē 58. connē niet helpen 60 sijn ydel 61 ver-
Arnhem 66.	
Assyriers tot rooven ghenegen 53. 54 sijn strijdtbaer 41.	
Assur 31.	

L A F E L.

Christus is de gene, tot welckmē
hem keeren sal 304. hy is alleen
het Hooft zijnder kercke 223
Clappen der handen, wattet be-
teeckent 181.182.183.189
Clappen der handen, over s'Her-
toghenbosch 196.199
Clappen der handen, dat onghe-
oorloft is 197
Claudij des Keyfers doot. 200
Coninck van Spaengien 25. sijn
leger 63
Constantinus 42
Coninghen straft Godt 81. sy sijn
roeden zijns toorns 87
Cornelius Haga, Ambassadeur 9
277
Corinthus 185
Cyrus 184
Cyrillus, Patriarch tot Constanti-
nopolen 276.277
Commandeur vanden bosch 151
Crucifix 238. 239. 241 men mach
daer voor sijn gebedt niet doen
242 is te verwerpen 303
Cuculi de Monte, inde Veluwe
137
Crijgh comt vandē Heere 87.88

D

Damiaten wort ingenomen, van-
de Haerlemmers 108.109
Dancksegginge is noodich 15 om
te prijlen Gods almogentheyd,
ende goetheyt 327
Dancksegginge der burger en van
'sHertogenbosch 14.287
Darius 184 zijn hoochmoet 28
sijn droom 68 wordt over-
wonnen 29
Deugden van een Prince 152
Don Ian d' Austria 56
Doot der Tyrannen 200
Dooden binnen den Bosch 45
In doots nooden, wat ons can
troosten 230
H. Dryvuldicheyt, hoemen die
onteert 228
Drooghen Somer int jaer 1629
fol.125

E

Edomitters hoochmoet 48.
Eere van een overvinnige, comt
Godt toe 336.343
Elburgh 330 ende der burgeren
kloeckheyd
Egy-

T A F E L.

Egypten	42	Gerechtigheyt	305.
Ephron	105	Gijfbertus Mafius Biffchop.	299
G. Ernst	138	zijn afgodifche fchilderije	300
't Euangelium Godes	160.		301. 303.
Exemplen der barmherticheydt		Godt falmen vertrouwen	77 hy
inden krijgh	170. 171.	ftrijdt voor Hollandt	82. fijn
Exemplen der hoogmoedicheydt		voorfienicheydt	86. van hem
van Godt geftraft	27	comt de overwinninge.	119.
	F	119. Hy bewaert den men-	119.
Feest-daghen	211	fche wonderbaerlijck.	130. Sijn
Forten van 't Hertogenbosch	45.	legen, over die vanden Bosch.	
Fredericus Landgrave	80.	101. Hy is de befte Patroon,	
Frederick Prins van Oraengien;		175. ende toevlucht der vroom-	
gheeft Godt de eere over zijn		men	174.
victorie	343	Godtsalicheyt	80.
		Godsdienft	212. 280.
Gaza de ftadt	99	Gods weldaden.	274. 275. ende
Gave der prophetie	355	barmherticheydt over die van-	
Gebeden	207. 159. 177. 348	den Bosch	310.
Geloften	282. 284.	Godloofen comen tot niet.	90.
Geus	38	Gouverneur vanden Bosch.	263.
Gheestelijke in 't paufdom	151	zijn Subftituyt	151.
quade zielforgers	56. 57.	Grobbendonck, Gouverneur van	
Ghefchut voor den Bosch.	10.	den Bosch.	24. 26. 53. 44.
128.		Graef vanden Berge, met fijn Le-	
Ghetal der dooden binnen den		ger	24. 64.
Bosch	45. 28.	Graften vanden Bosch	124.
Gefchiedeniffen die vree't fijn	130	Graef Willem de goede	154.
Gelijcke vergeldinge	193. 194.	Groet des Engels aē Mariam	227.

T A F E L

H

Hattemſche Burgers 330.
 Hatto Biſſchop 195.
 Haerlemmers 109.
 Handen clappen 181.182.
 Harderwijk. 330.
 Hemelvaert Chriſti 206.
 Heyligen 59. men falſe niet aen-
 roepen 229.
 Helden wort den moet benomen
 69.41.140.141.
 Heydenen bekennē dat de victo-
 rie van Godt comt 324.325.
 Henrick vanden Berge 24.50. hy
 wert ontdanct. 137. hoe ſterck
 zijn Leger was 63.64. ſoeckt
 door Princens Legher te boo-
 ren 50.65.
 Historie van Damiaten 108.109
 Hoogmoet der ſtadt 's Hertogen-
 boſch 18. 19. der ſelver roem.
 41.42
 Hoogmoet wort geſtraft. 25. 27.
 28.42.
 Hoogmoet van G. vanden Berge
 64.
 Hooge-Miſſe 208.209
 Ho: Mo: Staten ſorge. 247. ende
 harer Gecommitteerden 250.

Hoererijs, geeſtelijcke ende licha-
 melijcke fol.95.96.306.307

I.

Ialouſie 53.146.
 Iaerdicht 14.118.347.
 Idololatria 299
 Ieſuiten werden tot diſpuyt ghe-
 noodicht 225.256.
 Ieſuſiters.60.vande papiften na-
 gevolgt 99.
 Iericho 183.
 Iojakim. 27.
 Ieruſalem wort veroverd. 47.101
 een ſtadt vol volcx 102.
 Inſettingen der menſchen 203.
 Iver der Heeren van Ooſt-Indien
 334.
 Iulius Caſar 123.

K.

Kercke Gods vervolghen, is Godt
 vervolghen 139.
 Keyfers, van Hoochduytslandt,
 troupen 14.66.
 Knielen voor een cruycifix, is
 groote afgoderijs 241.
 Kuffen des Paus voeten. 242.

T A F E L.

	worden	220
Lanckmoedigheydt Gods, misbruycken	317	
Letanije	225	
Leeraers inden bosch	235.253.	
	254.258	
Leger van Sprinckhanen	67	
Legher des Koninx van Spaengien	63.64	
Leger van zijn Excell.	18	
Leger vanden Keyser	66	
Legers bestaende uyt vele duysenden	44.70.71	
Leughenen	94.298	
Lyfimachus, Koninck van Thracien	123	
Loffang der Christenen, over de victorie van 's Hertogenbosch	345	
Lutheri vrymoedicheyt	77.78	
M		
Magistraet inden bosch	249	
Maria wert aengebeneden 59 is ongeoorloft 220.227. de naem van Alderheylichste, hoe haer niet toe en comt	219	
Maria, hoe van ons mach ge-eert		
Marie beelt	129	
Maegdom vandé bosch	20.115	
Maosim	214.215	
Mauritius Hertogh in Saxen	80	
Maximini doot	200	
Menschelijke macht, helpt niet	41.42.70.71	is gheen nutte
	69	
Meyerije vanden bosch	51	
Meden Koninck, Phaortes	85.86	
Meynedich 94 wort gestraft	264	
	265	
Missiven van dancseggingen	3.7	
Misse der papiste	213.207.208	
Mijnen	131	
Muren vanden bosch	128.129	
	133	
Moet benemen	41.141	
Mooren Koninck	41	
Moorderije	93	
Monte Cuculi	66.74	
N		
Namen die 't Accoort, met den Prince, onderteekent hebben	152	
NebucadNezar	103	
Niets by fortuyn,	129	
Niet		

T A F E L

Niet isser bestandigh	90	Paus Clemens	195
Ninive 29. 30. 31. 33. 54. vol sonden 32 hare boosheyt 191 192. 193. oorfake van haere belegeringe 86 ende verwoe- ftinge 93. 91. wort ingenomē vande Chaldeen 83. 88.		Phaortes des MedenKoninck	85
Ninive, waerom sy eē stadt Gods genaemt wort	269	Patronen van steden	59
Ninus, Koninck te Ninive	31	Parlamenteren	148
No de stadt. 34. 46. 37. een stadt der Regenten	34	Paep, in sijn stoel geschoten	129
O		Poorten ende wallen houdē niet als Godt een stadt straffen wil	143. 144. 145.
Og, Koninck te Basan	46	Pompeij hoochmoet	43
Olinda in Brasilien 334. 111. 112 113		Prins van Oraengien, inquartiert hem voor den bosch 22. 115 zijn kloeckheyt 120. doet als Alexander Magnus 127. 142 zijne deughden 152 voorfich- ticheyt 323 barmherticheydt 152	
Onbarmherticheyt wort mispre- sen 167 mishaget Godt 168		Philips de Thienen, Comman- deur inden bosch	151
Ongerechtigheyt der Assyriers 94		Placaten der Gecommitteerde der Ho: M: Staten	251.
Oorloge is eē verwoeftede beeste 91. 92 is als een verscheuren- den hont	92	Providentie Gods	129. 130
Ostagijs	150	Potentaten worden vermaent	163. 164
Overicheyt binnē dē bosch 249 haer ampt 248 is van Godt 250		Predicanten inden bosch 253. 260. 261	
P		Predicatie, wanneer binnen den bosch geschiede 265. 266. 267	
Paus van Romen 19 niet 't hoofd der kercke	223	Predicatie des H. Euangeliums maeckt landen geluckich 269. 223	270

L A F E L.

270.271		de seggen, die haer nu aenghecomen is	161.262.291.
	<i>Q</i>	Quartieren van 's Princens Legher voor den Bosch	23.115.
		Quade luyden, weet Godt wel te gebruycken	87.89.
	<i>R</i>		
		Rabba	105.
		Revieren gestopt	121.127.
		Rijfswegh voor den Bosch	40.
		Roers, wie eerst gevondé heeft	75.
		Roma belgica	20.56.
		Roma wert sevenmael ghewonnen	107.
		Romeyné sijn roovers geweest	55.
		Roomfche Edelluyden	43.
		Roverije	53.54.
		Roode kleederen, in d'Oorloghe eertijts gebruyct	71.72.
	<i>S.</i>		
		Sapor den Persen Koninck	28.
		Salvador in Brasilien	341.110.
		Salomon wert gestraft	81.
		Sardanapalus	37.
		Sennacherib wort gedoot	187.
		S'hertogenbosch wort vergelecken by Mosis bosch, 10.11. de beschrijvinghe der selver stadt	17.36.36. 't innemé vandien
		17.118.115. Schantsen	45.
		Schatten des Koninck van Spaengien, laet Godt in onse handen vallen	340.
		Scipio	190.290.
		H.Schrifture salmen lesen.	221.223.
		Schrick en vreesé doet stedé overgaen	102.103.
		Sesoftris, Koninck in Ægypté	102.
		sijn barmherticheyt	170.
		Seven Psalmen	224.
		Silveren Vlote	338.25.
		Silveren sint Ian	175.58.
		Siffera doot	300.
		Sprinckhanen leger	67.
		Spotters der kercken Gods	321.
		Stadt vol sonden	32.
		Staet der grooté is veranderlijk	90.
		Staet onser Landen	323.
		Steden tot Basan	46.104.
		Steden, verlaté hen te vergeefs, op den voorraet	50.47.99. ende
		stercke mueren	98.
		Steden bewaerder, wie hy sy.	59.
		Steen die wonderlijk is van operatie	69.
		Stelen	306.
		Steden, waarom Godt die laet innemen	318.314.
		Sterven	

T A F E L.

Stervende mēſche wat meest noo- dich ſy	236.	worden by beesten vergeleec- ken ¹⁵³ hare doot	200
Sonden ſalmen bedencken	309.	Toverije	96.307.308
Sonden onſer eeuwē	313.317	Triumphe over den Boſch	289.
Sonden onſer vyanden	297.306		290.291.292.293
Sonden zijn d'oorſaecten vande verwoeſtingen	91.93.97.	Tortz der vyanden	26.35.64
Sonden van Ninive	93	Troupen	63.64.
Soldaten treckē uyt den Boſch	157	Turck beſpot den Chriſtenen	303
Schoten op den Boſch	128.	V	
Suycker kiſtē in Olinda verbrant	113.	Valerianus Keyſer	28
		Vaſten der papiften	216
		Verdienſten der menſchen	232
		Verblyden inden onderganc van t' afgodifch rijcke	201
		Verraderlijke aenſlaghen op den Patriarch Cyrillum	277
		Vermaeninge tot den burgers van den Boſch	285.286
		Verraders worden geſtraft	314
		Verſmaetheyt lijdē om Chriſti Name	38
		Veluwe 328 den vyant trect daer uyt	329
		Vijf wonden Chriſti	231.232.233.
			280
		Vyerdagen der Chriſtenen.	280.
		Vyanden ſijn ſnel om ſchade te doen	68.
		Verblyden haer in t'ongeluck van Gods volck	321
		Vyanden	

T

Tapeet van t'innemen van Da- miaten.	109.
Thamerlanes wreetheyt	28.122
Talio	193
Tenten	155
Thebæ	101.
Thiene Cōmandeur inden Boſch	151
Titulē van barmhertige Princē	154
Tijtel vanden Boeck	9
Titus de Keyſer, geeft Godt de ee- re over ſijn victorie	335
Tijt der ghenade ſalmen waerne- men	274.275
Tyrus	37.99
Tygris	30.33
Tyrannen gebruyckt God,	87.89

F630
S 7265 c

Wap-
de linte (?)

l p

Hout.

